COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

LXXXIV.

PATRES QUINTI ECCLESIAE SAECULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

XV.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI.

APUD VIRENQUE, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET,

VIA VULGO DICTA DU COLOMBIER, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHEQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS OCTOGESIMUS-QUARTUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVI.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERUM

PARS I.

HOMILIÆ IN SCRIPTURAM.

CLASSIS II.

HOMILIÆ IN NOVUM TESTAMENTUM.

HOMILIÆ IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS I ET II.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI
ARCHIEPISCOPI,
HOMILIÆ IN EPISTOLAM I AD CORINTHIOS.

HOMILIA XXXIII.

CAPUT XIII.

Charitas patiens est, benigna est : non æmulatur on agit perperam, non inflatur[1].

I. Postquam enim pronuntiavit[2], nec fidei, nec scientiæ, nec prophetiæ, neque linguarum, neque charismatum, nec perfectæ vitæ, nec martyrii, si charitas absit, magnam esse utilitatem, necessario deinceps describit immensam ejus pulchritudinem, quasi quibusdam coloribus, virtutis partibus ejus imaginem exornans, et ejus membra omnia accurate componens. At ne prætercurras, dilecte, ea quæ dicuntur, sed eorum singula examina diligentissime, ut rei thesaurum videas, et pictoris artem. Perpende igitur unde statim incœperit, et quam primam posuerit omnium bonorum causam. Quid autem hoc est? Patientia; hæc philosophiæ omnis est radix. Ideo Sapiens quispiam dicebat : « Vir patiens, est multæ prudentiæ[3] : » qui autem pusilli est animi, valde insipiens est. Et cum urbe munita

[1] Cor. XIII, 4. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVII, p. 61-63. — [3] Prov. XIV, 31.

ipsam comparans, eam illa tutiorem esse dixit: nam armatura quædam est inexpugnabilis, et inconcussa turris, quæ molesta omnia facile propulsat. Et sicut scintilla in abyssum incidens, illam quidem nihil lædit ; ipsa vero facile extinguitur : sic et in patientem animam quidquid inexpectatum incidit; id quidem facile deletur, illam vero minime turbat. Etenim patientia omnium firmissima est. Etiamsi exercitus dicas, etiamsi opes, etiamsi equos, muros, arma et quidvis aliud, nihil patientiæ par dices. Nam qui illis instructus et circumdatus est, a furore sæpe correptus, instar pueri debilis evertitur , et omnia tumultu ac tempestate replet. Hic autem tanquam in portu sedens, profunda fruitur tranquillitate. Etiamsi in damnum conjeceris, petram non movisti; etiamsi contumeliam intuleris, turrim non concussisti; etiamsi plagas inflixeris, adamantem non percussisti. Etenim longanimis ideo dicitur, quia longum quemdam et magnum habet animum. Quod autem longum est, etiam magnum dicitur. Sed hoc bonum ex charitate oritur, et iis, qui eam possident illaque fruuntur, magnam parit utilitatem. Ne mihi enim desperatos dixeris, qui mala facientes , neque patientes fiunt deteriores. Hic non ex patientia hujus, sed ab iis, qui non illa ut par esset utuntur , hoc accidit. Ne itaque mihi hos dixeris , sed mansuetiores , qui magna hinc lucrantur. Quando enim male facientes non male patiuntur, patientis mansuetudinem admirantes, magnam inde lucrantur philosophiæ doctrinam. Ipse vero non hic gradum sistit, sed et alia ejus præclara gesta subjungit dicens : « Benigna est. » Quia enim quidam sunt qui patientia non ad propriam philosophiam utuntur, sed ad ultionem eorum qui ipsos irritavere, se ipsos disrumpentes, dicit illam hoc vitio non laborare. Et ideo subjungit, « Benigna est. » Neque enim ad accendendam flammam eorum qui ira incenduntur, cum illis

benignius agunt, sed ad sedandam et extinguendam. Neque tantum generose ferendo; sed etiam curando et hortando, ulceri medentur, et vulnus iræ curant. « Non æmulatur. » Potest enim aliquis patiens esse et invidus, et hoc vitio bonum opus illud corrumpitur. Sed ipsa hoc quoque effugit. « Non agit perperam; » id est, non præceps est. Nam prudentem reddit eum qui diligit, et gravem, et placide incedentem. Iis enim qui turpiter amant, hoc proprium vitium est. Qui vero hanc novit dilectionem, ab his omnibus maxime liber est. Nam cum intus ira non fuerit, petulantia omnis et contumelia sublata est. Etenim ut quidam optimus agricola intus animæ insidens charitas et dilectio, non sinit ullas hujusmodi spinas germinare. « Non inflatur. » Etenim multos videmus, de his præclaris operibus altum sapientes; nempe quod non sint invidi, neque mali, neque pusilli animi, neque petulantes. Neque enim solum cum divitiis et paupertate hæc mala habentur, sed etiam cum illis quæ natura sunt bona. Sed charitas accurate omnia expurgat. Animum autem adhibe: qui patiens est, non est omnino benignus: quod si benignus non sit, hæc res est vitium, et periculum est ne in recordationem injuriarum incidat. Ideo ipsa pharmacum dans, benignitatem dico, puram conservat virtutem. Rursum benignus sæpe facilis est; sed et hoc illa corrigit. « Charitas enim, inquit, non agit perperam, non inflatur. » Qui benignus et patiens est, sæpe arrogans est. Sed et hanc tollit nequitiam.

II. Et perpende quomodo eam, non modo ab iis quæ habet, sed etiam ab iis quæ non habet exornet. Dicit enim eam et virtutem inducere, et malitiam excindere; imovero ne virtutem nasci quidem sinit. Neque enim dixit: « Æmulatur quidem, invidiam vero superat; » neque, « Arrogans quidem est, sed hoc vitium castigat; » sed, « Non æmulatur, non

» agit perperam, non inflatur : » Quod autem maxime mirabile est, sine laboribus bona facit, et sine bello vel acie tropæum erigit. Neque enim sudare sinit eum qui se possidet, et ita coronam accipere, sed sine labore bravium illi defert. Ubi enim non est adversarium vitium temperanti cogitationi, quis labor fuerit? « Non dedecus sibi inferri putat[1] ? » Quid enim dico, inquit, quod non infletur, quando tantum distat ab hoc vitio, ut cum pro dilecto extrema passa sit, non dedecus esse rem existimet? Neque dixit rursum : Non indecore quidem patitur, sed dedecus fert generose; sed quod ne sensum quidem dedecoris habeat. Nam si pecuniæ amantes, probrosa omnia pro illa cauponatione ferentes, non modo non erubescunt, sed etiam exultant; multo magis is, qui laudabilem hanc charitatem habet, pro dilectorum securitate nihil omnino recusabit; sed neque patiens erubescet. Sed ne a re mala exemplum afferamus, hoc ipsum in Christo examinemus, et tunc dicti vim conspiciemus; Dominus enim Jesus Christus et conspuebatur, et colaphis cædebatur a miserabilibus servis; et non modo se indecore non agere putabat, sed etiam exultabat, eamque rem gloriam vocabat; et dum latronem et homicidam ante alios secum in paradisum introduceret, et meretricem alloqueretur, idque circumstantibus omnibus accusatoribus suis, non putabat rem esse turpem, sed et ipsi pedes suos præbuit osculandos, et corpus lacrymis irrigandum, capillisque tergendum; et hoc in medio hostium et inimicorum theatro. Charitas enim non indecore secum agi putat. Ideoque patres, etiamsi philosophis rhetoribusque omnibus præstent, non erubescunt simul balbutire cum filiis, et nemo videntium id reprehendit; sed adeo pulchra res esse videtur, ut sit etiam in votis. Et si rursus male fuerint, hi manent corrigentes, curantes, probra eo-

[1] Cor. XIII, 5.

rum coërcentes, nec pudet illos. Charitas enim non indecore agit; sed quasi aureis quibusdam alis, omnia dilectorum peccata contegit. Sic et Davidem Jonathas amabat, audiensque patrem dicentem: « Fili puellarum ultro venientium[1], » effœminate, non erubescebat, etsi turpitudine plena verba erant. Nam hoc vult significare, Fili meretricularum in viros insanientium, ad prætereuntes accurrentium, enervate, mollis, qui nihil virile habes, sed ad dedecus tuum, et ejus qui te peperit matris, vivis. Quid igitur? hæccine ægre tulit, et præ pudore se abscondit, atque a dilecto recessit? Totum certe contrarium fecit, de amore gloriabatur: etsi ille tunc rex erat, filius vero regis Jonathas, David autem fugitivus. Sed neque sic de amicitia erubuit. Charitas enim non indecore agit. Nam hoc in illa mirabile est, quod contumelia affectum, non modo non sinat dolere et morderi, sed etiam ut gaudeat efficiat. Ideoque ille post hæc omnia, quasi corona redimitus, sic abiens Davidem complexus est; neque enim charitas scit quid sit probrum. Ideoque etiam sibi placet in eo, de quo alius erubescit. Pudor enim est nescire amare, et amantem non omne periculum adire omniaque perpeti pro dilectis. Cum omnia dico, ne putes me ea quæ sunt noxia dicere; ut si quis dixerit, se juveni opem ferre ut potiatur amica; aut si quis aliud quidpiam damnosum facere postulet. Nam qui talis est non diligit, et hoc nuper vobis ostendi ex Ægyptia muliere. Nam ille solus diligit, qui ea quæ dilecto utilia sunt quærit. Ita ut si quis hoc bonum non venetur, etiamsi sexcenties dicat se diligere, inimicorum omnium sit inimicissimus. Sic et olim Rebecca, quia valde a filio pendebat, et furtum fecit, et non erubuit ne deprehenderetur; neque timuit; neque enim leve periculum erat; sed etiam filio repugnante et

[1] Reg. xx, 30.

verbis cum illa contendente, dixit: «In me sit maledictio » tua, fili[1].»

III. Vidisti-ne etiam in muliere animum apostolicum? Nam sicut optavit Paulus, ut si quis parvum cum magno conferat, pro Judæis anathema esse; sic et illa ut filius benediceretur, etiam maledici consentiebat. Et illi quidem bonis cedebat, non enim cum illo benedictionem acceptura erat, mala autem ipsa sola sustinere parata erat; attamen gaudebat, et urgebat, et hoc cum tantum immineret periculum, et moram ægre ferebat. Timebat enim, ne si prævenisset Esaü, vanam ejus redderet sapientiam Ideoque verba in compendium redigit, et urget adolescentem, et postquam prioribus contradicere sivit, rationem affert quæ sufficiat ad persuadendum. Neque enim dixit: Frustra hæc dicis, et sine causa metuis, cum pater tuus consenuerit, et claro sensu sit privatus. Sed quid? In me sit maledictio tua, fili. Tantum rem et drama ne perdas, neque venatum amittas, nec thesaurum prodas. Ipse vero Jacob annon fuit mercenarius apud cognatum bis septem annos? Annon cum servitute, etiam pro illa fallacia risui erat? Quid ergo? Num sensu affectus est ob risum? num se indecore agere putavit, quod liber cum esset, et ex liberis natus, ac liberaliter educatus, quæ servorum erant passus sit a cognatis; quod maxime mordere solet cum quis a notis suis contumeliose agitur? Nequaquam. Causa autem erat dilectio, quæ tempus, diuturnum cum esset, modicum illud exhibebat. «Erant enim, inquit, in con» spectu ejus quasi dies pauci[2].» Tantum aberat ut morderetur et erubesceret de hac servitute. Jure ergo dicebat beatus Paulus: Charitas non indecore agit. «Non quærit » quæ sua sunt, non irritatur.» Cum dixisset enim, «Non » indecore agit,» modum etiam ostendit, quo non indecore

[1] Gen., XXVII, 13. — [2] Id. XXIX, 20.

agit. Quis autem modus ille est? quia non quærit quæ sua sunt. Dilectum enim omnia sibi esse putat, et tunc indecore se agere putat, cum non potest illum indecore agentem liberare; ita ut si liceret per dedecus suum dilectum suum juvare, non illud dedecus esse putaret. Ille namque hic ipse est. Hoc est enim amicitia, cum is qui diligit et is qui diligitur non duo divisi sunt, sed unus homo : quod non aliunde, sed a charitate sola efficitur. Ne ergo quæras quod tuum est, ut invenias quod tuum est. Qui enim quod suum est quærit, quod suum est non invenit. Ideo Paulus dicebat : « Nemo quærat quod suum est, sed unusquisque » quod proximi est[1]. » Propria enim utilitas in utilitate proximi sita est, et illius utilitas in illa. Quemadmodum ergo si quis aurum proprium in domo proximi defossum habens, si illo veniens id quærere et defodere recusaverit, nunquam ipsum videbit ; sic qui non vult in proximi utilitate, suam utilitatem quærere, coronas huic rei debitas non consequetur. Etenim Deus ideo illud ita disposuit, ut simus mutuo colligati. Ac sicut si quis puerum somniculosum excitans, ut fratrem sequatur, si ex se nolit, quod ipsi desiderabile et expetendum est tradit fratri, ut accipiendi cupiditate, eum qui tenet sequatur, quod etiam efficitur; ita et hic quod unicuique utile est proximo tradidit, ut hinc alter ad alterum accurramus, et ne simus divulsi. Et si velis, hoc et in nobis vide qui loquimur, Quod enim mihi utile est in te situm est, et quod tibi utile, in me. Tibi enim utile est ut docearis ea quæ Deo placent, sed hæc cura mihi credita fuit, ut tu a me id accipias. Ideoque coactus es ad me accurrere; et mihi utile est ut tu melior efficiaris : magnam enim inde mercedem accipiam. Sed hoc rursus in te situm est. Et ideo te consequi cogor, ut et tu melior sis, et ego quod mihi utile est a te

[1] 1 Cor. x, 24.

accipiam. Ideo dicebat Paulus; « Quæ enim mea spes est? » annon vos[1]? » et rursus, spes mea, gaudium meum, et corona gloriationis meæ. Itaque Pauli gaudium, discipuli erant, et ipsius gaudium illi habebant. Ideo etiam lacrymabatur, si quando pereuntes videret. Rursum quod illis utile, in Paulo erat, propterea dicebat : « Pro spe Israëlis, » cinctus sum hac catena[2]; » et rursum, « Hæc patior propter electos, ut vitam æternam consequantur[3]. » Hoc etiam videre est in iis quæ ad vitam pertinent : nam ait : « Mulier » proprii corporis potestatem non habet, neque vir : sed » mulier viri, et vir mulieris[4]. » Ita et nos cum aliquos colligare volumus, hoc facimus : neminem sui dominum relinquimus; sed mediam extendentes catenam, id efficimus, ut hic ab illo, et ille ab hoc teneatur. Vis hoc etiam videre in magistratibus? Qui judicat non sedet sibi judicans, sed quærens quod proximo conferat. Rursus qui illis subditi sunt, quod principi conferat quærunt, per cultum, per ministerium perque alia omnia : milites pro nobis arma sumunt; propter nos enim pericula adeunt. Nos pro illis labores suscipimus : a nobis enim aluntur.

IV. Si autem dixeris unumquemque sua quærentem hoc facere; hoc etiam ego dico : sed quia per alienum suum invenitur. Miles enim, nisi bellum gerat pro iis qui ipsum nutriunt, non habet qui hoc ipsi ministret. Hic vero rursus, nisi militem alat, non habet qui se defendat. Vidisti-ne charitatem ubique extensam et omnia administrantem? sed ne defatigeris donec hanc auream catenam didiceris. Cum dixisset enim : « Non quærit quæ sua sunt, » dicit rursus bona quæ inde nascuntur : Quænam illa? « Non irritatur, non cogitat malum. » Vide rursum eam non solum in vitium imperare; sed etiam non sinere ut ejus imperium consistat. Non enim dixit : « Irritatur qui-

[1] 1 Thess. II, 19. — [2] Act. XXVIII, 20. — [3] 2 Tim. II, 10. — [4] 1 Cor. VII, 4.

» dem, sed superat; » sed, « Non irritatur. » Neque dixit : « Non operatur malum, » sed, « Ne cogitat quidem. » Nihil enim mali non modo non apparat, sed ne suspicatur quidem adversus eum qui diligitur. Quomodo ergo operata fuerit, aut quomodo irritetur, quæ ne suspicionem quidem malam suscipere velit, unde fons est amoris. « Non gaudet » super iniquitate[1]. » Hoc est, non ipsi placet quod alii male patiantur. Neque hoc tantum; sed quod longe majus est; « Congaudet veritati. » Gratulatur, inquit, iis, qui bene rem gerunt, id quod dicit Paulus : « Gaudere cum gau» dentibus, et flere cum flentibus[2]. » Hinc non æmulatur, hinc non inflatur. Etenim aliena bona sua esse existimat. Vides-ne quomodo charitas alumnum suum paulatim Angelum faciat? Cum enim iræ expers sit, ab invidia purus, et ab omni tyrannico vitio liber, cogita illum ab humana natura abductum, ad ipsam Angelorum « Impassibilitatem » appulisse. Attamen non his contentus est; sed quid etiam his majus dicendum habet : nam quæ fortiora sunt postremo ponit. Quapropter dicit : « Omnia suffert. » A patientia, a mansuetudine; sive contumeliæ sint, sive plagæ, sive mors, sive quidvis aliud. Et hoc rursus ex beato Davide perspici potest. Quid enim molestius est, quam videre filium insurgentem, et tyranidem affectantem, paternumque sanguinem sitientem? Sed et hoc tulit Beatus ille; neque ita sustinuit acerbum verbum emittere contra parricidam. Sed cum alia omnia belli ducibus commisisset, pro illius salute mandata dabat; firmum enim erat charitatis fundamentum. Ideoque omnia suffert, et hinc quidem ejus virtutem subindicat; bonitatem autem per ea quæ sequuntur. Nam ait : « Omnia sperat, omnia credit, om» nia sustinet. » Quid est, omnia sperat? De bonis quibuscumque, inquit, dilecti sui non desperat. Sed etiamsi ille

[1] Cor. XIII, 6. — [2] Rom. XII, 15.

malus sit, permanet illum corrigens, providens, curam gerens. « Omnia credit. » Non solum enim sperat, inquit, sed etiam credit, ex eo quod valde amet. Etiamsi hæc bona non secundum spem succedant; sed etiamsi ille molestior sit, ea etiam fert. « Omnia enim sustinet, inquit. » Charitas nunquam excidit[1]. » Vidisti-ne quando coronidem imposuerit, et quod in hoc dono magis eximium sit? Quid enim sibi vult, non excidit? Non discinditur, non dissolvitur ferendo. Amat enim omnia. Nam qui amat, nunquam odisse possit, quidquid factum fuerit : hoc quippe est maximum ipsius bonum. Talis erat Paulus : ideo dicebat : « Si quo modo provocem ad æmulandum » carnem meam[2], » et sperans mansit. Et Timotheum hortabatur dicens : « Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse ad omnes, in modestia erudientem eos qui resistunt veritati, an forte det illis Deus » cognitionem veritatis[3]. » Quid ergo, inquies, si inimici sint et Gentiles, annon odisse oportuit? Odisse quidem, non illos, sed dogma; non hominem, sed malum opus, corruptum animum. Homo namque est opus Dei; error autem, opus diaboli. Ne ergo misceas ea quæ Dei sunt, et quæ diaboli. Nam Judæi erant et blasphemi, et persecutores et contumeliosi, innumeraque de Christo dicebant mala; ergo-ne illos oderat Paulus, qui maxime omnium Christum amabat? Nequaquam, imo et amabat, et omnia pro ipsis agebat. Et nunc quidem dicit : « Voluntas quidem et deprecatio mea ad Deum fit pro illis ad salutem[4]; » Nunc autem : Optabam anathema esse a Christo pro ipsis. Sic et Ezechiel videns eos occidi dicebat : « Hei » mihi, Domine, deles tu eos qui sunt reliqui ex Israël[5]? » Et Moyses : « Si quidem dimittis illis peccatum, dimitte[6]. »

[1] 1 Cor. XIII, 8. — [2] Rom. XI, 14. — [3] 2 Tim. II, 24, 25. — [4] Rom. X, 1. — [5] Ezech. IX, 8. — [6] Exod. XXXII, 31.

Quid ergo dicit David : « Eos qui oderunt te, Domine, » oderam, et super inimicos tuos tabescebam, perfecto » odio oderam illos [1] ? » Atqui non omnia, quæ a Davide in Psalmis dicta sunt, ex persona Davidis sunt dicta. Etenim hic ipse dicit : « Tabernaculum fixi cum tabernaculis Ce- » dar. » Et, « Super flumina Babylonis illic sedimus et fle- » vimus [2]. » Neque vero vidit Babylonem, neque taberna-cula Cedar. Alioquin autem, nunc major a nobis exigitur philosophia. Quamobrem, rogantibus Discipulis ut demit-teretur ignis, ut tempore Eliæ ; « Nescitis, inquit Christus, » cujus spiritus estis [3]. » Tunc enim non impietatem modo, sed etiam impios ipsos odisse jubebantur, ne amicitia oc-casio ipsis esset iniquitatis. Ideoque cognationes abscidit et commixtiones, et undique illos muniebat.

V. Nunc autem quia ad majorem nos duxit philoso-phiam, et excelsiores posuit, quam ut damno hinc affici possemus, et admittere eos et consolari jubet. Neque enim nobis ab illis damnum; sed illis a nobis utilitas pro-venit. Quid ergo dicit? Non oportet odisse, sed misereri. Si enim oderis, quomodo errantem facile convertes? Quo-modo orabis pro infideli? Nam quod orare oporteat, audi quid dicat Paulus : « Obsecro igitur primum omnium fieri » obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actio- » nes pro omnibus hominibus [4]. » Quod autem tunc non omnes fideles essent, cuivis manifestum est. Et rursum, « Pro regibus, et iis qui in dignitate constituti sunt, » Quod porro hi impii essent et iniqui, hoc item perspicuum est. Deinde causam quoque orationis dicens, subjungit : « Hoc » enim bonum est et acceptum in conspectu Salvatoris » nostri Dei, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad

[1] Psal. CXXXVIII, 20. — [2] Id. CXIX, 5, et CXXXVI, 1. — [3] Luc. IX, 55. — [4] 1 Tim. II, 1.

» agnitionem veritatis venire [1]. » Ideo si Gentilem mulierem invenerit cum fideli habitantem, non solvit conjugium. Atqui quid est mulieri viro conjunctius? « Erunt » enim duo in carne una [2] : » magnaque est illic animorum conjunctio et fervens amor. Si autem impios et iniquos odio habituri simus, ultra progressi etiam peccatores odio habebimus, et sic ulterius procedens, a multis fratribus discinderis, imo ab omnibus. Nemo enim, nemo certe sine peccato est. Nam si oporteat Dei inimicos odisse, non solum impios, sed etiam peccatores odio habere oportet : et sic erimus feris deteriores, omnes aversantes, arrogantia inflati, sicut ille Pharisæus. At non ita jussit Paulus, sed quomodo? « Monete incompositos, consola» mini pusillamines, suscipite infirmos, patientes estote ad » omnes [3]. » Quid ergo, inquies, cum dicit, « Si quis non » obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et non » commisceamini cum illo [4]? » Vere quidem hoc de fratribus dictum est; at non absolute, sed cum mansuetudine. Ne enim reseces ea quæ sequuntur, sed et ea quæ sunt postea adjicias. Nam cum dixisset, « Ne commisceamini, » subjunxit : « Et nolite quasi inimicum existimare; sed ad» monete ut fratrem. » Vides-ne quomodo malum opus jubet odisse, non hominem? Nam opus diaboli est nos alterum ab altero divellere : et valde curabat ille charitatem de medio tollere, ut correctionis viam secaret, detineretque illum quidem in errore, te autem in inimicitia, deindeque arceret eum a via salutis. Quando enim medicus odit ægrotum et ab illo fugit, et ægrotus medicum aversatur, quandonam hic convalescet, cum neque hic illum advocet, neque ille ipsum adeat? Cur ergo, quæso, aversaris et fugis illum? An quia est impius? At ideo oportet

[1] 1 Tim. II, 2-4. — [2] Gen. II, 24. — [3] 1 Thess. V, 14. — [4] 2 Thess. III, 14.

illum adire et curare, ut ægrotum ad valetudinem revoces. Quod si incurabili morbo laborat, sed tu jussus es quod in te est facere. Nam et Judas incurabili morbo laborabat, nec tamen destitit Deus illum curare. Ne itaque tu quoque defatigeris. Nam etiamsi magno adhibito studio ipsum ab impietate non liberes, ac si liberasses mercedem accipies, et efficies ut ipse mansuetudinem tuam admiretur. Sicque ad Deum tota hæc gloria transibit. Etiamsi enim miracula patres, etiamsi quidvis aliud facias, nunquam te ita admirabuntur Gentiles, ut cum te viderint mitem, mansuetum, suavesque mores exhibentem. Non est autem hoc módicum virtutis opus; multi enim tandem a malo liberabuntur. Nihil enim ita potest attrahere, ut charitas. Nam propter illa quidem te æmulabuntur, propter signa dico et miracula; propter hoc autem et admirabuntur et amabunt: te autem amantes, veritatem ultra progressi amplectentur. Si vero non statim fiat fidelis, ne mireris, neque urgeas, neque omnia simul quæras; sed sine illum interim laudare, amare, et sic ulterius procedens veniet. Et ut clare discas quantum hoc sit, audi quomodo etiam Paulus infidelem judicem adiens sese purget. Nam ait: « Beatum me existimo, cum apud te sim me in judicio » defensurus[1]. » Hæc autem dicebat, non assentans ei, absit; sed ut cum mansuetudine lucraretur; et ex parte lucratus est, et judicem cepit, qui hactenus crimini obnoxius putabatur, et victoriam ejus is ipse qui captus est splendida voce præsentibus omnibus confitebatur dicens: « Parum » abest quin mihi persuadeas ut fiam Christianus[2]. »

VI. Quid ergo Paulus? Magis expandit sagenam et ait: « Optarem ego, non solum te, sed etiam omnes qui ad» sunt, hoc esse quod ego sum, exceptis his vinculis[3]. » Quid dicis, o Paule? exceptis vinculis? Et quænam tibi

[1] Act. xxvi, 2. — [2] Ibid. 28. — [3] Ibid. 29.

de cætero fiducia, si eorum te pudeat et ea fugias; et hoc tanto præsente populo? Annon in Epistolis tuis hac de re ubique gloriaris, et te vinctum appellas? hancque catenam ubique nobis quasi diadema circumfers? Quid ergo nunc factum est, ut vincula depreceris? Non ipse deprecor, inquit, neque me pudet, sed illorum infirmitati me attempero. Nondum enim possunt suscipere meam gloriationem. Didici autem a Domino meo, non immittendam esse partem panni rudis in pannum veterem [1]. Ideo sic locutus sum. Nam male apud illos audit dogma nostrum, et crux illis invisa est. Si ergo vincula quoque adjiciam, majus odium erit. Ideo hæc sustuli, ut illud esset acceptum. Etenim contumeliosum illis videtur esse vinculis constringi, quia eam, quæ apud nos est, gloriam nondum degustarunt. Oportet igitur sese attemperare. Nam cum didicerint philosophari, tunc scient etiam hujus ferri pulchritudinem, et splendorem qui ex vinculis oritur. Cum aliis namque disserens, hanc rem gratiam vocat dicens: « Datum est nobis a Deo non modo ut in ipsum credamus, » sed etiam ut pro illo patiamur. » Tunc autem hoc unum optandum erat, ut crucem audientes non pudore afficerentur. Propterea ultra progreditur. Non enim si quis in Regiam aliquem introducat, antequam vestibula quæ foris sunt aspexerit, cogit illum ut ea quæ intus sunt observet. Sic enim nec mirabilia illa apparerent, nisi quis intra positus, omnia didicerit. Sic itaque et nos cum ethnicis disseramus cum attemperatione, cum charitate. Hæc quippe magna est magistra, quæ possit et ab errore abducere, et mores componere, atque ad philosophiam viam sternere, exque lapidibus homines facere. Et si vis ejus virtutem ediscere, adhuc mihi virum timidum et qui vel strepitum formidet, et umbras timeat; sitque iracundus,

[1] Matth. IX, 16.

asper et fera magis quam homo, salax et libidinosus, nullo non vitio affectus : et trade illum in manus charitatis, et in hoc gymnasium induc : et cito videbis timidum illum ac meticulosum, fortem effectum et magni animi, omniaque facile audentem. Quod autem mirabile est, hæc non mutata ejus natura fiunt; sed in ipsa timida anima suam charitas ostendit virtutem; et perinde fit atque si quis ensem plumbeum, non ferreum effectum, sed manentem in plumbi natura, efficiat ut eadem quæ ferrum operetur. Animum autem adhibe : Jacob sine fuco erat, domi habitans et laborum periculorumque expers, vitam quamdam agens remissam et liberam, et sicut virgo in thalamo, sic intus sedens, ut plurimum domum servare cogebatur, a fori tumultu et ab omnibus hujusmodi liber; semper autem in quiete et in tranquillitate manens. Quid igitur? Postquam illum fax amoris accendit, vide quomodo simplicem illum et domum incolentem, fortem et laboriosum reddiderit : et hoc non a me, sed ab ipso Patriarcha audi. Socerum enim incusans, ait : « Hos viginti annos tecum » ego sum [1]. » Et quomodo fuisti hos viginti annos? nam et hoc quoque adjecit : « Adustus æstu diei, et frigore noc» tis, et abscessit somnus ab oculis meis. » Hæc ille sine fuco, qui domi habitabat ac remissam ducebat vitam. Quod autem timidus esset, palam est ex eo quod, cum se Esaü visurum expectaret, metu moreretur. Sed vide rursum quomodo ille timidus, leone audacior ex amore factus sit. Nam velut quidam propugnator ante alios omnes positus, paratus erat ferocem illum et cædem spirantem, ut existimabat, primus excipere, et in corpore suo mulieribus securitatem apparare, et eum quem timuerat et formidaverat primus instructa acie videre cupiebat. Hoc quippe timore fortior erat uxorum amor. Vides-ne quomodo timidus

[1] Gen. XXXI, 36.

cum esset, audax subito factus sit, non mutato habitu, sed ab amore roboratus? Nam quod etiam postea timidus esset, palam est ex eo quod locum ex loco mutaret. Sed nemo putet ea quæ dicta sunt justi esse accusationem. Non enim timidum esse culpa est : nam hoc est naturæ; sed ex timore aliquid contra officium patrare. Potest enim quis natura timidus, a pietate fortis et magni animi effici. Quid autem Moyses? Annon Ægyptium unum timens fugit, et in exilium ivit? Attamen ille fugitivus, qui viri unius minas non tulerat postquam gustavit mel charitas, pulchre ac nemine cogente, ut una cum dilectis periret festinabat. Si enim, inquit, dimittis illis peccatum, dimitte, sin minus, et me dele de libro tuo, quem scripsisti. Quod autem amor et trucem mansuetum, et libidinosum castum efficiat, non hic ultra exemplis nobis opus; id enim omnibus palam est : etiamsi fera quavis immanior quis fuerit, ove mansuetior ex amore efficitur. Nam quid Saüle immanius et furiosius erat? Sed quando filia ejus inimicum solvit, ne verbum quidem amarum contra illam emisit : et qui sacerdotes omnes penitus interfecerat propter Davidem, filiam videns quæ ex domo illum emiserat, ne verbo quidem tenus adversus illam indignatus est; etiamsi fraus illa adversum se adornata fuisset : potentiore namque amoris freno detinebatur. Ut autem mansuetos, ita et temperantes solet charitas facere. Si quis enim uxorem suam amat, ut amare oportet, quantumvis natura sit libidinosus, nunquam aliam videbit, suæ amore ductus : nam ait : « Fortis est ut mors dilectio [1]. » Itaque non aliunde quis libidinosus est, quam quod non amet. Quoniam igitur omnis virtutis opifex est charitas, cum accuratione omni illam in animis nostris inseramus, ut nobis multa conferat bona, et uberem ejus fructum perpetuo decerpamus,

[1] Cant. VIII, 6.

semper virentem, qui nunquam marcescat. Sic enim æterna consequemur bona, quæ utinam nos omnes adipisci contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cum quo Patri unaque Spiritui sancto, gloria, imperium, honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIV.

CAPUT XIII.

Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur [1].

I. Cum charitatis excellentiam ostendisset, ex eo quod et charismata et ea quæ in vita præclare geruntur ea indigeant; ex eo quod ejus omnes virtutes enumeraverit, et perfectæ philosophiæ fundamentum esse probarit; ex alio rursus tertioque capite, ejus ostendit dignitatem. Et hoc facit, tum ut illis qui imminuti esse videbantur persuadeat licere ipsis signorum etiam caput seu facultatem habere, nihilque minus obtinere quam ii qui charismata habent, si illam habeant, imo multo majus; tum etiam ut eos qui majora charismata haberent, indeque extollerentur, hinc deprimat, et ostendat eos nihil habere, nisi hanc obtineant. Ita enim sese mutuo dilecturi erant, invidia et arrogantia sic de medio sublatis. Ac rursus sese mutuo diligentes, hæc vitia procul amandabant. Nam charitas non æmulatur, non inflatur. Itaque muro illos undique firmissimo cinxit, et multiplici concordia, quæ morbos omnes

[1] 1 Cor. XIII, 8.

tolleret, et hinc rursus fortior evadebat. Ideoque innumerabiles agitavit rationes, quæ possent ipsorum dolorem consolari. Nam idem dat Spiritus, inquit, et ad utilitatem dat, et ut vult dividit, et gratis dans, non debens, dividit. Etiamsi vero parum acceperis, similiter ex corpore es, et multo sic etiam frueris honore : ac qui majus habet te qui minus habes indiget. Et maximum charisma, excellentiorque via est charitas. Hæc porro dicebat, duplici vinculo stringens illos invicem; et quod putarent se non minus habere illa præsente, et quod ad illam accurrentes, illamque obtinentes, nihil ultra humanum paterentur, tum quia radicem charismatum haberent, tum quia non ultra possent, etiamsi nihil haberent, contendere. Nam qui semel a charitate captus est, a contentione liber est. Quamobrem ostendens quanta inde bona decerpturi sint, fructus ejus descripsit, per illius encomia morbos illorum reprimens. Etenim quæ dicta sunt singula, pharmacum erant quod sufficeret ad illorum curanda vulnera. Ideoque dicebat, patiens est, adversus eos qui inter se contendunt; benigna est, adversus eos qui dissident et occulto feruntur odio; non æmulatur, contra eos qui invident plus habentibus; non agit perperam, adversus eos qui disjuncti sunt; non inflatur, contra eos, qui in alios extolluntur; non indecore agit, contra eos qui nolunt se attemperare; non quærit quæ sua sunt, adversus eos qui cæteros despiciunt; non irritatur, non cogitat malum, adversus eos qui contumeliam inferunt; non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, rursus adversus invidos; omnia suffert, adversus eos qui insidias parant; omnia sperat, adversus eos qui desperant; omnia sustinet, nunquam excidit, contra eos qui facile dissident. Quia igitur illam undique magnam exhibuit, cum hyperbole omni; rursus ex alio capite hoc facit, per comparationem aliam ejus dignitatem ex-

tollens, et sic dicens : « Sive prophetiæ evacuabuntur, sive » linguæ cessabunt. » Si enim hæc utraque propter fidem inducta sunt : hac ubique terrarum dispersa, jam superfluus illorum usus fuerit. Sed mutua illa dilectio non cessabit, imo magis crescet, et hic et in futuro, tuncque magis quam nunc. Hic enim multa sunt quæ charitatem emolliant et minuant, pecuniæ, negotia, morbi corporum, ægritudines animæ. Illic vero nihil horum aderit. Sed quod prophetiæ et linguæ cessent, mirum non est; quod autem scientia destruatur, hoc certe quæstionem movet. Nam et hoc adjecit dicens, sive scientia destruetur. Quid ergo? in ignorantia tunc victuri sumus? Absit. Nam tunc maxime augenda est; ideoque dicebat : « Tunc cognoscam » sicut et cognitus sum [1]. » Propterea, ne perinde atque prophetiam et linguas hanc cessaturam esse putares, cum dixisset, sive scientia destruetur; non tacuit sed modum destructionis subjunxit, cito addens illud : « Ex parte cog» noscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit » quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est [2]. » Non ergo scientia destruitur, sed illa ex parte tantum scientia. Non enim solum tot tantaque sciemus; sed etiam multo plura. Ut autem illud exemplo palam faciam : nunc scimus Deum ubique esse; sed quomodo, nescimus. Quod ex nihilo omnia fecerit scimus; modum autem ignoramus; quod ex Virgine natus sit, quomodo non item. Tunc autem quid amplius et clarius de his cognoscemus. Deinde ostendit quantum intersit, et quod hic deficit non esse parvum, dicens : « Cum essem parvulus, loquebar ut parvu» lus, sapiebam ut parvulus? cum autem factus sum vir, » evacuavi quæ erant parvuli [3]. » Per aliud autem exemplum hoc ipsum rursus declarat dicens : « Videmus enim nunc » per speculum [4]. »

[1] 1 Cor. XIII, 12. — [2] Ibid. 9, 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Ibid. 12.

II. Deinde quia speculum, id quod videtur utcumque monstrat, subjunxit, «In ænigmate,» ex hyperbole monstrans per modicas partes esse præsentem scientiam. «Tunc » autem facie ad faciem. » Non quod faciem habeat Deus; sed ut rem clarius et magis perspicue dicat. Vides omnia discentes per incrementum? « Nunc cognosco ex parte, » tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum [1]. » Vides-ne quomodo factum eorum dupliciter deprimat? quod et per partes sit scientia, et quod non illam ex se habeant. Non enim ego illum novi, sed se ipse mihi notum fecit, inquit. Quemadmodum ergo ipse me novit, prior nunc et ipse ad me accurrit, sic ego tunc ad illum accurram multo magis, quam nunc. Etenim qui in tenebris sedet, donec viderit solem, non ipse accurrit ad pulchritudinem radii; sed illa se ipsam ostendit, quando illuxerit. Cum autem ejus splendorem susceperit, tunc et demum lucem persequitur. Hoc ergo sibi vult illud, sicut et cognitus sum. Non quia ita illum cognituri sumus, sicut ipse nos cognoscit; sed quia sicut ille ad nos nunc accurrit, ita et nos sic tunc ipsum insequemur, et multa, quæ nunc arcana sunt, sciemus, et beatissima illa fruemur consuetudine et sapientia. Si enim qui tam multa sciebat Paulus parvulus erat, cogita quanta illa sint. Si hæc sunt speculum et ænigma, hic mihi consideres quanta sit facies. Ut autem tibi parvum quidpiam aperiam circa differentiam hanc, et radium quempiam obscurum hujus cognitionis in animam tuam immittam. Recordare eorum quæ in lege sunt, nunc cum gratia effulsit. Etenim illa ante gratiam magna quædam et mirabilia videbantur esse. Attamen audi quid dicat de illis post gratiam Paulus : « Non glorificatum fuit in hac parte, » propter supereminentem gloriam [2]. » Ut autem quod dico clarius evadat, in unam aliquam rem, quæ tunc mystice

[1] 1 Cor. XIII, 12. — [2] 2 Cor. III, 10.

peragebatur, sermonem transferamus, et tunc videbis quantum sit intervallum. Et si vis, Pascha in medium afferamus et vetus et novum; et tunc scies excellentiam. Illud enim celebrabant etiam Judæi, hoc autem pacto celebrabant, ut in speculo et in ænigmate. Arcana autem hæc mysteria, ne in mentem quidem illis unquam venerant, neque sciebant quænam essent ea, quæ illa prænuntiabant. Sed ovem videbant mactari, et sanguinem bruti, et portas illo unctas. Quod autem Filius Dei incarnatus mactandus esset et orbem liberaturus totum, daturusque et Græcis et Barbaris sanguinem hunc degustandum, cœlum aperturus omnibus, et quæ illic sunt humano generi oblaturus; et carnem illam sanguine cruentatam deducturus supra cœlum et cœlum cœli, et omnes omnino supernos Angelorum, Archangelorum aliarumque Virtutum exercitus, et in ipso throno regio ad dexteram Patris sessuram collocaturus, gloria ineffabili fulgentem. Hæc certe neque illorum, neque aliorum hominum quispiam vel præscivit, vel in mentem vocare potuit. Sed quid dicunt ii qui omnia audent? Illud, Nunc cognosco ex parte, de dispensationibus dictum esse; ipsum enim perfectam de Deo cognitionem habuisse. Et quomodo se infantem vocat? Quomodo per speculum videt? quomodo in ænigmate, si totam habet scientiam? Cur illud quasi eximium tribuit Spiritui, et nulli alii creatæ potestati, dicens : « Quis enim novit quæ » sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso[1]? » Sic et quæ Dei sunt nemo novit, nisi Spiritus Dei. Et Christus rursum sui solius hoc esse dicit ita loquens : Non quod Patrem vidit quisquam, nisi qui est a Deo : hic vidit Patrem; visionem dicens clarissimam et perfectissimam cognitionem. Quomodo autem is qui substantiam novit, œconomias et dispensationes ignorabit? Illa enim cognitio

[1] 2 Cor. II, 11.

hac major est. Ignoramus ergo, inquit, Deum? Absit. Sed quod quidem sit novimus, quid autem substantia sit, non item. Et ut scias quod non de dispensationibus dixerit illud; « Nunc cognosco ex parte, » audi sequentia. Subjunxit ergo, « Tunc autem cognoscam sicut et cognitus » sum. » Non autem a dispensationibus et œconomiis cognitus est, sed a Deo. Nemo igitur vel parvam vel simplicem hanc iniquitatem esse putet, sed et duplicem et triplicem et multiplicem. Non enim hoc solum absurdum est, quod ea se vane glorientur scire, quæ Spiritus solius sunt, et Unigeniti Filii Dei; sed etiam quod cum Paulus ne partem quidem illam cognitionis, sine superna revelatione accipere potuerit, ipsi totum ex propriis ratiociniis se accepisse dicant. Neque enim usquam possunt scripturam quæ de his disseruerit nobis ostendere. Sed missa illorum insania, sequentia quæ de charitate dicuntur persequamur. Neque enim his contentus fuit, sed rursus hæc subjunxit: « Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria hæc; » major autem horum est charitas [1]. »

III. Nam fides et spes, cum advenerint bona quæ credita et sperata fuerunt, cessabunt. Et hoc significans Paulus dicebat: « Spes enim quæ videtur, non est » spes. Quod enim videt quis, quid etiam speret [2]? » Rursum: « Est autem fides eorum quæ sperantur substantia, rerum quæ non videntur argumentum [3]. » Quamobrem hæ quidem cessabunt cum illa apparuerint. Charitas autem tunc maxime extollitur, et fit vehementior. Aliud rursus encomium charitatis. Neque enim contentus est prioribus, sed et alia rursum invenire contendit. Animum autem adhibe. Dixit eam charisma esse magnum et viam ad hæc supereminentem. Dixit sine illa non multum juvare charismata, ejus imaginem pluribus descripsit. Vult

[1] Cor. XIII, 13. — [2] Rom. VIII, 24. — [3] Hebr. XI, 1.

rursus illam alio modo extollere, et ostendere quod magna sit ex eo quod maneat. Ideoque dixit: « Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc; major autem horum » est charitas. » Quomodo ergo major est charitas? quod illa transeant. Si ergo tanta est virus charitatis, jure subjungit dicens: « Sectamini charitatem. » Etenim insequi oportet ac vehementer ad illam currere; ita a nobis avolat, et tanta sunt quæ susceptum illo cursum supplantant. Quapropter opus est nos magna uti vehementia, ut illam comprehendamus. Quod ostendens beatus Paulus non dixit: « Sequimini charitatem, » sed « Persequimini charitatem, » excitans nos accendensque ad illam apprehendendam. Etenim Deus a principio innumera ad illam in nobis inserendam machinatus est. Nam omnibus unum dedit caput, Adamum. Cur enim non ex terra nascimur omnes: cur non perfecti, sive adulti sicut ille? Ut et partus, et filiorum educationes, et quod ex aliis nasceremur, nos mutuo colligarent. Ideoque mulierem non ex terra fecit. Quia enim non satis erat ad verecundiam in nobis inserandam quæ ad concordiam nos adduceret, quod ex eadem substantia essemus, nisi eumdom haberemus progenito; hoc quoque effecit. Si enim nunc solis disjuncti locis, alienos nos existimamus; si genus nostrum duo principia habuisset, multo magis hoc eveniret. Ideo, quasi ab uno capite, totum generis humani corpus colligavit. Et quia in principio duo quidam videbantur esse, vide quomodo illos conglutinet, et in unum cogat per connubium. « Propter hoc, inquit, relinquet homo patrem suum et » matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne » una[1]. » Non dixit, mulier, sed homo, quia major est in illo concupiscentia. Nam ideo majorem illam fecit, ut quod excellentius erat flecteret per hujus amoris tyrannidem,

[1] Gen. II, 23.

et imbecilliori subjiceret. Quia vero matrimonium etiam inducendum erat, eum ex quo orta erat fecit mulieri maritum. Deus enim omnia charitati postponit. Si enim cum res ita factæ sint, primus statim sic insanivit, tantamque pugnam et invidiam inseruit diabolus, quid non fecisset, si non ex una radice orti germinassent? Deinde ut aliud quidem subjiceretur, aliud imperaret; nam paritas honoris solet sæpe pugnas inducere; non sivit populare imperium esse, sed regnum, et sicut in exercitu eumdem videris in singulis domibus ordinem. Est ergo maritus in ordine regis, mulier vero in ordine præfecti aut ducis exercitus, tertium filii imperium sortiuntur; deinde quartum domestici occupant. Nam hi quoque imperant minoribus, et unus sæpe omnibus præfectus fuit, domini ordinem servans, cæterum ut domesticus. Et post hæc aliud rursus imperium, et in ipsis filiis rursus aliud secundum ætatem et secundum sexum. Non enim in liberis similiter dominatum obtinet fœmina. Et ubique fere Deus frequentia fecit imperia, ut omnia in concordia manerent et in recto ordine. Idcirco antequam genus humanum multiplicaretur, cum primi duo tantum essent, jussit hunc imperare, illam parere. Et ne rursus illam ut minorem despiceret, et illa abscinderetur, vide quomodo illam honoraverit, et conjunxerit, etiam ante creationem. Num ait: « Faciamus illi » adjutorem[1]; » ostendens illam in usum factam fuisse, et hac ratione concilians illum cum ea, quæ propter ipsum facta fuit: nam majori affectu ferimur erga ea quæ propter nos facta sunt. Ut ne autem illa sursus efferretur, utpote in auxilium ipsi data, et hoc rumperet vinculum, ex latere illam fecit, ostendens illam partem esse totius corporis. Ut autem neque vir inde extolleretur, non amplius sinit esse solius, quod solius primum fuit; sed contrarium

[1] Gen. II, 18.

fecit, liberorum procreationem inducens; et hac in re quidem virum præferens, neque tamen totum ipsi relinquens.

IV. Vides-ne quot amoris vincula Deus fecerit? Sed hæc quidem ex natura concordiæ pignora posuit. Nam quod ex eadem substantia sit, ad hoc ducit; omne quippe animal quod simile ipsi est amat; et quod mulier sit ex viro, et quod ex utroque rursum sint filii. Unde etiam nascuntur multi affectus modi. Illum namque ut patrem amamus, illum ut avum; et illam ut matrem, istam ut nutricem; alium ut filium, ut nepotem, ut pronepotem; aliam ut filiam et ut sororis filiam. Et hunc quidem ut fratrem, alium vero ut patruelem, aliam ut sororem, aliam ut consobrinam. Et quid opus est recensere omnia cognationis nomina? Excogitavit etiam aliam affectus occasionem. Prohibitis enim cognatorum connubiis, ad alienos eduxit nos, illosque rursum ad nos attraxit. Quia enim a naturali illa cognatione, non licebat illos nobis conjungi, a connubio rursus conjunxit, integras domos per unam sponsam conjungens, et genera integra generibus commiscens. « Ne ducas, inquit, uxorem sororem tuam, neque sororem patris, neque aliam puellam quæ talem tecum cognationem habeat[1], » quæ matrimonium impediat, nomina ponens hujusmodi cognationum. Tibi sufficit ad illorum affectum trahendum, quod eodem partu sis editus, et quod ad te aliter aliæ spectent affinitates. Cur in angustum redigis latitudinem charitatis? Cur tuæ in illam amicitiæ causam frustra consumis, per quam potes aliam consequi amicitiæ occasionem, externa inducta uxore, et per illam inducens cognatorum seriem, matrem, patrem, fratres et illorum affines? Vides-ne quot modis nos colligaverit? Attamen neque his contentus fuit, sed

[1] Levit. XVIII, 6.

etiam effecit ut alii aliis indigeremus, ut etiam sic nos conjungeret, quia amicitias usus facit. Ideo non ubique omnia gigni permisit; ut hinc etiam nos cogeret cum aliis commisceri. Cum porro illud effecisset ut alter altero egeremus, facilem reddidit commixtionem. Nisi enim hoc esset, altera hinc molestia et difficultas emergeret. Si enim medico egentem, aut fabro aut alio artifice, oporteret peregre proficisci, totum periret. Ideo et urbes paravit, et omnes simul conjunxit. Ut autem eos qui procul sunt facile adire possemus, mare in medio extendit, et ventorum dedit celeritatem, sic faciles reddens peregrinationes. Initio etiam omnes in uno coëgit loco: neque prius dispersit, donec ii qui primum donum acceperant, concordia ad malum usi sunt. Sed undique nos collegit, et a natura, et a cognatione et a lingua et a loco. Ac sicut nolebat nos excidere ex paradiso; si enim voluisset, non illic eum quem fecerat hominem in principio posuisset, sed qui non obedivit, in causa fuit; sic nos nolebat diversæ linguæ esse; nam ab initio hoc fecisset: tunc autem in tota terra labium erat unum et vox una omnibus. Propterea nec quando terram oportuit deleri, nos ex alia fecit materia, neque justum transtulit. Sed illo in mediis fluctibus dimisso, quasi quadam orbis scintilla, genus nostrum rursus accendit ex beato illo Noë. Et ab initio quidem unum fecit imperium virum præficiens mulieri. Quia vero genus nostrum in multam decidit ordinis eversionem, alia quoque imperia constituit, nempe dominorum et magistratuum; et hoc propter charitatem. Quia enim malitia genus nostrum solvit et perimit, ceu quosdam medicos in mediis urbibus constituit qui judicia ferrent, ut deinceps malitiam ceu quamdam charitatis pestem eliminantes, in unum nos cogerent. Ut autem non solum in urbibus, sed etiam in singulis domibus multa concordia esset, cum virum imperio

et præcellentia honorasset, mulierem autem concupiscentia armasset, et procreationis liberorum donum in medio eorum deposuisset, alia cum his quæ charitatem conciliarent apparavit. Neque enim omnia permisit viro, neque omnia mulieri; sed et hæc unicuique divisit, mulieri domum, viro forum consignans. Et viro quidem ut aleret, terram enim colit, mulieri vero ut vestiret, tela enim et colus sunt mulieris. Ipse namque dedit mulieri texendi industriam. Sed pereat avaritia, quæ non sinit hanc apparere differentiam. Nam multorum mollities, viros ad telas deduxit, et radios eis in manus dedit, et subtegmen et stamina. Attamen sic etiam fulget divinæ dispensationis providentia. Nam muliere in aliis etiam admodum necessariis opus habemus, et minoribus in iis quæ vitam continent nostram indigemus : tantaque est necessitas, ut etiamsi quis omnium sit hominum ditissimus, neque sic hac conjunctione liberetur; ita ut etiam inferiore opus habeat. Neque enim pauperes solum opus habent divitibus ; sed etiam divites pauperibus, et hi magis illis, quam illi istis.

V. Et ut hoc clarius videas, faciamus, si placet, duas urbes: aliam divitum tantum, aliam vero pauperum; et neque in ea quæ divitum est sit quis pauper ; neque in ea quæ pauperum est sit quis dives; sed utramque exacte expurgemus : et videamus quænam magis sibi sufficere poterit. Si enim inveniamus eam quæ possit, esse pauperum urbem, palam erit, quod divites magis illis indigeant. Itaque in illa divitum urbe, nullus erit artifex, non architectus, non faber; non sutor calcearius, non pistor, non agricola, non faber ærarius, non funium contextor, non aliud quidquam hujusmodi. Quis enim divitum unquam hæc tractare voluerit, quando ii etiam qui hæc tractant, cum opulenti fuerint, non ultra sustinent horum operum

miseriam? Quomodo igitur nobis urbs istæc consistet? Numerata; inquies, pecunia divites, hæc a pauperibus, ement: ergo non sibi ipsis sufficient, si illis indigeant. Quomodo autem domos ædificabunt? An hoc etiam ement? Sed id natura non habet. Ergo necesse est huc artifices evocare, et legem corrumpere, quam initio posuimus cum urbem incolis instrueremus. Meministis enim quod dixerimus, neminem esse intus pauperem. Sed ecce necessitas etiam nobis nolentibus ipsos advocavit et introduxit. Unde palam est non posse sine pauperibus urbem subsistere. Si enim maneat civitas nullum ex iis excipiens, non ultra civitas erit, sed peribit. Non igitur sibi sufficiet, nisi velut servatores quosdam, pauperes in se congregarit. Videamus rursus pauperum urbem, num illa similiter in egestate degat, divitibus privata. Et primo expurgemus oratione divitias, illasque aperte ostendamus. Quidnam sunt divitiæ? Aurum, argentum, lapides pretiosi, vestes sericæ et purpureæ, et aureæ. Quia igitur apparet quænam sint divitiæ, expellamus illas ex pauperum urbe, si velimus pauperum civitatem exacte constituere; ne vel per somnium illic aurum appareat, neque talia vestimenta; si vis autem, neque argentum, neque vasa argentea. Quid ergo? dic mihi, ideo-ne in egestate erit hæc urbs? Minime. Si enim ædificare oporteat, non auro, nec argento, nec margaritis est opus; sed arte, manibus; manibus autem non utcumque, sed callosis, digitisque induratis, robore multo, lignis, lapidibus. Si rursus vestem texere; non auro rursus opus est, non argento, sed manibus rursum et arte mulieribusque operantibus. Quid vero si terram colere oporteat et fodere, an divitibus an pauperibus est opus? Palam est quod pauperibus. Et si ferrum tractare oporteat, aut quid simile facere, hac maxime plebe nobis opus est. Ubinam deinceps divitibus opus habebimus, quibus deficien-

tibus oporteat hanc civitatem destruere? Nam si illis ingressis, hi philosophi in auri et margaritarum concupiscentiam inciderint; philosophos enim voco eos, qui nihil superfluum quærunt; otio se dantes et voluptati, omnia demum perdent. Et nisi utiles sint divitiæ, inquies, cur a Domino datæ sunt? Et undenam liquet divitias a Deo dari? Scriptura dicit: « Meum est argentum et meum au» rum, et cui voluero dabo illud[1]. » Hic nisi rem turpem facerem, profuse nunc risissem, illos qui hæc dicunt irridens, quia sicut pueruli regia fruentes mensa, cum illo alimento quidquid inciderit in os injiciunt. Sic et hi cum divinis Scripturis sua quoque colligunt. Illud enim, meum est argentum, et meum est aurum, scio dictum fuisse a Propheta; illud vero, « Cui voluero dabo ipsum, » non ibi jacere; sed a fæcibus istis inductum fuisse. Illud vero qua de causa dictum sit dicam. Propheta Aggæus, quia frequenter Judæis promiserat, post reditum ex Babylone, se templum ostensurum in priore forma; non credebant autem quidam dicenti, et fere rem impossibilem existimabant, quod in cinerem et pulverem redacta domus, talis rursum apparitura esset, ille solvens incredulitatem ipsorum, ex persona Dei hæc dicit, ac si diceret: « Quid timetis? Quid non creditis? Meum est argentum et meum aurum, nec opus habeo, ut pecunia fœnore accepta, sic ædem exornem. » Et quod hoc sit, subjunxit: « Et erit gloria » domus hujus ultima supra primam[2]. » Ne ergo in vestimentum regium telas aranearum inducamus. Nam si quis deprehendatur in purpura deforme subtegmen contexens, extremas dabit pœnas, multo magis in spiritualibus. Neque enim hinc leve peccatum oritur. Et quid dico de additione, et de subtractione? Ex puncto tantum, et

[1] Agg. II, 9. — [2] Ibid. 10.

ex simulata altera lectione, multa sæpe absurda sensa orta sunt.

VI. Undenam ergo divites, inquies? Dictum est enim, « Divitiæ et paupertas a Domino. » Interrogabimus ergo eos qui hæc nobis objiciunt : Ergo-ne omnes divitiæ et omnis paupertas a Domino ? Ecquis hoc dixerit ? Nam videmus et ex rapina, et ex maleficio in fodiendis sepulcris, et ex præstigiis, exque aliis hujusmodi causis, magnas a multis corradi divitias, et qui eas possident, ne vita quidem dignos esse. Quid ergo, dic mihi, hascine divitias a Deo esse dicamus ? Absit. Sed undenam ? Ex peccato. Nam meretrix corpus suum contumelia afficiens, ditescit; et formosus adolescens sæpe formam vendens suam, cum turpitudine aurum possidet; et sepulcrorum effossor, diruptis sepulcris, divitias cogit injustas, itemque latro muris perforatis. Ergo-ne a Domino omnes divitiæ ? Quid ergo, inquies, respondebimus ad hoc dictum ? Disce prius nec paupertatem a Deo esse, et tunc ad hoc dictum veniemus. Cum enim quis juvenis prodigus, aut in meretrices divitias consumpserit, aut in præstigiatores, aut in alias quaspiam similes cupiditates, et pauper evaserit; nonne palam est hoc a Deo factum non esse, sed ab ipsius profusione ? Rursum si quis ob segnitiem pauper fiat, si quis ex insania in paupertatem decidat; si quis periculosas et iniquas res aggressus; nonne conspicuum prorsus est nullum eorum, qui hujusmodi sunt, in paupertatem a Deo dejectum fuisse ? Mentitur ergo Scriptura ? Absit; sed stulte agunt ii, qui non cum ea qua par esset accuratione omnia quæ scripta sunt exminant. Nam si et hoc in confesso sit, quod Scriptura mentiri nequeat; et hoc demonstratum sit, quod non omnes divitiæ a Deo sint, difficultas venit ex imbecillitate eorum qui non considerate legunt. Et oporteret quidem vos dimittere, cum in hoc Scripturam ab oblatis cri-

minibus liberavimus, ut has nobis vestræ in legendis Scripturis negligentiæ daretis pœnas. Verum quia vobis admodum parco; et non possum amplius videre vos conturbatos, age solutionem afferamus, primo eum qui dixit memorantes, et quando dictum fuerit, et ad quosnam. Neque enim Deus cum omnibus similiter loquitur; ut neque nos cum pueris et cum viris similiter verba facimus. Quandonam ergo dictum est, et a quo, et ad quosnam? A Salomone in veteri ad Judæos, qui nihil aliud sciebant, quam sensibilia, et ab iis Dei virtutem probabant. Hi enim sunt qui dicebant: « Numquid et panem poterit dare[1]? » et « Quod signum ostendis nobis? Patres nostri manducave» runt manna in deserto[2]. Quorum Deus venter[3]. » Quoniam igitur ex iis illum exercebant; dicit ipsis: « Hoc quoque potest Deus, et divites facere et pauperes; » non quod omnino ipse faciat; sed quod possit, quando voluerit: ut et quando dixerit. Qui mari comminatur, et exsiccat illud, et omnes fluvios in desertum redigens. Atqui hoc nunquam factum est. Quomodo igitur illud Propheta dicit? Non quod semper fiat, sed quod ipse possit facere. Quam ergo paupertatem dat, et quas divitias? Recordare Patriarchæ, et scies quænam a Deo dentur divitiæ. Nam Abrahamum ipse divitem reddidit; et post illum, Jobum, ut et ipse dicit: « Si » bona quidem suscepimus a Domino, mala autem non sus» tinebimus[4]? » Et Jacobi divitiæ inde initium sumpserunt. Est autem et paupertas ab eo laudabilis, quam illi diviti tunc conciliabat dicens: « Si vis perfectus esse, vende quæ » habes, et da pauperibus, et veni, sequere me[5]; » et Discipulis rursum legem statuens ac dicens: « Nolite possidere » aurum, neque argentum, neque duas tunicas[6]. » Ne itaque dicas ipsum omnes dare divitias. Nam demonstratum est

[1] Psal. LXXVII, 24.— [2] Matth. XII, 38, et Joan. VI, 31.— [3] Philip. III, 19. — [4] Job. II, 10. — [5] Matth. XIX, 21. — [6] Id. X, 9.

et ex cædibus, et ex rapinis et ex mille aliis occasionibus ipsas colligi. Sed rursus ad priorem quæstionem sermo reducatur. Si enim ad nihil nobis utiles divites sunt, cur facti fuere ? Quid ergo dixerimus ? Quod hi non prosint, qui se sic divites reddunt; ut illi qui a Deo facti sunt, valde sunt utiles. Hoc ab illorum gestis edisce. Etenim Abraham peregrinis et egenis omnibus possidebat divitias. Ille enim, cum advenissent tres, ut existimabat, homines, vitulo mactato, tribusque similæ mensuris subactis, in ostioque sedens tempore meridiano, considera cum quanta liberalitate, et alacritate sua omnibus impenderet, cum pecuniis etiam corporis ministerium adhibens, et hæc in tanto senio. Portus erat hospitum, eorumque qui in necessitate erant; nihil sibi proprium possidens, nec etiam filium suum. Deo namque jubente hunc etiam tradidit. Cum filio autem se ipsum dedit, et totam domum ; quando studebat fratris filium eripere : Et hæc faciebat non pecuniarum causa, sed ex humanitate sola. Cum enim ipsum manubiarum dominum fecerunt qui ab ipso servati fuerant, usque ad filium subtegminis et corrigiam calceamenti omnia recusavit.

VII. Talis erat et beatus Job. « Etenim ostium meum, » inquit, omni venienti apertum erat [1]. » Ego eram oculus cæcorum et pes claudorum : ego eram pater infirmorum. Foris autem non manebat hospes. Infirmi autem, si quando opus habebant, non frustrabantur : neque sivi infirmum ex ostio meo sinu vacuo exire. Et his multo plura, ne omnia nunc recenseamus, facere non desinebat, in egenos omnes divitias consumens. Vis etiam illos divites videre, qui a Deo non tales facti sunt, ut discas quomodo divitiis sint usi? Vide illum qui cum Lazaro, qui ne micas quidem dabat; vide Achaabum, qui et vineam rapuit; vide Giezi : vide

[1] Job. XXXI, 32.

omnes qui hujusmodi fuere. Nam qui juste possident, utpote qui a Deo acceperint, secundum Dei præcepta impendunt; qui autem in acquirendo Deum offenderunt et in expensis quoque idipsum faciunt, in meretrices et parasitos insumentes, aut suffodientes vel claudentes, in mendicum autem nihil erogantes. Et cur, inquies, permittit Deus ut tales homines sunt divites? Quia patiens est, quia vult nos ad pœnitentiam adducere, quia gehennam præparavit, quia diem statuit in qua judicaturus est orbem. Si autem statim divites plecteret, Zacchæus non habuisset tempus ad pœnitentiam, ita ut redderet quadruplum eorum quæ rapuerat, et dimidium etiam bonorum suorum adderet. Non Matthæus tempus habuisset ut mutaretur et fieret Apostolus, si ante opportunum tempus raptus fuisset; non alii multi similes. Propterea expectat, ad pœnitentiam omnes vocans. Si vero noluerint, sed in iisdem permanserint, audient Paulum dicentem: « Quod secundum » duritiem eorum et impœnitens cor, thesaurizent sibi iram » in die iræ et revelationis et justi judicii Dei [2]. » Quam iram ut fugiamus, ditemur divitiis cœlestibus, et laudabilem persequamur paupertatem. Ita enim et cœlestia consequemur dona, quæ utinam nos omnes adipisci contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri unaque Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper et in secula sæculorum. Amen.

[1] Rom. II, 5.

HOMILIA XXXV.

CAPUT XIV.

Persequimini charitatem : æmulamini spiritualia, magis autem ut prophetetis [1].

I. Quia enim cum accuratione charitatis virtutem omnem illis recensuit, de cætero hortatur ut cum alacritate illam amplectantur. Ideoque dicebat, « Persequimini. » Nam qui persequitur, illud solum respicit quod persequitur, et ad illud tendit, nec desistit donec accipiat. Qui persequitur, cum per se ipsum non potest, per eos qui ante illum sunt, fugientem apprehendit, eos qui prope sunt cum magno studio adhortans, ut detineant et servent eum qui captus fuit, donec ille advenerit. Hoc nos quoque faciamus, cum ipsi non pervenimus ad charitatem, eos qui prope sunt jubeamus eam detinere, donec perveniamus ad illam. Deinde cum apprehenderimus, ne ultra dimittamus eam, ne rursus a nobis fugiat. Assidue enim a nobis resilit, quia non ut par est illa utimur, sed omnia ei præferimus. Ideo omnia oportet facere, ut illam accurate retineamus. Nam si hoc fiat, non multo nobis deinceps opus erit labore, imo ne levi quidem; sed in deliciis versantes, festum agentes per angustam virtutis viam incedemus. Ideo ait : « Persequimini eam. » Deinde ne putarent, ideo ipsum de charitate sermonem induxisse, ut charismata extingueret, subjungit dicens : « Æmulamini autem spiritualia, magis

[1] 1 Cor. XIV, 1.

» autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritu » autem loquitur mysteria. Qui autem prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem et con- » solationem[1]. » Comparationem hic demum facit charismatum, et linguarum charisma deprimit, neque omnino inutile ostendens, neque valde utile secundum se. Nam admodum in hoc intumescebant, quia magnum putabatur esse charisma. Magnum vero putabatur esse, quia ipsum primum Apostoli acceperant, et cum tanta dignitate ac splendore. Neque tamen aliis ideo præstantius erat. Cur ergo ante alia illud acceperant Apostoli? quia per omnes orbis partes pervasuri erant: et sicut in tempore quo facta est turris[2], lingua quæ erat una dividebatur in multas; ita tunc quæ erant multæ, sæpe ibant ad unum hominem; et idem homo Persarum, et Romanorum, et Indorum et aliis multis loquebatur linguis, in ipso insonante Spiritu; et hoc charisma appellabatur charisma seu donum linguarum: quoniam poterat simul multis loqui linguis. Vide ergo quomodo idipsum et deprimit et extollit. Nam dicendo; « Qui loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed » Deo: nemo enim audit, » depressit illud, ostendens non magnam esse utilitatem. Subjungendo autem, « Spiritu » loquitur mysteria, » rursus extulit, ne videretur esse supervacaneum et inutile, et temere ac frustra datum. « Qui » autem prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, » et adhortationem, et consolationem, » Vidisti-ne undenam ostendat hujus doni excellentiam? ex eo quod in commune conferat; et quomodo id ubique præponat quod fit ad multorum utilitatem? Illi enim, quæso, annon loquuntur hominibus? Loquuntur, sed non talem ædificationem, et exhortationem, et consolationem. Quamobrem a Spi-

[1] Cor. XIV, 1-3. — [2] Gen. XI.

ritu quidem teneri et agitari est utrique commune, et ei qui prophetat, et ei qui linguis loquitur. In hoc autem præstat ipse, nempe is qui prophetat, quod sit etiam utilis iis qui audiunt. Eos enim qui linguis loquebantur, non audiebant qui donum non habebant. Quid vero ? illi nullum-ne ædificabant ? Certe, inquit, se ipsos solos. Et ideo subjungit : « Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat [1]. » Et quomodo si nescit quæ dicit ? Sed nunc loquitur de iis qui sciunt quæ dicunt, qui ipsi quidem sciunt; nesciunt autem aliis enuntiare. « Qui autem prophetat, Ecclesiam ædificat. » Quantum autem interest inter unum et Ecclesiam, tanta est inter hunc et illum differentia. Vidisti-ne ejus sapientiam, quomodo donum non redigat in nihilum ; sed ostendat habere quidem lucrum, sed parvum, et quod ei solum qui possidet sufficiat ? Deinde ne existimarent quod eis invidens linguas deprimat ; plures enim ex eis habebant hoc donum ; suspicionem eorum corrigens dicit : « Volo » autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. » Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis, » nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat [2]. » Magis autem et minus non sunt ex contrariis, sed ex iis quæ exuperant.

II. Quamobrem hinc quoque est perspicuum quod donum non vituperet, sed eos ducat ad meliora, ostendens et quam eorum curam gerat, et animum ab omni invidia liberum. Neque enim dixit : « Duos aut tres, » sed, « Vos » omnes volo linguis loqui : » neque hoc solum, sed etiam prophetare : et hoc magis quam illud ; major est enim qui prophetat. Nam postquam id confirmavit et demonstravit, tunc de cætero etiam pronuntiat, non tamen absolute, sed cum adjectione. Subjunxit enim, « Nisi forte interprete» tur ; » ita ut si hoc possit interpretari, inquit, par sit Pro-

[1] Cor. XIV, 4. — [2] Ibid. 5.

phetæ, quoniam sunt multi qui percipiunt utilitatem: quod maxime est observandum, quomodo hoc per omnia ante alia requirat. « Nunc autem, fratres, si venero ad vos » linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar, » aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut » in doctrina[1]? » Et quid, inquit, dico alios? Sit enim, inquit, qui linguis loquitur Paulus; neque enim quidquam redibit emolumenti ad auditores. Hæc autem dicit, ostendens se id quærere quod sit eis utile, non autem odio habere eos qui charisma possident, cum ne in propria quidem persona recuset ostendere id esse inutile. Semper autem in sui persona quæ sunt gravia et molesta agitat, sicut dicebat in principio Epistolæ: « Quis est Paulus? quis est Apollo? quis Cephas[2]? » Quod quidem hic quoque facit dicens: « Ne vobis quidem prodero nisi vobis loquar, aut » in revelatione, aut in prophetia, aut in scientia, aut in » doctrina. » Hoc autem vult significare: « Nisi aliquid dixero » quod a vobis facile possit capi, et possit esse manifestum, sed » tantum ostendero me habere donum linguarum, abitis » nullo lucro facto ex linguis quas audistis. » Quid enim lucri ex voce, quam non intelligitis? « Tamen quæ sine » anima sunt vocem edentia, sive tibia, sive cithara, nisi » distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur, id » quod canitur, aut citharizatur[3]? » Et quid dico, inquit, hoc quod in nobis est nihil lucri afferre: utile autem esse quod est clarum, et quod facile capiunt auditores? Nam etiam in inanimis musicæ instrumentis hoc videris: sive enim sit tibia, sive cithara, et neque numero neque harmonia conveniente, sed confuse et temere pulsetur et inspiretur, nullum ex iis qui audiunt delectabit ac recreabit. Nam etiam in illis inarticulatis, aliqua claritate opus est et evidentia: et nisi ex arte pulsaveris, et tibiam inspira-

[1] 1 Cor. XIV, 6. — [2] Id. III, 5. — [3] Id. XIV, 7.

veris, nihil fecisti. Si autem exigimus ab inanimis ut tanta sit in eis claritas, et harmonia, et distinctio, et in illis non significantibus sonis urgemus et contendimus ut magnam imponamus significationem : multo magis in animatis et ratione præditis hominibus, et in donis spiritualibus persequi oportet id quod recte significet. « Etenim si incertam » vocem det tuba, quis parabit se ad bellum[1]? » A supervacaneis enim, ad ea quæ sunt magis necessaria et utilia deducit orationem ; et dicit quod non solum in cithara, sed etiam in tuba videris hoc usuvenire. Sunt enim illic quoque rhythmi, et indicant aliquando quidem sonum bellicum, aliquando vero non talem ; et aliquando educit in aciem ; ac nisi quispiam hoc norit, in extremum venit periculum. Quod quidem significans, et errorem ostendens, dicit : « Quis parabit se ad bellum? » Quamobrem nisi hoc habeat, totum perdit. Et quid hæc, inquies, ad nos? Ad vos maxime spectat, et ideo subjungit : « Ita et vos per » linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo » scietur id quod dicitur? eritis enim in aërem loquentes[2]. » Hoc est, nihil loquentes, nulli loquentes : et ubique rem ostendit inutilem. Et si inutilis, inquies, cur data est? Ut sit utilis ei qui accepit. Si autem aliis quoque futura est utilis, oportet adsit interpretatio. Hæc autem dicit, eos inter se invicem concilians, ut et se ipse non habeat donum interpretandi, assumpto altero qui id habeat, quod suum est per illum faciat utile. Propterea ubique ostendit rem esse imperfectam, ut ipsos sic una colliget. Etenim qui id sibi existimat sufficere, non tam id laudat quam deprimit, non sinens id recte splendere per interpretationem. Pulchrum enim est donum et necessarium, sed tum demum si habuerit eum qui declaret ea quæ dicuntur. Nam digitus quoque res est necessaria : sed quando eum abduxeris a

[1] 1 Cor. XIV, 8. — [2] Ibid. 9.

reliquis, non erit æque utilis. Tuba quoque est necessaria : sed quando temere sonuerit, est etiam molesta et gravis. Neque enim ars apparebit, nisi subjecta materia : neque informatur materia, nisi imposita sit forma. Pone ergo vocem quidem tanquam subjectum, claritatem autem tanquam formam, quæ si non adsit, subjecti nullus est usus. « Tam multa, si contingant, genera linguarum sunt in hoc » mundo, et nihil sine voce est[1]. » Hoc est tam multæ linguæ, tam multæ voces, Scytharum, Thracum, Romanorum, Persarum, Maurorum, Indorum, Ægyptiorum, aliarum gentium innumerabilium. « Si ergo nesciero virtu» tem vocis, ero ei cui loquar barbarus[2]. »

III. Ne existimes enim quod hoc solum accidat in vobis, inquit, sed etiam in omnibus hoc fieri videris. Quamobrem hæc dico, non vocem vituperans, sed ostendens eam mihi esse inutilem, quandiu non fuerit clara et manifesta. Deinde ne gravem ac molestam reddat accusationem, exæquat crimen, dicens : « Ille mihi barbarus, » et ego illi. » Non ex natura vocis, sed ex nostra ignorantia. Vidisti-ne quomodo paulatim duxit ad id quod est cognatum ac rei proprium? quod quidem mos est ei facere, ut exempla procul attrahat, et desinat in id quod est subjecto conjunctius et magis proprium. Nam postquam dixit de tibia et cithara, ubi multa desunt, et multa inutilia sunt, venit ad tubam rem utiliorem, et deinde ad ipsam vocem. Ita etiam antea, quando versabatur ejus oratio in eo ut ostenderet non esse prohibitum Apostolis accipere, cum cœpisset primum ab agricolis, et pastoribus, et militibus, tunc deduxit orationem ad id quod est proposito propinquius, nempe ad sacerdotes qui erant in Veteri. Tu autem mihi considera quomodo ubique studium posuerit ut donum liberaret ab accusatione, et crimen conferret in eos

[1] 1 Cor. xiv, 10. — [2] Ibid. 11.

qui acceperunt. Non dixit enim : « Ero barbarus, » sed, « Ei » qui loquitur barbarus. » Et rursus non dixit : « Qui loquitur, » barbarus, » sed, « Qui mihi loquitur, barbarus. » Quid ergo oportet, inquit, fieri? Non solum enim non oportet vituperare, sed etiam adhortari et docere; quod ipse quoque facit. Postquam enim accusavit et increpavit, et inutile esse ostendit, deinceps etiam consilium dat dicens : « Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad » ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis[1]. » Vidisti-ne ejus scopum semper et ubique unum esse? eam ceu regulam ponit, quæ multis utilis sit et Ecclesiam juvet. Neque dixit, « Ut dona possideatis, » sed, « Ut abundetis, » hoc est, ut cum magna copia illa habeatis. Tantum enim abest ut nolim vos habere, ut velim etiam vos eis abundare, modo ea exerceatis ad id quod in commune est utile. Quomodo autem hoc fiat, dicit et subjungit, dicens : « Et » ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Nam si » orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine » fructu est. Quid ergo est? « Orabo spiritu, orabo et mente. » Psallam spiritu, psallam et mente[2]. » Hic ostendit in eorum esse potestate ut donum accipiant. Oret enim, inquit, hoc est, quæ sua sunt afferat. Nam si diligenter et magno studio petieris, accipies. Pete ergo ut non solum habeas donum linguæ, sed etiam interpretationis : ut sis omnibus utilis, nec donum in te solum includas. Nam si orem, inquit, lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Vidisti-ne quomodo paulatim extollens orationem, ostendat eum qui est ejusmodi, non solum esse aliis inutilem, sed etiam sibi ipsi; siquidem mens ejus est sine fructu? Nam si quis loquatur solum Persarum lingua, aut aliqua alia aliena, nesciat autem quæ dicit, certe etiam sibi ipsi jam erit barbarus, non alii solum, eo

[1] 1 Cor. XIV, 12. — [2] Ibid. 13-15.

quod nesciat vim vocis. Erant enim antiquitus multi qui orationis donum habebant cum lingua; et orabant quidem, et lingua loquebatur, aut Persarum, aut Romanorum voce orans : mens autem nesciebat quod dicebatur. Ideo dicebat : « Si orem lingua, spiritus meus orat ; » id est, charisma quod datum est mihi et movet linguam. Mens autem mea sine fructu est. Quid ergo optimum et utile est ? Et quomodo faciendum, quid petendum a Deo est ? Ut et spiritu, id est, charismate, et mente oretur. Et ideo dicebat : Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. Idem rursus hic quoque significat : ut et lingua loquatur, et mens non ignoret ea quæ dicuntur. Nam nisi hoc sic, alia quoque erit confusio. « Etenim si benedixeris, inquit, » spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet : Amen, » super tuam gratiarum actionem ? Quoniam quid dicas » nescit. Nam tu quidem bene gratias agis : sed alter non » ædificatur[1]. » Vide quomodo hic rursus lapidem ducit ad amussim, ubique quærens Ecclesiæ ædificationem. Idiotam autem dicit laïcum, et ostendit eum non parvum damnum accipere, quando non potest dicere : Amen. Hoc autem vult significare : Si barbarorum voce benedicas nesciens quid dicas, neque valens interpretari, non potest laïcus respondere : Amen. Non audiens enim illud, in sæcula sæculorum, quod est finis, non dicit : Amen. Deinde rursus eum consolans, ne videatur donum valde vilipendere : quod superius dicebat eum loqui mysteria, et Deo loqui, et se ipsum ædificare, et orare spiritu, ex his non parvam excogitans consolationem, hoc hic quoque facit dicens. Nam tu quidem bene gratias agis, spiritu enim motus loqueris : sed ille nihil audiens, neque sciens quæ dicuntur, stat, non magnam excipiens utilitatem.

IV. Deinde quoniam eos est insectatus qui hoc habent

[1] Cor. XIV, 16, 17.

donum, tanquam qui nihil magnum haberent, ne videatur veluti eo privatus, eos vilipendere, vide quid dicat: « Gratias ago Deo, quod magis quam vos omnes linguis » loquar[1]. » Hoc autem facit etiam alibi. Depressurus enim ea quibus exuperabat judaïsmus, et ostensurus ea nihil esse, prius ostendit se ea habere, et longe amplius, tunc quoque ea damnum appellat dicens : « Si quis videtur ha- » bere fiduciam in carne, ego magis, circumcisus octavo » die, ex genere Israël, tribu Benjamin, Hebræus ex He- » bræis, secundum legem Pharisæus, secundum zelum » persequens Ecclesiam, secundum justitiam quæ est ex » lege, factus irreprehensibilis[2]. » Et tunc postquam ostendit, se in his omnibus abundare, dicit : sed quæ mihi erant lucra, ea damnum existimavi propter Christum. Ita hic quoque facit, dicens : Magis quam vos omnes linguis loquor. Ne ergo efferamini, et vobis placeatis tanquam soli donum habentes, nam ego quoque id possideo, et magis quam vos. « Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu » meo loqui, ut et alios instituam[3]. » Quid est sensu meo loqui, ut et alios instituam? intelligens quæ dico, et quæ possum aliis quoque interpretari, et cum intelligentia dicere; et docere eos qui audiunt. « Quam decem millia » verborum in lingua[4]. » Quare? ut alios, inquit, instituam. Nam illud quidem habet ostentationem tantum, hoc autem multam utilitatem. Hoc enim est quod ubique quærit, quod in communi sit utile. Atqui donum linguarum erat novum et alienum, prophetiæ autem donum consuetum et antiquum et multis jam datum. Hoc autem tunc primum : sed in id tamen non multum ponebat studii. Quamobrem nec eo usus est, non quod non haberet, sed quod quæreret quæ sunt utiliora : erat enim liber ab omni inani gloria, et unum spectabat, ut meliores redderet au-

[1] 1 Cor. XIV, 18. — [2] Philip. III, 5, 6. — [3] 1 Cor. XIV, 19. — [4] Ibid.

ditores. Propterea etiam poterat videre quod sibi et aliis erat utile, eo quod esset liber ab inani gloria. Nam qui est in ejus servitutem redactus, non poterit videre, non solum quod aliis, sed etiam quod sibi est utile. Talis erat Simon, qui quoniam ad inanem aspexit gloriam, ne vidit quidem quod sibi erat conducibile. Tales erant Judæi, qui propter eam diabolo suam propinarunt salutem. Hinc etiam orta sunt idola, et externi philosophi ex hoc furore lapsi sunt, ad mala dogmata incitantes. Vide autem hujus vitii perversitatem. Per hoc ex iis nonnulli effecti sunt pauperes, et alii studium posuerunt in divitiis. Tanta est ejus tyrannis, ut dominetur etiam in contrariis. Nam et ex temperantia aliquis inani gloria afficitur, et rursus alius ex adulterio : et hic quidem ex justitia, alius ex injustitia ; ex deliciis et ex jejunio ; ex lenitate et ex audacia ; ex divitiis et ex paupertate. Nonnulli enim externi, cum liceret dona accipere; ut in admiratione haberentur, non accipiebant. Sed non sic Apostoli. Nam quod puri essent a vana gloria, ostenderunt per ea quæ fecerunt. Etenim quando illos deos vocabant, et parati erant ad sacrificandum ipsis tauros coronatos, non solum prohibuerunt, sed etiam sua vestimenta sciderunt. Et quando claudum curaverunt, omnibus eos hianti ore stupentibus dixerunt : « Quid nos » aspicitis, tanquam propria virtute fecerimus hunc am» bulare[1] ? » Et illi quidem inter viros paupertatem admirantes paupertatem eligebant; hi vero ipsam eligunt apud homines qui paupertatem spernunt et divitias laudant. Et hi certe, si quid acceperant, egenis opem ferebant. Ita non propter inanem gloriam, sed propter benignitatem omnia faciebant. Illi autem plane contrarium, tanquam qui essent inimici et pestes communis naturæ, hæc sic quoque faciebant. Nam alius quidem frustra et temere

[1] Act. III, 12.

omnes suas facultates in mare demergebat, fatuos imitans et eos qui sunt insanæ mentis : alius autem sinebat omnes suos agros depasci ab ovibus. Sic omnia apud illos ad vanam gloriam spectabant. Sed non hi, imovero quæ dabantur accipiebant, et distribuebant egentibus cum tanta liberalitate, ut etiam in fame perpetua degerent. Si autem gloriam amassent, non hoc fecissent, nempe ut acciperent et distribuerent, timentes ne contra ipsos aliqua foret suspicio. Nam qui sua abjicit propter gloriam, multo magis non accipiet ea quæ sunt aliorum, ne videatur egere aliis, neque veniat in suspicionem. Hos autem vides et ministrantes, et emendicantes pro egentibus : adeo erant etiam patribus quibuslibet amantiores. Vide autem eorum quoque leges moderatas, et ab inani gloria liberas. « Habentes enim, inquit, vestimenta et alimenta, his contenti erimus[1]. » Non sicut ille Sinopeus (1), qui pannis obsitus, et dolium habitans, cum nihil esset opus, multos quidem stupefecit, nulli autem profuit : Paulus autem nihil horum faciebat. Neque enim spectabat ambitionem et honoris desiderium, sed et decore induebatur vestibus, et domi assidue habitabat, seque plane perfectum ostendebat in alia omni virtute : quod despiciebat Cynicus, intemperanter vivens et palam indecore se gerens, ab inani gloria abreptus. Si quis enim roget cur in dolio habitaverit, nullam aliam causam inveniet quam vanam gloriam.

V. Paulus autem etiam domum, quam Romæ incolebat, mercede conduxit. Quanquam qui longe fortiora poterat, multo magis hoc potuisset. Sed non aspiciebat ad gloriam, sævam belluam, horrendum dæmonem, pestem orbis terræ, venenatam viperam. Sicut enim illa bestia dentibus uterum matris discerpit, ita etiam hoc vitium parentem dilacerat. Undenam ergo vario huic morbo in-

[1] 1 Tim. VI, 8.

veneris medicamentum? Si eos qui ipsum conculcarunt in medium adduxeris, et ad illorum imaginem respiciens, sic vitam composueris. Patriarcha enim Abraham; nemo autem mihi vitio vertat ejusdem rei repetionem, si sæpe ejus et in omnibus meminimus. Hoc enim est quod illum quoque reddit maxime admirabilem, et eos qui non ipsum æmulantur, omni privat venia. Nam si eum quidem in parte aliqua, in alia autem parte alium se recte gessisse ostenderimus, dixerit aliquis difficile esse virtutis exercitium; non esse enim facile omnia simul recte gerere, quorum partem sanctorum singuli gesserunt. Cum autem inveniatur unus et idem omnia obtinere, quam habebunt excusationem qui post legem et gratiam non possunt ad eamdem pervenire mensuram, ad quam qui fuerunt ante legem et gratiam? Quomodo ergo hic Patriarcha hanc belluam vicit et superavit, quando fuit ei controversia cum filio fratris? Nam cum minor portio ei obtigisset, et primas partes non esset assecutus, non doluit. Scitis autem quod in his rebus dedecus est pejus damno iis qui sunt pusilli animi, et maxime quando ipse omnium dominus, sicut tunc ille, et qui prior cœperat honorare, non vicissim honore afficitur. Sed tamen nihil horum illum momordit, sed et cum secundas haberet partes, fuit contentus, et injuria affectus a juvene senex, et patruus a fratris filio, non succensuit, neque ægre tulit, sed similiter eum amabat et curabat. Rursus ex magno illo et terribili bello parta victoria, viquc propulsatis et profligatis Barbaris, de victoria non triumphat, nec erigit tropæum: volebat enim tantum servare, non se ostentare. Excepit rursus hospites, neque hic inani gloria laboravit, sed et ipse occurrebat et adorabat, non tanquam dans beneficium, sed tanquam beneficio affectus: et vocat dominos, nesciens quidem quinam accessissent, et loco ancillæ constituit uxorem.

Cum autem antea in Ægypto admirabilis apparuisset, et hanc ipsam uxorem recepisset, tantumque esset honorem consecutus; apud neminem se ostentat. Sed indigenæ quidem eum Regem appellabant, ipse autem solvit pretium sepulcri. Cum autem mitteret famulum, uxorem filio adducturum, nihil jussit magnum aut præclarum de se dicere, sed solum sponsam adducere. Vis etiam examinare eos qui erant sub gratia, quando eos undique circumfluebat magna doctrinæ gloria, et videre hoc quoque vitium tunc ejectum et eliminatum? Cogita mihi hunc ipsum qui hæc dicit, quomodo semper totum Deo tribuat, quomodo suorum quidem peccatorum assidue meminerit, recte autem factorum non item. Sed si quando oporteat corrigere Discipulos, et cogatur hoc facere, eam rem vocat insipientiam[1], et Petro primas cedit : nec erubescit operari apud Priscillam et Aquilam[2] : et ubique conatus est se ostendere humilem et abjectum, non in foro superbe incedens, neque turbas circumferens, sed se referens in numerum eorum qui sunt obscuri et non insignes. Et ideo dicebat: « Præsentia autem corporis est infirma[3], » hoc est, despicienda, et quæ nullum habeat fastum. Et rursus : « Opto vos nihil mali facere, ne nos probati videamur[4]. » Et quid mirum si hanc despicit gloriam? Qui etiam supernam illam despicit, ut et regnum, et gehennam, secundum Christi placitum. Optat enim esse anathema a Christo pro Christi gloria[5]. Nam etiamsi pro Judæis hoc se dicat velle pati, hoc dicit, ne quis stultus putet ipsum promissiones illis factas sibi sumere. Si ille ergo paratus erat ea præterire, quid miraris si humana despicit? Sed eos qui nunc sunt, demergunt, omnia, non solum gloriæ cupiditas, sed etiam contrarium, contume-

[1] Galat. I. — [2] Act. XI. — [3] 2 Cor. X, 10. — [4] Id. XIII, 7. — [5] Rom. VII, 3.

lia, et metus infamiæ. Nam et si quispiam laudaverit, intumescis, et si vituperaverit, deprimeris. Et sicut corpora imbecilla offenduntur vel a quibuslibet, ita etiam pusillæ et abjectæ animæ. Eos enim qui sunt hujusmodi, non solum paupertas, sed etiam divitiæ perdunt: non tristitia solum, sed etiam gaudium, et quæ sunt jucunda magis quam quæ tristia. Nam paupertas quidem cogit esse temperantem; divitiæ autem sæpe educunt etiam ad aliquod magnum malum. Et sicut qui febricitant, ab omnibus offenduntur: ita qui sunt animo corrupto et depravato, læduntur ab omnibus.

VI. Hæc ergo cum sciamus, ne fugiamus paupertatem, neque admiremur divitias: sed animum ita comparemus ut sit aptus et idoneus ad omnia. Nam qui domum ædificat, non eo spectat, ut in eam non cadat pluvia, neque ut ad eam non veniat radius; hoc enim fieri nequit: sed ut ad omnia ferenda apta sit et idonea. Et qui navem fabricatur, non id curat ut in eam non irrumpant fluctus, neque ut non excitetur maris tempestas; hoc enim fieri nequit; sed ut navis tabulata apta sint ad omnia. Rursus qui curam gerit corporis, non eo spectat ut non sit aëris inæqualitas et intemperies, sed ut corpus omnia hæc facile ferat. Sic etiam faciamus in anima, et studium ponamus, non ut paupertatem fugiamus, neque ut simus divites, sed ut unumquodque ex iis ita tractemus, ut in tuto collocemur. Propterea his dimissis, et divitiis et paupertati aptam efficiamus animam. Nam etiamsi nihil humani accidat, quod quidem ut plurimum fieri non potest, sic quoque erit melior qui non quærit divitias, sed omnia facile potest ferre, quam is qui semper est dives. Quare? Primum quidem, qui est hujusmodi, ex se et apud se habet quod sit in tuto, ille autem extrinsecus. Et sicut miles ille melior est qui confidit corpori et arti bellicæ, quam qui solum vires ha-

bet in armis : ita qui a virtute septus est et munitus, melior est eo qui confidit pecuniis. Secundo, quod etiamsi in paupertatem non inciderit, fieri non potest ut ipse non sit obnoxius perturbationi. Multos enim fluctus et perturbationes habent divitiæ, sed non virtus : imovero solam voluptatem et securitatem. Inexpugnabilem enim reddit insidiantibus : contra autem divitiæ et facile invadi possunt et abripi. Et sicut inter animalia cervi et lepores maxime omnium facile capi possunt propter timiditatem a natura insitam : aper autem et taurus, et leo non facile inciderint in insidiatores; ita etiam videre est et in divitibus, et in iis qui sua sponte degunt in paupertate. Nam hic quidem similis est leoni et tauro : ille autem cervo et lepori. Quem enim non timet dives? Annon latrones, annon principes, annon invidos, annon calumniatores? Et quid dico latrones et calumniatores, cum ipsos etiam famulos habeat suspectos? Et quid dico vivus? ne mortuus quidem liber est a maleficio latronum : neque mors eum potest in tuto collocare : sed et mortuum depredantur malefici; adeo instabilis et lubrica res sunt divitiæ. Non solum enim perfodiuntur domus, sed etiam sepulcra perrumpuntur et loculi. Quid ergo his fieri potuerit miserius, cum ne mors quidem ei hanc præbeat securitatem; sed infelix illud corpus, ne vita quidem privatum, a malis quæ sunt in vita sit liberatum; cum ii qui ea admittunt maleficia, etiam cum pulvere et cinere contendant bellum gerere, et multo gravius quam cum viveret? Nam tunc quidem penuarium ingredientes, arculas quidem movebant, a corpore autem abstinebant, neque tam multa accipiebant ut ipsum etiam corpus nudarent; nunc autem ne ab iis quidem abstinent execrandæ manus eorum qui sepulcra effodiunt, sed ipsum movent et versant, et cum summa crudelitate ipsum contumelia et probro afficiunt. Nam postquam terræ manda-

tum fuit, illud etiam vestium amictu nudatum sic sinunt projectum jacere. Quis est ergo divitiis major hostis, quæ vivorum quidem perdunt animam, mortuorum autem etiam corpus probro et contumelia afficiunt, et ne terra quidem tegi permittunt; quod quidem est commune etiam iis qui sunt condemnati, et rerum turpissimarum convicti? Nam cum de illis quidem pœnas capitis exegerint, legislatores nihil ulterius inquirunt: ab his autem divitiæ post mortem pœnas gravissimas exigunt; nudos exponentes et insepultos, spectaculum grave et miserabile. Hi enim graviora ferunt, quam ii, qui id patiuntur a judicis calculo et ira. Nam illi quidem cum uno, et altero die manserint insepulti, terræ mandantur: hi vero cum terræ mandati fuerint, tunc nudantur, probroque et contumelia afficiuntur. Quod si etiam non accepto loculo recedunt latrones, de eo non divitiis, sed paupertati sunt habendæ gratiæ: ipsa enim illum eripit. Nam si eum commisissemus divitiis, et non ex lapide construxissemus eum, sed ex auro, eum quoque perdidissemus. Adeo infida res sunt divitiæ, nec tam sunt eorum qui habent, quam eorum qui rapere aggrediuntur. Quamobrem supervacanea est illa oratio, quæ conatur ostendere divitias esse expugnatu difficiles, cum nec in die quidem mortis tuti sint qui eas possident. Atqui quis non reconciliatur cum mortuo, etiamsi sit fera, etiamsi dæmon, etiamsi quilibet alius? Sufficit enim spectaculum ad flectendum vel ferreum vel doloris expertem. Propterea cum quis viderit mortuum, etiamsi viderit inimicum et hostem, lacrymatur cum amicissimis: et ira quidem extinguitur cum vita, ejus autem locum subit misericordia. In exequiis et funeris elatione non discreveris inimicum ab eo qui hujusmodi non est. Ita omnes communem reverentur naturam, et eas quæ de ea latæ sunt leges. Divitiæ autem ne hoc quidem assecutæ, iram immittunt in eos qui

ipsas possident : sed et eos qui nulla affecti sunt injuria reddunt inimicos defuncti, siquidem mortuum corpus nudare, est acrium inimicorum et hostium. Et natura quidem etiam inimicos ei tunc reconciliat : divitiæ autem etiam in eos bellum gerunt quos ne possunt quidem ullius criminis accusare, et in magna solitudine crudeliter sæviunt in corpus. Atqui multa sunt illic quæ possunt attrahere ad misericordiam, hoc ipsum quod sit mortuum, quod immobile, quod ad terram tendat et corruptionem, quod nemo adsit opem laturus. Sed nihil horum frangit illos execrandos, propter tyrannidem quæ ex improba oritur cupiditate. Amor enim pecuniæ, tanquam immanis quidam tyrannus, urget inhumana jussa imperans, eosque in feras mutatos, ita ducit ad loculos. Nam tanquam feræ mortuos invadentes, ne a carnibus quidem abstinuerint, si membra illis essent utilia. Hos fructus percipimus ex divitiis, etiam post mortem probro et contumelia affecti, et sepultura privati, quam assequuntur etiam qui nefaria perpetrarunt. Eas-ne ergò, dic rogo, adhuc amabimus quæ nobis sunt adeo infestæ et inimicæ ? Nequaquam, rogo, nequaquam fratres, sed fugiamus, nec tergum postea retro vertamus : et si in manus nostras venerint, ne intus retineamus, sed eas pauperum manibus alligemus. Hæc enim vincula eos magis possunt retinere, et nunquam effugient ex illis penuariis : istæque infidæ de cætero manent fideles, placidæ, mansuetæ, eleemosynæ dextera sic commutatæ. Si quando ergo ipsæ ad nos accesserint, ipsi eas tradamus. Sin autem non affuerint, ne quæramus, nec nos ipsos suffocemus, neque eos qui habent beatos existimemus. Quomodo enim beatus hic existimandus ? Nisi eos qui cum bestiis pugnant beatos dixeris, quod in pretio habitas illas bestias sibi inclusas servent qui talia proponunt certamina, ipsi non audentes accedere nec tangere, sed ipsas formidantes et

contremiscentes. Hoc ipsum accidit etiam divitibus, qui tanquam immanem bestiam divitias incluserunt in penuariis, et ab ipsa singulis diebus vulnera accipiunt innumerabilia, contrario plane modo quam fiat in bestiis. Nam illæ quidem, quando eas eduxeris, tunc exitium afferunt iis qui illis occurrunt. Istæ autem cum fuerint inclusæ et servatæ, tunc eos perdunt qui ipsas possident et servant. Sed nos bestiam hanc reddamus mansuetam. Erit autem mansueta, si eam non incluserimus, sed in omnium egentium manus adduxerimus. Sic et maxima bona inde percipiemus, et in vita præsenti tuto ac secure et cum bona spe viventes, et in die futuro stantes cum fiducia. Quam detur nobis omnibus assequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui cum Patre et Spiritui sancto sit honor, imperium et gloria in omnia sæcula. Amen.

HOMILIA XXXVI.

CAPUT XIV.

Fratres, nolite pueri effici mentibus, sed malitia parvuli estote : mentibus autem perfecti estote [1].

I. Merito post multam confirmationem et demonstrationem, oratione utitur vehementiore et multa increpatione, et meminit exempli præsenti rei congruentis. Pueruli enim ad parva quidem hianti ori stupent et mirantur : rerum autem valde magnarum non tanta tenentur admiratione. Quoniam ergo isti quoque linguarum habentes

[1] 1 Cor. xiv, 20.

donum, se totum habere existimabant, quod quidem erat aliorum ultimum, propterea dicit : « Nolite pueri effici ; » hoc est, non insipientes, ubi oportet esse sapientes : sed illic pueri et simplices ubi est injustitia, ubi inanis gloria, ubi tumor. Eum enim qui vitio est infans, etiam prudentem esse oportet. Sicut enim prudentia cum improbitate, nequaquam fuerit prudentia ; ita etiam simplicitas cum amentia, non fuerit simplicitas. Nam et in simplicitate fugienda est amentia, et in prudentia vitium et nequitia. Quemadmodum enim neque amara neque dulcia medicamenta prosunt, si talia sint plusquam par sit, ita nec simplicitas per se, nec prudentia. Quamobrem Christus utraque jubens contemperare dicebat : « Estote prudentes » sicut serpentes, et simplices sicut columbæ [1]. » Quid est autem esse parvulos seu infantes malitia, seu vitio ? Ne nosse quidem quid sit vitium : eos enim vult esse tales. Et ideo dicebat : « Omnino inter vos auditur fornicatio [2]. » Non dixit : « Perpetratur, » sed, « Auditur. » Rem enim, inquit, omnino scitis, ipsam enim aliquando audivistis : volebat enim ipsos esse et viros et pueros ; sed hoc quidem in vitio, illud vero in prudentia. Sic enim et vir, vir fuerit, si fuerit parvulus. Quandiu autem non fuerit infans vitio, ne vir quidem erit. Nam qui est sceleratus, non erit perfectus, sed insipiens. « In Lege enim scriptum est : In aliis linguis, et » in labiis aliis loquar populo huic : et nec sic exaudient me, » dicit Dominus [3]. » Atqui nusquam in Lege scriptum est, sed sicut prius dixi, universam veterem Scripturam semper vocat Legem, et Prophetas, et historias. Adducit autem testimonium ex Esaïa propheta ; rursus doni gloriam diminuens ad illorum utilitatem, sic tamen ipsum cum laude ponit. Illud enim : « Nec sic, » erat ostendentis sufficere miraculum ad eos percellendos : si autem non crediderunt,

[1] Matth. x, 16. — [2] 1 Cor. v, 1. — [3] Id. xiv, 21.

eorum fuisse culpam. Et cur hoc fecit Deus, si non erant credituri? Ut semper cerneretur facere quæ sua sunt. Cum ergo ostendisset etiam ex prophetia signum non valde esse utile, subjunxit : « Itaque linguæ in signum sunt non fide »libus, sed infidelibus. Prophetia autem non infidelibus, »sed fidelibus. Si ergo conveniat universa Ecclesia in »unum, et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ »aut infideles, nonne dicent quod insanitis? Si autem »omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, »convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus. Et sic »occulta cordis ejus manifesta fiunt, et cadens in faciem »adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis »sit [1]. » Multam ex iis quæ dicta sunt hic videbis dubitationem. Si enim infidelibus signum sunt linguæ, quomodo dicit : « Si viderint vos linguis loquentes infideles, dicent vos insanire? » et si prophetia non infidelibus, sed fidelibus, quomodo ex ea lucrabuntur etiam infideles? Si enim intret, inquit, infidelis vobis prophetantibus, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus. Non hæc autem solum, sed etiam post eam secunda hinc oritur quæstio. Apparebit enim lingua rursus major prophetia. Nam si linguæ sunt in signum infidelibus, prophetia autem fidelibus, id quod alios attrahit et conjungit, majus est eo quod familiares ac domesticos componit et concinnat. Quid est ergo quod dictum est? Nihil difficile, nec obscurum, neque prioribus contrarium, sed valde conveniens, si attendamus. Nam prophetia quidem utrisque est apta, lingua autem minime. Ideo cum de lingua dixisset eam esse in signum, addidit, non fidelibus, sed infidelibus, hisque in signum hoc est, ad obstupefaciendum, non adeo autem ad instituendum. At in prophetia, inquit, hoc ipsum fecit, dicens : « Prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus. » Ne-

[1] 1 Cor. XIV, 22-25.

que enim fidelis opus habet ut signum videat, sed solum doctrina indiget et institutione. Quomodo ergo, inquit, dicis prophetiam utrisque esse utilem, cum ipse dicat non infidelibus, sed fidelibus? Si diligenter et exacte examinaveris, scies quod dicitur. Non enim dixit prophetiam non esse utilem infidelibus, sed non esse in signum, ut linguam, scilicet inutile. Neque infidelibus utile quid est lingua. Unum enim est ejus opus ac munus, obstupefacere solum ac conturbare. Signum est enim ex iis quæ sunt media : ut quando dicit : « Fac mecum signum ; » et addit : « In » bonum [1] ; » et rursum, « Factus sum tanquam prodigium » multis [2] ; » hoc est, in signum.

II. Et ut scias eum hic adduxisse signum, non quasi faciat aliquid omni ex parte utile, id quod ex illo fit inducit. Quid hoc est autem? Dicent, inquit, quod insanitis. Hoc autem dicit, non ex natura signi, sed ex illorum amentia. Infideles autem quando audieris, ne existimes eosdem ubique dici, sed aliquando eos qui morbo laborant incurabili, et manent ejusmodi ut non possint corrigi ; aliquando autem etiam eos qui possunt mutari : quales fuerunt tempore Apostolorum qui admirabantur ea quæ dicuntur magnalia Dei ; ejusmodi fuit Cornelius. Hoc est ergo quod dicit : Prophetia quidem est et in infidelibus et in fidelibus : linguam autem audientes infideles et insipientes, non solum non lucrifaciunt, sed etiam eos qui loquuntur irrident tanquam insanos : est enim eis solum in signum, hoc est, ut tantummodo obstupescant. Nam si sapuissent, etiam lucrati essent propter signum quod fuit illis datum. Non enim tunc erant solum qui ebrietatis insimularent, sed multi eos etiam admirabantur tanquam Dei magnalia loquentes. Quamobrem qui irridebant erant insipientes. Et ideo Paulus non absolute dixit : « Dicent vos insanire, » sed addidit,

[1] Psal. LXXXV, 16. — [2] Id. LXX, 8.

« Idiotæ et infideles. » Prophetia autem non absolute in signum, sed ad fidem et utilitatem utrisque est apta et utilis. Idque etsi non statim, per ea tamen quæ deinceps sequuntur apertius interpretatus est dicens : « Convincitur » ab omnibus. Si enim omnes prophetent, inquit, intret » autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, » dijudicatur ab omnibus : et sic occulta cordis ejus fiunt » manifesta : et cadens in faciem adorabit Deum, pronun» tians quod vere Deus in vobis sit. » Quamobrem non hoc solum major est prophetia, quod vim habeat in utrisque, sed etiam quod ex infidelibus eos attrahat qui sunt impudentiores. Neque enim idem erat miraculum quando Sapphiram convicit, quod quidem erat prophetiæ; et quando linguis loquebatur Petrus. Sed tunc quidem fuerunt omnes coërciti : quando autem loquebatur linguis, etiam pro deliro est habitus. Cum ergo dixisset linguam non profuisse, et hoc ipsum rursus extenuasset, eo quod culpam in Judæos contulisset, procedens ostendit id etiam lædere. Et cur datum est? ut procedat cum interpretatione. Nam absque illo, etiam contrarium evenit apud insipientes. Si enim, inquit, omnes loquantur linguis, ingrediantur autem infideles et idiotæ, dicent vos insanire ; sicut etiam Apostoli existimati sunt ebrii. Dicebant enim : « Musto sunt » repleti[1]. » Sed non est signi culpa, verum illorum ruditatis et injustitiæ. Propterea adjecit, idiotæ et infideles : quare illorum imperitiæ et infidelitatis est existimatio. Nam ut prius dixi, non in iis quæ dantur vitio, sed in iis quæ non multum juvant, conatur donum ponere, ut eos reprimat, et necessitatem afferat requirendi ejus qui interpretetur. Nam quoniam non eo spectabant, sed ad ostentationem, gloriæque et honoris cupiditatem multi hoc dono utebantur, ab eo maxime abducit, ostendens eos in gloria

[1] Act. II, 13.

et existimatione magnum damnum accipere, ut qui in insaniæ suspicionem veniant. Et hoc est maxime quod assidue astruere conatur Paulus, quando vult ab aliqua re abducere : ostendit eum lædi in iis ipsis quæ desiderat. Et tu quoque fac similiter. Si a voluptate abducas, ostende rem esse acerbam. Si ab inani gloria abstrahas, ostende rem esse plenam dedecore et infamia. Sic etiam faciebat Paulus. Divites enim avellens ab amore pecuniæ, non dixit solum noxias esse divitias, sed etiam injicere in tentationes : nam ait : « Qui volunt divites esse, incidunt in tentatio- » nem [1]. » Quia enim videbantur liberare a tentationibus, cis tribuit contrarium ejus quod existimabant divites. Alii externæ operam dabant sapientiæ, tanquam hac ratione dogma stabilientes : ostendit eam non solum cruci non opem ferre, sed etiam eam exinanire. Urgebant ut judicarentur apud alios, existimantes indignum esse judicari apud suos, ac si externi essent sapientiores : ostendit esse turpe foris judicari. Accedebant ad ea quæ erant idolis immolata, tanquam perfectam ostentantes scientiam : ostendit hoc esse imperfectæ scientiæ, nescire administrare ea quæ sunt proximorum. Ita hic quoque, quoniam linguarum donum stupentes admirabantur, gloriam amantes, ostendit hoc quidem eos maxime dedecore afficere, non solum eos privans gloria, sed etiam illos in insaniæ suspicionem conjiciens. At non statim hoc dixit : sed cum prius innumera dixisset, quando effecit ut facile exciperetur grataque esset oratio, tunc subjungit id quod est admirabile et præter opinionem. Est autem hæc meditatio ipsi familiaris. Eum enim qui firmam sententiam est labefacturus et in contrarium conversurus firmiter stabiliterque conceptam opinionem, non oportet statim dicere contrarium : esset enim ridiculus apud eos quos contraria præoccupavit sen-

[1] 1 Tim. vi, 9.

tentia. Nam quod est valde admirabile et præter opinionem, non facile admitti poterit ab initio : sed oportet cum per alia prius recte suffoderis et irrepseris, sic convertere in contrarium.

III. Sic certe fecit etiam disserens de matrimonio. Nam quoniam multi animum adhibebant matrimonio tanquam rei in qua esset quies et recreatio : ipse autem volebat ostendere, non jungi matrimonio esse quietem ac recreationem, si statim quidem hoc dixisset, non fecisset ut hoc tam facile admitteretur. Nunc autem cum post multa hoc posuisset, opportune inducens, facile perculsit auditores. Hoc etiam fecit in virginitate. Nam cum antea multa dixisset, et rursus postea, tunc dicit : « Vobis parco : » et, « Volo vos esse sine sollicitudine. » Hoc facit etiam in linguis, ostendens eas non solum privare gloria, sed eos etiam, qui hoc donum habent, probro ac dedecore afficere apud infideles. Prophetia autem contra probro ac dedecore vacat apud infideles, et maximam habet gloriam et utilitatem. Nam in prophetia nemo dicet eos insanire, nec irridebit eos qui prophetant : sed contra eos stupebit et admirabitur. Arguuntur enim ac convincuntur ab omnibus, hoc est ; ea quæ habet in corde in medium adducuntur, et ostenduntur omnibus. Non sunt autem paria, ingressum quempiam videre, illum quidem persice loquentem, hunc autem syriace ; et ingressum audire arcana ejus mentis, sive tentans et malo animo, sive sincere et bono animo sit ingressus ; et quod hoc quidem ab illo gestum sit, de illo autem sit consultatum. Hoc enim est illo multo terribilius et utilius. Propterea in linguis quidem dicit vos insanire : sed hoc ex se non dicit, verum ex illorum judicio. Dicent enim, inquit, quod insanitis. Hic autem utitur et rerum sententia, et eorum qui juvantur. « Convincitur enim, inquit, ab omnibus, dijudicatur ab omnibus : et sic occulta

» cordis ejus manifesta fiunt, et ita cadens ille in faciem » adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit. Vides-ne quod hoc quidem sit indubitatum? Nam illic quidem de eo quod fit ambigitur, et quispiam ex infidelibus id ascripserit insaniæ. Hic autem nihil erit hujusmodi, sed et admirabitur et adorabit, factis primum confitens, deinde etiam verbis. Sic etiam Nabuchodonosor Deum adoravit dicens: « In veritate Deus vester ipse est Deus revelans » mysteria, quoniam potuisti revelare mysterium istud[1]. » Vidisti-ne vim prophetiæ, quomodo ferocem illum mutaverit, et instituerit, et ad fidem deduxerit? « Quid ergo » est, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum psal» mum habet, doctrinam habet, linguam habet, revelatio» nem habet, interpretationem habet: omnia ad ædificatio» nem fiant[2]. » Vidisti-ne christianismi fundamentum et regulam? Sicut enim est artificis officium ædificare, ita etiam Christiani proximis per omnia prodesse. Quoniam autem in donum valde est invectus, ne videatur esse supervacaneum; eorum enim fastum volens deprimere, hoc solum fecit: rursus ipsum cum aliis annumerat: dicens: « Psalmum habet, doctrinam habet, linguam habet. » Etenim psalmos olim faciebant ex charismate seu dono, et docebant ex dono. Sed tamen hæc omnia, inquit, ad unum aspiciant, nempe ad proximi correctionem: nihil fiat temere et inconsiderate. Si enim non accedis fratrem ædificaturus, cur accedis? Non magna a me habetur ratio charismatum differentiæ. Unum est mihi curæ, et unum est in quod meum pono studium, nempe ut omnia fiant ad ædificationem. Ita etiam qui parvum habet donum, eum qui magnum habet superabit ac prætervehetur, si hoc adsit. Propterea enim sunt dona, ut unusquisque ædificetur. Si hoc enim non factum fuerit, erit donum ei qui ac-

[1] Dan. II, 47. — [2] I Cor. XIV, 26.

cepit, ad condemnationem. Quid enim, dic mihi, prodest prophetare? quid vero mortuos excitare, cum nullus sit qui lucretur? Si hic est porro donorum finis, licet autem etiam alio modo hoc conficere absque donis, ne propter signa efferaris et insolescas, neque te miserum esse existimes quod sis charismatibus privatus. « Sive lingua quis loquitur, » secundum duos, aut ut multum tres et per partes, et » unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat » in Ecclesia, sibi autem loquatur et Deo [1]. » Quid dicis, quæso? Cum de linguis tam multa dixeris, quod id sit inutile, quod supervacaneum, nisi habeat interpretem, rursus jubes loqui linguis? Non jubeo, inquit, sed nec prohibeo : ut quando dicit : « Si quis vos vocat infidelium, et vultis » ire [2], » non hoc dicit legem ferens ut eas, sed neque retinens ; ita hic etiam : « Sibi autem loquatur et Deo. » Si non potest, inquit, tacere, sed est adeo honoris et inanis gloriæ cupidus, apud se loquatur. Quare hoc ipso quod sic permisit, prohibuit, ut qui pudore affecerit.

IV. Quod etiam facit alibi disserens de consuetudine cum uxore, et dicens : « Hoc autem dico propter inconti» nentiam vestram. » Sed quando de prophetia loquebatur, non sic dixit. Sed quomodo? Imperando et legem ferendo : « Prophetæ autem duo aut tres loquantur. » Et nusquam hic quærit interpretem, neque os obstruit prophetanti, sicut illic, dicens : « Si non sit interpres, taceat. » Neque enim sufficit is qui lingua loquitur. Quamobrem si quis habeat utrumque donum, loquatur. Si autem non habeat, vult autem loqui, cum interprete hoc faciat. Propheta enim est interpres, sed Dei; tu autem hominis. « Si autem non » sit interpres, taceat; nihil enim supervacanee fieri opor» tet, nihil ad ambitionem et honoris studium. Sibi autem » loquatur et Deo; » hoc est, in mente, et sensim, et absque

[1] 1 Cor. XIV, 27, 28. — [2] Id. X, 27.

strepitu, si velit. Non est enim hoc legem ferentis, sed forte potius pudorem incutientis per concessionem, sicut quando dicit: « Si quis autem esurit, domi comedat[1] : » et cum videatur consedere, eo ipso illum tangit acrius. Non enim ideo, inquit, convenitis, ut vos dona habere ostendatis; sed ut eos qui audiunt ædificetis. Quod etiam dixit initio: « Omnia ad ædificationem fiant. Prophetæ autem duo aut » tres dicant, et cæteri dijudicent[2]. » Nusquam plurimum posuit sicut in linguis. Et quid hoc, inquies? neque enim sufficientem ostendit esse prophetiam, si aliis permittit judicium. Imovero est valde sufficiens: neque enim huic sicut illi os obstruxit, et silentium indixit, si non sit qui interpretetur; neque sicut de illo dixit: « Si non sit inter» pres, taceat; » ita de hoc quoque: « Si non sit qui discer» nat, ne prophetet: » sed solum muniit auditorem. Hoc enim dixit ad eos monendos ut caverent, ne inter eos incurreret vates ac divinator. Nam etiam in principio hoc jussit cavere, quando divinationis et prophetiæ attulit differentiam: et nunc ipsum jubet discernere, et considerare ne quid irrepat diabolicum. « Quod si alii revelatum sit » sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos » prophetare : ut omnes discant, et omnes exhortentur[3]. » Quid est quod dictum est? Si te, inquit, prophetante et loquente, alterius spiritus eam excitaverit, tace de cætero. Quod enim dixit de linguis, hoc hic quoque exigit ut fiat sigillatim, sed hic divinius. Non dixit enim: « Sigillatim, » sed, « Si alii sit revelatum. » Quid enim adhuc opus esset, cum hic moveatur ad prophetiam, illum dicere? At oporteret utrosque? Sed res esset absurda et confusa. At priorem? Et hoc quoque absurdum. Propterea enim illo dicente hunc movebat Spiritus, ut hic quoque diceret aliquid. Deinde consolans eum cui os fuit obstructum, dicit: « Po-

[1] 1 Cor. XI, 34. — [2] Id. XIV, 29. — [3] Ibid. 30, 31.

» testis enim omnes sigillatim prophetare ut omnes discant, » et omnes consolentur. » Vides quomodo rursus affert causam, propter quam facit omnia? Si enim eum qui linguis loquitur, omnino prohibet dicere, quando non habet interpretem, propter inutilitatem : merito etiam prophetiam, si hoc non habeat, sed confusionem faciat, et conturbationem et tumultum importunum, jubet cohibere. « Et spiri» tus Prophetarum Prophetis subjecti sunt[1]. » Vidisti-ne quam vehementer et terribiliter eum pudore affecerit? Nam ne contendat homo et seditionem agitet, ipsum donum ostendit subjici. Spiritum enim hic vocat operationem. Si autem spiritus subjicitur, multo magis non æquum est ut tu qui possides, contendas. Deinde ostendit quod hoc quoque sit Deo acceptum, subjungens et dicens : « Non enim » dissensionis est Deus, sed pacis, sicut et in omnibus Ec» clesiis sanctorum doceo[2] » Vidisti-ne quot modis eum in silentium deduxit, et eum qui alteri cedit consolatus est? per unum quidem idque præcipuum, ne videlicet ab hoc facto dissolvatur : potestis enim, inquit, per singulos omnes prophetare : per alterum vero, ex eo quod illud spiritui videatur. Spiritus enim Prophetarum Prophetis subjiciuntur : præterea ex eo quod secundum Dei sententiam sit; non enim est dissensionis, inquit, Deus, sed pacis : quarto denique, eo quod lex ejusmodi per orbem universum ubique obtineat, nec alienum quidquam usquam illis imperetur. « Sic enim, ait, in omnibus Ecclesiis sanctorum » doceo. » Quid ergo his rebus fuerit magis horrendum? Etenim Ecclesia tunc erat cœlum, Spiritu sancto omnia regente, et unumquemque ex iis qui præerant movente, et a Deo afflátum reddente. Sed nunc illorum donorum symbola ac signa tantum tenemus. Nam nunc quoque duo aut tres dicimus, et vicissim, et alio tacente alius incipit. Sed

[1] Cor. XIV, 32. — [2] Ibid. 33.

hæc sunt tantum illorum signa et monumenta. Propterea quando inceperimus dicere, populus respondet, Spiritu tuo : ostendens quod olim sic dicebant, non sua moti sapientia, sed Spiritu. Sed non nunc, de me jam loquor.

V. Sed Ecclesia nunc est similis mulieri, quæ a veteri prosperitate excidit, et multis in locis sola tenet symbola antiquæ illius felicitatis, et monilium aureorum quidem solas ostendit thecas et arculas, divitiis autem est privata : ei nunc Ecclesia est similis. Neque hoc solum dico propter dona; non enim esset grave si hoc solum esset; sed etiam propter vitam et virtutem. Nam et viduarum numerus, et chorus virginum tunc magnum ornamentum præbebat Ecclesiis : nunc autem ab iis Ecclesia deserta est et exinanita, et sola manent signa. Nam sunt nunc quoque viduæ, sunt et virgines : sed eæ non habent illum ornatum, quem habere oporteret eas quæ se ad hæc pararunt certamina. Eximium enim virginis est indicium, quod de iis tantum quæ sunt Dei sit sollicita, et ad Deum precandum indivulse assideat. Viduæ quoque non tam fuerit indicium quod secundis non conjungatur nuptiis, quam hæc alia, nempe charitas in pauperes, hospitalitas, in precibus assiduitas, et alia omnia, quæ exactissime exigit Paulus scribens ad Timotheum[1]. Videris etiam eas quæ sunt junctæ matrimonio apud nos multam ostendere honestatem. Sed non est hoc solum quod quæritur, sed diligens cura et studium egenorum, per quod priscæ mulieres, valde resplendebant : non sicut multæ ex iis quæ sunt nostris temporibus. Nam tunc quidem pro auro, eleemosynæ induebantur ornamento; nunc autem hoc dimisso, funibus aureis ex catena peccatorum contextis amiciuntur. Dicam-ne etiam aliam thecam ornamento patrio exinanitam? Conveniebant olim omnes, et psallebant communiter; hoc nunc quoque faci-

[1] 1 Tim. v.

mus. Sed tunc quidem in omnibus una erat anima et cor unum; nunc autem ne in una quidem anima illam concordiam videris et consensum: sed ubique magnum est bellum. Pacem nunc quoque precatur omnibus, is qui præest Ecclesiæ, ut qui in domum ingreditur paternam; sed hujus pacis nomen quidem est frequens, res autem nusquam. Tunc etiam domus erant Ecclesiæ: nunc autem etiam Ecclesia est domus, vel potius quavis domo deterior. Nam in domo quidem bene constitutum videris ordinem: domina quippe domus sedet in solio cum omni honestate, modestia et decore, et ancillæ texunt cum silentio, et singuli ex famulis in manibus habent id quod est eis mandatum. Hic autem multus est tumultus, magna confusio, et a caupona nihil nostra differunt, tantus est risus, tanta perturbatio, sicut in balneis, sicut in foro clamantibus omnibus et tumultuantibus: et hæc hic solum. Nam alibi ne propinquum quidem licet alloqui in Ecclesia, ne si amicum quidem longo tempore absentem exceperit; sed hæc foris fiunt, et merito. Non enim Ecclesia est tonstrina, neque unguentaria officina, neque ulla alia opificum qui sunt in foro taberna, sed locus Angelorum, locus Archangelorum, regnum Dei, ipsum cœlum. Quomodo ergo si quis te in cœlum introduxisset, etiamsi patrem videres, etiamsi fratrem, ne auderes quidem loqui; ita hic non aliud loqui oporteret præter spiritualia. Nam hic quoque est cœlum. Quod si non credis, aspice ad hanc mensam, recordare propter quam causam et quamobrem hic stet. Cogita quis sit qui huc procedat, obstupesce etiam ante tempus. Etenim si quis solum viderit regis solium, animo assurgit expectans regis exitum. Et tu ergo etiam ante illud tempus stupendum venerare, et obstupesce, et assurge, antequam videas expansa aulæa, et præeuntem chorum Angelorum, in ipsum cœlum ascende. At hæc ignorat qui mysteriis non est ini-

tiatus. Necesse est ergo illi etiam alia dicere. Neque enim nobis deerunt alia quæ illum doceamus, quæ possint efficere ut surgat, et persuadere ut volare conetur. Tu ergo qui hæc ignoras, quando audieris Prophetam dicentem : « Hæc dicit Dominus : Recede a terra, ipse quoque in » cœlum ascende : » cogita quisnam sit qui per illum tecum loquitur. Nunc autem histrionis quidem risum moventis, et scortantis ac turpiter agentis mulieris tantum sedet spectaculum, iis quæ dicuntur magnum præbens silentium, idque cum nullus jubeat tacere : et neque est tumultus, neque clamor, nec ullus omnino strepitus : Deo autem e cœlis loquente de rebus adeo stupendis ac reverendis, canibus sumus impudentiores, ne Deo quidem tantam exhibentes reverentiam, quantam meretricibus.

VI. His-ne auditis exhorruistis? multo magis hoc facientes, horrete, quod de iis qui pauperes despiciunt et soli comedunt, dixit Paulus : « Annon habetis domos ad come» dendum et bibendum? An Ecclesiam Dei contemnitis, et » eos qui non habent pudore afficitis[1] ? » Mihi quoque concedite ut dicam de iis qui hic cient tumultus et loquuntur : Annon habetis domos ad nugandum ? an Dei Ecclesiam despicitis, et eos etiam corrumpitis qui volunt esse modesti et quieti? At vobis est suave et jucundum alloqui eos qui sunt vobis noti; non hoc prohibeo, sed domi, sed in foro, sed in balneis fiat. Ecclesia enim non est colloquii locus, sed doctrinæ. Nunc autem nihil differt a foro : et si non sit dictu audacius, forte neque a scena : adeo iis, quæ illic scortantur, lascivius et impudicius ornantur quæ hic conveniunt. Ideo multos quoque impudicos hic attrahunt. Et si quis tentet, aut velit corrumpere mulierem, nullus, ut puto, ei videtur locus aptior Ecclesia. Et si quid vendere aut emere oporteat, Ecclesia videtur esse ad illud

[1] 1 Cor. XI, 22.

commodior, quam forum. Hic enim de iis plura colloquia miscent quam in ipsis officinis. Et si qui velint maledicere et maledicta audire, hoc quoque hic magis videbit contingere, quam in foro. Et si volueris res audire civiles, et quæ in ædibus fiunt, et quæ in castris, ne eas ad judiciale forum, neque sedeas in officina medicorum; sunt enim qui omnibus accuratius hic omnia hæc annuntiant: et hic locus quidvis potius est, quam Ecclesia. Vos fortasse valde tetigi: non ego quidem certe arbitror. Quando enim in iisdem perseveratis, undenam sciam quod quæ dicta sunt vos tetigerunt? Necesse est ergo rursus eadem tangere. Hæccine sunt tolerabilia? hæccine ferenda? Quotidie defatigamur et discerpimur, ut utile aliquid edocti discedatis: nemo autem vestrum aliquid lucratus recedit, sed majori etiam damno affectus. Etenim in judicium convenitis, cum peccati utique nullam habeatis occasionem, et meliores et mitiores expellitis, eos vestris nugis undique molestia afficientes. Sed quid est quod dicitur a multis? Non audio, inquit, quæ leguntur, neque scio ea quæ dicuntur; quia tumultuaris, turbas moves, neque accedis cum animo sensu pietatis prædito. Quid dicis? Nescio quænam hæc dicta sibi velint. Atqui propter hoc ipsum te oportebat attendere. Si autem ne id quidem quod est obscurum, tuum excitat animum, multo magis si essent clara ac manifesta, ea prætercurreres. Ideo enim neque hoc nec omnia sunt dilucida, ne sis piger: neque obscura, ne desperes. Et ille quidem eunuchus et barbarus nihil ex iis dixit, sed et tantum negotiorum circumdatus multitudine, etiam cum in via esset, librum habebat in manibus et legebat. Tu autem cum et tibi sit copia doctorum, et habeas qui tibi legant, mihi excusationes profers et obtentus. Nescis ea quæ dicuntur? Ora ergo ut discas. Imovero fieri non potest ut omnia ignores: multa enim sunt ex se aperta et dilucida. Imovero

etiamsi omnia ignorares, sic quoque oporteret te quiescere, ut non expellas eos qui attendunt: ut cum Deo acceptum fuerit tuum silentium et pudor tuus, ipse ea quæ sunt obscura reddat dilucida. At non potest silere? exi ergo, ne aliis quoque damnum afferas. Etenim in Ecclesia unam oportet semper esse vocem, ac si unum sit corpus. Propterea et qui legit, solus loquitur: et is qui episcopatum obtinet, manet silentio sedens. Et is qui psallit, solus psallit: et si omnes respondendo resonent, vox fertur tanquam ex uno ore. Et qui ad populum verba facit, solus loquitur. Quando autem multi de multis et diversis disceptant, cur vobis frustra molestiam exhibeamus? Nisi enim temere nos molestia afficere putaretis, nobis de tantis rebus loquentibus, de iis quæ nihil attinent non loqueremini. Propterea non in vita solum, sed et in ipsa rerum existimatione, magna est perversio: ad ea quippe quæ sunt superflua inhiatis, veritatemque dimittentes, umbras et somnia persequimini. Annon umbra et somnia sunt omnia præsentia, et umbra deteriora? Etenim priusquam appareant, recedunt: et priusquam avolent, magnam exhibent perturbationem, et majorem illa voluptate. Et si hic innumerabiles acceptas infoderit pecunias, cum nox præterierit, hinc nudus recedit, et merito. Nam et qui in somnis sunt divites, cum e cubili surrexerint, nihil habent ex iis quæ videbantur habere dormientes: ita etiam avari, et qui plura habendi laborant cupiditate; imovero non ita, sed longe pejus. Nam qui in somnis quidem est dives, neque habet pecunias quas in visione se putabat habere, neque alio quopiam malo ab hac visione accepto, surgit. Iste autem, pecuniis quidem est privatus, peccatis autem quæ ex pecuniis orta sunt repletus, discedit: et cum quæ ex divitiis fiunt, visione apprehenderit, mala inde orta non videt ultra in visione, sed in ipsa rerum veritate. Et fuit

quidem voluptas in somnis, quod autem ex voluptate nascitur supplicium, non utique accidit in somnis, sed in ips experientia; imovero etiam ante illud supplicium hic quoque extremas dat pœnas, ut qui in colligendo alteratur innumerabilibus animi ægritudinibus, sollicitudinibus, accusationibus, calumniis, tumultibus, et perturbationibus. Ut ergo et a somniis liberemur, et a malis quæ non sunt in somniis, pro avaritia et plura habendi cupiditate, eleemosynam eligamus; pro rapina, benignitatem. Sic enim præsentia et futura bona assequemur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri unaque Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXVII.

CAPUT XIV.

Mulieres vestræ in Ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit[1].

I. Cum eum, qui ex linguis oriebatur, tumultum amputasset, et eum qui ex prophetiis; et legem tulisset, ne esset confusio, ut qui linguis loquebantur, hoc vicissim facerent, et ut qui prophetabant, cum alter incœpisset, tacerent, de cætero procedit etiam ad perturbationem quæ oritur ex mulieribus, amputans earum importunam loquendi libertatem : idque valde opportune. Nam si iis qui habent charismata, non permittitur temere loqui, neque quando velint,

[1] 1 Cor. xiv, 34.

idque cum moveantur a spiritu, multo magis illis inconsiderate et vane nugantibus. Propterea magna quoque cum auctoritate nugantium ora obstruit; et lege secum assumpta, eorum sic ora obturat. Non solum enim hic suadet, neque consulit, sed etiam vehementer imperat, legens antiquam his de rebus legem. Nam cum dixisset: « Mulieres vestræ » in Ecclesiis taceant, » et, « Non permittitur eis loqui, sed » subjectas esse, » subjunxit: « Sicut et lex dicit. » Et ubi hoc dicit lex? « Ad virum tuum conversio tua, et ipse tibi domi» nabitur[1]. » Vidisti-ne Pauli sapientiam, et quantum adduxerit testimonium, quod non solum eas jubeat tacere, sed etiam tacere cum metu, et cum tanto metu, cum quanto ancillam oportet silere? Propterea cum ipse dixisset: « Non » permittitur eis loqui, » non subjunxit: « Sed tacere, » sed pro tacere posuit, quod est amplius, nempe subjici. Si hoc autem apud maritos, multo magis apud doctores et patres, et in communi cœtu Ecclesiæ. At si non loquantur, inquies, nec interrogent, quanam de causa aderunt? Ut audiant quidem quæ oportet, ea autem de quibus dubitant, a maritis domi discant. Et ideo subjunxit: « Si quid autem » volunt discere, domi viros suos interrogent[2]. » Non solum, inquit, non illis loqui permittitur, sed nec aliquid interrogare in Ecclesia; si autem non oportet interrogare, multo magis absolute nefas est loqui. Et cur eas ad tantam redegit subjectionem? propterea quod mulier res est imbecilla, et mobilis, et levis. Ideo eis maritos præfecit doctores, utrosque juvans. Nam et illas reddidit modestas: et eos reddidit gnavos et sollicitos, ut qui ea quæ audierant, essent exactissime apud eas deposituri. Deinde quoniam id ornamento sibi fore ducebant quod loquerentur publice, sermonem ille deducit in contrarium, dicens: « Turpe est » enim mulieri loqui in Ecclesia[3]. » Nam primum quidem

[1] Gen. III, 16. — [2] I Cor. XIV, 35. — [3] Id. XI, 14.

hoc confirmavit a lege Dei; deinde a communi ratione et consuetudine. Sicut etiam quando eis de coma dicebat; annon hoc vos ipsa docet natura? Et ubique ejus talem inveneris modum, non ex divinis Scripturis, sed ex ipsa consuetudine pudore afficientem. Præterea ab iis quoque quæ omnium opinione feruntur, et quæ ubique sunt in usu, pudorem incutit; quod hic quoque adhibet dicens: « An a » vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit[1]? » Etenim cæteras adduxit Ecclesias hanc legem servantes, et a novitate tumultum resecans, et multorum calculo gratam et acceptam reddens orationem. Quamobrem alibi quoque dicebat: « Qui vobis in memoriam revocabit vias » meas in Christo, sicut ubique in omnibus Ecclesiis do» ceo[2]. » Et rursus: « Non est enim Deus dissensionis, sed » pacis, sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum[3]. » Et hic: « An a vobis verbum Dei processit, aut ad vos solos per» venit? » Hoc est, neque vos primi, neque soli fideles, sed totus orbis terræ. Quod etiam ad Colossenses scribens, dicebat: « Sicut fructificat et crescit in toto mundo[4], » loquens de Evangelio. Id autem facit etiam aliter ad exhortationem auditorum, ut quando dicit: Quæ sunt eorum, prima esse, et manifesta omnibus. Nam ad Thessalonicenses scribens dicebat: « A vobis enim resonuit sermo Dei, » et in omni loco fides vestra ad Deum exiit[5]. » Ad Romanos quoque scribens: « Fides vestra annuntiatur in toto » mundo[6]. » Ambo enim sufficiunt et ad exhortandum et excitandum, laudari ab aliis, et alios habere socios sententiæ. Et ideo hic quoque dicit: « An a vobis sermo Dei pro» cessit, aut ad vos solos pervenit? » Neque enim, inquit, hoc potueritis dicere: Nos fuimus doctores aliorum, et non æquum est ut ab aliis discamus; neque, fides hic so-

[1] I Cor. XIV, 36. — [2] Id. IV, 17. — [3] Id. XIV, 33. — [4] Coloss. I, 6. — [5] I Thess. I, 1. — [6] Rom. I, 8.

lum stetit, et non oportet ab aliis exempla sumere. Vides-ne per quam multa eis pudorem incussit? Legem adduxit, rei ostendit turpitudinem, cæteras Ecclesias in medio posuit.

II. Deinde quod est omnium fortissimum, ultimum ponit dicens : Deus hæc etiam nunc jubet per me. « Si » quis enim videtur scribo vobis, quod Propheta esse aut » spiritualis, cognoscat quæ Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignoret [1]. » Et cur hoc subjunxit? Ostendens se neque vim afferre, nec contendere : quod quidem est signum non eorum qui sua volunt constituere, sed eorum qui spectant id quod est aliis utile. Quamobrem dicit etiam alibi : « Si quis autem est contentiosus, nos talem » consuetudinem non habemus [2]. » At non ubique hoc facit, sed ubi non ita magna admittuntur peccata; tunc etiam magis pudore afficit. Nam quando de aliis loquitur, non sic dicit; sed quomodo? « Ne erretis : neque fornicatores, » neque molles regnum Dei possidebunt [3]. » Et rursus : « Ecce ego Paulus dico vobis, quod si circumcidamini, » Christus vobis nihil proderit [4]. » Hic autem quoniam de silentio agebatur, non admodum vehementer insectatur, hoc ipso eos magis attrahens. Deinde quod semper solet facere, ad prius argumentum, unde ad hæc dicenda digressus est, revertitur dicens : « Itaque, fratres mei, æmu» lamini prophetiam, et loqui linguis nolite prohibere [5]. » Est enim mos ejus non solum agere id quod est propositum, sed etiam ex illo, id quod quomodocumque ei videtur conjunctum corrigere, et rursus redire ad propositum, ne videatur excidere ab argumento. Etenim quando loquebatur de concordia in mensis, cum digressus esset ad communionem in mysteriis, et eos inde pudore affecisset, ad priora rursus revertitur dicens : « Quamobrem conve-

[1] 1 Cor. XIV, 37, 38. — [2] Id. XI, 16. — [3] Id. VI, 9. — [4] Galat. V, 2. — [5] 1 Cor. XIV, 39.

» nientes ad comedendum, vos invicem expectate [1]. » Ita hic quoque cum disseruisset de ordine observando in donis et quod neque mœrere affici oporteat in minoribus, neque tumere propter majora, et deinde digressus esset ad modestiam mulieribus convenientem, et eam confirmasset, redit ad propositum, rursus dicens : « Itaque, fratres mei, » æmulamini prophetiam, et loqui linguis nolite prohibere. » Vidisti-ne quomodo ad finem usque servaverit differentiam, et quomodo alterum quidem ostendat valde necessarium, alterum autem non item? Quamobrem de illo quidem dicit : Æmulamini ; de hoc autem : Nolite prohibere. Deinde tanquam in summo omnia corrigens, subjungit dicens : « Omnia autem honeste et secundum ordinem » fiant [2]. » Rursus illos tangens qui volunt temere se indecore gerere, et insaniæ sibi notam inurere, nec congruentem sibi servant ordinem. Nihil enim æque ædificat ut ordo rectus, ut pax, ut charitas, sicut etiam contraria dissolvunt. Non solum autem in spiritualibus, sed etiam in aliis omnibus hoc videris. Nam sive in choro, sive in navigio, sive in curru, sive in castris ordinem confundas, et majoribus suo loco ejectis in illorum ordinem minora induxeris, omnia corrumpis, et sic omnia susdeque vertuntur. Neque nos ergo ordinem corrumpamus, neque caput infra statuamus, neque pedes supra. Hoc porro fit quando rectam quidem rationem inferne dejecerimus, concupiscentias autem, iram, excandescentiam et voluptatem rationi præfecerimus. Unde magnus existit fluctus, ingens perturbatio, et intoleranda tempestas, cum omnia occupent tenebræ. Et si vis, primum excutiamus eam, quæ hinc evenit, turpitudinem, posteaque damnum hinc emergens. Quomodo ergo hoc nobis notum erit et manifestum? Adducamus in medium hominem sic affectum, captum

[1] I Cor. XI, 33. — [2] Id. XIV, 40.

amore meretricis, et qui ejus inhonesto teneatur desiderio: et tunc videbimus quam hoc sit ridiculum. Quid enim possit esse illo turpius qui stat ad fores domus meretriciæ, et pnlsatur a meretrice, stetque et ejulat, proboque afficit suam existimationem? Si vis autem etiam videre damnum, veniant tibi in mentem sumptus pecuniæ, de extremis pericula, bellum quod geritur adversus rivales et adversarios amatores, vulnera et plagæ quæ infliguntur in hujusmodi acie. Tales sunt et ii quos pecuniæ tenet cupiditas; imovero turpius et magis indecore se gerunt. Nam illi quidem in uno corpore sunt occupati et in eo suum ponunt studium et operam: avari vero de omnium facultatibus sunt similiter solliciti et curiosi, et pauperum, et divitum, et illa amant quæ non sunt, quod est maxime signum improbæ cupiditatis. Non dicunt enim: Vellem habere hujus aut illius facultates, aut has vel illas solum, sed et montes volunt esse aurum, et domos, et quæcumque videntur: et ad alterum se transferunt mundum; hæc perpetuo patiuntur, neque usquam finem faciunt desiderandi. Quis verbis poterit explicare illarum fluctus cogitationum, tempestatem, caliginem? Ubi autem sunt tot fluctus et tanta tempestas, quænam fuerit voluptas? Nulla, sed tumultus, et dolor, et caliginosæ nebulæ, pro aquis ferentes multam animi ægritudinem, quod etiam solet accidere iis qui alienam amant pulchritudinem. Propterea qui nullo modo amant, in majori sunt voluptate quam hujusmodi amatores. Sed ad hoc quidem nemo contradixerit. Ego autem eum etiam qui amat quidem, reprimit autem libidinem, majori dixerim affici voluptate, quam eum qui assidue fruitur meretrice. Nam etiamsi ejus demonstratio sit difficilior, necesse tamen est hoc audacter probandum suscipere. Est enim difficilior, non ex rei natura, sed ex eo quod auditores hac philosophia non sint digni.

III. Quid est enim, dic quæso, amanti jucundius, ab amica despici, an honorari, et illam despicere? Palam est hoc esse jucundius. Quem ergo, quæso, magis honorabit meretrix, eum-ne qui ipsi servit, et factus est ejus mancipium; an eum qui ejus superavit retia, et structis ab ea calamis volat altius? Est cuivis perspicuum quod hunc. In quemnam autem suum magis conferet studium? in eum-ne qui cecidit, an in eum qui nondum? In eum plane qui nondum. Quis erit autem desiderabilior, is-ne qui est confectus, an is qui nondum est captus? Is qui nondum est captus. Si autem non creditis, a rebus vestris afferam demonstrationem. Quamnam enim mulierem magis amarit quispiam, eam-ne quæ facile succumbit et ipsi se dedit, an eam quæ negat et negotium facessit? Hanc procul dubio: hinc enim accenditur majus desiderium. Ergo idem quoque erit in muliere; et eum magis illa honorabit et admirabitur qui se despicit. Si res autem ita se habeat, illud quoque palam erit in majori esse voluptate eum qui magis honoratur et diligitur. Nam et dux exercitus urbem quidem semel captam dimittit: ei autem quæ resistit et contendit omni studio assidet. Venator quoque feram venando captam habet in tenebris inclusam, quemadmodum meretrix amatorem: eam autem quæ fugit, persequitur. At ille inquies, fruitur desiderio: hic autem non fruitur. An probro ac dedecore non affici, neque ejus tyrannicis servire imperiis, nec ab ea duci et circumagi tanquam mancipium pugnis contusum, consputum, in capite pulsatum, parvam, dic quæso, existimas esse voluptatem? Si quis enim hæc accurate excusserit, et colligere potuerit omnia eorum probra, contumelias, criminationes, irasque perpetuas ex animo vel ex deliciis ortas, inimicitias, et alia omnia solis patientibus nota, inveniet quodvis bellum plures habere inducias, quam horum miseram vitam.

Quamnam ergo dicis, quæso, voluptatem? Eam-ne quæ capitur ex coïtu, quæ est brevis et momentanea? Sed eam statim bellum excipit, et fluctus, et rabies, et idem rursus furor. Et hæc quidem a nobis dicta sunt, perinde atque si quis ea dixerit adolescentibus intemperantibus et impudicis, qui ea quæ dicuntur de regno et gehenna non libenter ferant. Quando autem hæc in medium adduxerimus, ne dici quidem potest quanta sit moderatorum et temperantium voluptas; quando quis secum reputat coronas, præmia, consuetudinem cum Angelis, in universo orbe terræ celebrationem, fiduciam et dicendi libertatem, spes illas bonas et immortales. At coïtus habet voluptatem; hoc enim perpetuo versant; qui vero temperans est, non potest assidue pugnare cum tyrannide naturæ. At contrarium inveneris. Ipsa enim vis et perturbatio est magis apud eum qui scortatur. Multa enim est in corpore agitatio; et hic quovis fluctuanti mari gravius afficitur, cujus nunquam sistitur cupiditas, sed ab ea semper impetitur, non secus atque qui corripiuntur a dæmone, et assidue discerpuntur a malis spiritibus. Temperans autem non secus ac fortis athleta, eam assidue feriens, optimam, et innumeris hujusmodi deliciis jucundiorem percipit voluptatem, hac victoria, bona conscientia, et præclaris tropæis perpetuo ornatus. Si autem post congressum ille parum quiescit, hoc nihil fuerit. Rursum enim invadit tempestas, et rursum fluctus. Qui autem philosophatur, ne initio quidem permittit ut hæc se invadat perturbatio, neque ut mare assurgat, nec ut hæc fera vociferetur. Si vim autem patiatur in retinendo impetu tanto, at ille etiam appetitus frenatur, frequenter pulsatus, confossus, œstrumque non ferens, haud secus, quam si equum indomitum freno retineret, artem omnem adhibens. Si autem cesserit, et laborem fugerit, ab illo præceps quocumque feratur. Hæc

si dicta sunt apertius quam par sit, nemo me reprehendat. Nolo enim dicendi gravitate ornare orationem, sed graves et honestos facere auditores.

IV. Propterea Prophetæ quoque nulli hujusmodi verbo parcunt, volentes Judæorum excindere libidinem et intemperantiam. Sed eos quoque tangunt apertius, quam nos nunc, in iis quæ diximus. Medicus enim volens ejicere putredinem, non eo spectat ut mundas conservet manus, sed ut ægrum liberet a putredine; et is qui humilem vult excelsum reddere, ipse prius fit humilis; et qui studium ponit ut occidat insidiatorem, se quoque cum illo cruentat, et hoc ipsum reddit clariorem. Nam si a bello reversum militem viderit quispiam sanie, sanguine et cerebro respersum et pollutum, non ideo odio habebit, neque aversabitur, sed magis etiam admirabitur. Ita nos quoque faciamus cum viderimus quempiam, postquam mactarit cupiditatem, cruentum revertentem, eum magis admiremur, simulque socii ac participes ejus pugnæ et victoriæ, et iis qui amant dicamus : Ostendite nobis voluptatem quam accepistis ex libidine. Nam qui est temperans ac pudicus, voluptatem habet ex victoria; tu autem nullam habes omnino. Sin autem vos dicatis eam quæ est ex congressu : sed illa est manifestior, et diuturnior. Nam tu ex eo quo frueris habes aliquid breve, et quod ne ultra appareat quidem; ille autem ex conscientia majorem habet et perpetuam suavioremque lætitiam. Neque enim consuetudo mulieris potest tam imperturbatam reddere animam, et eam in altum evehere, quam philosophia. Et pudicus quidem, sicut dixi, aperte nobis voluptatem ostendit. In te autem, ex eo quidem quod sis victus video animi ægritudinem, voluptatem autem volens videre, non invenio. Quodnam enim vis esse tempus voluptatis, id-ne quod est ante coïtum? Sed non est; est enim furoris et insaniæ et

mentis emotæ. Dentibus enim stridere, et e statu mentis dimoveri, non est voluptatis. Si esset autem voluptatis, non ea tibi inflixisset quæ sustinent ii qui admodum dolent. Pugiles enim, tam qui percutiunt, quam qui percutiuntur strident dentibus : et parturientes mulieres, quæ distrahuntur doloribus, idipsum faciunt. Quamobrem non est id voluptas, sed potius mentis excessus, tumultusque et perturbatio. An tempus quod post sequitur? Sed neque hoc dixeris. Neque enim eam quæ peperit dixerimus esse in voluptate, sed in libertate a doloribus : non est autem plane hoc voluptas, sed potius imbecillitas et dissolutio; multum autem interest inter utrumque. Quodnam est ergo tempus voluptatis, dic quæso? Nullum est. Si est tamen, est adeo breve, ut ne appareat quidem. Cum millies contenderimus ut illud deprehenderemus et retineremus, non potuimus. Sed temperantis et moderati tempus non est ejusmodi, sed spatiosum est et omnibus evidens; vel potius tota ejus vita est in voluptate, cum ejus conscientia coronetur, cum sedati sint fluctus, nullo ex quavis parte oriente tumultu. Cum ergo hic magis sit in voluptate, libidinosus autem in animi ægritudine et tumultibus, fugiamus libidinem et intemperantiam, amplectamur temperantiam et castitatem, ut bona etiam futura consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui sit cum Deo Patre et Spiritu sancto honor, gloria et imperium per infinita sæcula. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

CAPUT XV.

Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis. Per quod et salvamini, qua ratione prædicaverim vobis [1].

I. Cum de spiritualibus absolvisset orationem, transit ad id quod est omnium maxime necessarium, nempe ad argumentum resurrectionis. In eo enim valde ægrotabant; ea sicut in corporibus, quando solidas eorum partes febris attigerit, nervos, inquam, et venas, et prima elementa, malum fit immedicabile, nisi ejus magna geratur cura: sic tunc quoque ne fieret, erat periculum. Ad ipsa enim pietatis elementa tendebat malum. Quamobrem magno studio usus est Paulus. Non enim amplius ab eo agebatur de vita, neque quod ille quidem scortaretur, hic vero esset avarus; alius vero caput haberet opertum, sed in ipso bonorum capite versabatur oratio. Nam de resurrectione inter se digladiabantur. Quia enim hæc est tota spes nostra ei valde restitit diabolus, et aliquando quidem eam tollebat penitus; aliquando autem dicebat eam jam fuisse. Quod etiam Paulus scribens ad Timotheum, hoc malum dogma vocavit gangrænam, et eos qui ipsum inducebant notavit dicens: « Ex quibus est Hymenæus et Philetus, qui » circa veritatem aberrarunt, dicentes jam factam esse » resurrectionem, et evertunt aliquorum fidem [2]. » Atque aliquando quidem hoc dicebant, aliquando autem quod

[1] Cor. xv, 1, 2. — [2] 2 Tim. ii, 17, 18.

corpus non resurgat, sed resurrectio sit animæ purgatio. Hæc autem dicere persuadebat sceleratus ille dæmon, non solum evertere volens resurrectionem, sed etiam quæ pro nobis facta sunt omnia, ostendere esse fabulam. Nam si eis fuisset persuasum non esse corporum resurrectionem, paulatim eis persuasisset ne Christum quidem resurrexisse. Ab hoc autem illud quoque ordine procedens induxisset eum non advenisse, neque ea fecisse quæ fecit. Talis est enim diaboli malignitas et versutia. Quamobrem Paulus eam vocat insidias, quoniam non directe ostendit quod vult probare, ne deprehendatur; sed alia sibi imposita persona, alia fabricatur, et tanquam infestus hostis et versipellis, cum in urbem et muros irruerit, etiam inferne agit cuniculos, ut ea ratione non facile possit caveri; et recte ei succedat id quod est molitus. Quamobrem tales ejus laqueos semper inveniens, et sceleratas has insidias venans hic vir admirabilis et vere magnus, dicebat Paulus: « Non » enim ignoramus cogitationes ejus[1]. » Etenim hic totum aperit ejus dolum, et omnes ostendit machinationes, et quæcumque vult apparare producit in medium, accuratissime omnia persequens. Propterea enim hoc caput ponit post alia, quoniam erat maxime necessarium, et quod omnia nostra contineat. Vide autem ejus prudentiam. Nam cum suos prius muniisset et in tuto collocasset, tunc ulterius procedens, externos quoque invadit, et ipsis validissime os obstruit. Suos autem munit et in tuto collocat, non ex rationibus, sed ex iis quæ jam facta sunt, et quæ ipsi admiserunt, et facta crediderunt: quod quidem valde erat aptum ad pudorem incutiendum, et sufficiebat ad eos continendos. Nam si postea noluissent credere, non utique jam Paulo, sed sibi ipsis non erant credituri. Quod quidem crimen fuisset illorum qui semel admiserant, et jam

[1] 2 Cor. II, 11.

transmutati essent. Propterea hinc incipit, ostendens se non opus habere aliis testibus, ad probandum se vera dicere, sed iis ipsis qui sunt decepti. Ut autem quod dico sit apertius, de cætero necesse est ipsa audire verba. Quænam ergo ea sunt? « Notum vobis facio, fratres, Evange-» lium quod prædicavi vobis. » Vidisti-ne cum quanta incipiat lenitate? Vidisti-ne quomodo ostendat ab initio se nihil novum nec peregrinum introducere? Nam qui notum facit id quod jam notum fuerat, et quod in oblivionem venerat, rursus id in memoriam reducit. Cum autem vocavit fratres, hinc quoque non parvam præmisit demonstrationem eorum quæ dicuntur. Non aliunde enim facti sumus fratres, quam ex Christi secundum carnem dispensatione. Propterea eos sic vocavit, simul quidem eos leniens ac mitigans, et bona innumerabilia ipsis in memoriam revocans. Et quod deinceps sequitur hoc ipsum confirmat. Quidnam hoc est? Evangelium. Evangelii enim summa hinc accipit initium, quod Deus factus sit homo, et cruci affixus fuerit, et resurrexerit. Hoc et Gabriel annuntiavit Virgini; hoc et Prophetæ toti orbi terrarum : hoc etiam omnes Apostoli. « Quod et prædicavi vobis, quod et » accepistis, in quo et statis, per quod et salvamini, qua » ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra cre-» didistis. » Vidisti-ne quomodo eos vocat testes eorum quæ dicta sunt? Non dicit : Quæ audivistis, sed quæ accepistis, ab eis exigens tanquam aliquod depositum et significans, quod non solum sermone, sed et factis, et signis, et miraculis id acceperint, et ut ea tuto teneant.

II. Deinde postquam dixit vetera, tempus quoque præsens declaravit dicens : « In quo et statis; » eos præoccupans, ut ne etiamsi maxime vellent, possint negare. Et ideo incipiens non dixit : Vos doceo, sed, notum vobis facio id quod jam factum est. Et quomodo eos qui vacil-

labant dicit stare? Utiliter præ se fert ignorationem : quod quidem facit etiam ad Galatas, sed non similiter. Nam quoniam illic non poterat ignorantiam præ se ferre, alia ratione tractat orationem dicens : « Confido autem in vobis » in Domino, quod nihil aliud sentietis [1]. » Non dixit : « Quod nihil aliud sensistis, » quoniam eorum delictum in confesso erat et evidens, sed spondet de futuro : quanquam hoc quoque erat incertum; sed ut illos magis attraheret. Hic autem etiam præ se fert se ignorare dicens : « In quo et statis. » Deinde lucrum sequitur, « Per quod et » salvamini; qua ratione prædicaverim vobis. » Quamobrem hæc doctrina vobis nunc est declarationis et interpretationis. Non enim opus, inquit, habetis ut hoc dogma discatis, sed ut recordemini, et corrigamini. Hæc autem dicit, non sinens ipsos esse impudentes. Quid sibi vult autem, « Qua ratione prædicaverim vobis? » Quonam modo, inquit, dixi fieri resurrectionem? Nam quod sit quidem resurrectio, non dixerim vos dubitare : quæritis autem fortasse apertius scire quod dictum est. Hoc etiam faciam : aperte enim scio vos dogma tenere. Deinde quoniam enuntians dicebat, in quo statis; ne ea ratione eos redderet socordiores et negligentiores, illos rursus terret dicens : « Si tenetis, nisi frustra credidistis, » ostendens quod in capite fidei accepta fuerit plaga, neque agatur de quibuslibet obviis, sed de tota atque integra fide. Et nunc quidem hoc dicit pressius : procedens autem et cum incaluit, aperto deinceps capite vociferatur et dicit : Si Christus non resurrexit, inanis est utique prædicatio nostra, inanis est etiam fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Sed non sic in procemiis. Sic enim expediebat sensim et paulatim progredi. « Tradidi enim vobis in primis quod et accepi [2]. » Nec hic dixit : « Vobis dixi, » neque, « Vos docui, » sed

[1] Galat. v, 10. — [2] 1 Cor. xv, 3.

eadem rursus usus est dictione : « Tradidi vobis quod et » accepi. » Neque hic dicit se edoctum fuisse ; sed, accepi. Hæc duo probans, quod et nihil ex se afferre oporteat, et quod per operum demonstrationem facti sint certiores, non nudis verbis, et paulatim fide dignam faciens orationem, universum reducit ad Christum, et ostendit ex his documentis nullum esse humanum. Quid est autem : « Tradidi enim vobis in primis ? » hoc est, ab initio, non nunc. Hæc autem dicit, tempus adducens in testimonium, et quod maxime esset pudendum, cum tantum tempus credidissent, illos transmutari. Nec hoc solum, sed etiam dogma esse necessarium ; et ideo in primis fuit traditum, et statim a principio. Et quid, dic obsecro, tradidisti? At non hoc statim dicit, sed primum, se accepisse. Et quid accepisti ? « Quod Christus mortuus est pro peccatis nos- » tris. » Non statim dixit, resurrectio est corporum nostrorum, sed hoc ipsum quidem probat, verum re longe petita, et per alia dicens : Christus est mortuus ; magnum, firmum ac stabile fundamentum prius jaciens ejus quod est dicendum de resurrectione. Neque enim solummodo dixit : « Christus est mortuus, » etiamsi hoc satis esset ad significandam resurrectionem, sed cum adjectione, « Christus est mortuus pro peccatis nostris. » Primum autem operæ-pretium est audire quid hic dicant qui laborant hæresi Manichæorum, et veritatis inimici, et qui cum sua pugnant salute. Quid ergo dicunt isti? Mortem, inquiunt, hic memorat; nihilque hic aliud dicit Paulus, quam fuisse in peccatis : et resurrectionem esse liberationem a peccatis. Vidisti-ne quomodo errore nihil sit imbecillius, et quomodo suis capiatur pennis, neque externa pugna opus sit, sed a se ipso configatur? Considera ergo quomodo ipsi se ipsos confixerunt per ea quæ dixerunt. Si hoc enim est mors : Christus autem corpus non accepit,

ut vos vultis, mortuus est autem : in peccato fuit, secundum vos. Nam ego quidem dico quod corpus acceperit, et mortem dico esse carnis. Tu autem hoc negans, illud necessario dicas oportet. Si autem fuit in peccato, quomodo dicit? « Quis ex vobis arguet me de peccato [1] ? » et, « Venit princeps hujus mundi, et in me non habet quid» quam [2]. » Et rursus : « Sic nos decet implere omnem jus» titiam [3]. » Quomodo autem est omnino mortuus pro peccatoribus, si ipse fuit in peccatis? Nam eum, qui moritur pro peccatoribus, oportet nulli peccato esse obnoxium. Si enim ipse etiam peccat, quomodo morietur pro aliis peccatoribus? Si autem est mortuus pro peccatis aliorum, mortuus est cum nulli esset peccato obnoxius. Si autem est mortuus cum esset sine peccato, non est mortuus morte peccati; quomodo enim, in quem nullum cadebat peccatum? sed morte corporis. Et ideo Paulus non dixit solum : « Est mortuus, » sed addidit : « Pro peccatis nostris; » et cum vel invitos coëgisset fateri mortem corporalem; per hoc ostendens illum etiam ante mortem nulli peccato fuisse obnoxium; eum enim qui pro peccatis moritur alienis, consequens est esse ejusmodi ut non peccet. Ac ne hoc quidem illi satis fuit : sed subjunxit, « Secundum » Scripturas. »

III. Hinc rursus fide dignam faciens orationem et significans quamnam mortem diceret. Scripturæ enim ubique loquuntur de morte corporis. « Foderunt enim, inquit, » manus meas et pedes meos, » et, « Videbunt in quem trans» fixerunt [4]. » Multa alia, ne omnia dicamus sigillatim, licet in eis videre, alia quidem per verba, alia vero per figuras, quæ significans carnis cædem, et quod pro nostris peccatis sit occisus. « Pro peccatis, enim, inquit, populi mei » venit ad mortem; » et, « Dominus tradidit ipsum peccatis

[1] Joan. VIII, 46. — [2] Id. XIV, 30. — [3] Matth. III, 15.— [4] Psal. XXI, 18.

» nostris ; » et, « Vulneratus est propter peccata nostra [1]. » Si autem veterem non fers Scripturam, audi Joannem clamantem, et utraque ostendentem, nempe et cædem corporis, et causam. « Ecce enim, inquit, Agnus Dei qui tol-» lit peccatum mundi [2] ; » et Paulum dicentem : « Eum qui » non novit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos » fieremus Dei justitia in ipso [3]. » Et rursus : « Christus nos » redemit a maledicto legis, factus pro nobis maledic-» tum [4]. » Et rursus : « Expolians Principatus et Potestates » traducit [5], » acto de eis triumpho, et alia innumerabilia, quæ significant ea quæ facta sunt in cæde corporis, et propter nostra peccata. Ipse enim dicit : « Pro vobis sanc-» tifico me ipsum [6] ; » et, « Princeps hujus mundi nunc con-» demnatus est [7], » significans se fuisse occisum, cum nullum haberet peccatum. « Et quod sepultus est [8] ; » hoc quoque priora confirmat. Nam quod sepelitur, omnino est corpus. Et hic non amplius addidit : « Secundum Scrip-» turas : » nam poterat quidem, sed non addit. Quamobrem ? An quia sepulcrum omnibus manifestum et tunc fuit et nunc est ? An quia in communi positum est illud, « Secundum Scripturas ? » Cur ergo hic addit : « Secundum » Scripturas, et quod resurrexit tertia die secundum Scrip-» turas [9], » et non est contentus illo priori quod dictum est in communi ? Quia hoc quoque multis erat incertum et obscurum, ideo hic quoque Scripturas adjungit inspiratus, et hac sapienti et divina suscepta cogitatione. Quomodo ergo non etiam in morte idem facit ? Quoniam illic quoque crux quidem fuit omnibus manifesta, et omnibus videntibus cruci fuit affixus. Causa autem non item. Nam quod mortuus quidem fuerit sciverunt omnes : quod au-

[1] Isaï. LIII, 5-7. — [2] Joan. I, 29. — [3] 2 Cor. V, 21. — [4] Galat. III, 13. — [5] Coloss. II, 15. — [6] Joan. XVII, 19. — [7] Id. XVI, 11. — [8] 1 Cor. XV, 4. — [9] Ibid.

tem pro peccatis totius orbis hoc sit passus, non itidem sciebant multi. Propterea adducit testimonium ex Scripturis. Sed hoc quidem satis est demonstratum per ea quæ a nobis dicta sunt. Ubi autem quod sit sepultus, et quod tertio die esset resurrecturus dixerunt Scripturæ? Per Jonæ figuram, quam ipse quoque adducit dicens : « Sicut » fuit Jonas in ventre ceti tres dies et tres noctes; ita erit » etiam Filius hominis in corde terræ tres dies et tres noc» tes[1]. » Per rubum qui erat in deserto[2] : quemadmodum enim ille ardebat, et non comburebatur, ita etiam corpus illius mortuum quidem fuit, non detentum autem fuit a morte perpetuo. Draco item qui fuit tempore Danielis hoc tacite significat. Nam sicut ille accepto nutrimento, quod dedit Propheta, ruptus est medius ; ita etiam infernus, devorato illo corpore fuit discissus, cum ipsum corpus ventrem ejus dissecuisset, et surrexisset[3]. Si autem hæc etiam vis verbis audire, quæ vidisti per figuras, audi Esaïam dicentem : « Tollitur e terra vita ejus ; » et, « Do» minus vult eum mundare a plaga, ut ostendat illi lu» men[4]. » Et David ante illum, « Non derelinques animam » meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre » corruptionem[5]. » Propterea te quoque Paulus transmittit ad Scripturas, ut scias hæc non fuisse facta temere et abs re. Quomodo enim cum tot Prophetæ ea prius describant, et proclament, quod Scriptura nusquam dicat mortem peccati, mentionem faciens mortis Domini, sed corporalem, et sepulturam, et talem resurrectionem? « Et quod » visus est Cephæ. » Eum statim ponit qui est omnium fide dignissimus. « Et post hoc duodecim. Deinde visus est plus» quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent » usque adhuc : quidam autem dormierunt. Deinde visus

[1] Matth. XII, 40. — [2] Exod. III. — [3] Dan. XIV. — [4] Isaï. LIII, 8. — [5] Psal. XV, 10.

» est Jacobo. Deinde Apostolis omnibus. Novissime autem » omnium tanquam abortivo visus est et mihi[1]. » Postquam enim illam ex Scripturis ostendit demonstrationem, eam etiam addit quæ per res fit, testes adducens resurrectionis post Prophetas, Apostolos, et alios homines fideles. Si autem illam resurrectionem dixisset esse a peccato liberationem, supervacaneum fuisset dicere : Visus est huic et illi. Hoc enim est ejus qui facit fidem resurrectionis corporis, non ejus qui subindicat liberationem a peccatis.

IV. Propterea neque semel dixit illud : Visus est, quanquam id suffecisset dictione in communi posita. Nunc autem et bis et ter eam ponit, et in unoquoque fere eorum qui viderunt. « Visus est enim, inquit, Cephæ; visus est » plusquam quingentis fratribus; visus est et mihi. » Atqui Evangelium dicit contrarium, quod visus sit primum Mariæ. Sed inter viros huic primum est visus qui maxime eum cupiebat videre. Quosnam autem hic dicit duodecim Apostolos? Nam post assumptionem in eorum numerum relatus fuit Matthias, non statim post resurrectionem. Sed est verisimile eum fuisse visum etiam post assumptionem. Hic ipse quidem certe Apostolus, post assumptionem, et vocatus fuit, et ipsum vidit. Propterea neque ponit tempus : sed absolute et indefinite recenset visiones : nam verisimile est multas fuisse. Ideo Joannes quoque dixit : Tertio jam manifestavit se ipsum[2]. « Deinde visus est supra » quingentis fratribus. » Aliqui illud, « Supra, » dicunt esse supra e cœlis. Non enim supra terram gradiens, sed superne et supra caput eis visus est. Non solum enim volebat facere fidem resurrectioni, sed etiam assumptioni. Quidam autem illud : Supra quingentis, dicunt plusquam quingentis. « Ex quibus multi manent usque adhuc. » Nam etsi, inquit, narro res antiquas, habeo tamen testes adhuc

[1] 1 Cor. XV, 5-8. — [2] Joan. XXI, 1.

viventes. « Quidam autem dormierunt[1]. » Non dixit : « Mortui sunt; » sed, « Dormierunt, » hac quoque dictione rursus confirmans resurrectionem. « Deinde visus est Jacobo. » Mihi videtur dicere, fratri suo. Ipse enim dicitur ei manum imposuisse ac ipsum ordinasse, et primum episcopum fecisse Jerosolymis. « Deinde Apostolis omnibus. » Erant enim etiam alii Apostoli, ut septuaginta. « Novissime autem omnium tanquam alicui abortivo visus est et mihi. » Hoc verbum modestiam valde sapit. Non enim quoniam erat minimus, propterea post alios ei visus est. Nam etiamsi se vocavit ultimum, longe iis qui ante ipsum fuerunt, vel potius omnibus visus est illustrior. Sed nec quingenti fratres Jacobo fuerunt meliores, quoniam ante illum eis visus est. Et cur non simul visus est omnibus ? Ut fidei semina prius jaceret. Nam qui prior vidit, et exacte factus est certior, aliis annuntiabat. Deinde sermo præveniens constituebat eum qui audiebat, in magna hujus miraculi expectatione, et viam muniebat ad fidem ante visionem. Propterea neque simul visus est omnibus, neque in initio multis, sed uni soli primum, eique omnium coryphæo et fidelissimo. Fidelissima enim maxime anima opus erat, quæ prima hanc acciperet visionem. Nam qui aspiciebant postquam alii vidissent et ab ipsis audiissent, habebant illorum testimonium, non parum conferens ad fidem faciendam, et præparans eorum mentem. Qui autem primus dignus est habitus qui eum videret, magna, sicut antea dixi, fide opus habebat, ne admirabili, et quod omnem superat opinionem, conturbaretur spectaculo. Propterea primum apparet Petro. Nam qui primus Chrisum est confessus, jure etiam dignus est habitus qui primus videret resurrectionem. Non propter hoc autem apparet soli Petro, sed quoniam et ipsum ne-

[1] Joan. XXI, 1.

gaverat, ex abundantia eum consolans et ostendens non esse repulsum, ante alios eum hac dignatus est visione, et primo oves tradidit. Propterea etiam primis visus est mulieribus. Quoniam minoris conditionis erat hic sexus, propterea mulier et in ejus ortu et in resurrectione prima sentit gratiam. Post Petrum autem et sparsim unicuique apparet : et aliquando quidem paucioribus, aliquando autem pluribus, ipsos inter se testes et doctores in hoc faciens, et Apostolos reddens fide dignos in iis quæ dicebant. « Novissime autem omnium tanquam cuidam abortivo visus est mihi. » Quid sibi volunt hic hæc verba humilitatis, aut quamnam habent occasionem ? Nam si vult se esse fide dignum, et se ipsum referre in numerum testium resurrectionis, contrarium facit ejus quod volebat. Oporteret enim se extollere, et ostendere esse magnum, quod sæpe facit cum tempus postulat. Propterea enim hic quoque modeste loquitur, quoniam hoc erat facturus, sed non statim, verum cum ea qua par est prudentia. Nam cum prius modeste esset locutus, et in se multas congessisset criminationes, tunc res suas amplificat. Quare ? Ut cum magnum quidpiam et sublime de se locutus fuerit, ut illud : « Plus » quam omnes laboravi, » ea ratione grata et accepta sit oratio, quod ex quadam dictum sit consequentia, non ex præcedente instituto. Propterea etiam scribens ad Timotheum, cum esset magna de se dicturus, prius ponit suas criminationes[1]. Nam qui de aliis quidem magnum quid dicit, intrepide loquitur et secure. Qui autem necesse habet se ipsum laudare, maxime vero cum se ipsum profert testem, pudore afficitur et erubescit. Ideo hic quoque beatus se ipsum prius miserum pronuntiat, et tunc illud magnum loquitur. Hoc autem facit, et propriæ laudis molestiam resecans, et quæ postea sunt dicenda hinc fide

[1] 1 Tim. 1.

digna efficiens. Nam qui quæ sunt probro danda cum veritate retulit, et nihil eorum celavit, ut quod Ecclesiam sit persecutus, quod fidem labefactare conatus, hinc etiam efficit ut quæ sunt honesta, sint minime suspecta.

V. Considera autem quam insignis sit ejus humilitas. Nam cum dixisset: « Novissime autem omnium visus est » et mihi, » eo non fuit contentus: « Multi enim novissimi, » inquit, primi, et primi novissimi: » propterea addidit: « Tanquam cuidam abortivo. » Neque hic stetit, sed suum etiam addit judicium: « Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam » persecutus sum Ecclesiam Dei[1]. » Non dixit: Duodecim solum, sed etiam aliorum omnium. Hæc autem omnia dicebat, simul et utens modestia, et sic ut dixi affectus, et quod dicendum erat prius disponens, et ut lubentius exciperetur efficiens. Nam si prætergressus dixisset: « Debetis » mihi credere, quod Christus resurrexerit. » Vidi enim ipsum, et sum omnium fide dignissimus, ut qui plus laboraverim, id quod dicebatur etiam offendisset eos qui audiebant. Nunc autem in rebus humilibus et abjectis primum versatus, et in iis quæ criminatione digna erant; ejusmodi narrationis amputavit asperitatem, et viam muniit ad faciendam testimonio fidem. Propterea neque solum, ut dixi, se pronuntiat esse ultimum, et indignum qui appelletur Apostolus, sed affert causam, dicens: « Quoniam » persecutus sum Ecclesiam. » Atqui omnia illa fuerant remissa, sed tamen ipse nunquam est eorum oblitus, volens ostendere gratiæ magnitudinem. Et ideo subjungit, dicens: « Gratia autem Dei sum quod sum[2]. » Vidisti-ne rursum aliam summam humilitatem? Nam delicta quidem sibi attribuit, ex recte autem factis sibi nihil, sed totum Deo ascribit. Deinde ne hinc auditorem reddat supinum, dicit:

[1] I Cor. xv, 9. — [2] Ibid. 10.

« Et gratia ejus in me vacua non fuit. » Et hoc rursus demisse. Non dixit enim : « Ostendi studium ac diligentiam » dignam gratia, sed illa vacua non fuit. Sed abundantius » illis omnibus laboravi. » Non dixit : « Sum honoratus, » sed, « Laboravi : » et cum posset dicere et pericula et mortes, nomine laboris rursus extenuat quod dictum est. Deinde rursus solita utens humilitate, hoc quoque cito prætercurrit, et totum Deo ascribit, dicens : « Non ego » autem, sed gratia Dei mecum. » Quid hac anima fuerit admirabilius ? Nam cum per tam multa se depressisset, et unum quiddam altum solum esset locutus, ne hoc quidem suum esse dicit, et ex iis quæ præcesserunt, et quæ postea sunt secuta, altum hoc verbum deprimens, idque cum ex necessitate ad id venisset. Vide autem quam sit largus et copiosus in verbis humilitatis. « Etenim novissimo om» nium, inquit, mihi visus est, » Propterea neque secum ponit alium, et tanquam cuidam abortivo, minimumque se esse dicit omnium Apostolorum, et nec esse dignum qui sic appelletur. Neque his fuit contentus : sed ne videatur verbis esse humilis ; affert etiam causas et demonstrationes, quod sit quidem abortivus, quoniam ipse Jesum vidit posterior ; quod autem sit indignus qui appelletur Apostolus, quoniam persecutus est Ecclesiam. Nam qui temere et inconsiderate est humilis, hoc non facit. Qui autem etiam affert causas, contrita mente omnia loquitur. Quamobrem etiam alibi eorum meminit, dicens : « Gra» tiam autem habeo ei qui me corroboravit Christo, quod » me fidelem esse existimaverit, quod me ad ministerium » posuerit, qui prius eram blasphemus, et persecutor, et » contumeliosus[1]. » Quare autem hoc quoque altum ver» bum est elocutus : « Abundantius ipsis laboravi ? » Videbat tempus afferre necessitatem. Nam si hoc non dixisset,

[1] 1 Tim. 1, 12, 13.

sed se ipsum solum vilipendisset, quomodo potuisset libere et confidenter se ipsum citare ad testimonium, et cum aliis enumerare et dicere : « Sive enim ego, sive illi, sic prædicamus. » Testem enim oportet esse fide dignum et magnum. Quomodo autem aliis abundantius laboraverit ostendit superius dicens : « Annon habemus potestatem » comedendi et bibendi sicut et alii Apostoli[1] ? » Et rursus : « Factus sum iis qui erant sine lege, tanquam essem sine » lege[2]. » Ubi enim oportebat ostendere exactam diligentiam et perfectionem, omnes superavit : et ubi conveniebat se demittere et aliis accommodare, id quoque excellenter fecit. Nonnulli autem dicunt quod missus sit ad gentes, et maximam orbis partem pervaserit. Unde est perspicuum quod majorem gratiam sit assecutus. Si enim plus laboravit, amplior etiam erat gratia. Ampliorem autem gratiam est consecutus, quoniam majus ostendit studium et diligentiam. Vidisti quomodo, per quæ dum contendit et nititur sua adumbrare et tegere, ostenditur primus omnium ?

VI. Hæc nos quoque audientes, delicta quidem nostra traducamus, et in publicum proferamus, recte autem facta sileamus : et si tempus necessitatem afferat, ea modeste dicamus : et totum gratiæ imputemus. Quod ipse quoque facit, susquedeque primam quidem suam notans vitam, quæ autem postea sunt consecuta, gratiæ imputans : ut omni ex parte ostendat Dei benignitatem et clementiam, quod cum talis esset, eum servaverit, et rursus servatum talem fecerit. Nemo ergo ex iis qui sunt in vitio, desperet : nemo ex iis qui sunt in virtute, confidat. Sed et hic sit timidus, et ille promptus et alacris. Neque enim qui est piger et socors, sufficiet ad manendum in virtute : neque qui studium adhibet et diligentiam, erit imbecillus ad fu-

[1] I Cor. IX, 4, 5. — [2] Ibid. 21.

giendum vitium. Horum autem amborum exemplum est beatus David, ut qui, quando parum dormitavit, valde ceciderit, et quando fuit compunctus, ad priorem reversus sit altitudinem. Sunt enim utraque ex æquo mala, et desperare, et pigrum esse hac negligentem. Nam illud quidem cito dejicit ab ipso cœli fornice : hoc autem non permittit ut qui jacet resurgat. Propterea illi quidem dicebat Paulus : « Qui videtur stare, videat ne cadat[1]. » Huic autem : « Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdu» retis corda vestra [2]. » Et rursus : « Remissas manus, et » dissoluta genua erigite [3]. » Eum quoque qui fornicatus fuerat, cum ductus esset pœnitentia, propterea recreat, ne nimia absorberetur tristitia. Quid ergo in aliis animo angeris, o homo! Nam si in peccatis ubi est utilis solum tristitia, immoderatio magnum affert damnum, multo magis in aliis. Cur enim doles? An quod pecuniam perdideris? Sed cogita eos qui ne pane quidem satiantur, et citissimam accipies consolationem. Et in unoquoque eorum quæ sunt gravia et aspera, ne defleas ea quæ acciderunt : sed pro iis quæ non acciderunt aspera, age gratias. Habuisti pecunias et amisisti? ne lacrymeris pro damno, sed age gratias pro tempore quo iis potitus es. Dic cum Jobo : « Si bona accepimus a Domino, cur mala non sus» tinebimus[4]? » Cum hoc autem illud etiam considera. Si amisisti pecunias, at corpus interim habes sanum, et non cum paupertate, de ejus quoque lamentaris infirmitate. At tuum etiam corpus aliquam passum est noxam? Sed non est hic fundus malorum humanorum : sed ferris interim in medio dolio. Multi enim cum paupertate ac mutilatione luctantur et cum dæmone, et errant in desertis. Alii rursus alia patiuntur his graviora. Absit enim ut patiamur quæcumque pati possumus. Hæc ergo semper reputans,

[1] 1 Cor. x, 12. — [2] Psal. xciv, 8. — [3] Hebr. xii, 12. — [4] Job. ii, 10.

eos cogita qui patiuntur graviora, et de nullo eorum doleas. Sed quando peccaris, tunc solum ingemisce, tunc lacrymare; non prohibeo, sed potius hortor, et tunc quoque cum moderatione, cogitans quod ea sit reversio, ea sit reconciliatio. At vides alios esse in deliciis, te autem in paupertate, aliumque splendidis indutum vestibus et conspicuum esse? Verum ne hæc solum consideres, sed etiam eas quæ sunt ex his molestias. In paupertate autem ne consideres solam mendicitatem, sed etiam eam quæ inde capitur voluptatem. Nam divitiæ quidem lætam habent larvam, interna autem plena sunt caligine : paupertas autem contra; et si uniuscujusque explicaris conscientiam, in anima quidem pauperis multam videbis securitatem et libertatem : in anima autem divitis, tumultus, perturbationes, et fluctus. Si autem doles videns ipsum divitem, ille quoque plus quam tu dolet, aspiciens eum qui est ipso ditior : et sicut tu illum times, ita ipse quoque alium, et in eo te nihil præcellit. At doles videns magistratum, quoniam tu es privatus, et ex iis qui parent imperio : sed tibi veniat in mentem et dies successionis : sed et ante illum diem, tumultus, pericula, labores, adulationes, vigiliæ, omnes calamitates. Et hæc dicimus apud eos, qui nolunt philosophari. Nam si hoc scias, ex aliis majoribus possumus te consolari : interim necesse est ex crassioribus tecum disceptare. Quando ergo videris divitem, cogita illo ditiorem : et videbis eum itidem ut tu es esse affectum. Post ipsum autem, cogita etiam eum qui est te pauperior : et quam multi dormierunt esurientes, et paternas amiserunt facultates, et habitant in carcere, ac quotidie mortem optant. Neque enim animi ægritudinem paupertas, neque voluptatem pariunt divitiæ, sed et hoc et illud nobis solet indere cogitatio. Considera autem ab infimis incipiens; qui emit stercora, dolet, et tristitia afficitur, quod non sit

liber ab hoc misero, et quod probrosum esse videtur, studio; sed si ipsum eo liberaveris et effeceris ut secure abundet rebus necessariis, rursus dolebit quod non plura possideat quam opus sit : et si plura dederis, volet ea esse duplo majora; ac propterea non minori afficietur dolore quam prius : et si duplo et triplo plura ei dederis, rursus animo angetur, quod non gerat rempublicam. Et si hoc ei præbeas, se ipsum ducet esse miserum, quod non primas partes teneat in republica. Hunc autem honorem assecutus, quod non imperium obtineat : quando autem imperium obtinuerit, quod non totius gentis : quando autem etiam totius gentis, quod non multarum gentium : quando autem multarum gentium, quod non omnium. Quando factus fuerit legatus aut præfectus, rursus dolore afficietur, quod non sit rex : et si sit rex, quod non solus; et si solus, quod non barbarorum quoque, quod non etiam totius orbis terræ. Cum autem totius orbis; cur non etiam alterius mundi? Et sic in infinitum procedens cogitatio, non sinit eum unquam lætari.

VII. Vidisti-ne quomodo etiamsi ex vili et abjecto regem feceris, non tollis animi ægritudinem, nisi correxeris cogitationem, quæ laborat avaritia et plura habendi cupiditate? Age, tibi etiam ostendam contrarium, quod etiamsi a supremis ad infima deduxeris eum qui est prudentia præditus, non injicies in animi ægritudinem et tristitiam : et si vis easdem descendamus scalas, et præfectum e sede urbis dejectum priva illa dignitate. Ipse enim hæc quæ diximus cogitare si velit, nihil inde dolebit. Neque enim reputabit ea quæ sunt ei ablata, sed ea quæ tunc habet, nempe gloriam quam habet ex eo quem gessit magistratu. Si autem eam quoque abstuleris, animo reputabit privatos, et qui ad eum magistratum nunquam ascenderunt, et ad consolationem ei sufficient divitiæ. Sin autem

ab iis quoque rursus eum expuleris, considerabit eos qui mediocria possident. Si autem etiam abstuleris mediocria, et ei solum necessarium impertieris alimentum, poterit animo cogitare eos qui ne id quidem possident, sed cum jugi fame conflictantur, et in carcere habitant. Quod si etiam ipsum in domum illam duxeris, animo versans eos qui morbis laborant incurabilibus, intolerabilibusque doloribus, videbit multo se habere melius. Et sicut emptor ille stercoris, ne rex quidem factus fruetur animi tranquillitate; ita hic quoque ne si fuerit quidem in vinculis, unquam dolebit. Neque igitur divitiæ voluptatis, neque paupertas est causa animi ægritudinis; sed mens nostra, et quod animi nostri oculi minime sint puri, neque usquam firmi sint et stabiles, sed volent ad infinitum. Et sicut salubria quidem corpora, etiamsi solo pane alantur, bono affecta sunt et luxuriant: morbida autem, etiamsi lauta et varia fruantur mensa, eo sunt imbecilliora; ita etiam solet evenire in anima. Qui pusilli quidem et abjecti sunt animi, ne in diademate quidem et honoribus qui verbis non possunt explicari, possunt esse bono et tranquillo animo. Philosophi autem, et in vinculis, et in catena, et in paupertate, pura fruuntur voluptate. Hæc ergo cogitantes, aspiciamus semper ad deteriores. Nam est quidem etiam alia consolatio, sed philosophica, et quæ multorum aliorum superat crassitudinem. Quænam ea est? Quod nihil sunt divitiæ, nihil paupertas, nihil ignominia, nihil honor; sed in brevi tempore, et in verbis solum inter se distant. Cum hac autem, alia quoque est hac major, nempe futura et bona et mala cogitare, ea quæ vere sunt mala, et quæ vere bona, et ab illis accipere consolationem. Sed quoniam, sicut prius dixi, multi sunt longe remoti ab hujusmodi doctrina, propterea necesse habuimus in hujusmodi immorari sermonibus, ut ordine ad hos quoque de-

ducamus eos qui illa susceperunt. Hæc ergo omnia reputantes, omni ex parte nos ipsos componamus, et nunquam dolebimus ob hæc inopinata. Neque enim si in imagine viderimus divites, eos esse dixerimus beandos et æmulandos : ut neque mendicos illic depictos, infelices et miserabiles. Atqui illi sunt firmiores et stabiliores iis qui sunt apud nos divites. Magis enim in pictura manet dives, quam in ipsa rerum natura. Nam ille quidem sæpe etiam ad centum annos sic apparens duraverit : hic autem cum ne annum quidem unum in suis facultatibus se deliciis expleverit, repente privatus est omnibus. Hæc ergo omnia reputantes, omni ex parte muniamus animi quietem et tranquillitatem adversus inconsideratam tristitiam, ut et vitam præsentem transigamus cum voluptate, et bona futura consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

CAPUT XV.

Sive enim ego, sive illi, sic prædicamus, et sic credidistis[1].

I. Postquam Apostolos extulit, et se dejecit, et deinde rursus supra illos se extulit, ut efficeret æqualitatem; æqualitatem enim effecit; se et melioris esse conditionis ostendens et deterioris, et ea ratione se reddens fide dignum; ne sic quidem eos dimittit, sed rursus se cum illis

[1] Cor. xv, 11.

conjungit, indicans eam, quæ est secundum Christum, concordiam. Non tamen hoc sic facit ut videatur eis esse abjectus, sed ut ipse quoquein eodem cernatur ordine. Sic enim conducibile erat prædicationi. Quamobrem ambo similiter et studio fuerunt, ut nec ipse videretur eos despicere, er ne propter honorem ipsi collatum, vilipenderetur ab iis qui erant ipsi subjecti. Propterea nunc quoque se exæquat, rursus dicens: « Sive ego, sive illi, sic prædi» camus. » A quo, inquit, vultis discere, discite; nihil differimus. Et non dixit: « Si non vultis mihi credere, illis credite: » sed et se ipsum facit fide dignum, et per se dicit sufficere, et illos per se satis esse. Nihil enim faciebat personarum differentia, cum par esset auctoritas. Porro hoc quoque facit in Epistola ad Galatas, eos assumens, non tanquam eis indigens, sed se quoque dicens sufficere. « Mihi enim qui videbantur, inquit, esse aliquid, nihil » contulerunt [1]. » Verumtamen sic quoque eorum sequor concordiam et consensionem. Dexteras enim, inquit, mihi dederunt. Nam si necesse esset ut Pauli fides et auctoritas in aliis esset et illorum testimonio niteretur, damna innumerabilia hinc accepissent discipuli. Non hoc ergo facit se ipsum extollens, sed timens Evangelio. Propterea hic quoque dicit, se ipsum exæquans, « Sive ego, sive illi, sic » prædicamus. » Pulchre dixit, « Prædicamus, » magnam ostendens fiduciam ac loquendi libertatem. Non enim clam neque in occulto, sed tuba vocem clariorem emittimus. Neque dixit, « Prædicavimus, » sed nunc quoque, « Sic » prædicamus, et sic credidistis. » Hic non dixit: « Creditis, » sed, « Credidistis; » quoniam lababant, ideo ad superiora recurrit tempora, et de cætero ab iis ipsis addit tes timonium. « Si autem Christus prædicatur quod resurrexit » a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quod resur-

[1] Galat. II, 6.

» rectio mortuorum non est[1] ? » Vides-ne quomodo optime ratiocinatur et demonstrat resurrectionem, ex eo quod Christus sit excitatus, cum ex multis illud prius confirmasset[2] ? « Nam et Prophetæ, inquit, hoc dixerunt et » ipse ostendit per visionem, et nos prædicamus, et vos » credidistis, » quadruplex connectens testimonium : quod ferebatur per Prophetas, quod per rerum eventum, quod per Apostolos, quod per Discipulos : vel potius quintuplex. Nam ipsa quoque causa ostendit resurrectionem, nempe quod sit mortuus pro aliorum peccatis. Si ergo hoc demonstratum fuit, palam est quod alterum quoque sequatur, cæteros etiam mortuos excitari. Ideo tanquam de eo quod in confesso est reprehendit, et dubium movet, dicens : Si autem Christus resurrexit, quomodo quidam dicunt in vobis quod resurrectio mortuorum non est ? hac quoque ratione amputans asperitatem eorum qui contradicunt. Non enim dixit ; « Quomodo dicitis vos : » sed, « Quomodo di» cunt quidam in vobis : » et neque omnes accusat, neque eos ipsos quos accusat reddit manifestos, ne eos efficiat impudentiores : neque rursus celat penitus, ut ipsos corrigat. Propterea cum et eos separasset a multitudine, ad disceptandum cum eis accingitur, hac ratione et eos reddens imbecilliores, et obstupefaciens, et alios in suscipiendis adversus eos certaminibus firmius ac stabilius continens in veritate, nec sinens ut ipsi transfugiant ad eos qui studium posuerunt ut ipsos corrumperent. Paratus enim est ut in eos vehementi impetu orationis feratur. Deinde ne dicant hoc quidem esse evidens et omnibus manifestum, quod Christus resurrexit, et neminem dubitare, non tamen hoc necessario quoque alterum efficere, nempe hominum resurrectionem. Nam quod ad Christi quidem attinet resurrectionem, ea et fuit prædicta, et evenit, et

[1] Cor. xv, 12. — [2] Act. x.

per testimonium visionis est probata : nostra autem resurrectio adhuc in ipse est; vide quid facit, ex altera parte rursus id probat, quod magnas habebat vires; quid enim, inquit, dicunt quidam quod non est mortuorum resurrectio? Ergo illud quoque ex hoc est sublatum, quod Christus resurrexerit. Et ideo subjungit, dicens : « Si autem resur» rectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit[1]. » Vidisti-ne Pauli violentiam et contentionem inexpugnabilem? quomodo non ex eo solum quod est manifestum, id de quo dubitatur; sed etiam ex eo de quo dubitatur a contradicentibus, jam conetur demonstrare illud quod est manifestum? Non quia id quod jam factum erat opus haberet demonstratione, sed ut ostenderet hoc esse æque atque illud credibile.

II. Et quænam est, inquies, hæc consequentia? Nam quod si Christus quidem non resurrexerit, ne alii quidem resurgant, est consequens; quod autem si alii non resurrexerint, ne ipse quidem resurrexerit, quomodo hoc ullam habeat rationem? Quoniam ergo hoc videbatur non esse admodum rationi consentaneum, vide quomodo consentaneum hoc valde faciat, ab alto prius jaciens semina, ex ipsa prædicationis causa : nempe quod pro peccatis nostris mortuus resurrexerit, et quod sit primitiæ eorum qui dormierunt. Primitiæ enim cujusnam fuerint primitiæ, nisi eorum qui resurgunt? Quomodo autem fuerint primitiæ, nisi resurgant illi quorum sunt primitiæ? Quomodo ergo non resurgunt? Si autem non resurgunt, cur resurrexit Christus? Cur venit? Cur carnem suscepit, si carnem non erat suscitaturus? Non enim ipse opus habebat ut resurgeret nisi propter nos. Sed hæc quidem ponit postea progrediens; interim autem dicit : « Si mortui non resur» gunt, neque Christus resurrexit, » utpote cum hoc sit

[1] Cor. xv, 13.

connexum. Nam si non fuisset resurrecturus, ne illud quidem fecisset. Vidisti-ne paulatim totam everti susceptæ carnis dispensationem, ex illis verbis, et ex eo quod non credatur resurrectio? Sed nunc nihil dicit de carnis susceptione, sed de resurrectione. Non enim carnem suscepisse, sed mortuum esse abolet mortem; nam eo carnem habente adhuc dominatum obtinebat illius tyrannis. « Si » autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nos» tra[1]. » Atqui consequens erat dicere : « Si autem Christus non resurrexit, pugnatis cum iis quæ sunt evidentia, et cum tam multis Prophetis, et cum rerum veritate. » Sed id ponit quod est eis multo terribilius. « Inanis est ergo præ» dicatio nostra, inanis est fides vestra. » Exagitare namque vult illorum mentem. Universum, inquit, perdidimus : pereunt omnia si non resurrexit. Vidisti quantum sit mysterium susceptæ carnis dispensationis? Nam si mortuus non potuit resurgere, neque abolitum est peccatum, neque mors est perempta, nec ablatum est maledictum, et non solum nos inania prædicavimus, sed vos quoque credidistis inania. Et non solum hinc ostendit absurditatem horum malorum dogmatum, sed etiam acriter decertat, dicens : « Invenimur autem et falsi testes Dei : quoniam testimo» nium diximus adversus Deum quod suscitaverit Chris» tum : quem non suscitavit, si mortui non resurgunt[2]. » Si autem hoc est absurdum, est enim Dei accusatio et calumnia, et non excitavit ut dicitis, non hoc solum, sed multa etiam alia sequentur absurda. Et ipsa rursus confirmat, et assumit dicens : « Nam si mortui non resurgunt, » neque Christus resurrexit[3]. » Nam si hoc non erat facturus, ne advenisset quidem. Hoc autem non dicit, sed finem, nempe ejus resurrectionem, per ipsam omnes trahens. « Quod si Christus non resurrexit, vana est fides

[1] I Cor. xv, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 16.

» vestra[1]. » Et quod est manifestum et de quo constat continenter addit Christi resurrectionem, ex eo quod est fortius, id etiam, quod videtur esse imbecillum et dubium, reddens validum et manifestum. « Adhuc estis in peccatis » vestris. » Nam si non resurrexit, nec est quidem mortuus. Si autem non est mortuus, nec abolevit quidem peccatum. Ejus enim mors est abolitio peccati. « Ecce enim, inquit, » Agnus Dei qui tollit peccatum mundi[2]. » Quomodo autem tollens? Morte. Et ideo etiam vocavit Agnum, ut qui occideretur. Si autem non resurrexit, neque fuit occisus; si non fuit occisus, neque peccatum est abolitum; si non fuit abolitum, in eo estis; si autem in eo estis, frustra prædicavimus; si frustra prædicavimus, frustra credidistis. Alioquin autem mors quoque manet immortalis, si non resurrexit. Si enim ipse quoque detentus fuit a morte, et dolorem ejus non solvit, quomodo alios omnes liberavit, qui ipse adhuc detinebatur? Et ideo subjungit: « Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt[3]. » Et quid dico, inquit, de vobis, cum etiam illi omnes perierint, qui totum confecerunt, et futuro, quod est incertum, non sunt amplius subjecti? Illud autem, in Christo, aut dicit in fide: aut qui propter ipsum sunt mortui, qui multa sustinuerunt pericula, qui multas passi sunt afflictiones, qui ingressi sunt per viam angustam. Ubi nunc sunt scelesta ora Manichæorum, qui dicunt eum dicere eam, quæ hic est resurrectionem, nempe liberationem a peccato? Densi enim isti et continui ac reciproci syllogismi, nihil indicant eorum quæ illi dicunt, sed id quod nos dicimus. Dicitur enim resurrectio ejus quod cecidit restitutio. Et ideo frequenter resumit, non solum dicens resurrexisse, sed etiam addens, ex mortuis. Et Corinthii sane non dubitabant de remissione peccatorum, sed de resurrectione corporum,

[1] 1 Cor. xv, 17. — [2] Joan. I, 29. — [3] 1 Cor. xv, 18.

Quænam autem omnino urget necessitas, ut si homines non sint ejusmodi ut non peccent, ne Christus quidem sit hujusmodi? Nam si non esset suscitaturus, consequens esset dicere: « Cur venit, et carnem accepit, et resurrexit? De nobis autem minime. Nam et peccantibus hominibus et non peccantibus, cum Deo semper est quod in eum non cadat peccatum: et nos illum non sequimur, neque hoc ad illud reciprocatur, sicut in resurrectione corporum. « Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, » miserabiliores sumus omnibus hominibus[1]. »

III. Quid dicis, o Paule? Quomodo in hac vita sperantes sumus, si corpora non resurgunt, cum maneat anima et sit immortalis? Quoniam si maneat anima, et millies sit immortalis, sicut est revera, absque carne non accipiet bona illa ineffabilia, sicut neque punietur. Omnia enim manifestabuntur ante tribunal Christi, ut accipiat unusquisque quæ per corpus gessit, sive bona, sive mala[2]. Propterea dicit, si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si enim non resurgit corpus, incoronata manet anima extra illam beatitudinem quæ est in cœlis. Si autem hoc ita se habet, tunc nihil omnino consequemur. Si tunc nihil consequemur, in præsenti sunt remunerationes. Quid ergo, inquit, hac ratione fuerit nobis infelicius? Hæc autem dicebat, simul et eos confirmans ac stabiliens in eo quod dicitur de resurrectione corporum, et de immortali illa vita persuadens, ne existimarent nostra omnia dissolvi et desinere in præsenti. Nam cum per præcedentia satis confirmasset quod volebat et dixisset: « Si mortui non resurgunt, neque » Christus resurrexit; si autem Christus non resurrexit, » periimus, et adhuc sumus in peccatis: » rursus hoc quoque subjungit, exagitans illorum arrogantiam. Quando enim

[1] 1 Cor. xv, 19. — [2] 2 Cor. v, 10.

est necessarium aliquod dogma introducturus, metu primum percellit cordis eorum duritiem : quod hic quoque fecit, ut qui et superius ea disperserit, et animo anxios reddiderit, ut qui ab omnibus excidissent; et nunc rursus aliter, et ut maxime doleant, idem faciens, ac dicens: Miserabiliores sumus omnibus hominibus, si post tot bella, et mortes, et mala innumerabilia, tantis bonis simus privandi, et intra præsens tempus nostra consistant. Omnia enim pendent a resurrectione. Quamobrem hinc quoque est perspicuum, quod non loqueretur de peccatis, sed de resurrectione corporum, et de vita præsenti et futura. « Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dor-» mientium[1]. » Postquam ostendit quot mala oriantur ex eo quod non credatur resurrectio, rursus repetit quod dictum est, et dicit : « Nunc autem Christus resurrexit a » mortuis, » continuo addens a mortuis, ut obturet ora hæreticorum. « Primitiæ eorum qui dormierunt. » Si est autem primitiæ, eos quoque oportet resurgere. Si autem peccatorum diceret resurrectionem, nemo autem est absque peccato : nam Paulus dicit, « Nihil mihi conscius sum, sed » non in hoc justificatus sum[2]; » quomodo erunt aliqui qui resurgant secundum vestram sententiam ? Vides-ne eum esse locutum de corporibus ? Et ut hoc fide dignum faceret, continuo Christum adducit in medium, qui in carne resurrexit. Deinde etiam affert causam. Nam, ut dixi, quando enuntiat quidem, causam autem non dicit, non tam facile a multis admittitur et probatur oratio. Quænam est ergo causa ? « Quoniam quidem per hominem mors, et per ho-» minem resurrectio mortuorum[3]. » Si autem per hominem, per eum plane qui habet corpus. Vide porro ejus solertiam, qui etiam aliter orationem efficit necessariam. Nam eum qui fuit superatus, oportet et prostra-

[1] I Cor, XV, 20. — [2] Id. IV, 4. — [3] Id. XV, 21.

tam instaurare ac reparare naturam, et ipsum vincere. Sic enim probrum excusserit. Videamus autem quamnam dicit mortem. « Sicut enim in Adam omnes moriun» tur, ita et in Christo omnes vivificabuntur[1]. » Quid? omnes-ne, dic quæso, mortui sunt in Adam morte peccati? Quomodo ergo Noë justus in generatione sua? Quomodo Abraham? Quomodo Job? Quomodo alii omnes? Quid vero, dic rogo, omnes-ne vivificabuntur in Christo? Et ubi sunt qui abducuntur in gehennam? Nam si hoc quidem dictum est de corpore, stat quod dicitur. Sin autem de justitia et peccato, nequaquam. Deinde ne cum audieris communem vivificationem, etiam peccatores existimares esse salvos, subjunxit: « Unusquisque autem in suo ordine[2]. » Nam quoniam audivisti resurrectionem, ne existimes omnes eadem assequi et iisdem frui. Nam si in supplicio non omnes eadem patientur, sed magna est differentia, multo magis ubi sunt peccatores et justi, major erit distantia. « Primitiæ Christus: deinde ii qui sunt Christi; » hoc est fideles, et qui sunt probati, et bonæ existimationis, « Mox » finis. » Nam quando illi resurrexerint, res omnes finem accipient: non sicut nunc postquam resurrexerit Christus, omnia adhuc sunt in suspenso, et ideo addidit: « In ejus » adventu, » ut discas ipsum loqui de illo tempore. « Cum » tradiderit regnum Deo et Patri; cum evacuaverit omnem » principatum, potestatem, et virtutem[3]. »

IV. Hic attente animum adhibete, et videte ne quid vos effugiat eorum quæ dicuntur: est enim nobis pugna cum inimicis; ideo prius est exercenda deductio ad absurdum: quod sæpe etiam facit Paulus. Sic enim maxime quæ dicunt, apparebunt nobis deprehensu facilia. Eos ergo primum rogemus quid sit quod dictum est, « Cum tradiderit » regnum Deo et Patri? » Nam si id inconsiderate acceperi-

1 I Cor. XV, 22. — 2 Ibid. 23. — 3 Ibid. 24.

mus, et non ut Deo convenit, non illud postea habebit. Nam qui alii tradidit, desinit de cætero ipse id tenere Nec erit solum hoc absurdum, sed etiam quod ne ille quidem qui accepit, invenietur habere prius quam acceperit. Congruenter ergo iis quæ dicunt, neque Pater erat rex antea, et nostra persequitur: neque Filius postea rex esse apparebit. Quomodo ergo ipse quidem dicit de Patre, « Pater » meus usque nunc operatur, et ego operor[1]? » De ipso autem dicit Daniel, « Regnum ejus, regnum æternum, » quod non præteribit[2]. » Vides-ne quam multa oriantur absurda, et quam cum Scripturis pugnantia, cum quispiam quæ dicuntur humane acceperit? Quemnam autem hic dicit evacuari et aboleri principatum? Angelorum-ne? Absit. At fidelium? Ne hoc quidem. Sed quemnam? Dæmonum, de quo dicit: « Non est nobis colluctatio adversus » carnem et sanguinem, sed adversus principatus, adversus » potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus » sæculi[3]. » Nam nunc quidem non sunt plene abolita nec adhuc cessant; in multis enim locis operantur: tunc autem cessabunt. « Oportet enim illum regnare, donec po» nat omnes inimicos sub pedibus suis[4]. » Rursus hinc quoque aliud oritur absurdum, nisi id quoque acceperimus, ut Deo convenit. Nam illud, « Donec, » est finis et determinationis. In Deo autem hoc non est. « Novissima inimica » destruetur mors[5]. » Quomodo novissima? Post omnes: post diabolum, post alia omnia. Etenim etiam in initio intravit novissima. Prius enim diaboli consilium, et inobedientia, et tunc mors. Potestate ergo nunc quoque est abolita, re autem ipsa tunc. « Omnia enim subjecit sub pe» dibus ejus. Cum autem dicat: Omnia subjecta sunt ei, » sine dubio præter eum qui subjecit ei omnia. Cum autem

[1] Joan. V, 17. — [2] Dan. II, 44. — [3] Ephes. VI, 16. — [4] I Cor. XV, 25. — [5] Ibid. 26.

» subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus » erit illi, qui subjecit sibi omnia [1]. » Atqui antea non Patrem dicebat esse qui subjecit, sed ipsum evacuare et abolere. « Cum, inquit, evacuaverit omnem principatum » et potestatem. » Et rursus, « Oportet enim ipsum regnare: » donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. » Quomodo ergo hic dicit Patrem? Nec hoc est solum quod videtur esse dubium, sed etiam quod metu valde absurdo est affectus, et usus est correctione dicens : « Præter eum, » qui ei subjecit omnia, » tanquam aliquibus suspicantibus, num Pater quoque aliquando subjiceretur Filio : quo quid fuerit magis alienum a ratione? Sed tamen hoc timuit. Quid ergo est? etenim multæ deinceps occurrunt quæstiones. Sed animum mihi abhibete : etenim mihi necesse est primum dicere Pauli scopum et institutum, et consilium quod ubique videris resplendere; et tunc afferre solutionem; nam hoc quoque ad solutionem nobis confert. Quæ est ergo sententia Pauli, et quis est mos ejus? Aliter loquitur, quando loquitur de sola Divinitate, et aliter quando acciderit ut loquatur de susceptæ carnis dispensatione. Nam quando carnem apprehenderit, de cætero secure omnia loquitur humilia et abjecta, confidens nempe, quod ea sit apta et idonea ad suscipiendum ea quæ dicuntur. Videamus ergo hic quoque an loquatur de sola Divinitate, an cum carnis susceptæ dispensatione de ipso hæc enuntiet quæ dicit. Imovero prius ostendamus ubinam hoc, quod dixi, fecerit. Ad Philippenses scribens dicit: « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est » esse Deo æqualem, sed se ipsum exinanivit servi formam » accipiens, in similitudine hominum factus, et figura in» ventus ut homo; humiliavit se ipsum, obediens factus » usque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter

[1] I Cor. xv, 27, 28.

»Deus exaltavit illum[1].» Vidisti-ne quomodo, quando de sola quidem loquebatur Divinitate, illa magna dixit, cum in forma Dei esse, et æqualiter Genitori; et ipsi totum ascribit? quando autem ostendit eum tibi carnem suscepisse, rursus depressit orationem. Nisi enim hæc diviseris, magna est repugnantia eorum quæ dicta sunt. Nam si Deo erat æqualis, quomodo exaltavit eum qui est sibi æqualis? Si erat in forma Dei, quomodo ipsi donavit nomen? Nam qui donat, ei qui non habet donat: et qui exaltat, eum qui prius erat humilis exaltat. Invenietur ergo esse imperfectus et indigens prius quam altitudinem acceperit et nomen: et alia innumerabilia hinc sequentur absurda corollaria. Sed si carnis susceptæ addideris dispensationem, non peccabis hæc dicens. Hæc autem hic quoque cogita, et cum hoc consilio accipe quæ dicta sunt.

V. Cum his autem alias quoque dicemus causas. Interim autem illud necesse est dicere, quod et a Paulo verba fiebant de resurrectione, quæ videbatur fieri non posse, et quæ minime credebatur: et scribebat ad Corinthios, ubi plures erant philosophi, qui semper irridebant ea quæ sunt hujusmodi. Etenim cum in aliis inter se colliderentur, in hoc dogmate tanquam uno ore omnes conspirabant, statuentes non esse resurrectionem. De hujusmodi ergo causa decertans, cui adeo non creditur, et quæ irridetur, tam propter præjudicatam opinionem, quam propter rei difficultatem; et volens probare id fieri posse, primum hoc facit ex Christi resurrectione: et cum eam demonstrasset, et ex Prophetis, et ex iis qui viderant, et ex iis qui crediderant, postquam accepit ad absurdum deductionem de qua constabat, deinceps probat hominum resurrectionem. Nam si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Deinde cum continuo in præceden

[1] Philip. II, 6-9.

tibus eorum frequentem dedisset probationem, aliter rursus argumentatur, eam vocans primitias, et ostendens eum abolere omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et mortem novissimam. Quomodo ergo, inquit, fuerit abolita, nisi prius amiserit quæ habebat corpora? Postquam ergo magna locutus est de Unigenito, nempe quod tradit regnum, hoc est, quod ipse ea conficit, et ipse bello vincit, et omnia pedibus suis subjicit, subjunxit corrigens multorum incredulitatem : « Oportet eum reg- » nare, donec posuerit omnes inimicos sub pedibus suis. » Non finem regno imponens dixit illud, « Donec, » sed fide dignum faciens id quod dictum est, et ut bono sint animo et confidant procurans. Non enim postquam audivisti, inquit, eum esse aboliturum omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et diabolum et tam multas dæmonum catervas, et infidelium turbas, et mortis tyrannidem, et mala omnia, timeas, tanquam ipse sit infirmus et imbecillus. Donec enim fecerit hæc omnia oportet eum regnare : non hoc dicens, quod postquam fecerit, non regnabit, sed illud probans, quod etiamsi non nunc factum sit, omnino sit futurum. Non enim conscinditur ejus regnum. Dominatur enim et potens est, et manet, donec omnia recte confecerit. Hunc autem morem inveneris etiam in veteri Scriptura, ut quando dicit, « Verbum au- » tem Domini manet in æternum[1]. » Et, « Tu autem idem » ipse es, et anni tui non deficient[2]. » Hæc autem dicit Propheta, et quæ sunt hujumodi, quando narrat de rebus quæ longo post tempore sunt gerendæ, et omnino futuræ, crassiorum auditorum expellens timorem. Quod autem illud, Donec, et, Usque, si de Deo dicantur, non sint verba finem significantia, audi quid dicat. « A sæculo et usque » in sæculum tu es[3]. » Et iterum, « Ego sum, et donec

[1] Psal. XCVIII, 89. — [2] Id. CI, 28. — [3] Id. LXXXIX, 2.

» consenueritis ego sum[1]. » Propterea et ultimam ponit mortem, ut ex aliorum victoria, hoc quoque facile admittat is qui non credit. Quando ergo diabolum, qui mortem invexit, sustulerit, multo magis ejus opus dissolvet ac perfringet. Quoniam ergo ei omnia attribuit, quod « Evacua-» verit » principatus et potestates, quod regnum recte gesserit et administrarit, dico autem fidelium salutem, orbis terræ pacem, malorum deletionem : hoc enim est regnum recte gessisse et administrasse, mortem dissolvisse : neque dixit quod Pater per ipsum, sed ipse evacuabit et abolebit et ipse ponet sub pedibus suis, neque usquam meminit Patris, de cætero timuit ne videretur quibusdam a ratione alienioribus, aut major Patre esse Filius, aut aliquod aliud principium ingenitum. Propterea sibi cavens et rem in tuto collocans, lenit ac mitigat magnitudinem eorum quæ dicta sunt, dicens : « Omnia enim » posuit sub pedibus suis, » res gestas rursus Patri ascribens, non tanquam sit impotens et imbecillus Filius. Quomodo enim esset, de quo tam multa tulit testimonia, et cui attribuit omnia quæ dicta sunt? sed propter quam dixi causam, et ut ostenderet Patri et Filio esse communia quæ facta sunt pro nobis. Nam quod ipse sibi suffecerit ad omnia sibi subjicienda, audi rursus Paulum dicentem : « Qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ ut sit con-» forme corpori gloriæ suæ, secundum operationem qua » etiam possit ipse subjicere sibi omnia. » Deinde etiam usus est correctione dicens : « Cum autem dicat : Omnia » subjecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subjecit ei » omnia, » hinc quoque de Unigeniti gloria non parvum ferens testimonium. Si enim fuisset minor, et longe inferior, nunquam eum subiisset hic metus. Neque hoc fuit contentus, sed aliud etiam ei addit, dicens. (Nam ne quis-

[1] Exod. III, 14.

piam suspicaretur et diceret : Quid tum, si non subjectus sit Pater ? Hoc non obstat quominus fortior sit Filius : veritus impiam hanc suspicionem, quoniam per illud non satis poterat hoc ostendere, addidit ex multa abundantia :) « Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse » Filius subjectus erit illi. » Ostendens ejus magnam cum Patre concordiam, et quod is est principium bonorum omnium et causa prima qui eum genuit, qui tam multa potest et recte gerit.

VI. Si autem plura dixit quam res postulabat, ne mireris. Magistrum enim suum imitans hoc facit. Ipse enim volens ostendere illius concordiam cum eo qui ipsum genuit, et quod non præter ejus voluntatem advenerit, tantum descendit et se demittit, non quantum exigebat concordiæ demonstratio, sed quantum opus habebat præsentium imbecillitas. Patrem enim rogat, non propter aliud quam propter hoc : et causam afferens, dicit : « Ut » credant quod tu me misisti[1]. » Hunc ergo imitans, hic quoque dictione utitur ex abundantia : non ut coactam suspiceris servitutem, absit; sed ut absurda illa dogmata validius expellat. Nam quando vult aliquid radicitus evellere, magna utitur abundantia. Sic etiam dicens de muliere fideli, et viro infideli habentibus inter se consuetudinem lege matrimonii; ne existimaret mulier se pollui ex concubitu et complexu infidelis, non dixit mulierem esse immundam, et nihil lædi ab infideli; sed quod est multo amplius, per ipsam sanctificatum esse infidelem : non hoc volens ostendere, quod Græcus factus sit ex illa sanctus, sed verbi exuperatione studens ejus metum solvere. Ita hic quoque cum dictionis vi studuisset impium illud dogma tollere, dixit id quod dixit. Sicut enim imbecillem Filium suspicari, est extremæ iniquitatis; quam-

[1] Joan. XI, 42.

obrem id corrigit, dicens : « Omnes inimicos suos ponet » sub pedibus suis ; » ita rursus est hoc magis impium existimare Patrem illo esse minorem. Quamobrem id quoque tollit cum magna exuperatione. Vide autem quomodo id ponat. Non dixit enim abs re, « Præter eum qui subjecit, » sed significans, quod etiamsi de eo constet, se tamen id confirmare ac munire. Et ut scias hanc esse causam eorum quæ dicta sunt, illud ex te sciscitabor : Fit-ne tunc accessio subjectionis Filio? Et quomodo non est absurdum, et Deo indignum? Maxima enim et subjectio et obedientia, quod cum sit Deus, servi formam acceperit. Quomodo ergo tunc subjicietur? Vides quod absurdam tollens suspicionem hoc posuerit, idque cum eo quo par est sensu? Nam ut Filium decet et Deum, sic obedit, non more humano, sed libere se gerens, et omnem habens potestatem. Alioqui quomodo est consessor? quomodo sicut Pater, sic ipse quoque quos vult suscitat? Quomodo quæ sunt Patris, sunt ejus omnia : et quæ ejus sunt, Patris? Hæc enim nobis indicant exactam et perfectam ejus cum Patre potestatem. Quid est autem, quando tradiderit regnum? Duo regna Dei novit Scriptura : unum quidem ex conjunctione seu proprietate : alterum ex creatione. Nam in omnes quidem regnum obtinet, Græcos, Judæos, dæmones, adversarios, ratione creationis. Regnum autem obtinet in fideles, et voluntarios et subjectos, ratione conjunctionis. Hoc regnum dicitur etiam habere imperium. De eo enim dicit etiam in secundo Psalmo, « Postula a » me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam [1]. » De eo etiam ipse dixit Discipulis, « Data est mihi omnis potestas » a Patre meo [2] : » ei qui genuit omnia ascribens, non quod ipse non sufficiat, sed ostendens quod sit Filius, et non ingenitus. Hoc ergo tradit, hoc est, recte gerit. Quare

[1] Psal. II, 8. — [2] Matth. XXVIII, 18.

autem, inquit, nihil dixit de Spiritu? Quoniam nunc de ipso non agitur, neque omnia simul confundit. Nam etiam quando dicit, unus Deus Pater, et unus Dominus Jesus, non omnino minorem sinens esse Spiritum, propterea tacet, sed quoniam tunc res non urgebat, hoc dixit. Scit enim et Patris solius meminisse; nec ideo Filium ejiciemus. Scit etiam et Filii et Spiritus solius meminisse, nec propterea Patrem abolebimus. Quid est autem, « Ut sit » Deus omnia in omnibus[1] ? » ut omnia ab ipso pendeant. Ne quis existimet duo esse principia sine principio, neque aliud regnum divisum. Nam quando strati quidem jacuerint inimici sub pedibus Filii : qui eos autem habet jacentes sub pedibus, cum Genitore non agitat seditionem, sed est in perfecta cum eo concordia, ipse erit omnia in omnibus. Quidam autem dicunt ipsum hæc dixisse significantia abolitionem vitii, utpote cum omnes deinceps cedant, et nullus resistat, nec maligne se gerat. Nam quando non fuerit peccatum, est perspicuum quod Deus erit omnia in omnibus. Si autem corpora non resurgunt, quomodo sunt hæc vera? Gravissimus enim manet omnium inimicus, nempe mors, iis quæ voluit confectis. Nequaquam, inquit, neque enim amplius peccabunt. Et quid tum? Neque enim de morte animæ, sed de morte corporis hic loquitur. Quomodo ergo illa aboletur? Hoc est enim victoria, ea quæ sunt ablata, et quæ detinentur accepisse. Si autem in terra detinenda sunt corpora, manet ergo ejus tyrannis, cum hæc quidem detineantur, aliud autem non sit corpus ubi vincatur. Si ergo hoc fiat quod dicit Paulus, sicut certe fiet, præclara etiam apparebit victoria, cum Deus potuerit suscitare illa quæ ab ipsa detenta sunt corpora. Nam tunc vincit quispiam inimicum, quando acceperit spolia, non quando ipsa siverit apud eum manere. Si nemo au-

[1] 1 Cor. xv, 28.

tem audeat quæ sunt ejus accipere, quomodo dixerimus esse victum?

VII. Hoc etiam modo victoriæ Christus in Evangeliis dicit se vicisse his verbis : « Quando alligaverit fortem, » tunc et vasa ejus diripiet[1]. » Alioqui si hoc non factum, ne manifesta quidem fuerit victoria. Nam sicut si de morte animæ agatur, qui est mortuus, fuit justificatus a peccato, neque hoc dixerimus esse victoriam; ille enim est qui vicit, non qui malis nihil addidit, sed qui eam quæ jam erat animi motuum solvit captivitatem : ita hic quoque non stitisse mortem corpora depascentem, esse dixerim præclaram victoriam, sed quæ jam detenta erant corpora ab ipsa avelli. Si autem adhuc contendant et dicant de morte animæ hæc esse dicta, quomodo illa aboletur ultima? Nam in unoquoque qui baptizatur, plene est abolita. Sed si dicas de corpore locum habet quod dictum est, nempe quod mors ultima aboleatur. Si quis autem dubitans quærat, cur cum dissereret de resurrectione, in medium non adduxerit corpora quæ resurrexerunt tempore Domini, illud dixerimus, quod hoc non fuisset loqui de resurrectione. Eos enim qui resurrexerunt ostendere rursus mori, non erat demonstrantis quod mors postremo aboleatur. Propterea enim dixit eam aboleri ultimam, ne existimes eam amplius resurgere. Vitio enim sublato, multo magis mors cessabit. Neque enim fuerit consentaneum, ut si fons arescat, cui ex eo manat consistat fluvius, et si evanescat radix, maneat fructus. Quoniam ergo in die novissimo inimici Dei abolentur cum morte, et diabolo, et dæmonibus, ne tristitia afficiamur si Dei inimicis res prospere succedant. Inimici enim Domini, simul atque glorificati et in altum elati fuerint, deficientes tanquam fumus defecerunt. Quando videris aliquem Dei inimicum divitem, stipatum

1 Matth. XII, 29.

satellitibus, habentem multos assentatores, noli animum abjicere, sed geme, lacrymare, Deum roga, ut eum referat in ordinem et numerum amicorum: et quo magis rem suam bene gesserit cum sit inimicus, eo magis eum luge. Nam peccatores quidem semper oportet deflere, maxime autem quando abundant divitiis, et sunt eis res secundæ, sicut ægrotantes quando ventri indulgent et inebriantur. Sed sunt quidam, qui his verbis auditis, ita misere afficiuntur, ut propter hæc acerbe ingemiscant et dicant, dignus sum lacrymis, qui nihil habeo. Recte dixisti: Qui nihil habes, non quoniam non habes ea quæ ille habuit: sed quoniam rem ducis dignam quæ beata censeatur, ideo dignus es qui millies lugearis. Etenim si quis bona valetudine fruens, beatum judicet ægrotum, etiam in molli cubili jacentem, iste est illo multo miserior et infelicior, quod bonorum suorum nullum habeat sensum. Quod quidem in his quoque videre licet accidere, unde etiam tota nostra vita confunditur et turbatur. Hæc enim verba innumerabiles perdiderunt et diabolo tradiderunt, et iis qui fame tabescunt fecerunt miserabiliores. Nam quod qui plura appetunt, sint etiam mendicis miserabiliores, ut qui majori et acriori laborent animi ægritudine, hinc est perspicuum. Civitatem nostram invasit quondam siccitas, et extrema timebant omnes, Deumque rogabant, ut hunc metum solveret: et tunc licebat videre quod dictum fuit a Moyse, cœlum factum æneum[1], et quotididie expectari mortem omni morte graviorem. Sed cum postea visum esset benigno et clementi Deo, præter spem omnem, multa atque adeo infinita ex alto cecidit pluvia: et omnes jam festum diem agebant, tanquam qui ex ipsis portis mortis ascendissent. Sed in tantis bonis, et communi omnium lætitia, quidam ex iis qui valde opulenti

[1] Deut. XXVIII, 23.

erant, circuibat mœstus et tristis, præ animi ægritudine mortuus, et multis causam rogantibus cur in communi omnium lætitia solus doleret, ne intus quidem continere potuit hanc gravem animi perturbationem, sed a morbi punctus tyrannide, causam in medium protulit. Cum habeam, inquit, innumeras mensuras frumenti, nescio ubi illas deponam. Hunccine, dic quæso, pro his verbis beatum ducemus, pro quibus oportuisset eum obrui lapidibus, qui esset quavis fera crudelior, qui esset communis hostis? Quid dicis, o homo? Doles quod non perierint omnes ut aurum cogeres. Non audivisti quid dicat Salomon : « Qui frumenti auget pretium, est po» pulo execrandus? » Sed circuis communis inimicus bonorum orbis terræ, et hostis liberalitati Domini totius mundi, et mammonæ amicus, vel potius servus? Annon oportebat linguam illam amputari? Non cor extingui quod hæc verba pepererat?

VIII. Vidisti-ne quomodo aurum non sinat homines, esse homines, sed feras et dæmones? Quid enim hoc divite fuerit miserabilius, qui optat quotidie esse famem, ut ei sit aurum? Ad contrarium enim ei redit animi perturbatio. Neque enim lætatur abundantia possessionis fructuum : sed propter hoc ipsum dolet quod infinita possideat. Atqui eum qui multa possidet, lætari oportet : iste autem propter hoc ipsum animo angitur. Vides-ne quod, sicut dixi, non tantam ex præsentibus accipiunt voluptatem qui sunt divites, quantam animi sustinent ægritudinem ex iis quæ nondum advenerunt? Nam qui frumenti mensuras possidebat innumeras, magis dolebat et ingemiscebat, quam qui esuriebat. Et qui necessarium quidem habebat alimentum, coronabatur, et exultabat, et Deo agebat gratias. Qui autem tam multa possidebat, ægre ferebat, et se periisse existimabat. Non est ergo abundan-

tia quæ efficit voluptatem, sed mens philosophiæ dedita. Nam absque ea etiamsi quispiam omnia acceperit, tanquam omnibus privatus efficietur et lamentabitur. Hic enim de quo nunc agitur, etiamsi tanto quanto voluisset pretio vendidisset quæ habebat, rursus doluisset quod non pluris vendidisset : et si pluris potuisset, rursus aliam quæsivisset exuperationem : et si modium uno aureo venumdedisset, hic quoque rursus animi ægritudine fuisset laceratus, quod non tanti fuisset semimodius. Si autem ab initio non tanti fuit pretium, ne mireris. Nam et qui sunt ebrii, non ab initio incenduntur, sed cum multo mero fuerint impleti, tunc graviorem accendunt flammam. Ergo isti quoque quo plura fuerint complexi, eo in majori sunt inopia : et qui plura lucrantur, ii magis egent. Hæc autem a me non solum illi dicta sunt, sed unicuique eorum qui hoc morbo laborant, et annonæ pretium augent, proximoque procurant paupertatem : benignitatis enim et humanitatis nusquam apud illos est ratio. Ubique autem pecuniæ amor venalium tempore multos exagitat, ac frumentum et vinum ille quidem citius, hic vero vendit tardius : neuter autem ob curam quam publicæ rei gerat : sed ille quidem ut plura accipiat, hic autem ne pauciora, sic mutato fructu. Nam quoniam plures legis Dei magnam non habentes rationem, omnia tenent intus inclusa, aliter eos Deus adducens ad benignitatem et humanitatem, ut vel ex necessitate aliquid boni faciant, majoris damni injicit metum; non sinens in multum tempus durare fructus terræ, ut saltem ex eorum corruptione damnum timentes, ea vel inviti tradant egentibus, quæ domi infossa male servant. Verum post hæc etiam sunt quidam adeo inexplebiles, ut ne hinc quidem castigentur. Multi certe etiam integra dolia exinanierunt, et ne cyathum quidem pauperi dederunt, nec

pecuniæ tantillum egentibus, acetum autem ex vino factum totum humi jecerunt, doliaque sua simul cum vino corrupere. Alii autem rursus cum ne offam quidem esurienti impertiissent, integras frumenti capsas in fluvium projecerunt : et quoniam Deum non audierunt jubentem dare egenis, jubente tinea vel inviti quidquid erat intus effuderunt ad exitium et extremum interitum, multum quidem risum, multas autem execrationes in suum caput simul cum hoc damno attrahentes. Et quæ hic quidem fiunt sunt ejusmodi : quæ autem illic, quænam explicarit oratio? Sicut enim isti a tinea exesum et inutile redditum frumentum in fluvios jaciunt, eos qui hæc fecerunt, propter hoc ipsum inutiles redditos projicit Deus in fluvium ignis. Sicut enim frumentum tinea et vermis, ita istorum animas exedit crudelitas et inhumanitas. Horum autem causa est quod sint affixi præsentibus; et ad vitam solum præsentem inhient : inde fit ut ingenti pleni sint animi ægritudine. Nam etiamsi quidvis jucundum et suave dixeris, ad omnia delenda sufficit metus mortis : qui autem est hujusmodi, est mortuus adhuc vivens. Et quod infidelibus quidem hæc accidant, non est mirum : quando autem ii qui tot et tanta perceperunt mysteria, et de futuris tam multa sunt philosophati, rebus præsentibus addicti in eis lubenter versentur, quanam fuerint digni venia? Quî fit autem quod lubenter versentur in præsentibus? Ex eo quod incumbant deliciis, carnem saginent, animam frangant ac molliant, et grave onus reddant, multas tenebras, et crassum velum obtendant. Nam in deliciis quidem id quod est melius redigitur in servitutem; quod est autem pejus, dominatum obtinet : et illud quidem undique excæcatur, mancumque ac mutilum trahitur : hoc autem in omnes partes agit et circumagit, cum deberet esse in loco et ordine eorum quæ aguntur : est enim magnum animæ

vinculum cum corpore, idque providit et procuravit opifex, ne tanquam alienum id odisse aliqui persuaderent.

IX. Nam Deus quidem jussit diligere inimicos. Diabolus autem tantum potuit, ut persuaserit aliquibus etiam suum corpus odisse. Nam quando dicit id esse diaboli, nihil aliud quam hoc probat quod est extremi delirii. Si enim est diaboli, quis est hujusmodi consensus et concordia, ut id reddat omni ex parte aptum ad operationes animæ, quæ tenetur studio philosophiæ? At si est, inquit, aptum, quomodo illam excæcat? Non est corpus quod excæcat animam, absit, sed deliciæ. Delicias autem undenam appetimus? Non utique ex eo quod corpus habeamus; sed ex prava liberi arbitrii electione. Corpus enim eget alimento, non deliciis : corpus opus habet ut alatur, non ut infringatur et diffluat. Neque enim animæ tantum, sed etiam ipsi corpori quod alitur, hostes sunt deliciæ. Nam pro robusto fit imbecillius, pro firmo mollius, pro salubri valetudinarium, pro levi gravius, pro denso rarius, et turpe pro formoso, et pro bene olente pejus olens ac fœtidum, et pro mundo immundum, et dolore agitatum pro remisso, inutile pro utili, vetus pro novo, putridum pro forti, tardumque et hebes pro celeri, et claudum pro recto et integro. Atqui si esset diaboli, non oporteret ipsum ab eo lædi, a vitio inquam. Sed neque corpus, neque cibi sunt diaboli, sed solæ deliciæ. Nam per eas sceleratus ille dæmon mala efficit innumerabilia. Sic populum integrum pessumdedit. « Impinguatus est enim, inquit, et dilatatus, » et recalcitravit dilectus[1]. » Porro hinc quoque Sodomis fuit illorum fulminum initium. Quod quidem significans Ezechiel dicebat : « Sed hæc iniquitas Sodomorum : in su- » perbia, et in abundantia panis, et in rebus secundis se » explebant deliciis[2]. » Propterea Paulus quoque dicebat :

[1] Deut. xxxii, 15. — [2] Ezech. xvi, 48.

« Quæ autem in deliciis degit, vivens est mortua[1]. » Quare? Quoniam circumfert corpus tanquam sepulcrum, colligatum malis innumerabilibus. Si autem corpus ita perit, quomodo afficietur anima, quanto tumultu, quantis fluctibus, quanta tempestate erit referta? Propterea quidem certe ad omnia sit inutilis, et nec dicere, nec audire, neque consultare, neque aliquid agere eorum quæ decet facile poterit. Sed sicut gubernator, si tempestas vicerit artem, cum ipsa nave et vectoribus submergitur : ita etiam anima cum corpore demergitur in gravem abyssum insensibilitatis : nam sicut quamdam molam Deus nobis ventrem indidit, data congruenti et moderata facultate, et certa constituta mensura, quam ipsum quotidie oportet molere. Si quis ergo plura injiciat, ea non confecta universo exitium afferunt. Hinc oriuntur morbi, et imbecillitates, et deformitates : et non solum morbidam, sed et turpem faciunt deliciæ eam quæ pulchra erat. Quando enim injucunda assidue eructat, et putridum vinum spirat, et plus, quam par sit erubescit, et eum qui mulieri convenit ornatum corrumpit, omnemque perdit decorem et honestatem, et flaccida quidem fit caro, sanguinea autem et intensa supercilia, et major quam par sit crassitudo, et supervacanea carnis excrescentia; cogita quanta hinc sit insuavitas et molestia. Audivi quoque medicos dicentes, multis impedimento fuisse delicias ne proceriore essent statura. Nam cum intersecetur spiritus multitudine eorum quæ dejiciuntur, et occupetur in iis conficiendis, quod oportebat ad augmentum procedere, id in supervacaneorum insumitur confectione. Quid dixeris de pedum doloribus, de rheumate quod oberrat in omnes partes, quid de aliis morbis qui hinc oriuntur, et aliis abominandis? Nihil est enim æque injucundum et insuave ut mu-

[1] I Tim. v, 6.

lier, quæ multa comedit. Propterea in pauperculis videris majorem formæ pulchritudinem, dum consumuntur excrementa, et non adhærent, neque frustra adjiciuntur ipsis instar luti supervacanei. Nam quotidiana exercitatio, labores, afflictiones, mensa moderata, et tenuis vitæ ratio, multam eis præbent bonam habitudinem, et hinc quoque magnam pulchritudinem. Si autem obtendas deliciarum voluptatem, eam invenies solum usque ad gulam. Nam simul atque linguam præteriit, avolat, multas immittens molestias. Ne mihi enim solum accumbentes videas eos qui vivunt in deliciis, sed quando eos videris surrexisse, tunc sequere, et videbis magis esse ferarum et brutorum corpora, quam hominum. Videbis enim capite gravatos, pandiculantes, colligatos, lecto opus habentes, stragulis, et multa quiete, et tanquam in multis undis fluctibusque jactatos ac perturbatos, et iis qui servent opus habentes, cupientesque in illo esse statu, in quo erant prius quam disrumperentur. Tanquam enim gravidæ mulieres, ita gravati ventres circumferunt, et vix ingrediuntur, vix aspiciunt, vix loquuntur, et vix omnia. Quod si contigerit eos parum dormire, absurda rursus vident somnia, et referta visis innumerabilibus. Quid rursus dixeris de alia illorum insania, de re, inquam, venerea? Nam ea quoque ex hoc fonte manat : et sicut equi in fœminas furore perciti, ita ebrietatis œstro stimulati, omnes insiliunt, stolidius et furiosius quam illi exultantes, et multa alia indecore facientes, quæ nefas quidem est dicere. Neque enim sciunt ea, quæ patiuntur, neque quæ agunt. Sed non est ejusmodi is qui non dat operam deliciis : sed sedet in portu, aliorum videns naufragia, et pura perpetuaque fruitur voluptate, eam quæ libero homini convenit vitam agens. Hæc ergo scientes, fugiamus mala convivia deliciarum et mensam teneamus tenuem : ut et anima et cor-

pore bene affecti, omnem operemur virtutem, et bona futura assequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri unaque Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XL.

CAPUT XV.

Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgunt, quid et baptizantur pro illis[1]?

I. Aliud rursum caput aggreditur, aliquando quidem ex iis quæ Deus facit, aliquando autem ex iis quæ ipsi agunt, probans ea quæ dicuntur. Est autem hoc ad defensionem non parvum argumentum, quando eos qui contradicunt, adducit testes eorum quæ dicuntur, per ea quæ faciunt. Quid est ergo quod dicit? An vultis primum dicam quomodo hanc dictionem adulterant qui morbo laborant Marcionis? Atque scio quidem fore ut risum multum moveam: verumetiam propterea maxime dicam, ut illorum morbum magis fugiatis. Nam postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo vivente, accedunt ad mortuum, et alloquuntur, rogantque velit-ne accipere baptismum. Deinde illo nihil respondente, qui est absconsus inferne, pro illo dicit se velle baptizari: et sic eum baptizant pro eo qui excessit, perinde ac si in scena luderent: tantam valuit diabolus in ignavorum animis. Deinde cum accusantur, adducunt hoc

[1] 1 Cor. xv, 29.

verbum, dicentes Apostolum dixisse : « Qui baptizantur » pro mortuis. » Vidisti-ne magnam irrisionem? convenit-ne adversus ea disceptare? Ego quidem non arbitror : nisi disserere oporteat cum furentibus pro iis quæ loquuntur delirantes. Ut nemo autem capiatur ex simplicioribus, necesse est ut hanc quoque disceptationem adversus eos instituamus. Nam si hoc diceret Paulus, cur minatus est Deus ei qui non baptizatur? Non post enim fieri ut quispiam deinceps non baptizetur, hoc excogitato. Alioqui vero non est culpa ejus qui excessit, sed ejus qui vivit. Quibusnam autem dixit : « Nisi comederitis carnem meam, » et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in » vobis [1] ? » Vivis-ne an mortuis, dic quæso? et rursus, « Nisi » quis regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest » videre regnum Dei [2] ? » Si enim hoc permittitur, nec opus est voluntate et instituto ejus qui accipit, nec assensu ejus qui est in vita, quid vetat quominus et Ethnici et Judæi sic fiant fideles, aliis post illorum decessum, pro illis hæc facientibus? Sed ne aranearum telas amplius conscindentes, inaniter laboremus, age hujus dictionis vim explicemus. Quid ergo dicit Paulus? Vobis primum qui mysteriis estis initiati, volo in memoriam revocare eam dictionem, quam in illa vespera jubent vos dicere qui mysterio initiant : et tunc quid dicat Paulus explicabo. Sic enim hoc quoque vobis erit dilucidius. Nam post alia omnia hoc addimus, quod nunc dicit Paulus. Et volo quidem aperte hoc dicere : non audeo autem propter eos qui non sunt initiati : ii enim expositionem nobis faciunt difficiliorem, ut qui nos cogant vel non aperte dicere, aut eis arcana enuntiare. Sed tamen dicam, quoad ejus a me fieri poterit tecte et adumbrate. Nam post mysticorum illorum et terribilium verborum enuntiationem, et horrendas regulas dogma-

[1] Joan. VI, 53. — [2] Id. III, 5.

tum, quæ e cœlo sunt demissa, hoc quoque in fine addimus, quando sumus baptizandi, jubentes dicere : « Credo » in resurrectionem mortuorum : » et in hac fide baptizamur. Postquam enim hoc confessi sumus cum aliis, tunc demittimur in fontem sacrorum illorum fluentorum. Hoc ergo in memoriam revocans dicebat Paulus : « Si non est » resurrectio, cur baptizaris pro mortuis ? » Id est, pro corporibus. Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens resurrectionem, nempe quod non maneat mortuum. Et tu quidem per verba dicis mortuorum resurrectionem. Sacerdos autem tanquam in quadam imagine, quæ credidisti et per verba es confessus, etiam per res ipsas ostendit. Quando absque signo credis, tunc tibi etiam præbet signum. Quando quæ tua sunt feceris, tunc Deus quoque te reddit certiorem. Quomodo ? Per aquam. Baptizari enim et demergi, deinde sursum remeare et emergere est symbolum seu signum descensus ad inferos, et ex eo ascensus. Quamobrem Paulus quoque baptismum sepulcrum vocat dicens : « Consepulti enim sumus cum illo per bap» tismum in mortem[1]. » Ex eo autem rem futuram quoque facit credibilem, corporum, inquam, resurrectionem. Est enim longe majus peccata delere, quam corpus suscitare. Et hoc enuntians Christus dicebat : « Quid enim est faci» lius dicere : Remittuntur tibi peccata, an dicere : Tolle » grabbatum tuum et ambula[2] ? » Illud quidem, inquit, est difficilius. Quoniam autem id minus creditis, ut quod non sit evidens, et quod est facilius pro difficili habetis, nempe potestatis meæ ostensionem, ne hoc quidem indicium recusabo vobis exhibere. « Tunc dicit paralytico : Surge, » tolle lectum tuum, et vade in domum tuuam[3]. »

II. Et quomodo est, inquies, difficile, cum hoc possint facere et reges et principes? Adulteros enim et homicidas

[1] Rom. vi, 4. — [2] Matth. ix, 5. — [3] Ibid. 6.

illi dimittunt. Ludis, o homo, hæc dicens. Nam solus quidem Deus potest peccata remittere. Principes autem et reges, etiamsi dimittant et absolvant adulteros et homicidas, a præsenti quidem liberant supplicio, eorum autem peccatum non emundant et expiant : et si dimissos quidem provexerint ad magistratus, et vel ipsa induerint purpura, et imposuerint eis diadema, reges quidem sic fecerunt[1], a peccatis autem non liberarunt. Solus enim Deus hoc facit, quod quidem operatur in lavacro regenerationis. Ipsam enim animam tangit gratia, et illinc peccatum evellit radicitus. Propterea ejus quidem qui est dimissus a rege, sordidam videre licet animam : ejus autem qui est baptizatus, minime, sed ipsius solis radiis puriorem, et qualis fuit generata ab initio, imovero illa quoque longe meliorem. Fruitur enim Spiritu qui eam omni ex parte inflammat, et auget sanctitatem : et sicut aurum aut argentum refundens, purum et novum facis denuo : ita etiam Spiritus sanctus in baptismo tanquam in fornace eam refundens, et peccata consumens, efficit ut quovis auro puro purius fulgeat. Itemque corporum resurrectionem hinc quoque rursus tibi facit esse credibilem. Nam quoniam peccatum mortem intulit, exsiccata radice non est amplius dubitandum de fructus interitu. Propterea cum prius dixisses remissionem peccatorum, tunc confiteris etiam mortuorum resurrectionem, hinc ad illud deductus. Deinde quoniam non sufficit nomen resurrectionis ad universum ostendendum; multi enim qui resurrexerant rursus excesserunt, ut qui resurrexerunt in veteri, ut Lazarus, ut qui tempore crucis; jubet dicere, et in vitam æternam, ne quis amplius suspicetur mortem post resurrectionem. Hæc ergo verba in memoriam revocans Paulus dicit : « Quid facient qui » baptizantur pro mortuis ? » Nam si non est, inquit, resurrectio, hæc verba plane sunt ludus scenicus. Si non est

resurrectio, quomodo eis suademus ut credant quæ non damus : ut si quis jubens edere schedulam quod hoc et illud acceperit, minime dederit quæ in ea scripta sunt; deinde postquam subscripta fuerit schedula, exigat quæ in ea sunt scripta. Quid enim de cætero faciet is qui subscripsit, cum se quidem debitorem constituerit, non acceperit autem ea quæ confessus est se accepisse? Hoc enim hic quoque dicit de iis qui baptizantur. Quid facient, inquies, qui baptizantur, qui subscripserunt quidem resurrectionem mortuorum corporum; non recipiunt autem, sed decipiuntur? Quid autem erat omnino opus hac confessione, si res non sequebatur? « Quid et nos periclitamur omni hora? Quotidie morior propter vestram gloriam, quam » habeo in Christo Jesu [1]. » Vide rursus undenam dogma aggrediatur probare, a suo suffragio : imovero non solum suo, sed etiam cæterorum Apostolorum. Est autem hoc quoque non parvum, adducere doctores qui de eo valde certam habeant persuasionem, et hoc non solum verbis, sed etiam rebus ostendant. Propterea non dicit absolute : « Nos quoque id habemus persuasum : » neque enim satis erat hoc solum persuadere, sed etiam per res ipsas exhibet demonstrationem; perinde ac si diceret : Verbis hæc confiteri nihil vobis forte videtur esse mirandum : si autem etiam a rebus ipsis vocem vobis exhibeamus, quid ad hæc poteritis contradicere? Audite ergo quomodo etiam per pericula hæc quotidie confiteamur. Et non dixit, ego, sed nos, assumens omnes simul Apostolos, et ea ratione modeste se gerens, ac fide dignam faciens orationem. Quid enim dicere potueritis? Quod vos decipiamus hæc prædicantes, et propter inanem gloriam hæc dogmata statuamus? Sed hanc sententiam ferre non sinunt pericula. Quis enim sua sponte voluerit frustra et temere adire pericula?

[1] 1 Cor. xv, 30, 31.

Et ideo dicebat : « Quid et nos periclitamur omni hora? » Nam et si quis propter inanem gloriam hoc sua sponte elegerit, semel et iterum hoc faciet, non omni tempore sicut nos. Non enim totam vitam huic rei addicimus. Quotidie morior per vestram gloriationem, quam habeo in Christo Jesu. Gloriationem hic dicens eorum profectum. Nam quoniam multa ostendit esse pericula, ne videretur tanquam deflens hæc dicere : « Non solum, inquit, non doleo, sed etiam glorior quod pro vobis hæc patiar. » Duplici autem ratione se dicit gloriari, et quod propter ipsos pericula adeat, et quod ipsos videat incrementum suscipere. Deinde faciens id quod est sibi solitum, quoniam magna est locutus, utraque Christo tribuit. Quomodo autem moritur quotidie? Animi alacritate, et quod ad hoc sit paratus. Et cur hæc dicit? Rursus per hæc quoque confirmans quod dicitur de resurrectione. Quis enim, inquit, elegerit tam multas subire mortes, si ne sit quidem postea resurrectio, neque vita? Nam si qui credunt resurrectioni, vix pro ea pericula adierint nisi sint fortes ac generosi : multo magis is qui non credit, non tam multas et tam graves ac difficiles mortes elegerit, Etenim vide quantum paulatim faciat incrementum. Dixit : « Periclitamur ; » addidit, « Omni hora ; » deinde, quotidie ; postea non solum dicit : Periclitor, sed etiam, morior. Deinde ostendit et quot mortes, sic dicens : « Si secundum hominem ad bestias » pugnavi Ephesi, quid mihi prodest[1] ? »

III. Quid est, si secundnm hominem? Quod ad homines attinet, pugnavi cum bestiis. Quid enim si me Deus eripuit a periculis? Quare qui pro his maxime debeo esse sollicitus, ego sum, qui tam multa sustineo pericula, et adhuc nullam accepi remunerationem. Nam si non advenit tempus remunerationis, sed intra præsens tempus res nostræ sunt

[1] I Cor. xv, 32.

conclusæ, nos majus damnum patimur. Nam vos quidem citra periculum credidistis : nos autem mactamur quotidie. Hæc autem omnia dicebat, non quoniam in patiendo nullam haberet utilitatem, sed propter multorum imbecillitatem, et ut ipsos confirmaret in ratione resurrectionis : non quod ipse curreret propter mercedem : erat enim sufficiens ei remuneratio, id facere quod Deo placeret. Quamobrem etiam quando dicit : Si in hac vita speramus in Christo tantum, miserabiliores omnibus hominibus sumus : illic quoque rursus dicit propter illos, ut metu hujus miseriæ, eorum de resurrectione exagitet incredulitatem : et ad eorum imbecillitatem se demittens sic loquitur. Est enim magna merces, Christo placere in omnibus : etiam absque remuneratione, magna est merces propter ipsum adire pericula. « Si mortui non resurgunt, manducemus et » bibamus : cras enim moriemur [1]. » Hoc jam verbum est irridentis. Quamobrem non hoc ex se adduxit, sed magniloquentissimum prophetam produxit Esaïam, qui de iis qui omnem sensum doloris exuerunt et sunt deplorati, dicebat hæc verba : « Qui mactant vitulos, et sacrificant » oves, ut carnes comedant, et vinum bibant. Qui dicunt : » Comedamus et bibamus, cras enim moriemur. Hæc sunt » aperta in auribus Domini Sabaoth : et non remittetur » vobis hoc peccatum, donec fueritis mortui [2]. » Si autem venia tunc fuerunt privati qui hæc dicebant, multo magis in gratia. Deinde ne asperiorem redderet orationem, non amplius immoratur in adductione ad absurdum, sed orationem rursus convertit ad exhortationem, dicens : « Nolite » seduci : corrumpunt bonos mores colloquia prava [3]. » Hæc autem dicebat, simul quidem eos insectans, tanquam insipientes, bonos enim benigna ac miti appellatione hic significavit, qui facile possunt decipi ; simulque quantum

[1] 1 Cor. xv, 32. — [2] Isaï. xxii, 13, 14. — [3] 1 Cor. xv, 33.

potuit, pro præcedentibus ipsis veniam concedens, maximam partem criminum ab eis propulsavit, et in alios transtulit, ut hac quoque ratione eos attraheret ad pœnitentiam. Quod etiam in Epistola ad Galatas facit, dicens: « Qui » autem vos conturbat, portabit judicium, quisquis ille » sit [1]. Evigilate juste et nolite peccare [2]. » Tanquam ebriis dicit et furentibus. Nam omnia simul et repente e manibus ejicere, ebriorum erat et furentium, eo quod non amplius videant quæ viderunt, neque credant iis quæ prius confessi sunt. Quid est autem, « Juste? » ad id quod conducit et est utile. Est enim injuste evigilare et expergisci, quando quispiam fuerit excitatus ad detrimentum suæ animæ. Recte autem addidit illud, « Nolite peccare, » ostendens quod hinc sint ipsis semina incredulitatis. Hoc quoque alibi tacite significat, quod vita corrupta mala gignat dogmata, ut quando dicit: « Radix omnium malorum est » avaritia: quam quidam appetentes aberraverunt a fide [3]. » Multi enim male sibi conscii, nec volentes dare pœnas, ab hoc metu læduntur in fide resurrectionis; sicut ii quidem certe qui multa et præclara recte gesserunt, quotidie cupiunt videre illum diem. « Ignorantiam enim Dei quidam » habent; ad pudorem id vobis dico [4]. » Vide quomodo rursus crimina transfert in alios. Non enim dixit: « Habetis ignorantiam, » sed, « Ignorantiam quidam habent. » Nam non credere resurrectioni, est ejus qui non valde scit inexpugnabilem Dei virtutem, et ad ea sufficientem. Nam si quæ sunt fecit ex iis quæ non erant, multo magis poterit excitare et restituere ea quæ sunt dissoluta. Et quoniam eos vehementer tetigit, et summopere eos carpsit, reprehendens eos de ingluvie, de ignorantia et stupore, mitigans ea quæ dicta sunt dicit: ad pudorem vobis loquor, hoc est,

[1] Galat. v, 10. — [2] 1 Cor. xv, 34. — [3] 1 Tim. vi, 10. — [4] 1 Cor. xv, 34.

ut corrigam, ut reducam, ut vos pudore affecti reddamini meliores. Timuit enim ne si plus quam par esset eos secuisset, resilirent.

IV. Hæc autem existimemus non illis solis, sed nunc quoque dicta esse omnibus, qui eodem morbo laborant, et quorum vita est corrupta. Non enim ii solum qui mala habent dogmata, sed ii etiam qui gravibus tenentur peccatis, sunt ebrii et desipiunt. Quamobrem illis quoque dictum fuerit illud: Evigilate seu expergiscimini: et maxime iis qui sunt gravati veterno avaritiæ, iis qui improbe rapiunt. Est enim bona rapina, nempe rapina cœlorum quæ nihil lædit. Nam in pecuniis quidem nequit fieri ut quispiam evadat dives, nisi alius prius factus sit pauper; in spiritualibus autem non ita est, sed totum contrarium. Fieri non potest ut quispiam fiat dives, nisi alterum fecerit opulentum. Etenim si nemini profueris, non poteris effici opulentus. Nam in corporalibus quidem erogatio efficit diminutionem: in spiritualibus autem erogatio operatur abundantiam: et non impertiisse, hoc multam conficit paupertatem, et infert ultimum supplicium. Hoc autem ostendit is qui infodit talentum. Etenim qui rationem habet sapientiæ, et alii impertiit, auget copias, ut qui multos fecerit sapientes. Qui autem domi abscondit, se ipsum privavit copiis, ut qui non pararit multorum utilitatem. Rursus qui alia habet dona, si multos curaverit, amplificavit donationem: et nec erogatione fuit ipse exinanitus, et multos implevit spirituali donatione. Et in omnibus spiritualibus firma et stabilis permanet hæc regula. Ita etiam in regno, qui sui regni multos reddit participes, hac rursus ratione eo ipse magis fruetur. Qui autem nullum studet habere socium ac participem, ipse quoque excidet a magnis illis bonis. Si enim sapientia sensilis non consumitur innumerabilibus rapientibus; neque artifex multos efficiens

artifices perdit artem: multo magis qui regnum rapit, minus illud non efficiet, sed tunc nobis majores erunt divitiæ, quando multos ad id vocaverimus. Rapiamus ergo ea quæ non consumuntur, sed dum rapiuntur magis abundant. Rapiamus ea quæ nullum habent calumniatorem, nullum qui invideat. Etenim si auri locus esset perennem habens fontem scaturientem, et eo magis afflueret, quo magis exhauriretur: alius autem esset locus habens thesaurum infossum, ex utro velles ditescere? annon ex illo? Est certe perspicuum. Sed ne verbis hoc solum effingamus, quod dictum est cogitate in aëre et in sole: ea enim rapiuntur ab omnibus, et omnes implent. Sed hæc quidem manent similia, a fruentibus, et non fruentibus non diminuta. Quod autem dixi est multo majus. Non enim manet similis spiritualis sapientia, si distribuatur et non distribuatur: sed magis augetur si distribuatur. Si quis autem non ferat ea quæ dicta sunt, sed adhuc rerum ad victum pertinentium affixus sit inopiæ, ea quæ diminuta sunt rapiens, in hoc quoque rursus in memoriam revocet mannæ alimentum, et timeat exemplum supplicii. Quod enim in illo accidebat, hoc etiam videre licet in iis qui nunc superabundant. Quid autem tunc accidebat? Ex eo quod superabundabat, scatebant vermes. Hoc quoque nunc in his experimur. Alimenti enim mensura eadem est omnibus. Unum enim ventrem implemus: apud te autem qui expleris deliciis est plus stercoris. Et sicut illic in domibus qui plus colligebant, quam erat constitutum, non manna congregabant, sed plures vermes et putredinem: ita etiam in deliciis, et in superabundantia, non plus alimenti, sed plus corruptionis congregant qui ventri indulgent et inebriantur. Sed tamen qui nunc sunt, tanto sunt illis pejores, quod illi quidem hoc semel passi, castigati sint et sibi temperarint; isti autem quotidie hunc vermem illo multo gra-

viorem, in domos suas introducentes, neque sentiunt, neque satiantur. Nam quod hæc illis sint similia, quod ad inanis laboris attinet rationem; supplicio enim hæc sunt multo graviora; hinc considera. In quo enim differt dives a paupere? Nonne unum induit corpus, nonne unum alit ventrem? In quo ergo plus abundat? In sollicitudinibus, in consumendo, in eo quod Deo non pareat et obediat, in eo quod carnem corrumpat, in eo quod animæ exitium afferat. Hæc enim sunt ea in quibus plus habet quam pauper. Nam si multos impleret ventres, haberet fortasse aliquid quod diceret, nempe pluribus esse opus, et sumptus majorem esse necessitatem. At nunc quoque, inquit, habent quod dicant, quod plures impleant ventres, nempe famulorum et ancillarum. Sed non ex necessitate, neque hoc fit propter benignitatem et humanitatem, sed solum propter fastum et superbiam. Unde nec admitti potest.

V. Cur enim multos habent ministros? Sicut enim in vestibus et in mensa solus usus est attendendus, ita etiam in ministris. Quis est ergo usus? Nullus penitus; uno enim famulo unum dominum solum uti oporteret, vel potius duos et tres dominos uno famulo. Si autem hoc est grave, cogita eos qui nullum habent, faciliori autem et expeditiori fruuntur ministerio. Deus enim fecit eos qui sufficerent suo, imovero et proximi ministerio. Si autem non credis, audi Paulum dicentem: « Necessitatibus meis, et iis qui » mecum sunt, ministrarunt hæ manus[1]. » Siccine totius quidem orbis doctor, et dignus cœlis, non erubescebat ministrare innumerabilibus; tu autem turpe esse ducis si non circumferas multos greges mancipiorum, nesciens quidem hoc esse quod te maximo afficit dedecore? Propterea enim dedit nobis Deus et manus et pedes, ne opus haberemus famulis. Neque enim eo quod esset opus, in-

[1] Act. xx, 34.

troductum fuit genus famulorum ; nam alioqui cum Adamo creatus fuisset famulus : sed est pœna peccati et mulcta inobedientiæ. Christus autem cum advenisset, hoc quoque solvit : « Nam in Christo Jesu non est servus neque liber[1]. » Quamobrem non est necesse habere servum : si autem necesse est, unum, aut plurimum duos : Quid sibi volunt examina ministrorum ? Nam sicut qui vendunt oves, et qui corpora cauponantur ; ita in balneo, ita in foro procedunt et obeunt divites : sed summo jure non ago. Sit tibi etiam secundus minister. Si autem multos congregas, non hoc facis benignitatis et humanitatis causa, sed tuis serviens deliciis. Nam si hoc facis eorum curam gerens, in tuo ministerio neminem occupes, sed cum emeris et artes docueris ut sibi sufficiant ad victum parandum, eos manumitte. Cum autem flagris cædas, cum in vincula conjicias, non est utique opus hoc humanitatis. Et scio quidem me esse molestum auditoribus. Sed quid agam ? In hoc positus sum, neque cessabo hæc dicere, sive quid profecero, sive non. Quid enim sibi vult in foro superbe incedere ? Num inter feras ambulas, quod obvios expellas ? Ne timeas ; nullus te mordet eorum qui accedunt, et prope te gradiuntur. At injuriam existimas simul incedere cum omnibus ? Et quam est hoc insanum, quam prodigiosum, equum quidem prope sequentem non existimare afferre injuriam ; hominem autem, nisi multis abigatur stadiis, putare dedecore afficere ? Quid vero famulos habes lictores, liberis utens tanquam servis ; imovero ipse quovis servo vivens ignominiosius ? Est enim quovis servo vilior et ignominiosior qui tantum circumfert fastum. Propterea nec veram videbunt libertatem, qui se huic gravi animi vitio manciparunt. Si enim vis expellere, superbeque et magnifice incedere, non accedentes, sed fastum expelle : non per famulum, sed per te ip-

[1] Galat. v, 28.

sum : non hoc flagello, sed spirituali. Nam nunc quidem famulus tuus expellit eos qui tecum incedunt : te autem ab alto arrogantia pellit turpius, quam famulus proximum. Si autem ab equo descendens eam abegeris per humilitatem, altius sedebis, et in majori honore te ipsum constitues, ad hoc non opus famulo. Quando enim modestus humi incedes, sedebis in curru humilitatis, qui te in cœlum sustollit, qui equos habet alatos. Sin autem ab illo cecideris, et in arrogantiæ currum transieris, nihilo melius afficieris quam serpentes humi repentes, imovero multo vilius et miserabilius. Nam illos quidem sic reptare cogit mutilatio corporis, te autem morbus arrogantiæ. « Omnis enim qui se ex- » tollit, inquit, humiliabitur[1]. » Ne ergo humiliemur, sed extollamur, veniamus ad illam altitudinem. Sic enim inveniemus nostris animis quietem, convenienter divino oraculo, verumque et altissimum honorem consequemur : quem detur nobis omnibus assequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui cum Patre et Spiritu sancto sit honor, imperium et gloria, per infinita sæcula. Amen.

HOMILIA XLI.

CAPUT XV.

Sed dicet aliquis : Quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur nisi prius moriatur[2].

I. Cum ubique mitis et humilis sit Apostolus, hic acriori utitur oratione, propter absurditatem eorum qui contra-

[1] Matth. XXIII, 12. — [2] 1 Cor. x, 35, 36.

dicebant. Neque tamen est hoc contentus, sed et rationes adducit et exempla, ea ratione etiam quemque valde contentiosum reprimens. Et superius quidem dicit : « Quoniam » per hominem mors, et per hominem resurrectio : » Hic vero solvit objectionem quæ fiebat a gentibus. Vide autem rursus quomodo diminuat vehementiam reprehensionis. Non dixit enim : « Sed fortasse dicetis ; » sed eum qui contradicit posuit indefinite, ne libere et acriore utens oratione, auditores valde percelleret. Ponit autem duas dubitationes, modi resurrectionis et qualitatis corporum. De utrisque enim dubitabant dicentes : « Quomodo suscitatur id quod est dissolutum ? » et, « Quo corpore veniunt ? » Quid est autem, « Quo corpore ? » nempe hoc quod interiit, quod periit, an aliquo alio ? Deinde ostendens quod non quærant ea, de quibus dubitatur, sed ea quæ in confesso sunt, acrius occurrit dicens : « Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, » nisi mortuum fuerit. » Quod nos quoque solemus facere erga eos qui contradicunt iis de quibus constat. Et cur non statim confugit ad Dei potestatem ? Quoniam disserit cum infidelibus ; nam quando verba facit apud fideles, non admodum opus habet ratiociniis. Quamobrem cum alibi dixisset : « Transfigurabit corpus humilitatis vestræ, ut sit » configuratam corpori claritatis suæ[1], » et ostendisset aliquid amplius quam sit resurrectio, non posuit exempla, sed pro omni demonstratione Dei potestatem adduxit in medium, addens et dicens : « Secundum operationem ejus » qui possit subjicere sibi omnia. » Hic autem ratiocinia ponit. Nam quoniam hoc confirmavit ex Scripturis, hæc quoque de cætero addit ex abundantia apud eos qui non parent Scripturis ; et dicit : « Insipiens, tu quod seminas. » Hoc est, apud te ipsum horum habes probationem, per ea quæ facis quotidie, et adhuc ambigis ? Propterea te voco

[1] Philip. III, 21.

insipientem, quod ignores ea quæ a te fiunt quotidie: et cum ipse sis opifex resurrectionis, de Deo dubitas? Propterea cum magna dixit emphasi, « Tu quod seminas: » tu qui es mortalis et peris. Et vide quomodo utatur dictionibus subjecto argumento congruentibus. « Non vivificatur » enim, inquit, nisi mortuum fuerit. » Propriis enim seminum relictis dictionibus, nempe germinat, pullulat, putrescit et dissolvitur; adaptavit eas quæ carni nostræ conveniunt, nempe vivificabitur et mortuum fuerit, quod quidem non est proprium seminum, sed corporum. Et non dixit: « Postquam mortuum fuerit, vivit, » sed quod est majus, « Propterea vivit, quoniam moritur. » Vides quod, sicut frequenter dico, orationem semper vertat in contrarium. Quod enim illi non resurgendi statuebant esse indicium, hoc facit esse certam resurgendi demonstrationem. Dicebant enim non resurgere, quoniam est mortuum. Quid autem opponit ille? Atqui si non esset mortuum, non resurrexisset: et propterea resurgit, quoniam est mortuum. Sicut enim Christus apertius hoc ostendit, dicens: « Granum frumenti, si cadens in terram non mortuum fuerit, » ipsum solum manet. Sin autem mortuum fuerit, multum » fructum affert[1]. » Illinc Paulus trahens exemplum, non dixit: « Non vivit, » sed, « Non vivificatur; » rursus Dei assumens potestatem, et ostendens quod non natura terræ, sed ipse universum operatur. Et cur non adduxit in medium id quod non erat convenientius et magis proprium, semen, inquam, humanum? Nam ortus quoque noster incipit a corruptione sicut et frumenti. Quoniam non sunt hæc paria? sed hoc est majus. Quærit enim aliquid integrum, quod corrumpatur: illud autem pars erat. Quamobrem hoc affert in medium. Alioquin autem illud quidem procedit a vivente, et in ventrem incidit viventem. Hic autem

[1] Joan. XII, 24.

non in carnem, sed in terram sementis dejicitur, et in eam dissolvitur, sicut corpus mortuum. Quamobrem hac quoque ratione erat exemplum convenientius. « Et qui seminat, » non corpus quod futurum est seminat[1]. » Nam quæ prius quidem dicta sunt, spectant ad dicendum quomodo resurgant, hoc autem ad dubitandum cum quali corpore veniant. Quid est autem, « Non corpus quod futurum est » seminas? » Non spicam integram, non frumentum recens. Hic enim non amplius ad resurrectionem spectat oratio, sed ad modum resurrectionis, cujusmodi est corpus quod est resurrecturum: nempe an tale, an melius et clarius; et ab eodem exemplo sumit utrumque, ostendens, quod id sit resurrecturum multo melius.

II. Sed hæretici nihil horum intelligentes insultant, et dicunt: Alterum corpus cadit, et alterum resurgit, quomodo ergo resurrectio? ejus enim quod cecidit est resurrectio. Ubi est autem admirabilis illa, et quæ opinionem superat adversus mortem victoria, si aliud cadit et aliud resurgit? Neque enim illa utique cernetur reddidisse captivum quod accepit. Quomodo autem iis quæ dicta sunt convenerit exemplum? Non enim alia quidem seminatur essentia, alia autem resurgit; sed eadem melior. Sed neque Christus idem corpus susceperit, qui fuit primitiæ resurgentium: sed secundum vos, illud quidem abjecit, etiamsi nihil peccasset, accepit autem aliud. Unde ergo aliud? Nam hoc quidem ex Virgine: Illud autem unde? Vides-ne ad quantam absurditatem devoluta est oratio? Cur enim ostendit figuras et vestigia clavorum, annon hoc volens ostendere illud ipsum esse quod cruci fuit affixum, et ipsum resurrexisse? Quid sibi vult quoque figura Jonæ[2]? Non enim alius quidem fuit absorptus, alius autem in terram ejectus Jonas. Quid etiam dicebat, « Solvite templum

[1] 1 Cor. xv, 37. — [2] Jon. II.

»hoc, et in tribus diebus excitabo ipsum[1]. » Nam quod dissolvebatur, id scilicet excitavit. Quamobrem addidit Evangelista, «Ille autem dicebat de templo sui corporis[2].» Quid ergo dicit, « Non corpus quod futurum est semi»nas?» Hoc est, non spicam : est enim eadem, et non eadem. Eadem quidem, quoniam eadem est essentia; non eadem, quoniam hæc est melior, eadem quidem manente essentia, majori autem facta specie ac decore, cum nova sit : quoniam nisi hoc esset, ne esset quidem resurrectio, nisi esset melius resurrectura. Cur enim domum esset diruturus, nisi splendidiorem esset ædificaturus ? Hoc igitur dixit illis qui existimabant eumdem esse interitum ac corruptionem. Deinde ne quispiam rursus existimaret hinc dictum esse aliud corpus, datum ænigma lenit, et interpretatur quod dictum est, non concedens auditori ut mentem alio transferat. Quid ergo nostris opus est verbis ? audi ipsum, qui dicit, quid sit interpretantem : « Non corpus » quod futurum est seminas. » Statim enim subjunxit; « Sed » nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus hujusmodi » seminum. » Hoc est, non corpus quod est futurum, nempe non sic vestitum, neque culmum habens et aristas : sed nudum granum, ut puta tritici aut alicujus ex iis quæ sunt hujusmodi. « Deus autem dat illi corpus sicut vult[3], » Certe, inquit. Sed illic est opus naturæ. Cujus, dic quæso, naturæ ? Nam illic quoque Deus fabricatur universum, non natura, neque terra, neque pluvia. Quamobrem ipse hæc significans, dimissa terra et aëre et pluvia et agricolarum manibus, subjunxit : « Deus dat illi corpus sicut » voluit. » Noli ergo inquirere, et indagare quomodo et quanam ratione, cum audieris Dei potentiam et voluntatem. « Et unicuique seminum proprium corpus. » Ubi ergo alienum ? Dat enim proprium. Quamobrem quando

[1] Joan. II, 19. — [2] Ibid. 21. — [3] 1 Cor. XV, 38.

dicit : « Non quod futurum est seminas, » non hoc dicit, quod alia pro alia resurgat essentia, sed quod melior, quod splendidior. « Unicuique enim seminum proprium corpus. » Hinc jam introducit etiam differentiam resurrectionis tunc futuræ. Ne enim, quoniam seminatur semen, et omnes ascendunt spicæ, propterea existimes parem etiam honorem esse in resurrectione. Etenim ne in seminibus quidem unus est ordo. Nam alia quidem sunt præstantiora et honestiora, alia vero deteriora. Et ideo subjunxit : « Et unicuique proprium corpus. » Cæterum non est hoc contentus, sed aliam quærit differentiam, majorem et manifestiorem. Nam ne cum audivisses, sicut dixi, quod omnes resurgant, existimares omnes eadem consequi et iisdem frui, prius quidem jecit in præcedentibus semina hujus sententiæ, dicens : « Unusquisque autem in proprio ordine. » Facit autem hoc apertius hic quoque rursus, dicens : « Non omnis » caro eadem caro. » Quid enim, inquit, dico in seminibus? Hoc ipsum agitemus etiam in corporibus, de quibus a nobis nunc agitur. Quamobrem subjungit, dicens : « Sed alia » quidem caro est hominum, alia autem pecorum, alia vo- » lucrum, alia autem piscium : Et corpora cœlestia, et cor- » pora terrestria. Sed alia quidem cœlestium gloria, alia » autem terrestrium. Alia est gloria solis, et alia est gloria » lunæ, et alia gloria stellarum. Stella enim a stella differt » in gloria[1]. »

III. Et quid sibi volunt hæc verba? Quanam de causa a resurrectione corporum excidit in orationem de stellis et sole? Non excidit, neque abductus fuit ab argumento, absit, sed in eo adhuc hæret. Nam quoniam probavit quod dictum est de resurrectione, ostendit jam quod tunc futuræ gloriæ magna sit differentia, etsi una est resurrectio : et in duo interim dividit universum, nempe in cœlestia et

[1] I Cor. xv, 39-41.

terrestria. Nam quod corpora quidem resurgant, ostendit per frumentum. Quod autem non omnia in eadem gloria, hinc ostendit. Sicut enim non credere resurrectioni, supinos facit, ita etiam negligentes reddit et socordes existimare omnes eadem consequi et iisdem frui. Quamobrem utrumque corrigit. Et alia quidem absolvit in præcedentibus, ab hoc autem nunc incipit : et cum duos fecisset ordines justorum et peccatorum, hoc ipsos rursus secat in plures partes : ostendens quod neque justi, neque peccatores eadem assequentur : neque justi omnes eadem quæ justi alii : neque peccatores eadem quæ peccatores. Facit ergo primum unam sectionem justorum et peccatorum, dicens : « Corpora cœlestia, et corpora terrestria : » per terrestria quidem hos subindicans; per cœlestia autem, illos. Deinde de cætero introducit differentiam peccatorum a peccatoribus, dicens : « Non omnis caro eadem caro, sed » alia quidem piscium, alia autem volucrum et pecorum. » Atqui sunt omnia corpora, sed alia quidem viliora et abjectiora, alia vero minus. In vita quoque similiter et in eadem constitutione. Et cum hoc dixisset, ascendit rursus in cœlum, dicens : « Alia gloria solis, et alia gloria lunæ. » Sicut enim in terrestribus corporibus est differentia, ita etiam in cœlestibus est differentia, eaque non vulgaris, sed etiam usque ad extrema. Non solum enim est differentia solis a luna, neque lunæ a stellis, sed etiam stellarum a stellis. Nam etiamsi omnia sint in cœlo, alia tamen majorem, alia vero minorem habent gloriam. Quid ergo hinc discimus? Quod etiamsi omnes sint in regno, non omnes tamen eadem consequentur et iisdem fruentur : etiamsi omnes peccatores in gehenna, non omnes eadem sustinebunt. Et ideo subjunxit : « Sic et resurrectio mortuorum[1]. » Sic sunt quodam modo in multa differentia. Deinde hac

[1] 1 Cor. xv, 42.

tanquam probata dimissa oratione, rursus venit ad demonstrationem et modum ipsius resurrectionis, dicens: « Seminatur in corruptione, surget in incorruptione[1]. » Vide autem prudentiam. In seminibus quidem usus est nomine corporum, dicens: « Non vivificabitur nisi fuerit » mortuum: » in corporibus autem appellatione seminum, dicens: « Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione. » Non dicit: « Nascitur, » ne existimes esse opus terræ, sed, « Surgit. » Seminationem autem hic dicit, non nostram in matrice generationem, sed defunctorum in terra sepulturam, dissolutionem, cinerem. Quamobrem cum dixisset: « Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione, » subjunxit: « Seminatur in ignobilitate[3]. » Quid enim est visu turpius quam corpus quod dissolutum est? « Surgit in gloria: seminatur in infirmitate. » Nondum enim sunt triginta dies, et periit universum: nec potest caro se continere, neque unum diem durare. « Surgit in virtute. » Tunc enim ejus nihil supererit reliquum. Propterea et illis opus habuit exemplis, ne multi hæc audientes, nempe quod surgunt in incorruptione, et gloria, et virtute, putarent resurgentium nullam esse differentiam. Nam omnes quidem resurgunt, et in virtute, et in incorruptione, et in gloria hac incorruptionis, non tamen omnes ejusdem honoris et securitatis. « Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. Est corpus animale, et » est corpus spirituale[1]. » Quid dicis? hoc autem nonne est spirituale? Spirituale quidem, sed illud multo magis. Nam nunc quidem sæpe avolat Spiritus sancti multa gratia aliquibus magna peccantibus. Porro præsente quoque spiritu animæ, avolat vita carnis: et quod est hujusmodi, absque hoc est inane. Tunc autem non sic, sed perpetuo permanet in carne justorum: et ejus erit potestas et

[1] 1 Cor. xv, 42. — [2] Ibid. 43. — [3] Ibid. 44.

imperium præsente quoque anima. Aut enim tale quid subindicavit, dicens spirituale; aut quod futurum sit levius et subtilius, et quod possit etiam vehi in aëre; vel potius utrumque. Si autem non credis ei quod dicitur, vide corpora cœlestia quæ sunt tam splendida et durabilia, et permanent in conditione non senescendi : et hinc crede, quod Deus potest facere hæc quoque corruptibilia incorruptibilia fieri, et multo meliora iis quæ cernuntur. « Sicut » scriptum est : Factus est primus homo in animam vi» ventem : novissimus Adam in Spiritum vivificantem[1]. » Atqui illud quidem scriptum est, hoc autem non est scriptum. Quomodo ergo dixit, « Scriptum est ? » A rerum eventu, hoc interpretatus : quod solet assidue facere. Est enim hic mos Prophetæ. Etenim Jerusalem civitatem justitiæ vocandam fore dixit Propheta[2] : et non est vocata. Quid ergo ? Falsum-ne dixit Propheta ? Nequaquam. Nam illam quidem sic vocandam dixit per rerum eventum ; Christum quoque dixit vocandum Emmanuëlem[3], et nec ipse quoque sic est vocatus. Sed res ipsæ hanc vocem emittunt : ita hic quoque novissimus Adam in Spiritum vivificantem.

IV. Hæc autem dixit, ut discas, quod et vitæ præsentis et futuræ jam venerunt signa et pignora : præsentis quidem Adam, futuræ autem Christus. Nam quoniam quæ sunt meliora ponit in spe, ostendit principium jam evenisse, et radicem et fontem apparuisse. Si autem radix et fons est omnibus manifestus, nihil est dubitandum de fructibus. Et ideo dicit : « Novissimus Adam in Spiritum vivi» ficantem. » Alibi quoque dicit, « Vivificabit mortalia cor» pora vestra per inhabitantem Spiritum in vobis[4]. » Est ergo Spiritus vivificare. Deinde ne quispiam diceret : Cur sunt antiquiora ea quæ sunt pejora : et quæ sunt quidem

[1] 1 Cor. xv, 45, ex Gen. II, 7. — [2] Zach. VIII, 3. — [3] Isaï. VII, 14. — [4] Rom. VIII, 11.

animalia, tota evenerunt; quæ vero spiritualia, ne quidem usque ad primitias; quædam vero usque ad primitias solum: ostendit utriusque principia sic fuisse constituta. « Sed non prius, inquit, quod spirituale est, sed quod » animale: deinde quod spirituale[1]. » Non dicit autem, quare? sed est contentus Dei ordinatione, habens sententiam quæ procedit a rebus, testimonium ferentem optimæ Dei administrationi, et ostendens quod res nostræ semper procedunt ad id quod est melius ac præstantius: simul etiam hinc quoque ei quod dicit fidem faciens. Nam si quæ sunt minora evenerunt, multo magis quæ sunt meliora sunt expectanda. Cum ergo futurum sit ut talibus fruamur bonis, nos in hoc ordine collocemus, et ne defleamus eos qui excedunt, sed eos qui vitam male finiunt. Nam agricola cum viderit dissolvi frumentum, non lamentatur; sed quandiu quidem videt solidum manere in terra, veretur et contremiscit: postquam autem fuerit dissolutum, lætatur. Initium enim futuræ sementis est dissolutio. Sic nos quoque tunc lætemur cum ceciderit domus in quam cadit interitus, quando homo fuerit seminatus. Nec mireris si sepulturam vocarit sementem; ea enim est melior sementis. Nam illi quidem succedit mors et labores, pericula et curæ: huic autem, si recte vivamus, coronæ et præmia; et illi quidem corruptio ac interitus et mors; huic autem interitu carere, incorruptio et immortalitas, et bona innumerabilia. In illa seminatione sunt complexus, et voluptates et somnus: in hac autem vox solum e cœlis descendens, et omnia simul repente perficiuntur. Et qui resurgit, non amplius deinceps adducitur ad vitam laboriosam, sed ad eam unde effugit dolor, luctus et gemitus. Si autem defensionem requiris et patrocinium, et propterea virum defles, confuge ad omnium communem pa-

[1] 1 Cor. xv, 46.

tronum, defensorem, servatorem, et benefactorem Deum, ad inexpugnabile auxilium, ad facile et promptum adjumentum, ad perpetuam quæ semper et ubique adest protectionem, nos undique munientem. At consuetudo res est desiderabilis et amabilis. Ego quoque id scio. Sed si rationi motum animi commiseris, et apud te reputaveris quis sit qui accepit, et quod si forti animo tuleris, Deo mentem totam offers sacrificium; hunc quoque fluctum poteris vitare, et quod tempus efficit, hoc faciet philosophia. Sin autem mollis fueris et enervatus, tempore quidem desinet animi perturbatio, tibi autem nullam afferet mercedem. Cum his rationibus collige etiam exempla quæ sunt in præsenti vita, quæ sunt in divinis Scripturis. Cogita quod Abraham suum jugulavit filium, et neque flevit[1], neque verbum emisit acerbum. At ille, inquies, erat Abraham. Atqui tu vocatus es ut majora septa transcendas. Job autem tantum quidem doluit, quantum est consentaneum patrem liberos amantem, et magnam curam gerentem eorum qui excesserant. Nam quæ nos quidem nunc facimus, sunt inimicorum et hostium. Neque enim si aliquo in regiam abducto et coronato plangeres, et lamentareris, te dixerim esse coronati amicum, sed valde inimicum, et hostem. At non illum, inquies, lugeo, sed me ipsum. Sed neque hoc est amantis, velle illum propter te angi et vexari, et incerto futuro subjici, cum adsit coronari, et ad portum tendere; aut in mari jactari, cum liceat esse in portu. At nescio, inquies, quo ivit. Cur nescis, dic mihi? Nam sive recte vixit, sive secus, est manifestum quo sit abiturus. Propter hoc ipsum, inquies, plango, quod peccator excessit. Hæc sunt prætextus et effugia. Nam si propterea cum excesserit lugeas, viventem eum transformare et concinnare et componere oportebat. Sed tu quæ tua sunt ubi-

[1] Gen. XXII.

que consideras et tibi proponis, non quæ illius. Si autem etiam peccator excessit, propterea etiam lætari oportet, quod interscissa sunt peccata, et vitio nihil adjecit; et quoad ejus fieri potest, ei succurrere, non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis, et oblationibus. Non sunt enim hæc temere excogitata, neque frustra eorum qui excesserunt in divinis mysteriis meminimus, et pro ipsis accedimus, rogantes Agnum propositum, qui mundi peccatum tulit: sed ut inde eis aliqua sit consolatio. Neque abs re is qui astat altari dum veneranda peraguntur mysteria, clamat: Pro omnibus qui in Christo dormierunt, et iis qui pro ipsis celebrant memorias. Nam si pro ipsis non fierent commemorationes, ne hæc quidem dicta essent. Non sunt enim res nostræ ludi scenici, absit: hæc enim fiunt ordinatione Spiritus.

V. Eis ergo opem feramus, et commemorationem eorum peragamus. Si enim Jobi filios expiabat patris sacrificium, quid dubitas, an nobis pro eis qui excesserunt offerentibus, ipsis detur aliqua consolatio? Solet enim Deus etiam aliis pro aliis gratificari. Et hoc ostendebat Paulus dicens: « Ut in multis personis, ejus quæ in nobis » est donationis per multos gratiæ agantur pro vobis [1]. » Ne nos pigeat opem ferre iis qui excesserunt, et pro eis offerre preces: est enim propositum orbis terræ commune piaculum. Propterea fidenter pro orbe terræ tunc rogamus, et cum Martyribus eos vocamus, cum Confessoribus, cum Sacerdotibus. Etenim unum corpus omnes sumus, etiamsi sint membra membris splendidiora: et fieri potest ut veniam eis omni ex parte conciliemus, a precibus, a donis quæ pro eis offeruntur, ab iis qui cum ipsis vocantur. Cur ergo doles? Cur luges et lamentaris, quando defuncto potest tanta conciliari venia? At luges, quoniam es de-

[1] 2 Cor. 1, 11.

serta ac destituta, et perdidisti patronum ac defensorem? Sed nunquam hoc dixeris. Neque enim Deum perdidisti: ideo quandiu eum habes, ipse erit tibi major et marito, et patre, et filio, et socero. Nam et illis viventibus is erat qui faciebat omnia. Hæc ergo cogita, et dic sicut David: « Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem ti» mebo [1]. » Dic: Tu es pater orphanorum, et judex viduarum: et ejus attrahe auxilium, et habebis eum nunc magis tibi providentem quam prius, quo in majorem redacta es inopiam. At perdidisti filium? Non perdidisti, ne dicas. Res hæc est somnus, non mors; est migratio, non perditio; est peregrinatio a deterioribus ad meliora. Ne Deum irrites, sed places et reddas propitium. Nam si forti animo tuleris, erit huic et defuncto et tibi quædam consolatio. Sin contra, iram Dei magis accendis: nam si servo a domino flagris cæso tu astans ægre tuleris, dominum magis contra te irritaveris. Noli hoc facere, sed age gratias, ut tibi quoque hac ratione discutiatur nubes animi ægritudinis. Dic sicut ille Beatus, « Dominus dedit, » Dominus abstulit [2]. » Cogita quam multi magis Deo placentes ne omnino quidem habuere filios, neque vocati sunt patres. Neque ego, inquit, vellem habuisse: melius enim fuisset non habuisse experientiam, quam postquam gustaris voluptatem, ab ea excidisse. Ne rogo, ne hæc dicas, ne sic quoque Dominum ad iram provoces. Sed pro iis quidem quæ accepisti age gratias; pro iis autem quæ perpetuo non habes, glorifica. Non dixit Job quod melius fuisset non accepisse; quod tu insipienter et ingrato animo dicis: sed etiam pro illis agebat gratias, dicens: « Dominus de» dit; » et pro his benedicebat dicens: « Dominus abstulit. » Sit nomen Domini benedictum in sæcula [3]. » Uxori quoque sic os obstruebat apud eam justas afferens rationes, et

[1] Psal. XXVI, 1. — [2] Job. II, 21. — [3] Id. I, 21.

admirabilia illa verba enuntians : « Si bona quidem accepi-» mus a Domino, mala autem non sustinebimus[1] ? » Atqui gravior post hæc fuit tentatio. Sed ille ne sic quidem fractus erat et enervatus, sed similiter ferebat forti animo, et glorificabat. Tu quoque hoc fac, et apud te reputa; quod non homo accepit, sed Deus qui fecit, qui magis quam tu ejus curam gerit, et scit quid ei conferat, non hostis aliquis, neque insidiator. Vide quam multi viventes, vitam non vitalem fecerunt parentibus. Generosos autem, inquies, et probos non vides? Eos quoque video : sed res quoque eorum minus sunt in tuto quam res tui filii. Nam etsi in bona sunt existimatione, finis tamen eorum est incertus : de illo autem de cætero non times, neque contremiscis, ne quid ei accidat, aut aliquam suscipiat mutationem. Hæc etiam cogita de pulchra uxore, et bona domus custode : et pro omnibus Deo age gratias; et si perdideris uxorem, gratias age. Fortasse te vult Deus adducere ad continentiam; ad majora vocat operum septa : te voluit liberare a vinculo. Si sic philosophemur, et lucrabimur præsentem animi tranquillitatem, et futuras assequemur coronas, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui cum patre et Spiritu sancto sit honor, gloria et imperium in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Job. II, 10.

HOMILIA XLII.

CAPUT XV.

Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis[1].

I. Postquam animalem dixit primum, et spiritualem secundum, rursus aliam ponit differentiam, terrenum dicens et cœlestem. Nam prima quidem est vitæ præsentis et futuræ : hæc autem est ejus qui fuit ante gratiam, et ejus qui est post gratiam. Posuit autem illam ad rectum vitæ institutum dicens; nam ne, sicut dixi, fidentes resurrectioni, vitam ex virtute et perfecte agendam negligerent, rursus eos quoque hinc reddit paratos ad decertandum, et hortatur ad virtutem dicens : « Primus homo e terra, » terrenus : secundus homo, Dominus e cœlo : » universum appellans hominem : et hunc quidem nominans ab eo quod est melius ac præstantius, illum autem ab eo quod est deterius. « Qualis terrenus, tales et terreni [2]. » Sic peribunt et morientur. « Qualis cœlestis, tales et cœlestes. » Sic manebunt immortales et fulgentes. Quid vero? annon is quoque est mortuus? Mortuus quidem est, sed inde nihil fuit læsus, sed sic quoque mortem dissolvit. Vidisti-ne quomodo hinc quoque per mortem constituit dogma de resurrectione? Habens enim, ut prius dixi, principium et caput, noli dubitare de toto corpore. Sed et hinc quoque exercet optimam ac præstantissimam vitæ agendæ rationem, ponens exempla vitæ excelsæ ac philosophicæ, et ejus

[1] I Cor. XV, 47. — [2] Ibid. 48.

quæ non est hujusmodi, et utriusque adducens principia, illius quidem Christum, hujus vero Adamum. Propterea nec absolute dixit, « E terra ; » sed, « Terrenus, » hoc est, crassus, affixus præsentibus. Et rursus de Christo contrarium, Dominus e cœlo. Si autem quidam ideo dicant Dominum non habere corpus, quod dictum sit e cœlo, sufficiunt quidem quæ jampridem dicta sunt ad ora eorum obstruenda. Nihil autem vetat quominus hinc quoque ora eorum obstruamus. Quid est enim, « Dominus e cœlo? » Naturam-ne dicit, an optimam vitæ instituendæ rationem? Cuivis est perspicuum quod optimam vitæ agendæ rationem. Et ideo subjungit. « Sicut portavimus imaginem terreni; » hoc est, sicut mala fecimus; « Portemus et imaginem cœlestis [1]; » hoc est, faciamus optima. Præter hæc autem, ex te libenter sciscitarer : De natura-ne dictum est, qui ex terra, terrenus, et Dominus e cœlo? Maxime, inquit. Quid ergo, terrenus solum erat Adam, an aliquam etiam aliam habebat essentiam cognatam supernis et incorporeis, quam Scriptura vocat animam et Spiritum? Est cuivis perspicuum, quod hanc quoque. Ergo neque Dominus erat solum ex superis, etiamsi dicatur e cœlo, sed etiam carnem susceperat. Quod autem dicit, est hujusmodi : Sicut portavimus imaginem terrestris, malas actiones, portemus et imaginem cœlestis, nempe vitæ agendæ rationem quæ est in cœlis. Si autem loqueretur de natura, non adhortatione neque consilio res egeret. Quamobrem vel hinc perspicuum est, quod de vitæ agendæ ratione est id quod dicitur. Et ideo consulendo indicit orationem, et appellat imaginem, ea ratione rursus ostendens quod de actione dicat, non de natura. Propterea enim effecti sumus terreni, quoniam mala fecimus : non quoniam ab initio effecti sumus terreni, sed quoniam peccavimus.

[1] I Cor. XV, 49.

Etenim peccatum primum, et tunc mors, et illud : « Terra » es, et in terram reverteris [1], » tunc etiam intravit examen animi motuum et perturbationum. Neque enim ex terra esse genitum facit absolute terrenum : nam Dominus quoque erat ex eadem massa et conspersione : sed terrena agere : sicut etiam cœleste, agere quæ sunt digna cœlis. Sed quid ad hoc probandum opus est laborare supervacanee? Ipse enim procedens nobis sensum aperit, dicens : « Hoc autem dico, fratres, quod caro et sanguis » regnum Dei non possidebunt [1]. » Vidisti-ne quomodo rursus se ipsum interpretetur, nos liberans a negotiis? quod quidem facit etiam in multis locis. Carnem enim hic vocat mala opera, quod et alibi fecit, quemadmodum quando dicit : « Vos autem non estis in carne. » Et rursus : « Qui » autem sunt in carne, Deo placere non possunt [2]. » Quamobrem quando dicit : « Hoc autem dico; » nihil aliud dicit, quam se propterea hoc dixisse, ut discas malas actiones in regnum non introducere. Et ideo subjunxit : « Neque » corruptio incorruptelam possidebit. » Hoc est, vitium non possidet gloriam illam, et perceptionem ac fruitionem incorruptibilium rerum. Etenim multis in locis rursus usus est hac appellatione dicens : « Qui seminat in carnem, ex » carne metet corruptionem [3]. » Si autem diceret de corpore, non autem de mala actione, non dixisset corruptionem; nusquam enim corpus vocat corruptionem : neque enim corruptio est; sed corruptibile. Quamobrem procedens, et de eo disserens, non id dixit corruptionem, sed corruptibile, dicens : « Oportet corruptibile hoc induere » incorruptionem. » Deinde cum de vitæ agendæ ratione absolvisset admonitionem, quod semper solet facere, argumentum argumento continuo admiscens, revertitur

1 Gen. III, 19. — 2 1 Cor. XV, 50. — 3 Rom. VIII, 9. — 4 Galat. VI, 8.

rursus ad loquendum de resurrectione, sic dicens: «Ecce »mysterium vobis dico [1]. »

II. Venerandum quidpiam et arcanum, et quod non omnes norunt, est dicturus : quod etiam ostendit magnum honorem quo eos afficit, nempe eis arcana dicere. Quid hoc autem est? « Non omnes quidem moriemur, et » omnes immutabimur. » Hoc est autem quod dicit : « Non » omnes quidem moriemur [2], omnes autem immutabimur, » etiam qui non moriuntur. » Nam illi quoque sunt mortales. Ne ergo quoniam morieris, propterea, inquit, timeas tanquam non resurrecturus. Sunt enim, sunt etiam aliqui qui hoc effugient : et tamen hoc eis non sufficit ad illam resurrectionem, sed oportet illa quoque corpora quæ non moriuntur, immutari, et transire ad incorruptionem. « In momento, in ictu oculi, in novissima tuba [3]. » Quoniam multum disputavit de resurrectione, tunc opportune ostendit id quod est in ea admirabile et præter opinionem. Non est enim hoc solum mirabile, quod primum putrescunt corpora, et tunc resurgunt, inquit : et quod iis, quæ nunc sunt, meliora ac præstantiora quæ resurgunt : et quod ad longe meliorem transeant conditionem, neque quod unusquisque quod proprium est accipiat, et nullus quod alterius; sed quod tam multa, tanta, et talia, et quæ omnem superant rationem et mentem, fiant in momento, et hoc significans manifestius : In ictu oculi dicit, id est, quanto tempore clauditur cilium. Deinde quoniam dixit rem magnam et stupore plenam, si res tot et tantæ tam repente fiant, subjungit ad demonstrationem, quod dicitur reddens credibile. « Canet enim tuba, et mortui resur» gent incorrupti, et nos immutabimur [4]. » Illud : Nos, non dicit de se ipso, sed de iis qui tunc invenientur viventes. « Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptio-

[1] 1 Cor. xv, 51. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 52. — [4] Ibid.

» nem [1]. » Ne enim cum audieris quod caro et sanguis regnum Dei non possidebit, existimes corpora non resurgere, subjunxit : « Oportet corruptibile hoc induere in» corruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. » Corruptibile autem est corpus, et mortale. Mortalitas autem et corruptio deletur et evanescit, ad ipsum accedente immortalitate et incorruptione. Noli ergo deinceps dubitare quomodo vitam vivet infinitam, cum audieris quod fiat incorruptile et interitui non obnoxium. « Cum autem » corruptile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc » induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : » Absorpta est mors in victoria [1]. » Nam quoniam magna dixit et arcana, rursus id quod dicit credibile et fide dignum facit ex prophetia. « Absorpta est, inquit, mors in vic» toria, » hoc est, in finem; ne manent quidem, inquit, ejus reliquiæ, neque spes est reditus, cum incorruptio consumpserit corruptionem et interitum. « Ubi est, mors, » victoria tua ? Ubi est, inferne, stimulus tuus [2] ? » Vidisti fortem et generosam animam. Nam tanquam pro victoria sacrificans, et Deo afflatus, et futura videns quasi jam facta, insilit et jacenti morti insultat, et in caput ejus jacens de victoria exultantem emittit vocem, clamans et dicens : « Ubi est, mors, stimulus tuus? Ubi est victoria » tua, inferne ? » Periit, et penitus evanuit, et temere fecisti illa omnia. Non solum enim eam armis exuit et vicit, sed etiam perdidit, et eo redegit ut ne esset quidem penitus. « Stimulus autem mortis peccatum est. Virtus vero » peccati lex [3]. » Vides-ne quomodo loquatur de morte corporali? Ergo loquitur etiam de resurrectione corporis. Nam si hæc non resurgunt, quomodo est mors absorpta? Nec hoc solum, sed etiam quomodo peccati virtus est lex? Nam quod peccatum sit stimulus mortis, et illa gravius,

[1] 1 Co[illegible] 53. — [2] Ibid. 54. — [3] Ibid. 55. — [4] Ibid. 56.

et ea in ipso vim habeat, id manifestum est. Quomodo autem ejus quoque virtus est lex? Quoniam absque ea erat imbecillum : ut quod fieret quidem, non posset autem sic condemnari. Nam fiebat quidem malum, non ita autem aperte indicabatur. Quamobrem lex non parum contulit ad cognoscendum peccatum, imovero etïam ad augendum supplicium. Si autem dum vellet prohibere, id reddidit gravius, non est culpa in medicum conferenda, sed in eum qui male usus est medicamento. Nam Christi quoque adventus gravis fuit ac molestus Judæis : sed non ideo eum vituperabimus, sed eum quidem etiam admirabimur; illos autem magis odio habebimus, qui læsi sunt per ea quæ debebant eis prodesse. Nam quod ipsa vim non dederit peccato, Christus ipsam totam implevit, et erat extra peccatum. Tu autem mihi considera, quomodo hinc quoque facit fidem resurrectioni. Nam si ipsum peccare erat causa mortis, Christus autem cum venisset solvit peccatum, et nos ab ipso liberavit per baptismum, et cum peccato legem quoque solvit ac fregit, quæ dum violatur ac transilitur, ipsum consistit, quid adhuc dubitas de resurrectione? Quomodo enim mors postea dominatum obtinebit? Num per legem? Sed ea est soluta et abrogata. At per peccatum? Sed id est penitus deletum. » Deo autem » gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum » Jesum Christum [1]. »

III. Nam tropæum quidem ipse excrit, coronis autem nos quoque frui curavit, idque non ex debito, sed sola sua benignitate. « Itaque, fratres, stabiles estote et immo» biles [2]. » Justa jam est et opportuna adhortatio. Nihil enim adeo labefactat facitque vacillare, atque existimare se temere affligi et sine causa. « Abundantes in opere Domini » semper. » Hoc est, in vita munda. Nec dixit : « Bonum

[1] 1 Cor. xv, 57. — [2] Ibid. 58.

» operantes, » sed, « Abundantes, » ut hoc faciamus cum abundantia, et septa transiliamus. « Scientes quod labor » vester non est inanis in Domino [1]. » Quid dicis? rursus labor? labor quidem, sed qui habet coronas, et suscipitur pro cœlis. Nam prior quidem qui fuit post paradisum, est pœna peccatorum admissorum : hic autem est fundamentum futurorum præmiorum. Quamobrem nec hac ratione fuerit labor, et quod superne magnum nobis detur auxilium. Et ideo subjunxit : « In Domino. » Nam prior quidem fuit ut daremus pœnas : hic autem ut bona futura consequamur. Ne ergo dormiamus, dilecti. Neque enim fieri potest, ut, si pigri sumus et ignavi, regnum cœlorum consequamur, neque si in deliciis agamus mollesque simus et effœminati. Præclare enim nobiscum agetur, si corpus affligentes et castigantes, et innumerabiles sufferentes ærumnas, difficultates et labores, possimus bona illa consequi. Annon videtis quantum inter cœlum et terram intermedium sit spatium? et quantum bellum immineat, et quam sit homo propensus ad vitium, et quomodo nos circumstet peccatum, et quam multi in medio sint laquei? Cur tam multas ergo curas attrahimus extra naturalia et nobis plura exhibemus negotia, majoraque imponimus onera? Non sufficit ventris, et vestium, et domus curam gerere? Non sufficit sollicitudo de iis quæ sunt necessaria? Quanquam etiam ab iis nos abduxit Christus, dicens : « Ne solliciti sitis animæ vestræ quid comedatis, neque » corpori vestro quid induamini [2]. » Si autem de alimento necessario, et indumento non oportet esse sollicitos, neque de die sequenti : qui tam multam attrahunt farraginem ac congeriem, et se ipsos obruunt, quando poterunt emergere? Non audiisti Paulum dicentem : « Nemo militans implicatur hujus vitæ negotiis [3]? » Nos autem et de-

[1] 1 Cor. xv, 58. — [2] Matth. vi, 25. — [3] 2 Tim. ii, 4.

liciis operam damus, et ventri indulgemus, et inebriamur: et pro rebus quidem externis affligimur; in rebus autem cœlestibus molles sumus et effœminati. An nescitis quod supra hominem est promissio? Non licet humi ingredienti cœli fastigium ascendere. Nos autem non studemus vivere secundum hominem, sed et brutis evadimus deteriores. Nescitis coram quo sistemur tribunali? Annon cogitatis quod et verborum et cogitationum a nobis exigetur ratio? et ne res quidem curamus? « Qui enim aspexit mulierem ad » concupiscendum eam, jam est mœchatus[1]. » Sed tamen qui etiam curiosi aspectus reddunt rationem, non recusant vel in ipso putrescere peccato. « Qui dicit fratri suo: » Stulte, deturbabitur in gehenam[2]. » Nos autem innumerabilia probra in eos torquere, et varie eis insidiari non desistimus. Qui diligit diligentem, non plus habet quam ethnicus. Nos autem eis quoque invidemus. Quamnam ergo consequemur veniam, quando vetera jussi septa transilire, nostram vitæ agendæ rationem etiam illorum mensura conteximus minorem? Quænam nos eripiet oratio? Quis nobis aderit, et opem feret dum castigamur? Nullus. Sed necesse est omnino ejulantes, lugentes, dentibus frementes, tormentis cruciatos, abduci in illas luce carentes tenebras, in dolores inevitabiles, in pœnas intolerabiles. Quamobrem rogo et obsecro, et vestra apprehendens genua supplico, donec habemus hoc parvum vitæ viaticum, ut iis quæ dicta sunt compungamur, convertamur, reddamur meliores: ne sicut ille dives, inutiliter illic lamentemur cum excesserimus, et defleamus; fletus autem nihil nobis remedii afferat. Nam sive patrem habeas, sive filium, sive quemvis alium qui apud Deum habeat fiduciam, nemo te eripiet, cum propria tua facta te prodant. Tale est enim illud judicium: judicat solum ex operationibus: nec ali-

[1] Matth. v, 28. — [2] Ibid. 25.

ter illic salvum esse licet. Hæc autem dico, non ut tibi dolorem inferam, non ut injiciam in desperationem, sed ne inani et frigida spe nutriti, et huic et illi fidentes, nostram negligamus virtutem. Nam si socordes fuerimus ac negligentes, non Justus, non Propheta, non Apostolus, nemo nobis aderit. Sed si studium et diligentiam adhibuerimus, ex operibus sufficientem habentes defensionem, cum libertate ac fiducia fruemur etiam bonis, quæ sunt reposita iis qui Deum diligunt. Quæ detur nobis omnibus consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri unaque Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIII.

CAPUT XVI.

De collectis autem quæ fiunt in Sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite per unam sabbati[1].

I. Absoluta oratione de dogmatibus[2], aggressurus eam quæ magis spectat ad mores, missis aliis, procedit ad summam bonorum, verba faciens de eleemosyna. Sed cum de eo solo disseruisset, desinit. Atqui nusquam hoc fecit. Sed et de eleemosyna, de temperantia, de mansuetudine, de lenitate, de patientia, deque aliis omnibus disserit in aliis Epistolis in fine. Quare ergo ejus quod spectat ad mores hanc solam hic tractat partem? Quoniam eorum quæ prius dicta sunt, plura magis pertinebant ad mores, per quæ castigavit fornicatorem, per quæ eos admonuit

[1] 1 Cor. XVI, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVIII, p. 25-28.

qui foris judicio contendebant, per quæ terruit ebriosos, et eos qui ventri indulgebant, per quæ eos condemnavit qui seditionem agitabant, contendebant, magistratumque et imperia ambibant, per quæ eos qui indigne accedebant ad mysteria, illi intolerando tradidit supplicio, per quæ disseruit de charitate. Propterea ejus solum meminit quo maxime opus habebat, nempe opis ferendæ sanctis. Vide autem ejus solertiam. Quando eis persuasit resurrectionem, eosque fecit promptiores et animo alacriores, tunc demum de eo quoque disserit. Atqui de his quoque antea disseruit, quando dicebat : Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos vestra carnalia metimus? et, Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Sed quoniam præclaræ hujus actionis noverat magnitudinem, non recusat hoc quoque addere fini Epistolæ. λογίαν autem collectam vocat, statim ab initio rem faciens levem. Nam quando ab omnibus confertur, leve singulis est quod constituitur. Cum autem dixisset de collecta, non statim dixit : Unusquisque vestrum apud se ponat, recondens quod ipsi placuerit : quanquam hoc erat consequens. Sed cum prius dixisset : « Sicut constitui Ecclesiis Galatiæ ; » tunc hoc subjunxit, ea narrando quæ ab aliis fiebant, studium ipsis accendens, idque ponens loco narrationis. Quod etiam fecit scribens ad Romanos. Etenim cum illis videretur narrare, cur proficisceretur Jerosolymam, sic sermonem injicit de eleemosyna : « Nunc autem vado Je-» rosolymam ministrans sanctis[1]. » Visum est enim Macedoniæ, et Achaïæ, communicationem quamdam facere in pauperes sanctorum. Sed illos quidem per Macedones et Corinthios; hos autem etiam per Galatas adhortatur. « Sicut constitui, inquit, Ecclesiis Galatiæ, ita et vos fa-» cite. » Erubuissent enim videri inferiores Galatis. Non

[1] Rom. xv, 25.

dixit autem : Suasi et consilium dedi, sed constitui : quod quidem majorem ostendit auctoritatem. Neque adducit unam, aut duas, aut tres civitates, sed totam gentem. Quod quidem facit etiam in dogmatibus, dicens : Sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum. Si hoc enim ad fidem faciendam dogmatibus est validum, multo magis ad æmulationem. Quid ergo, dic quæso, constituisti? «Per unam sabbati;» hoc est, die Dominico, « Unusquisque vestrum apud se » seponat recondens quod ei bene placuerit[1]. » Vide quomodo etiam adhortatur a tempore. Dies enim erat idoneus ad eos adducendos ad eleemosynam. Recordemini enim, inquit, quænam eo die consecuti estis. Bona enim ineffabilia, et radix, et initium vitæ nostræ, illa die facta sunt. Non hac autem solum ratione aptum est tempus ad benignitatem prompto et alacri animo exercendam, sed et quod habeat quietem ac remissionem, immunitatemque et vacationem a laboribus. Nam anima a laboribus libera, redditur expeditior et aptior ad miserendum. Ad hæc autem, venerandis quoque ac immortalibus communicare mysteriis, magnam affert et immittit alacritatem. « In ea ergo » unusquisque vestrum, » non absolute hic aut ille; « Sed » unusquisque, » sive sit pauper, sive dives, sive vir, sive mulier, sive servus, sive liber, « Apud se seponat recon-» dens. » Non dixit : «Ferat in Ecclesiam, » ne propter paucitatem erubescant : sed cum ea quæ paulatim accedunt in collectionibus auxerit, cum accessero, tunc ostendat : « Interim autem, inquit, apud te sepone : et domum tuam fac Ecclesiam : arculam, gazophylacium : esto custos sacræ pecuniæ, a te ipso ordinatus dispensator pauperum. Benignitas et humanitas dat tibi hoc sacerdotium. » Hujus est symbolum ac signum quod nunc est gazophylacium. Sed manet quidem symbolum, res autem nusquam

[1] 1 Cor. xvi, 2.

est. Et scio quidem quod multi ex iis qui una assident, nos rursus reprehendent, cum de his disseramus dicentes : Ne rogo, ne sis gravis et molestus auditoribus; sed permitte libero arbitrio et voluntati auditorum. Nam nunc quidem nos pudore afficis et erubescere cogis. Sed hæc verba non feram. Neque enim Paulum pudebat pro his assidue esse molestum, et mendicantium more loqui. Nam si hoc dicerem : Da mihi, et depone in meis ædibus, pudendum forte esset quod dicerem, imo vero ne tunc quidem. Nam qui altari, inquit, assident, altaris sunt participes.

II. Cæterum fortasse quispiam me reprehenderet, ut qui pro me verba facerem. Nunc autem supplico quidem pro egentibus : imovero non pro egentibus, sed pro vobis qui præbetis; et ideo loquor libere. Quis est enim pudor dicere : « Da Domino esurienti : indue illum nudum oberrantem, excipe peregrinum ? » Non erubescit Dominus tuus hæc dicere in orbe terrarum : « Esurivi, et non dedistis mihi quod comederem[2]; » qui non erat indigens, nec ulla re opus habebat : et ego erubescam et dubitabo ? Absit. Diabolicarum insidiarum est hic pudor. Non ergo erubescam, sed libere dicam : Date egentibus, et majori voce quam qui egent. Nam si quispiam posset ostendere et probare, quod hæc dicentes, ad nos ipsos traheremus, et prætextu pauperum ipsi lucraremur, non solum probro ac dedecore digni essemus, sed qui vel a mille fulminibus feriremur, et qui hæc agerent ne mererentur quidem vivere. Si autem Dei gratia pro nobis minime molesti sumus, sed sine sumptu vobis posuimus Evangelium, non laborantes quidem sicut Paulus, sed contenti propriis, dicam cum omni fiducia : Date egentibus; nec cessabo hoc dicere, et eorum qui non dant, ero gravis accusator. Si enim essem

[1] 1 Cor. IX, 13. — [2] Matth. XXV, 42.

dux exercitus, et milites haberem, non me puderet alimenta petere pro militibus : valde enim amo vestram salutem. Sed ut efficacior sit oratio, assessore accepto Paulo, cum illo vobiscum agam dicens : « Unusquisque vestrum apud » se seponat, recondens quod sibi videbitur. » Considera autem hinc quoque quam non sit hoc grave et molestum. Non dixit : Tantum vel tantum, sed quod videatur et recte habeat, sive sit multum, sive modicum. Nec dixit : Quod quis lucratus fuerit ; sed quod videatur et recte habeat, ostendens a Deo esse suppeditationem. Non hac autem solum ratione, sed etiam eo quod non uno tempore totum jubeat pendere, symbolam reddit facilem. Eo enim quod paulatim colligatur, insensilis est opera et suppeditatio. Propterea nec statim jubet in medium adducere, sed dat longum tempus constitutum, et causam afferens dicit : « Ut non » cum venero, tunc collectæ fiant. » Hoc est, ne in tempore illationis, sive sumptus, necesse habeatis colligere. Et ad hoc rursus eos non leviter est adhortatus. Pauli enim expectatio eos faciebat promptiores et alacriores. « Cum au» tem præsens fuero, quos probaveritis per Epistolas, hos » mittam deferre gratiam vestram in Jerusalem[1]. » Non dixit : Hunc et illum, sed quos vos probaveritis, quos elegeritis, ut ministerium careat suspicione. Quamobrem curat ut ipsi ferant suffragium electionis eorum qui laturi sunt. Non enim dicit : Collatio quidem est vestra ; eligendi autem potestas est eorum qui portant, non vestra. Deinde ne ipsis videatur abesse, litteras addit dicens : « Quos pro» baveritis, per Epistolas mittam. » Quasi diceret : Ego quoque ero vobiscum, et muneris obeundi ero particeps per litteras. Neque dixit : Eos mittam ut vestram deferant eleemosynam, sed vestram gratiam ; ut ostendat eos magna operari, et inde lucrum consequi. Alibi autem appellat

[1] 1 Cor. xvi, 3.

benedictionem et communicationem[1] : illud quidem, ne redderet pigriores ; hoc vero ne nimis efferret : nusquam autem hoc nominavit eleemosynam. « Quod si dignum » fuerit ut ego eam, mecum ibunt[2]. » Hic rursus eos hortatur ad largitatem et munificentiam. Nam si tanta res sit, inquit, ut mea opus sit præsentia, ne hoc quidem recusabo. Sed statim non est hoc pollicitus, neque dixit : Postquam advenero ipse feram. Neque enim hoc adeo amplificasset, si ab initio id posuisset. Postea autem pulchre et opportune id addit. Propterea non statim promisit, neque omnino id siluit : sed cum dixisset se missurum, tunc quoque addit se ipsum. Hoc autem quoque rursus in eorum ponit potestate, dum dixit : « Si operæ-pretium fuerit ut » ego eam. » In illis autem situm erat multum facere quod colligebatur, et tantum ut ipsos non puderet eum excitare. « Veniam autem ad vos cum Macedoniam pertransiero[4]. » Dixit hoc quoque superius : sed tunc quidem iracunde ; addidit enim : « Et cognoscam non sermonem inflatorum, » sed virtutem. » Hic autem mitius, ut ejus desiderent præsentiam. Deinde ne dicant : Cur ergo nobis præfers Macedones ? Non dixit : « Postquam abiero, » sed, « Cum Mace- » doniam pertransiero. Nam Macedoniam pertransibo. Apud » vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo[2]. » Neque enim volo vos invisere tanquam in transitu, sed vobiscum versari, et apud vos manere. Nam quando hanc scribebat Epistolam, erat Ephesi hyemis tempore. Dicit ergo : « Per- » manebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. Postea autem » abibo in Macedoniam : et cum eam pertransiero, veniam ad » vos æstate : forte autem et hyemem apud vos transigam[3]. »

III. Cur autem dixit, forsitan, et non affirmavit ? Quoniam non omnia præsciebat Paulus, idque utiliter. Prop-

[1] 2 Cor. VIII, et Philip. I. — [2] 1 Cor. XVI, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 6. — [5] 2 Cor. XVI, 8.

terea neque absolute affirmat, ut si non factum fuerit, habeat effugium, quod tunc dixerit indefinite, et Spiritus potestatem quæ eum quo vellet duceret, non quo ipse cupiebat. Quod etiam ponit in secunda Epistola de mora se excusans et dicens: Aut quæ cogito, secundum carnem cogito[1], ut sit apud me est est, et non non. « Ut vos me » deducatis quocumque iero. » Hoc quoque est charitatis et multæ dilectionis. « Nolo enim vos modo in transitu vi» dere. Spero enim me aliquantulum temporis manere » apud vos, si Dominus permiserit[2]. » Hæc autem dicebat simul et charitatem ostendens, et eos qui peccarent terrens, non tamen aperte, sed amicitiæ nomine. « Permanebo » autem Ephesi usque ad Pentecosten[3]. » Merito eis omnia dicit exacte, declarans tanquam amicis. Nam et hoc est amicitiæ, dicere causam cur non advenerit, propter quam differat, et ubi versetur. « Ostium enim mihi apertum est » magnum, et evidens, et adversarii multi[4]. » Et, si magnum, quomodo adversarii? Propter hoc ipsum multi sunt adversarii, quoniam magna est fides, et latus ingressus. Quid est autem ostium magnum? Multi sunt parati ad fidem suscipiendam, multi debent accedere et converti. Latus mihi patet aditus, crescente et vigente accedentium mente ad obediendum fidei. Propter vehementer spirabat diabolus, quoniam videbat multos a se desciscere. Quamobrem propter utrumque manere oportebat, et quod multum esset lucri, et quod magnum certamen. Hoc autem quoque illis animos addebat, quod dixerit verbum jam ubique operari, et facile germinare. Si autem sunt multi qui insidiantur, hoc quoque signum est profectus Evangelii. Nunquam enim magis sævit ac furit sceleratus ille dæmon, quam cum ex suis vasis et instrumentis multa videt diripi. Et nos ergo quando magnum aliquod et præcla-

[1] 2 Cor. I, 17. — [2] 1 Cor. XVI, 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 9.

rum opus gerere voluerimus, ne hoc consideremus quod magni sit laboris, sed ad lucrum aspiciamus. Vide namque Paulum non propterea vereri ac dubitare, nec propterea refugere, quoniam multi sunt adversarii : sed quoniam magnum erat ostium, instare et permanere. Nam sicut dixi, hoc erat signum quod nudaretur et spoliaretur diabolus. Non est enim ejus qui parva gerat et mala, malam illam bestiam irritare. Quamobrem quando videris justum magna ac præclara gerere et mala pati innumerabilia, ne mireris. Nam contra mirari oporteret, si diabolus multas accipiens plagas quiesceret et vulnera placide ferret. Neque enim si serpens punctus continuo efferatur, et pungendo insultet, mirari oportet. Quovis enim serpente gravius serpit diabolus, omnibus insultans, et surgit sicut scorpius in altum erecto stimulo. Ne hoc vos conturbet : eum enim qui a bello et a victoria et cæde revertitur, necesse est fuisse cruentatum, sæpeque etiam vulnera exhibere. Et tu ergo cum videris aliquem eleemosynas facientem, et innumerabilia alia bona operantem, et sic vires diaboli frangentem, deinde incidere in tentationes et pericula, ne propterea conturberis. Ideo enim incidit in tentationes, quod diabolum vehementer ferierit. Et quomodo, inquies, id permisit Deus? Ut magis coronetur, et majorem diabolus plagam accipiat. Nam quando postquam bona fecerit, gravia et aspera patiens, perpetuo agit gratias, tunc feritur diabolus. Magnum quidem est etiam rebus secundis et prospere fluentibus, et misereri, et virtutem amplecti : multo autem est majus, dura et gravia patientem, non desistere ab hac bona operatione. Is enim est qui propter Deum hæc maxime facit. Quamobrem etiamsi in periculum veniamus, o dilecti, et quidvis patiamur, cum majori animi alacritate pro virtute labores suscipiamus. Non est enim hic tempus mercedis ac remunerationis. Ne hic ergo

coronas exigamus, ne in tempore coronarum minor sit merces ac remuneratio. Quemadmodum enim in artificibus, qui se ipsos quidem alunt, majorem accipiunt mercedem : qui autem aluntur ab iis qui conduxerunt, non parvam partem de mercede detrahunt : ita etiam in sanctis, qui bona quidem facit innumerabilia, et innumerabilia patitur mala, integram habet mercedem, et longe majorem remunerationem, non pro bonis solum quæ fecit, sed etiam pro malis quæ passus est. Qui autem hic fruitur quiete et deliciis, non tam præclaras illic habet coronas. Ne hic ergo quæramus remunerationem, sed tunc maxime lætemur quando bona opera agentes male patimur. Non solum enim ex recte factis, sed etiam ex tentationibus Deus nobis illic recondit mercedem.

IV. Ut autem quod dico fiat manifestius, sint duo divites misericordes, et dent pauperibus. Deinde eorum alter quidem maneat in divitiis, et omnia prospere ei succedant : alter autem incidat in paupertatem, et morbos, et calamitates, et Deo agat gratias. Cum ergo ii hinc illuc excesserint, quis majorem accipiet mercedem? Annon perspicuum est quod qui ægrotat et affligitur : quoniam et bene faciens et male patiens nihil passus est humanum? Id certe palam omnibus est. Hic enim est statua adamantina, hic est servus gratus et benevolus. Si autem non propter spem regni oportet aliquid boni facere, sed propter id quod Deo videtur ac placet; quod quidem est majus quovis regno, quid meretur qui eo quod non hic accipiat remunerationem, in exercenda virtute est pigrior? Ne ergo conturbemur, quando viderimus, quod hic aut ille advocans et pauperes frequentibus excipiens conviviis, incendio viduas, exustam domum amisit, aut aliquam aliam similem passus est calamitatem. Propterea enim accipiet mercedem. Neque enim Job in tanta admiratione ha-

bebatur propter eleemosynas, in quanta propter ea quæ passus postea. Propterea et vilipenduntur ejus amici, et nullius censentur esse pretii, quod præsentes quærerent remunerationes, et ideo in Justum iniquam ferrent sententiam. Ne ergo hic quæramus remunerationem, sed efficiamur pauperes et mendici. Hoc enim esset extremæ vilitatis et abjectionis, cum cœlum sit propositum, et quæ supra cœlum, quæ hic sunt spectare. Ne sic ergo faciamus, sed quodcumque inexpectatum nobis jussum advenerit, nos Deum assidue sequamur, et beato Paulo pareamus, pauperumque arculam domi faciamus, quæ juxta locum in quo stas orans sita sit: et quoties ad orandum fueris ingressus, depone primum eleemosynam, et tunc emitte precationem: et sicut nolueris manibus illotis ad orandum accedere, sic neque absque eleemosyna. Neque enim minus est eleemosynam ibi depositam esse, quam Evangelium juxta lectum appensum esse. Nam si evangelium quidem suspenderis nihil faciens, non adeo magnam accipies utilitatem. Hanc autem habens arculam, habes arma adversus diabolum: precationem reddis alatam: sanctam domum constituis, quæ habeat alimenta regis intus recondita: ideo et juxta lectum sita sit arcula, noxque nullis perturbabitur visis et insomniis: tantum nihil in eam injiciatur ex injustitia. Res enim ea eleemosyna est: fieri autem non potest ut eleemosyna unquam germinet ex crudelitate. Vultis et vobis dicam undenam impendere et largiri oporteat, ut hac quoque ratione facilem eam faciatis collationem? Opifex, nempe calceorum consarcinator, aut coriarius, aut faber ærarius, aut quivis alius artifex, cum aliquid vendiderit ex iis quæ sua arte fiunt, det Deo primitias pretii, ibi parvam partem dejiciat, et ex minori parte cum Deo partiatur. Neque enim magnum quid peto, sed tantum quantum Judæorum infantes, et mille malis pleni,

tantum nos qui cœlum expectamus, jaciamus. Hæc autem dico non legem ferens, neque prohibens ne plus eroges, sed æquum censens ut non minus deponas quam partem decimam. Hoc autem fac non solum vendens, sed etiam emens. Hanc legem etiam servent qui prædia possident in proventibus : eam omnes qui justos colligunt proventus. Ad eos enim qui usuram exigunt a me verba non fiunt : neque ad milites qui alios concutiunt, et aliis procurant calamitates. Deus enim nihil inde vult accipere. Sed hæc dico eis qui ex justis laboribus facultates colligunt. Nam si nos ipsos ad eam deduxerimus consuetudinem, nos deinceps punget conscientia, si hanc deseramus legem : neque rem existimabimus gravem, et paulatim veniemus ad majora et meditati contemnere pecunias, cum malorum radicem evulserimus, et hic vitam secure et tranquille agemus, et vitam consequemur futuram. Quam detur nobis omnibus consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui cum Patre et Spiritu sancto sit honor, imperium et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIV.

CAPUT XVI.

Si autem venerit Timotheus ad vos, videte ut sine timore sit apud vos [1].

I. Existimet fortasse quispiam hanc exhortationem esse indignam virtute Timothei. Sed non hoc dictum est propter Timotheum, sed propter audientes, ne per eas quæ

[1] 1 Cor. XVI, 10.

ipsi pararentur insidias se ipsos læderent : ille enim semper erat proclivis ac propensus ad adeunda pericula[1]. Nam tanquam filius patri, mecum servivit, inquit, in Evangelio. Sed ne ex audacia in discipulum, ad magistrum quoque procederent, et fierent deteriores, eos eminus comprimit et coërcet, dicens : « Ut sine timore sit apud vos : » hoc est, ne quispiam ex iis qui sunt deplorati in eum insurgat; erat quippe fortasse eos increpaturus de iis quæ scribebat Paulus : denuntiarat enim se propterea ipsum mittere. « Misi enim, inquit, ad vos Timotheum, qui vo» bis in memoriam revocabit vias meas in Christo, sicut » ubique in omni Ecclesia doceo[2]. » Ne ergo nobilitati, et divitiis, et populi commendationi, et exteræ sapientiæ confidentes, invaderent, et conspuerent, et insidiarentur, dolentes se ab ipso argui, aut propterea quod magister illos reprehenderet, pœnas exigerent ipsum ulciscentes, propterea dicit : « Ut sine timore sit apud vos. » Ne mihi enim externos dixeris Græcos et infideles, ea a vobis exigo pro quibus tota conscripta est Epistola, quos etiam in initio terruit et in proœmiis. Propterea dixit : « Apud vos. » Deinde a ministerio eum facit fide dignum dicens : « Opus » enim Domini operatur. » Ne hoc enim spectes, inquit, si non sit dives, si non eruditus, si non senex : sed quid jussus sit, et quid efficiat : opus enim Domini operatur. Hoc autem ei sufficit pro omni et nobilitate, et divitiis, et ætate, et sapientia. Nec hoc fuit contentus, sed addidit : « Sicut et ego. » Et superius, « Qui est mihi filius dilectus in » Domino, ipse vobis in memoriam revocabit vias meas in » Christo. » Quoniam ergo juvenis erat, et ipsi concredita fuerat tanti populi correctio; utrumque autem ipsum in contemptum adducebat, merito subjungit : « Ne quis ergo » illum spernat[3]. » Neque hoc solum exigit, sed etiam ma-

[1] Philip. II, 21. — [2] I Cor. VI, 17. — [3] Id. XVI, 11.

jorem honorem. Quamobrem dicit: « Deducite autem illum » in pace. » Hoc est, sine timore: non pugnas inferentes et contentiones; non odia et inimicitias, sed subjectionem et honorem, attendentes ipsi tanquam magistro. « Ut ve- » niat ad me; expecto enim illum cum fratribus. » Et hoc erat terrentis: nam ut cum scirent omnia sibi dicenda quæ passus esset, fierent modestiores, propterea addidit: Expecto enim illum. Alioquin autem eum quoque hinc facit fide dignum. Siquidem exiturus ipsum expectat, et suam in illos ostendit charitatem, quando eum qui esset adeo utilis, propter ipsos misisse cerneretur. « De Apollo autem » fratre vobis notum facio, quod multum rogavi eum, ut » ad vos veniret cum fratribus[1]. » Hic videtur esse et bene eruditus, et major ætate Timotheo. Ne ergo dicerent: Cur virum quidem non misit, sed pro illo juvenem? vide quomodo etiam hoc levet, eum et fratrem vocans, et dicens se multum illum rogasse ut veniret. Ne enim videretur præposuisse illi Timotheum, et idcirco eum non misisse, hincque majorem accenderet invidiam, subjunxit: « Mul- » tum illum rogavi, ut veniret. » Quid ergo non cessit ille, neque annuit, sed restitit et contendit? Non hoc dicit, sed ut neque illum reprehenderet, et se excusaret, dicit: « Et utique non fuit voluntas ejus ut nunc veniret. » Deinde ne dicerent hæc esse obtentum et subterfugium, subjunxit: « Veniet autem cum ei vacuum fuerit. » Sic et illum defendit ac excusavit, et eorum qui ipsum desiderabant spei satisfecit. Ostendens autem ipsos non in magistris, sed in se ipsis debere spem salutis habere, dicit: « Vigilate, state in fide[2]. » Non in externa sapientia; non est enim illic stare, sed ferri; sicut quidem certe stare in fide convenit. « Viriliter agite et confortamini. Omnia ves- » tra in charitate fiant[3]. » Hæc autem dicens videtur quidem

[1] 1 Cor. xvi, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14.

admonere; illos autem tangit tanquam pigros et desides. Et ideo dicit : « Vigilate, » tanquam eis dormientibus; » State, » tanquam labantibus; « Viriliter agite et fortes es» tote, » ut qui essent molles; « Omnia vestra in charitate » fiant, » ut qui seditionem agitent. Et adversus eos quidem qui decipiunt est illud : « Vigilate, state; » adversus eos autem qui insidiantur, est hoc : « Viriliter agite. » Adversus eos vero qui seditionem agitant et conantur divellere ac distrahere, est illud, « Omnia vestra in charitate fiant, » quod quidem est vinculum perfectionis, et radix fonsque bonorum. Quid est autem illud, « Omnia in charitate? » Sive quispiam increpat, inquit, sive imperat, sive paret imperio, sive discit, sive docet, omnia cum charitate. Nam et cuncta quæ dicta sunt, ideo contigerant quod charitas neglecta fuisset. Nam si ea non esset neglecta, non fuissent inflati : non dixissent, « Ego quidem sum Pauli, ego vero » Apollo[1]. » Si ipsa affuisset, non foris judicio contendissent quidem. Si ipsa affuisset, ille uxorem patris non accepisset, non fratres infirmos contempsissent, hæreses non habuissent, propter charismata inanem gloriam non concepissent. Propterea dicit : « Omnia cum charitate fiant. » Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, » quod sunt primitiæ Achaïæ, et in ministerio sanctorum ordinaverunt se ipsos[2]. »

II. Etiam in initio hujus meminit dicens : « Baptizavi » autem et Stephanæ domum : » et nunc eam dicit esse primitias, non solum Corinthi, sed et totius Græciæ. Non est autem hoc quoque parvum encomium, accessisse primum ad Christum. Quamobrem etiam in Epistola ad Romanos ex eo quosdam laudans dicebat : « Qui etiam ante » me geniti sunt in Christo[3]. » Nec dixit eos primos credidisse, sed fuisse primitias, ostendens, cum fide, vitam

[1] 1 Cor. I, 12. — [2] Id. XVI, 15. — [3] Rom. XVI, 7.

etiam optimam exhibuisse, tanquam ex fructibus se omni ex parte dignos præbentes. Oportet enim primitias esse meliores cæteris, quorum sunt primitiæ. Quod his quoque sunt primitiæ. Quod his quoque per hanc dictionem suo testimonio tribuit Paulus. Non enim solum, sicut dixi, vere et sincere crediderunt, sed etiam multam ostenderunt pietatem, vegetamque virtutem, et in eleemosynis dandis munificentiam. Non solum autem hinc, sed etiam aliunde ostendit pietatem, ex eo quod totam domum pietate impleverint. Quod autem bonis quoque operibus et recte factis essent ornati, significat per ea quæ deinceps sequuntur, dicens : « In ministerio sanctorum ordinaverunt se ipsos. » Audivistis hospitalitatis quanta sint encomia ? Non enim dixit : Ministrant, sed ordinaverunt se ipsos : hanc vitam perpetuo elegerunt, in hac se exercent meditatione. « Ut » et vos subditi sitis ejusmodi[1] ; » hoc est, ut alter alteri opem feratis, et ad impensas pecuniæ, et ad obeundum ministerium corporis, ut communicetis. Nam illis labor erit levis, quando habuerint socios, et ad plures transiverit beneficium. Et non dixit absolute, Cooperamini, sed etiam in iis quæ jusserint parete, accuratam ostendens obedientiam. Et ne eis videatur gratificari, addidit : « Et » omni cooperanti et laboranti. Hæc sit, inquit, lex com» munis. » Neque enim privatim ac seorsum dico de illis, sed si quis est illis similis, his quoque fruatur. Propterea et eos incipiens commendare, ipsos quoque evocat testes dicens : « Obsecro autem vos, nostis domum Stephanæ. » Scitis, inquit, et vos quomodo laborant, neque opus est ut a nobis discatis. « Gavisus sum autem in præsentia Ste» phanæ et Fortunati et Achaïci, quoniam id quod vobis » deerat ipsi suppleverunt. Refecerunt enim meum spiritum » et vestrum[2]. » Quoniam erat verisimile eos adversus ipsos

[1] Cor. XVI, 16. — [2] Ibid. 17, 18.

esse irritatos; ii enim erant qui venerant et seditionem ei significaverant : per ipsos enim etiam scripserant de virginibus et matrimonio conjunctis; vide quomodo eos mitigat, in principio quidem Epistolæ dicens : « Significatum » est enim, inquit, mihi de vobis ab iis qui sunt Chloes[1], » et hos celans, et illos in medium adducens : erat enim verisimile illos per hos declarasse. Hic autem, id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt, et refecerunt meum spiritum et vestrum : ostendens eos venisse pro omnibus, et sua sponte tantam suscepisse peregrinationem. Quomodo ergo quod est proprium fiet commune? Si quod vobis defuit reparetis per vestram in eos benevolentiam, si eos honoretis, si excipiatis, si beneficentiæ communicetis. Et ideo dicit : « Cognoscite ergo qui ejusmodi sunt. » Et laudans eos qui convenerant, eos quoque cum laude conjungit qui missi erant, et qui miserant, dicens : « Refece» runt meum spiritum et vestrum. » Cognoscite ergo qui sunt ejusmodi, quoniam propter vos patriam et domum reliquerunt. Vidisti-ne prudentiam? Non solum Paulo, sed illis etiam eos ostendit esse gratificatos, quod totam civitatem in se circumferant : quod eos etiam reddebat fide dignos, et non sinebat eos ab illis abscindi, tanquam qui per ipsos ad Paulum essent adducti. « Salutant vos » omnes Ecclesiæ Asiæ. » Semper cogit et conglutinat membra per salutationem. « Salutant vos in in Domino multum » Aquila et Priscilla[2]. » Apud eos enim manebat, cum esset contextor tabernaculorum. « Cum domestica sua Ecclesia. » Hoc quoque non parva est virtus, quod domum fecissent Ecclesiam. « Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem » in osculo sancto[3]. » Hoc sancti osculi hic solum ponit additamentum. Quamobrem? Valde inter se dissidebant, quod dicerent : « Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo,

[1] Cor. I, 11. — [2] Id. XVI, 19. — [3] Ibid. 20.

» ego autem Cephas, ego vero Christi : » eo quod alius quidem esuriret, alius vero esset ebrius : eo quod haberent pugnas, et æmulationes, et lites ac judicia, et ex donis magna esset invidia, magna superbia et arrogantia. Postquam ergo eos conjunxit per exhortationem, merito etiam jubet conjungi per osculum sanctum. Hoc enim unit, et unum corpus facit. Hoc est sanctum, quod non est cum dolo et simulatione. « Salutatio mea manu Pauli[1]. » Ostendit magno studio compositam fuisse Epistolam; et ideo hoc adjecit : « Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Chris» tum, sit anathema[2]. »

III. Per unum hoc verbum omnes terruit, qui membra sua faciebant membra meretricis; eos, qui fratres offendebant per immolata idolis, eos, qui nominabantur ex hominibus; eos, qui non credebant resurrectioni. Non solum autem terruit, sed etiam ostendit viam virtutis, et fontem vitii. Sicut enim quæ vehemens fuerit charitas, extinguit et expellit omnes peccatorum species; ita etiam quando fuerit imbecillior, facit ea germinare. « Maranatha, » Quanam de causa hoc dictum est? et cur voce hebraïca? Quoniam omnium malorum causa erat fastus. Hunc autem fastum efficiebat externa sapientia : et hoc fuit caput malorum, quod maxime divulsit ac divisit Corinthum : eorum fastum comprimens, ne græca quidem, sed hebræa lingua est usus, ostendens se non modo non pudere simplicitatis et imperitiæ, sed eam etiam vehementissime et ardentissime complecti. Quid est autem Maranatha? « Dominus » noster venit. » Quanam ergo de causa hoc ipsum dicit? Dispensationis Domini sermonem confirmans, eo quod ex iis maxime composuerit semina resurrectionis. Nec hoc solum, sed illos etiam pudore afficiens. Quasi diceret : Communis omnium Dominus tantum dignatus est descen-

[1] 1 Cor. XVI, 21. — [2] Ibid. 22.

dere : vos autem in iisdem estis, et peccare perseveratis? Non summam charitatem obstupescitis et admiramini, quod est caput bonorum? Hoc solum, inquit, cogita, et tibi sufficiet ad profectum in omni virtute, et omne peccatum poteris extinguere. « Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum[1]. » Hoc est doctoris, non solum consiliis opem ferre, sed etiam votis ac precibus. « Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen[2]. » Nam ne existimarent quod eis assentans in hoc desierit, dicit : In Christo Jesu. Nihil enim habet humanum, neque carnale, sed est quædam dilectio spiritualis. Quamobrem ea est valde germana et sincera; nam valde amantis erat verbum. Quia enim loco distabat, tanquam alicujus dexteræ extensione, charitatis manibus eos complectitur, dicens : Charitas mea vobiscum : quasi diceret : Sum cum vobis omnibus. Per quæ ostendit non esse indignationis et iræ quæ scripta sunt, sed curæ quam eorum gerit, cum post tantam accusationem eos non aversetur, sed amet et complectatur, cum essent procul remoti, per Epistolas et has litteras eis quasi circumfusus. Sic oportet facere eum qui corrigit. Nam qui ira incitatus solum facit, implet suam animi perturbationem. Qui autem postquam correxit peccantem, charitatem quoque exhibet, ostendit illa quoque esse benevolentiæ quæ dicebat increpans. Sic nos quoque alter alterum erudiamus et castigemus : et neque qui arguit, irascatur; non est enim hoc correctionis, sed animi perturbationis; neque qui arguitur, ægre ferat. Quod fit enim est medicina; non odium et inimicitiæ. Si autem medici urunt, et non reprehenduntur, etiamsi sæpe aberrent a fine; sed et qui dolent, dum uruntur et secantur, beneficio se affici existimant ab iis qui hunc dolorem excitant : multo magis eum qui suscipit reprehensionem ita affici

[1] . Cor. XVI, 23. — [2] Ibid. 24.

oportet, ut eum qui corrigit pro medico habeat, non pro inimico. Porro nos quoque qui increpamus, accedamus cum multa mansuetudine, et cum multa prudentia. Et si videris fratrem tuum delinquentem, sicut Christus jussit, noli in publicum proferre reprehensionem, sed eum reprehende inter te et ipsum solum : non exprobrans, nec jacenti insultans, sed docens et ægre ferens : et te ipsum quoque exhibe paratum ut reprehendaris, si quid pecces. Ut autem quod dico fiat apertius, per hypothesim quod dicimus exerceamus. Absit enim ut in veritate hoc nobis exemplum suppeditētur. Sit frater aliquis habitans cum virgine, honestus quidem et pudicus; sed ne sic quidem malam effugiat existimationem. Si ergo audieris hanc in ore vulgi esse habitationem, ne despexeris, neque dixeris : Annon ipse sapit? annon novit quid expediat? Sine causa ameris, ne sis odio sine causa. Quid enim mihi curæ est supervacaneas suscipere inimicitias? Hæc sunt verba delira bestiarum, vel potius dæmonum. Non potest enim fieri ut temere et sine causa odio habeatur qui hoc facit ob correctionem, sed ut magna bona, coronas ineffabiles consequatur. Si autem dicas : Quid vero, non ipse sapit? audies a nobis eum non sapere, est enim affectu ebrius. Si enim in externis judiciis ii qui injuria afficiuntur, non possunt pro se dicere, ut qui ira ferveant, quanquam non est vitium hæc commiseratio : multo magis ii qui mala tenentur consuetudine. Propterea dico, etiamsi millies sit sapiens, mentem non habet vigilantem. Quid enim erat Davide sapientius qui dicebat? « Incerta et occulta sapien» tiæ tuæ manifestasti mihi[1]? » Sed quando injustis oculis vidit uxorem militis, tunc dicebat id sibi accidere quod iis qui navigant in mari furenti. Omnia sapientia ejus est absorpta, et opus habebat aliis qui corrigerent, nec sentie-

[1] Psal. L, 7. — [2] Id. XXXVII, 4.

bat quidem in quibus et quantis intus versaretur malis. Quamobrem sua deflens peccata dicebat : « Sicut onus » grave gravatæ sunt super me. Putruerunt et corruptæ » sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ[2]. »

IV. Non sapit ergo nec mentem habet qui peccat, est enim ebrius, et ejus caligant oculi. Ne hæc ergo dicas, neque illud addas : Non est mihi curæ : unusquisque enim suum onus portabit. Etenim vel maximum tibi crimen oritur, quod cum vidisses errantem, in viam non reduxeris. Si enim jumentum inimici in Judæorum lege non licet despicere : qui non jumentum, neque inimici animam, sed amici despicit, quamnam assequetur veniam? Neque enim ad nostram sufficit excusationem quod ille mentem habeat. Nam nos quoque qui sæpe multas dedimus admonitiones, nobis non sufficimus, nec sumus utiles. De illo ergo peccante hoc quoque considera, quod consentaneum sit eum a te magis quam a se ipso optimum accipere consilium. Neque dicas : Quid hæc sunt mihi curæ? Time eum qui primus dixit hoc verbum. Nam illud : « Numquid sum custos fratris mei[1]? » eodem quo hoc recidit. Hinc mala nascuntur omnia, quod quæ sunt nostri corporis aliena esse ducimus. Quid dicis? Frater non est tibi curæ? Sed cui erit curæ? Infideli-ne qui ejus malis lætatur, exprobratque, et insultat? At diabolo qui impellit et supplantat? Et undenam hoc? quod non proficiam dicens et consulens quæ oportet. Undenam autem est perspicuum quod non proficies? Hoc est enim extremæ amentiæ, cum in incerto sit finis, certum subire crimen negligentiæ. Atqui Deus futura præsciens, sæpe dixit, et nihil profecit, et neque sic destitit : idque cum sciret se non persuasurum. Si autem qui præscivit se nihil plus effecturum, non desistit corrigere, quamnam habebis excu-

[1] Gen. IV, 7.

sationem qui futurum omnino ignoras, pigrescisque et torpescis? Etenim multi sæpe aggressi profecerunt, et cum maxime desperassent, tunc maxime sunt assecuti. Quod si etiam nihil amplius effeceris, fecisti quod tuum est. Ne sis ergo inhumanus, neque immisericors, neque negligens. Nam quod hæc verba sint crudelitatis et socordiæ, illinc est perspicuum. Cur enim cum unum ex tuis membris laborat, non dicis: Quid mihi curæ, et unde mihi constabit, quod si ejus curam geram, convalescet? sed omnia facis, ut etiamsi nihil juveris, te non possis reprehendere, quod aliquid sit prætermissum eorum quæ debent fieri. An vero cum membrorum quidem corporis tantam curam geramus, membra Christi negligemus? Et ubinam hæc merentur veniam? Nam si te non inflecto dicens: Membri tui curam gere, ut vel metu fias melior, tibi in memoriam revoco corpus Christi. Quomodo enim non est horrendum putrescentem carnem tuam aspicere et despicere? Et si haberes quidem famulum aut asinum laborantem putredine, non sustineres despicere; Christi autem corpus videns repletum scabie, prætercurris? Et non existimas hæc esse digna mille fulminibus? Propterea omnia susquedeque miscentur, propter hanc inhumanitatem, propter hanc negligentiam. Idcirco rogo hanc expellamus crudelitatem. Accede ad illum qui habitat cum virgine, et parvum dic fratris encomium ex aliis quæ habet commodis et dotibus id componens, et tanquam aqua calida fovens laudibus, ita deprime tumorem ejus vulneris: te quoque ipsum pronuntia miserum, accusa commune genus humanum, ostende nos omnes esse in peccatis, pete veniam, dicens te majora aggredi quam quæ vires tuæ ferre possint; sed charitas persuadet omnia audere. Deinde consulens, hoc fac non tanquam imperans, sed ut frater: et cum his omnibus tumorem depresseris, et le-

nieris dolorem, qui accidit ex sectione futuræ reprehensionis, et sæpe usus fueris excusatione, rogaverisque ne irascatur, cum eum his ligaveris, tunc plagam inflige, nec vulnus alligans, nec dissolvens, ut neque illinc resiliat, neque hinc despiciat. Nam si violentum non dederis vulnus, nihil amplius efficies. Sin autem vehementer percusseris, efficies ut resiliat. Propterea et post hæc omnia reprehensurus, misce rursus encomium cum reprehensionibus. Et quoniam id quod fit ab eo, per se non potest esse encomium, non est enim laude dignum simul habitare cum puella virgine, hoc fac ex mente et instituto ejus qui simul habitat. Etsi enim scio, inquies, quod tu propter Deum facis, et illius miseræ videas calamitatem, et quod defensore careat et patrono, ei manum præbuisti; etiamsi non hoc animo faciat, tu dic ita : et postea hæc quoque adde, rursus utens excusatione, et dicens : Hæc dico, non jubens, sed in memoriam revocans. Propter Deum tu facis : Ego quoque id scio. Sed videamus num ex hoc aliquod aliud nascatur malum. Et si nullum quidem sit, intus contine, pulchrumque hoc et honestum studium persequere : nullus est qui vetet. Sin autem hinc nascitur aliquod damnum majus lucro, caveamus oro ne dum unam studemus recreare animam, mille offendamus. Nec statim addas supplicia proposita iis qui offendunt et scandalum afferunt, sed ejus quoque assume testimonium, dicens : Non opus est ut hæc a me discas, tu ipse scis, si quis offendat unum, ex his pusillis, quanti supplicii intententur minæ : et cum sic lenieris orationem, et iram mitigaris, impone medicamentum correctionis. Si autem rursus causetur ejus solitudinem, ne sic quidem obtentum reprehenderis, sed dic ei : Nihil horum te terreat. Sufficientem habebis excusationem aliorum scandalum. Non enim

propter socordiam : sed illorum curam gerens, destitisti ab hoc studio.

V. Et breve quidem sit consilium : non enim eget magna doctrina : venia autem sit multa et frequens : et continenter confuge ad charitatem, eorum quæ dicta sunt contegens gravitatem et molestiam, dansque ei potestatem et dicens : Ego quidem hæc suadeo et consulo, in tua autem potestate est ut persuadearis : neque enim cogo nec vim affero, sed totum permitto libero tuo arbitrio. Si reprehensionem ita tractemus, facile poterimus peccantes corrigere. Nam quæ nunc facimus, sunt magis bestiarum et rationis expertium quam hominum. Nam si nunc quidem senserint aliqui quempiam hæc peccantem, illum quidem non alloquuntur, ipsi autem tanquam ebriæ aniculæ inter se susurrant : et illud, sine causa ameris, et, ne temere et sine causa odio habearis, nusquam apud illos videtur locum habere : sed quando cupiunt quidem accusare, despiciunt illud. Non sine causa odio haberi, imovero etiam puniri. Neque enim hinc solum nascitur odium, sed etiam supplicium. Quando autem opus fuerit correctione, et hoc ipsum et mille alias afferunt excusationes et obtentus. Tunc enim, tunc illud cogitare oporteret quando accusas, quando criminaris, nempe ne temere et sine causa odio habearis, et, nihil proficio, et non est mihi curæ. Nunc autem, nunc quidem es vehementer inaniterque ac supervacanee curiosus, et odium despicis, et mala innumerabilia. Quando autem salutis fratris te curam gerere oporteret, tunc vis esse non curiosus et non gravis ac molestus. Atqui ex maledicentia quidem nascitur odium et apud homines et apud Deum. Et hoc non est tibi curæ. Ex eo autem quod das scorsum consilia, et ex ejusmodi reprehensionibus ; et apud illum et apud Deum erit tibi amicitia. Quod si etiam ipse te oderit, propterea Deus manet te magis diligens.

Imovero nec sic oderit, ut quando odio habebat maledicentem. Sed tunc quidem tanquam inimicum et hostem aversabitur: nunc autem existimabit te quovis patre magis reverendum. Quod si etiam aperte animo ægre se ferat, sorsum apud se magnas tibi habebit gratias.

VI. Hæc ergo cogitantes, curam geramus nostrorum membrorum : neque linguam alter in alterum acuamus : neque verba loquamur quæ demergant et obruant, proximi bonam famam subvertentes, et non secus atque in bello et pugna saucíantes et sauciati. Quid enim jam prodest jejunium aut vigilia, quando ebria fuerit lingua, et caninis carnibus immundiorem mensam comedit, ut quæ sanguivora effecta sit, et cœnum effundat, et cloacæ canalem os faciat; imovero eo longe impurius et magis abominandum. Nam quod illinc quidem procedit, corpus polluit: quod hinc autem, sæpe suffocat animam. Hæc dico, non eorum qui male audiunt, temere curam gerens; nam illi quoque digni sunt coronis, cum quæ dicuntur ferunt fortiter: sed vestrum qui dicitis. Nam eum quidem qui temere et sine causa male audit, beatum pronuntiant Scripturæ; eum autem qui male dicit, a sanctis expellunt mysteriis, imo ab ipso ambitu Ecclesiæ. Eum, inquit, qui clanculum detrahit de suo proximo, persequebar. Quinetiam eum dicit indignum lectione sacrarum Litterarum. « Cur, inquit, tu » enarras justificationes meas, et assumis testamentum » meum per os tuum? » Deinde causam afferens dicit : « Se» dens contra fratrem tuum loquebaris[1]. » Et hic quidem non distinxit, sint-ne vera an falsa. Alibi autem hoc quoque prohibuit, ostendens quod etiamsi vera dicas, ea non sunt a te dicenda : « Nolite judicare, inquit, ut non judice» mini[2]. » Nam et qui Publicanum maledictis insectabatur, sit, inquis, quispiam audax et execrandus, non est ipse a

[1] Psal. XLIX, 16. — [2] Matth. VII, 1.

est condemnatus, etsi vere illum accusabat. Quid vero si nobis corrigendus et arguendus? Arguendus sane est et corrigendus: sed ita ut prius dixi. Sin autem hoc facis ei exprobrans, vide-ne, dum Pharisæum illum imitaris, id tibi quod illi accidat. Nihil enim hinc redit lucri, non ad te qui dicis, non ad illum qui audit sic accusatus. Sed ille quidem evadit impudentior. Nam quandiu quidem latet, scit erubescere. Postquam autem evaserit manifestus, id quod inde habebat frenum expellit. Qui autem audit, rursus magis lædetur. Nam sive rerum recte a se gestarum fuerit sibi conscius, inflatur, alterius tumens accusationibus; sive peccatorum, fit promptior et alacrior ad vitium. Et ipse rursus qui dicit, apud eum qui audit in mala erit existimatione, et Deum in se magis irritabit. Quamobrem rogo omne verbum obscœnum et fœtidum ejiciamus; si quid bonum ad ædificationem, hoc dicamus. At cupis illum ulcisci? Cur ergo te pro illo ulcisceris? Nam qui studes ulcisci eos qui tibi fuerunt molesti, ita ulciscere ut Paulus jussit ulcisci. Si esurit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, da illi potum[1]. Si autem hoc quidem non facis, solum autem insidiaris, in te ipsum ensem stringis. Quamobrem si ille maledicat; orna eum laudibus, et encomiis. Sic enim et illum poteris ulcisci, et te ipsum liberabis a mala suspicione. Nam qui dolet eo quod male audiat, hoc videtur pati ex mala conscientia; qui autem irridet ea quæ dicuntur, maximum profert indicium, quod nullius rei malæ sibi sit conscius. Cum ergo nec audienti, nec tibi, nec ei qui accusatur prosis, et in te ipsum stringas gladium, vel ex hoc ipso evade moderatior. Nam oportebat quidem persuaderi ex regno cœlorum, et iis quæ Deo videntur ac placent. Sed quoniam es crassius affectus, et mordes tanquam fera, vel hinc erudiaris, et castigeris; ut his verbis modes-

1 Rom. XII, 20.

tior effectus, ex his solis quæ Deo videntur ac placent, possis componi ac concinnari, ut cum omni animi perturbatione superior evaseris, cœlestia bona consequaris : quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri cum sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI
ARCHIEPISCOPI,
HOMILIÆ IN EPISTOLAM II AD CORINTHIOS.

HOMILIA I.
CAPUT I.

Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus Sanctis, qui sunt in universa Achaïa. Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo. Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra; ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per consolationem, qua ipsi consolamur a Deo[1].

I. Prius quærere convenit, cur secundam Epistolam priori adjungat, et quare a Dei miserationibus atque a consolatione initium ducat. Cur ergo secundam adjecit? Cum in priori Epistola dixisset: « Veniam ad vos, et cognoscam, » non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem[2]: » et ad calcem rursus hoc ipsum suavioribus verbis pollicitus fuisset: « Veniam enim, inquit, ad vos, postquam » Macedoniam pertransiero. Macedoniam enim pertrans-

[1] 2 Cor. I, 1-4. — [2] 1 Cor. IV, 19.

» ibo, atque apud vos fortasse maneho, aut etiam hyemabo[1]. » Nimirum quia multum temporis intercesserat, nec tamen ad eos se contulerat; quin potius, cum præstitutum tempus jam fluxisset, adhuc tamen cunctabatur, ac moras trahebat; quod scilicet Spiritus eum in aliis longe magis necessariis negotiis retineret. Hac de causa secundam Epistolam scribere necesse habuit, non necesse habiturus, si minus tarde venisset. Nec vero hoc duntaxat nomine, sed ob id etiam, quod ex superiore Epistola meliores redditi fuerant. Nam fornicatorem eum, quem prius favore complectebantur, et ob quem insolenter se efferebant, absciderant, ac prorsus ejecerant. Id quod his verbis indicavit : « Si quis autem contristavit, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos[2]. » Sufficit ei, qui ejusmodi est, objurgatio ea quæ fit a pluribus. Ac rursum sermonis progressu idem innuit, cum ait : « Ecce » enim hoc ipsum, quod secundum Deum contristati estis, » quantam in vobis sollicitudinem effecit? Imo excusatio» nem, imo indignationem, imo timorem, imo deside» rium, imo æmulationem, imo vindictam. In omnibus » exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio[3]. » Quin pecuniam eam, quam imperaverat, summo studio collegerant. Unde etiam dicebat : « Scio enim alacritatem ves» tram, de qua glorior apud Macedones : quoniam Achaïa » parata est ab anno superiori[4]. » Huc accedit quod Titum, quem ipse miserat, maxima cum benevolentia susceperant. Id quod etiam ostendebat, cum rursus diceret : « Viscera ejus abundantius sunt in vobis, reminiscentis » omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et » tremore eum suscepistis[5]. » His omnibus causis adductus, secundam Epistolam scribit. Etenim par erat, ut

[1] 1 Cor. XVI, 5, 6. — [2] 2 Cor. II, 5. — [3] Id. VII, 11. — [4] Id. IX, 2.— [5] Id. VII, 15.

quemadmodum illos, cum peccarent, objurgabat; sic etiam eosdem ad meliorem mentem reversos comprobaret ac laudibus afficeret. Ac proinde nec acrem se ac vehementem per totam Epistolam præbet, sed in paucis duntaxat sub ipsius finem partibus. Nam et apud eos Judæi quidam erant, qui magnifice de se sentirent, ac Paulum, ut arrogantem, nulliusque pretii hominem, criminarentur. Ideo dicebant : « Epistolæ quidem graves, præsentia » autem corporis infirma, et sermo contemptibilis[1]. » Quorum verborum hæc erat sententia : Cum adest ille, nullius pretii esse videtur ;hoc in his verbis significatur : Præsentia corporis infirma : cum autem abscessit, per litteras magnopere se jactat : hæc enim horum verborum significatio est, Epistolæ graves. Imo ut honorem sibi conciliarent, se nihil accipere simulabant. Quod etiam ipsum innuebat, cum diceret : « Ut in quo gloriantur, inveniantur » sicut et nos[2]. » Ac præterea, quoniam dicendi facultate pollebant, eo nomine animos majorem in modum attollebant. Idcirco ipse sese imperitum appellat, ut ostendat id sibi minime pudori esse, nec rem magni esse pretii; imo nullius momenti. Quoniam igitur verisimile erat quosdam eorum oratione a recta sententia deduci, idcirco cum prius ipsos ob id, quod recte fecerant, laudibus extulisset; ac rursus illorum arrogantiam ob judaïcas cæremonias, quas intempestive jam observare studebant, retudisset, tum denique hoc eos nomine nonnihil objurgat. Atque hujusmodi, ut summatim ac velut obiter dicam, Epistolæ argumentum mihi esse videtur. Sequitur ut jam Epistolæ initium attingamus, dicamusque cur post salutationem, quam pro suo more adhibebat, sic a Dei miserationibus exorsus sit. Prius tamen principium ipsum explicare opus est, ac quærere, quare Timotheum hoc loco sibi copularit. « Pau-

[1] 2 Cor. x, 10. — [2] Id. xi, 12.

»lus enim, inquit, Apostolus Jesu Christi per voluntatem »Dei, et Timotheus frater.» Etenim in priore Epistola se illum esse missurum pollicebatur et hortabatur his verbis : «Si autem venerit Timotheus, videte ut sine metu sit apud »vos[1].» Cur ergo eum hoc loco in procemio secum conjungit? Cum, ut magister promiserat, ad eos se contulisset; « Misi enim, inquit, ad vos Timotheum, qui vos »commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo[2];» atque ubi omnia rectius constituisset, ad Paulum se receperat. Siquidem, cum eum mitteret, dicebat : « Deducite eum »in pace, ut veniat ad me. Expecto enim eum cum fra»tribus[3].»

II. Posteaquam igitur ad magistrum se recepisset, ac restitutis correctisque una cum eo Asiæ negotiis, «Ma»nebo enim, inquit, Ephesi usque ad Pentecosten[4];» rursus in Macedoniam transivisset, jam non immerito eum, ut præsentem, sibi copulat. Etenim tunc ex Asia, nunc autem e Macedonia scribit. Ipsum porro sibi conjunxit, tum ut eum honorabiliorem redderet; tum ut ingentis humilitatis suæ specimen exhiberet. Quamvis enim ille inferior ipso esset, tamen charitas omnia connectit. Eoque etiam fit, ut illum ubique sibi exæquet, nunc ita loquens : »Tanquam parti filius mihi inservivit[5];» nunc rursus : «Opus enim Domini operatur, sicut et ego[6] :» ac denique hoc loco fratrem quoque eum appellat : nimirum ut omnibus modis ei apud Corinthios venerationem comparet. Nam eo, ut jam dixi, perrexerat, suæque virtutis documentum præbuerat. « Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi.» Rursus eos Ecclesiam vocat, ut omnes in unum conciliet, ac devinciat. Neque enim Ecclesia una esse queat, divulsis iis, atque inter se dissidentibus, qui in ea sunt. « Cum

[1] 1 Cor. XVI, 10. — [2] Id. IV, 17. — [3] Id. XVI, 11. — [4] Ibid. 8. — [5] Philip. II, 22. — [6] 1 Cor. XVI, 10.

»sanctis omnibus qui sunt in universa Achaïa.» Eadem opera et Corinthios honore afficit, dum per eam, quam ad eos scribit Epistolam, omnes consalutat : et universam nationem inter se conciliat. Sanctos autem eos vocat, ut ostendat ab hac appellatione alienum esse, quisquis impuris est moribus. Et cur ad Metropolim scribens, omnibus per eam scribit, cum id ubique minime faciat? Siquidem cum ad Thessalonicenses litteras daret, non ad Macedones quoque scribebat : nec item Ephesiis scribens, universam Asiam una complexus est : nec denique Epistola ad Romanos, iis etiam, qui in Italia versabantur, missa est. Hic autem hoc facit, atque item in Epistola ad Galatas. Neque enim illic uni duntaxat, aut duabus, aut tribus civitatibus, sed iis qui passim dispersi erant, scribit, his verbis utens : «Paulus apostolus, non ab hominibus, nec per hominem, sed per Jesum Christum, et »Deum Patrem, qui suscitavit eum ex mortuis, et qui »mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ : Gratia »vobis et pax[1]. » Quin ad Hebræos quoque unam generatim Epistolam scripsit, nec eos per civitates distinxit. Quænam igitur hujusce rei causa est? Mea quidem sententia, quod communes hic morbi essent; ideo communem quoque Epistolam facit, quia communi correctione indigebant. Etenim Galatæ omnes morbo laborabant, et Hebræi, atque, ut mea opinio fert, hi quoque. Quamobrem cum universam nationem congregasset, atque eos, ut reliquos omnia consueverat, salutasset; «Gratia enim et »pax, inquit, a Deo Patre nostro, et Domino Jesu »Christo ; » audi jam quomodo accommodate ad institutum argumentum exordiatur. «Benedictus Deus, et Pater »Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et »Deus totius consolationis[2]. » Quonam autem modo, in-

[1] Galat. I, 1-3. — [2] 2 Cor. I, 3.

quies, hoc præsenti argumento congruit? Maxime sane. Sic enim expende. Magna hoc eos molestia et perturbatione afficiebat, quod Apostolus illuc minime profectus fuisset, cum id se facturum spopondisset, verum universum tempus in Macedonia consumpsisset, aliosque ipsis anteferre videretur. Quare ut hanc perturbationem comprimat, causam exponit, ob quam minime ad eos perrexerit. Nec tamen recta eam ponit, nec ait : « Scio quidem quod pollicitus sum me ad vos venturum, » sed, « Quia calamitates mihi impedimento fuere, ignoscite, quæso, nec me superbiæ cujusdam aut negligentiæ condemnate. » Verum alia ratione, ac magnificentius, atque ad fidem faciendam accommodatius hoc idem efficit, rem per consolationem amplificans : quo deinceps ipsi non sciscitentur cur ad eos venire cunctatus sit. Ac perinde facit, ut si quis, cum se ad aliquem, quem charum habeat, venturum esse recepisset, ac postea innumeris periculis perfunctus veniat, ac dicat : « Gloria tibi sit, Deus, quod faciem mihi charam ac desideratam ostendisti : Benedictus Deus, quibus periculis me liberasti? » Siquidem hujusmodi divinæ gloriæ prædicatio purgationis vice apud eum est, qui expostulaturus fuerat, nec eum de cunctatione ac mora conqueri permittit. Erubescit enim eum, qui ob tot ac tanta mala, ex quibus ereptus est, Deo gratias agit, in jus vocare, pœnasque tarditatis ab eo expetere. Ideo sic auspicatur, « Benedictus Deus misericordiarum. » Quibus verbis hoc subindicat, se ipsius ope ex ingentibus periculis eductum ac liberatum fuisse. Quandoquidem David non ubique eodem modo, nec ab iisdem rebus ipsum appellat : verum cum de bello ac victoria verba facit : Diligam te, Domine; virtus mea, inquit, Dominus protector meus. Cum autem de calamitate, qua liberatus est, ac de animi caligine, quæ ipsum circumdabat; « Dominus illuminatio

» mea et salus mea[1]. » Atque, nunc a benignitate et clementia, nunc a justitia, nunc ab incorrupto judicio, prout illa, in quibus versabatur, tempora postulabant, cognomentum ipsi tribuit. Ad eumdem itaque modum hoc loco Paulus incipiens a benignitate et clementia ipsum appellat : Deus misericordiarum, inquiens, hoc est, qui tantæ miserationis specimen edidit: ut nos ex ipsis mortis portis eduxerit.

III. Hoc enim maxime Deo proprium ac peculiare est, ipsiusque naturæ insitum, nimirum, ad hunc modum misereri. Ideo misericordiarum Deum ipsum vocat. Atque hinc quoque Pauli humilitatem velim consideres. Nam quamvis evangelicæ prædicationis causa periclitaretur, non tamen merito suo, sed per Dei miserationes salutem consecutum se esse ait. Verum hoc quidem apertius postea dixit; nunc autem hæc verba subjungit : « Qui consolatur » nos in omni tribulatione[2]. » Non dixit : « Qui non sinit nos calamitate affici, » sed, « Qui in calamitate nos consolatur. » Nam hoc tum Dei potentiam declarat, tum eorum, qui calamitatibus premuntur, patientiam auget. « Tribulatio, » enim, inquit, patientiam operatur[3]. » Id quod Propheta quoque his verbis indicabat : « In tribulatione dilatasti » me[4]. » Non dixit : « Non passus es me in tribulationem labi, » aut, « Tribulationem confestim submovisti : » sed ea manente, « Dilatasti me : » hoc est, ingentem cordis latitudinem et voluptatem mihi attulisti. Id quod etiam in tribus pueris contigit. Neque enim, quominus in fornacem inciderent, prohibuit, nec cum incidissent, flammam extinxit : verum flagrante fornace latitudinem ipsis præbuit. Hoc autem Deus perpetuo facere consuevit. Id quod etiam Paulus subindicabat, cum diceret : « Qui consolatur nos in » omni tribulatione. » Quin aliud quoque his verbis demon-

[1] Psal. xxvi, 1. — [2] 2 Cor. 1, 4. — [3] Rom. v, 3. — [4] Psal. iv, 1.

strat. Quidnam tandem istud? Nempe quod non semel aut iterum, sed semper hoc faciat. Neque enim nunc consolatur, nunc rursus deserit : sed semper ac perpetuo hoc agit. Ob idque dixit, « Qui consolatur, » non, « Qui consolatus » est : » et, « In omni tribulatione ; » non in hac atque illa, sed in omni ; « Ut possimus et ipsi consolari eos, qui in » omni pressura sunt, per consolationem, qua consolamur » et ipsi a Deo[1]. » Vides-ne quomodo excusationem præstruat, dum magnæ cujusdam afflictionis suspicionem auditori præbet? Atque etiam per hæc ipsa verba modestiam præ se fert, cum ait hanc quoque ipsam miserationem, non ob ipsorum meritum ac dignitatem, sed propter eos, qui ab ipsis adjuvandi erant, contigisse. Ob id enim, inquit, nos consolatus est, ut nos mutuam consolationem alii àliis adhibeamus. Atque hinc quoque Apostolorum dignitatem declarat, dum hoc indicat, quod posteaquam solatio affectus ac recreatus fuit, non sicut nos supinum se atque ignavum præbeat, verum ad cohortandos atque confirmandos et excitandos alios progrediatur. Sunt etiam qui hunc locum sic exponant : Ac si Apostolus dicat : Consolatio nostra aliorum quoque consolatio est. Quin mihi etiam ipse in falsos apostolos, qui incassum se jactabant, domique desidebant, ac deliciis operam dabant, per hujusmodi procemium invehi videtur ; verum obscure, ac velut obiter. Cæterum præcipue id agebat, ut cunctationis ac negligentiæ notam a se depelleret. Nam si propterea consolatione afficimur, ut aliis quoque consolationem afferamus, crimini ne vertite, quod ad vos non accesserimus. Siquidem nobis omne tempus in insidiis et invasionibus, depellendisque ingruentibus periculis terebatur. « Quoniam sicut abundant » Christi passiones in nobis, ita etiam per Christum abundat » consolatio nostra[2]. » Etenim ne Discipulorum animos ca-

[1] 2 Cor. 1, 4. — [2] Ibid. 5.

lamitates suas nimium exaggerando consternaret, ostendit rursum ingentem quoque consolationis copiam esse : sicque animos eorum erigit. Neque hac tantum ratione, sed eo etiam, quod eos Christi submoneat, ipsiusque passiones esse asserat : atque ante consolationem ab ipsis quoque calamitatibus consolationem inducit. Quid enim suavius ac jucundius, quam me Christi socium effici, atque ipsius causa hæc perpeti? Quid cum hac consolatione comparandum? Nec vero hinc tantum, sed aliunde quoque, eorum, qui calamitatibus conflictantur, animos attollit. Unde tandem aliunde? Hinc nempe, quod ait, « Abundant. » Non enim dixit : « Quemadmodum Christi passiones nobis in» gruunt; » sed, « Sicut abundant. » Quibus verbis illud ostendit, quod non modo illius cruciatus, sed his quoque plures perferant. Non enim, inquit, ea tantummodo, quæ ipse passus est, pertulimus, verum his etiam ampliora. Sic enim considera. Vexatus est, persecutionem passus est Christus, flagris cæsus est, mortuus est. At nos, inquit, his plura patimur : quod quidem vel solum ad consolationem satis esse queat. Nec quisquam hunc sermonem arrogantiæ ac temeritatis damnet. Nam et alio loco ait : « Nunc gaudeo in passionibus meis, atque adimpleo ea quæ » desunt passionibus Christi in carne mea[1]. » At neutrum horum temeritatis ullius et arrogantiæ est. Sicut enim Discipuli majora, quam ipse, miracula fecerunt; « Qui enim » credit in me, inquit, majora his faciet[2] » totum autem ipsi ascribitur, qui in ipsis operabatur : sic etiam plura, quam ipse perpessi sunt. At universum hoc rursus ipsi ascribi debet, qui eos consolabatur, atque ita comparabat, ut ingruentia mala forti animo perferrent.

IV. Unde etiam Paulus, quam excelse locutus esset, agnoscens, vide quomodo hoc rursus his verbis mitiget, « Ita

[1] Coloss. I, 24. — [2] Joan. XIV, 12.

» et per Christum abundat consolatio nostra : » totum hoc acceptum illi referens, atque ipsius benignitatem prædicans. Non enim, inquit, quanta calamitate, tanta quoque consolatione afficimur, sed multo majore. Neque enim dixit : Consolatio calamitates æquat : « Sed abundat consolatio ; » ita ut, certaminum tempus, aliarum rursus coronarum tempus sit. Quid enim, quæso, tam amplum ac præclarum, quam ob Christum flagris cædi, et cum Deo colloqui, omnibusque robore præstare, ac persecutores vincere, neque ab universo terrarum orbe subigi et expugnari posse, atque ejusmodi bona hinc expectare, « Quæ » nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis » ascenderunt[1] ? » Quid tam egregium, quam pietatis causa premi, atque innumeris Dei consolationibus frui, ac tot tantisque peccatis liberari ; et Spiritu sancto, et sanctitate atque justitia donari, nec quemquam metuere ac perhorrescere, atque in ipsismet periculis quovis splendidiorem videri ? Ne igitur in tentationibus animo dejiciamur. Nemo enim deliciis studens, et dormiens, ac languens, cum Christo societatem habet ; nemo eorum, qui molliter ac remisse vivunt : verum is demum illi vicinus est, qui in calamitate ac tentatione versatur, atque arctum vitæ iter tenet. Nam ipse quoque hac via incessit. Eamque ob causam dicebat : « Filius hominis non habet ubi caput recli- » net[2]. » Proinde ne animo discrucieris, cum calamitate premeris, animadvertens cui communices, et quonam modo per tentationes scelerum maculas eluas, quantumque inde fructum referas. Nihil enim aliud grave atque acerbum est, quam in Dei offensionem incurrere. Hoc sublato, non afflictio, non insidiæ, non aliud quidpiam prudentem animam molestia afficere queat. Quin potius, quemadmodum si exiguam scintillam in magnum pelagus injicias, eam

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] Matth. VIII, 8.

protinus extinxeris: eodem modo molestia omnis, quamlibet ingens, si in animum bene sibi conscium inciderit, confestim perit et evanescit. Ideo Paulus etiam semper gaudebat, quandoquidem in iis rebus quæ divinæ voluntati consentaneæ erant, fidentem animum gerebat; ac tot mala ne quidem sentiebat: verum quamvis, ut homo, dolore tangeretur, non tamen animo concidebat. Sic Patriarcha quoque ille in gaudio versabatur, tametsi gravia multa sustineret. Sic enim perpende: Patria excidit, longas ac molestas peregrinationes subiit: atque, cum in alienam regionem venisset, ne pedis quidem vestigium habebat. Hinc rursus eum fames excepit, ac solum vertere coëgit. Famem rursum uxoris ereptio secuta est, ac mortis metus, et sterilitas, et bellum, et pericula, et insidiæ, ac denique, quod ærumnarum caput erat, unigeniti et chari filii mactatio, illa, inquam, acerbissimum atque immedicabilem dolorem afferens. Neque enim existimes, quoniam prompto ac libenti animo Deo paruit, idcirco citra ullum doloris sensum illa omnia pertulisse. Nam etiamsi millies justus fuisset, ut revera erat, tamen homo erat, eaque quæ natura fert, patiebatur. At ipsum tamen nihil horum perculit: sed fortis athletæ instar constitit, atque in uno quoque horum victoriam adeptus est. Ad eumdem modum beatus quoque Paulus, cum frequentes afflictiones quolibet die in se irruentes perspiceret, haud secus ac si in medio paradiso degeret, ita gaudebat et exultabat. Ut igitur is, qui hujusmodi gaudio fruitur, a mœrore arripi non potest: sic qui illud minime amplexus est, a quibusvis arripi et expugnari potest. Ac perinde ei accidit, ut ei qui imbecillibus armis instructus est, ac vel levissimo ictu sauciatur: cum contra is, qui probe undique armatus est, ingruentia omnia tela propulset. Etenim quibusvis armis firmior ac valentior est voluptas ea, quæ secundum Deum percipitur. Nec quid-

quam est, quod hujusmodi virum in tristiam ac mœrorem conjicere quæat: verum omnia forti ac generoso animo perfert. Quid enim igne gravius? Quid perpetuis cruciatibus acerbius? Nam ut etiam opes, et liberos, ac denique quidvis amittat, hoc tamen ad ciendum dolorem omnibus est violentius. « Pellem enim, inquit, pro pelle, et omnia » quæ habet homo, dabit pro anima sua[1]. » Nec quidquam corporis tormentis acerbius fingi potest. Sed tamen quæ vel auditu intoleranda sunt, ea ob gaudium illud, quod divinitus concipitur, tolerabilia, atque etiam expectanda fiunt. Ac si a ligno, vel a sartagine, nonnihil adhuc spirantem Martyrem eduxeris, tantum gaudium in eo situm comperies, quantum ne verbis quidem ullis exprimi possit. Et quid faciam, inquies, quando martyrii tempus nunc non est? Quid dicis? Martyrii tempus nunc non adest? Nunquam illud abest: sed semper ob oculos nostros versatur, si vigilanti animo simus. Neque enim in ligno tantum pendere, martyrem facit. Nam si ita res haberet, coronarum hujusmodi Job expers esset. Neque enim ad tribunal adductus est, nec judicis vocem audivit, nec carnificem vidit; non enim e ligno sublimis pendens excarnificabatur : et tamen multis Martyribus acerbiora passus est; ac voces illæ nuntiorum, qui alii aliis succedebant, eum quavis plaga acrius acerbiusque convulnerabant, atque undique lancinabant, vermiumque illorum ora omni ex parte ipsum immanius, quam sexcenti carnifices, corrodebant.

V. Ecquem igitur Martyrem hic non æquet? imovero sexcentos? Nam per omnia rerum genera tum luctabatur, tum palmam obtinebat, nimirum per opes, per liberos, per corpus, per uxorem, per amicos, per hostes, per servos; nam hi quoque in os ejus inspuebant; per famem, per somnia, per dolores, per fœtorem. Ob eamque causam

[1] Job. II, 4.

dixi eum non uni aut duobus, aut tribus, sed sexcentis Martyribus æquandum esse. Etenim una cum iis quæ commemorata sunt, tempus quoque magnum ipsius coronis cumulum addit : quippe quod ante legem et gratiam hæc perpessus sit, quod multos menses, quod omnia supra modum, quod acerbitates omnes simul in eum impetum fecerint. Atqui unumquodque eorum, vel solum intolerabile erat, ipsaque adeo divitiarum jactura, quæ reliquis tolerabilior esse videbatur. Multi quippe plagas quidem æquo animo tulerunt, qui tamen opum jacturam minime pertulerunt : verum earum causa flagris potius concidi, atque innumeris calamitatibus affici, quam aliquam earum partem projicere maluerunt, gravioremque eam plagam existimarunt, quæ ex opum detrimento capitur. Itaque hoc quoque aliud Martyrii genus est, cum quis earum amissionem forti animo perfert. Et quonam modo, inquiet aliquis, eam forti animo perferemus? Cum didiceris te per unicam vocem, qua Deo gratias agas, plus lucri facturum, quam damni feceris. Nam si audita earum amissione minime conturbemur, sed dicamus : Benedictus Deus, longe uberiores divitias invenimus. Neque enim tantum utilitatis capies, si opes tuas in egentes consumas, et obambules, ac pauperes conquiras, facultatesque tuas in eos, qui fame laborant, spargas, quantum per hoc unum verbum emolumenti feres. Quandoquidem et Jobum non tam admiror, cum domum suam pauperibus apertam habet, quam eumdem suspicio, ac prædico, cum bonorum ereptionem ita fert, ut gratias etiam agat. Quod etiam ipsum in liberorum amissione accidere cernere licet. Neque enim hac in re minorem mercedem capies, quam ille, qui filium suum adduxit, atque immolavit, si cum filium morientem conspexeris, benigno Deo gratias agas. In quo enim is qui hujusmodi animo præditus est, Abrahamo inferior sit? Ille enim

non mortuum humi stratum vidit, sed tantum expectavit. Quocirca si hac ratione superior est, quod filium mactare parabat, atque extenta manu gladium arripuerat, in hoc rursum inferior est, quod hic puer mortuus jaceat. Quinetiam alioqui præclari facinoris spes consolationem ipsi afferebat : atque illud item quod strenuum hujusmodi facinus, propriæ ipsius fortitudinis munus erat : ac præterea vox ea, quæ cœlitus mittebatur, ab eo audita, promptiorem eum reddebat. Hic autem nihil ejusmodi est. Ex quo intelligitur adamantina quadam anima opus esse, ut quispiam unicum filium, qui in divitiis educatus fuerat, lætamque de se spem afferebat, in tumulto jacentem, et extentum conspiciens, casum hunc leniter ac placide ferat. Qui hoc animo est, si sedatis naturæ fluctibus illud Jobi siccis oculis dicere queat : « Dominus dedit, Dominus abs» tulit[1] ; » ob hoc duntaxat verbum una cum Abrahamo collocabitur, una cum Job victor prædicabitur. Quod si compressis mulierum singultibus, chorisque lugentium dissolutis, omnes ad celebrandas Dei laudes excitarit, innumera in cœlo, innumera in terra præmia consequetur, hominibus eum admirantibus, Angelis plaudentibus, Deo coronante.

VI. Et quî fieri queat, dicet aliquis, ut qui homo est, non lugeat? Nimirum si cogites, nec Patriarchæ, nec Jobo, cum homo uterque esset, quidquam tale accidisse, idque cum uterque ante legem et gratiam ac tantam legum philosophiam extitisset. Si præterea illud consideres, eum, qui vitam cum morte commutavit, ad meliorem regionem migrasse, atque ad præstantiorem sortem transiliisse, teque non filium amisisse, sed in tuto jam loco collocasse. Quamobrem ne dixeris : Jam pater non vocor. Cur enim, non jam voceris, cum filius tuus superstes sit? Num pue-

[1] Job. 1, 21.

rum amisisti? Num filium perdidisti? Imo potius adeptus es, tutiusque possides. Ob idque non jam hic solum pater vocaris, sed etiam in cœlo. Quamobrem, tantum abest ut patris nomen amiseris, ut copiosius etiam illud tibi accesserit. Neque enim jam mortalis, sed immortalis filii pater vocaberis, strenuique militis, atque intus perpetuo stantis. Neque enim est, quod eum idcirco tibi periisse putes, quia non adest. Etenim si peregre profectus fuisset, non propterea una cum corpore propinquitatis quoque nomen abscessisset. Quocirca ne jacentis vultum attende; sic enim ægritudinem exsuscitas; verum da operam, ut mentem ab eo, qui jacet, ad cælum subducas. Non enim cadaver hoc, quod humi jacet, filius tuus est: sed ille, qui avolavit, atque in immensam altitudinem ascendit. Cum itaque depressos oculos, atque contractum os, et corpus motu carens videris, cave hoc tibi in mentem veniat, quod os istud non jam loquitur, oculi isti non jam cernunt, pedes isti non jam ambulant, sed omnia in corruptionem abierunt. Cave, inquam, ista dicas; verum his contraria, nempe: Os istud melius loquetur, oculi isti meliora cernent, et pedes in nubibus sublimes tollentur, ac denique corpus istud, quod nunc corrumpitur, immortalitatem induet, illustrioremque filium meum recipiam. Quod si mœrorem tibi ea, quæ cernis, afferunt, interim tecum ipse hæc loquere: Vestimentum hoc est, id exuit, ut ipsum præclarius recipiat. Domus hæc est: ea eversa est, ut luculentior fiat. Quemadmodum enim nos, cum domum purgaturi sumus, eos, qui intus habitant, ne quid pulveris contrahant, ac tumultu offendantur, foras amandamus, ac paulisper secedere jubemus; posteaquam autem domum tutam reddimus, tum denique ipsos libere introire sinimus: eodem modo Deus quoque facit; everso enim putri ipsius tabernaculo, interim eum in paternam

domum atque ad se introducit, ut posteaquam illud diruerit, atque instaurarit, tum demum splendidius id ei reddat. Quocirca ne dixeris, periit, nec jam est; eorum enim, qui fide carent, hæc verba sunt; verum hoc potius: Dormit, ac resurget: peregre abiit, atque cum rege venturus est. Quis hoc sermone utitur? Is nempe, qui Christum in se loquentem habet. « Si enim credimus, inquit, » quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ac vivit; ita etiam » Deus eos, qui obdormierunt, per Jesum adducet cum » eo [1]. » Quare si filium quæris, illic eum quære, ubi rex est, ubi Angelorum exercitus, non in sepulcro, non in terra, ne alioqui, eo usque adeo in altum erecto, ipse humi provolutus maneas. Si ad hunc modum philosophemur, omnem ejusmodi dolorem nullo negotio propellemus. Deus autem miserationum et totius consolationis omnium nostrum corda consoletur, et eorum, qui in ejusmodi doloribus versantur, et eorum, qui alio mæroris genere tenentur, donetque ut omni mœstitia liberemur, ac spirituale gaudium percipiamus, futuraque bona consequamur. Quæ detur omnibus nobis assequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, potestas, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 1 Thess. IV, 13, 14.

HOMILIA II.

CAPUT I.

Sive autem tribulamur, pro vestra consolatione et salute, quæ operatur in tolerantia earumdem passionum, quas et nos patimur : et spes nostra firma est pro vobis [1].

I. Postquam [2] unam ac principem exhortationis atque consolationis causam protulit, nempe quod Christo communicemus, secundam quoque hanc ponit, nimirum quod Discipulis ipsis hinc salus comparetur. Ne igitur animis concidatis, inquit, nec perturbemini ac metuatis, propterea quod affligimur. Quandoquidem hoc ipso nomine æquius fuerit vos fiduciam concipere. Nam nisi affligeremur, hæc omnia vobis exitium attulissent. Quî tandem istud? Quoniam si animis fracti, ac periculorum metu perterriti, fidei doctrinam vobis minime prædicavissemus, ut veram scientiam intelligeretis, extremo in discrimine res vestræ sitæ essent. Vides rursus quanta Pauli vis sit atque contentio? Ab his ipsis rebus, quæ metum ac perturbationem ipsis afferebant, eos consolatur. Quo etenim persecutiones nostræ magis ingravescunt, inquit, eo magis bona vestra spes incrementum capere debet, quandoquidem tanto major saluti consolationique vestræ cumulus accedit. Quidnam enim tantam ad consolandum vim habebat, quam quod prædicationis beneficio tot bona consequebantur? Postea, ne universam laudem solus ipse sibi arrogare videatur, vide quomodo eos quoque in laudis so-

[1] 2 Cor. 1, 6. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVIII, p. 330-336.

cietatur asciscat. Postquam enim dixit : « Sive tribula-» mur, pro vestra consolatione et salute, » subjunxit : « Quæ » operatur in tolerantia earumdem passionum, quas et nos » patimur. » Ac dilucidius hoc quidem postea exprimit his verbis : « Sicut socii estis passionum, sic eritis et consola-» tionis. » Interim autem hoc loco id subindicavit, cum dixit : « Earumdem passionum, » atque ita sermonem cum illis communicavit. Quod autem ait, hanc sententiam habet : Non nos soli vestræ salutis negotium agimus ; sed et vos quoque. Siquidem et nos, dum prædicationis munus obimus, affligimur : et vos, qui sermonem excipitis, in iisdem calamitatibus versamini : nos videlicet, ut, quæ accepimus, vobis impertiamus : vos, ut quod datur, accipiatis, nec amittatis. Quidnam igitur est, quod cum hac humilitate comparari possit ; quippe cum eos, qui tanto intervallo ab eo dissiti erant, in eamdem patientiæ laudem dignitatemque subvehat ? Inquit enim : « Quæ operatur » in tolerantia earumdem passionum. » Neque enim per fidem duntaxat salus vobis comparatur : verum per id etiam, quod easdem, quas nos, calamitates suffertis. Quemadmodum enim egregius athleta ob probam corporis habitudinem, etiam cum cernitur, atque artem in se ipso continet, homines in admirationem trahit, at cum operatur, et plagas perfert, atque adversarium ferit, tum denique potissimum elucet, quoniam tum denique bona ipsius habitudo vim suam exerit, artisque præstantia declaratur : eodem modo salus nostra tum luculentius agitur, hoc est, ostenditur, augetur, amplificatur, cum tolerat et patitur, ac cuncta forti et strenuo animo subit. Ex quo colligitur, salutis negotium non in hoc consistere, ut quispiam alium malo afficiat, sed ut ipse afficiatur. Nec dixit : ἐνεργούσης, hoc est, quæ efficit, sed : ἐνεργουμένης, id est quæ efficitur : ut videlicet illud ostendat, quod ad eo-

rum promptitudinem atque animi alacritatem divina quoque gratia adjuncta, multas utilitates afferebat, dum in illis operaretur. « Et spes nostra firma est pro vobis[1]. » Hoc est, etiamsi innumeras rerum acerbitates perpetiamini, confidimus tamen fore, ut ne ob vestras quidem persecutiones concidatis. Tantum enim abest, ut sinistri quidquam de vobis, ob ea quæ patimur, suspicemur, ut cum ipsi periclitamini, tum quoque bono animo simus. Vides quantum illi ex priore Epistola profecerint? Etenim multo majora ipsis pro testimonio tribuit, quam Macedonibus, quos tamen alioqui passim per totam Epistolam laudibus tollit. Nam illorum quidem causa in metu erat, atque aiebat : « Misimus vobis Timotheum, ad confirman» dos vos, et exhortandos pro fide vestra, ut nemo movea» tur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis quod in hoc » positi sumus. » Ac rursus : Propterea et ego amplius non » sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram : ne forte » tentaverit vos is qui tentat, et inanis fiat labor noster[2]. » De his autem nil tale loquitur, sed plane contra. « Spes » nostra firma est pro vobis. Sive consolamur, pro vestra » consolatione et salute. Scientes quod sicut estis socii » passionum, ita eritis consolationis[3]. » Nam quod eorum causa Apostoli premerentur, his verbis indicavit, sive tribulamur, pro vestra consolatione et salute. Vult item ostendere, quod eorum etiam causa consolatione afficerentur. Atque hoc quidem superius quoque dixit, tametsi indefinite. « Benedictus enim, inquit, Deus, qui consolatur » nos in omni tribulatione, ut possimus et ipsi consolari » eos, qui in omni pressura sunt. » Ait rursus idem hoc quoque loco apertius, atque ad eorum animos curandos efficacius. « Sive enim consolamur, inquit, pro vestra con» solatione. » Quorum verborum hic sensus est ; Consola-

[1] 2 Cor. I, 7. — [2] I Thess., III, 2-5. — [3] 2 Cor. I, 6, 7.

tio nostra, consolatio vestra existit : etiamsi vos minime sermone consolemur. Nam si paulum ipsi respiremus, id vobis ad consolationem satis est : ac si nos solatio afficiamur, in consolationem vestram hoc cedit. Quemadmodum enim calamitates nostras, vestras esse ducitis : sic etiam nostram consolationem vestram esse censetis. Neque enim certe, cum in adversis rebus socii mihi sitis, in lætis item ac secundis socii non eritis. Quocirca cum in omnibus rebus socios vos habeam, non est quod me hujusce tarditatis ac moræ nomine accusetis. Nam pro vobis affligimur, et propter vos consolatione afficimur. Ne quis enim grave ac molestum id esse existimaret, quod dixerat, propter vos hæc patimur, illud etiam addit, et propter vos consolatione afficimur : ac ne nos quidem soli periclitamur, cum ipsi quoque in earumdem calamitatum partem veniatis.

II. Itaque tum ex eo quod periculorum socios ipsos assumpsit : tum ex eo quod consolationis suæ causam ipsis ascribit, orationem lenit. Ac propterea, sive insidiis appetamur, firmo animo estote; nam ut fides vestra plus roboris colligat, hoc patimur; sive solatium accipimus, hoc quoque nomine gloriamini : nam propter vos eo fruimur, ut hinc etiam consolationis nonnihil ad vos redeat, dum lætitiæ nostræ participes estis. Atque ut intelligas quod de hoc consolationis modo nunc loquatur, quem ipse percipiebat, non hinc tantum quod consolatione ab ipsis afficeretur, verumetiam quia eos ab afflictione liberos esse intelligeret, audi quæ deinceps sequuntur, per quæ hoc aperte declaravit, cum dixit : « Scientes quod sicut socii » estis passionum, ita eritis et consolationis[1]. » Sicut enim, cum nos persecutionem patimur, vos perinde doletis, ac si ipsi eam subiretis; sic non dubitamus, quin, cum solatium accipimus, vos eo frui existimetis. Quid hoc animo

[1] 2 Cor. 1, 7.

humilius fingi possit, quippe qui periculis tanto eos intervallo superans, socios tamen eos vocat, qui ne minimam quidem eorum partem sustinebant. In consolatione autem universam ipsis causam, non suis laboribus ascribit. Deinde quoniam de afflictionibus generatim loquebatur, jam locum quoque narrat, in quo hæc perpessus sit. « Non enim » volumus vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra quæ » facta est nobis in Asia[1]. » Hæc, inquit, idcirco dicimus, ne ea, quæ nobis acciderunt, ignoretis. Siquidem rerum nostrarum statum vobis exploratum esse cupimus, atque id summo studio curamus : quod quidem maximum est dilectionis argumentum. Hoc autem in superiore quoque Epistola his verbis prius significarat : « Ostium mihi aper- » tum est magnum et evidens, et adversarii multi Ephesi[2]. » Hæc igitur in memoriam ipsis redigens, atque exponens quæ subierat, ait, « Nolo vobis ignotam esse afflictionem » eam quæ mihi in Asia contigit. » Quod etiam ipsum, cum ad Ephesios scriberet, dicebat. Nam cum Tychicum ad eos misisset, hanc ipsi profectionis causam fuisse commemorat. Ideoque dicebat : « Ut autem sciatis et vos quæ circa » me sunt, quid faciam, omnia vobis nota faciet Tychicus, » charissimus frater et fidelis minister in Domino, quem » misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos » sunt, et consoletur corda vestra[3]. » In aliis quoque Epistolis hoc ipsum facit. Neque id supervacaneum est, sed perquam etiam necessarium : partim ob ingentem charitatem, qua discipulos prosequebatur, partim ob assiduas tentationes, in quibus permagna consolatio erat, compertum habere quonam statu utraque ex parte res se haberent : quo nimirum, si tristes et acerbæ essent, ad eas perferendas se compararent, atque in sollicitudine cautioresque essent : sin autem lætæ ac jucundæ, simul gauderent. Cæterum

[1] 2 Cor. I, 8. — [2] 1 Cor. XVI, 9. — [3] Ephes. VI, 21, 22.

hoc loco, et tentationum invectionem, et quo pacto his liberatus sit, simul exponit. « Quoniam supra modum gra- » vati sumus, supra virtutem. » Non secus videlicet ac navis aliqua, quæ gravi quodam onere demergitur. Atque unam quidem et eamdem rem his verbis intelligere videtur, cum dixit, « Supra modum, et, supra virtutem: » non tamen una est, sed duæ. Etenim ne quis dicat: Quid enim, si supra modum quidem erat periculum, vobis autem non magnum erat? Idcirco subdidit: Et magnum erat, et vires nostras superabat, atque usque adeo superabat, ut etiam vivere nos tæderet, hoc est, nullam spem et expectationem haberemus nos amplius victuros. Id quod David inferorum portas, ac partus dolores, et mortis umbram appellat, hoc nimirum hic quoque Paulus dicit: Ejusmodi periculum subiimus, quod omnino mortem afferret. « Sed » ipse in nobis ipsis responsum mortis habuimus: ut » non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat » mortuos[1]. » Quid est, « Responsum mortis habuimus? » sententiam, judicium, expectationem. Talem enim res ipsæ vocem mittebant, tale responsum dabant ea quæ evenerant, nempe quod certissime morituri essemus. Verum id usque ad rem ipsam minime processit, sed intra suspicionem nostram substitit. Quanquam enim rerum natura hoc pronuntiaverat, tamen Dei potentia sententiam in opus exire non passa est, sed in sola nostra cogitatione, atque in expectatione, hoc contingere permisit. Ideoque ait: « In nobis ipsis responsum mortis habuimus, » non in re ipsa. Cur autem tantum periculum nobis creari permiserit: ut vitæ spes omnis nobis erepta esset? « Ne, inquit, » fidentes simus in nobis, sed in Deo. »

III. His autem verbis Paulus, non quod ipse ita affectus esset, absit hoc, sed ut alios, per ea, quæ de se ipso dice-

[1] 2 Cor. 1, 9.

bat, institueret, simulque etiam modestiæ studio ductus, utebatur. Quandoquidem in progressu quoque ait : « Datus » » est mihi stimulus carnis[1], » hoc est, tentationes, ut ne extollar. Atqui Deus non ideo se permisisse ait, sed alteram ob causam. Quam tandem? Nimirum ut ipsius potentia magis eluceret. « Sufficit enim tibi, inquit, gratia » mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. » Verum, ut a me dictum est, nusquam mores suos obliviscitur, seipsum inter eos, qui longe inferiores erant, ac multa disciplina et correctione opus habebant, accensens. Nam alioqui, cum ad meliorem mentem revocandos etiam vulgares homines, una aut altera tentatio coorta sufficiat; quonam tandem modo is, qui supra mortales omnes humilitatem per omnem vitæ cursum coluerat, pluraque, quam quisquam alius, perpessus fuerat, post tot annos, ac cœlis dignam philosophiam, hac admonitione opus haberet? Ex quo perspicuum illud est, eum hoc loco, partim modestiæ studio, partim ut eos, qui de se ipsis magnifice sentiebant, atque arroganter se jactabant, deprimeret ac coërceret, his verbis usum fuisse : « Ut non simus fidentes in » nobis, sed in Deo. » Ac vide quomodo hac quoque ratione animos eorum deliniat. Tentationes enim, inquit, vestra causa nobis inferri permissæ sunt, tanto in pretio vos Deus habet; si enim tribulamur, inquit, pro vestra consolatione et salute : at immodica calamitatum magnitudo propter nos contigit, ne magnifice sentiamus. Nam supra vires aggravati sumus, ut ne fidentes simus in nobis ipsis, sed in Deo qui suscitat mortuos. Rursus doctrinam de resurrectione, de qua tot in priori Epistola verba fecerat, in memoriam ipsis revocat, atque a præsentibus rebus ei fidem astruit. Unde etiam subjunxit : « Qui de tantis morti» bus nos eripuit[2]. » Non dixit : Ex tot periculis : quo simul

[1] 2 Cor. XII, 7. — [2] Id. I, 10.

et intolerandam tentationum acerbitatem ostendat, et illum, quem dixi, sermonem confirmet. Quoniam futura res erat resurrectio, idcirco hanc quotidie fieri ostendit. Nam cum Deus hominem, de quo spes omnis jam abjecta erat, quique ad ipsas usque mortis portas accesserat, in sublime revocat, nihil aliud quam resurrectionis specimen præbet, ab ipsis mortis faucibus eum retrahens, qui in eas inciderat. Quo etiam fit, ut de multis, qui cum ab omnibus deplorati fuerint, ac deinde ex gravi morbo aut intolerandis quibusdam tentationibus emerserint, illud usurpari soleat : Mortuorum resurrectionem in hoc homine vidimus. « In quem speramus quoniam et adhuc eri» piet, adjuvantibus etiam vobis in oratione pro nobis. Ut » ex multorum personis ejus, quæ in nobis est, donationis » per multos gratiæ agantur pro nobis [1]. » Quoniam id quod dixerat, « Ut ne simus fidentes in nobis ipsis, » commune crimen et accusatio esse videbatur, quæ nonnullos eorum perstringeret, mitigat rursus id quod dixit, preces ipsorum ingentis præsidii loco implorans, illudque simul indicans, vitam nostram in perpetua cura et sollicitudine esse oportere. Nam dum ait: « Speramus autem quoniam et » adhuc eripiet, » multarum tentationum agmen prænuntiat: nec tamen usquam derelictionem, sed auxilium ac suppetias. Deinde, ne ideo animis consternantur, quod audiant fore, ut in perpetuis periculis versentur, prius, quidnam pericula utilitatis afferant, demonstravit, nempe, ne simus fidentes in nobis ipsis, hoc est, ut Deus nos in perpetua humilitate contineat: et ut salus eorum procuretur: atque alia etiam plura existant, velut Christo communicare; abundant enim, inquit, passiones Christi in nobis; et pro fidelibus pati; sive enim tribulamur, inquit, pro vestra consolatione ac salute; tum etiam quod hæc ipsa

[1] 2 Cor. I. 11.

magis eluceat; sit enim ait: Quæ operatur in tolerantia earumdam passionum; illud item, quod hinc fortes ac tolerantes efficiantur: ac præterea, quod resurrectionem ante oculos suos effulgentem cernant; ex tantis enim, inquit, mortibus nos eripuit; ad hæc quod ea ratione solliciti reddantur, atque in eum semper respiciant: Speramus enim, inquit, quod eripiet; ac denique, quod precibus aflixi sint, adjuvantibus enim, inquit, vobis in oratione pro nobis. Posteaquam igitur afflictionum ultilitatem ostendit, ac deinde sollicitudinem ipsis injecit, rursus eorum animos acuit, atque ad virtutem promptiores efficit, magnum ipsorum precibus testimonium tribuens, siquidem ob eas Paulum ipsis donarint. Adjuvantibus enim, inquit, vobis in oratione. Quid autem est, « Ut in multis » personis ejus, quæ in nobis est, donationis per multos » gratiæ agantur pro nobis? » Ex mortibus illis nos eripuit, adjuvantibus etiam vobis in oratione, hoc est, vobis omnibus nostra causa deprecantibus. Beneficium enim in nos collatum, hoc est, salutem nostram, vobis omnibus largiri voluit: ut multæ personæ gratias ipsi agant, quandoquidem multæ quoque gratiam acceperunt.

IV. Hæc porro eo dicebat, partim ut ipsos ad preces aliorum quoque causa fundendas, excitaret, partim item, ut pro iis etiam calamitatibus, quibus alii afficerentur, gratiis Deo semper agendis ipsos assuefaceret, ostendens videlicet id ipsi quoque quam gratissimum esse. Nam qui hæc aliorum causa facere consueverint, multo sane magis utraque hæc ipsi sua causa præstaturi sunt. Quinetiam eos ad humilitatem erudit, atque ad ferventiorem charitatem ducit. Nam cum ipse, qui tot partibus sublimior illis erat, eorum precibus salutem se consecutum esse, ac propter ipsorum orationes beneficium accepisse dicat, velim tecum reputes, quo eos animo quamque modesto

esse oportebat. Quin illud quoque animadverte, quod etiamsi Deus misericordia permotus aliquid faciat, tamen hic quoque precatio multum adjumenti affert. Etenim in principio salutem suam Dei miserationibus acceptam retulit; Deus enim miserationum, inquit, nos eripuit; hic autem eamdem ipsorum quoque precibus ascripsit. Nam etiam illum, qui talentorum decem millia debebat, postquam ad ipsius pedes accessisset, miseratus est: et tamen dictum est: « Misericordia motus dimisit eum[1]. » Atque item Chananææ, post multam illam assiduitatem ac tolerantiam, tum denique filiæ salutem concessit: etiamsi alioqui misericordia ductus ipsi salutem attulerit. Ex quo nimirum discimus, quamvis Deus misericordiam erga nos adhibiturus sit, nobis tamen istud prius faciendum esse, ut misericordia dignos nos ipsos præstemus. Quamvis enim misericordia sit, dignos tamen requirit. Non etenim temere quibusvis obtingit, etiam stupore laborantibus. « Miserebor, enim inquit, cujus miserebor: et misericordiam præstabo ei, cui miserebor[2]. » Vide quippe quidnam hic quoque dicat: « Adjuvantibus et vobis in oratione. » Nam nec totum ipsis tribuit, ne eorum animos efferat: nec rursus eos omni ex parte ab hujus beneficii laude submovit, ut eos incitet, alacrioresque efficiat, atque inter se devinciat. Unde etiam dicebat: Salutem meam vobis donavit. Nam persæpe quoque Deus quasi pudore commovetur, cum multitudinem ac precationem concordem atque conspirantem cernit. Ideo Prophetæ dicebat: « Ego autem non » parcam huic civitati, in qua habitant plus quam centum » viginti millia hominum[3]. » Deinde ne putes Deum ob multitudinem duntaxat ad misericordiam inflecti, his verbis utitur: « Si fuerit numerus Israël tanquam arena » maris, reliquiæ salvæ fient[4]. » Qui factum est igitur, ut

[1] Matth. XVIII, 27. — [2] Exod. XXXIII, 19. — [3] Jon. IV, 11. — [4] Isaï. X, 22.

Ninivitas servarit? Nempe quia non multitudo solum erat, sed multitudo virtute prædita. Pœnitentiam enim unusquisque egit, et a via sua prava recessit. Atque etiam ipse, dum salutem ipsis afferret, aiebat: «Nesciunt quid sit inter » dextram et sinistram.» Ex quo perspicuum est eos in priora peccata simplicitate potius quam animi perversitate lapsos fuisse. Idque ex eo constat, quod paucis verbis auditis ad meliorem mentem se receperunt. Quod si ad eos servandos hoc satis virium habuisset, quod centum viginti hominum millia erant, quidnam prius quoque prohibuisset, quin salutem adipiscerentur? Cur igitur non dixit ei: Ego autem non parcam civitati huic ita immutatæ, sed tot millia profert? Ex abundanti hoc facit. Nam mutatio quidem manifesta erat; numerus autem et simplicitas civium Prophetæ ignota erant. Undique igitur eorum animos emollire studet. Nam tum viribus pollet multitudo, cum virtus etiam accedit. Quod etiam alio loco Scriptura his verbis declarat: «Oratio autem fiebat » sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo[1].» Tantamque vim habuit, ut quamvis etiam fores clausæ essent, et catenæ Apostolum stringerent, custodesque utrinque ad ipsius latus dormirent, eum tamen eduxerit, atque ex omnibus illis difficultatibus liberarit. Verum, quemadmodum, si virtus adsit, magnam vim habet multitudo, ita si vitium adsit, nullam utilitatem affert. Siquidem et Israëlitæ, quos arenæ maris numerum adæquasse Scriptura refert, omnes perierunt. Atque etiam tempore Noë permulti, imo innumeri erant: nec tamen eos quidquam hoc juvit. Sola enim multitudo nihil potest, verum tum demum cum accessionis loco est. Demus igitur operam, ut in precibus coëamus, alii pro aliis precemur, quemadmodum illi pro Apostolis. Sic enim et mandatum explemus: et ad chari-

[1] Act. XII, 5.

tatem incitamur : cum autem charitatem dico, omnia bona hoc vocabulo complector; atque etiam majore studio gratias agere discamus. Nam qui pro alienis gratias Deo agunt, multo magis id pro suis faciunt : Hoc David quoque faciebat, cum diceret : « Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum[1]. » Hoc et Apostolus passim exposcit. Hoc igitur nos item faciamus, atque apud omnes Dei beneficium prædicemus, ut eos laudationis socios assumamus. Nam si, cum beneficium aliquod ab hominibus accepimus, atque id celebramus, promptiores eos ad bene de nobis merendum reddimus : multo magis, Dei beneficia prædicantes, ad majorem benevolentiam ipsum attrahemus. Et si, cum beneficium aliquod ab hominibus consecuti sumus, ad gratias nobiscum agendas alios etiam excitamus, multo profecto magis nobis curandum est, ut multos, qui gratias pro nobis agant, ad Deum adhibeamus. Cumque Paulus, qui tantam fiduciam obtinebat, hoc faciat, tanto magis hoc a nobis fieri necesse est. Quocirca sanctos viros etiam atque etiam obsecremus, ut pro nobis gratias agant, atque etiam ipsi pro nobis hoc invicem faciamus. Istud præsertim sacerdotum munus est, utpote bonum omnium præstantissimum. Accedentes enim, primum pro universo orbe communibusque commodis gratias agimus.

V. Nam etsi communia Dei beneficia sunt, tamen tu quoque in communi salutem es consecutus. Itaque, tum pro privata tua communem gratiarum actionem debes : tum pro communi privatam Deo laudem abs te offerri æquum fuerit. Etenim solem non tibi uni accendit, sed etiam communiter omnibus : et tamen in parte totum habes. Nam ob communem omnium utilitatem tanta magnitudine creatus est : tu tamen solus tantum vides, quantum universi mortales videre queant. Ex quo efficitur, ut

[1] Psal. XXXIII, 4.

tantam gratiarum actionem debeas, quantam universi. Ac te, et pro communibus beneficiis gratias agere par est et pro aliorum virtute. Multis enim etiam propter alios beneficiis afficimur. Etenim si vel decem soli justi viri in Sodomis inventi fuissent, non in eas, quas pertulerunt, calamitates incidissent. Quamobrem pro aliorum quoque apud Deum libertate ac fiducia gratias agamus. Siquidem prisca lex hæc est, atque antiquitus in Ecclesia instituta. Sic Paulus pro Romanis, pro Corinthiis, pro universo orbe gratias agit. Nec vero illud mihi dixeris : Hoc præclarum facinus meum non est. Quamvis enim tuum non sit, sic quoque tamen gratias agere debes, quod membrum tuum tale sit. Quanquam etiam illud tuum facis, cum laudas et in coronarum partem ipse etiam venis : atque eamdem gratiam percipies. Ob eamque causam Ecclesiæ leges ad hunc modum preces fieri jubent : non eas dumtaxat, quæ pro fidelibus, sed eas etiam quæ pro catechumenis adhibentur. Siquidem lex ad supplicandum pro his, qui nondum initiati sunt, fideles excitat. Nam cum diaconus ait : « Pro catechumenis intente oremus, » nihil aliud facit, quam ut universam fidelium multitudinem ad preces pro illis obeundas excitet. Atqui alieni adhuc sunt catechumeni. Nondum enim corpori Christi insiti sunt, nec mysteriorum participes effecti, verum a spirituali grege adhuc divisi. Quod si ergo pro his orandum est, multo sane magis pro nostris membris. Ob idque etiam ait : « Intente » oremus. » Ne videlicet eos tanquam alienos abdices ac rejicias, ne tanquam peregrinos non agnoscas. Nondum enim lege sancitam, atque a Christo invectam precationem habent, nondum liberius orandi potestatem nacti sunt; sed aliorum, qui mysteriis initiati sint, ope indigent. Etenim extra vestibula regia stant, longeque a sacris cancellis. Eaque etiam de causa, cum tremendæ preces fiunt

ablegantur. Quo fit, ut te quoque hortetur, ut pro illis ores, quo membra tua fiant, nec jam peregrini atque alieni sint. Illud enim, « Oremus, » non ad sacerdotes tantum, sed etiam ad populum spectat. Nam cum ait : « Recte stemus, oremus, » omnes ad precandum hortatur. Ac tum precationem auspicans, ait : « Ut misericordissimus ac miserator Deus orationes eorum exaudiat. » Etenim ne dicas : Quid est quod oremus? Alieni sunt, nondum nobiscum conjuncti. Unde Deum permovere possum? Unde eum adducere, ut misericordiam ac veniam illis impertiat? Ne, inquam, hæc quærens hæreas, vide quomodo his verbis dubitationem tuam discutiat : « Ut misericordissimus ac miserator Deus. » Audisti, misericordissimus Deus? perplexo jam animo esse desine. Misericordissimus enim ille, omnium, hoc est tam peccatorum quam amicorum, miseretur. Quocirca ne dixeris : Quonam modo eorum causa Deum adibo? Ipse enim eorum preces exaudiet. Quænam porro alia catechumenorum precatio fuerit, quam ut ne catechumeni maneant? Mox supplicationis quoque modum dictat. Quisnam autem ille est? « Ut cordium ipsorum aures aperiat. » Occlusæ enim et obturatæ adhuc sunt. Aures porro non externas hasce, sed mentis intelligit. « Ut audiant quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [1]. » Neque enim arcana mysteria audierunt, sed procul et eminus stant. Atque etiamsi audiant, haud tamen, quid dicatur, intelligunt. Siquidem ea ingentem sagacitatem et intelligentiam requirunt, non autem ut duntaxat audiantur. Ipsi vero internas aures nondum acceperunt. Unde etiam prophetiæ gratiam ipsis optat. Siquidem Propheta ad hunc modum loquebatur. « Dominus dat mihi linguam eruditam, ut sciam quando oportea proferre sermonem : quoniam ipse aperit os

[1] 1 Cor. II, 9.

» meum, posuit me mane, apposuit mihi aurem audien- » tem [1]. » Quemadmodum enim Prophetæ alio modo ac reliqui homines audiebant : sic fideles quoque alio modo quam catechumeni. Atque hinc etiam docetur catechumenus, se ab hominibus hæc non dicere, neque audire : « No- » lite enim, inquit, vocare vobis magistrum in terra [2]; » sed sublimitus atque e cœlis. Erunt enim omnes, inquit Scriptura, docibiles Dei [3]. Atque idcirco ait : « Et instillet » ipsis verbum veritatis. » Ita ut interne in ipsos infundatur. Necdum enim, ut par est, veritatis verbum norunt. « Ut timorem suum in ipsis seminet. » At hoc minime sufficit : alia enim ceciderunt secus viam, illa super petras.

VI. Verum nos non ad hunc modum postulamus ; sed sicut aratrum in pingui terra sulcos aperit, sic etiam hic ut fiat precamur, nempe ut in mentis imo innovati, semina injecta excipiant, ac quidquid audierint accurate retineant. Unde etiam hæc verba subnectit, « Et confirmet » fidem suam in animis eorum. » Hoc est, ut ne in superficie jaceat, sed alte radices agat. « Ut justitiæ Evangelium » ipsis revelet. » Duplex velamen esse ostendit ; alterum quia mentis ipsorum oculi clausi sunt, alterum quia opertum illis est Evangelium. Ac proinde superius quidem dicebat « Ut aperiat aures cordis ipsorum. » Hic autem, ut justitiæ Evangelium ipsis detegat, hoc est, ut sapientes eos, et ad illud excipiendum idoneos reddat, atque ut doceat, ac semina jaciat. Nam sive idonei sint, nihil tamen id ipsis emolumenti attulerit, nisi Deus detexerit : sive Deus detegat, ipsi autem repudient, in idem rursus detrimentum prolabentur. Hac de causa utrumque petimus, nempe ut et corda aperiat, et Evangelium patefaciat. Neque enim si regium paludamentum superjecto velo tectum jaceat, quidquam hoc intuentium oculis profuerit : quemadmo-

[1] Isaï. L, 4. — [2] Matth. XXIII, 1. — [3] Isaï. LIV, 13.

dum rursum nil detectum illud esse juverit, si oculi minime vigilent. Ambo porro ista contingent, si illi prius voluerint. Quidnam autem est justitiæ Evangelium? nimirum quod justos efficit. His enim verbis baptismi desiderium in ipsis ciet, dum illud ostendit, Evangelium non tantum peccata remittere, sed justitiam etiam afferre. « Ut det illis mentem divinam, castam cogitationem, vi » tam cum virtute conjunctam. » Audiant hæc fideles, qui vitæ hujusce negotiis afflixi sunt. Nam si iis, qui minime initiati sunt, hæc postulare jubemur, animadvertas velim, quales nos ipsos esse oporteat, qui hæc aliis postulamus. Siquidem id agendum est, ut vita nostra Evangelio respondeat. Quo etiam fit, ut precationis lex a doctrina ad vitam transeat. Postquam enim dixit : « Ut justitiæ Evan» gelium ipsis detegat, » subjunxit, « Ut det ipsis mentem » divinam. » Quid est divinam? Hoc est, ut Deus in ea habitet. « Inhabitabo enim in ipsis, inquit, et inambulabo[1]. » Nam cum mens justitia prædita est, ac peccata exuit, Dei domus efficitur. Cum autem in ea domicilium sibi constituerit, nihil posthac humanum erit. Sicque divina mens redditur, divinitus omnia proloquens, ac velut domus Dei in ea habitantis. Ex quo colligitur eum mentem divinam non habere, qui turpibus sermonibus utitur : nec castam cogitationem, qui scurrilitate ac risu delectatur. Quidnam autem est castam cogitationem habere? nempe spirituali sanitate præditum esse. Etenim is, qui vitii cupiditate correptus tenetur, præsentiaque ad stuporem usque miratur, castus, hoc est sanus, esse nequit. Quemadmodum enim qui in morbo versatur, ea etiam appetit, quæ minime convenit : eodem hic quoque modo. « Vitam » cum virtute conjunctam. » Doctrina quippe vitam etiam desiderat. Audite hæc, qui sub vitæ finem ad baptismum

[1] Levit. XXVI, 12.

acceditis. Nam nos quidem id precibus a Deo contendimus, ut post baptismum quoque probam vitam habeatis : tu contra in hoc incumbis, nihilque non facis, ut sine proba vita hinc excedas. Quid enim, si justus quidem fias, sed a fide duntaxat? At nos ut a virtutum quoque muneribus tibi fiducia comparetur, oramus. « Perpetuo quæ ipsius » sunt cogitare, quæ ipsius sunt sapere, quæ ipsius sunt » meditari. » Castam enim cogitationem atque honestam vitam, non ad unum duntaxat aut duos, aut tres dies, sed per universum vitæ curriculum petimus, et, quod bonorum omnium causa est, quæ ipsius sunt sapere. « Plerique enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi[1]. » Quonam igitur modo hoc fieri possit? ad precem enim hoc quoque accedat oportet, ut quæ nostra sunt præstemus. Si in ipsius lege dies noctesque versemur; unde etiam deinceps hoc petit, « In ipsius lege die ac nocte morari. » Et quemadmodum superius dixerat : « Perpetuo : » eodem modo hic, « Die ac nocte. » Itaque eorum me pudet, qui toto anno vix semel in Ecclesia conspiciuntur. Quam enim excusationem nancisci queant, qui cum diu ac noctu in Dei lege, non dicam versari, sed morari, hoc est semper meditari jubeantur, tamen ne minimam quidem vitæ partem in hoc impendunt, ut ipsius mandata memoria usurpent, atque ipsius justificationes custodiant?

VII. Vides-ne catenam optimam, quamque apte singula hæc inter se cohæreant, atque quavis aurea catena firmius et elegantius? Postquam enim mentem divinam postulavit, exponit quonam pacto talis esse queat. Quomodo autem? Nimirum si quis perpetuo ea, quæ Dei sunt, meditetur. Hoc autem quanam ratione quispiam consequi possit? Si divinæ Legi operam dare nunquam intermittat. Quonam pacto id mortalibus persuaderi queat? Si mandata ipsius

[1] Philip. II, 21.

observent. Quin potius ex eo ipso, quod Legi divinæ quispiam studeat, id consequitur ut mandata servet; quemadmodum scilicet ex eo quod quis ea, quæ ipsius sunt, sapit, ac mentem divinam habet, illud adipiscitur, ut quæ ipsius sunt meditetur. Singula enim ex his, quæ diximus, et id quod vicinum est efficiunt, et ab eo efficiuntur: et ipsum continent, et ab ipso continentur. « Intensius » adhuc pro ipsis rogemus. » Quoniam animus in prolixa oratione obdormiscere consuevit, rursus eum excitat. Magna enim rursum atque excelsa postulare vult. Ideoque ait: « Intensius adhuc pro ipsis rogemus. » Quidnam autem hoc est? « Ut eripiat eos ab omni malo et absurdo negotio. » Hoc loco id ipsis petimus, ut ne intrent in tentationem, atque ut ab omnibus, tam corporeis, quam spiritualibus insidiis liberentur. Ob id etiam hæc verba subjunxit: « Ab » omni peccato diabolico, et omni obsidione adversarii. » Quibus verbis tentationes ac peccata significat. Peccati enim ea natura est, ut facile hominem obsideat, atque undique stet, a fronte nempe et a tergo, sicque nos dejiciat. Postquam enim, quæ a nobis præstanda sint, exposuit, hoc est, ut in ejus lege versemur, ipsius mandata memoria teneamus, justificationes ejus custodiamus, hoc jam admonet, ne ista quidem sufficere, nisi adsit ipse, atque opem ferat. « Nisi enim Dominus ædificaverit domum, in » vanum laboraverunt qui ædificant eam [1]. » Ac præsertim in iis, qui diabolo adhuc objecti sunt, ac sub ipsius imperio et ditione. Ac vos hæc nostis, qui sacris initiati estis. Facile enim illa verba vobis in memoriam redeant, per quæ ipsius tyrannidi nuntium remisistis, cum flexo genu ad regem transfugistis, ac tremenda illa verba protulistis, quibus tyranno nullo prorsus modo obsequi docemur. Adversarium porro ac diabolum ipsum appellat, quoniam et

[1] Psal. CXXVI, 1.

Deum apud homines, et homines apud Deum, ac nos ipsos inter nos criminatur. Etenim ipse olim Jobum apud Deum in crimen vocabat, cum diceret : « Num Job frustra colit » Deum [1] ? » Ac rursum Deum apud Jobum his verbis : « Ignis descendit de cœlo : » atque item Deum apud Adamum, cum diceret fore, ut eorum oculi aperirentur [2] : ac nunc etiam apud plerosque mortalium, dicens : Deus iis, quæ oculis cernuntur non prospicit, sed res vestras dæmonibus permisit. Quin apud complures quoque Judæos Christum traducebat, impostorem ac præstigiatorem eum appellans. Quonam autem modo operetur, audire fortasse aliquis cupit. Cum mentem non divinitus afflatam et non sobriam cogitationem invenit, quæ Dei mandata non recordetur, nec ipsius justificationes custodiat, tum demum captivam eam secum abducit. Adamus quippe, si hujusce mandati meminisset, « De omni ligno comede, » si legem eam servasset quæ dicebat : « In quacumque die comederi» tis, morte moriemini [3] ; » non ea, quæ passus est, passus fuisset. « Ut dignetur eos in tempore opportuno lavacro » regenerationis, et remissione peccatorum. » Quædam enim præsentia petimus, quædam futura : ac de lavacro philosophamur ; atque in ipsa petitione docemus eos vim baptismi cognitam habere. Hinc enim jam sermo eos assuefacit, ut intelligant rem eam regenerationem esse, nosque, ut a vulva, sic ab aquis denuo gigni : ut ne illi cum Nicodemo dicant : « Quomodo potest homo nasci cum sit » senex ? Potest-ne in ventrem matris suæ introire, ac nasci » denuo [4] ? » Deinde postquam peccatorum remissionem dixit, per ea quæ sequuntur ipsam confirmat dicens : « In» dumento incorruptionis. » Etenim qui filii dignitatem induit, procul dubio incorruptibilis efficitur. Quid autem est : « In tempore opportuno ? » Nimirum cum quis probe

[1] Job. I, 9. — [2] Gen. III, 5. — [3] Id. II, 17. — [4] Joan. III, 4.

affectus est, cum animo alacri et cum fide accedit. Fidelis etenim hominis opportunum tempus hoc est. « Ut benedicat introitus, et exitus eorum, omnem vitam ipsorum. » Hoc loco aliquid, quod ad corpus spectet, petere jubentur, ut qui adhuc imbecilles sint. « Domos eorum, et habitationes. » Hoc est, sive famulos habeant, sive cognatos, sive alios quosdam necessarios. Hæc enim erant Veteris Testamenti præmia : nec quidquam perinde grave, atque acerbum esse videbatur, ut viduitas, ut sterilitas, ut præmatura funera, ut fames, et adversi rerum successus. Ob eam causam in petitionibus ad corpus pertinentibus eos immorari sinit, paulatim ipsos in altum subvehens. Hoc enim et Christus facit, et Paulus, antiquas videlicet benedictiones uterque in memoriam revocans : Christus nempe, cum ait : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram[1] : » Paulus autem, « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram. Filios eorum, ut eos augeas et benedicas, » atque ad mensuram ætatis perductos sapientia instruas[2]. »

VIII. Hic rursus partim corporeum, partim spirituale beneficium ipsis poscit, utpote puerili adhuc animo præditis. Quod autem sequitur, omni ex parte spirituale est : « Ut omnia quæ ipsis proposita erunt, ad utilitatem dirigat. » Non enim simpliciter quæ proposita erunt, sed quæ ad utilitatem. Sæpe enim peregrinatio aliqua instituitur, sed minime conducit : atque aliud quiddam simile, quod nec item utile est. Ex quibus hoc discunt, Deo in omnibus rebus gratias agere, ut quæ ad eorum commodum et utilitatem fiant. Post hæc omnia, jam eos surgere jubet. Nam cum prius eos humi prostratos tenuisset, posteaquam ea petierunt, quæ petierunt, ac fiducia repleti, jam eos sermo erigit, ac deinceps ipsos quoque precationem ad Deum amplecti jubet. Siquidem quædam nos dicimus,

[1] Matth. v, 4. — [2] Ephes. vi, 2-4.

quædam rursus ipsis committimus, petitionis nempe januas ipsis aperientes : non secus videlicet ac pueros primum ipsi docemus, post autem ipsos quoque loqui jubemus. Itaque hoc ipsis dicimus : « Angelum pacis petite, o » catechumeni. » Est quippe Angelus etiam cruciatum inferens, ut cum ille ait : « Immissionem per angelos malos[1]. » Est et Angelus exterminator. Ac provide eos Angelum pacis petere jubemus, docentes eos, id, quod bonorum omnium vinculum est, hoc est pacem postulare : ita ut ab omni pugna, ab omni bello, et ab omni dissidio absint. « Pacifica vobis omnia quæ proponuntur. » Ut cumque enim grave aliquid sit, dum tamen pacem quispiam habeat, leve est. Eoque etiam nomine Christus dicebat : « Pacem » meam do vobis[2]. » Neque enim ullum armorum genus diabolo æque firmum ac validum est, ut pugna, et simultas ac bellum. « Pacificum hunc diem, atque omnes vitæ vestræ dies postulate. » Vidisti-ne rursus quomodo universam vitam in virtute transigi jubeat? « Christianos vestros » fines. » Et, quod bonorum caput est : « Quod honestum » est, et quod utile. » Nam quod honestum non est, id ne utile quidem esse potest. Alia enim rerum utilium apud nos natura est, quam vulgus opinatur. « Vos ipsos Deo vi» venti, ac Christo ipsius commendate. » Nondum enim hoc illis committimus, ut pro aliis orent : sed præclare agi putamus, si pro se ipsis orare queant. Vides-ne quam plena et numeris omnibus absoluta precatio sit, sive doctrinam, sive vitam consideres? Nam cum Evangelium dicimus, cum incorruptionis indumentum, cum regenerationis lavacrum, doctrinam universam his verbis complectimur. Rursus cum mentem divino numine afflatam, cum sobriam cogitationem, cum denique cætera, quæ a nobis commemorata sunt, vitam significamus. Demum

[1] Psal. LXXVII, 54. — [2] Joan. XIV, 27.

eos capita inclinare jubemus, hoc videlicet argumento preces exauditas esse statuentes, quod Deus eos benedicat. Neque enim homo est qui benedicit, sed per illius manum ac linguam regi ipsi capita eorum, qui adsunt, offerimus. Ac tum inclamant omnes, Amen. Hæc autem omnia quorsum tandem a me dicta sunt? Ut doceam nos aliorum commoda quærere debere, ac ne putent fideles hæc, cum recitantur, nihil ad se pertinere. Neque enim ad parietes diaconus loquitur, cum ait: « Oremus pro catechumenis. » Verum nonnulli adeo amentes, atque ignavi ac dissoluti sunt, ut non modo in catechumenorum, sed etiam fidelium tempore stent atque confabulentur. Hinc omnia subversa sunt, hinc omnia perierunt: quia quo tempore maxime curandum est ut Deum nobis reconciliemus, hoc ipso ita discedimus, ut ejus iram in nos concitemus. Siquidem coram fidelibus pro episcopis, pro presbyteris, pro regibus, pro imperatoribus, pro terra et mari, pro aëris temperie, denique pro universo terrarum orbe benignum Dominum adire jubemur. Quamobrem cum nos, qui tanta fiducia præditi esse debemus, ut etiam pro aliis oremus, ne pro nobis quidem attento ac vigilanti animo precemur, quinam excusationis, quinam veniæ nobis locus esse possit? Ac proinde obsecro, ut hæc omnia animo ac mente complectentes, precationis tempus agnoscamus, sublimesque efferamur, atque a terra excedamus, ipsumque cœli fornicem attingamus, ut Deum nobis propitium et placidum reddere, ac promissa bona consequi possimus. Quæ utinam consequi nobis contingat per gratiam ac misericordiam Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

CAPUT I.

Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in mundo[1].

I. Hic rursum aliud quoque non parvum consolationis argumentum nobis aperit, imo perquam ingens, quodque animum in periculis demersum erigere queat. Quoniam enim dixerat : Deus nos eripuit, atque id totum miserationibus Dei, precibusque ipsorum ascripserat, ne hac ratione auditoris animum supinum ac languidum redderet, utpote Dei misericordiæ duntaxat, aliorumque precibus confidentem, ostendit ipsos quoque non parum ex se præstitisse. Atque id quidem prius etiam his verbis declaravit : « Sicut abundant passiones Christi in nobis, sic etiam » abundat consolatio nostra. » Hic autem aliud a se recte factum commemorat. Quodnam hoc? Quoniam in pura conscientia, minimeque ficta mente, ubique terrarum conversati sumus, inquit. Hoc porro ad nostram consolationem et cohortationem non parum momenti habet; nec ad consolationem tantum, sed ad aliud etiam insuper, quod consolatione longe præstantius est, hoc est, ad gloriationem. His autem verbis partim eos docet, ut in afflictionibus minime animis frangantur, sed potius glorientur, cum puram conscientiam habeant : partim etiam falsos

[1] 2 Cor. 1, 12.

Apostolos tacite perstringit. Et quemadmodum in superiore Epistola ait: « Misit me Christus ut evangelizem, » non in sapientia sermonis, ne evacuetur crux Christi, et » ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia Dei[1]: » Sic etiam hoc loco ait: « Non in sapientia, » sed in gratia Christi. » Quin aliud quoque his verbis subindicavit: « Non in sapientia, » hoc est, non in fraude: nimirum hic quoque profanam eruditionem impetens. « Gloria enim nostra hæc est, inquit, testimonium conscientiæ nostræ[2]. » Hoc est, conscientia nostra, cum nos condemnare nequeat, tanquam qui ob improba facinora exagitemur. Quamvis enim innumeris calamitatibus afficiamur, atque undique impetamur et periclitemur, nobis tamen ad consolationem, nec ad consolationem tantum, sed etiam ad coronam sufficit conscientia, quæ pura est, nobisque hoc testificatur, nos non sceleris ullius causa, sed ob Dei voluntatem, ob virtutem, ob philosophiam, ob multorum salutem hæc pati. Ac prior quidem illa consolatio a Deo manabat: hæc autem ab ipsis, atque a vitæ puritate colligebatur. Unde etiam gloriam ipsam vocat, quoniam propria eorum virtute comparabatur. Quænam igitur est hæc gloria, et quidnam nobis conscientia nostra testificatur: « Quoniam in simplicitate et in sinceritate? » Hoc est, nihil fraudulentum, nihil per hypocrisim, per simulationem, per assentationem, per insidias, per fallaciam, ac per aliud quidquam ejusmodi fecimus: sed in omni libertate, in veritate, in pura minimeque maligna voluntate, in mente ab omni dolo vacua, nihil tectum et adumbratum, nihil fucatum ac veteratorium habentes. « Non in sapientia carnali; » hoc est, non in vafricie et improbitate, nec in sermonis facundia, nexuque sophismatum. Hæc enim per carnalem sapientiam intelligit. Atque

[1] 1 Cor. I, 17, 18. — [2] Id. II, 5.

id, unde illi magnopere gloriabantur, inficiatur ipse ac rejicit : ex abundanti videlicet ostendens haud dignum istud esse, de quo quisquam glorietur ; quippe cum ipse non modo id non requirat, verumetiam submoveat ac probro ducat. « Sed in gratia Dei conversati sumus in mundo. » Quid est, in gratia Dei? Hoc est, sapientiam ac potentiam ipsius beneficio nobis concessam per miracula declarantes : atque hinc etiam, quod, cum rudes essemus, nihilque externæ doctrinæ nobiscum afferremus, doctos tamen, oratores, philosophos, reges ac populos vicerimus. Porro non vulgaris est hæc consolatio ac gloriatio, nempe quod ipsi sibi conscii essent, se non humanam potentiam adhibere, sed divina gratia omnia conficere. « In mundo. » Ita non Corinthi tantum, sed passim quoque toto terrarum orbe. « Abundantius autem apud vos. » Quid abundantius ad vos? « In gratia Dei conversati sumus. » Nam et signa et miracula apud vos edidimus, et diligentiam majorem adhibuimus, vitamque ab omni reprehensione alienam. Nam hoc quoque gratiam Dei vocat, nimirum ea etiam, quæ cum virtute gessit, ipsi ascribens. Illic enim ultra septa prosiliit, dum sine sumptu Evangelium poneret, ut eorum imbecillitati consuleret. « Non enim alia » scribimus vobis, quam quæ legitis et agnoscitis[1]. » Quoniam magnifica de se prolocutus fuerat, sibique ipsi testimonium dixerat, id quod importunum erat, rursum eorum, quæ dicit, ipsos testes producit. Ne quis enim, inquit, existimet, ea, quæ a me dicuntur, verborum duntaxat pompam esse. Hæc enim vobis commemoramus, quæ vobis ipsis explorata sunt. Quodque nos minime mentiamur, præ cæteris ipsi testes esse queatis. Legentes enim agnoscitis, quod, quæ nos reipsa præstitisse compertum habetis, ea per litteras quoque prædicamus : nec

[1] 2 Cor. 1, 13.

testimonium vestrum litteris nostris repugnat, sed earum ipsarum lectioni consonat hæc cognitio, quam ante de nobis habebatis. « Sicut et cognovistis nos ex parte[1]. » Neque enim ex aliorum sermone res nostras cognovistis, sed ex ipsa experientia. Illud autem : « Ex parte, » modestiæ causa dixit. Hoc enim ipsi in more positum est, cum necessitate adductus, neque enim alias hoc facit, magni de se quidpiam pronuntiarit, ut eorum, quæ dixit, tumorem statim retundat. « Spero autem quod etiam usque in fi- » nem cognoscetis. »

II. Vides rursum quo pacto a præteritis tantum, sed etiam a Dei potentia? Neque enim absolute affirmavit : sed hoc totum ad ipsum, spemque, quam in ipso positam habet, relegavit. « Quod gloria vestra sumus, sicut et vos » nostra in die Domini nostri Jesu Christi[2]. » Hoc loco invidiam, quam ea, quæ superius dixerat, ipsi concitare potuerant, succidit, dum ad eorum, quæ recte, et cum virtute gesserat, consortium ac societatem ipsos asciscit. Non enim intra nos constiterunt, sed ad vos quoque dimanant, ac vicissim a vobis ad nos. Quoniam enim se ipsum extulerat, ac præteritorum argumentum exhibuerat, et de futuris spoponderat, ne auditores eum tanquam magna de se prædicantem, incesserent, atque in invidiam, ut dixi, prolaberentur, gloriationem cum ipsis communicat, atque hanc laudum coronam ad ipsos pertinere ait. Nam si tales appareamus, inquit, nostra laus, vestra gloria est : quemadmodum scilicet nos quoque, dum vos laude atque gloria floretis, exultamus, gestimus et coronamur. Atque hic quoque rursus, per ea quæ dixit, ingentem humilitatis suæ significationem præbet. Non enim ut magister ad discipulos, sed ut discipulus discipulos alloquens, ita sermonem exæquat. Ac vide quo pacto eos su-

[1] 2 Cor. 1, 14. — [2] Ibid.

blimes efficiat, ac philosophia impleat, dum ipsos ad illum diem transmittit. Ne enim mihi præsentia commemoretis, inquit, hoc est probra, convicia, scommata, quæ vobis a plerisque inferuntur: neque enim quidquam hic magni momenti est, non læta, non molesta, non scommata, non humanæ laudes; verum tremendi illius atque horrendi diei vobis in mentem veniat, in quo omnia aperta erunt. Tum enim et nos in vobis, et vos in nobis gloriabimini, cum et vos tales magistros habuisse perspicuum erit, qui nec humani quidquam docuerint, nec improbe ac flagitiose vixerint, nec ullam vitii ansam cuiquam porrexerint. ac nobis rursus tales discipulos fuisse, qui nec humani aliquid passi fuerint nec vacillarint, sed alacri ac prompto animo cuncta exceperint, nec ulla ex parte fallaciam sibi fieri permiserint. Et hæc quidem nunc mente præditis manifesta sunt: tum autem cunctis erunt. Itaque etiamsi nunc affligimur, non mediocris hæc quoque nobis consolatio suppetit: quæ quidem nunc a conscientia proficiscitur, tum autem ab ipsa manifestatione. Nunc enim conscientia quidem nostra hoc perspectum habet, nos Dei gratia omnia efficere, quemadmodum ipsi quoque scitis ac scietis: at tum omnes etiam mortales, tam nostra, quam vestra cognoscent, nosque mutuo alios ab aliis celebrari perspicient. Etenim ne solus ipse splendorem ex gloriatione consequi videatur, ipsis quoque gloriandi causam præbet, atque a præsentibus molestiis eos avocat. Quodque in consolatione fecerat, cum diceret, propter vos consolatione afficimur, hoc etiam hic facit, cum ait: Propter vos gloriamur, quemadmodum vos quoque propter nos: ubique scilicet eos rerum omnium socios adhibens, consolationis, passionum, suæ denique salutis. Nam hanc salutem precibus quoque ipsorum assignat. Adjuvantibus enim, inquit, vobis in oratione, Deus nos eripuit. Ad hunc

igitur modum ea quoque, ob quæ gloriatur, communia cum ipsis facit. Ut enim illic ait : Scientes quoniam sicut socii estis passionum, ita et consolationis : eodem hic quoque modo, gloria vestra sumus, ut et vos nostra. « Et hac » confidentia volebam prius venire ad vos[1]. » Quanam confidentia? Quod virtuti vestræ majorem in modum confidam, quod propter vos glorier, quod gloriatio nostra sitis, quod vos unice amem, quod nullius mali mihi conscius sim, quod non dubitem quin omnia apud nos spiritualia sint, ac vos harum rerum testes habeam. « Volebam venire ad vos, et per vos transire in Macedoniam[2]. » Atqui contrarium in priore Epistola pollicitus fuerat, his verbis utens : « Veniam autem ad vos, cum Macedoniam transiero. » Macedoniam enim pertransibo[3]. » Quî fit itaque, ut hic pugnantia dicat? Non pugnantia dicit, absit. Hæc enim cum iis quidem quæ scripserat, pugnabant : cum iis autem, quæ in animo habebat, minime pugnabant. Ideo non hic dixit : « Scripsi me per vos in Macedoniam transiturum, » sed, « Volebam. » Nam etiamsi non ita scripserim, inquit, tamen studebam ac cupiebam prius quoque ad vos proficisci : tantumque abest, ut serius, quam promiseram, ad vos me conferrem, ut ipsam quoque pollicitationem antevertere cuperem. « Ut secundam gratiam haberetis. » Quid est, « Secundam? » Duplicem : alteram nempe per litteras, alteram per præsentiam. Per gratiam porro hoc loco lætitiam intelligit. « Et per vos transire in Macedoniam, et » rursus a Macedonia transire ad vos, et a vobis deduci in » Judæam. Cum ergo hoc vellem, numquid levitate usus » sum[1]? »

III. Hic jam recta et aperte cunctationis absentiæque crimen a se propulsat. Quod enim ait, hanc sententiam habet : « Volebam venire ad vos. » Cur ergo non veni? An

[1] 2 Cor. I, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] 1 Cor. XVI, 5. — [4] 2 Cor. I, 16, 17.

quod levitate et inconstantia laborarem? Hoc enim significat istud : « Numquid levitate usus sum? » minime. Quid igitur causæ est? « Quoniam quæ cogito, non secundum » carnem cogito. » Quid est, non secundum carnem cogito? Non carnali modo. « Ut sit apud me, Est est, Non » non. » At id quoque obscurum est. Quidnam igitur his verbis sibi vult? Carnalis homo, hoc est, qui præsentibus rebus affixus est, ac perpetuo in iis versatur, a Spiritus operatione alienus est, quaslibet in oras proficisci et vagari pro lubito potest. At Spiritus minister, quique ab eo afflatur ac circumducitur, non potest ubique pro arbitrio suo se gerere, quippe quem Spiritus auctoritati ita addixerit, ut ex ipsius nutu pendeat : verum perinde illi accidit, ut si probus quispiam servus, qui ob herilia imperia quoquoversum distrahitur, nec sui juris atque arbitrii est, ac ne tantillum quidem respirandi facultatem habet, conservis suis aliqua promittat, ac deinde, quia domino aliter placeat, minime præstet quæ promiserat. Hoc igitur ait : Non secundum carnem consulto, neque a Spiritus gubernatione liber atque immunis sum, nec mihi, quo libeat, proficisci licet. Nam Paracleti imperio et edictis subjicior, atque ad ipsius calculum agor ac circumagor. Hinc factum est ut venire nequiverim : non enim Spiritui placuit. Id quod etiam in Actuum libro plerisque locis ipsi usuvenit [1]. Alio enim se conferre constituentem Spiritus alio proficisci jubebat. Quamobrem non meæ levitatis, et inconstantiæ est, inquit, quod non venerim, sed quod Spiritui, cui subjectus sum, parendum esset. Vides rursum consuetam ipsi argumentandi rationem? Unde enim ipsi se probaturos existimabant, eum iis consiliis uti, quæ a carne proficiscerentur, quod nimirum promissis non stetisset; hinc ipse vel maxime se spirituali consilio ductum

[1] Act. XVI.

fuisse ostendit, ac contra carnali modo cogitaturum fuisse, si contrarium fecisset. Quid igitur, dicet aliquis, annon ex Spiritu pollicitus fuerat? Minime vero. Etenim jam a me dictum est, non omnia ea Paulo cognita fuisse quæ futura erant, et conducebant. Ideo in superiore quidem Epistola his verbis utitur : « Ut vos me deducatis quocumque proficiscar[1] : » hoc videlicet metuens, ne cum in Judæam dixisset, alio abire cogeretur. Hic autem, quoniam hac spe delusus fuerat, istud ait : « Et a vobis deduci in » Judæam. » Nam quod charitatis erat, id ponit, hoc est ad eos venire : quod autem eorum nihil intererat, nempe ut in Judæam abiret, hoc non jam diserte addit. Postquam autem convictus est, hic jam fidenter dicit : « In Judæam. » Atque hoc utiliter contingebat, ne quis ipsorum majorem, quam par esset, opinionem de eo haberet. Etenim si, cum hæc etiam ita se haberent, tamen non defuerunt, qui tauros ipsis immolare vellent, quo tandem impietatis non proruissent, nisi multa humanæ imbecillitatis documenta præbuissent? Et cur miraris ea omnia, quæ futura erant, Paulo minime nota fuisse, cum etiam in precibus plerumque quod expediat ignoret. « Quid enim oremus, inquit, » quemadmodum oportet nescimus[2]. » Nec vero hoc eo duntaxat ait, ut modestiæ opinionem colligat : sed etiam ostendit, ubinam, quid in precibus utile esset, ignorarit. Ubinam autem ignoravit? Nempe cum precibus a Deo contendebat, ut e tentationibus eriperetur, his verbis utens : « Datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ qui me » colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi : et dixit » mihi : Sufficit tibi gratia mea. Virtus enim mea in infir» mitate perficitur[3]. » Vides quomodo quid ex usu esset, postulare nesciverit, ac propterea non acceperit, cum tamen sæpe postulasset? « Fidelis autem Deus quia sermo

Cor. xvi, 6. — [2] Rom. viii, 26. — [3] 2 Cor. xii, 7-9.

» noster, qui fuit ad vos, non fuit: Est et Non[1]. » Exorientem objectionem præclare discutit. Dicere enim potuissent: Si cum ipse te ad nos venturum receperis, id tamen facere distulisti, atque ita non est apud te, « Est est, Non non, » verum quæ nunc dicis, postea subvertis, ut in tua ad nos profectione fecisti; væ nobis, si hoc quoque in Evangelii prædicatione contingit. Ut ergo hæc nec cogitarent, nec perturbarent, ait: « Fidelis Deus, quia sermo noster ad » vos non fuit Est et Non. » Hoc enim, inquit, in prædicatione non contigit, sed in viis ac peregrinationibus duntaxat. Nam in prædicatione, firma atque immota manent quæ diximus. Per sermonem enim hoc loco prædicationem significat. Postea irrefutabile argumentum hujus rei affert, ad Deum hoc totum referens. Quod autem ait, hunc sensum habet: « Adventus mei pollicitatio, mea erat, atque ego mea sponte id promiseram: at prædicatio non mea erat, nec humana; sed Dei. » Quod autem Dei est, in id mendacium cadere nequit. Unde etiam dicit: « Fidelis » autem Deus, » hoc est, verax. Quamobrem nihil est, cur ea, quæ illius sunt, vobis suspecta sint: nihil enim in ipsis humanum est. Ac posteaquam sermonem dixit, de quo sermone loquatur, deinceps exponit.

IV. Quisnam igitur hic sermo est? « Dei enim Filius, qui » in vobis per nos prædicatus est, per me et Sylvanum, et » Timotheum, non fuit Est et Non[2]. » Ob eam enim causam magistrorum chorum in medium adducit, hinc quoque testimonio suo fidem astruens, non per auditores tantum, sed etiam per magistros. Atqui discipuli illi erant; sed modestiæ studio eos in magistrorum album refert. Quid autem est, non fuit Est et Non? Non ea subverti, inquit, quæ prius inter concionandum dixi: Non modo hoc, modo illud apud vos disserui. Hoc enim non fidei

[1] 2 Cor. 1, 18. — [2] Ibid. 19.

fuerit, sed animi aberrantis. « Sed Est in illo fuit. » Hoc est, immotus ac firmus sermo manet. « Quotquot enim promis» siones Dei sunt, in illo Est, et in ipso Amen, Deo ad glo» riam per nos[1]. » Quid est, « Quotquot promissiones Dei? » Prædicatio evangelica multa promittebat : atque ipsi multa hæc promittebant ac prædicabant. Nam et de resurrectione verba fecerant, et de assumptione et de incorruptione, et de magnis præmiis, atque arcanis illis bonis. Has pollicitationes firmas ac stabiles manere ait. Et non fuit Est et Non in illis, hoc est, non quandoque vera, quæ dixi, quandoque falsa fuerunt, ut meus ad vos accessus : sed semper vera. Ac primum quidem pro fidei dogmatibus, sermoneque de Christo contendit dicens : « Sermo meus, et prædicatio mea non fuit Est, et Non : » deinde pro ipsius pollicitationibus pugnat. Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo, Est. Quod si firma ac certa sunt quæ promisit, nec dubium est, quin ea daturus sit, multo utique magis ipse, ac sermo qui de eo habetur, firmus ac certus est ; neque istud dici potest, quod nunc quidem sit, nunc autem non sit : sed semper est, atque idem est. Quid est autem, « In » illo Est, et Amen? » His verbis, id quod omnino futurum est, significat. Promissiones enim in ipso ac non in homine, hoc habent, ut contingant et expleantur. Quare nihil est quod metuas. Non enim homo est, ut suspectum eum habere possis : sed Deus, qui et dixit, et explet. « Deo ad » gloriam per nos. » Quid est, « Ad gloriam per nos? » Eas per nos explet, hoc est, per collata in nos beneficia ad gloriam Dei. Hoc enim in Dei gloriam cedit. Si autem ad Dei gloriam, quin fiat non est dubitandum : tum quia, etiamsi salutem nostram contemptui haberet, non tamen gloriam suam contempturus est : tum quia singularem erga homines benevolentiam gerit. Adde quod nostra salus, cum

[1] 2 Cor. 1, 20.

gloria ea, quæ hinc ad ipsum redit, conjuncta est. Quo fit, ut cum promissiones ad ipsius gloriam pertineant, dubium esse non possit, quin salus quoque nostra consequatur. Quod etiam in Epistola ad Ephesios crebro inculcat dicens, « In acquisitionem gloriæ ipsius[1]. » Atque ubique istud ponit, ut ostendat id necessario eventurum. Quod etiam hoc loco ait, nempe quod ipsius pollicitationes minime fallant. Neque enim nobis duntaxat salutem, sed ipsi quoque gloriam afferunt. Ne ergo illud tecum reputes, quod per nos ista promissa sint; nec propterea de iis dubites. Neque enim per nos, sed per eum explentur : promissiones enim per ipsum sunt; non enim nostra, sed quæ Dei sunt, vobis diximus : « Qui autem confirmat nos vobiscum in » Christo, et qui unxit nos, Deus; qui et signavit vos, et » dedit pignus spiritus in cordibus nostris[2]. » Rursum per præterita fidem futuris consiliat. Nam si ipse est, qui nos in Christo confirmat, hoc est, qui nos a fide, quæ in Christum est, dimoveri non sinit; atque ipse etiam est, qui nos unxit, spiritumque in cordibus nostris dedit, quomodo non futura quoque daturus est? Nam cum principia, et materiam, ac radicem et fontem, hoc est, veram ipsius cognitionem, ac Spiritus participationem largitus sit, quî fieri potest, ut non ea etiam largiatur, quæ ex his oriuntur? Nam cum illa horum causa donentur, multo magis is, qui hæc dedit, illa quoque præbebit. Et cum hæc adhuc hostibus dederit, multo magis illa amicis donabit. Ac proinde ne Spiritum quidem simpliciter dixit, sed pignus nominavit : ut per hoc de toto fiduciam concipias. Neque enim si totum daturus non esset, pignus præbere, ac frustra et temere perdere in animum induxisset. Ac vide, quæso, Pauli probitatem. Quid ênim, inquit, dicere attinet, promissionum veritatem in nobis minime sitam esse? Imo hoc

[1] Ephes. 1, 14. — [2] 2 Cor. 1, 21, 22.

ipsum, quod vos firmi atque immobiles statis, non in nobis est : sed Dei beneficium est. Qui enim confirmat vos, inquit, Deus est. Non ergo nos sumus, qui vos fulcimus. Nam ipsi quoque confirmantis ope indigemus. Quocirca non est quod quisquam prædicationem in nobis periclitari existimet. Ipse totum hoc in se recepit : ipsi totius negotii cura est.

V. Quid autem est, « Qui unxit, et signavit ? » Hoc est, qui spiritum dedit, per quem utrumque horum effecit, nimirum simul et Prophetas et sacerdotes, et reges efficiens. Siquidem hæc hominum genera olim ungebantur. At nos, non unam, sed tres istas dignitates præstantiore conditione obtinemus. Nam et regno potituri sumus, et, cum victimæ loco corpora nostra offerimus, sacerdotes efficimur ; « Exhibete enim, inquit, membra vestra hostiam » viventem, placentem Deo[1] ; » atque insuper Prophetæ constituimur. Quæ enim oculus non vidit, nec auris audivit[2], ea nobis patefacta sunt. Quanquam etiam alia ratione reges efficimur, si improbis cogitationibus imperare voluerimus. Nam quod is, qui talis sit regnet, et quidem magis, quam qui diademate cinctus est, liquido jam vobis demonstrabo. Multos ille exercitus habet : at nos quoque plures illis cogitationes habemus. Neque enim infinita cogitationum, quæ in nobis sunt, multitudo enumerari potest. Nec vero multitudinem duntaxat intueri licet, sed etiam multos in hac cogitationum copia duces, tribunos, turmarum præfectos, sagittarios, fundibularios. Quid aliud est, quod regem efficiat ? Vestes-ne ? At hic quoque meliori ac præstantiori veste amictus est, quam nec tinea exest, nec vetustas conficit. Quin multiplicem quoque coronam habet, nempe gloriæ et miserationum Dei : « Benedic enim, » inquit, anima mea Domino[3], » qui coronat te in miseri-

[1] Rom. XII, 1. — [2] 1 Cor. II, 9. — [3] Psal. CII, 4.

cordia et miserationibus : et gloriæ ; « Gloria enim, inquit, » et honore coronasti eum[1] ; » et bonæ voluntatis : « Ut scuto » enim, inquit, bonæ voluntatis coronasti nos[2] : » et gratiarum : « Coronam enim, inquit, gratiarum accipies capiti » tuo[3]. » Vides-ne quam varie textum quantoque gratius ac venustius sit istud diadema? Verum altius rursum et accuratius horum regum statum expendamus. Ille stipatoribus suis dominatur, et cunctis imperat, omnesque ipsi parent, et obsequuntur. At ego hic majus præstantiusque imperium tibi ostendo. Nam multitudo quidem par est, aut etiam amplior. Superest autem ut subjectionem ipsam consideremus. Ac ne mihi eos in medium proferas, qui regia dignitate lapsi sunt, atque ab ipsimet satellitibus suis trucidati. Ne, inquam, eos in medium producamus : verum eos conquiramus, qui pulchre in utraque parte regnum administrarunt. Ac tu quidem, quos libuerit, pone : ego autem Patriarcham unum cunctis oppono. Nam cum ipse filium mactare juberetur[4], cogites velim quotnam tum adversus eum cogitationes insurrexerint. Et tamen omnes subegit, atque omnes eum, magis quam regem satellites, pertimescebant : ac vel solo obtutu omnes comprimebat, ita ut ne hiscere quidem earum ulla auderet ; verum cunctæ caput summitterent, ac velut regi cederent, quamvis alioqui acerrimæ essent atque imprimis acerbæ. Neque enim hastarum cuspides tam horrendæ sunt, cum a multis militibus surriguntur, quam tum formidabiles erant illæ cogitationes. Annon enim hastis atrocior erat illa, quam natura ciebat, commiseratio? Ac proinde animam illam, magis quam præacuta cuspis, excindere poterant. Nec enim ulla hasta tam acuta unquam esse queat, quam cogitationum illarum aculei, qui ab intimis visceribus acuebantur, ac surrigebantur, justi viri animam transfigebant. Nam hic

[1] Psal. VIII, 6. — [2] Id. V, 15. — [3] Prov. I, 9. — [4] Gen. XXII.

et tempore, et consilio, et plaga, et dolore opus est: ac tum mors sequitur. Illic autem nihil horum requirebatur; adeo tum celeriora, tum acriora vulnera erant. Et tamen, cum adversus eum cogitationes arma induissent, ingens erat tranquillitas : omnesque composite stabant, ornantes potius ipsum quam terrore afficientes. Eum enim, gladium extendentem, ante oculos tibi pone, ac quos volueris Reges, Augustos, Cæsares, in medium profer. Nihil enim simile dixeris, nec speciem ullam ejusmodi, tamque amplam et insignem ac cœlis dignam ostendere poteris. Tum enim vir ille justus de potentissima tyrannide triumphum egit. Nihil enim est quod majorem tyrannidem habeat, quam natura. Atque ut sexcentos, qui necem tyrannis intulerint proferas, nullum tamen ejusmodi nobis ostenderis. Etenim hæc palma Angeli verius quam hominis tunc erat. Sic quippe considera. Natura cum armis suis, cum militaribus omnibus copiis suis humi jacebat: ipse autem stabat extenta manu, non coronam, sed gladium, quavis corona illustriorem, tenente : atque Angelorum agmen applaudebat, ac Deus e cœlis victorem eum pronuntiabat. Quoniam enim in cœlis conversatio erat, idcirco cœlesti quoque præconio celebrabatur. Quidnam hoc splendidius? Imo quidnam cum hoc tropæo conferri queat? Nam si, cum athleta vicisset, non præco quidam ex inferiori loco, sed rex ipse e superiore assurgens victoris laudes prædicaret, annon hoc ille coronis ipsis honorificentius sibi esse duceret, omniumque spectatorum oculos ad se converteret? Cum igitur non mortalis quispiam rex, sed Deus ipse, non in hoc theatro, sed toto orbe inspectante, atque Angelorum et Archangelorum grege, alta voce de cœlo clamans, victorem ipsum pronuntiet, ubinam, quæso, justum illum collocabimus? Quin, si placet, vocem quoque ipsam audiamus. Quænam ergo hæc vox est: « Abraham, Abraham,

» non extendas manum tuam in Isaac, nec facias illi quid- » quam. Nunc enim cognovi quod tu timeas Dominum, » quoniam non pepercisti unigenito filio tuo propter me[1]. » Quid autem hoc? Is-ne qui omnia novit antequam oriantur, demum cognovit? Atqui hominibus quoque perspecta jam erat ipsius pietas. Tot suæ erga Deum benevolentiæ argumenta dederat, cum Deus ad eum dixisset: « Egredere de » terra tua, et de cognatione tua[2]: » cum ob ipsum, atque honoris ipsius causa nepoti suo primatu cessisset: cum eum e tot tantisque periculis extraxisset: cum in Ægyptum ipsius jussu profectus fuisset, atque uxore sibi adempta non indignationem concepisset, aliaque multa fecisset. Quibus ex rebus homo etiam, ut jam dixi, pietatem ipsius compertam habere potuisset, nedum Deus, qui non expectat ut per ipsas res finem noscat? Quonam autem modo illum justum pronuntiasset, si ipsum ignorasset? « Credidit » enim, inquit, Abraham: et reputatum est ipsi ad justi- » tiam[3]. »

VI. Quid igitur est istud, « Nunc cognovi? » Syrus quidem sic habet: « Nunc declarasti, » subaudi, hominibus. Nam ipse jampridem, atque ante omnia jussa, id noram. Cur autem nunc quoque hominibus? Annon illa ad declarandam ipsius erga Deum benevolentiam sufficiebant? Sufficiebant sane. Verum hoc tanto illa omnia antecellit, ut præ eo nihil prorsus illa esse videantur. Quamobrem, ut præclarum hoc facinus amplificaret, atque reliquis omnibus præstantius esse ostenderet, his verbis usus est. Siquidem etiam hoc in hominum consuetudine positum est, ut in eximiis ac præcellentibus rebus, palmamque obtinentibus, ad hunc modum loquantur: verbi gratia, cum quis majus quam antea, munus a quodam accipit, sæpe ita loquitur: Nunc perspexi, quod me ille

[1] Gen. XXII, 11, 12. — [2] Id. XII, — [3] Rom. IV, 3.

amet : non hoc dicens quasi ea, quæ præcedentis temporis erant, ignoret; sed ut hac ratione ostendat munus istud, quo nunc affectus est, cæteris omnibus præstare. Sic Deus quoque humano more loquens, « Nunc, inquit, » cognovi : » nihil hisce verbis, quam certaminis magnitudinem exprimere volens, non autem quod tum duntaxat, aut timorem, aut timoris magnitudinem cognosceret. Nam etiam cum ait : « Venite descendamus ac videamus[1], » non idcirco hac oratione utitur, quod descensu opus habeat; quippe qui omnia impleat, atque omnia apertissime cognoscat : sed ut hinc discamus, de re aliqua non temere pronuntiare. Atque item, cum ait Scriptura, Deus de cœlo prospexit, per metaphoram ab hominibus ductam, exactissimam cognitionem intelligit. Eodem modo hic quoque, « Nunc cognovi, » ait : ut hoc omnibus prioribus majus excellentiusque esse demonstret. Hoc ita esse probat ex eo, quod deinceps subjungit, « Quia non pepercisti filio tuo » dilecto propter me. » Non duntaxat dixit, « Filio tuo, » sed, « Filio dilecto. » Non enim adversus naturam tantum, sed etiam adversus benevolentiæ affectum, qui, tum ob magnam pueri virtutem ingens erat, intrepidum se præbuit. Quod si, ne ut improbos quidem filios aspernentur, facile adduci parentes queunt, verum eos quoque lacrymis prosequuntur : cum et filius fuerit, et germanus, et unigenitus, et dilectus, et Isaac, et ab ipso patre jugulandus sit, quisnam incredibilem illam philosophiam verbis complecti possit? Nimirum hoc certamen mille diademata, atque innumeras coronas splendore superat. Etenim ei, qui coronam illam gerit, plerumque et mors superveniens infesta est, et mille etiam ante mortem rerum insidiæ. Hoc autem diademate quisquis redimitus fuerit, id ei ne post mortem quidem quisquam eripere poterit, non

[1] Gen. XVIII, 21.

suorum, non alienorum. Atque etiam pretiosissimum hujus diadematis lapidem perspicias velim. Ut enim pretiosus lapis, sic eum ad extremum cingit. Quidnam autem hoc est? « Propter me. » Neque enim hoc est, quod admirationem meretur, nempe quod non pepercérit, sed quod propter eum. O dexteram beatam, quali gladio donata est! O admirandum gladium, quali dextera donatus est! O beatum inquam gladium, ad quod ministerium paratus est! quod munus obivit, et cui figuræ subservivit! quonam pacto cruore tinctus est, et cruore non est tinctus? Neque enim, quo verbo utar, scio : adeo tremendum istud mysterium erat. Non pueri pellem attigit, nec sancti illius guttur penetravit, nec justi cruore rubuit. Imovero et attigit, et penetravit, et cruore rubuit : et immersus est, et non immersus. Mentis errore affici fortasse vobis videor, qui ita pugnantia loquar. Et certe afficior, dum justi illius miraculum animo contemplor, nec tamen pugnantia loquor. Etenim justi viri manus eum in pueri gutture defixit : at Deus etiam infixum non permisit pueri cruore contaminari. Neque enim Abraham solus eum tenebat : sed etiam Deus. Ille per voluntatem impellebat : hic per vocem reprimebat. Nam eadem vox dextram illius, et armavit, et compescuit : atque Deo, tanquam bellico cuidam imperatori, subdita, ad ipsius nutum omnia exequebatur : cunctaque ad illius vocem administrabantur. Sic enim considera. Dixit, « Occide : » ac statim armabatur. Dixit, « Ne occidas : » ac statim arma deponebat. Siquidem omnia parata jam erant. Ac postea Deus militem suum ac ducem orbi ostendit, victorem Angelorum theatro, illum inquam sacerdotem, illum regem, gladio magis, quam ullo diademate, coronatum, illum tropæo præstantem, ac sine conflictu victorem. Quemadmodum enim si quis imperator strenuissimum militem habeat, etiam ipsa geren-

dorum armorum dexteritate, ipsa statione, ipso impetu, hostem metu percellit : sic Deus sola justi viri voluntate, solo gestu, sola denique statione, communem omnium nostrum hostem diabolum exterruit, atque in fugam vertit. Nam et illum existimo tum tremebundum recessisse. At, dixerit fortasse aliquis, quare Deus dextram cruentari non permiserit, ac postea mactatum repente ad vitam revocarit? Quoniam fas non erat Deum hujusmodi sanguinem capere : sed pestiferos dæmones mensa hæc decebat. Atque hic utrumque declarabatur, nempe et Domini benignitas, et servi probitas. Ac prius quidem de terra sua egressus fuerat : tum vero ab ipsa quoque natura excessit. Eoque nomine sortem cum fœnore accepit, idque admodum merito. Patris enim nomen amittere maluit, quam a probi servi officio recedere. Eoque factum est, ut non modo pater, sed etiam sacerdos existeret. Et quia Dei causa etiam a suis abscesserat : idcirco Deus ipsi cum illis sua quoque largitus est. Ac quidem ipse, cum ab hostibus insidiæ creantur, ac miracula edit : ut in fornace, ac leonibus usuvenit[1]. Cum autem ipsemet est qui imperat, intra animi promptitudinem imperium suum sistit.

VII. Quid enim, heus tu, in illa animi fortitudine ac præstantia jam desiderabatur? Num Abraham, quod eventurum erat, præsciebat? Num Dei misericordiam ullo artificio captabat? Nam licet Propheta esset; at Propheta non omnia novit. Itaque supervacanea jam ac Deo indigna trucidatio extitisset. Quod si illud operæ-pretium fuerat scire, Deum mortuos ad vitam revocare posse, multo scilicet admirabilius id ab uxoris vulva intellexerat, imo ante hanc quoque demonstrationem, ut qui fide præditus esset. Tu vero Justum illum non solum admireris, sed etiam imiteris. Cumque eum in tanto tumultu, ac tanta fluc-

[1] Dan. III, 6.

tuum tempestate, non secus atque in tranquillitate navigantem cernis, fac etiam ut obedientiæ et fortitudinis clavum arripias. Nec mihi illud tantum commemora, quod altare extruxerit, et ligna pararit; sed pueri quoque vocem in mentem revoca, tecumque illud reputa, quanta exercituum agmina impetum in eum fecerint, ipsi pavorem injicientia, cum puerum dicentem audivit, « Pater » ubinam est victima? » Animadverte, quot tum cogitationes commotæ sint, non ferro, sed igneis hastis armatæ, atque undique eum pungentes et conscindentes. Nam si nunc quoque multi etiam, qui patres non sunt, dolore franguntur, et collacrymassent, nisi rei exitum perspectum haberent, imo etiam complures, quanquam illum norint, lacrymantes tamen intueor: quo tandem cruciatu affectum eum fuisse probabile est, qui ipsum genuerat, qui educaverat, qui in senectute, qui solum habebat, qui talem, qui cernebat, qui audiebat, qui jamjam de medio sublaturus erat? Quæ verborum prudentia? quæ responsionis mansuetudo? Quis autem tum operabatur? Diabolusne, ut faces quasdam naturæ admoveret? minime: verum Deus, ut auream Justi animam magis exploraret. Etenim cum Jobi uxor verba faceret, diabolus operabatur. Tale quippe illud consilium erat. Hic vero nihil impie loquebatur, sed perquam pie et circumspecte: ac multa venustas in verbis efflorebat, magnaque mellis copia e sermonibus manabat, a tranquilla illa et placida anima fluens. Atque hæc verba tantam vim habebant, ut vel saxeum pectus emollire possent. Nec tamen adamantem illum perculerunt, imo nec concusserunt. Nec dixit: Quid patrem vocas, qui paulo post pater tuus futurus non est, quique jam hujus honoris jacturam fecit? Quanam porro de causa puer quoque sciscitatur? certe non quod curiositate duceretur, sed quod de iis, quæ proposita erant, anxio ac sol-

licito animo esset. Sic enim secum cogitabat, nisi pater eum participem earum rerum, quæ gerebantur, adhibere voluisset, minime facturum fuisse, ut servis infra manere jussis, ipsum solum assumeret. Ob idque tum denique ipsum interrogat, cum jam soli essent, nec quisquam ea, quæ dicebantur, audiret. Tanta pueri prudentia erat. Annon omnes, tam viri, quam uxores, incaluistis? Annon unusquisque vestrum puerum illum animo complectitur, et exosculatur, prudentiamque suspicit, atque ipsius pietate commovetur, qua fiebat, ut cum etiam colligaretur, ac rogo imponeretur, non metu concuteretur, nec resiliret, nec patrem ut furore percitum accusaret : verum et vinculis astringeretur, et sustolleretur, ac imponeretur, cunctaque, velut agnus quispiam, vel potius, ut communis omnium Dominus, silentio ferret? Etenim illius mansuetudinem imitabatur, ac figuram tenebat. « Tanquam ovis, » enim, inquit, ad occisionem ductus est, et quasi agnus » coram tondente se obmutuit [1]. » Atqui locutus est iste; nam et Dominus quoque ipsius locutus est. Quonam igitur modo obmutuit? Hoc est, nihil arrogans, nihil asperum locutus est, sed blanda omnia et mansueta : ac verba ipsa plus mansuetudinis præ se ferebant, quam si tacuisset. Quandoquidem etiam Christus dicebat : « Si male locutus » sum, testimonium perhibe de malo : si autem bene, quid » me cædis [2]? » Et tamen sic mansuetudinem suam magis declaravit, quam si silentio usus fuisset. Et ut hic patri ex altari, sic ille etiam e cruce loquitur : « Pater, dimitte illis, » quia nesciunt quid faciunt [3]. » Quid igitur ad ista patriarcha? « Deus providebit sibi victimam in holocaustum, » fili [4]. » Uterque naturæ vocabula usurpat. Ille patrem, hic filium vocat. Ac grave utrinque bellum excitatur, atque

[1] Isaï. LIII, 7. — [2] Joan. XXVIII, 23. — [3] Luc. XXIII, 24. — [4] Gen. XXII, 8.

ingens tempestas : nusquam tamen naufragium. Philosophia enim omnia vincit. Deinde ut Dei nomen audivit, nullum ultra verbum addidit, nec curiosius inquisivit. Usque adeo prudens erat hic puer, idque in ipso ætatis flore. Vides quot exercitus rex hic superarit, quot irruentia bella compresserit? Neque enim Jerosolymæ tam formidabiles erant barbari, cum eam sæpe numero aggrederentur, quam hæ cogitationes undique ipsum circumsidentes. Et tamen omnes superavit. Vis etiam sacerdotem cernere? Non longe exemplum est. Nam cum eum ignem et gladium habentem, et altari astantem intueris, quid jam est quod de sacerdotio dubites? Quod si vis victimam quoque videre, duplicem cernas licet. Obtulit enim filium, obtulit et ovem, vel, ut rectius loquar, ante omnia voluntatem suam. Atque per ovis quidem cruorem, manum; per filii autem mactationem animam sanctificavit. Atque ita sacerdos creatus est, per Unigeniti sanguinem, per Agni sacrificium. Nam et sacerdotes per victimarum, quæ Deo offerebantur, sanguinem olim sanctificari solebant. Vis-ne etiam prophetam conspicere? « Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum : Et vidit, et gavisus est[1]. » Ad eumdem modum tu quoque in baptismo rex, et sacerdos, et propheta efficeris : Rex, cum omnes pravas actiones in terram abjecisti, ac peccata interemisti : Sacerdos, cum te ipsum Deo obtulisti, ac corpus mactasti, atque ipse quoque mactatus es. « Si enim ei commortui sumus, inquit, et convivemus ei[2]. » Propheta denique, cum futura discis, ac divino Numine afflaris, atque obsignaris. Quemadmodum enim nota quædam militibus, ita fidelibus quoque spiritus imponitur. Quo fit, ut si ordinem deserueris, perspicuus omnibus fias. Judæi enim signi loco circumcisionem habebant : nos autem pignus Spiritus.

[1] Joan. v, 35. — [2] 2 Tit. ii, 11.

Hæc igitur scientes, ac dignitatem nostram considerantes, vitam gratia dignam præstemus, ut futuro quoque regno potiamur. Quod detur omnibus nobis assequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

CAPUT I.

Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non ultra veni Corinthum [1].

I. Quid ais, beate Paule? Parcens eis non venisti Corinthum? Ergo sermonem secum pugnantem nobis hoc loco inducis. Superius enim hoc asserebas, hanc tibi non veniendi causam fuisse, quod carni consentanea consilia minime admitteres, nec tui juris esses, verum Spiritus arbitrio ubique circumagereris: atque afflictiones etiam in medium proferebas. Hoc autem loco tui arbitrii fuisse ais, quod non veneris, non autem auctoritatis ac potestatis Spiritus. « Parcens enim vobis, inquit, non veni Corin» thum. » Quidnam igitur dicendum? Nempe quod hoc quoque ipsum a Spiritu proficiscebatur: cumque venire ipse vellet, in mentem ei Spiritus injecit, ut non veniret, hoc videlicet proponens, ipsis indulgendum esse. Aut certe de altero adventu loquitur, atque hoc significat sibi quidem in animo fuisse, prius quam superiorem Epistolam scriberet, ad eos se conferre, cæterum sese ob charitatem

[1] 2 Cor. 1, 23.

continuisse, ne eos incorrectos ostenderet. Probabile autem est, post illam Epistolam, Spiritu jam eum minime prohibente, suapte sponte ob hanc causam mansisse. Quod etiam magis conjicere est, nempe quod initio quidem Spiritus prohibebat : post autem ipse quoque secum reputans id melius esse, manserit. Tu vero consideres velim quo pacto rursus mentionem sui faciat. Quod quidem idcirco facit, id enim inculcare non desinam ; ut a contrariis patrocinium sibi quærat. Quoniam enim verisimile erat eos sinistri aliquid suspicari ac dicere : Idcirco ad nos non venisti, quia nobis infensus esses ; contrarium ostendit, nempe se ideo ad eos profectum non esse, quod eos amaret. Quid autem est, « Parcens ? » Audivi, inquit, nonnullos esse apud vos qui stuprum perpetrarint : noluique ad vos venire, ne vos in mœrorem conjicerem. Coram enim necesse fuisset facinus examinare, et vindicare ac punire, atque de multis pœnas sumere. Itaque satius esse duxi abesse, ac resipiscentiæ locum vobis concedere, quam præsens facinus ulcisci, graviusque irasci. Etenim sub Epistolæ finem apertius istud declaravit, cum dixit : « Ti- » meo autem, ne forte cum venero, humiliet me Deus apud » vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et » non egerunt pœnitentiam super immunditia et fornica- » tione quam fecerunt[1]. » Hoc igitur hic quoque ostendit, atque id quidem profert, tanquam se excusans : eosque acerrime perstringit, ac terret. His enim verbis significavit eos pœnæ obnoxios esse : atque adeo fore ut acerbi aliquid patiantur, nisi quamprimum emendentur. Quod etiam ipsum rursus ad Epistolæ calcem ait : « Si rursus » venero, non parcam. » Cæterum illic apertius istud exprimit : hic autem, quoniam initium scribendi faciebat, non ita hoc dicit, sed submissius. Ac ne hoc quidem contentus,

[1] 2 Cor. XII, 21.

id quoque ipsum rursus mitigat, ac correctione quadam utitur. Quia enim hoc dictum hominis esse videbatur haud parvam auctoritatem præ se ferentis; iis enim parcit aliquis, in quos suo jure animadvertere potest, idcirco illud molliens, atque id, quod speciem asperitatis habebat, adumbrans, ait : « Non quia dominamur fidei vestræ [1]. » Hoc est : Non idcirco dixi me, ut vobis parcerem, Corinthum non venisse, ac si vobis dominer. Nec dixit : « Vobis; » sed, quod mitius ac verius erat, « Fidei vestræ. » Nam credere nolentem quis est qui cogere queat? « Sed adjutores sumus gaudii vestri. » Quoniam, inquit, gaudium vestrum nostrum est, ideo non veni, ne vos in mœrorem conjicerem, atque ita mœrorem meum augerem. Sed mansi ut minis correcti lætemini. Omnia enim lætitiæ vestræ causa facimus, et hac in re studium ponimus; quia illam vobiscum communem habemus. « Nam fide statis. » Vide quo pacto rursum submisse loquatur : veretur enim iterum eos perstringere, quoniam in priore Epistola vehementer ipsos incesserat, ac resipiscentiam quamdam exhibuerant. Atque hoc eorum animos subversurum erat, si, cum ad meliorem frugem se convertissent, eamdem objurgationem subiissent. Ideo hæc Epistola superiore multo lenior est. « Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos [2]. » Cum ait : « Iterum, » ostendit se jam ab illis mœrore affectum fuisse : cumque se excusare videtur, eos, tacite perstringit. Nam si jam ei mœrorem attulerant, ac rursus allaturi erant, cogites velim quantus mœror ipsius verisimiliter futurus erat. Verum hoc non dicit, quod mœstitia ab ipsis affectus sit, sed alio modo loquens, hoc ipsum innuit, aitque : « Propterea non veni, ne vos mœrore afficiam. » Quod eamdem quidem vim habet atque id quod dixi, æquioribus autem animis

[1] 2 Cor. I, 24. — [2] Id. II, 1.

excipitur. « Si enim ego contristo vos, et quis est qui me » lætificet, nisi is qui contristatur ex me[1]? » Quænam hæc consequentia est? Maxima certe. Sic enim considera. Nolui, inquit, ad vos proficisci, ne vos amplius contristem, objurgans, excandescens, aversans. Deinde, quoniam hoc quoque grave erat, atque ipsorum accusationem complectebatur, siquidem ita viverent, ut Paulum mœstitia afficerent, correctionem adhibet, aitque: « Si enim ego con» tristo vos, et quis est qui me lætificet, nisi is qui » contristatur ex me? » Horum autem verborum hic sensus est: Quod si etiam futurum esset, ut in dolore versarer, dum scilicet vos objurgare, ac mœstos videre cogerer: at ex hoc quoque ipso voluptatem caperem. Maximum enim hoc amoris argumentum est, tanti me a vobis pendi, ut animos vestros mordere queam, dum vos aversor.

II. Ac vide prudentiam. Nam quod in more discipulorum positum est, ut doleant atque ægre ferant cum objurgantur, sic tamen eos inducit, tanquam hac in re ipsi gratificentur. Neque enim, inquit, me quispiam perinde exhilarat ut ille qui verba mea curat, ac discruciatur cum me iratum cernit. Et quidem consentaneum erat ut diceret: « Si enim ego contristo vos, ecquis est qui lætitiam » vobis afferre possit? » At hoc tamen non dicit, sed id rursus invertit, eos videlicet deliniens, ac dicens: Etiamsi vos molestia afficio, in hoc tamen maximum a vobis beneficium capio, quod sermonibus meis animi vestri perstringatur. « Etenim hoc ipsum scripsi vobis[2]. » Quidnam? Quod ut vobis parcerem, non venerim. Quando autem id scribebat? An in priore Epistola, cum dicebat: « Nolo au» tem nunc vos in transitu videre[3]? » Non quidem, ut opinor: sed in eadem Epistola, cum diceret; « Ne cum venero » rursus, humiliet me Deus apud vos. Scripsi ergo, inquit,

[1] 2 Cor. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] 1 Cor. XVI, 7.

» in fine Epistolæ: Ne forte, cum venero, humiliet me Deus, » et lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt [1]. » Cur autem scribas? « Ut non, cum venero, tristitiam habeam » de iis, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in » omnibus vobis, quia gaudium meum, omnium vestrum » est [2]. » Quia enim dixerat voluptate se affici, cum ipsi angerentur, atque hoc adhuc asperius arrogantiusque videri poterat, id rursus alio modo invertit, ac per ea, quæ subjunxit, mitigavit. Ideo enim, inquit, prius ad vos scripsi, ne dolenti animo vos inveniam non correctos. Ob idque dixi: « Ut non contrister; » non quod hac in re commodum meum spectem, sed vestrum. Scio enim vos, cum me lætum cernitis, lætos quoque esse: cum dolentem conspicitis, in dolore etiam versari. Vide igitur rursus quo pacto, quæ dicta sunt, inter se cohæreant. Sic enim, quid Paulus dicat, facilius intellectu assequemur. Idcirco, inquit, non veni, ne vos mœrore afficerem, si incorrectos offendissem. Hoc autem non mea, sed vestra causa faciebam. Ego enim ex vestro mœrore haud parvam voluptatem capio, cum me vobis tantæ curæ esse cerno, ut etiam in mœrore ac dolore sitis, cum indignatione afficior; quis enim est qui me exhilaret, nisi qui ex me contristatur? tamen quamvis animo ita constitutus sim, quoniam vestri rationem habeo, hoc ipsum ad vos scripsi, ut ne contrister: in hoc quoque rursus, non meum, sed vestrum commodum spectans. Neque enim me fugit, quin ea res vobis mœrori futura sit, si dolentem me videritis: ut contra lætitiæ, si me lætum conspexeritis. Vide itaque prudentiam, dixerat: « Non veni, ut ne vos contrister; et tamen gaudeo, » inquit. Deinde, ne ex eorum dolore voluptatem sibi esse videatur, in hoc, inquit, gaudeo, quod vos perstringam. Nam alioqui discrucior, cum eos, a quibus tantopere amor, molestia

[1] 2 Cor. XII, 21. — [2] Id. II, 3.

afficere cogor, non ob id tantum quod objurgem, sed ob id etiam, quod ipse quoque in mœrore sim, ac vobis rursus hoc nomine mœrorem accersam. Animadverte autem quo pacto istud etiam cum laude ponat dicens: « De quibus » oportuerat me gaudere. » Hæc enim verba hominis sunt, sinceritatem atque ingentem amoris affectum testificantis; non secus ac si quis de filiis, quos multis beneficiis affecisset, et quorum causa plurimum laboris suscepisset, loqueretur. Quocirca, inquit, si hac ratione scribo, ac non venio, ut magni aliquid procurem non venio, ac non quod vos oderim atque averser, sed quod admodum amem. Deinde quoniam dixerat: « Qui me contristat, me lætifi- » cat, » ne illi dicerent: Hoccine igitur tibi studio est, ut lætificeris, atque omnibus vim tuam ostentes? ideo subjunxit: « Nam ex multa tribulatione et angustia cordis » scripsi vobis per multas lacrymas, non ut contristemini, » sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius erga » vos[1]. » Quid hac anima ad amandum propensius? Ostendit enim se non minus, imo etiam multo magis doluisse, quam illi ipsi, qui peccaverant. Non enim « Ex tribula- » tione » tantum dixit, sed, « Ex multa: » nec per lacrymas solum, sed, « Per multas lacrymas, et cordis angustiam. » Hoc est, mœrore præfocabar, ac strangulabar. Ac tristitiæ nubem jam non ferens, ad vos scripsi: non ut contristemini, inquit, sed ut charitatem eam noscatis, quam abundantius erga vos habeo. Atqui sermonis series hoc postulabat, ut diceret: « Non ut contristemini, sed ut resipisca- » tis; » etenim hac de causa scripserat. Hoc tamen non dicit: sed, ut plus suavitatis orationi suæ conciliet, atque in majorem sui amorem eos pertrahat, hoc illius loco ponit, ostendens se amore ductum omnia facere. Nec charitatem tantum dixit, sed: « Quam abundantius habeo erga vos. »

[1] 2 Cor. II, 4.

Vult enim hac quoque ratione animos eorum allicere, dum se eos præ cæteris amare, atque ut erga eximios discipulos affectum esse demonstrat. Unde etiam ait : « Et si aliis non » sum Apostolus, at vobis tamen sum. Etsi multos pæda- » gogos habeatis, non tamen multos patres[1]. » Ac rursus : « In gratia Dei conversati sumus in mundo : abundantius » autem apud vos[2]. » Atque infra etiam, inquit, abundantius vos diligens, minus diligor. Et hoc loco : « Quam habeo » abundantius erga vos. »

III. Itaque etiamsi verba iracundiæ plena erant, tamen hæc animi concitatio ex ingenti charitate ac dolore nascebatur. Cumque Epistolam scriberem, inquit, dolebam et angebar, non hoc tantum nomine, quod peccassetis, sed etiam, quod vobis mœrorem afferre cogerer. Verum hoc quoque ipsum ex amore : non secus ac si quis, cum filium imprimis charum habeat, qui sanie laboret, eumque secare atque urere cogatur, utroque nomine doleat, tum quod æger sit, tum quod eum secare necesse habeat. Ac proinde id quod mei in vos odii signum esse existimatis, magni amoris argumentum erat. Quod si hoc ipsum, quod vos contristarim, ab amore ortum trahit, multo sane illud magis, quod, dum in mœrore estis, in lætitia verser. Cum ergo se ipse excusasset ; siquidem plerisque locis se excusat : nec propterea erubescit. Nam cum Deus id faciat dicens : « Popule meus, quid feci tibi[3] ? » multo magis id Paulum facere convenit ; cum, inquam, se ipse excusasset, ac jam pro eo verba facere pararet, qui stupri crimine se obstrinxerat, ne illi, tanquam qui contraria jussa acciperent, distorquerentur pertinaciusque contenderent, quia idem ipse erat, qui et tum ira exarserat, et nunc eum missum facere jubebat, vide quo pacto, tum per ea quæ dixit, tum per ea quæ dicturus est, hoc præmuniverit. Quid enim ait ;

[1] 2 Cor. IX, 2, et IV, 15. — [2] Id. XII, 15. — [3] Mich. VI, 3.

« Si quis autem contristavit, non me contristavit[1]. » Posteaquam prius illos laudavit, quod iisdem rebus et gauderent et angerentur, tum demum sermonem de hac re aggreditur : cum prius dixisset : « Gaudium meum, vestrum om» nium est. » Quod si gaudium meum, omnium vestrum est, oportet ut mecum nunc quoque gaudeatis, ut tunc mecum doluistis. Nam ut tum dolendo mihi voluptatem attulistis, ita nunc gaudendo, siquidem gavisi fueritis, idem efficietis. Nec dixit : « Mœror meus, mœror omnium vestrum est; » sed cum in aliis locis hoc astruxisset, nunc id solum, quo habebat opus, posuit, nempe gaudium ; dicens : « Gaudium » meum, omnium vestrum est. » Deinde superiorum quoque meminit his verbis : « Si quis autem contristavit, non » me contristavit, sed ex parte : ut non onerem vos om» nes[3]. » Scio, inquit, quod ira et indignatione mecum commoti fuistis propter eum qui stuprum admiserat : atque hoc facinus vos omnes ex parte mœstitia affecit. Atque ideo dixi : « Ex parte, » non quod vos minorem inde mœrorem acceperitis, quam ego : sed ne illum, qui stuprum perpetravit, nimium onerem. Quocirca non me solum ille in mœrorem conjecit, sed vos etiam omnes. Atque ut indulgentius cum eo agerem dixi : « Ex parte. » Vides quomodo statim iratos eorum animos lenierit, cum ostendit ipsos indignationis quoque participes fuisse? « Sufficit illi, » qui ejusmodi est, objurgatio ea quæ fit a pluribus[1]. » « Non dixit : « Fornicatori, » sed rursus, « Ei qui ejusmodi » est, » ut et in præcedenti Epistola : verum non eamdem ob causam. Illic enim ob pudorem ita loquebatur, hic ob indulgentiam. Ob idque nec jam uspiam peccati mentionem facit, quod tempus esset, ut ipsius patrocinium susciperet. « Ita ut e contrario magis donetis et » consolemini : ne forte abundantiore tristitia absorbea-

[1] Cor. II, 5. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 6.

» tur qui est ejusmodi [1]. » Non enim solum jubet objurgationi finem imponi, sed etiam illum ad priorem statum reduci. Etenim si quis eum, qui verberibus cæsus sit, tantummodo missum faciat, nec ei medeatur, nihil fecit. Vide autem quonam rursus modo illum quoque coërceat, ne ob condonatum peccatum deterior fiat. Nam quamvis peccatum confessus fuerit, ipsiusque eum pœnituerit: ostendit tamen eum non tam pœnitentiæ opera, quam gratia et beneficio veniam consequi. Ob idque ait: « Donetis et consolemini. » Et quod sequitur, idem declarat. Non enim quod id promereatur, nec quod eam, quam par sit, pœnitentiam præstiterit: sed quia infirmus est, idcirco, ait, hoc peto. Unde etiam subjunxit: « Ne forte » abundantiori tristitia absorbeatur qui est ejusmodi. » Quæ verba sunt hominis magnæ pœnitentiæ testimonium ipsi tribuentis, nec eum in desperationem ruere sinentis. Quid est autem, « Absorbeatur? » Nempe vel hoc faciens, quod a Juda factum est: vel etiam, si vitæ usura fruatur, deterior factus. Etenim si resiliat, inquit, quod contractum ex longiore objurgatione dolorem non amplius ferre queat; desperata salute, aut in laqueum, aut in majorem deinceps improbitatem ruet. Itaque occurrendum est, ne ulcus ingravescat, neve id quod recte fecimus, ob neglectum modum amittamus.

IV. Hæc autem eo dicebat, ut et illum, quod jam dixi, coërceret, et admoneret, ne post impetratam veniam ignavior fieret. Non enim, inquit, eum ita excepi, quasi sordes penitus absterserit, sed quod vererer ne gravius aliquid in se admitteret. Ex quo illud discimus, non ex scelerum tantum natura, sed ex peccantium etiam animo atque affectione indicendam esse pœnitentiam, ut tum fecit Apostolus, quod ipsius imbecillitatem extimesceret. Ideoque

[1] 2 Cor. II, 7.

dicebat, « Ne absorbeatur, » velut a bellua quadam, atque a tempestate, ac procellis, « Propter quod obsecro vos[1]. » Non jam imperat, sed obsecrat, non ut præceptor, sed ut æqualis, atque illis in judiciaria sede constitutis, ipse in patroni loco atque ordine se collocavit. Quoniam enim id, quod in animo habebat, confecerat, præ gaudio jam modum in supplicando excedit. Quidnam est, quæso de quo obsecras ? « Ut firmètis in eum charitatem, » hoc est, constabiliatis, nec eum leviter ac vulgari modo suscipiatis. Quibus etiam verbis summæ virtutis testimonium ipsis tribuebat : siquidem ii, qui hominem illum usque adeo amabant ac tuebantur; ut etiam animis inflarentur, adeo rursus eum aversati sint, ut tantopere laborandum Paulo fuerit, ut charitatem in eum firmarent. Hæc discipulorum, hæc magistri virtus est : quod illi tam morigeros se præbeant, hic tam præclare ipsos componat ac moderetur. Hoc si nunc quoque fieret, qui peccant, haud sine sensu peccarent. Nec enim temere amare oportet, nec sine ratione aversari. « In hoc enim etiam scripsi vobis, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis[2]; » hoc est, non modo in amputando, sed etiam in adjungendo. Vides quonam pacto hic quoque rursus metum immittat ? Ut enim cum ille peccasset, terrorem ipsis inejcit, nisi eum abscinderent, dicens : « Exiguum fermentum totam massam corrumpit[3], » aliaque plura : eodem hic quoque modo inobedientiæ metum iisdem injicit, his fere verbis utens : ut tunc non pro illo tantum, sed etiam pro vobis, si nunc quoque non magis illius, quam vestra causa consilium vobis capiendum est, ne pervicaces, atque inhumani esse videamini, nec in omnibus obedientes. Ac proinde ait, « In hoc enim etiam scripsi vobis, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes

[1] 2 Cor. II, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] 1 Cor. V, 6.

» estis. » Etenim illud invidiæ fortasse ac livoris esse videri potuisset : hoc autem puram imprimis ac sinceram obedientiam ostendit, et an ad humanitatis officia idonei sitis. Hoc enim proborum discipulorum est, nempe non modo illa, sed contraria quoque imperanti obtemperare. Ideo dixit, « Ad omnia. » Quibus verbis ostendit, nisi obediant, id non tam ei, quam sibi ipsis probro ac dedecori fore, ut qui pervicaciæ opinionem collecturi sint. Hoc autem facit, ut hinc quoque ipsos ad parendum impellat. Unde etiam ait, « In hoc enim et scripsi vobis. » Neque enim ob eam causam scripsit : sed hoc idcirco dixit, ut eorum animos pelliceret. Quod enim præcipue agebatur, erat illius salus, qui peccarat. Verum ubi nihil damni, ipsis etiam gratificatur. Per hæc autem verba, « Ad omnia, » rursus eos laudat, pristinam eorum obedientiam commemorans, atque in medium adducens. « Cui autem aliquid donatis, et ego[1]. » Vides quo pacto rursus posteriores sibi tribuit, illos videlicet duces atque auspices, se vero comitem duntaxat ostendens? Sic nimirum exacerbatus animus mitigatur : sic durus ac pertinax emollitur. Postea ne supinos eos reddat, ut penes quos negotii summa sit, et ne illum missum faciant, ad hoc ipsos impellit, dum ait se quoque illi condonasse. « Nam et ego si quid donavi, quod donavi, propter » vos[2]. » Quin hoc quoque ipsum vestra causa feci, inquit. Et sicut, cum illum amputari jubebat, nec ei indulgendi arbitrium ipsis permisit, dicens : « Jam judicavi tradere » hujusmodi hominem Satanæ[3], » ac rursus tamen eos sententiæ socios ascivit, cum diceret ; « Congregatis vobis » tradere eum : » duas videlicet res maximas struens, nempe ut et sententia ferretur, et tamen non sine illis, ne hac ratione eos lædere videretur ; ac neque solus eam proferebat, ne illi eum arrogantem esse, ac se ab eo contemni judica-

[1] 2 Cor. II, 10. — [2] Ibid. — [3] 1 Cor. V, 5.

rent : nec rursus rem totam ipsorum arbitrio committebat, ne accepta hujusce rei potestate proderent eum qui peccaverat, intempestivam erga ipsum indulgentiam adhibentes : ita hic quoque facit, dicens : « Ego jam condonavi, qui in priore Epistola jam condemnaram. » Deinde ne, tanquam contempti, animis offenderentur, ait, « Propter » vos. » Quid igitur? An ut ab hominibus gratiam iniret, ipsi ignovit? Minime. Ideoque adjecit, « In persona Christi. » Quid est, « In persona Christi ? » hoc est, secundum Deum, vel, ad Christi gloriam. « Ne circumveniamur a Satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus[1]. » Vides-ne ut et illis potestatem concedat, et eamdem rursus adimat : ut illinc quidem eos mitiget ac emolliat, hinc autem eorum arrogantiam amputet ? Nec vero id solum hoc loco molitur, sed illud quoque, ut ostendat commune detrimentum fore, si non obedierint. Quod etiam in principio fecit. Nam tum etiam dicebat, modicum fermentum totam massam corrumpit[2] : et rursus hic, « Ut non circumveniamur a » Satana : » atque illius qui peccarat, absolutionem, ubique sibi et illis arrogat.

V. Verum altius rem considera. « Si quis autem me con» tristavit, inquit, non me contristavit, sed ex parte, ut » non onerem omnes vos. » Ac deinde rursus, « Sufficit ei » qui ejusmodi est, objurgatio ea, quæ fit a pluribus[3]. » Hoc ipsius decretum est, atque sententia : nec tamen in hoc decreto constitit : sed rursum eos quoque socios adhibet, dicens : « Ut e contrario magis condonetis et con» solemini. Propter quod obsecro vos, ut firmetis in eum » charitatem. » At posteaquam totum istud eorum arbitrio permisit ; ad auctoritatem suam deinceps transit, his verbis utens, « In hoc enim scripsi vobis, ut cognoscam experi» mentum vestrum, an in omnibus obedientes estis. » Mox

[1] 2 Cor. II, 11. — [2] 1 Cor. V, 6. — [3] 2 Cor. II, 5, 6.

rursus gratiam ipsis ascribit, cum ait, « Cui autem donastis. » Tum rursus sibi, dicens : « Et ego : Si cui donavi, » propter vos. » Deinde simul et ipsis et sibi eam vindicat, cum ait : « Nam et ego, si quid donavi, propter vos, in persona Christi, » hoc est, ad gloriam Christi : vel, tanuam Christo hoc etiam imperante : idque maxime illos movebat : timebant enim ne indulgentia minus uterentur in re, quæ ad Christi gloriam pertineret, ipsique placeret. Deinde rursus commune detrimentum, si obedire negligerent, proponit dicens : « Ut non circumveniamur a Sa» tana. » Quo loco pulchre πλεονεξίας vocabulum usurpavit. Neque enim ille sua jam capit : sed nostra eripit. Nec vero mihi hoc dixeris, quod solus ille fornicator belluæ in prædam cedat; verum illud quoque tecum reputa, quod gregis numerus minor fit : ac nunc præsertim, cum id, quod amissum est recuperare licet. « Non enim ejus cogi» tationes ignoramus. » Nempe quod pietatis prætextu nobis exitium afferat. Non enim hinc solum, quod aliquem ad stuprum inducat, sed a contrario quoque perniciem afferre potest, nimirnm ab immodico mœrore ex pœnitentia contracto. Cum igitur una cum suis nostros quoque abripiat, cum et peccare jubens perdat, et, nobis pœnitentiam indicentibus, rapiat, annon istud πλεονεξία est, hoc est, alienæ rei usurpatio ? Non enim satis habet per peccatum nos dejicere : sed per pœnitentiam quoque, nisi vigilemus, idem efficit. Atque ideo πλεονεξίαν merito appellavit, cum per ea etiam quæ nostra sunt, victoriam adipiscitur. Etenim per peccatum capere proprium ipsius est : at per pœnitentiam, non item. Nostrum enim, non autem illius, est hoc armorum genus. Quamobrem cum hinc quoque capere potest, animadverte quam turpis sit hæc clades : quantumque ille, ut imbelles et miseros irrisurus atque exagitaturus est, siquidem nos nostrismet armis subegerit. Perquam enim

ridiculum ac summe pudendum illud est, quod per medicamenta nostra, ipse vulnera efficiat. Ideo Paulus dicebat, « Non enim ipsius cogitationes ignoramus : » hoc est, quam multiplex, quam vafer, quam veterator, ac versutus sit, quam denique sub pietatis obtentu infestum nobis hostem præbeat. Hæc igitur nos quoque cogitantes neminem unquam contemnamus, nec peccantes desperemus, nec rursum socordia langueamus : verum, cum peccatum admisimus, animum conteramus, nec verba duntaxat proferamus. Siquidem complures novi qui se quidem peccata sua deflere aiunt, at interim nil magni operantur : verum jejunant illi quidem ac vestes asperas gestant : cæterum majori pecuniarum cupiditate flagrant, quam caupones : ira magis corripiuntur, quam feræ : atque obtrectatione magis, quam alii laudationibus delectantur. Pœnitentia, ista non sunt. Pœnitentia larva atque umbra ista sunt, non pœnitentia. Ob idque ad ejusmodi homines illud usurpare licet; « Videte ne circumveniamur a Satana; » non enim ejus cogitationes ignoramus. » Alios quippe per peccata, alios per pœnitentiam, alios alio modo perdit : dum videlicet eos nullum ex pœnitentia fructum percipere sinit. Nam cum quibusdam recta via perniciem afferre nequit, alteram viam init, sicque se comparat, ut labores quidem augeat, fructus autem adimat, ipsisque hoc persuadeat, ut tanquam omni ex parte officio perfuncti, reliqua negligant. Quocirca ne incassum nos ipsos vexemus, brevem ad hujusmodi mulieres orationem habeamus. Mulierum enim potissimum hic morbus est. Præclarum quidem hoc quoque est, quod nunc facitis, hoc est jejunare et humi cubare, ac cinerem adhibere : sed nisi alia insuper accesserint, nulla hinc utilitas consequetur. Ostendit Deus quo pacto peccata remittat. Quid igitur relicta hac via alteram vobis sternitis ? Peccarunt quondam Ninivitæ,

eaque fecerunt, quæ vos quoque nunc facitis : sed videamus quidnam ipsis utilitatem attulerit. Quemadmodum enim medici ægrotis multa quidem remedia adhibent : sed qui sagaci ingenio est, non hoc perpendit, quod hoc atque illo medicamento usus sit is qui adversa valetudine laborat, sed quam utilitatem hinc sit consecutus : eodem modo hic iam res expendenda est. Quidnam igitur barbaris illis utilitati fuit? Vulneribus suis jejunium adhibuerunt, humi cubationem, saccum, cinerem, fletum : adjunxerunt etiam vitæ mutationem.

VI. Videamus igitur quidnam horum sanitatem ipsis attulerit. Unde autem hoc sciemus, inquies? Si ad medicum accedamus, atque ipsum interrogemus. Neque enim id nos celabit : imo etiam libenter dicet. Imo potius ne quis ignoret, aut sciscitari necesse habeat, pharmacum quoque, quod eos erexit, litteris mandavit. Quodnam igitur istud est? « Vidit, inquit, Deus quod conversus est unusquisque » a via sua prava : et pœnituit eum malorum quæ locutus » fuerat ut faceret eis [1]. » Non dixit : Vidit jejunium et cilicium, ac cinerem. Nec tamen hæc eo dico, ut jejunium tollam; avertat hoc Deus; sed ut vos ad id, quod jejunio præstantius est, faciendum horter, hoc est, ut ab omni vitio abstineatis. Peccavit etiam David. Videamus igitur quo pacto hic quoque pœnitentiam egerit. Tres totos dies in cinere sedit [2]. At ille quidem hoc non ob peccatum fecit, sed filii causa, calamitate nimirum adhuc temulentus : peccatum autem alio modo abstersit, nempe per humilitatem, per cordis contritionem, per animæ compunctionem; dum etiam illud cavet, ne in eadem relabatur; dum peccati nunquam memoriam abjicit; dum irruentes omnes acerbitates grato animo fert; dum iis, a quibus molestia afficitur, parcit; dum eos, qui ipsi insidias parant,

[1] Jon. III, 10. — [2] 2 Reg. XVIII.

non ulciscitur; imo eos, qui id facere cupiunt, prohibet. Nam cum Semeï cum innumeris probris obrueret, ac militarium copiarum præfectus, qui tum aderat, id indigno animo ferret, dicebat : « Sine illum mihi maledicere : Deus » enim hoc ei præcepit [1]. » Cor quippe contritum et humiliatum habebat [2], quod ipsius peccata maxime abstergebat. Nam hoc confessio, hoc pœnitentia est. Quod si jejunantes arrogantia laboremus, non modo nullum hinc emolumentum, sed etiam detrimentum capiemus. Quamobrem tu quoque cor tuum demitte, ut Deum allicias. Prope enim est his qui tribulato sunt corde [3]. Annon vides quomodo in splendidis ædibus, ii, qui dedecore affecti sunt, cum etiam ab infimis quibusque servis contumeliam accipiunt, non tamen colluctentur, sed ob infamiam eam quam peccatum ipsis inussit, æquo animo id ferant? Idem quoque tu facias. Si quis te conviciis insectetur, ne exasperеris, sed ingemiscas, non ob illatam tibi contumeliam sed ob peccatum quod te in ignominiam conjecit. Cum peccaveris ingemisce, non quod pœnas daturus sis, nihil enim hoc est; sed quod Dominum tuum offenderis, tam benignum, tam te amantem, tam denique saluti tuæ appensum, ut filium quoque suum tua causa tradiderit. Ingemisce ideo, neque unquam id facere intermitte. Etenim hoc demum est confessio. Non nunc lætum, cras autem mœstum ac rursum lætum te præbe; verum perpetuo in luctu ac tui contritione mane. « Beati enim, inquit, qui » lugent [2], » hoc est, qui assidue hoc faciunt. Hoc semper facias, tibique attendas, ac pectus tuum conteras, non secus ac si quis amisso filio unice charo in luctu versetur. « Scindite etenim, inquit, corda vestra, et non vestimenta » vestra [3]. » Quod fractum est, haudquaquam se in altum

[1] 2 Reg. XVI, 11. — [2] Psal. L, 19. — [3] Id. XXXIII, 19. — [4] Matth. V, 4. — [5] Joël. II, 13.

extulerit : quod contrarium est, non exurrexerit. Ob eamque causam alter ait : « Scindite : » alter autem, « Cor contritum et humiliatum Deus non despiciet [1]. » Etsi sapiens es, etsi dives, etsi princeps, pectus tamen scinde, nec ipsum alte de se sentire, atque inflari sine. Nam quod scissum est, non inflatur : etiamsi aliquid sit a quo extollatur; tamen quia scissum est, inflationem ferre nequit. Sic tu quoque modestiæ atque animi summissioni stude. Illud tibi in mentem veniat Publicanum ob unum verbum justificatum fuisse [2]. » Quanquam ne modestia quidem erat illa, sed vera confessio. Quod si hoc tantam vim habet, quanto quæso majorem habitura est humilitas? Iis, qui in te deliquerint, peccata remitte. Nam hinc quoque peccata remittuntur. Ac de priori quidem ait : « Vidi quod » ambulaverit tristis : et sanavi vias ejus [3]. » Et in Achab istud Dei iram sustulit. De posteriore autem : « Dimittite, » et dimittetur vobis [4]. » Est etiam alia via, hoc pharmacum nobis ferens, scelerum condemnatio. « Dic enim tu » prior iniquitates tuas, inquit, ut justificeris [5]. » Illud item peccata delet, si calamitate affectus gratias agas. Ac demum id præstat, ea quæ omnibus antecellit, eleemosyna. Numera igitur remedia, quibus vulnera tua sanantur : atque omnia continenter impone, humililatem nempe, confessionem, injuriarum oblivionem, gratiarum actionem in rebus adversis, misericordiam in juvandis tam pecunia quam studio atque officio proximis, firmas denique ac continuas preces. Sic vidua illa immanis illius et crudelis judicis animum mitigavit [6]. Quod si illa iniquum, quanto magis tu mansuetum ac facilem? Est et alia præter eas, quas commemoravimus, via, nempe iis qui injuria afficiuntur, præsidio esse. «Judicate enim pupillo, inquit,

[1] Psal. L, 19. — [2] Luc. XVIII. — [3] Isaï. LVII, 18. — [4] Luc. VII, 37. — [5] Isaï. XLIII, 26. — [6] Luc. XVIII.

» et viduam justificate : et venite, et disputemus. Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nivem ea dealbabo [1]. » Quanam porro excusatione digni erimus, si cum tot vias habeamus nos in cœlum subvehentes, cum tot pharmaca, quæ etiam post baptismum vulneribus medeantur, in iisdem tamen vitæ studiis perseveremus? Ne quæso perseveremus, verum ii quidem, qui nondum lapsi sunt, id sua pulchritudine perstent, imo eam magis, ac magis, excolant. Nam etiamsi præclara hæc officia peccata nulla reperiant, cumulatiorem certe pulchritudinem reddunt. Nos vero, qui peccata multa perpetravimus, ad correctionem, ea quæ diximus, adhibeamus : ut ad Christi tribunal cum magna fiducia astemus; cujus utinam nos omnes participes simus, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, et Spiritui sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

CAPUT II.

Cum autem venissem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem Spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum [2].

I. Hæc quidem verba indigna Paulo esse videntur, nempe quod ob fratris absentiam tantam salutis afferendæ occasionem abjecerit. Ac præterea videntur ista non satis

[1] Isaï. I, 17, 18. — [2] 2 Cor. II, 12, 13.

cum prioribus cohærere. Quid igitur? vultis ut prius ostendam eum nihil se ipso indignum dixisse? aut hæc ad seriem quadrare? Meo quidem judicio satius fuerit, posterius priore loco demonstrare. Sic enim alterum quoque facilius ac dilucidius fuerit. Quomodo igitur hæc cum superioribus cohærent? Illa ipsa in memoriam redigamus, atque ita istud intelligemus. Quænam igitur illa erant? Quæ initio dicebat : « Nolo vos ignorare de tribulatione » quæ facta est nobis in Asia, quoniam supra modum gra- » vati sumus supra virtutem [2]. » Postea autem ubi ostendit quomodo liberatus sit, eaque, quæ in medio sunt, interjecit, necessario rursus docet se alio quoque modo afflictum fuisse. Quî tandem istud? Quod Titum non invenerit. Etenim istud quidem grave est, atque ad consternandum animum magnam vim habens, nempe tentationes subire : at cum deest qui consoletur, sarcinamque una sufferre queat, tum major est tempestas. Titus porro ipse est, quem infra ab illis ad se venisse refert, et de quo multas ac præclaras laudes recenset, quemque a se missum esse dicebat. Ut ostendat ergo se ipsorum causa hanc quoque afflictionem subiisse, his verbis usus est. Quod itaque hæc verba pulchre cum superioribus cohæreant, hinc perspicue patet; quod autem Paulo non indigna sint, id quoque planum facere conabor. Neque enim hoc dicit, quod Titi absentia eorum qui ad fidem accessuri erant, saluti moram attulerit, nec quod propterea eos qui fidem susceperant, contempserit, sed quod requiem non habuerit, hoc est, ob fratris absentiam in afflictione ac dolore versatus sit; hinc nimirum ostendens quanti momenti sit fratris absentia; atque ideo illinc excesserit. Quid autem hæc verba sibi volunt, « Cum venissem Troadem propter Evangelium? » Non, inquit, temere eo profectus sum, sed ut prædicarem.

[1] 2 Cor. 1, 8.

Et tamen licet ea de causa eo me contulissem, ac maximum opus reperissem; « Ostium enim, inquit, mihi apertum esset in Domino; » non habui requiem: tametsi non propterea opus impeditum fuerit. Cur ergo dicit: « Vale» faciens eis, abii? » hoc est, præ animi angustia ac dolore non diuturno tempore illic moratus sum. Ac fortasse etiam illius absentia negotio impedimentum afferebat. Hoc porro non parvæ quoque consolationi ipsis erat. Nam si, cum fores illic apertæ essent, atque ob eam causam venisset, quoniam fratrem non invenit, confestim abscessit, multo æquius est, inquit, vos negotiorum angustiis ac necessitatibus ignoscere, quæ nos quaquaversum agunt, ac cicumagunt, nec ad eos, quos volumus, arbitratu nostro proficisci, ac diutius apud eos morari sinunt. Unde etiam, ut supra Spiritui, ita hic quoque Deo peregrinationes suas ascribens, hæc subjungit: « Deo autem gratias, qui sem» per triumphat nos in Christo Jesu, et bonum odorem » notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco [1]. » Etenim ne tanquam lugens hæc deplorare videatur, gratias Deo agit. Quod autem ait, hunc sensum habet: ubique afflictio, ubique anxietas. Veni in Asiam: gravatus sum supra vires. Veni Troadem: fratrem non inveni. Ad vos non veni: hoc quoque non parvam, imo perquam ingentem mœstitiam mihi attulit. Illudque præterea, quod multi apud vos peccaverint, eaque mihi, cur vos minime viderem, causa fuerit. Parcens enim vobis non veni Corinthum, inquit. Quare ne hæc per deplorationem dicere videretur, subdit: Non modo non dolemus in hisce tribulationibus, sed etiam gaudemus: quodque majus est, non modo propter futura præmia, sed etiam ob præsentia. Siquidem hic quoque ob eam causam clari atque illustres sumus. Quocirca tantum abest ut luctu afficiamur, ut

[1] 2 Cor. II, 14.

etiam triumphum rem istam appellemus, atque ob ea quæ contingunt, gloriemur. Eoque nomine dicebat : « Gratias » autem Deo, qui semper triumphat nos, » hoc est, qui nos apud omnes splendidos reddit. Nam quod dedecoris speciem habet, nimirum undique pelli, hoc nos summo honori ducimus. Ideo non dixit : Qui nos conspicuos reddit, sed « Qui triumphat. » Qua voce hoc indicat, hujusmodi persecutiones ubique terrarum perpetua adversus diabolum tropæa erigere. Deinde una cum eo, qui triumphat, causam etiam afferens, hinc quoque auditoris animum erigit. Non enim, inquit, a Deo tantum in triumphum agimur, sed etiam in Christo, hoc est, propter Christum ac prædicationem. Nam cum triumphare opus sit, omnino nos quoque qui tropæum ferimus, conspicuos esse necesse est, quandoquidem ipsum gestamus. Ob idque clari ac celebres sumus. « Et odorem notitiæ suæ ma» nifestat per nos in omni loco. »

II. Superius dixit : « Semper triumphat : » hic, « In » omni loco, » inquit : illud nimirum indicans, nec locum, nec tempus ullum esse, quod non apostolicis certaminibus impletum sit. Atque altera rursus metaphora utitur, a suavi odore ducta. Ut enim qui unguentum gestant, inquit, sic cunctis ipsi conspicui sumus : pretiosum unguentum, Dei cognitionem vocans. Nec dixit : « Notitiam, » sed, « Odorem notitiæ. » Ejusmodi enim est præsens cognitio, hoc est, non admodum perspicua et reserata. Ob idque in priore Epistola dicebat : « Videmus nunc per spe» culum in ænigmate [1]. » Atque hic odorem hoc unguentum vocat. Porro qui odorem sensit, illud quidem novit, unguentum alicubi conditum esse : at cujusmodi naturæ, non item, nisi prius id perspectum habuerit. Eodem nos quoque modo quod sit Deus, scimus : quidnam autem na-

[1] 1 Cor. XIII, 12.

tura sit, non item. Itaque tanquam thuribulum regium sumus, cœleste unguentum, ac spiritualem fragrantiam, quoquo gentium pergamus, redolentes, Hæc autem dicebat, partim ut evangelicæ prædicationis vim demonstraret; nempe quod per eos, a quibus insidiæ ipsis pararentur, magis elucerent, dum videlicet eorum persecutores hoc facerent, ut universus orbis, tum eorum tropæa, tum odoris suavitatem exploratam haberet; partim etiam ut eos ad omnes afflictiones et tentationes forti animo perferendas cohortaretur : quippe cum etiam ante cœleste præmium gloriam perciperent, quæ nullis verbis explicari posset. « Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi » fiunt, et in iis qui pereunt [1]. » Sive enim quis salutem consequatur, inquit, sive pereat, Evangelio semper virtus sua constat. Et sicut sol, licet infirmis oculis tenebras offundat, lumen tamen est : ac mel, etiamsi ægrotis amarum sit, suapte tamen natura dulce est; sic Evangelium suavi odore præditum est, etiamsi quidam non credentes pereant. Neque enim illud exitii causa est, sed eorum perversitas. Quin hinc quoque vel maxime ipsius suavitas perspicitur, quod qui improbi ac corrupti sunt, pereant. Ac proinde non modo per bonorum salutem, sed etiam per improborum interitum ipsius virtus declaratur. Nam et sol, quia perquam clarus est, ea re potissimum infirmorum oculos perstringit. Ac Salvator in multorum ruinam et resurrectionem est : et tamen Salvator manet, quamvis innumeri cadant. Atque ipsius præsentia gravius punit eos qui non obsequuntur, tamenque salutaris manet. Ideo Paulus ait : « Deo bonus odor sumus; » hoc est : Quamvis nonnulli pereant, interim tamen id esse perstamus, quod sumus. Nec absolute dixit : « Bonus odor sumus; » sed, « Deo. » Porro cum Deo bonus odor simus, atque ille hæc

[1] 2 Cor. II, 15.

calculo suo comprobet, quis jam contradicat? Quin hæc verba, « Christi bonus odor sumus, » mihi duplici modo exponi posse videntur. Aut enim hoc ait : quod se ipsos victimam offerrent, dum mortem oppeterent : vel, quod necis Christi bonus odor simus ; perinde ac si quis dicat : Hujusce victimæ bonus odor est hic suffitus. Aut igitur hoc significat boni odoris vocabulum, aut, quod ante dixi, quod quotidie Christi causa mactentur. Vides quo tentationes subvexerit, cum triumphum eas, et odorem, oblatumque Deo sacrificium appellat? Deinde postquam dixit : « Bonus odor sumus in iis qui pereunt, » ne hoc existimes illos quoque Deo gratos et acceptos esse, subjunxit. « Aliis » quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in » vitam [1]. » Hanc enim fragrantiam quidam ita suscipiunt, ut salvi fiant : quidam rursus ita, ut pereant. Itaque etiamsi pereat aliquis, ipse in culpa est. Nam et sues unguento suffocari dicuntur : et lumen, ut antea dixi, infirmis oculis tenebras offundit. Atque hujusmodi bonorum natura est, ut non ea tantum, quæ ipsis familiaria sunt, sanent, sed etiam contraria perdant. Hincque maxime vis eorum declaratur. Siquidem et ignis, non solum cum illuminat, aut cum aurum purgat, sed etiam cum spinas absumit, vim suam maxime indicat, atque hac ratione ignem se esse demonstrat. Eodem modo Christus hinc quoque majestatis suæ specimen edit, cum oris sui spiritu Antichristum opprimit, ac per adventum præsentiæ suæ de medio tollit. « Et ad hæc quis idoneus? » Quoniam magnifice locutus erat dicens : Christi sacrificium, ac bonus odor sumus, atque ubique triumphamus, rursus moderatione utitur, Deo cuncta assignans. Ob idque ait : « Et » ad hæc quis idoneus? » Hoc enim totum Christi est, inquit : nihil est quod nobis arrogemus. Vides-ne quomodo

[1] 2 Cor. II, 16.

secus quam pseudo-apostoli loquatur? Etenim illi gloriabantur, perinde ac si ad prædicationem aliquid ex se afferrent : hic autem eo nomine se gloriari ait, quod nihil ipsius sit. « Gloria enim nostra hæc est, inquit, testimonium » conscientiæ nostræ, quoniam non in sapientia carnali, sed » in gratia Dei conversati sumus in mundo [1]. » Ob cujus rei, hoc est, externæ sapientiæ, adeptionem, gloriandum sibi illi existimabant, de hujus rei sublatione hic gloriatur. Unde etiam hoc loco ait : « Et ad hæc quis idoneus? » Quod si minime idonei sumus, gratiæ profecto id est quod geritur. « Non enim sumus sicut reliqui adulterantes verbum Dei [2]. »

III. Nam etsi magna quædam loquimur, tamen nihil nostra opera recte factum fuisse, sed omnia Christi esse diximus. Neque enim pseudo-apostolos imitabimur, qui pleraque sua esse dicunt. Hoc enim est cauponari, cum quis vinum adulterat : cum quis pecunia id vendit, quod gratis dare debebat. Hoc enim loco, et de quæstu eos perstringere videtur, et rursus, id quod dixi, subindicare, nempe quod sua illi divinis admisceant. Qua de re Esaïas etiam accusabat, « Caupones tui vinum aqua miscent [3]. » Nam etsi de vino hoc dictum est, non tamen aberrarit, qui de doctrina hoc quoque intellexerit. At non nos, inquit, ad hunc modum : sed qualia nostræ fidei commissa sunt, talia quoque ea præbemus, doctrinam meram propinantes. Unde subjunxit : « Sed ex sinceritate tanquam ex Deo, co» ram Deo in Christo loquimur [4]. » Non ut vos decipiamus ita prædicamus, inquit, tanquam vobis gratificantes, aut tanquam a nobis aliquid afferentes, atque admiscentes, sed tanquam ex Deo; id est, non dicimus nos aliquid nostrum elargiri; sed Deum omnia dedisse; hoc enim sibi vult illud, « Ex Deo, » ut non gloriemur quasi aliquid habeamus, sed omnia ipsi referentes. « In Christo loqui-

[1] 2 Cor. I, 12. — [2] Id. II, 17. — [3] Isaï. I, 21. — [4] 2 Cor. II, 17.

» mur; » non nostra sapientia, sed illius potentia afflati. Qui autem gloriantur, non ad hunc modum se gerunt, verum perinde ac si aliquid a se ipsis afferant. Unde etiam eos alio loco his verbis traducit : « Quid enim habes, quod » non acceperis? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi » non acceperis[1] ? » Hæc maxima virtus est, omnia Deo ascribere, nihil suum esse ducere, nihil gloriæ humanæ causa facere, sed secundum Dei voluntatem. Hic enim est, qui vitæ actæ rationes exacturus est. Nunc vero rei ordo inversus est : atque illum quidem qui pro tribunali sessurus, ac rationes repetiturus est, non valde metuimus : eos autem qui nobiscum stabunt, ac judicium subituri sunt, expavescimus. Unde igitur hic morbus? unde in nostras animas invasit? Hinc nimirum, quod non assidue res illas animo volutemus, sed præsentibus affixi teneamur. Hinc fit, ut et in exitiosas actiones facile prolabamur, et, si quid boni agimus, ostentationis causa faciamus, atque id quoque in detrimentum nobis cedat. Siquidem vidit fortasse quispiam impudicis oculis mulierem, nec id, aut mulier quæ conspecta est, aut ii qui una gradiebantur, senserunt : verum oculum illum pervigilem minime fugit. Nam ille, prius etiam quam peccatum admissum esset, impudicam animam, et internum furorem, et cogitationes in tempestate ac procella sese convolventes perspexit. Neque enim testibus et conjecturis ille opus habet, cui omnia explorata sunt. Quocirca ne oculos ad conservos tuos convertas. Nam etiamsi homo laudet, nihil tamen hoc prodest, cum Deus non approbat, nec si condemnet homo, quidquam hinc detrimenti redit, cum Deus non condemnat. Ne hac quoque ratione judicem ad iracundiam concites, dum conservorum quidem magnam rationem habes, ipso autem indignante, nec metu nec tremore afficeris. Quare,

[1] 1 Cor. IV, 7.

laudem eam, quæ ab hominibus proficiscitur, contemnamus. Quousque tandem viles et abjecti erimus? Quousque Deo ad cœlum nos attollente, ipsi humi serpere contendemus? Fratres Josephi, si Dei timorem ante oculos habuissent, ut habere par erat, non captum in solitudine fratrem interemissent[1]. Caïn rursus, si sententiam ipsius, ut par erat, extimuisset, non dixisset: « Veni et egrediamur in » agrum[2]. » Quid enim, o miser, et calamitose, a patre ipsum distrahis, atque in campum abducis? Annon Deus etiam in campo facinus tuum cernit? Annon ab iis, quæ patri tuo acciderunt, didicisti, quod omnia nerit, atque omnibus, quæ fiunt, intersit? Quid autem causæ est, cur non ad eum scelus inficiantem ita locutus sit: Me-ne celas, qui ubique adsum, et arcana novi? Quia nondum ille hæc recte ac sapienter percipere poterat. Quid autem ait? « Vox sanguinis fratris tui clamat ad me[3]. » Non quod sanguis vocem habeat: sed eodem modo, quo de perspicuis ac manifestis dicere solemus, res clamat. Ac proinde Dei sententiam ob oculos semper habere opus est: moxque omnia mala extincta erunt. Sic in precibus quoque vigilantem animum præstare possumus, si, quem alloquamur, cogitemus; si illud reputemus, nos sacrificium offerre, gladiumque in manibus, ignem ac ligna habere; si cœli portas per cogitationem reseramus, si illuc migremus, acceptumque Spiritus gladium in victimæ jugulo defigamus, ipsique vigilantiam immolemus, ac lacrymas effundamus. Hic enim hujus victimæ sanguis est. Tali altare illud cæde tingitur. Ne igitur sinas quidquam humanarum cogitationum animam tuam tum occupare.

IV. Subeat in mentem Abrahamum, cum sacrificium offerret, non uxori, non servo, non alii cuiquam, ut adesset permisisse. Eodem modo tu quoque ne sinas ut servi-

[1] Gen. XXXVII. — [2] Id. IV, 8. — [3] Ibid. 10.

lis ullus et illiberalis affectus tibi adsit, sed solus in montem ascende, ad quem ille ascendit, et ad quem nefas est alium quemquam ascendere. Quod si quæ hujusmodi cogitationes una conscendere conentur, impera eis cum auctoritate, ac dic : « Sedete hic, ego autem et filius, postquam adoraverimus, revertemur[1] : » atque asina et pueris, et si quid brutum ac stolidum est, infra relictis, siquid ratio præditum est, accipe atque ascende, quemadmodum ille assumpsit filium Isaac. Altare quoque, perinde ut ille, extrue, tanquam humani nihil habens, atque extra naturam raptus, quandoquidem et ille, nisi a natura excessisset, filium non jugulasset. Nec quidquam tum te interturbet, sed supra ipsos etiam cœlos assurge. Acerbe ingemisce, confessionem macta. « Dic enim tu prior iniquitates tuas, inquit, ut justificeris[2]. » Macta contritionem cordis. Hæ victimæ non in cinerem desinunt, nec in fumum dilabuntur, nec lignis et igne opus habent : sed duntaxat animo compuncto. Hoc ligna, hoc ignis est, urens illa, sed non perurens. Nam qui ferventer orat, uritur quidem, at non peruritur : sed sicut aurum, quod igne exploratur, splendidius efficitur. Ad hæc illud cave, ne ullum in oratione verbum emittas, quod Dominum irritet, vel in hostium tuorum perniciem ipsum adeas. Nam si vel hostes habere, probro non caret, cogita quantum malum sit adversus eos orare? Pro eo oportebat excusare te quod hostes habes, tu contra eos quoque accusas. Et quam tandem veniam obtinere queas, cum eo quoque tempore aliis obtrectes, quo ingenti ipse misericordia opus habes? Etenim eo accessisti, ut pro tuis peccatis orares. Ne igitur alienorum peccatorum recorderis : ne alioqui tuorum ipse memoriam refrices. Nam si dixeris : Hostem percute, os tuum obstruxisti : jam linguæ fiduciam præci-

[1] Gen. XXII, 5. — [2] Isaï. XLIII, 26.

disti. Primum nempe, quia ab ipso statim initio Dominum ad iracundiam incitasti : deinde quia contraria postulas, quam oratio ferat. Nam si pro peccatorum remissione Deum precaris, qui fit, ut pro supplicio verba facias? Quin contra potius faciendum erat, pro ipsis quoque preces fundere, ut hoc pro nobis quoque cum fiducia peteremus. Nunc vero judicis sententiam per tuam occupasti, dum petis ut de peccantibus supplicium sumat : quod quidem omnem tibi veniam adimit. Contra si pro ipsis preceris, etiamsi pro peccatis tuis nullum verbum feceris, rem totam confecisti. Cogita quotnam in lege sacrificia sint : sacrificium laudis, sacrificium confessionis, sacrificium salutis, sacrificium purgationum, ac sexcenta alia. Atque interim nullum est adversus inimicos : sed pro propriis peccatis aut etiam recte factis. Num alium Deum adis? Annon ad illum accedis, qui dixit : Orate pro inimicis vestris? Quonam igitur modo adversus illos clamitas? Cur Deum, ut legem suam infringat, rogas? A supplicis persona istud solum alienum est. Nemo supplicat ut alius pereat, sed ut ipse salutem consequatur. Quid igitur supplicis quidem personam geris, dum accusatoris verba habes? Ac quidem cum pro nobis ipsis oramus, scabimus nos, oscitamus, et in sexcentas cogitationes labimur : cum autem adversus inimicos, attenti ac vigilantes hoc facimus. Quia enim diabolus illud novit, quod in nos ipsos gladium impellimus; nos minime distrahit, vel avocat, ut hac ratione majorem nobis perniciem afferat. At, inquies, læsus sum, et affligor. Ergo adversus diabolum ora, qui omnium maxime nos injuria afficit. Hoc etiam dicere præciperis, « Libera nos a malo : » ille implacabilis hostis est. At homo, quidquid tibi faciat, amicus ac frater est. Quocirca omnes adversus illum irascamur, adversus eum Deum obsecremus, dicentes : Contere Satanam sub pedibus nostris. Ille

enim inimicos quoque nobis parit. Quod si adversum inimicos preceris, id precaris, quod ipse quoque in votis habet: ut si pro inimicis ores, adversus eum precaris. Quid igitur relicto vero hoste membra tua mordes, atque hac ratione feris ipsis immaniorem te præbes? At, inquis, contumeliam mihi intulit, ac bona ademit. Et quem luctu prosequi convenit, eum-ne qui injuriam accepit, an qui intulit? Qui pecunias lucratus est, a Dei benevolentia se ipsum exclusit, pluraque perdidit quam accepit: ac proinde ipse est qui læsus est. Ob idque non adversus eum, sed pro eo potius orandum est, ut Deus propitium se illi præbeat.

V. Vide quot calamitatibus affecti sint tres pueri, cum tamen nihil mali admisissent. Patria et libertate exciderant, captivi abducti, ac servi effecti, atque in alienam ac barbaram regionem abstracti fruerant, frustraque ac temere propter insomnium obtruncandi erant. Quid igitur cum Daniele ingressi, quid, inquam, orarunt? Quid dixerunt? Contere Nabuchodonosor, ipsius diadema abripe, e regio solio eum deturba? Nihil ejusmodi: verum Dei misericordiam implorabant. Et cum in fornace essent, eodem modo se gesserunt. At vos non perinde: sed longe quam illi minora passi, ac plerumque merito, sexcenta tamen mala imprecari non desinitis. Atque alius quidem sic loquitur: Prosterne inimicum, ut Pharaonis currum demersisti. Alius, Carnem illius feri. Alius rursus: Redde illi in filios. Annon hujusmodi verba agnoscitis? Unde igitur vobis hic risus? Vides quam ridicula hæc sint, cum citra animi perturbationem dicuntur? Et sane peccatum omne, tum denique quam fœdum sit, patet, cum ab eo, qui id admittit, affectum detraxeris. Si ei qui iratus fuit, in memoriam ea verba redigas, quæ in iracundia protulit, erubescet, et se ipsum irridebit, ac mille mala perpeti, quam verba illa protulisse malet. Si impudicum homi-

nem post coïtum ad mulierem eam, cui stuprum obtulit, adduxeris, hic quoque ut execrandam ipsam aversabitur. Eodem modo vos qui ab hoc affectu liberi estis, hujusmodi verba ridetis : ridicula enim sunt, ac temulentis vetulis digna, muliebrique simultate. Quinetiam Joseph, licet venditus ac servus effectus, atque in carcerem conjectus, ne sic tamen acerbum adversus eos, a quibus læsus fuerat, verbum emisit. Sed quid ait : « Furtim sublatus sum de terra Hebræorum[1] : » nec addit, a quo. Pudet enim eum malorum fratrum, magis quam eos ipsos, qui hæc perpetraverant. Ita nos quoque affici convenit, ut pro iis, qui nobis injuriam inferunt, vehementius angamur, quam illi ipsi. Detrimentum enim ad illos transit. Sicut enim qui clavos calcibus impetunt, altumque sapiunt, hujusmodi furoris ergo commiseratione ac lacrymis digni sunt : eodem modo qui eos lædunt, a quibus nihil injuriæ acceperunt, multis lamentis ac fletibus potius, quam execrationibus digni sunt, ut qui suas ipsimet animas feriant. Nihil enim sceleratius est anima malum imprecante, nec impurius lingua, hujusmodi sacrificia offerente. Homo es : ne aspidum virus evomas. Homo es : ne bellua fias. Ideo os tibi datum est, non ut mordeas, sed ut aliorum vulneribus medearis. Recordare quid præceperim, inquit Deus, remittere nempe ac condonare. Tu vero me obsecras, ut socium me tibi ad evertenda præcepta mea adjungam : ac fratrem corrodis, linguam cruentas, non secus ac furiosi propriis carnibus dentes cruore perfundunt. Quanta diabolum voluptate affici, quanto risu existimas, cum ejusmodi preces audit ? Quam Deum irasci, teque aversari, atque odisse, cum talia rogas ? Quo quid gravius esse queat ? Nam si nefas est eum ad mysteria accedere, qui inimicos habet, annon is, qui non tantum

[1] Gen. XL, 15.

hostem habet; sed etiam ei imprecatur, ab ipso quoque templi ambitu arcendus est? Hæc igitur cogitantes, atque hujus sacrificii causam agnoscentes, nempe quod pro hostibus mactatus Christus sit, id demus operam, ut ne inimicum quidem habeamus; ac si habeamus, pro illo precemur: ut nos quoque peccatorum nostrorum veniam consecuti, cum fiducia tribunali Christi astemus, cui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

CAPUT III.

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? Aut numquid egemus, sicut quidam, commendatitiis Epistolis ad vos, aut ex vobis[1].

I. Quod futurum erat, ut ipsi ab aliis objiceretur, nempe quod se ipsum attolleret, hoc ipse antevertens posuit: quamvis etiam tanta præmonitione ante usus fuisset, ac dixisset: « Et ad hæc quis idoneus est? » et, « Et si charitate » loquimur. » Sed tamen hæc ipsi minime sufficiunt. Ea enim ipsius consuetudo est: ut longe absit, ut magni quidpiam de se dicere videatur, vehementerque, atque incredibilem quemdam in modum istud fugit. Tu vero hinc quoque singularem ipsius sapientiam animadverte. Rem enim, quæ tristitiæ speciem habet, hoc est, afflictiones, usque adeo extulit, ac luculentam et illustrem rem esse ostendit, ut ex his, quæ dixerat, hæc ei objectio emerserit. Quod etiam in

[1] 2 Cor. III, 1.

Epistolæ fine facit. Postquam enim innumera pericula, contumelias, anxietates, angustias, ac cætera ejusmodi recensuit, hæc verba mox subjunxit : « Non nos ipsos commen- » damus : sed occasionem vobis damus gloriandi[1]. » Atque istud quoque rursus illic vehementer, atque cum majori consolatione ponit. Etenim hic charitatis verba sunt : « Aut » numquid egemus, sicut quidam commendatitiis Episto- » lis? » Illic autem necessario sane ac utiliter sensu et animo plena sunt quæ dicit. « Non enim, inquit, rursus nos com- » mendamus : sed occasionem vobis damus gloriandi. » Ac rursus : « Putatis quod vobis nos ipsos excusemus? Coram » Deo in Christo loquimur. Timeo autem ne forte cum » venero, non quales volo inveniam vos : et ego inveniar a » vobis qualem non vultis [2]. » Siquidem ne adulationis opinionem subeat, ut qui honorem ab ipsis ambiat, his verbis utitur : « Timeo ne forte cum venero, non quales volo in- » veniam vos : et ego inveniar a vobis, qualem non vultis. » Verum hæc quidem non sine multa reprehensione. At initio non ita : sed mitiori sermone utitur. Quidnam autem his verbis sibi vult? De tentationibus ac periculis locutus est, quodque ubique a Deo triumphatur in Christo, atque orbis universus hos triumphos novit. Quoniam igitur magnifica quædam de se prolocutus erat, idcirco objectionem sibi ipsemet struit, dicens : « Incipimus iterum nos ipsos com- » mendare? » Quod autem ait, hunc sensum habet : Fortasse quispiam hoc nobis objecerit. Quid hoc est, Paule? Hæc de te loqueris, ac te ipsum effers? Hanc igitur suspicionem solvens, ait : Non hoc volumus, nempe nos ipsos jactare atque attollere : imo tantum abest ut commendatitiis ad vos Epistolis opus habeamus, ut vos ipsi nobis Epistolæ instar sitis. « Nam Epistola nostra vos estis[3], » inquit. Quid est, « Vos estis? » Si commendatione apud alios opus mihi

[1] 2 Cor. v, 12. — [2] Id. xii, 19, 20. — [3] Id. iii, 2.

fuisset, vos Epistolæ loco in medium produxissem : quod et in priori Epistola dicebat : « Signaculum enim apostolatus » mei vos estis[1]. » At hoc loco id non ita exprimit, sed per ironiam quamdam, ut majores aculeos orationi addat : « Aut numquid egemus commendatitiis Epistolis ? » Atque pseudo-apostolos innuens, subjecit, « Sicut quidam ad vos, » aut ex vobis commendatitiis Epistolis ad alios. Deinde quoniam grave erat, quod dixerat, id mitigat, hæc verba subjungens : « Epistola nostra vos estis scripta in cordibus » nostris, quæ scitur, et legitur ab omnibus hominibus : » manifestati quod Epistola estis Christi[2]. » Hoc loco non solum amoris, sed etiam recte factorum testimonium ipsis tribuit, quippe qui ejusmodi sint, ut magistri dignitatem per virtutem suam demonstrare queant. Hoc enim significat quod ait : « Epistola nostra vos estis ; » id quod litteræ fecissent, nempe ut nos commendarent, ac reverentiam nobis conciliarent ; hoc ipsi præstatis, dum homines vos vident, atque audiunt. Discipulorum enim virtus magistro plus ornamenti, atque commendationis affert, quam ulla Epistola. « Scripta in cordibus nostris. » Hoc est, quam omnes norunt. Adeo nimirum vos quoquo gentium circumferimus, atque animo versamus. Non secus ac si diceret : Nostra apud alios commendatio vos estis : vos enim in corde semper habemus, ac vestra recte facta apud omnes prædicamus. Quo fit, ut non modo quia apud alios quoque commendationis instar nobis estis, epistolis vestris minime indigeamus : sed ideo quoque commendatione nobis apud vos minime opus est, quod vos apprime amem. Etenim ad ignotos quidem litteris quispiam opus habet : vos autem nobis in animo estis. Nec vero solum dixit, « Estis, » sed, « Inscripti, » hoc est, nec mihi ex animo excidere potestis. Sicut enim ex litteris, qui eas legunt, si ex corde nostro,

[1] 1 Cor. IX, 2. — [2] 2 Cor. III, 2, 3.

qui hoc norunt, nostram erga vos dilectionem perspectam habent.

II. Quocirca si litterarum hoc munus est, ut ex iis liqueat hunc aut illum mihi amicum esse, hic libertate fruatur, ad id totum conficiendum satis est vestra erga me charitas. Nam sive ad vos proficiscamur, aliorum commendatione minime indigemus, quod amor erga me vester id muneris jam occuparit : sive ad alios, litteris rursus nihil nobis opus est, utpote quibus eadem dilectio earum loco satis sit. Circumferimus enim Epistolam in cordibus nostris. Mox altius adhuc eos attollens, Epistolam quoque Christi eos vocat, dicens : « Manifestati quod Epistola estis » Christi. » Atque id locutus occasionem hinc atque initium sumit legem examinandi. Atque alio modo suam eos Epistolam esse hic ait. Superius enim eos idcirco Epistolam appellabat, quod ab ipsis commendaretur : hic autem Epistolam Christi eos vocat, ut qui Dei legem inscriptam habeant. Nam quæ Deus, cum omnibus aliis, tum vobis etiam nota esse volebat, hæc in cordibus vestris inscripta sunt. Nos porro ita vos comparavimus, ut litteras exciperetis. Ut enim Moses lapides et tabulas sculpsit : sic nos quoque animas vestras. Ideo ait : « Ministrata a vobis. » At in hoc pari conditione erant. Nam et illæ a Deo conscripta erant, et hæc a Spiritu. Quanam ergo in re discrimen situm est? « Scripta non atramento, sed Spiritu Dei viventis : non in ta» bulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus[1]. » Quantum autem inter Spiritum et atramentum, atque inter lapideas et carnales tabulas interest, tantum etiam inter has et illas est discriminis : ac proinde inter eos quoque, qui his operam navarunt, et eum, qui illis operam navavit.

III. Ob eamque causam, quia magnifice locutus fuerat, confestim se ipsum carpit, dicens : « Fiduciam autem talem

[1] 2 Cor. III, 3.

» habemus per Christum ad Deum[1]. » Ac rursus totum id » Deo ascribit. Horum enim nobis Christus causa est, inquit, « Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex no» bis, tanquam ex nobis[2]. » Vide rursus alteram etiam præmunitionem. Siquidem hac virtute, hoc est, humilitate, imprimis Paulus excellit. Eoque fit, ut quoties de se ipso magnifice aliquid ait, nihil non studii adhibeat, ut id quovis modo mitiget ac molliat. Quod etiam hoc loco his verbis facit : « Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis. » Hoc est, non ita dixi : « Fidu» ciam habemus, » ac si aliud nostrum sit, aliud Dei : sed totum istud Deo ascribo. « Nostra enim sufficientia ex Deo » est, qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti[3]. » Quid est idoneos nos fecit ? Fecit ut huic muneri pares esse possimus. Parvum porro hoc non est, nimirum tales tabulas, et Epistolas, prioribus multo majores ac præstantiores orbi attullisse. Unde etiam subjunxit : « Non litteræ, » sed Spiritus. » En rursus aliud discrimen. Quid autem ? annon lex quoque illa spiritualis erat? Quomodo ergo ait : « Scimus quod lex spiritualis est[4] ? » Spiritualis quidem erat : sed Spiritum minime præbebat. Non enim Moses Spiritum, sed litteras attulit. At nostræ fidei commissum est, ut Spiritum demus. Unde etiam istud studiose prosequitur, dicens : « Littera enim occidit, Spiritus autem vivi» ficat[5]. » Hæc autem non temere dixit, sed eos subindicans qui de judaïcis altum sapiebant. Per litteram autem hoc loco legem intelligit, quæ peccantes supplicio afficiebat : per Spiritum autem, gratiam baptismi, qua ii, qui a peccato interempti sunt, ad vitam revocantur. Postquam enim discrimen illud commemoravit, quod inter utriusque tabulæ naturam erat, non in eo hæret, sed ulterius progressus, hoc latius

[1] 2 Cor. III, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Rom. VII, 14. — [5] 2 Cor. III, 6.

prosequitur : qua ratione auditorem magis capere poterat, nimirum ab utilitate et facilitate. Neque enim laborem habet, inquit : et majorem gratiam affert. Nam si de Christo loquens, ea potissimum ponit quæ benignitatis ipsius potius, quam nostri meriti sunt, quæque inter se devincta sunt, multo magis hoc necessario facit, cum de Testamento loquitur. Quidnam igitur hæc verba significant : « Littera » occidit? » Dixerat quidem in tabulis lapideis et cordibus carneis : at nondum magnum quoddam discrimen proferre videbatur. Adjunxit itaque, quod illa, littera aut atramento, hæc Spiritu perscripta sit. Hoc autem non eos admodum excitabat : hoc ergo demum dicit, quod vel pennas illis afferre queat, nempe, « Littera occidit : Spiritus autem vi» vificat. »

IV. Quidnam autem hoc est? In lege, is, qui peccatum habet, punitur : hic qui peccatum habet, accedens baptizatur, ac justus efficitur. Justus autem effectus, vivit, utpote peccati morte liberatus. Lex, si homicidam arripuerit, eum morte afficit : gratia, si homicidam ceperit, illuminat ac vivificat. Quid autem homicidam dico? Lex eum, qui sabbati die ligna collegerat, arreptum lapidibus obruit[1] ; hoc enim est quod ait : « Littera occidit; » gratia contra sexcentos homicidas et latrones accepit, ac baptismi aqua tinctos prioribus malis liberat. Hoc est, « Spiri» tus vivificat. » Illa eum, qui deprehensus est, ex vivo mortuum reddit : hæc reum ex mortuo vivum efficit. « Venite enim, inquit, ad me omnes qui laboratis et one» rati estis : » et non dixit : Excruciabo vos, sed : « Refi» ciam vos[2]. » Etenim in baptismo peccata sepeliuntur, priora delentur, homo vivificatur, omnis gratia in ipsius pectore, tanquam in tabulis, inscribitur. Itaque reputes, velim, quanta Spiritus dignitas sit, quippe cum ipsius ta-

[1] Num. xv. — [2] Matth. xi, 28.

bulæ prioribus meliores sint, atque ipsa etiam resurrectione præstantius aliquid ostendat. Nam et mors ea, a qua ipsa liberat, priore gravior est, et quidem tanto, quanto anima corpori præstat : atque ea vita, quam Spiritus impertit, per eam conflatur. Quod si hanc afferre potest, multo magis minorem. Illam etenim Prophetæ quoque contulerunt : hanc autem non perinde. Nemo enim, Deo uno excepto, peccata remittere potest. Quin ne illam quidem citra Spiritus opem præbebant Prophetæ. Nec vero hoc duntaxat mirum est, quod vivificet : sed etiam quod id faciendi potestatem aliis quoque præbuerit. « Accipite enim, inquit, Spiritum sanctum. » Quid ita? An id sine Spiritu non licebat? Sed ut ostenderet Deus illum supremæ potentiæ, ac regiæ illius essentiæ esse, eademque vim habere, his verbis utitur. Ideoque subjungit. « Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis, retenta sunt[1]. » Quandoquidem igitur nos vita donavit, viventes maneamus, nec ad priorem mortem rursus redeamus. « Christus enim non jam moritur. » Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel[2], » nec vult semper nos gratiæ beneficio salutem consequi. Alioqui enim omnium vacui futuri sumus. Ac proinde a nobis quoque aliquid conferri vult. Itaque hoc conferamus, ut animam viventem conservemus. Quid autem animæ vita sit, a corpore disce. Etenim corpus tum demum vivere dicitur, cum sano quodam gressu incedit : at ubi dissolutum jacet, ac præpostere movetur, etiamsi vivere, aut ambulare videatur, tamen quavis morte gravior est hujusmodi vita. Eodem modo si nihil sani loquatur, sed eorum, qui mentis emotæ sunt, verbis utatur, atque alia pro aliis cernat, rursus miserabilior est ille, quam mortui. Sic anima quoque, cum nihil sane habet, etiamsi viventis

[1] Joan. xx, 22, 23. — [2] Rom. vi, 9, 10.

speciem præbeat, tamen mortua est : cum aurum non ut aurum, sed ut magnum aliquid ac pretiosum cernit; cum futura non cogitat, sed humi serpit; cum pro aliis alia facit. Unde enim nos anima præditos esse constat? Annon ex actionibus? Cum igitur suis ipsa muneribus non fungitur, annon mortua est? Verbi gratia, cum virtutis cura non tenetur, sed rapit, ac flagitiose vivit, unde queam dicere animam tibi inesse? An quod ambules? At hoc bruta etiam habent. An quod edas ac bibas? At hoc ferarum quoque est. An quod recto corpore sis, ac duobus pedibus insistas? At hoc mihi potius indicat te belluam humana forma esse. Nam cum cætera eadem tibi cum bellua sint, erectio autem non item, hoc ipso vehementius me turbas ac perterrefacis, magisque portentum id esse existimo, quod cerno. Etenim si feram humana lingua loquentem cernerem, non propterea hominem esse dicerem : quin hoc ipso nomine potius feram, fera prodigiosiorem. Unde ergo mihi exploratum esse queat, humanam animam tibi inesse, cum ut asini calcitres, ut cameli memor sis injuriarum, ut ursi mordeas, ut lupi rapias, ut vulpes fureris, ut serpentes vafer ac fraudulentus sis, ut canis impudenter te geras? Unde, inquam, te humana anima præditum esse intelligere queam? Vultis mortuam ac viventem animam ostendam? Ad priscos illos viros sermonem conferamus, ac, si placet, divitem illum, qui Lazari tempore erat[1], in medium proferamus : atque, quidnam tandem mors animæ sit, intelligemus. Etenim ille mortuam animam habebat : idque ex iis quæ faciebat liquet. Eorum enim munerum, quæ animæ sunt, nullum exequebatur : et solum edebat ac bibebat, et voluptatibus operam dabat.

V. Tales nunc etiam sunt, qui immisericordia et crudelitate laborant. Mortuam enim hi quoque animam ha-

[1] Luc. XVI.

bent, ut et ille. Universus enim is calor, qui ab amore erga proximum manat, absumptus est, ipsaque magis quam exanime corpus mortua est. At pauper non ita : sed in ipsa philosophiæ arce stans, elucebat. Et quamvis perpetua fame conflictaretur, ac ne necessarius quidem cibus ipsi suppeteret : tamen ne sic quidem blasphemi quidquam adversus Deum locutus est, sed omnia generoso animo tulit. Hoc porro non parvum animæ opus est, sed maximum, et nervorum, et sanitatis argumentum. Cum autem hæc desiderantur, liquet ideo ea interiisse, quia anima mortua sit. Annon mortuam animam illam esse dicemus, quam invadit diabolus, feriens, lancinans, mordens, calcibus impetens, nec tamen ea quidquam horum sentit, sed mortua jacet, nec, cum ipsi opes suæ adimuntur, dolet : verum ille quidem insultat, hæc autem immobilis manet, et instar corporis anima orbati nullo sensu afficitur? Nam cum Dei timor una cum cura ac diligentia non adest, talem eam esse necesse est, ac mortuis miseriorem. Neque enim in saniem et cinerem ac pulverem, corporis in modum, anima dilabitur, sed in ea, quæ his fœtidiora sunt : in ebrietatem, in avaritiam, in absurdos amores et intempestivas cupiditates. Quod si ipsius fœtorem certius intueri cupis, da mihi puram animam : ac tum perspicue cernes quam fœtida sit turpis illa et impura. Nunc enim id minime perspicere poteris. Nam quandiu fœtori assueti sumus, id non sentimus. At cum spiritualibus sermonibus alimur, tunc malum illud agnoscimus : Etiamsi permultis indifferens esse videatur. Ac de gehenna nondum loquor : sed si lubet præsentia expendamus, nec eum qui turpia perpetrat, sed eum qui turpia loquitur, consideremus, quam ridiculus sit, quamque sese primum contumelia afficiat, atque, ut qui cœnum aliquod ex ore emittit, sic se ipse contaminet. Etenim si fluxio usque adeo impura est,

cogita, quæso, qualis hujus cœni scaturigo sit. « Ex abundantia enim cordis os loquitur[1]. » Ego vero non hoc tantum nomine lugeo! sed quod apud nonnullos ne turpe quidem istud videatur. Hinc mala omnia incrementum capiunt, cum et peccamus, nec tamen peccare nobis ipsis Videmur. Vis-ne igitur scire quantum malum sit turpia loqui? Animadverte quomodo eos, qui te audiunt, obscœnitatis tuæ pudeat. Quid enim vilius, quid contemptius homine turpia loquente? Nam qui tales sunt, in histrionum classem, atque in prostitutæ pudicitiæ mulierum ordinem sese contrudunt. Imo etiam plus illis, quam vobis, pudoris inest. Quonam autem modo uxorem ad pudicitiam erudire queas, cum per hujusmodi verba eam ad libidinem instituas? Præstat saniem ex ore emittere, quam verbum obscœnum. Ac nunc, si fœteat os, ne ad communes quidem cibos admitteris : cum autem anima usque adeo fœteat, heus tu, mysteria percipere non dubitas? Ac si aliquis vas impurum acciperet, atque in mensa tua collocaret, fustibus quoque cæsum, illum exigeres : tu vero Deum habens in mensa ipsius; mensa enim ipsius, os nostrum est, cum gratiarum actione plenum est; quovis impuro vase execrabiliora verba proferens, quæso te, non eum ad iracundiam provocare putas? Et quî hoc fieri queat? Nihil enim æque sanctum illum ac purum exacerbat, ut verba hæc. Nihil ita temerarios et impudentes homines reddit, ut hujusmodi verba loqui, et audire. Nihil æque pudicitiæ nervos infringit, ut flamma, quæ per ea excitatur. Deus unguentum ori tuo imposuit : tuo vero cadavere fœtidiora verba in eo recondis, atque animam ipsam occidis et immobilem reddis. Etenim cum aliquem contumelia afficis, hoc non animæ, sed iracundiæ vox est. Cum obscœna loqueris, non illa, sed libido locuta est;

[1] Matth. XII, 34, et Luc. VI, 45.

cum obtrectas, invidia; cum insidias struis, avaritia. Hæc enim non animæ sunt, sed perturbationum ipsius ac morborum. Quemadmodum enim corrumpi, non simpliciter corporis est, sed mortis et vitii quod in corpore est; eodem modo ista quoque, adventitiarum animæ perturbationum sunt. Nam si viventis animæ vocem audire vis, audi Paulum dicentem : « Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus [1]. » Et, « Quæstus magnus est pietas [2]. » Et, « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo [3]. » Audi Petrum dicentem : « Argentum et aurum non est mihi : quod autem habeo, hoc tibi do [4]. » Audi Job, gratias agentem ac dicentem : « Dominus dedit, Dominus abstulit [5]. » Hæc viventis animæ verba sunt, hæc suam vim exerentis. Sic Jacob etiam dicebat : « Si dederit mihi Dominus panem ad manducandum, et vestimentum ad induendum [6]. » Sic et Joseph : « Quo pacto faciam verbum hoc malum, et peccabo coram Deo [7]? » At non perinde barbara illa, sed velut ebria ac delirans, ita loquebatur dicens : « Dormi mecum [8]. » Hæc igitur cum noverimus, viventem animam æmulemur : mortuam fugiamus, ut futuram quoque vitam consequamur ; quam utinam nobis omnibus consequi contingat, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi cui sit una cum Deo Patre et Spiritu sancto gloria, imperium et honor, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] I Tim. VI, 8. — [2] Ibid. — [3] Galat. VI, 14. — [4] Act. III, 6. — [5] Job. , 21. — [6] Gen. XXVIII, 20. — [7] Id. XXXIX, 9. — [8] Ibid. 7.

HOMILIA VII.

CAPUT III.

Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent filii Israël intendere in faciem Moysis, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur; quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria[1]?

I. Dixerat quod Mosis tabulæ lapideæ essent, ac litteras haberent; et hæ carnales essent: Apostolorum vero corda Spiritu descripta, et quod littera occideret; Spiritus autem vivificaret. Supererat jam huic comparationi aliud non modicum adjiciendum, nempe Mosis gloria: quam quidem nemo hic in Novo Testamento corporeis oculis vidit. Unde etiam magna videbatur, quoniam gloria ea sub sensum cadebat; corporis enim oculis cernebatur, licet ad eam accedere nemo posset; cum contra gloria Novi Testamenti intellectu cerneretur. Neque enim imbecillioribus perspicua est hujusmodi præcellentiæ cognitio: verum gloria illa magis eos attollebat, atque ad se convertebat. Quoniam igitur in hujusmodi comparationem inciderat, atque quantum hæc illam antecellat, demonstrare studebat, idque propter auditorum crassitiem difficile erat, vide quid faciat, et qua arte id moliatur; primo rationes, ex quibus discrimen agnoscatur, inducens, easque ex iis, quæ ante dixerat, contexens. Nam si illa mortis, inquit, hæc autem vitæ ministratio est; dubium esse non potest, quin

[1] 2 Cor. III, 7, 8.

hæc quoque gloria illam antecellat. Quia enim facere non poterat, ut corporeis oculis eam spectandam proponeret, ipsius præstantia argumento declaravit dicens : « Quod si » ministratio mortis fuit in gloria, quomodo non magis » ministratio Spiritus erit in gloria? » Per mortis autem ministerium legem intelligit. Atque interim vide, quam sedulo in ista comparatione caveat, ne ullam hæreticis ansam præbeat. Non enim dixit : « Lex mortem efficit : » sed « Mortis ministratio est. » Mortem enim ministrabat, non autem pariebat. Nam peccatum id erat, quod mortem efficiebat : Lex autem supplicium invehebat, ac peccatum indicabat; non autem faciebat. Malum enim apertius detegebat, ac plectebat, non autem ad malum impellebat. Neque ad id ministrabat, ut peccatum fieret, aut mors existeret, sed ut pœnas daret is qui peccasset : ac proinde hac quoque ratione peccatum delebat. Nam dum ipsa peccatum adeo formidandum esse ostenderet, procul dubio hoc etiam faciebat, ut ipsum fugiendum esse videretur. Sicut igitur is, qui ensem in manus sumit, ac sonti caput amputat, judici pronuntianti ministrum se præbet : neque ipse est qui interimit, etiamsi ipse caput abscindat; nec rursum is, qui sententiam profert et condemnat : sed ejus, de quo supplicium sumitur, improbitas : ita hic quoque, non Lex necem afferebat, sed peccatum ipsum erat, quod et interimebat et condemnabat. Hæc porro, insontem animadvertens, vim illius succidebat, supplicii metu eum coërcens. Nec vero satis habuit Paulus præstantiæ declarandæ causa hoc solum protulisse, sed aliud quoque adjungit, dicens : « In litteris, deformata in lapidibus. » Vide quomodo rursus judaïcos spiritus deprimat. Nihil enim aliud Lex erat, quam litteræ, non autem subsidium ullum e litteris prodiens, atque aspirans, iis qui dimicant, sicut in baptismo : sed tabulæ et Scripturæ, mortem iis, qui

litteras violabant, afferentes. Vides quo pacto judaïcum contentionis studium retundens, per ipsa quoque vocabula auctoritatem legis nunc dejiciat, lapidem dicens, et litteras, et ministrationem mortis, addensque præterea, quod deformata atque impressa? Hinc enim nil aliud designat, quam quod lex in uno loco defixa erat, non quemadmodum Spiritus, qui ubique aderat, vim magnam cunctis inspirans. Vel certe hoc indicat, quod litteræ minas multas efflabant, et quidem ejusmodi minas, quæ deleri non possent, sed semper manerent, utpote saxis insculptæ. Deinde etiam, dum vetera laudibus efferre videtur, rursus Judæorum accusationem simul inspergit. Cum enim dixisset : « In litteris, deformata in lapidibus, fuit in gloria, » subjunxit, « ita ut non possent filii Israël intendere » in faciem Moysi. » Quod quidem magnam eorum imbecillitatem, animique ad res terrenas propensionem declarabat. Ac rursus : « Non propter tabularum gloriam. » Dixit : « Sed, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur : » Ostendit enim eum, qui tabulas ferebat, gloria affici, non autem illas. Non enim dixit, quia non possent intendere in tabulas, sed, in vultum Moysis. Ac rursus non dixit : « Propter gloriam tabularum, sed, propter gloriam vul- » tus ipsius. » Deinde postquam eam extulit, vide quo pacto eam rursus dejiciat dicens : « Quæ evacuatur. » Quanquam hoc accusationis rationem non habet, sed extenuationis. Non enim dixit : Quæ corrupta est, aut, quæ mala est : sed, quæ desinit, ac finem accipit. « Quo- » modo non magis administratio Spiritus erit in gloria? » Fidenti enim animo jam Novi Testamenti dignitatem attollit, ut omnis dubitationis expertem. Ac vide quid agit. Opposuit lapidem cordi, et litteras Spiritui. Deinde cum ea, quæ ex utrisque orirentur, indicasset, non jam, quæ ex utrisque sint, ponit : sed, posteaquam id, quod a littera

ortum habet, expressit, nempe mortem et condemnationem, id, quod a Spiritu proficiscitur, non item exprimit, hoc est, vitam et justitiam, sed ipsum Spiritum : quod quidem sermonem amplificabat. Novum enim Testamentum non vitam solum dabat, sed etiam Spiritum, a quo vita afferebatur, subministrabat; quod vita multo majus erat. Ideo dixit : « Ministratio Spiritus. » Ac postea rursus eamdem rem inculcat, dicens : « Nam si ministratio dam» nationis, gloria[1]. »

II. Ac dilucidius exponit quidnam his verbis significetur : « Littera occidit; » hoc videlicet inquiens, quod ante diximus, nempe legem peccatum indicare, non autem efficere. « Multo magis ministratio justitiæ abundat in glo» ria. » Etenim tabulæ illæ peccatores ostendebant, ac supplicio afficiebant : hæc autem peccatores non modo non puniebat, sed etiam justos efficiebat. Baptismus enim hoc largiebatur. « Non enim glorificatum est, quod glori» ficatum est, in hac parte, propter excellentem gloriam[2]. » Superioribus verbis id quidem ostendit, quod hoc quoque in gloria sit, nec simpliciter in gloria, sed quod etiam abundet. Non enim dixit : Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? sed, « Abundat in gloria : » supradictis nimirum argumentis id probans. Hic vero præcellentia quoque quanta sit, his verbis ostendit. Si hanc cum illa comparem, ne gloria quidem est, Veteris Testamenti gloria. Quibus verbis non hoc simpliciter astruit, quod gloria non sit, sed comparationis ratione. Unde etiam subjunxit : « In hac parte, » hoc est, si comparatio habeatur. Nec tamen hoc Vetus Testamentum traducit : sed vehementer etiam ipsum commendat. Etenim comparationes de rebus cognatis fieri consueverunt. Mox aliud argumentum movet, quod alia quoque ratione præstan-

[1] 2 Cor. III, 9. — [2] Ibid. 10.

tiam demonstrat. Quale istud? Nimirum a tempore, dicens : « Si autem quod evacuatur, per gloriam est; multo » magis id quod manet, est in gloria[1]. » Illud enim finem accepit : hoc perpetuo manet. « Habentes igitur talem » spem, multa fiducia utimur[2]. » Quia enim auditor tot ac tanta de Novo Testamento audierat, atque hanc gloriam oculis ipsis usurpare cupiebat, vide quonam pacto ipsum ad futurum ævum rejiciat. Ideo spem in medium protulit dicens : « Habentes igitur talem spem. » Qualem tandem? Quod majorem dignitatem, quam Moses, consecuti sumus, non tantum nos Apostoli, sed etiam omnes fideles. « Multa fiducia utimur. » Apud quem, quæso? Apud Deum, an apud discipulos? Apud vos, inquit, quos discipulos habeo, hoc est; cum libertate ubique loquimur, nihil occultantes, nihil dissimulantes, nihil suspicantes, sed perspicue loquentes. Nec veremur ne oculorum vestrorum aciem perstringamus, quemadmodum Moses Judæorum. Nam quod istud subindicarit, audi quæ sequuntur. Imovero historiam prius referre necessarium est. Nam et ipse assidue versat. Quænam igitur est hæc historia? Cum Moses acceptis denuo tabulis descenderet, gloria quædam ex ipsius vultu exiliens, adeo effulgebat, ut Judæi nec ad eum accedere, nec cum eo colloqui possent, quousque faciei suæ velamen imposuisset. Sic enim in Exodo scriptum est : « Cum descendisset Moyses de monte, » duæ tabulæ erant in manibus ejus : et ignorabat quod » glorificatus esset aspectus faciei ejus : et timuerunt appropinquare ei. Et vocavit eos Moyses, et locutus est ad » eos. Et postquam cessavit loqui ad eos, imposuit faciei » suæ velamen. Cum autem ingrediebatur ut loqueretur » coram Domino, tollebat velamen quousque egrederetur[3]. » Hujus historiæ mentionem faciens ait : « Et non

[1] 2 Cor. III, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Exod. XXXIV, 29-34.

»sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut »non intenderent filii Israël in faciem ejus quod evacua-»tur[1]. » Quod autem dicit, est ejusmodi : Nihil necesse est , ut Mosis instar nos ipsos obvelemus. Potestis enim ipsi in gloriam hanc, qua cincti et ornati sumus, intueri, etsi multo major ac splendidior est, quam illa Mosis. Videsne quantum illi profecerint? Nam qui in priore Epistola dicebat : « Lac vobis potum dedi, non cibum [2], » hic ait : « Multa fiducia utimur; » ac Mosem in medium producit, sermonemque per comparationem provehit, ut hac quoque ratione auditorem in altum subducat. Ac primum Judæis ipsos anteponit dicens : Non opus habemus velamine, quemadmodum ille apud eos, quibus præerat. Quæ sequuntur autem ad legislatoris dignitatem ducunt, et multo majora sunt. Interim autem, quæ deinceps sequuntur, audiamus, « Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in »hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione Ve-»teris Testamenti manet non revelatum; quoniam in »Christo evacuatur[3]. » Vide quid per hæc verba astruat. Nam quod tum semel in Mose contigit, hoc perpetuo in lege contingit. Nec tamen his verbis legem criminatur, quemadmodum nec Mosem tum sese obvelantem, sed Judæorum vecordiam. Illa enim suam gloriam habet : at isti eam intueri nequiverunt. Quid igitur mirum vobis est, inquit, si hanc gratiæ gloriam cernere nequeant, cum minorem illam Mosis non perspexerint, nec illius vultum obtueri potuerint? Quid turbamini, si Judæi Christo non credant, cum ne legi quidem credant? Nam ob id gratiam etiam ignorarunt, quoniam ne Vetus quidem Testamentum, nec ipsius gloriam cognoverunt.

III. Siquidem legis gloria in hoc sita est, quod ad Christum animos convertat. Vides ut hinc quoque Judæo-

1 2 Cor. III, 13. — 2 1 Cor. III, 2. — 3 2 Cor. III, 14.

rum fastum retundat? Etenim unde illi præstantiore conditione se esse existimabant, nempe quod Mosis facies fulgorem emitteret, hinc eorum crassitiem et abjectionem ostendit. Ne ergo hoc nomine illi glorientur. Quid enim hoc ad Judæos qui frui non potuerunt? Unde etiam id assidue inculcat, nunc videlicet ipsum velamen in Veteris Testamenti lectione non revelatum manere dicens, quia in Christo evacuetur: nunc usque in hodiernum diem, quo tempore legitur Moses, idipsum velamen in ipsorum corde positum esse; ac tum in lectione, tum in eorum corde imponi dicens. Superius vero dixerat: « Ut intendere » non possent filii Israël in faciem Mosis, propter gloriam » vultus ejus quæ evacuatur. » Quo quid abjectius fingi possit? cum ne ejus quidem gloriæ, quæ evanescit, imo si cum altera conferatur, nulla sit spectatores esse queant, sed ab ipsis ea obtegatur, ut non indendant in finem ejus quod evacuatur, hoc est, in legem, quæ finem habet. « Sed obtusi sunt sensus eorum. » Et quid hoc, dixerit aliquis, ad velamen illud? Quoniam futura præsignabat. Neque enim tunc tantum non viderunt, sed ne nunc quidem legem vident: hoc autem ipsorum vitio fit. Obtusio enim mentis stuporem ac vecordiam declarat. Itaque nos sumus, qui legem cognitam habemus. Nam illis, non modo gratia, sed ipsa quoque lex obumbrata est. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet, inquit, non revelatum, quia in Christo evacuatur. Quod autem ait, hanc sententiam habet: Hoc ipsum cernere nequeunt, eam finem accepisse, quia Christo non credunt. Etenim si per Christum finem accepit, ut vere accepit, idque etiam lex ante dixit, quî fieri queat, ut qui Christum, a quo lex antiquata est, non recipiunt, legem ipsam antiquatam esse perspiciant? Porro qui hoc perspicere nequeunt, palam sane est, quod ipsius etiam legis, quæ

hæc dicit, vim ac robur, gloriamque universam ignorent. At ubinam dixit, inquies, lex se in Christo aboleri? Non solum dixit, sed etiam per res ipsas demonstravit. Ac primum quidem quod sacrificia et sanctificationem omnem in uno loco, hoc est, in templo concluserit, atque hoc ipsum templum postea destructum sit. Nisi enim sacrificia et legem omnem de his institutam finem habere voluisset, duorum alterum fecisset, aut templum non sustulisset, aut, si sustulisset, sacrificia certe aliis in locis fieri non prohibuisset. Nunc vero, cum universo terrarum orbi, et ipsi quoque Jerusalem aditum ad hujusmodi sacrificia præcluserit, solumque templum ipsis permiserit et assignarit, atque hoc ipsum postea sustulerit; per res ipsas tandem declaravit legis ritus per Christum finem accepisse. Siquidem templum a Christo sublatum est. Quod si per verba quoque videre libet, quomodo per Christum lex abrogata sit, ipsummet legislatorem audi sic loquentem: « Prophetam vobis suscitabit Deus de medio fratrum vestrorum, tanquam me, ipsum audietis in omnibus, quæcumque mandaverit vobis. Et erit, omnis anima quæ Prophetam illum non audierit, exterminabitur[1]. » Vides quo pacto lex ostenderit, quod in Christo finem acceptura esset? Etenim Propheta hic, id est, Christus secundum carnem, quem Moses audire jussit, et sabbatum et circumcisionem, aliaque omnia sustulit. Ac David hoc quoque ipsum indicans, de Christo dicebat: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech[2], » non autem secundum ordinem Aaron. Ob eamque causam Paulus perspicue hoc exponens, ait: « Translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat[3]. » Atque alio loco his rursum verbis utitur: « Sacrificium et oblationem noluisti: holocausta et pro peccato non placuerunt tibi; tunc dixi: Ecce venio[4]. »

[1] Deut. XVIII, 15-18. — [2] Psal. CIX, 4. — [3] Hebr. VII, 12. — [4] Psal. XXXIX, 7, 8.

Atque alia multo his plura testimonia ex Veteri Testamento proferre licet, quibus, quomodo lex per Christum abrogata sit, perspicuum fiat. Itaque posteaquam a lege abscesseris, tum demum legem pulchre perspicies : quandiu autem eam retinueris, nec Christo credideris, ne legem quidem ipsam perspectam habiturus es. Ideo, ut hoc ipsum luculentius astruat, subjunxit : « Sed in hodiernum » usque diem cum legitur Moyses, velamen positum est » super cor eorum[1]. » Quoniam enim dixerat in Veteris Testamenti lectione velamen manere; ne quis hæc verba de legis obscuritate intelligenda esse existimaret, tum per alia verba hoc ipsum prius demonstravit; nam cum dixisset : « Obtusi sunt sensus eorum, » ostendit eos in culpa esse; tum rursus in his quoque verbis. Non enim dixit : « In litteris manet velamen, sed, in lectione. » Lectio porro legentium actio est. Ac rursum, « Cum legitur Moyses. » Dilucidius autem istud deinceps indicavit, aperte dicens, « Velamen positum est super cor eorum. » Quandoquidem et in Moysis facie non ob Moysem positum erat : sed propter eorum crassitiem, et carnalem mentem.

IV. Cum igitur eos satis coarguisset, jam correctionis etiam modum ostendit. Quinam autem hic modus est? « Cum autem conversus fuerit ad Dominum[2]; » hoc est, a lege abscesserit, « Auferetur velamen. » Vides-ne velamen illud non faciem Moysis, sed faciem Judæorum obtexisse? Non enim ut Moysis gloria occultaretur, hoc fiebat : sed ne illi viderent. Neque enim capaces erant. Itaque illorum hoc vitium erat. Neque enim hinc fiebat, ut ille quidquam ignoraret, sed ut illi. Nec dixit : « Cum legem reliquerit; » sed hoc subindicavit cum diceret : « Cum enim conversus » fuerit ad Dominum, auferetur velamen. » Ad extremum usque in historia perstitit. Etenim cum Moses Judæos al-

[1] 2 Cor. III, 15. — [2] Ibid. 16.

loqueretur, faciem suam obvelabat : cum autem ad Dominum se convertebat, eam detegebat. Hoc autem rei futuræ figura erat; nempe quod, cum ad Dominum nos ipsos converterimus, tunc legis gloriam, ac nudam legislatoris faciem perspiciemus : imo non hoc tantum, sed in Moysis classe atque ordine erimus. Vides quo pacto Judæum ad fidem excitet? dum ostendit eum, si ad fidem accesserit, non modo Moysem intueri posse, sed etiam in eodem, quo legislator ille, gradu atque ordine esse. Non modo enim eam gloriam cernes, inquit, quam tum minime vidisti, sed et ipse, in eadem, qua ille, gloria futurus es, imo multo etiam majore, atque tanta, ut ne illa quidem gloriæ speciem præbeat, si cum hac comparetur. Quonam tandem modo? Quoniam, cum ad Dominum conversus fueris, atque in gratia esse cœperis, illa gloria frueris, cum qua Moysis gloria collata, usque adeo inferior est, ut ne gloria quidem sit. Et tamen quamvis exigua ea sit, longeque minor ista, tamen quandiu Judæus eris, ne hanc quidem consequeris; ergo neque tunc Judæi illam videbant, neque nunc vident. Si autem fidem amplexus fueris, hac multo majorem divino beneficio perspicies. Et quidem, cum fidelibus verba faceret, glorificatum fuisse negabat id quod glorificatum fuerat : hic autem non ita : sed quo pacto ? « Cum conversus fuerit ad Dominum, tolletur velamen ; » sensim videlicet illum subvehens, ac primum quidem in eodem cum Moyse gradu collocans, deinde autem majorum rerum consortem eum faciens. Nam cum Moysem, inquit, in gloria videris, tum demum ad Deum te convertes, amplioreque, quam hæc sit, gloria frueris. Itaque a principio vide quotnam res posuerit, quæ discrimen efficerent, atque illud ostenderent, Novum Testamentum Veteri præstare, non autem cum eo pugnare atque ipsi adversari. Illud, inquit, et littera, et lapis, et mortis

ministratio erat, et aboletur : et tamen ne hac quidem gloria Judæi digni habiti sunt. Hoc autem carnalis tabula est, et spiritus, et justitia, et constanter manet : atque omnes eo digni habemur, non unus tantum, ut tum Moyses illo minore. Nos enim omnes, inquit, revelata facie gloriam, non Moysis, sed Domini intuemur. Verum quoniam nonnulli, rebus quæ in confesso erant reluctantes, hæc verba, « Cum autem conversus fuerit ad Dominum, » de Filio dicta esse contendunt, accuratius istud expendamus, illud prius ponentes, unde id se astruere ac confirmare putant. Quidnam autem hoc est? Quemadmodum inquiunt: « Scriptura dicit, Spiritus est Deus : » eodem modo etiam hoc loco, Spiritus Dominus est. Non enim dixit : Spiritus est Dominus, » sed, « Dominus est Spiritus. » Multum porro inter hanc et illam compositionem interest. Nam cum ita loqui vult, ut tu ais, adjectivo articulum non addit. Quin aliter etiam omnia, ea quæ supra commemorata sunt, de quonam dixerit, videamus : velut cum dicebat : « Littera » occidit, Spiritus autem vivificat : » ac rursus : « Scripta » non atramento, sed Spiritu Dei viventis. » Utrum de Filio an de Spiritu ? Liquet profecto quod de Spiritu. Ad eum enim, a littera, eos vocabat. Etenim ne quis, cum Spiritus vocabulum audivisset, ac deinde hoc secum reputans : Si Moyses ad Dominum conversus fuerit, ipse autem ad Spiritum, inferiore conditione esse arbitraretur : ut hujus modi suspicioni medeatur, his verbis utitur : « Dominus » autem Spiritus est ; » hoc est, ipse quoque Dominus est. Atque ut intelligas ipsi de Paracleto sermonem esse subjunxit : « Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas[1]. » Neque enim dixeris eum ita locutum fuisse : Ubi autem Dominus Domini. Libertatem autem dixit, habita ratione pristinæ servitutis. Deinde ne cum de futuro tempore loqui

[1] 2 Cor. III, 17.

putes, ait. « Nos autem omnes revelata facie gloriam Do» mini speculantes, » non illam, inquam, quæ finem accipit, sed quæ manet : « In eamdem imaginem transfor» mamur a claritate in claritatem tanquam a Domino » Spiritu[1]. » Vides quo pacto rursus Spiritum in Dei ordine collocet, eosque in Apostolorum classem subvehat? Etenim prius dixerat : « Epistola estis Christi. » Et hoc loco, « Nos » autem omnes revelata facie. » Atqui ipsi legem, Moysis instar, gestantes venerant. Sed quemadmodum, inquit, nos velamine non opus habuimus : sic nec vos quidem, qui Evangelium suscepistis. Atqui longe major est hæc gloria. Neque enim vultus nostri est, sed Spiritus. Et tamen vos, æque ac nos, in eam oculorum aciem intendere potestis. Illi namque nec per mediatorem; vos autem sine mediatore potestis majorem videre. Illi Moysis faciem cernere non potuerunt : vos Spiritus quoque gloriam potestis. Quod si Spiritus inferiorem locum obtineret, hæc certe, ut illis majora, minime posuisset.

V. Quidnam autem est : « Gloriam Domini speculantes, » in eamdem imaginem transformamur? » Apertius id quidem demonstrabatur, cum miraculorum dona vim suam exererent. Tamen ne nunc quidem id perspicere difficile fuerit ei, qui fidei oculis præditus fuerit. Nam simul atque baptizamur, supra solem anima explendescit, a Spiritu perpurgata. Ac non modo gloriam Dei prospicimus : sed illinc quoque splendorem aliquem haurimus. Sicut enim purum argentum, ad solis radios situm, ipsum quoque radios emittit, non ob suam duntaxat naturam, sed etiam ob solarem fulgorem : eodem modo anima defæcata, atque argento splendidior effecta, a Spiritus gloria radium suscipit, ac vicissim remittit. Unde etiam ait, « Spe» culantes in eamdem imaginem transformamur a gloria,

[1] 2 Cor. III, 18.

» Spiritus, in gloriam nostram, quam contrahimus, quæque talis est, qualem esse par est, « A Domino Spi» ritu. » Vides-ne quomodo hoc item loco Spiritum Dominum appellet? Atque alibi quoque ipsius dominationem perspicere licet. « Ministrantibus enim ipsis Domino, inquit, » ac jejunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi » Paulum et Barnabam[1]. » Ob id enim his verbis Scriptura utitur, ut eum ejusdem dignitatis esse ostendat. Ac rursum ait Christus : « Servus nescit quid faciat Dominus » ejus[2], » Ut autem homo novit ea quæ sua sunt, ita Spiritus novit quæ Dei sunt, non quod edoceatur : nam ita similitudo non sibi constaret. Quin hinc quoque auctoritatem ac dominationem suam ostendit, quod, prout vult, operatur. Hic nos transformat : hic nos huic sæculo conformari non sinit : hic hujusmodi creationis artifex est. Quemadmodum enim ait : « Creati in Christo Jesu[3] : » eodem modo ait, « Cor mundum crea in me Deus : et Spiri» tum rectum innova in visceribus meis[4]. » Vis hoc tibi ab Apostolis quoque sensibiliori modo ostendam? Paulum cogita, cujus vestes operabantur; Petrum, cujus ipsæ quoque umbræ viribus pollebant. Neque enim, nisi regis imaginem gestassent, et incomparabilis quidem fulgor ex ipsis effulsisset, eorum vestes atque umbræ tot miracula edidissent. Regis quippe vestes latronibus etiam terrori sunt. Libet-ne videre hanc per corpus quoque collucentem? « Intuentes, inquit, faciem Stephani, viderunt tan» quam faciem Angeli[5]. » Quanquam nihil istud erat, præ gloria ea, quæ interne rutilabat. Nam quod Moyses in vultu habebat, hoc isti in anima circumferebant, atque adeo multo amplius. Etenim id quod Moysi contingebat, sensui subjectum erat : hoc autem corporis expers est. Et sicut

[1] Act. XIII, 2. — [2] Joan. XV, 15. — [3] Ephes. II, 10. — [4] Psal. L, 11. — [5] Act. VI, 15.

ignea corpora, a splendidis corporibus, in id, quod propinquum est, defluentia, ipsis quoque splendorem suum impertiunt: eodem modo in fidelibus quoque usuvenit. Ob eamque causam a terra abscedunt, qui ita affecti sunt: cœlestiaque sola ipsis in mente versantur. Hei mihi! Hic enim acerbe quoque ingemiscere pulchrum fuerit, quod, cum tanta nobilitate præditi simus, tamen ne ea quidem, quæ dicuntur, novimus: quia confestim has res nobis perire sinimus, atque iis, quæ in sensum cadunt, inhiamus. Arcana enim hæc et tremenda gloria, ad unum quidem aut alterum diem in nobis manet: deinceps autem eam extinguimus, dum negotiorum hujusce vitæ tempestatem accersimus, ac per nubium densitatem radios propulsamus. Tempestas enim, res hujusce vitæ sunt, ac tempestate tristiores. Neque enim hinc frigus oritur, nec pluvia, nec lutum, ac profundus limus: sed, quæ his omnibus graviora sunt, nempe gehenna, et gehennæ mala. Et quemadmodum grassante acerrimo frigore membra omnia concrescunt, ac mortua sunt: sic etiam animus in peccatorum frigore contremiscens, nullum munus suum exequitur, ut qui videlicet conscientia, ac si gelu concretus sit. Quod enim corpori frigus est, hoc animo mala conscientia. Unde etiam timiditas existit. Nihil enim homine mundanis rebus affixo timidius fingi potest. Nam qui ejusmodi est, ut Caïn vivit, quotidie tremens[1]. Quid autem mortes et detrimenta, et offensiones, et assentationes, et obsequia commemorem? Nam, ut hæc omittam, sexcentas mutationes extimescit. Atque arca quidem auro referta est: animus autem paupertatis metu minime vacat. Ac merito quidem. In rebus enim imbecillis, et quæ facile mutentur, ancoram figit. Etiamsi ipse naufragium non patiatur, in aliis tamen id perspiciens, exanimatur. Atque ut ingenti timiditate, ita ingenti ignavia laborat.

[1] Gen. IV.

Neque enim hujusmodi homo in periculis duntaxat, sed in omnibus aliis ignavus est. Nam si pecuniarum cupiditas irruerit, non ut ingenuus vir impetum propulsat: sed ut pretio emptum mancipium quidvis facit, avaritiæ tanquam acerbæ dominæ serviens. Si formosam aliquam puellam conspicatus fuerit, protinus captus trepidat, rabidique canis in morem eam sequitur, cum contra faciendum sit. Etenim cum formosam mulierem cernis, ne hoc spectes quomodo cupiditatis tuæ compos fias sed quomodo cupiditate libereris. Et quanam ratione hoc fieri possit, inquies? Neque enim amare mei est arbitrii. Cujus ergo, dic mihi? Insultus dæmonis. Omnino igitur dæmonem esse arbitraris, qui insidias struat.

VI. Luctare igitur, ac pugna cum morbo. At non possum, inquies. Age igitur hoc primum te docebimus, ignaviæ tuæ esse, id quod tibi accidit: teque ab initio dæmoni aditum præbuisse: ac nunc, si voluntas ita tulerit, eum facillime propellere posse. Dic mihi, qui adulterium perpetrant, utrum amore ducti id perpetrant, an quod simpliciter pericula expetant? Amore ducti haud dubie. Num igitur veniam propterea obtinent? Minime. Quid ita? Quoniam ipsorum est peccatum. At quid syllogismos nectis, inquies? Conscius mihi ipse sum, me affectum hunc submovere velle, nec tamen id possum: verum id imminet, graviterque me premit, et excruciat. Vis quidem illud, o homo, submovere: at non ea facis, quæ repellere possint. Verum perinde facis, ut si quis febri correptus, ac sese frigida aqua ingurgitans, dicat: Quanta comminiscor, dum febrim extinguere studeo, nec possum; sed flammam potius meam accendo? Videamus igitur num tu quoque ea facias, quæ morbum inflamment, cum te ea excogitare putes, quæ extinguant. Non, inquis. Dic igitur, quidnam, ut morbum extingueres, facere unquam es conatus? Quid

autem omnino est, quod morbum augeat? Etenim licet non omnes his criminibus obnoxii simus; plures enim reperire est, qui pecuniarum, quam qui corporum amore teneantur; commune tamen omnibus, tam his quam illis remedium proponetur. Nam et ille amor absurdus est, et hic quoque: verum hic illo acrior est, ac vehementior. Quamobrem si majorem superavimus, non est dubium quin minorem quoque facile vincamus. At, inquies, si acrior hic amor est, quî fit ut non omnes hoc malo corripiantur, sed plures ad insaniam usque pecunias ament? Primum quia periculo carere videtur hæc cupiditas; deinde quoniam, etsi corporum cupiditas acrior est, tamen citius extinguitur. Nam si perstaret, ut pecuniarum cupiditas, eum, qui captus esset, funditus perderet. Age igitur, de hoc corporum amore ad vos disseramus, ac videamus undenam incrementum sumat hoc malum. Sic enim perspectum habebimus, utrum culpa nostra contrahatur, necne. Ac, si culpa nostra contrahitur, nihil non faciamus, quo superiores eo simus: si autem extra culpam sumus, quid frustra nos ipsos maceramus? Quid item non iis, qui eo capiuntur, ignoscimus potius, quam succensemus? Unde igitur nascitur hic amor? Ab elegantia formæ, inquies, cum scilicet pulchra et venusta ea fuerit, quæ vulnus infert. Frustra et temere hæc dicis. Nam si formæ pulchritudo amatores alliceret, omnes haberet amatores hæc puella. Quod si non omnes habet, proinde nec naturæ, nec eleganti formæ, sed impudicis oculis istud ascribendum est. Nam cum eam curiose intuens suspexeris, atque adamaris, telum excepisti. Quisnam autem, inquies, facere possit, ut pulchram mulierem cernens non laudet? Quo fit, ut cum res hujusmodi mirari, voluntatis nostræ minime sit, ne amor quidem in nostro arbitrio situs sit. Absiste, o homo! Quid omnia simul

confundis, undique in orbem excurrens, nec mali radicem perspicere volens? Siquidem plerosque video, qui formam admirentur ac laudibus efferant, nec tamen ament. Et quî fieri potest, inquis, ut qui mirantur, non item ament? Ne tumultuare, quæso; hoc enim dicere paro: sed expecta, et audies Mosem, filium Jacob admirantem, ac dicentem: « Et erat Joseph pulchra facie, et aspectu decorus valde.[1] » Num igitur propterea is amabat, qui hæc dicebat? Minime. Non enim, inquies, eum, quem laudabat, cernebat. Atqui erga auditas quoque formas ita quodam modo afficimur, non modo erga conspectas. Verum-ne mihi in his rebus contentionem moveas; annon David admodum formosus erat, ac subrufus cum oculorum pulchritudine? Quæ oculorum elegantia maxime violenta pulchritudinis pars est. Num igitur quispiam ipsius amore captus est? Minime. Non igitur una cum admiratione amor etiam nascitur. Nam et matres multi habuerunt corporis pulchritudine florentissimas. Num igitur filii earum amore incensi sunt? Absit istud. Quanquam enim id quod cernunt admirentur: tamen in fœdum amorem non incidunt. At, rursum, inquies, hoc ipsis natura præstat. Quænam oro natura? Quia matres sunt, inquies. Annon audis Persas, nemine cogente, cum matribus suis misceri, nec unum aut duos, sed universam gentem? Quin citra hæc liquido hinc constat morbum hunc, non corporis elegantiæ, nec simpliciter pulchritudini ascribendum esse, sed animi socordiæ, atque oberrationi. Permulti etenim, cum innumeras præstanti forma mulieres præteriissent, deformibus sese dederunt. Ex quo perspicuum est amorem a formæ venustate minime proficisci. Nam si ita esset, ii, qui in amorem inciderunt, ab illis potius quam ab istis, capti fuissent. Quidnam igitur in causa est, inquies? Nam si formæ ho-

[1] Gen. XXXIX, 6.

nestas non facit ut quispiam amet, unde igitur amor causam ac radicem habet? An a malo dæmone? Habet quoque illinc ortum, sed non hoc est quod quæritur : verum annon ipsi quoque in causa simus. Neque enim illorum duntaxat sunt insidiæ, sed cum illis a nobis primum. Non aliunde perniciosus hic morbus æque ortum trahit, atque a consuetudine et verborum blanditiis, et otio ac cessatione, quodque nihil, quod agamus, habeamus.

VII. Magna quippe, magna, inquam, consuetudinis vis est, atque adeo tanta, ut in naturæ necessitatem migret. Quod si consuetudinis est hanc procreare, non dubium quin etiam extinguere. Sane multi amantes sic amare desierunt, cum, quas amabant, non cernerent. Hoc autem ad breve quidem tempus acerbum ac perquam injucundum esse videtur : at progressu temporis suave efficitur, ac, ne si velint quidem, morbum revocare queant. Quid igitur, inquies, cum citra consuetudinem ullam ab ipso primo aspectu captus fuero? Hic quoque in causa est corporis desidia, aut alimentum aut quod ea, quæ opus sunt, non cures, nec in necessariis negotiis verseris. Nam qui talis est, instar erronis cujuspiam quovis malo transfigitur : atque hujusmodi animam, non secus ac puerum vagantem, quisquis vult in servitutem trahit. Quoniam enim ipsa hoc in more positum habet, ut aliquid operetur, si ipsius in rebus honestis actionem comprimas, quia nihil agere non potest, alia pariat necesse est. Sicut enim terra, cum nec seritur, nec plantatur, herbam duntaxat profert : ita et anima, cum necessarium rerum nihil habet quod agat, atque aliquid agere cupiat, pravis rebus se tradit. Et sicut oculus, qui cernere non cessat, prava cernat necesse est, cum bonis objectis caret : sic etiam animus, cum se a necessariis abduxerit, jam circa inutilia versatur. Alioqui quod occupatio et cura primum quoque impetum propel-

lere queat, multis argumentis liquet. Quamobrem cum pulchram mulierem conspexeris, ab eaque te affectum senseris, eam ne ultra cernas : et liberatus es. Et qui fieri poterit, inquies, ut eam ultra non cernam, cum cupiditate trahar? Aliis rebus, quæ animam distrahant, fac te addicas, libris nimirum, necessariis curis, patrociniis, opitulationibus eorum, quibus injuria infertur, precibus, rerum futurarum meditationi. His animum astringe. Sic non recens tantum vulnus curabis, sed concretum etiam atque inveteratum facile discuties. Nam si contumelia, ut est in proverbio, amanti persuadet, ut amorem obrumpat, quomodo non multo magis spirituales hæ incantationes malum istud superent, dummodo ab eo nos removere in animum inducamus? Quod si cum illis versemur, ac confabulemur, quæ hujusmodi tela in nos contorquent, ac de illis, tum loquamur, tum audiamus, morbum hoc pacto alimus. Quonam ergo modo ignem extingui cupis, cum quotidie flammam accendas? Ac de consuetudine hæc mihi ad juvenes dicta sint. Nam quod ad viros attinet, eosque qui philosophari norunt, nihil perinde juvat, ut Dei timor, gehennæ memoria, regni cœlorum cupiditas. Hæc enim ad extinguendum ignem sufficiunt. Ac præterea illud tecum reputa, id, quod cernis, nihil aliud esse, quam pituitam et sanguinem, ac corrupti alimenti succum. At lætus ac splendidus oris flos est, inquies. Sed terræ etiam floribus nihil lætius ac jucundius est : qui tamen etiam marcescunt, atque in putredinem abeunt. Quocirca ne hic quoque ad florem attende, sed interius animo transi, a pulchra illa cuti cogitationem avertens, explora quæ sub ea sita sint. Quandoquidem etiam hydropicorum corpus nitet ac lucet, nec quidquam fœdi in superficie habet : sed tamen humoris illius, qui intus conditus est, cogitatione perculsi, hujusmodi homines osculari non sustinemus. At tener et versa-

tilis est oculus, ac recte porrectum supercilium, et cærulex palpebræ, et suavis pupilla, et serenus aspectus? At rursum hoc vide, quod istud quoque nil aliud est, quam nervi, et venæ, atque arteriæ. Quin tu hunc ipsum pulchrum oculum, ægrum, senio affectum, mœrore afflictum, ira tumentem cogita, quam scilicet deformis sit, quam celeriter pereat, quam, citius etiam pictura, evanescat. Ab his jam cura, ut ad veram pulchritudinem animum traducas. At, inquis, animæ pulchritudinem non cerno. At, si libuerit, cernes. Et sicut absentes formosos, licet oculis non cernas, mente admirari potes; eodem modo animæ pulchritudinem etiam sine oculis perspicere licet. Annon egregiam formam sæpe cogitatione formasti, eoque figmento nonnihil te affici sensisti? Effinge nunc quoque animæ pulchritudinem: atque hujusmodi formæ elegantia te oblecta. At, inquis, non cerno ea, quæ corpore vacant. Atqui ista animo magis intuemur, quam corpora. Siquidem ob hanc quoque causam, et Angelos et Archangelos admiramur, quamvis eos minime cernamus: probos item mores, animæque virtutem. Ac si probum hominem et moderatum videris magis hunc admiraberis, quam elegantem illam faciem. Quod si injuria affectum videris, eamque patienter ferentem, hujusmodi hominem ama, etiamsi senio confectus sit. Nam hujusmodi animæ pulchritudo, in senectute quoque amatores multos habet, nec unquam marcescit, sed perpetuo floret. Igitur ut hanc quoque ipsi pulchritudinem adipiscamur, eos, qui hac pollent, captemus, atque ipsorum amatores simus. Sic enim nos quoque hanc pulchritudinem consecuti, ad æterna bona pervenire poterimus. Quæ utinam nobis consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

CAPUT IV.

Ideo habentes hanc ministrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicavimus occulta dedecoris [1].

I. Quoniam magna quædam locutus fuerat, ac se ipsum et fideles omnes Moysi anteposuerat, atque tantam eorum, quæ dixerat, magnitudinem esse sentiebat, vide quo pacto rursus modestiam præ se ferat. Nam et propter pseudo-apostolos atque auditores sese efferre debebat, et rursum tumorem illum mitigare, non autem omnino tollere; nam hoc ludentis fuisset. Quocirca hoc alia via aggreditur, ostendens id omne non nostris meritis ac virtutibus, sed divina benignitate contigisse. Proinde ait: « Habentes igi» tur ministrationem hanc. » Neque enim quidquam amplius erogavimus, quam quod ministri extitimus, beneficiisque a Deo datis administram operam præbuimus. Quo fit, ut nec largitionis, nec suppeditationis, sed ministerii vocabulo usus sit. Ac ne hoc quidem contentus addidit: « Juxta quod » misericordiam consecuti sumus. » Nam hoc quoque ipsum, quod his ministravimus, a Dei misericordia et benignitate profectum est. Quanquam misericordiæ est, e malis exemisse: non autem tot insuper beneficiis affecisse. Sed hoc etiam habet Dei misericordia. « Non deficimus. » Hoc quoque ipsius humanitati acceptum referendum est. Nam illa verba: « Juxta quod misericordiam consecuti sumus, »

[1] 2 Cor. IV, 1.

existimare debes, tam ad ministerium referri, quam ad id, quod sequitur. « Non deficimus. » Ac velim animadvertas, quam se ipsum deprimere studeat. Nam qui tot ac tantis, inquit, beneficiis ornatus sit, idque divina tantum misericordia et benignitate, non magni quidpiam fecit, si tales labores suscepit, si pericula adit, ac tentationes sustinet. Ideo non solum non concidimus animo, sed etiam gaudemus, ac verborum libertate utimur. Postquam enim dixit: « Non deficimus, subnectit, sed abdicavimus occulta de» decoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes » verbum Dei [1]. » Quid sibi volunt hæc, « Occulta dedeco» ris? » Non, inquit, magna profitemur ac pollicemur, cum alia rebus ipsis ostendamus, quemadmodum illi; unde etiam dicebat: « Quæ in faciem sunt, perspicitis [2]; » verum tales omnino sumus, quales cernimur, non fictum ac velut duplicem animum gerentes, nec ea dicentes atque agentes, quæ præ pudore ac rubore occultanda, et velut umbris quibusdam obvolvenda sint. Idque exponens, subjunxit: « Non ambulantes in astutia. » Nam quod illi laudi ducebant, hoc ipse fœdum ac ridiculum esse statuit. Quidnam autem est, « In astutia? » In ea existimatione illi erant, quasi ab accipiendis muneribus abstinerent; cum tamen occulte acciperent: sanctorum ac proborum Apostolorum existimatione florebant; cum interim innumeris vitiis scaterent. At nos, inquit, hæc abjecimus; nam hæc sunt, quæ occulta dedecoris vocat, quippe qui tales simus, quales videmur: nec quidquam, non modo in vita nostra et moribus, sed nec prædicatione, tectum atque adumbratum habemus. Hoc enim significat, quod ait: « Neque adulte» rantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis; » hoc est, non vultu et ostentatione, sed ipso rerum documento. « Commendantes nos ipsos ad omnem conscientiam homi-

[1] 2 Cor. IV, 2. — [2] 1 Cor. X, 7.

» num. » Non enim fidelibus tantum, sed et infidelibus, perspicui sumus, ac quibusvis expositi, ut res nostras explorent : atque hinc nos ipsos commendamus, non a fuco ac simulatione, aut quod splendidam larvam circumferamus. Dicimus itaque nos nullum munus accipere : atque hujus rei vos testes vocamus. Dicimus nos nullius flagitii nobis conscios esse : atque hujus rei rursus a vobis testimonium petimus : non ut illi solent, qui vitia sua obtegentes multos decipiunt. Nam nos et vitam nostram cunctis in medium proponimus : et doctrinam ita patefacimus, ut quivis eam intelligere possint. Mox autem, quia infideles vim hujusce doctrinæ minime perspectam habebant, subjunxit, hoc non sibi, sed eorum stupori assignandum esse, dicens : « Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, » in iis qui pereunt opertum est, in quibus Deus hujus sæ» culi excæcavit mentes infidelium[1]. » Quod hic dicit, eamdem vim habet, quam ea, quæ prius dixit : « Aliis odor » mortis sumus in mortem, aliis odor vitæ in vitam[2]. »

II. Quid sibi vult illud, « Deus hujus sæculi ? » Qui Marcionis morbo laborant, de rerum opifice, justo quidem illo, sed non item bono, hæc dicta esse contendunt. Aiunt enim Deum quemdam justum esse, qui non sit bonus. Manichæi autem his verbis diabolum significari asserunt : hinc nimirum alium rerum conditarum effectorem, præter eum qui vere est, perquam stolide inducere cupientes. Habet enim hoc familiare Scriptura, ut Deum, non ex ipsius dignitate, sed ex eorum, qui ipsius imperio subsunt imbecillitate nuncupet : ut cum mammonam dominum dicit, et ventrem deum. Neque enim propterea, aut venter deus est, aut mammona dominus : sed eorum demum, qui sese ipsis subjecerint. At vero nos illud dicimus, non de diabolo quidem hæc verba habita esse, sed de univer-

[1] 2 Cor. IV, 3, 4. — [2] Ibid. II, 16.

sorum Deo : sicque legendum esse : « Infidelium hujus » sæculi mentes Deus excæcavit. » Nam futurum ævum infideles non habiturum est, sed hoc duntaxat. Si vero quis aliter legat, nempe « Deus hujus sæculi, » ne hinc quidem ulla calumniæ ansa porrigitur. Neque enim hinc ostenditur, eum hujus tantum sæculi Deum esse. Nam et Deus cœli dicitur : nec tamen cœli tantum Deus est. Et, Deus præsentis diei dicimus : nec tamen hæc ita dicimus, quasi ipsius imperium unius diei angustiis circumscribamus. Quin Deus quoque Abrahæ dicitur, et Deus Isaac, et Deus Jacob : cum tamen non eorum tantum sit Deus. Ac pleraque etiam alia hujusmodi testimonia in Scripturis inveniri possunt. Quonam porro modo excæcavit? Non sane quod in hoc ulla ipsius actio fuerit, absit : sed quia id passus est, ac permisit. Nam Scripturæ mos est ita loqui, ut cum ait : « Tradidit eos Deus in reprobum sensum [1]. » Quoniam enim illi prius fidem abrogarunt, seque indignos reddiderunt qui mysteria viderent, illos ipse dereliquit. Quid enim hic faciendum erat? An invitos trahere, suaque arcana iis, qui ea cernere recusabant, aperire? At magis contempsissent illi, nec videre voluissent. Unde etiam mox subjunxit : « Ut non fulgeat eis illuminatio » Evangelii gloriæ Christi. » Non ad hoc ut Deo non credant, sed ut quæ sint interna mysteria infidelis mens minime perspiciat : quod etiam ille nobis præcepit, ut ne margaritas ante porcos conjiciamus [2]. Etenim si ea infidelibus detexisset, eorum morbus magis incruduisset : nam si quis oculis laborantem cogat solares radios respicere, illius infirmitatem magis auget. Ideo medici eos in tenebris abditos tenent, ne morbus ingravescat. Sic ergo hic etiam intelligendum est, nempe quod isti vitio suo increduli extiterunt. Increduli autem effecti, Evangeli arcana

[1] Rom. I, 28. — [2] Matth. VII, 6.

minime jam perspexerunt, Deo nimirum radios suos illis deinceps subducente. Id quod etiam Discipulis dicebat : « Propterea in parabolis loquor ipsis, quia audientes non » audiunt [1]. » Verum ut quod dico exemplo dilucidius fiat, finge gentilem esse quemdam, qui res nostras pro fabulis habeat. Hic igitur plus-ne ex eo commodi capiet, si ingressus fuerit, ac mysteria conspexerit, quam si foris maneat? Ideo ait : « Ut non fulgeat illis illuminatio ; » in Mosis videlicet historia adhuc hærens. Nam quod illius ætate Judæis accidit hoc Evangelii tempore, omnibus infidelibus usuvenit. Quidnam autem sit, quod ait opertum illis fuisse, ac minime declaratum, audi quid ipse dicat : « Ut non » fulgeat eis illuminatio Evangelii gloria Christi, qui est » imago Dei [2]. » Nempe quod orbis salus crux est, ipsiusque gloria quod is qui crucifixus est cum multo splendore venturus sit atque alia omnia, tam præsentia, quam futura; tam in aspectum cadentia, quam occulta et ineffabilis rerum quæ expectantur adventus. Unde etiam αὐγάσαι dixit, hoc est, irradiare : ne tu totum in hac vita quæras. Est enim velut radius quispiam Spiritus, id quod nunc datur. Id quod etiam superius indicans, odoris, ac rursum pignoris vocabulo usus est, declarans multo majorem partem in futuro ævo expectandam esse. Sed tamen hæc omnia ipsis occultata sunt : et ob id occultata, quia prius ipsi fidem Deo abrogarunt. Postea, ut ostendat, non Christi modo, sed etiam Patris gloriam iis incognitam esse, qui eam non viderunt, adjecit, « Qui est imago Dei. » Cave enim in Christo solo consistas. Ut enim, per eum, Patrem cernis, ita, si ipsius gloriam ignores, ne Patris quidem gloriam cognitam habebis. « Non enim nos ipsos prædicamus : sed » Christum Jesum Dominum nostrum, nos autem servos » vestros per Jesum [3]. »

[1] Marc. IV, 12. — [2] 2 Cor. IV, 4. — [3] Ibid. 5.

III. Quinam hic sermonis tenor est? Quid hoc cum iis, quæ ante dicta sunt, commune habet? Vel eos notat, ut insolentius sese efferentes, ut ab eorum nominibus sibi Discipuli nomen imponant, sicut in superiore Epistola dicebat : « Ego sum Pauli, ego autem Apollo [1] : » aut aliud quiddam gravissimum significat. Quidnam hoc? Quoniam acerrimum in ipsos bellum illi gerebant, atque insidias undique ipsis struebant. Num, inquit, adversum nos pugnatis? annon adversus eum qui a nobis prædicatur? Neque enim nos ipsos prædicamus. Ego servus sum, ego eorum, qui prædicationem excipiunt, minister, operam omnem alteri navans, atque ipsius gloriæ causa quidvis faciens. Ita, dum mihi bellum infers, ea, quæ illius sunt, dejicis. Tantum enim abest, ut ex evangelico munere quidquam mihi arrogem, ut ne servus quidem vester esse propter Christum recusaturus sim, quandoquidem ipsi visum est tanto in pretio vos habere, tantoque amore vos complecti, ac salutis vestræ causa quidvis agere. Unde etiam ait : « Nos » autem servos vestros propter Christum. » Vides-ne animum ab omni gloriæ studio purum? Tantum abest, inquit, ut eorum, quæ Domini sunt, quidquam usurpemus, ut etiam nosipsos vobis propter eum subjiciamus : « Quoniam » Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse » illuxit in cordibus vestris [2]. » En quomodo rursus iis, qui eximiam illam gloriam, Moysis videlicet, videre cupiebant, ostendit etiam cum additamento fulgentem. Sicut in vultum Mosis, inquit, ita in corda vestra effulsit. Et quidem prius ea, quæ in rerum conditarum initio extiterunt, in memoriam revocat, lucem nimirum in sensum cadentem, et tenebras; ostendens hoc opificium illo præstantius esse. Verum ubinam dit : « De tenebris lucem splendescere? » In principio, ac rerum conditarum primordiis. « Tenebræ

[1] 1 Cor. III, 4. — [2] 2 Cor. IV, 6.

» enim, inquit, erant super faciem abyssi. Et dixit Deus : » Fiat lux, et facta est lux[1]. » Sed tunc quidem dixit : Fiat, et factum est; nunc autem non dixit : sed ipse nobis lux factus est. Quocirca, nec res sensiles, hac luce affulgente intuemur, sed Deum ipsum per Christum. Vides-ne quo pacto nihil in Trinitate sit diversum? Nam de Spiritu dicit : « Nos autem omnes, revelata facie gloriam Domini specu- » lantes, in eamdem imaginem transformamur a gloria in » gloriam, tanquam a Domino Spiritu[2]. » De Filio : « Ut » non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui » est imago Dei. » De Patre denique : « Qui dixit de tene- » bris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus vestris » ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi. » Quemadmodum enim cum dixisset : « Evangelii gloriæ » Christi, » subjecit, « Qui est imago Dei, » his verbis indi- cans eos illius quoque gloria orbatos esse : ita cum dixis- set : « Scientiæ Dei, » adjecit, « In facie Christi, » ut os- tendat nos per Christum ad Patris cognitionem pervenire, ut etiam per Spiritum ad eum adducimur. « Habemus au- » tem istum thesaurum in vasis fictilibus : ut sublimitas sit » virtutis Dei, et non ex nobis[3]. » Quoniam enim de ar- » cana illa gloria multa et ampla verba fecerat, ne quis di- ceret : Qui fit igitur, ut tantam gloriam consecuti, in mor- tali corpore maneamus? hoc ipsum, inquit, est summo- pere mirandum, ac luculentissimum divinæ potentiæ argumentum, quod fictile vasculum tantum splendorem ferre, ac tantum thesaurum tueri potuerit. Cujus etiam rei admiratione ipse commotus dicebat : « Ut sublimitas » sit virtutis Dei, et non ex nobis; » his verbis eos rursus subindicans, qui in se ipsis gloriabantur. Nam et donorum magnitudo, et eorum, qui his affecti sunt, imbecillitas, vim Dei demonstrant, non modo quia magna largitus est,

[1] Gen. I, 2, 3. — [2] 2 Cor. III, 18. — [3] Id. IV, 7.

sed quia parvis et abjectis. Fictile quippe dixit, ut humanæ naturæ fragilitatem significaret, carnisque nostræ imbecillitatem conspicuam redderet. Testa namque nihilo melius illa se habet, adeo offensionibus patet, ac morte, morbis, cœli intemperiis, atque innumeris aliis malis facile dissolvitur. Hæc porro dicebat, tum ut eorum arrogantiam comprimeret, tum ut nihil rerum nostrarum humanum esse demonstraret.

IV. Nam tum demum Dei vis maxime elucet, cum per viles et abjectos ingentes res patrat. Ac proinde alio etiam loco aiebat : « Virtus mea in infirmitate perficitur[1]. » Qui in Veteri quoque Testamento per culices et muscas totos barbarorum exercitus in fugam vertebat. Ideo erucam magnam vim suam appellabat : et olim linguas duntaxat confundendo, ingentem illam turrim Babylonicam delevit. In bellis insuper, nunc per trecentos viros infinitam hostium manum profligabat, nunc tubarum clangore urbes evertebat : ac postea per exiguum ac vilem adolescentem Davidem universam barbarorum aciem in fugam agebat. Eodem itaque modo hic quoque missis solum duodecim viris de orbe victoriam adeptus est : idque etiam, cum ipsi infesta omnia haberent, ac bello ab omnibus vexarentur. Dei ergo potentiam admiremur et adoremus. Sciscitemur ex Judæis, sciscitemur ex gentilibus, quisnam universo terrarum orbi persuaserit, ut a patriis institutis abscederet, atque ad alteram vivendi rationem sese conferret? piscator, an tentoriorum effector? publicanus, an indoctus ac litterarum expers? Quam autem hoc rationem haberet, nisi vis divina fuisset, quæ per illos omnia conficeret? Nam quid dicentes illi, persuadebant[2]? Baptizemini in nomine crucifixi. Cujus tandem? quem nunquam viderant. Et tamen cum hæc dicerent ac prædicarent,

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] Act. II.

auditoribus persuadebant eos, qui vaticinabantur, atque a majoribus tradidit ipsis erant, Deos non esse. Christus vero clavis affixus omnes attrahebat. Atqui, quod in crucem sublatus, ac sepultus fuisset, apud omnes constabat : quod autem resurrexisset, pauci omnino viderant. Nihilo secius tamen hoc ipsum iis, qui non viderant, persuaserunt nec id solum, sed etiam, quod in cælos ascendisset, atque ad judicium de vivis ac mortuis ferendum venturus esset. Unde igitur, quæso, persuadendi vis in his sermonibus? Non aliunde, quam a Dei potentia. Primum enim novitas ipsa omnium animos offendebat. Cum autem in hujusmodi rebus quispiam innovat, tunc gravior res efficitur, ut cum priscorum rituum fundamenta effringit, ac leges radicitus evellit. Huc accedit, quod præcones non fide digni viderentur. Nam et ex ea natione erant, quæ omnibus odiosa esset; et ipsi timidi ac doctrinæ expertes erant. Unde igitur orbem subegerunt? Unde vos et majores vestros, qui philosophi videbantur, atque deos ipsos ejecerunt? Annon liquet illos Deum secum habuisse? Neque enim tam præclara facinora in humanam potentiam cadunt, sed in divinam quamdam et ineffabilem. Minime vero, inquiunt isti : sed præstigiis usi sunt. Ergo dæmonum imperium augeri oportebat, atque idolorum cultum amplificari. Quî igitur factum est, ut ea deleta atque extincta sint, et ex contrario nostra efflorescant? Quare hinc quoque liquet, Dei calculo hæc contigisse : neque a prædicatione tantum, sed ab ipsa quoque vitæ ratione. Quando enim tanta virginitas passim toto orbe consita est? Quando par opum, vitæ, atque aliarum omnium rerum contemptus? Nam flagitiosi, ac præstigiatores, nihil ejusmodi effecerint : sed contraria omnia. At hi angelicam vitæ rationem nobis, et in nostra, et in barbara regione, atque in extremis terræ recessibus non modo induxerunt, sed etiam

perfecerunt. Unde perspicuum est Christi vim fuisse, quæ hoc totum ubique fecerit, vim, inquam, illam ubique lucentem, ac fulgure quovis celerius hominum mentes illustrantem. Hæc igitur omnia cogitantes, atque apertum promissionis futurorum bonorum argumentum, ex iis quæ facta sunt, capientes invictam illam Crucifixi potentiam nobiscum adorate : ut et intolerandos cruciatus effugiatis, et sempiternum regnum assequamini. Quod utinam nobis contingat, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi cui sit una cum Patre et Spiritu sancto, gloria, imperium et honor in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

CAPUT IV.

In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur : aporiamur, sed non destituimur : Persecutionem patimur, sed non derelinquimur [1].

I. In eo adhuc immoratur, ut ostendat omne hoc negotium divinæ potentiæ ascribendum esse : quo eorum arrogantiam coërceat, qui in se ipsis gloriabantur. Non enim, inquit, hoc solum mirabile est, quod hunc thesaurum in fictilibus vasis asservemus : sed etiam quod, cum sexcentis incommodis premamur, atque omni ex parte pulsemur, eum tamen tuemur, nec amittimus. Et quidem si vel adamantinum vas esset, tanto tamen thesauro gestando, tantisque insidiis sustinendis impar esset. Nunc

[1] 2 Cor. IV, 8, 9.

autem et ferimus et per Dei gratiam nihil grave patimur. « In omnibus tribulationem patimur, sed non angustia» mur. » Quid est, « In omnibus? » In hostibus, in amicis, in necessariis, in aliis, quorum penuria laboramus, ab hostibus, a nostris. « Sed non angustiamur. » Ac vide quomodo pugnantes res dicat, ut hinc quoque Dei vim commonstret. « Tribulationem patimur, inquit, sed non » angustiamur : aporiamur, sed non destituimur : » hoc est, non ad extremum usque concidimus. Plerisque enim in locis dolemus, nec quod volumus, assequimur : non sic tamen ut a propositis rebus excidamus. Hæc quippe non eo permittit Deus, ut vincamur, sed ut exerceamur. « Perse» cutionem patimur, sed non derelinquimur : dejicimur, » sed non perimus. » Quamvis enim tentationes contingant : non ea tamen contingunt, quæ ex tentationibus oriri solent : idque per Dei potentiam et gratiam. Alibi autem hæc Deum idcirco permittere ait, tum ob ipsorum humilitatem, tum ad aliorum securitatem. Ne enim insolentius efferar, inquit, datus est mihi stimulus. Et rursus : « Ne » quis existimet de me, supra id quod videt, et audit ex » me[1]. » Et alio loco, ne fidentes simus in nobis ipsis. Hic vero : ut Dei potentia elucescat. Vides-ne quantus quæstus ex tentationibus redeat? Nam et Dei vim ostendebant, et gratiam amplius detegebant; « Sufficit enim tibi gratia » mea[2], » inquit; et ad humilitatem concitabant, alios compescebant, et illos tolerantiores efficiebant. « Patien» tia enim, inquit, probationem operatur, probatio spem[3]. » Nam qui in quamplurima pericula inciderant, atque ex iis spe divina freti emerserant, hinc docebantur ut illi magis hærerent in omnibus. « Semper mortificationem Jesu in » corpore nostro circumferentes : ut et vita Jesu manifes» tur in corpore nostro[4]. » Quidnam erat hæc mortificatio

[1] 2 Cor. XII, 6, 7. — [2] Ibid. 9. — [3] Rom. V, 4. — [4] 2 Cor. IV, 10.

Domini Jesu, quam circumferebant? mortes quotidianæ, per quas resurrectionis specimen edebatur. Nam si quis est, inquit, qui Christum mortem obiisse, atque resurrexisse non credat, in nos intueatur, qui singulis diebus morimur, atque ad vitam revocamur : ac tum resurrectioni fidem habeat. Vides-ne quomodo aliam adhuc tentationum causam invenerit? Quam tandem? « Ut et vita » Jesu, inquit, manifestetur in corpore nostro, » in eo videlicet, quod nos e periculis extrahat. Ita fit, ut quod infirmitatis ac derelictionis speciem habet; hoc ipsius resurrectionem prædicet. Neque enim, si nullis molestiis afficeremur, perinde ipsius potentia declarata fuisset, ut nunc declaratur, cum patimur, nec tamen vincimur. « Etenim nos qui vivimus, in mortem tradimur propter » Jesum : ut et vita Jesu manifestetur in nobis in carne » nostra mortali[1]. » Passim hunc morem tenet, ut cum quidpiam obscure dixerit, id rursus exponat. Id quod hoc quoque loco fecit, illud quod dixerat apertius declarans. Propterea tradimur, inquit, hoc est mortificationem circumferimus, ut vitæ ipsius potentia perspicua fiat, non sinentis nimirum mortalem carnem tanta perpetientem, malorum agmine vinci. Hoc aliter quoque accipi potest. Quomodo? ut alio loco ait : « Si commoriamur, et convi» vemus[2]. » Ut enim nunc ipsius mortem perferimus, atque ipsius causa vitam cum morte commutare volumus, ita etiam ipse extinctos ad vitam revocare tunc volet. Nam si nos e vita ad mortem venimus, ipse quoque e morte ad vitam nobis dux erit. « Ergo mors in nobis operatur, vita » autem in vocabis[3]. » Non jam de corporea morte, sed de tentationibus, et de quiete, cum ait : Nos quidem in periculis ac tentationibus versamur : vos autem in quiete vitam eam, quæ in periculis comparatur, percipitis. Atque

[1] 2 Cor. IV, 11. — [2] Rom. VI, 8. — [3] 2 Cor. IV, 12.

ea quidem, quæ cum periculo conjuncta sunt, ipsi sustinemus : at vos rebus secundis fruimini. Neque enim pares tentationes suffertis. « Habentes autem eumdem spiritum » fidei, sicut scriptum est : Credidi propter quod locutus » sum[1], et nos credimus propter quod et loquimur : scien» tes, quoniam qui suscitavit Dominum Jesum, et ipse » suscitabit nos per Jesum[2]. » Submonuit nos Psalmi, insignem philosophiam complectentis, qui maxime possit in periculis excitare. Hæc enim verba vir justus pronuntiavit, cum in magnis periculis esset, et e quibus non aliunde, quam per divinam opem emergere poterat.

II. Quoniam igitur quæ cognata sunt, magnam ad consolandum vim habere solent, idcirco dixit : « Habentes » eumdem spiritum ; » id est : eodem subsidio freti, quo ille e periculo ereptus est, nos quoque servamur : ex eodem spiritu, quo ille locutus est, nos quoque loquimur. Quibus verbis illud ostendit, miram esse inter Novum et Vetus Testamentum concordiam, atque eumdem spiritum esse, qui in utroque vim suam exeruerit : illudque præterea, non nos solos in periculis versari, sed etiam veteres omnes : ob idque fide ac spe animos erigendos esse, nec urgentium malorum finem statim petendum. Postquam enim rationibus resurrectionem ac vitam demonstravit, illudque insuper, pericula imbecillitatis ac desertionis argumentum non esse, deinceps jam fidem etiam invehit, eique omnia committit. Quanquam ipsam quoque ut probet, Christi resurrectionem in medium affert, cum ait : « Nos quoque credimus, propter quod loquimur. » Quid credimus, heus tu? « Quod is qui Christum suscitavit, nos etiam excitabit, et constituet vobiscum. Omnia enim » propter vos, ut gratia abundans, per multos in gratiarum » actione abundet in gloriam Dei[3]. » Rursus animos eorum

[1] Psal. cxv, 1. — [2] 2 Cor. iv, 13, 14. — [3] Ibid. 15.

effert, ut non hominibus gratiam habeant, hoc est, pseudo apostolis. Hoc enim totum Dei est, qui compluribus gratificari vult, ut major gratia appareat. Propter vos quippe et resurrectio ipsius extitit, et cætera omnia. Neque enim unius duntaxat hominis causa hæc fecit, sed omnium. « Propter quod non deficimus : sed licet is, qui » foris est, noster homo corrumpitur : tamen is, qui intus » est, renovatur de die in diem[1]. » Quomodo corrumpitur? Cum flagris cæditur, exagitatur, sexcentis acerbitatibus afficitur. « Is tamen qui intus est, renovatur de die in » diem. » Quo pacto renovatur? Fide, spe, animi promptitudine. Restat igitur, ut ad pericula intrepidum animum afferamus. Quo enim pluribus incommodis corpus divexatur, eo lætiori spe animus fruitur, ac splendidior efficitur, non secus atque aurum, cui ignis diutius adhibetur. Ac vide quomodo præsentis vitæ molestias abstergat. « Id » enim quod in præsenti est momentaneum ac leve tribu» lationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum » gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus » nobis quæ videntur, sed quæ non videntur[2]. » Spe negotium conclusit, quodque in Epistola ad Romanos dicebat : « Spe salvi facti sumus, spes autem quæ videtur non » est spes[3] : » hoc etiam hic astruens, præsentia cum futuris componit : præsens cum æterno, leve cum gravi, tribulationem cum gloria. Ac ne hoc quidem contentus, alteram vocem adjungit, eamque conduplicat, cum ait : « Supra modum in sublimitate. » Deinde modum declarat, quo tot ac tantæ afflictiones leves efficiuntur. Quonam igitur modo levantur? « Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. » Ita nimirum et præsentes molestiæ leves, et futurum illud præmium ingens erit, si a visibilibus nos abduxerimus. « Quæ enim viden-

[1] 2 Cor. IV, 16. — [2] Ibid. 17, 18. — [3] Rom. VIII, 24.

» tur temporaria sunt. » Ergo et ejusmodi sunt afflictiones. « Quæ autem non videntur, æterna. » Igitur et coronæ quoque tales. Nec dixit : Tales sunt tribulationes, « Sed » omnia quæ videntur ; » sive supplicium dicas, sive quietem : ut non sit cur aut hinc emolliaris, aut illinc frangaris. Quocirca nec de futuris verba faciens, dixit : « Reg» num æternum ; » sed, « Quæ non videntur æterna sunt, » sive regnum sit, sive cruciatus : ut et hinc terrorem nobis incutiat : illinc nos adhortetur. Cum igitur, quæ videntur, temporalia sint, quæ autem non videntur, æterna, ad hæc, oculorum aciem intendamus. Ecqua enim nobis excusatio futura est, si fluxa sempiternis prætulerimus ? Nam etsi suave est quod præsens est : non est tamen perpetuum. At acerbitas, quæ ex hac suavitate nascitur, nec finem habet, nec veniam. Quam enim excusationem habituri sunt, qui, cum spiritum acceperint, tantoque beneficio affecti sint, abjectis tantum rebus incumbunt, atque in terra collabuntur ? Etenim complures audio qui ridiculis hisce verbis utuntur : Da mihi hodiernum diem et tu crastinum sume. Nam si talis est in futuro ævo rerum status, qualem dicitis, unum pro uno fuerit. Si vero ex iis nihil omnino est, duo pro nihilo erunt. Quid his vocibus sceleratius, quid dementius fingi potest ? Nos de cœlo disserimus, de arcanis et ineffabilibus illis bonis : et tu verba e circo petita in medium profers, nec pudore suffunderis ea proloquens, quæ mente captorum hominum sunt, nec erubescis, præsentibus rebus ita infixus ? Non desipere ac mente excedere desines, atque in juvenili ætate delirare ? Quod si hæc verba ex gentilium ore mitterentur, nihil mirum esset. At vero fide præditos homines ejusmodi sermones effutire, quam tandem veniam mereri id queat ? An spes illas immortales omnino suspectas habes ? An hæc prorsus incerta esse censes ? Qua tandem venia hæc digna

esse queant? Et quisnam, inquiunt, ad nos venit, ac, quæ illic gerantur, exposuit? Hominum sane nemo: sed Deus ipse, omnium fide dignissimus, hæc declaravit. Sed non vides res illas; neque enim Deum cernis. Quid ergo, an proinde Deum esse non existimabis, quia eum non vides? Et valde quidem existimo, inquies.

III. Igitur si quispiam ex infidelibus percontetur, ecquis e cœlo venit, atque hæc narravit, quid dicturus es? Unde nosti Deum esse? Ab iis rebus quæ in aspectum cadunt, inquies, ab eo ordine, qui in rebus omnibus conditis elucet: hinc denique quod de eo inter omnes constat. Sic igitur sermonem quoque de extremo judicio excipe. Quo pacto, inquies? Percontabor te: tu vero responde. Justus-ne hic Deus, ac cuique quod meretur tribuit: an contra sceleratos florere, atque in deliciis versari vult: probos autem contraria habere? Minime? inquies: nam ne homini quidem hoc acciderit. Ubinam igitur, qui virtutem in hac vita coluerunt, bonis fruentur? ubinam rursus improbis pœna constituta erit, si nulla vita, nulla merces, aut pœna futura est? Vides-ne, quod unum pro uno adhuc est, et non duo pro uno? Ego vero illud tibi ostendam, ne unum quidem pro uno improbos habere. Sed duo pro uno justis erunt; peccatoribus vero et deliciantibus contra omnino. Nam qui in hac vita se voluptatibus dediderunt, ne unum quidem pro uno acceperunt: qui autem in virtute vitam ducunt, duo pro uno. Utri, quæso, in voluptate sunt, qui præsenti vita abusi sunt, an qui philosophiæ operam dederunt? Tu fortasse illos dices: Ego autem hos esse ostendam, et quidem eos ipsos testes citans, quibus præsentibus bonis frui contigit. Nec vero ita perfricta fronte erunt, ut adversus ea, quæ dicturus sum, niti audeant. Nam et pronubas sæpe diris omnibus devoverunt, ipsumque diem quo thalami strati sunt: eosque felices prædicarunt, qui

uxorem non duxerunt. Multi quoque juvenes, cum ineundi matrimonii potestas esset, non aliam ob causam abnuerunt, quam ob rei incommoda. Nec vero hæc eo a me dicuntur, ut matrimonium accusem, honorabile enim; sed eos, qui eo præpostere usi sunt. Quod si ii qui matrimonium inierunt, acerbissimam plerumque hanc vitam esse judicarunt, quid de iis dicemus, qui in prostibulorum voraginem prolapsi sunt, ac captivo quovis servilius et miserius sese affecerunt? quid de iis, qui in deliciarum cœno computruerunt, ac sexcentis morbis corpus involverunt? At gloria pollere dulce est? Nihil hac gloria acerbius. Nam qui ita inanis gloriæ cupiditate captus est, ut quibuslibet placere studeat, mancipiis quibusvis servilior est. Qui autem eam calcat, nec gloriam hominum curat, omnibus superior est. At opes habere est expetendum. Verum a nobis sæpe demonstratum est, eos magis divitiis et quiete frui, qui opibus vacui, nihil habent. Sed inebriari suave est? Et quis hoc dixerit? Quocirca si suavius est, inopem esse, quam divitem, a matrimonio abstinere quam matrimonium subire, inanem gloriam aspernari, quam appetere, a deliciis abhorrere, quam deliciis studere, et hic plus habent ii qui præsentibus non sunt affixi. Hoc autem dico, quod vir quidem probus, tametsi innumeris tormentis excrucietur, habet tamen spem lætam, quæ ipsum fulciat: improbus contra etiamsi innumeris voluptatibus fruatur; habet tamen futuri supplicii metum, voluptatem ipsius perturbantem. Nam ne hic quidem supplicii modus parvus est: contrarius vero, voluptatis et oblectationis. Est etiam tertius modus præter hos duos. Quinam tandem? quod hujusce vitæ deliciæ, ne tum quidem apparent, cum adsunt, utpote quas, et natura, et tempus coarguat: illæ contra non modo sunt, sed firmæ quoque manent. Videsne quod non modo duo pro nullo, sed etiam tria, quinque,

atque adeo sexcenta pro nullo ponere poterimus? quod ut exemplo intelligas; dives ille ac Lazarus, ille præsentia, hic futura percepit[1]. An porro unum et unum esse statuis per omne tempus puniri, atque ad exiguam horam fame vexari? in mortali corpore ægrotare, et in immortali acerbum in modum igne cruciari? Parvo illo morbo perfunctum, coronari, et æternis postea deliciis circumflere; aut post brevem fructum sempiternis postea suppliciis torqueri? Et quis hæc dixerit? Quid vis ponamus? Qualitatem-ne an quantitatem? ordinem Dei aut sententiam de utroque latam? Quousque tandem scarabæorum in cœno semper sese volutantium verba loquemini? Neque enim hominum ratione præditorum est, animam, quæ tanti pretii est, pro re nullius momenti projicere: cum oporteret pro exiguo labore cœlum capere. Vis-ne ut aliunde te doceam horrendum in altero ævo tribunal esse? Conscientiæ tuæ januam aperi: ac judicem in animo tuo velut pro tribunali sedentem intuere. Quod si tu, quamvis præpostero tui amore affectus, te ipsum condemnas, nec iniquam sententiam ferre sustines, annon multo majori curæ jus Deo erit, atque incorruptum ille de omnibus judicium feret? Sed temere hæc omnia ferri sinet? Ecquis tandem hoc dixerit? Nemo profecto. Nam et Græci et Barbari, et poëtæ, et philosophi, et omnes denique mortales, in hoc nobiscum, etsi dispari modo, consentiunt: ac quædam in inferis tribunalia esse aiunt. Usque adeo perspicua et indubitata hæc res est. Et cur, inquies, Deus hic non punit? Nimirum ut longanimitatem suam ostendat, nobisque per pœnitentiam viam ad salutem muniat, ac non universum mortalium genus funditus deleat, eosque qui per optimam vitæ mutationem salutem consequi poterant, prius quam ad eam perveniant, de medio tollat.

[1] Luc. XVI.

Nam si de peccatis homines confestim pœnis ac morte affliceret, quomodo salutem accepisset Paulus, quomodo Petrus, principes illi, ac totius orbis magistri? Quomodo David salutem ex pœnitentia percepisset? Quomodo Galatæ, aliique plures? Quamobrem nec ab omnibus in hac vita pœnas expetit, sed ex omnibus illis, paucis tantum supplicia infert: ne rursus in altero ævo de omnibus pœnas sumat, sed de aliis hic, de aliis illic. Ut et per eos, quos hic plectit, vel stupidissimos excitet per eos quos castigat, et per eos quos impunitos sinit, illud efficiat, ut futura expectemus. Annon vides plerosque hic pœnas luere, ut eos, qui turris ruina oppressi sunt, ut eos, quorum sanguinem Pilatus cum sacrificiis commiscuit, ut Corinthios eos, qui ob indigne percepta mysteria prætmaturam mortem obierunt, ut Pharaonem, ut Judæos, qui a barbaris trucidati sunt, ut plerosque alios: et tunc, et nunc, et perpetuo? Rursus alii multi, nullis hic scelerum pœnis persolutis, e vita discesserunt: ut dives ille Lazari tempore, aliique complures.

IV. Hæc porro ideo facit, partim ut eos qui futura non credunt excitet: partim, ut eos, qui credunt ac segnitie laborant, diligentes reddat. Deus enim justus est judex, et fortis, et longanimis: nec per singulos dies iram inducit. Quod si ipsius longanimitate abutamur, erit tempus, cum jam ne tantillo quidem tempore longanimitatem adhibebit, verum statim pœnam inferet. Ne itaque dum ad unicum momentum; momenti enim instar est hæc vita; deliciis indulgere volumus, infinitorum sæculorum pœnam nobis accersamus: verum ad momentum potius laboremus, ut perpetuis coronis cingamur. Annon cernitis in hujusce quoque vitæ negotiis bonam hominum partem id facere, ac brevem laborem diuturnæ quietis causa suscipere: tametsi sæpe contra res evenit, quam sperabant?

Hic enim laborum ac quæstus æqua est portio : sæpe etiam infinitus est labor, fructus autem tenuis, ac sæpe ne tenuis quidem. At vero, cum de cœlesti regno agitur, contraria est ratio : parvum enim laborem magna atque infinita jucunditas excipit. Perpende autem : agricola totum annum laborat : et in fine spe et diuturnorum laborum fructu sæpe excidit. Rursus navis gubernator, et miles, ad extremam usque ætatem in bellis et laboribus versati, sæpe ita hinc excedunt, ut et ille mercium suarum opibus labatur, et hic vitam una cum victoria amittat. Ecquam ergo, te rogo, excusationem habituri sumus, qui cum in rebus fluxis ea, quæ cum labore conjuncta sunt, præferimus ut parum conquiescamus, vel ne parum quidem; dubia quippe hæc spes est; in spiritualibus contrario omnino modo faciamus, ac propter exiguam ignaviam, cruciatus, qui nullis verbis explicari possint, nobis attrahamus? Quocirca vos omnes oro, ut tandem aliquando ex hoc stupore vos ipsos recipiatis. Nemo enim tum erit, qui nos e pœnis eximat, non pater, non filius, non amicus, non vicinus, non quisquam alius : sed, si nos opera nostra prodiderint, omnia pessum ibunt, ac prorsus de nobis actum erit. Quantos dives ille luctus emisit, quantis precibus a Patriarcha contendit, ut Lazarum ad se mitteret? Verum audi quid responsi ab Abrahamo tulerit : « Chaos » magnum inter vos et nos. Ita ut ne ii quidem, qui volunt » illuc transire, id possint[1]. » Quam obnixis precibus virgines illæ cum æqualibus suis egerunt, ut parum olei acciperent? verum audi quid ipsæ quoque dicant : « Ne forte » non sufficiat nobis et vobis[2]. » Nec potuit quisquam eas in thalamum introducere. Hæc itaque animis nostris reputantes, nos quoque vitæ nostræ curam geramus. Nam quoslibet labores dixeris, quoslibet cruciatus admoveris,

1 Luc. XVI, 26. — 2 Matth. XXV, 9.

nihil hæc omnia erunt, si cum futuris bonis conferantur. Pone enim, si ita lubet, ignem, et ferrum, et belluas, ac si quid his acerbius est : hæc tamen præ tormentis illis ne umbræ quidem sunt. Hæc quippe, cum vehementius adhibentur, tum potissimum levia efficiuntur ; quod cito transeunt, quod corpus ferendæ doloris acerbitati ac diuturnitati minime par sit. At vero illic secus res habet : nam et longinquitas, et incredibilis quædam magnitudo simul concurrunt, tam in rebus jucundis, quam in acerbis. Proinde, quandiu tempus est, præoccupemus faciem Domini in confessione : ut tum eum suavem ac placidum cernamus, ac minaces illas potestates effugiamus. Annon hos lictores conspicis, qui præfectis administram operam navant quomodo trahant, quomodo vinciant, quomodo flagris afficiant, quomodo latera perfodiant, quomodo faces in tormentis admoveant, quomodo secent? Atqui hæc cuncta merus ludus ac risus sunt, si cum illis suppliciis comparentur. Etenim hæc tormenta temporaria sunt : illic autem nec vermis moritur, nec ignis extinguitur. Corpus quippe tunc incorruptibile erit. Faxit autem Deus, ne hæc experimento discamus, sed intra verba hi terrores consistant, nec carnificibus illis tradamur, verum hic potius castigemur. Quantum verborum tum profundemus, nos ipsos accusantes ! quos gemitus, quos singultus edemus! Sed tunc nihil inde fructus consequemur, quandoquidem nautæ fracta ac depressa nave nihil prodesse possunt, nec medici extincto ægroto ; verum sæpe quidem dicent, quod hoc atque illud facere oportebat : cæterum frustra omnia atque incassum dicentur. Quandiu enim per vitæ ac morum emendationem salutis spes adhuc maneat, nihil non dicere ac facere opus est : cum autem nulla jam res arbitrii nostri erit, re tota perdita et corrupta, tum frustra et dicentur omnia, et fient. Nam et Judæi tum dicturi sunt :

« Benedictus qui venit in nomine Domini[1] : » at nullum hujus vocis fructum capere poterunt, ut pœnam effugiant; cum enim hoc dicendum erat, non dixerunt. Ne ergo hoc quoque nobis in vita accidat, hic jam vitam in melius commutemus, ut ad Christi tribunal cum omni fiducia sistamur : quam utinam omnes consequamur per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto sit honor, imperium et gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

CAPUT V.

Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus tabernaculi dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis[2].

I. Rursus eorum alacritatem excitat, quia multæ ipsis tentationes inferebantur. Verisimile enim erat eorum animos ob ipsius absentiam debilitatos fuisse. Quid igitur ait? Nihil est quod miremur ac perturbemur ob calamitates eas, quibus afficimur : multa enim commoda hinc percipimus. Quorum alia quidem prius dixit, ut, quod mortificationem Jesu circumferamus, ac potentiæ ipsius specimen maximum exhibeamus; « Ut enim, inquit, sublimitas virtu» tis sit Dei; » et perspicuum resurrectionis argumentum edimus; ut ex his verbis patet, « Ut vita Jesu manifestetur » in carne nostra mortali. » Posteaquam autem illud præterea dixit, interiorem quoque nostrum hominem hoc

[1] Joan. XII, 13. — [2] 2 Cor. V, 1.

pacto meliorem fieri; etsi enim, inquit, is qui foris est noster homo corrumpitur, is tamen qui intus est renovatur de die in diem; ostendens rursum quantum utilitatis afferat vapulare ac divexari, illud subjungit, quod cum plene atque integre hoc fit, tum innumera bona iis, qui hæc incommoda pertulerint, hinc pullulabunt. Etenim ne externum tuum hominem corrumpi audiens, animo discrucieris, hoc asserit, quod cum istud plene atque omnino acciderit, tum maxime gaudebis, atque ad meliorem sortem venies. Itaque non modo non est dolendum, cum ille aliqua ex parte nunc corrumpitur; verum etiam, ut omni ex parte corrumpatur expetendum est. Hæc enim corruptio ad incorruptionem maxime te ducit. Ac proinde hæc quoque subjungit: « Scimus enim quia si terrestris domus nostra » hujus tabernaculi dissolvitur, ædificationem ex Deo habe» mus, non manufactam æternam in cœlis. » Quia enim resurrectionis doctrinam, in qua potissimum ægrotabant, rursus prosequitur, idcirco auditorum judicium etiam assumit, eamque hoc pacto astruit: non tamen perinde ut ante, sed velut ex altera occasione in eum sermonem ingressus: jam enim eorum errorem correxerat, aitque: « Scimus quod si terrestris domus nostra hujus taberna» culi dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum » non manufactam, æternam in cœlis. » Sunt qui per terrestrem domum, mundum hunc intelligant: ego vero his verbis corpus potius subindicari contenderim. Atque hic velim consideres, quomodo per nomina ipsa ostendat, quantum futura præsentibus antecellant. Nam cum terrestrem dixisset, cœlestem opposuit: cum tabernaculi domum; quo verbo fluxam et fragilem ipsius naturam declarat, æternam objecit. Etenim tabernaculi nomen plerumque temporarium quiddam indicat. Ac proinde aiebat Christus:

« In domo Patris mei mansiones multa sunt[1]. » Quod si Scriptura quietem sanctorum tabernaculi nomine uspiam appellat, non simpliciter dicit tabernacula, sed cum addito. Non enim dixit : « Ut vos recipiant in tabernacula, » sed, « In æterna tabernacula[2]. » Jamvero cum dixit, « Non manufactam, » eam, quæ manu constructa est, subindicavit. Quid igitur, corpus-ne manu conditum est? Minime vero. Sed, vel domos manufactas designat : vel si non ita, domum tabernaculi, corpus non manufactum vocavit. Non enim ad comparationem illud opposuit; sed encomia et laudes adjiciens. « Nam et in hoc ingemiscimus habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes[3]. » Quam habitationem? corpus a corruptione alienum. Et cur nunc ingemiscimus? Quoniam illud longe melius est. De cœlo autem ipsum esse ait, quia ab omni corruptione immune est. Non enim corpus e cœlo ad nos delabitur : sed hoc vocabulo gratiam illinc manantem indicat. Quocirca tantum abest ut ob certum aliquod tentationum genus dolendum sit, ut etiam quodvis tentationum genus expetere debeamus : ac si diceret : Ingemiscis ob persecutiones, et quia externus tuus homo corrumpitur? Imo ingemisce quod non majorem in modum hoc fiat, nec in totum corrumpatur. Vides-ne quonam pacto sermonem in contrarium verterit; ostendens ideo ingemiscendum esse, quod non confertim venerint, cum illi ingemiscant quod per partes veniant? Ideo jam corpus, non tabernaculum appellat, sed habitationem; idque non sine magna ratione. Tabernaculum enim facile dissolvitur : illud autem perpetuo manet. « Si tamen vestiti et non nudi inveniamur[4]; » hoc est, etiamsi corpus deposuerimus, non tamen sine corpore illic sistemur : sed cum eodem incorruptibili effecto. Quidam dicunt, id quod admodum probo; siquidem

[1] Joan. xiv, 2. — [2] Luc. xvi, 9. — [3] 2 Cor. v, 2. — [4] Ibid. 3.

vestiti, non nudi inveniamur. Ne enim omnes ob resurrectionem confidant, ait, « Si tamen vestiti : » hoc est, incorruptibilitatem, atque immortale corpus consecuti; « Ac non » nudi inveniamur, » gloria ac securitate. Id quod in superiore quoque ad Corinthios Epistola dicebat, « Omnes quidem resurgemus; et in suo quisque ordine[1]. » Et, sunt corpora cœlestia : sunt et terrestria. Nam communis est omnium resurrectio, sed gloria non item communis est : verum alii cum honore, alii cum ignominia, alii ad regnum, alii ad pœnam resurrecturi sunt. Quod etiam ipsum hic indicavit, cum dixit : « Si tamen vestiti ac non nudi in» veniamur. Nam et nos, qui sumus in hoc tabernaculo, » ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed » supervestiri[2]. »

II. Hoc rursum loco plene atque aperte hæreticorum ora obstruxit, cum ostendit se non de alio atque alio corpore simpliciter verba facere, sed de corruptione, atque incorruptione. Neque enim ea nobis ingemiscendi causa est, ut corpore liberemur; hoc quippe non exuere volumus; verum de corruptione, quæ ipsi inest, solvi properamus. Unde etiam dicit : Nolumus corpus exuere, sed ipsum incorruptione supervestire. Atque hæc verba mox exponit, « Ut absorbeatur, quod corruptibile est, a vita. » Quia enim molestum plerisque esse videbatur corpus deponere, atque cum omnium mortalium suffragiis pugnabat, dicens : Ingemiscimus, nolentes eo liberari. Si enim anima cum ab ipso disjungitur, in tanto luctu versatur, quorsum hoc ais, non idcirco ingemiscere, quod non ab eo distrahamur? Ne igitur hæc ipsi objiciantur, occurrit, et ait. Non ego hoc dico, quod ob id ingemiscamus, ut corpus deponamus; nemo enim est, qui sine animi mœstitia ipsum deponat : quippe cum de Petro quoque dicat Christus,

[1] 1 Cor. xv, 23. — [2] 2 Cor. v, 4.

« Tollent te, ac ducent quo non vis[1] ; » sed ut immortalitatis veste ipsum superinduamus. Hoc enim est, per quod corpore gravamur, non quod corpore convestiti sumus, sed quod incorruptibili et passibili corpore. Nam hoc est quod nobis mœrorem affert. Verum accedens vita, corruptionem conficit atque assumit, non item corpus. Et quomodo hoc fit, inquit? Ne quæras, Deus hoc facit : ne curiose hoc exquiras. Unde etiam subjecit. « Qui autem nos effecit in » hoc ipsum, Deus[2]. » Quibus verbis ostendit hæc jam olim decreta fuisse. Non enim nunc primum ita visum est Deo : sed cum a principio nos ex terra formavit, atque Adamum condidit. Nec vero eum in hoc condidit, ut moreretur : sed ut immortalem eum efficeret. Postea ut fidem dictis astrueret, subjunxit, « Qui etiam dedit nobis pignus Spiri- » tus. » Nam et tunc in hunc finem hominem effinxit, et nunc per baptismum effecit, ejusque rei non parvum nobis pignus præbuit, nempe Spiritum sanctum. Frequenter autem pignoris vocabulo utitur, tum ut demonstret se totius hujus rei debitorem esse, tum ut majorem fidem apud obtusiores verbis suis conciliet. « Audentes igitur sem- » per ac scientes. » Audentes dixit, propter persecutiones, insidias, ac mortes assiduas, perinde ac si diceret : Exagitat te aliquis, insectatur, obtruncat? Ne animo concidas, bono tuo hoc omne fit. Ne timeas : sed confide. Id enim, de quo ingemiscis et doles, nimirum quod corruptioni servias, deinceps de medio tollit, atque ex hac servitute celerius liberat. Ac proinde dicit, « Audentes igitur » semper : » non modo in quiete, sed etiam in afflictionibus. « Et scientes, quoniam dum versamur in corpore, peregri- » namur a Domino : per fidem enim ambulamus et non per » speciem ; audemus autem, et bonam voluntatem habe- » mus peregrinari a corpore, et præsentes esse ad Domi-

[1] Joan. XXI, 18. — [2] 2 Cor. V, 5.

» num[1]. » Quod omnibus sublimius est, posteriore loco posuit. Præstantius enim est cum Christo esse, quam corpus a corruptione liberum accipere. Hoc autem vult significare : Vitam nostram is non extinguit, qui nos oppugnat, ac morte afficit : ne timeas. Confide cum concideris. Neque enim ille duntaxat te a corruptione vindicat, ac gravi sarcina levat, sed etiam ad Dominum confestim transmittit. Ideo non dixit: Dum sumus in corpore, quasi hic simus in externa regione. « Scientes igitur, quod dum versamur » in corpore, peregrinamur a Domino. Audemus autem, et » bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, » et præsentes esse apud Dominum. » Vides-ne quo pacto molesta illa mortis et obitus vocabula reticens, alia per quam suavia in eorum vicem substituerit, præsentiam nimirum ad Deum ea nuncupans, ac prætermissis illis vocabulis, quæ jucunditatis speciem habebant, quæ ad vitam pertinent, a tristibus nuncupavit, peregrinationem a Domino vitam hanc appellans? Hoc autem eo consilio fecit, ne quisquam in præsentibus libenter immoretur, sed ea potius graviter ferat ; nec rursus, ex hac vita excessurus, perturbetur, sed potius lætetur, ut ad majora bona proficiscens. Postea, ne quis hæc audiens, « Peregrinamur a » Domino, » diceret : Quid ais? Num a Deo abalienamur, quia hic sumus? Objectionem hanc prævertens, dixit, « Per fidem enim ambulamus, non per speciem. » Atque hic quidem ipsum noscimus : sed non ita clare. Id quod alio loco dicit : « Per speculum, et in ænigmate[2]. Audemus » autem et bonam voluntatem habemus. » Papæ, quo sermonem circumduxit : nempe ad summum mortis desiderium ; id, quod molestum est, suave esse ostendens, et quod suave, molestum. Quod enim ait, « Bonam volunta» tem habemus, » id est, expetimus. Quid expetimus? Ex-

[1] 2 Cor. v, 6-8. — [2] 1 Cor. xiii, 12.

cedere e corpore, atque apud Dominum præsentes esse. Hoc autem, ut jam dixi, Paulus semper facit, ut eorum, qui ipsi adversantur, sermonem in contrarium torqueat. « Unde et contendimus, sive præsentes, sive absentes ipsi » placere[1]. » Hoc enim nobis propositum est, inquit, ut sive illic, sive hic simus, ex ipsius voluntate et sententia vivere. Hoc enim studio nihil est nobis antiquius. Itaque hinc jam regnum habes sine probatione. Nam ne rursus, cum in tantam cupiditatem venissent, illius peregrinationis moras ægre ferrent, hic jam ipsis, quod bonorum omnium caput est, tribuit. Quid illud est? ut Deo grati sint. Neque enim simpliciter hinc excedere præclarum est : sed excedere cum vitæ probitate; hinc enim præclarum quoque illud efficitur. Nec rursus hic simpliciter esse grave est, sed cum offensione Dei hic esse.

III. Cave ergo existimes excessum e corpore sufficere. Virtute quippe ubique est opus. Sicut enim, cum resurrectionis vocabulo usus esset, non sivit nos in ea sola fiduciam habere, dicens : « Si tamen vestiti, et non nudi inve» niamur : » sic, cum peregrinationem ostendisset, ne eam tibi ad salutem satis esse crederes, hoc adjecit : Placere Deo oportet. Postquam igitur a multis rebus lætis eorum animos incitavit, deinceps a tristioribus metum incutit. Quod enim utile est, tam in bonorum adeptione, quam in malorum fuga consistit, quæ quidem sunt gehenna et regnum. Cæterum quoniam pœnam effugere majorem vim habet : nam plerique jacturam bonorum facile ferrent; si autem tormenta sint ferenda, non item ; oporteret enim priorem jacturam, intolerabilem existimare. Sed ex infirmitate et abjectione multi pœnam graviorem existimant. Etiamsi profecto intolerabilis regni cœlestis jactura existimanda erat : sed facit permultorum imbecillitas, abjec-

[1] 2 Cor. v, 9.

tarumque rerum studium, ut hoc ipsis gravius esse videatur. Quoniam ergo magnam auditorum partem bonorum largitio non perinde excitat, ut tormentorum comminatio, necessitate compulsus sic sermonem concludit : « Omnes » enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi[1]. » Mox tamen, ubi tribunalis illius memoria auditorem terruit, ne hic quidem tristia sine lætis posuit, sed voluptate quadam miscuit, dicens : « Ut referat unusquisque propria » corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum[2]. » Quibus verbis, et eos, qui præclare se gesserant, atque vexabantur, in spem erigit : et eos qui conciderant injecto terrore diligentiores reddit : ac denique corporum resurrectionem confirmat. Non enim, inquit, id quod, tum ad virtutem, tum ad vitium, operam dedit, a præmio vel pœna excludetur : sed una cum animis corpora, partim excruciabuntur, partim coronas consequentur. At sunt hæretici, qui aliud corpus resurgere asserant? Unde hoc quæso? Aliud peccavit, aliud punitur? aliud recte fecit, aliud coronatur? Quid ad hæc Pauli verba dicturi estis : Nolumus spoliari, sed supervestiri? quomodo id quod corruptibile est, a vita absorbetur? Nec enim dixit Paulus : Ut absorbeatur mortale, vel corruptibile corpus ab incorruptibili corpore : sed, « Ut corruptio a vita. » Hoc enim tum contingit, cum illud ipsum corpus ad vitam redit. Quod si relicto illo aliud extruatur, non jam absorbetur corruptio, sed manet ac dominatur. Quocirca minime hoc fit : verum oportet corruptibile hoc, corpus nempe, induere incorruptionem. Corpus enim in medio est, ac nunc in corruptione est, post autem in incorruptione erit : ideo in corruptione prius : quoniam incorruptio solvi non poterat. « Neque enim corruptio, inquit, incorruptionem hæredi» tate possidebit[3] ; » quomodo enim posset cum sit incor-

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Ibid. — [3] 1 Cor. xv, 50.

ruptio? verum contra corruptio a vita absorbebitur. Illa enim hanc vincit: hæc autem illam non item. Ut enim cera ignis ardore colliquescit, cera autem ignem non solvit: sic corruptio ab incorruptibilitate solvitur, atque extinguitur: huic autem illa dominari nunquam poterit. Audiamus ergo vocem Pauli dicentis: « Oportet nos sisti ad tribunal » Christi: » ac tribunal illud animo depingamus, existimemusque ipsum jam adesse, ac vitæ rationes a nobis exposci. Ego enim fusius exponam. Nam Paulus, quia de afflictione sermonem habebat, nec eos rursum premere volebat, non diutius in hac oratione immorandum esse duxit, sed paucis his verbis: « Unusquisque refert prout gessit, » id quod acerbitatem afferebat, complexus, statim ulterius transiit. Existimemus igitur diem illum extremum nunc adesse: quisque conscientiam consideret fingatque animo adesse jam judicem, omniaque detegi, atque in medium proferri. Neque enim sisti tantum nobis necesse est, sed etiam manifestari. Annon erubuistis? Annon mente excessistis? Quod si nunc re nondum præsente, sed efficta duntaxat, atque animo adumbrata, conscientia nostra pene nos exanimat, quid tandem faciemus, cum dies ille venerit, cum totus orbis terrarum affuerit, cum Angeli et Archangeli, cum densa agmina, atque omnium cursus et raptus in nubibus, et acies tremoris plena? cum tubæ aliæ atque aliæ, et continuæ illæ voces? Nam, etiamsi nulla gehenna esset, tamen in tanto splendore rejici, et cum ignominia secedere, quantum tormentum esset? Etenim si imperatore cum suis urbem ingrediente, suam quisque nostrum paupertatem intuentes, non tantum ex hujusmodi spectaculo voluptatis, quantum ex eo, quod earum rerum, quæ circum imperatorem sunt, nullo modo participes efficimur, nec prope eum, qui rerum potitur, sumus, mœroris capimus; quid tum futurum est? An vero leve tormentum esse censes

non ascribi in illum chorum, ad arcanam illam gloriam non admitti? ab illa celebritate, ac bonis, quæ nullo sermone explicari possunt, procul ac longe projici? Cum vero tenebræ insuper sint, et dentium stridor, et vincula insolubilia, et vermis immortalis, et ignis nunquam extinguendus, et oppressio, atque angustia, et linguæ conflagratio, quemadmodum illa divitis, cum ejulemus et nemo audiat: ingemiscamus, ac præ dolorum acerbitate rugiamus, et nemo attendat: in omnes partes oculos convertamus, et nusquam sit qui solatium ferat: quo tandem loco eos constituemus, qui in tanta calamitate versabuntur?

IV. Quid illis animis miserius? quid miserabilius? Nam si, cum in carcerem quemdam ingressi, alios squalore confectos, alios catenis vinctos, ac fame laborantes, alios in tenebris clausos conspicimus, animis commovemur, ac perhorrescimus, nihilque non facimus, ut ne in eum locum incidamus; cum ad ipsos gehennæ equuleos obrepti trahemur, quinam futuri sumus? Non enim vincula illa ex ferro confecta sunt, sed igne perpetuo ardente: nec nobis æquales ii, qui cruciandis nobis præficientur, quos etiam sæpenumero placare queas; sed Angeli, quos ne obtueri quidem possis, propter eas, quas Domino intulimus, contumelias, ira flagrantes. Nec vero, ut in hac vita, cernere est, alios qui pecuniam, alios qui cibum, qui cohortatorios sermones afferant, consolationemque aliquam: verum omnia illic venia carent. Etiamsi adsit Noë, etiamsi Job, etiamsi Daniel[1], ac propinquos excruciari videat, iis auxilio esse non audet. Nam tum omnis illa commiseratio, a natura indita, extinguitur. Quia enim ita fieri potest, ut improborum parentum justi sint liberi, ac contra proborum filiorum mali parentes; ut pura atque omni mœrore vacua lætitia sit, nec ii qui bonis illis fruuntur, commiserationis

[1] Ezech. xiv, 14.

necessitate torqueantur; hunc quoque commiserationis affectum in eis extingui assero, ipsosque una cum Domino adversus viscera sua iracundia incendi. Nam si vulgares etiam homines, cum filios suos improbos esse vident, eos abdicant, atque a familia excindunt, multo sane magis id tum justis usuventurum est. Quocirca nemo sibi bona polliceatur, si nihil boni fecerit, quamvis sexcentos etiam justos avos habeat. « Unusquisque enim referet, prout » gessit, propria corporis. » Atque hic scortatores mihi perstringere videtur, ac futurorum suppliciorum metum ipsis injicere, nec ipsis duntaxat, sed et omnibus qui alio sese devinciunt. Hæc igitur nos quoque audiamus: si libidinis igne flagras, ignem illum oppone: atque hic confestim extinguetur et evanescet. Si quid, quod absonum sit, loqui gestis, dentium stridorem cogita: et freni instar tibi hic metus erit. Si vis cuipiam aliquid eripere, audi judicem imperantem, ac dicentem: « Ligate manus ejus ac pedes, » et ejicite eum in tenebras exteriores [1]: » Ita fiet, ut hanc cupiditatem exturbes. Si vino deditus es, nec a crapula abstrahi potes, audi divitem illum dicentem: « Mitte Laza» rum, ut extremo digito suo linguam meam [2], » ignis ardore conflagrantem, refrigeret, nec tamen id obtinentem: ita hoc vitio laborare desines. Si deliciarum amore teneris, afflictionem illam et angustiam cogita: et delicias ne quidem cogitabis. Si sævus et crudelis es, Virginum illarum tibi in mentem veniat, quæ ob extinctas lampades ad thalamum minime admissæ sunt: et humanitatem quam primum indues. Si segnitie ac languore torpes, eum qui talentum abscondit cogita: et ignem ipsum acrimonia vinces. At fortasse alienarum opum cupiditas te arrodit? Vermem illum immortalem in mente habe: ac perfacile hunc morbum profligabis, et alia omnia Dei præcepta ex-

[1] Matth. XXII, 13. — [2] Luc. XV, 24.

plebis. Neque enim ille quidquam durum ac grave imperavit. Unde fit igitur, ut quæ edixit, molesta nobis videantur? est socordia nostra et inertia. Ut enim, si studium ac diligentiam adhibeamus, etiam quæ intoleranda videntur, facilia et levia erunt; ita si desidia laboremus, etiam quæ tolerabilia sunt, difficilia nobis apparebunt. Hæc itaque omnia cogitantes, non eos qui deliciis indulgent, spectemus: sed quis eorum sit exitus; hic nempe stercus, et corporis obesitas; illic vermis et ignis. Non eos qui aliena rapiunt, sed quis eorum sit finis; hic videlicet curæ ac metus et angores; illic vincula insolubilia. Non eos, qui gloriæ studio ducuntur, sed quid ex ea nascatur: hoc est, servitus hic et simulationes; illic damnum intolerabile, ac perpetuus flammæ cruciatus. Nam si hæc cum animis nostris disseramus, et similia pravis cupiditatibus nostris occinamus, cito præsentium rerum amorem expellemus, et futurarum incendemus. Incendamus igitur eum, atque inflammemus. Nam si harum rerum cogitatio, quamvis obscura sit tantam affert voluptatem; cogita, quæso, quantum oblectamenti perspicua earum fruitio nobis allatura sit. Beati ac ter et sæpius beati, quibus bonis illis frui contingit: quemadmodum contra miseri ac ter miseri, qui contraria his mala patiuntur. Ut ergo ex illorum, non ex horum, numero simus, virtutis studium capessamus. Sic enim ad futura bona perveniemus: ad quæ utinam pervenire nobis omnibus detur per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

CAPUT V.

ientes ergo timorem Domini, hominibus suademus: Deo autem manifesti sumus. Spero autem nos et in conscientiis vestris manifestos esse [1].

I. Hæc igitur scientes, inquit, hoc est, horrendum illud tribunal, omnem operam adhibemus, ut ne ansam ullam vobis demus, aut offendiculum, aut falsam aliquam adversum nos malæ actionis suspicionem. Vides-ne accuratum vitæ institutum studiumque animæ sollicitæ? Neque enim tum solum accusamur, cum quid mali perpetravimus, sed quamvis etiam nihil perpetremus, tamen si in suspicionem veniamus, nec eam amoliri, cum liceat, curemus, pœnas utique subituri sumus. « Non iterum commendamus nos » vobis : sed occasionem vobis damus gloriandi pro no» bis [2]. » Vide quomodo frequenter ejusmodi suspicionem a se removeat, quasi suas ipse laudes canere videatur. Nihil enim perinde auditorum animos offendit, ut cum quis magna et eximia quædam de se prædicat. Quoniam igitur in hujus argumenti sermonem incidere necesse habuerat, correctionem adhibuit dicens : Hoc vestra causa feci, non nostra : ut habeatis unde gloriemini, non nos : neque id simpliciter, sed propter falsos apostolos. Unde etiam subdidit : « Ad eos qui in facie gloriantur, et non in » corde. » Vides-ne ut hos ab illis abduxerit, atque ad suas partes pertraxerit, cum illud ostendit, quod ipsi quoque

1 2 Cor. v, 11. — 2 Ibid. 12.

Corinthii occasionem aliquam arripere cupiant, qua ipsius causam tueri, iisque, a quibus in crimen vocabatur, respondere queant? Non enim, inquit, hæc eo dicimus, ut ipsi gloriemur: sed ut vos pro nobis liberam vocem mittere possitis. Id quod hominis erat ingentem illis erga se amorem testificantis. Nec vero ut tantum gloriemini : sed etiam ut ne ab ipsis in fraudem impellamini. Illud tamen haud aperte dicit : verum mitioribus aliis verbis eamdem aggreditur, ac citra illorum perstrictionem dicens : « Ut » habeatis unde gloriemini ad eos, qui in facie gloriantur[1]. » Ac ne hoc quidem temere et sine causa ab iis fieri vult, sed tum demum, cum eos insolentius sese efferre conspexerint. Ubique enim occasionem exquirit. Non igitur, ut se ipsum illustrem ostendat, sed ut illos, præpostere atque in Corinthiorum detrimentum sese venditantes compescat, hoc facit. Quid autem est, « In facie? » In iis, quæ oculis cernuntur, atque ad ostentationem tendunt. Tali enim animo illi præditi erant, qui ad honores et gloriam actiones suas omnes referrent, intusque inanes essent, ac pietatis quidem larvam gererent, gravitatisque speciem haberent, cæterum bonis operibus carerent. « Sive enim » mente excedimus, Deo : sive sobrii sumus, vobis[2]. » Sive enim, inquit, magni aliquid loquamur; nam hoc mentis excessum vocat, ut et alio loco, insipientiam; Dei causa facimus : ne vos, dum de nobis ut vilibus, existimatis, contemptui nos habeatis ac pereatis : sive humile aliquid ac demissum, vestri gratia hoc facimus, ut modeste de vobis sentire discatis. Vel etiam hoc ait : « Si quis nos insanire existimat, a Deo propter quem in hanc suspicionem venimus, mercedem efflagitamus : sin autem nos sanæ mentis esse censet, fruatur ille sane nostra sobrietate. » Ac rursus aliter : « Insanire nos quispiam dicit? Propter Deum hujus-

[1] 2 Cor. v, 12. — [2] Ibid. 13.

modi insania laboramus. » Unde etiam subdit : « Charitas » enim Dei urget nos : æstimantes hoc [1]. » Non modo, inquit, futurorum metus, sed etiam, quæ jam contigerunt, non sinunt nos desidia torpere atque obdormiscere : verum ad suscipiendos salutis vestræ causa labores exsuscitant, atque impellunt. Quænam autem sunt ea, quæ jam contigerunt ? « Quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo » omnes mortui sunt [2]. » Ergo ita loquitur Paulus, ac si omnes periissent. Neque enim pro omnibus Christus mortem oppetiisset, nisi omnes mortes obiissent. Hic enim sunt salutis occasiones, illic autem non item. Proinde charitas, inquit, Dei urget nos, nec sinit conquiescere. Extremæ enim miseriæ fuerit, ac vel gehenna ipsa atrocius, cum ille tam præclarum facinus ediderit, inveniri quosdam, qui ex tanta ipsius cura nullum fructum capiant. Magnæ enim ac singularis cujusdam est charitatis, pro tanto terrarum orbe, atque ita affecto, mortem subiisse. « Ut qui » vivunt, non jam sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus » est ac resurrexit [3]. » Si itaque nos nobis ipsis vivere non oportet, ne turbemini, inquit, neque tumultuemini, instantibus periculis, et morte. Ac rationem haud dubiam affert, quamobrem id facere debeamus. Etenim cum per ipsum morte functum vivamus, ei utique, per quem vivimus, vivere debemus. Atque unum et idem esse videtur id quod dictum est : cæterum, si quis accurate rem expendat, duo hæc esse comperiet ; unum nimirum, quod propter ipsum vivimus, alterum quia ipse nostri causa mortuus est. Quorum utrumque, vel seorsim consideratum, nos ei obnoxios reddere queat. Cum autem ambo in unum confluant, cogites velim quanto ei beneficio sis devinctus. Imo tria hæc sunt. Etenim primitias propter te excitavit, atque in cœlum evexit. Unde etiam addidit, « Ei qui pro

[1] 2 Cor. v, 14. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 15.

» nobis mortuus est ac resurrexit. Itaque nos ex hoc jam » neminem novimus secundum carnem [1]. » Nam si omnes mortui sunt, et omnes resurrexerunt, atque ita mortui sunt, ut peccati tyrannis eos condemnabat : resurrexerunt autem per regenerationis lavacrum et Spiritus sancti renovationem ; jure dicit : Neminem fidelium novimus secundum carnem. Etsi enim in carne sunt, quid tum? Nam carnalis illa vita interiit : ac desuper in Spiritu geniti sumus, atque aliam vitæ rationem, aliumque vitæ statum, nimirum eum, qui in cœlis est, novimus. Ac rursum hujus beneficii auctorem Christum esse ostendit, ac propterea subjunxit : « Etsi cognovimus Christum secundum carnem : » sed nunc jam non novimus [2]. »

II. Quid igitur? dices : An carnem exuit, ac nunc corporis est expers? Apage. Nam nunc quoque in carne est. Hic enim Jesus, qui a vobis assumptus est in cœlum, sic veniet. Quomodo, sic? In carne videlicet, et cum corpore. Cur ergo dicit : « Etsi cognovimus Christum secundum » carnem, sed nunc jam non novimus? » Cum de nobis sermo est, « Secundum carnem, » idem est, quod in peccatis esse : contra, « Non secundum carnem, » idem quod in peccatis non esse. At cum de Christo sermo habetur, secundum carnem nihil aliud significat, quam in naturæ affectionibus esse, ut in fame, in siti, in fatigatione, in somno. « Peccatum enim non fecit, nec inventus est dolus » in ore ejus [3]. » Atque idcirco dicebat : « Quis ex vobis ar- » guet me de peccato [4]? » Et rursus : « Venit princeps mundi » hujus : et in me non habet quidquam [5]. » Illud vero, non secundum carnem, nihil aliud indicat, quam eum hujusmodi affectionibus jam vacare, non autem quod extra carnem sit. Nam cum hac quoque, impatibili jam atque

[1] 2 Cor. v, 16. — [2] Ibid. — [3] Isaï. LIII, 9, et 1 Petr. II, 22. — [4] Joan. VIII, 46. — [5] Id. XIV, 30.

immortali, ad judicium de orbe ferendum venturus est. Ad quam etiam dignitatem nos proficiscemur, cum corpus nostrum conforme effectum fuerit corpori claritatis ipsius. « Itaque si qua in Christo nova creatura [1]. » Postquam enim a charitate ad virtutem incitavit, jam ab ipsis quoque rebus ad eam nos extimulat. Ac propterea subjungit ; « Itaque » si qua in Christo nova creatura. » Si quis ipsius fidem amplexus est, inquit, ad alterum opificii genus venit. Etenim superne per Spiritum genitus est. Atque ideo par est ut ipsi vivamus, non tantum quia nostri juris non sumus, aut quia ipse pro nobis mortem oppetiit, aut quia primitias generis nostri a morte ad vitam revocavit, sed etiam quia ad alteram vitam accessimus. Vide quot æquas rationes afferat, cur recte nobis ducenda vita sit. Nam ob id quoque crassiore vocabulo correctionem hujusmodi appellandam censuit, ut magnam migrationem ac vitæ commutationem ostendat. Postea ulterius prosequens id quod dixit, atque ostendens quomodo nova creatura simus, « Vetera transie» runt, inquit, ecce facta sunt omnia nova. » Quænam vetera ? Peccata et impietates : vel etiam judaïcæ omnes cæremoniæ : vel potius hæc simul et illa. « Ecce facta sunt » omnia nova. Omnia autem ex Deo [2]. » Nihil a nobis profectum est. Nam et peccatorum condonatio, et adoptatio, et gloria incorrupta ipsius munere nobis concessa est. Non enim jam a futuris tantum, sed a præsentibus quoque illos cohortatur. Attende enim : dixerat fore, ut resurgeremus, atque ad incorruptionem veniremus, domumque sempiternam haberemus. Verum quoniam apud eos, qui futura non perinde, ut oportet, credunt, præsentia majorem ad excitandos animos vim habent, quam futura, quanta jam acceperint demonstrat, et qui tum essent, cum hujusmodi beneficiis ornati sunt. Quinam ergo erant ? Mortui utique

[1] 2 Cor. v, 17. — [2] Ibid. 18.

omnes; omnes enim mortui sunt: et pro omnibus mortuus est, tanto erga omnes amore flagrabat, ac vitii senio et vetustate omnes confecti. At ecce jam anima nova, purgata enim est; et corpus novum, et novum adorationis genus, et pollicitationes novæ, et Testamentum, et vita, et mensa, et vestis, et omnia nova sunt. Etenim pro terrena Jerusalem, cœlestem metropolim accepimus: pro visibili templo, templum spirituale cernimus: pro lapideis tabulis carneas, pro circumcisione baptismum, pro manna Corpus dominicum; pro aqua e petra, cruorem e latere profluentem; pro virga Mosis aut Aaronis, crucem; pro terra illa Judæis promissa, cœlorum regnum; pro sexcentis sacerdotibus, unum pontificem; pro agno rationis experte, Agnum spiritualem. Hæc aliaque Paulus animo volvens, dicebat: « Nova facta sunt omnia. Omnia autem ex Deo. » Per Christum videlicet, ac per beneficium ab eo acceptum. Unde etiam subjungit, « Qui nos reconcilians sibi per » Christum: et dedit nobis ministerium reconciliationis. » Ex hoc enim omnia bona. Nam ei qui nos amicos reddidit, eidem quoque alia accepta referenda sunt, quæ Deus nobis in amicitiam receptis largitus est. Neque enim nos hostes manere sinens hujusmodi munere affecit: sed prius in amicitiam ipsius restitutos. Porro cum aio Christum reconciliationis nobis auctorem extitisse, Patrem quoque dico: cum dico Patrem dedisse, Filium quoque dico. Omnia enim per eum facta sunt: atque ipse hujus rei auctor existit. Neque enim nos ad eum accurrimus: sed ipse nos vocavit. Quonam modo vocavit? Per Christi necem. « Qui » nobis dedit ministerium reconciliationis. » Hic rursus Apostolorum dignitatem ostendit, declarans, et quantum munus ipsorum fidei commissum sit, et quam eximius ac singularis sit Dei erga nos amor. Non enim postquam legati illius, qui venerat, vocem audire neglexerunt, ira in-

census est, eosque deseruit : sed perstat adhuc, tum per se, tum per alios admonens, et exhortans. Ecquis est qui tantam salutis nostræ curam pro dignitate admirari possit? Interemptus est Filius, qui dirimendæ injuriæ causa venerat, Filius, inquam, verus atque unigenitus : ac ne sic quidem Pater eos, qui ipsi necem intulerunt, aversatus est, nec dixit : « Misi legationis causa Filium meum : » illi autem non modo ipsum audire recusarunt, sed ipsum de medio sustulerunt, atque in crucem egerunt : æquum est jam eos derelinquere. Verum contra omnino fecit : et quia ille abscessit, nobis hanc provinciam mandavit. « Qui dedit » nobis ministerium reconciliationis : quoniam quidem » Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non re» putans illis delicta ipsorum [1]. » Vides-ne charitatem, vim omnem verborum, cogitationem omnem excedentem? Quisnam erat, qui injuriam acceperat? Ipse. Quisnam fuit, qui primus ad delendam inimicitiam venit? Ipse. At, inquies, Filium misit, non autem ipse venit. Filium quidem misit : sed tamen non ipse solum hortabatur, sed Pater quoque, et cum eo, et per eum. Ob idque etiam dicebat Apostolus : « Deus erat mundum sibi reconcilians » in Christo. » Hoc est, per Christum. Quoniam enim dixerat : « Qui dedit nobis ministerium reconciliationis, » temperamento quodam utitur, dicens : Ne existimetis summam hujus rei auctoritatem penes nos esse : ministri tantum sumus. Deus est qui totum hoc efficit, qui per Unigenitum terrarum orbem reconciliavit. Quo tandem id modo? Nam hoc est admirabile, non solum quod amicus effectus sit; sed etiam quod sic amicus. Quomodo? Peccata ipsis remittens; nam aliter amicitia contrahi non poterat. Unde etiam subdidit, « Non reputans illis delicta » ipsorum. » Etenim si admissorum peccatorum rationem

[1] 2 Cor. v, 19.

exposcere voluisset, omnes periissemus. Omnes quippe mortui erant. Sed tamen cum tantus peccatorum numerus esset, non modo nullas a nobis pœnas expetivit, sed etiam nobiscum in gratiam rediit : non modo remisit, sed nec imputavit. Sic et nobis faciendum est, ut inimicis nostris ignoscamus : quo eamdem veniam impetremus. « Et po- » suit in nobis verbum reconciliationis. » Neque enim nos ad grave aliquod negotium venimus, sed ut omnes Deo amicos efficiamus. Quoniam, inquit, verbis meis fidem non adhibuerunt, in exhortando ipsi perstate, donec persuaseritis. Ideo subjunxit : « Pro Christo legatione fungimur, » tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, » reconciliamini Deo [1]. »

III. Vides quomodo hoc negotium extulerit, cum Christum ipsum supplicantem induxit; imo non Christum solum, sed etiam Patrem. Horum enim verborum hic sensus est : Pater Filium misit, qui ipsius nomine exhortaretur, atque apud hominum genus legationis munus susciperet. Sed quoniam ille necatus abscessit, nos legationi illi successimus, atque et illius, et Patris nomine, vos exhortamur. Tanto nimirum in pretio est apud eum hominum genus, ut et Filium dederit, idque cum eum mactatum iri sciret : et vestra causa nos Apostolos crearit. Itaque non abs re dicebat, « Omnia propter vos. Pro Christo igitur le- » gatione fungimur, » ac si diceret « Christi vice. » Nos enim ipsius muneri successimus. Quod si hoc magnificentius aliquanto tibi dictum videtur, audi quæ sequuntur : ex quibus ostendit, quod non Christo duntaxat, sed Patri quoque hoc faciant. Nam ob id etiam adjunxit, « Tanquam » Deo per nos exhortante. » Non enim per Filium tantum suum, sed et per nos quoque, qui ipsius muneri successimus, exhortamur. Quamobrem ne existimetis vos a no-

[1] 2 Cor. v, 20.

bis rogari : Christus ipse vos rogat : Pater ipse per nos vos orat. Ecquid est quod cum tam eximia benignitate conferri possit ? Ipse enim post innumera sua beneficia contumeliis affectus, non modo nullas pœnas sumpsit, verumetiam Filium suum dedit, ut ipsi reconciliemur. Qui autem eum acceperunt, adeo in gratiam reduci non curarunt, ut etiam eum morte affecerint. Rursum alios deprecatores misit : iisque missis, ipse est qui rogat. Quid autem rogat? « Reconciliamini Deo. » Non dixit : Dei gratiam recuperate : neque enim ipse est qui inimicitias gerit, sed vos. Deus quippe nunquam inimicitias gerit. Atque etiam ut legatus missus, causam disceptans. « Eum enim, » inquit, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum » fecit[1]. » Non priora dico, inquit, nempe quod contumelia eum affecistis, quod eum, a quo nihil injuriæ acceperatis, quod præclare de vobis meritum : quod nullas a vobis pœnas expetivit, quod prior injuria affectus, prior rogat : nihil horum nunc commemoretur. Annon vel ob unum hoc beneficium, quod nunc in vos contulit, æquum fuerit ut cum ipso in gratiam redeatis ? Et quod tandem ? « Eum qui non noverat peccatum, pro vobis peccatum » fecit. » Nam etiamsi nihil omnino præstitisset, sed hoc duntaxat fecisset, cogita, quæso, quanti illud æstimandum erat, quod Filium suum pro iis, a quibus contumelia affectus fuerat, dedisset ? Nunc vero, et magna præstitit, et præterea eam, qui læsus fuerat, pro iis, qui læserant, cruciari permisit. At hoc minime quidem dixit Apostolus : sed, quod multo his majus erat, posuit. Quidnam autem ? Eum, inquit, qui non noverat peccatum, qui ipsamet justitia erat, peccatum fecit, hoc est, ut peccatorem condemnari passus est, ut maledictum hominem mori. « Maledictus enim, qui pendet in ligno[2]. » Multo

[1] 2 Cor. v, 21. — [2] Deut. xxi, 23.

quippe atrocius erat ita mori, quam duntaxat mori. Quod ipse quoque alio loco subindicat, dicens: « Factus obediens » usque ad mortem, mortem autem crucis[1]. » Neque enim cruciatum duntaxat ea res habebat, sed in ignominiam. Animadverte itaque quot ab eo beneficia acceperis. Magnum enim censendum est, cum quis, etiam peccator, pro alio, quicumque sit, mortem oppetit: at cum justus etiam est qui patitur, et pro peccatoribus moritur, nec solum moritur, sed etiam ut execrandus; nec ut execrandus tantum moritur, verumetiam ingentia hinc, et quæ nunquam expectaveramus, bona nobis conciliat; ut enim efficiamur Dei justitia in ipso, inquit, quænam hæc oratio, quænam mens hæc consequi atque exprimere queat? Eum enim, qui justus erat, inquit, peccatorem fecit: ut peccatores justos efficiat. Imo ne sic quidem locutus est: sed quod longe sublimius erat, dixit. Neque enim affectionem, sed qualitatem ipsam posuit. Non enim dixit, « Fecit peccatorem: » sed, « Fecit peccatum. » Non, « Eum qui peccatum non perpetrarat, » sed, « Qui ne peccatum » quidem norat: » ut et nos efficiamur, non justi, sed justitia ipsa, atque adeo Dei justitia. Dei enim ipsa est, cum non ex operibus; nam in iis nullam labem inveniri necesse esset: sed ex gratia, quæ peccatum omne prorsus delet, justificamur. Hoc porro simul nec animis efferri nos sinit, quod Deus id totum nobis tribuerit; et beneficii magnitudinem ostendit. Prior enim illa, legis atque operum justitia est: hæc vero Dei justitia. Hæc igitur cogitantes, magis verba ista, quam gehennam timeamus: magis has res, quam ipsum cœlorum regnum admiremur: nec grave esse judicemus pœna affici, sed, peccare. Nam etiamsi ipse in nos minime animadverteret, nos tamen de nobis ipsis pœnas sumere deberemus, qui tam ingrati in

[1] Philip. II, 8.

bene de nobis meritum extitimus. Et quidem, amasiam quispiam habens, sæpe etiam sibi mortem conscivit, quod ea potiri non potuisset: atque etiam potitus, si quid in eam peccarit, ne luce quidem se dignum existimat: nos autem tam benignum Dominum contumeliis incessentes, non nos ipsos in gehennæ flammam injiciemus? Mirum aliquid, singulare, quodque plerisque incredibile videbitur, dicam. Major ei, qui, cum tam benignum Dominum ostenderit, pœnas luit, consolatio futura est, si sana mente sit, eumque, ut par est, amet; quam ei, de quo supplicium non sumitur.

IV. Atque hoc vel ex communi consuetudine perspici potest. Nam qui hominem sibi charissimum læsit, tum maxime quiescit, cum a se ipso pœnas exegerit, ac mali aliquid perpessus fuerit. Ut et David dicebat: « Ego, qui » pastor sum, peccavi; ego, qui pastor sum, inique egi: » isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro ma- » nus tua contra me, et contra domum patris mei[1]. » Ad hæc cum Absalonem amisit, gravissimas a se ipso pœnas exposcebat. Atqui non ipse erat, qui injuriam intulerat: sed qui acceperat. Sed tamen quia ingenti amore filium defunctum complectebatur, doloribus sese conficiebat, hac ratione leviorem sibi suum casum efficiens. Sic nos igitur, cum in eum peccamus, in quem peccare minime oportebat, pœnam de nobis ipsis sumamus. Annon eos videtis, qui clarissimis filiis orbati sunt, quomodo discrucientur, ac capillos vellant quoniam solatii loco illis est, pro iis, quos amant, sese affligtare? Quod si, cum nihil mali in homines nobis charissimos admiserimus, levamur tamen, cum ex eorum calamitatibus dolore ipsi afficimur; annon cum ipsi sumus, qui eos ad iracundiam concitavimus, et injuriam intulimus, multo magis nos recreabit

[1] 2 Reg. XXIV, 17.

pœnas dare, quam pœna non affici? Nemini id dubium est. Si quis erga Christum eo amore est, quo debet, quid dicam intelligit, quomodo, ne ipso quidem ignoscente, quin se ipsum cruciet non sustinebit. Maximum enim supplicium eo ipso pendit, quod ipsum ad iracundiam extimulavit. Nec vero me fugit incredibilia plerisque videri quæ dico: sed tamen ita se res habet, ut dixi. Quocirca si Christum ita amemus, ut amandus est, peccatorum nostrorum ipsimet vindices erimus. Iis enim, qui cujusvis hominis amore flagrant, non illud molestum est, quod pro offenso ejus, quem amant, gravius aliquid patiantur; sed illud ante omnia, quod eum, quem diligunt, offenderint. Ac si ille ira commotus, injuriam acceptam non ulciscatur, hoc ipso amicum gravius excruciat: contra, si quid pœnarum sumat, plus ei levationis affert. Ne igitur gehennam perhorrescamus, sed id potius timeamus ne Deum offendamus; hoc enim illo atrocius est, cum infensus vultum suum a nobis avertit; hoc quovis supplicio gravius atque acerbius. Atque ut quantum hoc malum sit intelligas, animadverte quod dico. Si quis rex latronem aliquem ac facinorosum hominem pœnas luentem conspiciens, charum et unicum ac germanum filium necandum dederit, atque una cum morte crimen quoque ab illo ad filium, longe ab illius flagitiis remotum, transtulerit, ut reum et a supplicio eximat, et ab infamia vindicet, atque insuper ad ingentem dignitatem evexerit: ac deinde ipse post allatam illi ejusmodi salutem amplissimamque gloriam, ab eo, in quem tanta beneficia contulerit, contumeliis afficiatur; annon ille, si modo mente constet, millies mortem oppetere mallet, quam tam ingrati animi crimine laborare? Hoc itaque nunc quoque perpendamus, atque ob offensum beneficum, acerbos gemitus emittamus: nec quia injuriis a nobis lacessitus longanimem se præbet, fi-

dentem animum præferamus; verum ob id quoque ipsum distorqueamur. Nam etiam apud homines, cum quis impacta sibi in dextram maxillam alapa, sinistram quoque præbet, majorem ultionem sumit, quam si mille plagas inflixisset: et cum maledictis impetitus, non modo maledicta non regerit, sed etiam conviciatori suo fausta precatur, gravius eum ferit, quam si sexcentis eum probris aspersisset. Quod si in hominibus, cum is, quem injuria affecimus, lenem se nobis præbet, erubescamus: quantò magis in Deo metuendum illis est, qui peccandi finem non faciunt, nec quidquam adversi patiuntur. Siquidem in capitis ipsorum perniciem, inenarrabilis cruciatus asservatur. Hæc igitur animo volventes, peccatum ante omnia timeamus. Hoc enim pœna est, hoc gehenna, hoc innumera mala. Nec vero tantum timeamus, sed etiam fugiamus, ac Deo perpetuo placere studeamus. Hoc enim regnum est, hoc vita, hoc innumera bona. Ita fiet ut et hic jam regno potiamur, et futuris bonis. Quæ utinam omnes consequamur per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII.

CAPUT VI.

Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tibi[1].

I. Quoniam enim Deum rogare dixerat, Apostolos autem legatione fungi, atque obsecrare ut cum Deo in gratiam redirent, ne segniores inde redderentur, hinc rursus eos terret et excitat dicens: « Exhortamur ne in vanum Dei » gratiam recipiatis. » Neque enim propterea nos socordiæ demus, inquit, quia Deus nos rogat, ac legatos ad nos misit : imovero ob hoc ipsum majore studio et diligentia Deo placere, ac spirituales merces colligere curemus. Id quod etiam superius dicebat, charitas Dei urget nos, hoc est, premit, impellit : ne alioqui post tantam Dei sollicitudinem collapsi, nec ullum egregium virtutis specimen edentes, tantis bonis excidamus. Ne igitur existimetis, inquit, quia hortatores misit, perpetuum id fore. Usque ad secundum ipsius adventum hoc erit, tantum hortatur dum hic sumus. Postea sequitur pœna et cruciatus. Propterea urgemur, inquit. Neque enim eos solum a bonorum magnitudine ac Dei benignitate, sed etiam a temporis brevitate semper extimulat. Unde et alio loco ait : « Nunc enim propior est » nostra salus[2]. » Et rursus : « Dominus prope est[3]. » Hic vero quidpiam amplius facit. Neque enim hinc tantum eos ad salutem impellit, quod breve atque exiguum sit id tem-

[1] 2 Cor. VI, 1, 2. — [2] Rom. XIII, 11. — [3] Philip. IV, 5.

poris quod restat : sed hinc etiam, quod solum hoc tempus ad eam adipiscendam appositum sit. « Ecce enim nunc » tempus acceptabile : ecce dies salutis[1]. » Ne igitur occasionem nobis perire sinamus. Sed dignum accepta gratia studium exhibeamus. Nam ideo et ipsi festinamus, quod et brevitatem et opportunitatem temporis perspectam habeamus. Unde etiam dicebat : « Adjuvantes autem exhor» tamur. » Adjuvantes, vos scilicet. Vos enim potius, quam Deum pro quo legationis munus obimus, adjuvamus. Ipse enim nulla re indiget : verum salus omnis ad vos permeat. Atque ut etiam Dei adjutorem se esse dicat, ne hoc quidem ille repudiat. Nam et alio loco dicit : « Dei adjutores su» mus[2]. » Atque hac ratione homines rursum salutem impertire ait. « Et exhortamur. » Ille quippe cum exhortatur, non simpliciter exhortatur : sed has justificationes affert; quod justum illum Filium, qui ne peccatum quidem nosset, donaverit, et pro nobis peccatoribus ipsum peccatum fecerit, ut nos justi efficiamur : quæ quidem cum habeat, ac Deus sit, ne rogare quidem eum oportet, homines præsertim, et a quibus offensus fuerat, verum singulis diebus rogari. Nihilo secius tamen rogat. At nos, cum rogamus, nullum omnino jus, nullum beneficium proferre possumus : verum unum hoc, quod Dei, qui tanta bona dederit, nomine vos obsecramus. Obsecramus porro, ut oblatum beneficium accipiatis, nec munus repudietis. Morem itaque nobis gerite : ac videte ne in vacuum gratiam accipiatis. Etenim ne illi in hoc uno reconciliationem positam esse existimarent, ut vocanti fidem adhiberent, ideo hæc verba adjungit, quibus studium in vitæ ratione efflagitat. Nam qui, posteaquam peccatis liberatus, atque in amicitiam receptus est, in prioribus flagitiis rursus volutatur, is ad inimicitias redit : ac frustra, quantum ad vitam attinet,

[1] 2 Cor. VI, 2. — [2] 1 Cor. III, 9.

gratiam Dei accepit. Neque enim magnum quidpiam ad salutem nobis affert gratia, si impure vivamus: quin potius detrimentum in nos accersit, vehementius in peccatis gravatos, ut qui post ejusmodi cognitionem ac beneficium ad priora vitia nos ipsos referamus. At nondum hoc ponit, ne molestam atque asperam orationem reddat: hoc solum dicit, nullam hinc ad nos utilitatem redire. Deinde prophetiæ quoque memoriam refricat, quo eorum animos ad capessendum salutis studium impellat et urgeat. Ait enim: « Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis auxiliatus » sum tibi. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies » salutis. » Tempus acceptabile. Quodnam istud? Tempus videlicet beneficii et gratiæ, in quo de peccatis admissis rationes non exposcuntur, nec pœnæ penduntur, in quo, una cum reconciliatione, innumeris quoque bonis fruimur, justitia nimirum, sanctificatione, aliisque omnibus. Quantos enim labores suscipere par erat, ut hanc occasionem nancisceremur? At, ecce, nullo a nobis suscepto labore, adest, omnium ante admissorum veniam afferens. Ac proinde acceptabile hoc tempus vocat: quoniam eos quoque, qui innumeris sceleribus sese obstrinxerant, admittebat: nec tantum admittebat, sed ad summum etiam honoris gradum subvehebat: non secus atque adveniente rege judicii tempus non est, sed gratiæ ac salutis. Ob eam causam acceptabile hoc tempus vocat, quandiu adhuc in scammate versamur, quandiu adhuc in excolenda vinea operam navamus, quandiu undecima hora superest.

II. Accedamus, ac vitam nostram recte instituamus. Id enim facile est. Nam qui eo tempore certat, quo tantum beneficium, ac tanta gratia effusa est, palmam facili negotio consequetur. Etenim apud terrenos quoque imperatores, cum festi eorum dies agitantur, atque in consulari habitu cernuntur, is etiam qui exiguum munus offert, mag-

nis donis afficitur : iis autem diebus, quibus judicis munus exercent, magna diligentia, magnoque examine opus est. Sic nos etiam hujus beneficii tempore decertemus. Dies gratiæ est, divinæ inquam gratiæ : unde etiam facile coronas adipiscemur. Nam si cum tot vitiis scateremus, et admisit nos, et iis liberavit; omnibus solutos, eaque, quæ nostri muneris sunt, præstantes, annon multo magis admissurus est? Postea id quod perpetuo facit, ut se ipsum in medium proponat, atque hinc exemplum sumere jubeat, hic quoque facit. Unde etiam subjungit, « Nemini dantes » ullam offensionem : ut non vituperetur ministerium nos» trum[1]. » Non modo a tempore, sed etiam ab iis, qui præclare se gesserunt, eos permovere studet. Ac vide quam sine fastu atque arrogantia. Non enim dixit : Intuemini in nos, quia tales sumus : verum prius quæ ad se spectant enarrat, ut omnem reprehensionis causam submoveat. Ac duo eximia immaculatæ vitæ argumenta ponit, dum ait: « Nemini dantes ullam. » Nec dixit accusationem, sed, quod longe minus erat, offensionem; ac si diceret : « Reprehen» sionis et querimoniæ locum nulli dantes. Ut non vitupe» retur ministerium nostrum : » hoc est, ne quis illud carpat. Nec rursus dixit : « Ut non accusetur : » sed, « Ut ne levissima quædam in eo culpa hæreat, nec quispiam sit, qui ulla in re illud insectari queat. » « Sed in omnibus exhiben» tes nosmetipsos sicut Dei ministros[2]. » Hoc multo majus est; neque enim in pari laude ponendum est, reprehensione vacare : atque ita se comparare, ut undique perspicuum sit eos Dei ministros esse. Non enim paris laudis est, a reprehensione liberum esse, et laudum ornamentis abundare. Nec dixit, « Apparentes, » sed, « Exhibentes, » hoc est, demonstrantes. Deinde unde tales effecti sint exponit. Undenam igitur? « In multa patientia, » inquit. Quibus

[1] 2 Cor. VI, 3. — [2] Ibid. 4.

verbis bonorum omnium fundamentum posuit. Ideo non simpliciter patientiam dixit, sed multam addit, ut illius magnitudinem declararet. Unam aut alteram tulisse tentationem non magnum esset; sed ille tentationum ceu imbrem inducit, dicens : « In tribulationibus, in necessita» tibus. » Hoc afflictionum augmentum est, cum mala vitari nequeunt : ac velut necessitas quædam acerbitatum incumbit, ex qua vix te expedire queas. « In angustiis : » famis scilicet, aliarumque rerum necessariarum, vel simpliciter, tentationum. « In plagis, in carceribus, in seditionibus[1]. » Atqui quodlibet horum, vel solum, intolerabile erat, et flagris cædi solum, et vinciri solum, et pulsum nusquam consistere posse. Hoc enim significat, « In instabilitatibus. » At cum et hæc omnia, et simul ingruunt, cogita quam firmum animum requirant. Deinceps una cum externis sua recenset. « In laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in casti» tate[2]. » His verbis ærumnas eas innuit, quas huc atque illuc cursando, ac victum sibi manibus quærendo, exantlabat, noctesque, quas in docendo, vel etiam laborando, conterebat. Ad hæc etiam nec jejunium omittebat : tametsi illa mille jejuniorum instar essent. Per castitatem rursus hoc loco, vel pudicitiam intelligit, vel in omnibus rebus puritatem, vel quod muneribus abjectis gratis Evangelium prædicaret. « In scientia. » Quid est, « In scien» tia ? » In sapientia a Deo concessa, quæ vera scientia est : non ut illi, qui sapientes videntur, ac de externa scientia gloriantur, ac vero destituti sunt. « In longanimitate, et » suavitate. » Hæc quoque perquam generosi animi sunt, nempe, cum undique provoceris, ac pungaris, æquo animo fers omnia. Tum autem ostendens unde talis effectus sit, subjunxit, « In Spiritu sancto. » In ipso enim omnia hæc consequimur. At vide quandonam Spiritus sancti auxilium

[1] 2 Cor. vi, 5. — [2] Ibid. 6.

posuit, postquam nempe sua ostenderat. Quanquam mihi aliud quoque his verbis indicare videtur. Quidnam hoc? Nempe quod copioso Spiritu repletus esset, atque hinc quoque missionis suæ argumentum præberet, quia spiritualibus gratiis donatus fuisset. Nam etsi id quoque gratia erat; at ipse quoque causa item erat, ut qui per sua recte facta et sudores gratiam attraxisset. Quod si quis insuper id quoque ab Apostolo indicari contendat, quod in spirituali etiam illa gratia nullam offensionis ansam dederit, ab ipsius sententia non aberrarit. Etenim illi, qui apud eos linguarum donum acceperant, ideoque arrogantiam conceperant, vituperati sunt. Fieri enim potest, ut qui spiritualem gratiam acceperit, non ea, ut par est, utatur. At nos non ita; verum in Spiritu etiam, hoc est in spiritualibus gratiis, inculpati fuimus. « In charitate non ficta. »

III. Hæc bonorum omnium causa erat; hæc talem ipsum efficiebat: hæc id præstabat, ut Spiritus, cujus ope omnia recte efficiebat, apud ipsum maneret. « In verbo » veritatis. » Hoc est quod plerumque ait. non dolo tractantes nec adulterantes verbum Dei perstitimus. « In virtute » Dei. » Quod nusquam non facit, ut nihil sibi, sed Deo accepta omnia referat, eaque, quæ cum laude gesserit, ascribat, hoc etiam hic fecit. Quoniam enim magna quædam locutus fuerat, dixeratque se vitam semper reprehensione alienam, ac summam philosophiam exhibuisse, Spiritui ac Deo hæc attribuit. Neque vulgaria erant quæ dixerat. Nam si quietam vitam agenti virtutem assequi, et irreprehensibilem esse, difficile est, illud tecum reputa, quam egregii animi sit, tot tentationibus vexatum semper effulsisse. Atqui non hæc sola sustinuit: sed multo his plura, quæ deinceps enumerat. In quo illud admirandum est, non quod tot tantisque fluctibus irreprehensibilis fuerit, nec quod omnia forti animo petulerit, sed quod etiam cum vo-

luptate omnia; quæ deinde his verbis declarat: « Per arma » justitiæ, a dextris et a sinistris. » Vides-ne animi præsentiam, firmosque sensus? Afflictiones enim arma esse ostendit, quæ non modo non dejiciant, sed etiam muniant ac firmiores efficiant. Sinistra autem ea vocat, quæ molestiæ speciem habent. Nam ejusmodi sunt ea, quæ mercedem habent. Cur igitur hoc iis nomen imponit? Vel secundum vulgi opinionem, vel quia jussit nos Deus orare, ne in tentationem intremus. « Per gloriam et ignominiam, per in» famiam et bonam famam. » Quid ais? Magnum-ne ad laudem tibi esse censes gloria frui? Maxime, inquit. Quid ita? Nam ignominiam quidem ferre magnum est. In gloria autem versari, annon strenuum animum requirit? Strenuum plane, ac perquam ingentem, ut ne is, qui ea fruitur, obruatur. Quo fit, ut in eo quoque Paulus glorietur, ut et in illo: quoniam in utraque re peræque elucebat. Quomodo arma justitiæ? Quoniam multos ad pietatis studium incitat, cum magistros in honore esse conspiciunt: atque bonorum operum hoc argumentum est, et hinc Dei gloria celebratur. Quin illud quoque divini artificii erat, nimirum Evangelii prædicationi aditum per contraria aperire. Sic enim cogita: « Vinctus erat Paulus[1]? » Id quoque ad Evangelii commodum cedebat. Quæ circa me sunt, inquit, magis ad profectum Evangelii venerunt: ita ut plures e fratribus confidentes in vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Rursum in gloria versabatur? Hoc quoque rursum promptitudinem illis majorem afferebat. « Per infamiam et bonam famam. » Non enim ea solum quæ corpore excipiebat, forti animo perferebat, afflictiones, eaque omnia, quæ recensuit: sed ea etiam, quæ animum solum perstringebant. Neque enim hæc tumultus excitare consueverunt. Ipse quippe Jeremias, cum multas

[1] Philip. 1, 12.

tentationes tulisset, ad has fatiscebat, et cum conviciis incesseretur, dicebat : « Non prophetabo, nec loquar ultra » in nomine Domini[1]. » David etiam sæpe in probro se esse deplorat. Atque Esaïas post alia multa pro hac re sic cohortatur : « Nolite timere opprobrium hominum, et despectum eorum ne metuatis[2]. » Ac rursum Christus Discipulis : « Cum dixerint, inquit, omne malum adversum » vos, mentientes, gaudete et exultate, quoniam merces » vestra copiosa est in cœlis[3]. » Et alio loco dicit : « Et » exultate[4]. » Atqui non tantam mercedem constituisset, nisi ingens esset certamen. In cruciatibus enim, corpus cum animo dolores partitur : hoc quippe habet dolor, ut et corpus et animum afficiat : at in probris animus solus vexatur. Multi certe his solis prostrati sunt, animæque suæ jacturam fecerunt. Atque ipsi Jobo vermibus et ulceribus graviora ea probra fuere, quibus ab amicis oneratus fuit. Nihil enim est, nihil, inquam, est iis, qui doloribus premuntur, intolerabilius, quam oratio, quæ illos mordeat. Quocirca cum periculis ac sudoribus hæc collocat, dicens : « Per gloriam et ignominiam. » Multi quippe, etiam ex Judæis, ne ea gloria, in qua apud vulgus erant, laberentur, fidem amplecti noluerunt. Timebant enim, non ne supplicio afficerentur, sed ne ex synagoga proscriberentur[5]. » Unde etiam dicebat Christus : « Quomodo potestis » credere, qui gloriam ab invicem accipitis[6] ? » Ac multos cernere est, qui cum acerba omnia contempsissent, a gloria superati sunt. « Ut seductores, et veraces. » Idem est cum illo : « Per infamiam, et bonam famam. Sicut qui » ignoti, et cogniti. » Hoc idipsum est quod, « Per gloriam » et ignominiam. » Quibusdam enim noti erant, ab iisque colebantur : quidam ne cognoscere quidem eos dignaban-

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Isaï. LI, 7. — [3] Matth. v, 11. — [4] Luc. VI, 23. — [5] Joan. XII, 42. — [6] Id. v, 44.

tur. « Quasi morientes, et ecce vivimus. » Ut morti obnoxii ac damnati. Quod ipsum quoque ignominia erat.

IV. Hoc porro dicebat, tum ut inenarrabilem Dei potentiam, tum patientiam suam declararet. Nam, quantum penes insidiatores est, mortui sumus : atque ita omnes existimant : at divina potentia factum est, ut ex periculis erepti simus. Postea, cur hæc Deus permittat, explanans : subjungit : « Ut castigati, et non mortificati. » Quibus indicat, ex tentationibus ingentem, etiam ante ipsa præmia, fructum ipsis exoriri, hostesque vel invitos sibi utiles esse : « Quasi tristes, semper autem gaudentes[1]. » Exteri suspicantur nos in mœrore esse : at nos, quid ipsi existiment, haud attendimus, verum florentissima voluptate fruimur. Nec vero gaudentes solum dixit, sed addidit, semper. « Semper enim gaudentes, » inquit. Ecquid igitur huic vitæ par esse queat, in qua tot calamitatibus incursantibus, auctior voluptas efficitur? « Sicut egentes, multos » autem locupletantes. » Quidam aiunt hoc loco de spiritualibus opibus verba haberi : ego autem de iis quoque, quæ ad carnem attinent. Nam et his novo quodam modo præditi erant, ut quibus omnium ædes paterent. Atque hoc perspicuum fecit ex eo quod deinceps ait : « Tanquam » nihil habentes, et omnia possidentes. » Et quî fieri hoc potest, inquies? Imo qui contrarium fieri potest? Nam qui multa possidet, nihil habet : qui autem nihil habet, omnia possidet. Neque hic solum hoc usuvenit, sed et in aliis rebus, e contrariis contraria existunt. Quod si miraris quonam modo fiat, ut qui rebus omnibus caret, cuncta habeat, hunc ipsum Paulum in medium adducamus, qui orbi terrarum imperabat, nec pecuniarum tantum, sed et oculorum omnium dominus erat. « Si fieri potuisset, inquit, » oculos vestros eruissetis, et mihi dedissetis[2]. » Hæc porro

[1] 2 Cor. VI, 10. — [2] Galat. IV, 15.

dicit, ut nos doceat ut ne ob vulgi opiniones turbemur, etiamsi nos impostores appellent, etiamsi nos ignorent, damnatos existiment, etiamsi in mœrore atque egestate versari putent, et inopia præmi; etiamsi, cum læti simus, mœsto animo esse dicant. Quandoquidem nec cæcis perspicuus est solis splendor, nec insanis sapientium voluptas. Soli enim pii viri, recti sunt rerum judices, nec de iisdem, quibus alii, rebus vel gaudent vel anguntur. Nam si quis palæstræ rudis pugilem vulneribus affectum ac corona redimitum spectet, eum ob vulnera discruciari judicarit, quod quantam ei corona voluptatem pariat, ignoret: eodem modo isti, quia quæ patimur norunt, ea autem ob quæ patimur nesciunt, non mirum si hæc sola suspecta habeant, ut qui certamina quidem et pericula perspiciant, præmia autem et coronas, et certaminum causam, non item. Quænam ergo ea omnia erant, quæ Paulus possidebat, cum diceret : « Tanquam nihil habentes et omnia pos» sidentes? » Mundana, et spiritualia. Ille enim quem urbes velut Angelum exciperent, ac pro quo effossos oculos tradere, pro quo cervices suas exponere parati multi essent, annon ille omnia eorum bona possidebat? Quod si spiritualia quoque perspicere libet, videbis eum in iis maxime locupletem. Nam qui in tanta omnium Regis amicitia versabatur, ut Angelorum Dominus arcana sua ipsi impertiret, qui fieri poterat, quin omnes opibus anteiret, atque omnia possideret? Non enim alioqui dæmones ita ei cessissent : non ita dolores ac morbi fugam corripuissent. Proinde nos quoque, cum propter Christum malo afficimur, non modo fortem, sed etiam lætum animum præbeamus. Si jejunamus, perinde exultemus ac si in voluptate essemus. Si contumelias accipimus, ac si laudaremur, choreas agamus. Si sumptus facimus, ita affecti simus, ac si quæstus faciamus. Si pauperibus largimur, nos ipsos accipere arbitre-

mur. Nam qui non eo animo dat, nec facile dabit. Quare cum vis spargere, non id solum specta, quod expendis: sed hoc etiam quod plura lucraris: et hoc prius quam illud. Nec vero in eleemosyna solum, sed in omni quoque virtute, non laborum acrimoniam, sed præmiorum suavitatem, atque ante omnia Christum, qui certaminum causa est, tibi propone. Sic fiet, ut certamina impigre adeas, atque omnem vitæ cursum cum voluptate conficias. Neque enim quidquam est, quod tantam voluptatem afferat, ut animus sibi bene conscius. Propterea Paulus quidem, cum singulis diebus vexaretur, gaudebat et exultabat. Nunc autem homines ne per somnium quidem horum aliquid perpetientes, dolent ac mœsti sunt, nullam aliam ob causam, quam quod philosophico animo præditi non sint. Alioqui enim exponas mihi velim quid sit quamobrem lugeas? An quia pauper es, ac rerum necessariarum inopia premeris? Ergo ideo potius lugendus es, non quia ploras, nec quia eges, sed quia abjecto es animo: non quia nummis cares, sed quia nummos tanti æstimas. In singulos dies morte fungebatur Paulus, nec tamen plorabat, imo etiam lætabatur. Cum perpetua fame luctabatur, nec dolebat, imo etiam gloriabatur.

V. At tu, quia totius anni proventus reconditos non habes, angeris, teque affligis? Non mirum, inquis. Ille enim de se tantum erat sollicitus: me vero, et servi, et liberi, et uxor sollicitum tenent. Imovero ille non rerum suarum tantum sollicitudinem gerebat, sed universi terrarum orbis. Ac tu quidem pro unica domo sollicitudine afficeris: ille autem pro tot Jerosolymitanis pauperibus, pro Macedonicis, pro omnibus denique egenis qui ubique erant, nec minus pro iis, qui ipsis largiebantur, quam pro iis, qui accipiebant. Duplex enim ipsum in terrarum orbem cura tangebat, nempe ut ne rebus ad vitam necessariis indigerent,

et ut spiritualibus opibus abundarent. Nec vero tantum mœroris parentibus afferunt filii fame laborantes, quantum ipsi fidelium omnium negotia. Quid dico fidelium? Nam neque ab infidelium cura vacabat: verum ea ita conficiebatur, ut eorum loco anathema quoque fieri optaret; tu vero, ne si millies quidem fames invalesceret, pro ullo tamen homine mori velles. Ac tu quidem pro unica uxore in cura es: ille autem pro omnibus totius orbis Ecclesiis. « Sollicitudo enim mea, inquit, omnium Ecclesiarum [1]. » Quousque ergo ludes, o homo, te ipsum cum Paulo conferens? Non tu hac tanta animi imbecillitate laborare desines? Collacrymandum enim est, non cum in paupertate sumus, sed cum peccamus. Hoc quippe est, quod lacrymas meretur; nam alia risu digna sunt. At non hoc duntaxat mihi mœrori est, inquis, sed illud quoque, quod hic potentia præditus est; ego autem jaceo. Quid tum? Ipse quoque Paulus ignobilis atque abjectus plerisque videbatur. Verum Paulus ille erat, inquis. Ergo non rerum natura, sed animi imbecillitas hanc tibi mœstitiam affert. Quocirca paupertatem noli deflere, verum te ipsum, qui ita affectus sis: imovero te ipsum ne defle, sed potius corrige: nec opes quære, sed quod majorem quam infinitæ opes lætitiam parit, consectare, nempe philosophiam ac virtutem. Hæc enim si adsit, nihil nocet paupertas: si desit, nihil prosunt opes. Quid enim, oro te, utilitatis capiunt, qui opibus quidem affluunt, verum pauperes animos habent? Non tu tam miserum te ipsum censes, quam dives ille se ipsum, quia non omnium opes habet. Quod si non perinde ut tu lamentatur, ipsius conscientiam explica, et lamentationes atque singultus videbis. Vis tuas tibi opes ostendam, ut beatos eos existimare desinas, qui sunt locupletes? Vides hoc cœlum, quam præclarum, quam ingens, quam sublimi loco

[1] 2 Cor. IX, 28.

situm? Hac ille pulchritudine nihilo amplius fruitur quam tu: nec te ille propellere, totumque sui juris efficere queat. Ut enim propter illum est creatum, ita etiam propter te. Quid sol? splendidum hoc sidus ac rutilans, atque oculos nostros oblectans? Annon communis hic quoque omnibus mortalibus patet, atque omnes æque, tam divites, quam egentes eo fruuntur? Quid stellarum corona, quid lunæ orbis? annon omnibus æque concessa sunt? Imovero, quod dictu mirabile est, nos, qui pauperes sumus, uberius iis fruimur, quam illi. Etenim illi, mero ut plurimum obruti, atque in comessationibus altissimoque somno vitam degentes, ne hæc quidem sentiunt, ut qui sub tecto se teneant, atque in umbra alantur. Pauperes contra ea conditione sunt, ut nulli mortalium parem ex elementis voluptatem capiant. Quin si aërem ipsum, qui ubique fusus est, exploraveris, puriore utique eo atque uberiore pauperem frui perspicies. Nam et viatores, et agricolæ, lætius eo afficiuntur, quam qui in urbibus degunt: et, si hos quoque spectes, lætius artifices, quam qui toto die perbacchantur. Nam quid de terra dicam? Annon cunctis æque patet? minime inquies. Quid ita? Quoniam is, qui dives est, et in urbe multa terræ jugera adeptus, longa pomœria extruit, et in agris multas partes desecat. Quid ergo? An quia desecat, solus proinde iis fruitur? Haud sane, quamlibet annitatur. Fructus etenim in omnes distribuere cogitur, ac triticum, vinum, et oleum tibi elaborat, ac nusquam non tibi inservit. Amplorum etiam septorum ac domiciliorum, post incredibiles sumptus et labores atque ærumnas, usum tibi comparat, exiguis a te pro hujusmodi ministerio nummis acceptis. Atque hoc, et in balneis, et in aliis omnibus rebus usuvenire comperias, ut qui divitiis circumfluunt, curis et laboribus conficiantur: qui autem opibus carent, paucis obolis hoc assequuntur, ut his omnibus cum summa

securitate fruantur. Nec vero plus fructus e terra ad divitem redit. Neque enim ille decem ventres implet : cum tu unum duntaxat. At exquisitioribus cibis ille vescitur? Sane quidem istud haud magna præstantia est. Cæterum hic pauperem plus habere comperiemus. Nam si profusa illa et exquisita vitæ ratio ideo tibi beata et expetenda esse videtur, quod majore voluptate perfusa sit; amplior voluptas penes pauperem est, nec solum voluptas, sed etiam sanitas. Atque in hoc solo superior est dives, quod imbecillius sibi corpus efficiat, ac plures morborum fontes colligat. Quidquid enim pauper edit, modo rationi consentaneo administratur : quidquid autem dives, quia modum excedit, in corruptionem desinit et morbum.

VI. Quod si placet, exemplo istud ipsum perspiciamus. Si rogus accendendus sit, atque ille quidem sericas vestes, et permulta tenui filo contexta lintea injiciat, atque ita eum accendat, hic contra quercea et picea ligna, quid amplius ille habet quam hic? Nihil sane : imo inferius etiam quidpiam. Nihil enim prohibet quominus idem exemplum alio modo invertamus. Si alter ligna, alter corpora exurenda in rogum injecerit, utri tandem rogo lubentius affueris, huic-ne qui lignis, an ei, qui corporibus inflammatus sit? Liquet profecto quod ei qui lignis incensus sit. Ille enim, ut naturæ consentaneum est, ardet, ac jucundum spectaculum præbet; hic contra ejusmodi est, qui nodore et sanie ac fumo, et ossium fœtore, omnes procul abigat. Cohorruisti ad hæc verba, atque rogum hunc execratis? Tales utique sunt divitum ventres. Majorem in illis, quam in illo rogo putredinem quis reperiat; ut fœtidos halitus, et impuras defluxiones, quod toto corpore, atque in singulis partibus, ingens ob saturitatem cruditas existat. Nam cum naturalis calor conficiendis omnibus cibis haud par sit, verum is obruatur, urgent illi,

fumum sursum excitantes, atque ingentem molestiam afferentes. Cuinam igitur rei eorum ventres conferre quis possit? ac velim ne vos offendat quod dicturus sum: verum si falsa loquar, orationem meam refutate; cuinam, inquam, rei ejusmodi ventres conferre quispiam possit? Neque enim quæ diximus, ad declarandam eorum miseriam sufficiunt. Alteram rursum imaginem reperi. Quam tandem? Quemadmodum in cloacis, in quibus magna est stercoris, fœni, stipulæ, lapidum ac luti colluvies, crebræ obstructiones oriuntur, ex quibus fit tandem, ut cœnum ad superiores partes sese diffundat: ita etiam in horum ventre usuvenit. Eo quippe ab inferiori parte obstructo, malæ illæ defluxiones magna ex parte ad superiores partes regurgitant. At apud pauperes secus res habet. Ut enim fontes, qui puros latices fundunt, atque hortos et prata irrigant, ita horum quoque ventres ab his excrementis puri sunt: cum contra divitum, vel potius deliciis studentium ventres, humoribus noxiis, pituita, bile, corrupto sanguine, putrique defluxione, aliisque hujusmodi rebus pleni sint. Ex quo fit, ut ne ad breve quidem tempus incolumis quis perstare possit, qui semper in deliciis vivat: verum in perpetuis morbis versetur. Quocirca lubens ex istis sciscitER, quam ob causam cibi nobis concessi sint: ut intereamus, an ut alamur? ut adversa valetudine laboremus, an ut sani simus? ut imbecilles simus, an ut firmi ac robusti? Perspicuum est quod alimoniæ, sanitatis, viriumque tuendarum causa datæ sint. Cur ergo iis in contrarium abutimini, morbos atque imbecillitatem per eos corpori procurantes? Contra pauper frugali ac tenui cibo valetudinem, corporisque firmitatem ac robur sibi comparat. Proinde ob paupertatem, sanitatis parentem, ne lacrymare, sed potius exulta: et, si tibi divitiæ cordi sunt, divitias contemne. In hoc enim potissi-

mum opes positæ sunt, non ut quis divitias habeat, sed ut ne habere quidem curet. Id quod si adepti fuerimus; et hic divitibus omnibus copiosiores erimus, et illic futura bona consequemur. Quæ utinam consequamur per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

CAPUT VI.

Os nostrum patet ad vos, o Corinthii : cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis : angustiamini autem in visceribus vestris [1].

I. Postquam tentationes suas et afflictiones exposuit; in patientia enim, inquit, in ærumnis, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, incertis sedibus, in laboribus, in vigiliis; atque ingens id bonum esse ostendit : « Sicut tristes enim, inquit, semper autem gau» dentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tan» quam nihil habentes, et omnia possidentes : » tum etiam arma ea esse dixit : « Ut castigati enim, ait, et non mor» tificati : » atque insuper magnam Dei erga nos curam ac potentiam per ea declaravit; « Ut enim, inquit, sublimitas » virtutis sit Dei, et non ex nobis : » ac præterea certamina quoque sua enumeravit; « Semper enim, inquit, ip» sius mortificationem circumferimus. » Illudque item addidit, ea perspicuum resurrectionis argumentum esse;

[1] 2 Cor. VI, 11, 12.

« Ut enim et vitæ Jesu, inquit, manifestetur in carne nos-» tra mortali : » ad hæc quarum rerum particeps extiterit, quæque ipsius fidei commissa fuerint. « Pro Christo enim » legatione fungimur, inquit, tanquam Deo per nos exhor-» tante : » atque insuper quarum rerum minister sit, nimirum non litteræ, sed spiritus : ac denique quod non eo tantum nomine venerandus sit, sed etiam ob tentationes; « Deo enim, inquit, gratia, qui nos semper triumphat ; » jam ad eos objurgandos se accingit, ut parum sui studiosos. Nec ad hoc statim orationem confert, verum id prius agit, ut suam erga eos dilectionem ostendat : atque ita demum in hujusmodi sermonem ingreditur. Nam etsi a rebus præclare gestis venerabilis est is qui increpat ; attamen cum amicitiam exhibet erga eos quos corripit, tolerabiliorem sermonem reddit. Ideo ipse quoque Paulus e tentationibus suis ac sudoribus et certaminibus egressus, ad sermonem de charitate transit et sic illos objurgat. Quænam ergo suæ erga eos charitatis argumenta affert? « Os nostrum patet ad vos, o Corinthii. » Et quod charitatis argumentum hoc est : aut quid omnino hæc sibi verba volunt? non sustinemus, inquit, silentio ad vos uti : sed continenter vos alloqui, atque orationem ad vos habere gestimus; qui amantium mos est. Nam quod in corpore sunt manuum complexus, hoc in animo est sermonis commercium. Ad hoc etiam aliud subindicatur. Quid illud? Apud vos, inquit, quos charissimos habemus, cuncta libere loquimur, nihil dissimulantes, aut reservantes. Quoniam enim jam objurgaturus est, idcirco veniam petit; illud ipsum quod eos libere objurget, ingentis sui erga eos amoris documentum esse statuens. Jam ipsa quoque nominis adjectio magnæ amicitiæ ac ferventis affectus specimen habet. Nam et eorum, quos amamus nuda, nomina nobis identidem in ore versari solent, « Cor nostrum dilatatum est. »

Quemadmodum enim id, quod calorem affert, dilatare solet : ita etiam charitatis munus est dilatare. Calida quippe ac fervens est virtus. Hæc os quoque Pauli aperiebat, et cor dilatabat. Neque enim ore tantum amo, inquit : verumetiam cor ipsum in amore consonat. Ideo cum fiducia loquor, toto ore, ac tota mente. Non enim Pauli corde quidquam latius erat, quod pios omnes, perinde atque amasius quispiam, adeo arcto amore complectebatur, non sese scindente ipsius amicitia, et imbecillitatem contrahente, sed integra in unoquoque manente. Et quid mirum talem ipsius in pios viros animum fuisse, cum etiam in infidelibus cor ipsius universum terrarum orbem amplecteretur? Ideo non dixit : « Amo vos, » sed, quod majorem emphasim habet, « Os nostrum patet, cor nostrum dilatatum est : » omnes intus habemus : ac ne id quidem utcumque, sed cum ingenti amplitudine. Nam qui amatur, in intimo amantis corde sine ullo metu obambulat. Idcirco ait : « Non angustiamini in nobis : angustiamini autem in » visceribus vestris. » Objurgationem vide non parva indulgentia temperatam : id quod magnopere amantium est. Non dixit : « Vos me non amatis : » sed non pari modo. Neque enim vult asperius eos insectari. Ac passim cernere est, quomodo incredibili quodam fidelium amore flagret, si quis ex singulis Epistolis testimonia seligat. Ad Romanos enim scribens ait : « Cupio videre vos. » Et : « Sæpe pro- » posui venire ad vos. » Et : « Si quo modo tandem aliquando » prosperum iter habeam ad vos [1]. » Ad Galatas autem hæc dicit : « Filioli mei, quos iterum parturio [2]. » Ad Ephesios rursus : « Hujus rei gratia flecto genua mea pro vobis [3]. » Ad Philippenses autem (2) : « Quæ enim est spes mea aut » gaudium, aut gloriæ corona? annon vos [4]? » Quin se, et

[1] Rom. I, 10-12. — [2] Galat. IV, 19. — [3] Ephes. III, 14. — [4] I Thess. II, 19.

in corde, et in vinculis, eos circumferre dicebat. Porro cum ad Colossenses scribit, « Cupio, inquit, videre vos » quantum certamen habeam pro vobis, et quicumque fa- » ciem meam non viderunt in carne : ut consolationem ha- » beant corda vestra [1]. » Et ad Thessalonicenses : « Quem- » admodum si nutrix foveat filios suos, ita desiderantes vos, » cupiebamus vobis dare, non solum Evangelium, sed » etiam animas nostras [2]. » Tum etiam ad Timotheum : « Memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear [3]. » Et cum ad Titum scribit, dilecto filio [4] : et item ad Philemonem [5], similiter.

II. Ad hæc in Epistola ad Hebræos, multa alia ejusmodi scribit, nec cessat consolari ac dicere : « Adhuc modicum » aliquantulum : et qui venturus est, veniet, et non tar- » dabit [6] : » perinde videlicet ac si mater filios tædio ac mœrore laborantes alloquatur. Sic et illis, « Non angustia- » mini in nobis [7], » inquit. Nec vero se duntaxat eos amare ait : sed ab ipsis etiam amari : quo nimirum hinc quoque eorum animos alliciat. Atque de his quidem hoc testificans ait : « Titus venit, referens nobis vestrum desiderium, » vestrum fletum, vestram æmulationem [8]. » Et de Galatis, dicens : « Si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis, et » dedissetis mihi [9]. » Et de Thessalonicensibus : « Qualem » introïtum habuerimus ad vos [10]. » Et rursus de Timotheo : « Memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear [11]. » Ac denique passim in Epistolis hoc videas, ipsum discipulis testificantem, quod et eos amet, et vicissim ab iis ametur : non tamen similiter. Hic quoque dicit : « Licet abundan- » tius vos diligens, minus diligar [12]. » Verum hoc quidem

[1] Coloss. II, 1. — [2] 1 Thess. II, 7. — [3] 2 Tim. I. 4. — [4] Tit. I, 4. — [5] Philem. 1. — [6] Hebr. X, 37. — [7] 2 Cor. VI, 12. — [8] Id. VII, 7. — [9] Galat. IV, 15. — [10] 1 Thess. I, 9. — [11] 2 Tim. I, 4. — [12] 2 Cor. XII, 25.

ad Epistolæ calcem ait : interim autem acrius, « Non an» gustiamini, inquit, in nobis : angustiamini autem in cor» dibus vestris. » Vos, inquit, unum capitis : ego urbem universam, ac plebem tantam. Nec dixit : « Non nos capi» tis : » sed, « Angustiamini : » idem nimirum subindicans, sed molliori verbo utens, ne acrius eos perstringeret. « Eamdem autem habentes remunerationem, tanquam » filiis dico, dilatamini et vos [1]. » Atqui minime par est, prius amari, deinde amare. Quamvis enim parem amoris mensuram quis afferat, hoc tamen nomine vincitur, quod posterior ad amandum venerit. Verum hæc non accurate requiro, inquit : mihi satis fuerit, si vel meo amore provocati, mutuæ erga me benevolentiæ significationem præbeatis, diligo et amplector. Postea, ut eos ad hoc obstringi ostendat, atque ea, quæ dicit : ab omni assentationis suspicione vindicet, « Tanquam filiis dico, » inquit. Quid est, « Tanquam filiis? » Nil magni postulo, si, cum pater vester sim, a vobis amari velim. Ac vide ipsius prudentiam et modestiam. Non hic pericula pro ipsis suscepta, non labores ac mortes ponit, quamvis multa ejusmodi commemorare queat, adeo ab omni fastu alienus est, verum unum hoc, quod eos amet, ac proinde amari quoque velit : quia pater vester sum, inquit, quia acerrimo vestri amore incendor. Etenim illud sæpe eum, qui amatur, offendit, cum quis collata in eum beneficia profert : exprobrare enim videtur. Quocirca hoc minime facit Paulus, verum, ut filii, parentem diligite, inquit : quod quidem naturæ potius est, ac tale ut patri hoc suo quisque præstare debeat. Postea, ne quis existimet eum sua causa hæc dicere, demonstrat se commodis eorum consulere, cum eorum benevolentiam ad se attrahit. Unde etiam subjungit. « Nolite jugum ducere cum infidelibus [2]. » Non dixit,

[1] 2 Cor. VI, 13. — [2] Ibid. 14.

« Nolite commisceri cum infidelibus : » sed vehementius eos perstringens, utpote jus violantes, « Ne deflectatis » vos ipsos, inquit. Quæ enim participatio justitiæ cum ini» quitate [1]? » Hic jam non sui amoris, et eorum, qui Corinthios corrumpebant, comparationem affert : sed Corinthiorum nobilitatem cum illorum ignominia comparat. Sic enim et plus gravitatis oratio contrahebat, et ipsius personæ magis conveniebat, ac denique Corinthios conjunctiores ipsi reddebat. Quemadmodum si quis filio parentes aspernanti, ac sceleratis totum se tradenti, dicat : Quid facis, o puerule? Patrem contemnis, eique scelestos homines atque innumeris vitiis coopertos anteponis? An te fugit, quantum illos probitate ac nobilitate superes? Hac namque ratione ipsum magis ab eorum societate abstrahet, quam si paternas laudes prædicaret. Etenim si ita loquatur : An nescis quanto illis melior sit pater tuus? non tantum efficiet. Sin autem omisso patre ipsum illis præferat, dicens : An ignoras quis tu sis, et quinam illi? Non in mentem venit tua nobilitas atque ingenuitas, et illorum ignominia? Ecquid enim tibi commercii est cum furibus illis, cum adulteris, cum præstigiatoribus? Confestim eum ejusmodi laude, tanquam pennis erectum eo adducet, ut ab illorum societate se abducat. Nam priorem orationem non ita libenter excipiet : quia hoc ipso, quod pater illi antefertur, reprehenditur ipse, ut qui non modo patri mœrori sit, sed etiam ejusmodi patri. Hic autem nil tale ipsi accidet. Neque enim ullus est qui laudari nolit. Quinetiam illi auditoris laude acceptior est reprehensio. Cedit enim ille monenti, animosque magnos concipit, penitusque eorum societatem respuit. Enimvero non hoc solum mirandum est, quod Paulus talem comparationem invexerit, sed quod majus etiam aliquid excogitarit, atque ad incutien-

[1] 2 Cor. vi, 13.

dum terrorem accommodatius. Primum videlicet, quia per interrogationem sermonem inducit, id quod in perspicuis et certissimis rebus fieri consuevit. Deinde quia per nominum multitudinem eum dilatat atque amplificat. Non enim unum, aut duo, aut tria, sed plura ponit personarum loco, rerum nomina, atque hinc summam virtutem, illic extremum vitium describit : ac multum, imo infinitum inter utrumque discrimen esse ostendit, ut nec probatione res indigeat. « Quæ enim, inquit, participatio est justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? » Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars » fideli cum infideli? Qui autem consensus templo Dei » cum idolis [1]. »

III. Vides quo pacto nuda nomina ponit, quæ satis sint ad eos ab hujusmodi rebus avertendos? Non enim dixit, « Prævaricationi, » quod plus erat quam iniquitas : nec dixit, « Iis qui sunt lucis, » et, « Iis qui sunt tenebrarum, » sed res ipsas inter se contrarias ponit, talesque ut quæ sibi contraria sunt nullo modo admittere queant, nempe lucem ac tenebras. Nec dixit, « Iis qui sunt Christi, » et, « Iis qui sunt diaboli : » verum, quod multo remotius erat, « Christo et Belial : » hebraïca voce Apostatam illum ita appellans. « Aut quæ pars fideli cum infideli? » Hic jam, ne vitii tantum insectationem, ac virtutis commendationem prosequi videatur, personarum quoque indefinite meminit. Nec dixit, « Quæ societas? » sed, « Quæ pars? » hoc est, præmium ac merces? « Quis consensus templo » Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi. » Horum verborum hic sensus est : « Quemadmodum rex vester nihil cum diabolo commune habet; quæ enim concordia Christo cum Belial? « Ita nec res ipsæ inter se commercium ullum habent. Quæ enim communicatio luci cum tene-

[1] 2 Cor. VI, 14-16.

bris? Proinde nec vobis ullum cum istis commercium esse debet. Ac priore loco regem ponit, secundo ipsos: hac ratione magis illos abscindens. Tum autem, postquam dixit, « Templo Dei cum idolis, » atque eos Dei vivi templum esse pronuntiavit, necessario jam testimonium quoque subjungit, ostendens se assentatione minime uti. Nam qui aliquem laudat, nisi probationem quoque afferat, adulari videtur. Quodnam ergo est hoc testimonium? « Quoniam inhabitabo in illis et inambulabo[1]. » Inhabitabo in templis et spatiabor, uberiorem videlicet erga eos affectum indicans. « Et erunt mihi in populum, et ero illorum » Deus[2]. » Quid ais, inquit? Deum in te ipso gestas, et ad illos curris? Deum, inquam, cui cum illis nihil commune est? Hæccine venia digna sunt? Animadverte quis in te inambulet, quis inhabitet. « Propter quod exite de medio » eorum, et separamini, et immundum ne tetigeritis: et » ego recipiam vos, dicit Dominus[3]. » Non dixit, « Immunda ne faciatis, » sed accurationem majorem requirens, « Ne » attingatis, inquit, nec appropinquetis. » Quid autem est carnis immunditia? Adulterium, stuprum, impudicitia. Quid autem animæ? impuræ cogitationes, libidinosus aspectus, injuriarum memoria, fraudes et cætera hujusmodi. Vult itaque nos utrinque puros esse. Vides-ne quantum hinc præmii existat? Nimirum ab improbis separari ac cum Deo conjungi. Audi quæ sequuntur. « Et ego ero » vobis in patrem: et vos eritis mihi in filios et filias, dicit » Dominus[4]. » Vides-ne ut Propheta præsentem nobilitatem, hoc est, regenerationem per gratiam, longe ante prædicat. « Has ergo promissiones habentes, charissimi[5]. » Quas? Quod templa, quod Dei filii ac filiæ simus, quod hospitem ipsum et in nobis deambulantem habeamus.

[1] Levit. XXVI, 12. — [2] Ibid. — [3] 2 Cor. VI, 17. 18. — [4] Ibid. 18, et Jerem. XXXI, 1. — [5] 2 Cor. VII, 1.

quod populus ipsius efficiamur, quod Deum ipsum ac patrem possideamus, « Emundemus nos ab omni inquina» mento carnis, et spiritus[1]. » Ne impura contrectemus; hoc enim carnis inquinamentum est, nec ea, quæ animam contaminant : hæc quippe est spiritus impuritas. At ne hoc quidem contentus, subjungit, « Perficientes sanctifi» cationem in timore Dei. » Non enim puri efficimur, si nihil impuri attingamus : sed ad hoc ut sancti simus, aliud præterea requiritur, nempe studium, attentio, pietas. Pulchre addidit, « In timore Dei. » Fieri enim potest, ut quis pudicitiam præstet, non tamen id Dei metu faciat, sed ex inanis gloriæ studio. Postea aliud per hæc verba, « In timore Dei, » subindicat, modum videlicet, quo sanctitas perficiatur. Nam etsi cupiditatis magna vis tyrannis est : tamen, si Dei timore animum obseptum habeas, ipsius furorem infringes. Per sanctificationem hoc loco non pudicitiam duntaxat intelligit, sed ab omni peccato liberationem. Sanctus enim est, qui puritate præditus est. Purus autem tum demum effici quispiam poterit, si non solum scortatione vacet, sed etiam avaritia, livore, arrogantia, inani gloria : ac potissimum hac postrema, quæ in omnibus rebus fugienda, maximeque in eleemosyna; nam eleemosyna non fuerit, si hoc morbo laboret : sed ostentatio et crudelitas. Nam cum ad largiendum non miseratione, sed beneficii evulgandi studio duceris, non modo id eleemosyna non est, sed etiam contumelia. Fratrem quippe traduxisti. Proinde non pecunias tantummodo dare eleemosyna est : sed ex commiseratione dare. Quandoquidem ii, qui in theatris spectant, tum cinædis largiuntur, tum aliis qui in scena versantur; nec tamen ea res eleemosyna est : et qui cum scortis congrediuntur, dant quidem item; nec tamen humanitas id dici potest,

[1] 2 Cor. VII, 1.

sed contumelia. Huic porro non dissimilis est qui gloriæ cupiditate laborat. Sicut enim ille, cum meretrici stuprum intulit, contumeliæ mercedem ipsi persolvit: ita tu quoque ab eo exigis, qui contumeliam accepit: tibique simul, atque illi sinistræ famæ notam inuris: ac præterea majori, quam dici queat, detrimento te ipsum afficis. Ut enim bellua quædam, aut canis rabidus insiliens; ita flagitiosus hic morbus atque hæc inhumanitas bona nostra nobis eripit. Inhumanitas quippe ac sævitia est hæc res: imo etiam scelus ea gravius. Nam qui crudelis est, egenti quidem nihil impertit: at tu pejus eo facis. Iis enim, qui dare volunt impedimento es. Nam cum munus tuum jactas, atque in vulgus effers, simul et accipientis famam deles, et eum qui dare parat, si ignavi animi fuerit, reprimis. Neque enim jam ei daturus est, ut qui jam acceperit, nec perinde egeat: sed illum sæpe insectabitur, si postquam acceperit accedat; et impudens habebitur.

IV. Ecqua ergo eleemosyna hæc est, cum, et te ipsum, et eum, qui accipit, dedecore afficis, et duplici quoque nomine eum, qui hoc edixit: quia eo eleemosynæ tuæ spectatore non contentus, oculos quoque conservorum præter eum requiris, et quia legem ab eo institutam, qua id prohibetur, violas? Volebam alia quoque persequi, velut jejunium et precationem; ac quantam illic quoque inanis gloriæ studium perniciem afferat, demonstrare: verum in mentem mihi venit, me sermonem quemdam necessarium superiore disputatione non absolvisse. Et quis tandem hic sermo erat? Dicebam scilicet, quod pauperes etiam in rebus temporariis meliori conditione sint, quam divites, cum de sanitate ac lætitia verba facerem: atque id aperte demonstrabatur. Age itaque hodie hoc planum faciamus, eos non in sæcularibus modo, sed in sublimioribus quoque rebus superiores partes ferre. Utra

enim ad cœlorum regnum inducit, opulentia an paupertas? ab ipso cœlorum Domino audiamus: de illis enim ait, facilius esse camelum introire per foramen acus, quam divitem in regnum cœlorum. De pauperibus autem contra omnino: « Si enim vis, inquit, perfectus esse, vende quæ » habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis » thesaurum in cœlis[1]. » Quod si placet, alia quoque ratione id, quod a nobis dictum est, consideremus. « Arcta, » inquit, et angusta est via, quæ ducit ad vitam[2]. » Uter ergo per arctam viam iter facit, is-ne qui in deliciis, an qui in egestate degit? Is-ne qui solus est, an qui infinitas sarcinas gestat? Qui mollis est ac dissolutus, an qui curis ac sollicitudinibus afficitur? Verum quid verbis opus est, cum ad personas ipsas venire liceat? Pauper erat Lazarus, et valde pauper[3]: dives contra is, qui foribus jacentem præteribat. Uter in regnum cœlorum ingressus est, atque Abrahæ sinu deliciatur? Uter rursus in flammis excruciatur, ac ne stillam quidem aquæ consequi potest? At etiam pauperes plerique perituri sunt, inquis: ac contra divites multi arcanis illis bonis fruentur. Imo contra cernere est, paucos quidem divites, pauperes autem multo plures ad salutem pervenire. Ac velim diligenter consideres, hinc opum impedimenta, hinc paupertatis vitia. Quanquam, nec opum, nec paupertatis hæc vitia sunt: sed utrumque eorum, qui his præditi sunt. Sed tamen utrum e duobus telum firmius muniat, videamus. Quodnam vitium paupertas habere videtur? mendacium. Quodnam rursus divitiæ? superbiam, malorum omnium matrem, quæ etiam diabolum, ut diabolus esset, cum prius talis minime esset, effecit. Rursus, « Malorum omnium radix est avari» tia[4]. » Uter itaque huic radici vicinior est, dives-ne an pauper? Dives procul dubio. Quo enim quis pluribus opi-

[1] Matth. XIX, 24. — [2] Id. VII, 24. — [3] Luc. XVI. — [4] 1 Tim. VI, 10.

bus undique cinctus est, eo plures expetit. Adhæc inanis gloriæ studium sexcentas virtutes labefactat. At non procul item ab hac sedes habet dives. Quid autem, inquit, pauperis incommoda non affers, afflictionem videlicet atque angustiam? At hæc illi cum divite sunt communia: imo etiam majore ex parte hujus sunt, quam illius. Ita fit, ut quæ paupertatis mala esse videntur, utriusque communia sint: quæ autem divitiarum, ea divitem solum vexent. Quid vero, inquies, cum pauper ob rerum necessariarum penuriam multa scelera perpetrat? At nullus pauper tot scelera ob egestatem admittit, quot divites ob amplas et uberes opes admittunt, et ne, quæ domi congesta habent, amittant. Neque enim pauper necessaria perinde expetit, ut dives supervacanea: nec rursus tantam ad improbitatem exercendam vim ac facultatem habet, quantam ille. Proinde si et vult magis, et plus potest, liquet profecto quod plura quoque designabit. Neque enim pauper famem ita reformidat, ut dives metu contremiscit, ac pene exanimatur, ne bona ei sua pereant, et discruciatur se nondum omnia omnium bona accepisse. Proinde cum et inani gloriæ, et superbiæ, et avaritiæ, quæ malorum omnium radix est, propinquior sit; quam tandem salutis spem habiturus est, nisi insignis cujusdam virtutis specimen edat? Quonam modo per arctam viam gradietur? Quæ cum ita sint, vulgi opiniones ne circumferamus, sed res ipsas expendamus. Annon absurdum fuerit nos, cum de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, sed numero et calculo id committere; cum autem de rebus judicandum est, in aliorum opiniones temere trahi: idque cum exactam rerum omnium lancem ac normam et amussim habeamus, nempe divinarum legum sententiam? Quocirca vos omnes rogo atque obsecro, ut, quid hic aut ille de his rebus sentiat nihil morantes, Scripturas sacras

de iis consulatis, ac quæ veræ sint opes cognoscatis, cognitas omni studio consectemini, ut et æternis perfruamur bonis : quæ utinam nos omnes consequamur per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, imperium, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIV.

CAPUT VII.

Capite nos, neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum et convivendum[1].

I. Rursum de charitate sermonem movet, increpationis asperitatem reprimens. Postquam enim eos coarguit, atque hoc nomine objurgavit, quod amati non perinde redamarent, sed ab ipsius amore sese abrumpentes, aliis pestiferis hominibus sese adjungerent, rursus objurgationis acerbitatem lenit dicens : « Capite nos : » hoc est, amate nos. Beneficium poscit minime grave, et quod majori iis, qui dant, quam qui accipiunt, utilitati sit. Nec dixit : « Amate : » sed, quod miserationem redolebat : « Ca» pite. » Quisnam nos, inquit, a vestris mentibus abegit? quis ejecit? Quid causæ est, quamobrem in vobis coarctemur? Quoniam enim supra dixit : « Angustiamini in visceribus » vestris, » hoc loco id apertius declarat dicens : « Capite » nos : » atque hac rursus ratione ipsos ad se pertrahit.

[1] 2 Cor. VII, 2, 3.

Neque enim quidquam est, quod perinde ad amandum alliciat, ut cum is qui amatur intelligit eum, qui amat, dilectionem suam summopere expetere. « Neminem læsi- » mus. » Vide quo pacto rursus beneficia sua non recenset, verum alio modo ita loquitur, ut et minus molestiæ oratio habeat, et tamen acrius feriat. Simul etiam pseudo-apostolos notat, cum ait : « Neminem læsimus, nemi- » nem corrupimus, neminem circumvenimus. » Quid est, « Corrupimus? » hoc est, neminem in fraudem induximus : quemadmodum et alio loco ait : « Ne forte ut ser- » pens Evam decepit, ita corrumpantur sensus vestri[1]. » Neminem circumvenimus, » non rapuimus, non insidias struximus. Nondum dicit : « Hæc atque illa commoda vo- » bis attulimus : » sed, quo majorem ad pudorem incutiendum vim oratio haberet : « Neminem læsimus, » inquit; ac si diceret : Etiamsi nullum in nos beneficium contulissemus, tamen ne sic quidem nos aversari debebatis. Neque enim aliquid aut parvum aut magnum habetis, quod mihi objicere possitis. Postea autem dicti asperitatem sentiens, sermonem rursus temperavit. Nec prorsus tacuit; neque enim eorum animos excitasset; nec rursum sermonis acerbitatem sine temperamento conditam reliquit. Nam alioqui gravius ipsis vulnus inflixisset. Et quid ait? « Non ad condemnationem vestram dico. » Unde id liquet? « Prædixi enim, inquit, quod in cordibus nostris » estis ad commoriendum et convivendum. » Maxima vis amoris hæc est, cum, etiam contemptus, una cum ipsis et mori et vivere vult. Neque enim utcumque estis in cordibus nostris : sed ita ut dixi. Fieri non potest, ut et amet quis, et pericula fugiat. At nos non ita. Hic quoque miram Apostoli prudentiam perspice. Non enim quibus eos beneficiis jam affecisset narravit, ne ea rursus expro

[1] 2 Cor. XI, 3.

brare videretur : sed de futuris pollicetur. Nam si pericula inferri contingat, inquit, quidvis pro vobis impigro animo patiar. Neque enim mihi, vel mors per se, vel vita, ullius momenti esse censetur : sed ubicumque vos fueritis, vel mihi mortem vita, vel vitam morte chariorem efficietis. At mortem pro aliquo oppetere, amicitiæ apertum argumentum est : vivere autem quis nolit, etiam eorum, qui minime amici sunt? Cur ergo id, velut magnum posuit? Quia per quam magnum hoc est. Sunt enim multi, qui male agentibus amicis condoleant : at non perinde de eorum gloria gaudeant, verum invidia tangantur. Nos autem secus. Nam sive in calamitatibus sitis, adversarum rerum vestrarum participes esse non metuimus : sive prospere agatis, livore minime percutimur. Demum, quia hæc sæpe oratione versavit dicens : « Non angustiamini in no»bis : » et, « Angustiamini in visceribus vestris : » et, « Capite nos : » et, « Dilatamini et vos : » et, « Neminem »læsimus : » atque hæc omnia ad eorum reprehensionem spectare videbantur; vide quomodo aliter quoque asperitatem his verbis mitiget, « Multa mihi fiducia est ad vos[1]. » Ideo inquit, talia audeo, non quod vos condemnem, sed quod ingenti fiducia nitar. Id quod superius etiam dicebat : « Multa est mihi gloriatio pro vobis. » Cavete enim existimetis, inquit, a me hæc idcirco dici, quod vos semel ac prorsus condemnem : nam de vobis magnopere mihi placeo, ac glorior; sed quia vobis consultum volo, ac vos majora virtutis incrementa facere cupio. Id quod Hebræis quoque post multam objurgationem dicebat : « Confidi»mus autem de vobis meliora, et viciniora saluti, tametsi »ita loquimur. Cupimus autem unumquemque vestrum »eamdem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei »usque in finem[2]. » Sic enim hoc loco, « Multa mihi glo-

[1] 2 Cor. VII, 4. — [2] Hebr. VI, 9-11.

» riatio est pro vobis. » Apud alios, inquit, de vobis gloriamur. Vides quam sinceram consolationem adhibuerit? Nec utcumque glorior, dixit : sed magnopere. Subjungit mox, « Repletus sum consolatione. » Qua consolatione? a vobis videlicet manante : quia ad meliorem frugem reversi, per opera me consolati estis. Amantis enim hoc est, tum de eo, quod non ametur, expostulare, tum metuere ne modum in accusando excedens, mœrorem afferat. Ideo dicit : « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio[2]. »

II. Atqui hæc cum prioribus pugnare videntur, inquies. Minime vero pugnant, sed mirifice potius consentiunt. Hæc enim efficiunt, ut illa æquioribus animis excipiantur : atque harum rerum laudatio utilitatem eam, quam reprehensiones illæ afferebant, sinceriorem reddit, ut quæ dolorem earum subducat. Ideo perquam apposite et amanter his verbis usus est. Non enim dixit : « Impletus sum » gaudio : » sed, « Abundo : » imo non abundo, « Sed super» abundo : » hinc rursus ostendens, quanta cupiditate incensus sit, utpote qui, tametsi usque adeo ametur, ut gaudeat et exultet, nondum tamen, quantum amari debeat, tantum amari se existimet, nec totum accepisse. Usque adeo per ingentem suum erga eos amorem inexplebili cupiditate tenebatur. Nam ab iis, quos quis amat, vel utcumque amari, non parvam voluptatem affert; quod ipse vehementer eos amet. Itaque hoc rursum charitatis ipsius argumentum erat. Ac de consolatione quidem dixit : « Repletus sum. » Accepi quod mihi debebatur. De gaudio autem, « Superabundo. » Quasi dicat : Magno contra vos mœrore affectus sum : verum abunde mihi satis fecistis, ac solatium attulistis. Neque enim mihi solum mœroris causam ademistis : sed etiam uberiore lætitia me perfudistis. Deinde ipsius magnitudinem declarans, non hinc solum hoc ostendit, quod dixerit : « Superabundo gaudio : »

sed ex eo etiam, quod subdit, « In omni tribulatione nos» tra. » Tanta, inquit, erat ea voluptas, quæ mihi a vobis allata est, ut ne tanta quidem afflictione obscurari potuerit, sed magnitudinis suæ exuberantia molestias omnes, quæ nos invaserant, fregerit, nec earum sensu nos affici permiserit. « Nam et cum venissemus in Macedoniam, » nullam requiem habuit caro nostra[1]. » Quoniam enim dixit : « Tribulatione, » idcirco quanta etiam ea tribulatio fuerit exponit, eamque verbis exaggerat, ut ostendat magnam eam consolationem ac lætitiam, qua ab ipsis affectus fuerit, extitisse, quæ tantum dolorem propulsarit. « Sed » omnem tribulationem passi sumus. » Quomodo omnem? « Foris pugnæ, » ab infidelibus : « Intus timores, » ob eos, quorum fides imbecilla erat, ne in errorem pertraherentur. Neque enim apud Corinthios tantum, sed alibi etiam hæc contingebant. « Sed qui consolatur humiles, consola» tus est nos in adventu Titi[2]. » Quoniam enim præclarum eis testimonium dixerat, ut assentationis opinionem a se removeret, Titum fratrem testem adducit, qui post superiorem Epistolam a Corinthiis ad Paulum reversus, de eorum emendatione certiorem eum fecerat. At tu mihi velim consideres, quomodo ubique Titi præsentiam permagni æstimet. Nam et prius his verbis usus est, « Cum autem » venissem Troadem propter Evangelium, non habui re» quiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fra» trem meum[3]. » Et hic rursus, « In adventu Titi consola» tionem accepimus, » inquit. Vult quippe apud eos auctoritatem ipsi conciliare, atque efficere, ut summopere ab iis ametur. Ac vide quomodo utrumque astruat. Ex eo enim quod ait : « Non habui requiem spiritui meo, » virtutis ipsius magnitudinem commonstrat : ex eo rursum quod ait : « In tribulatione nostra, ex ipsius adventu, con-

[1] 2 Cor. VII, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Id. II, 12.

» solationem accipiens; nec solum ex ipsius adventu, sed » etiam ex consolatione, qua consolatus est in vobis[1], » Corinthiorum benevolentiam ipsi conciliat. Nihil enim perinde amicitias gignit atque conglutinat, ut cum quis lætum aliquid ac sanum de quopiam commemorat. Id quod de Tito affirmat, dicens : Reversus ille summa lætitia animum nostrum erexit, tam fausta de vobis nuntiavit, ideo ipsius adventus magnæ nobis voluptati fuit. Non enim solum ipsius adventus nos lætitia affecit : sed etiam ea consolatio, quam ipse a vobis accepit. Quonam autem modo consolationem accepit? Per virtutem vestram, ac recte facta. Unde etiam subjungit, « Annuntians nobis » vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulatio» nem pro me[2]. » Hæc sunt quæ ipsum oblectarunt, inquit : hæc sunt, quæ ipsi solatio fuerunt. Vides quo pacto ipsum quoque magno eorum amore flagrare ostendat : ut qui eorum probitatem atque gloriam consolationem suam esse ducat, ac, velut ob bona sua, reversus ad Paulum glorietur? Ac vide quam ferventi affectu ea exponat, « Vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmula» tionem. » Verisimile enim est eos in luctu ac dolore fuisse, quod beatus Paulus tantopere stomacharetur, ac tandiu ab ipsis abesset. Quocirca non simpliciter dixit : « Lacrymas, » sed, lamentationem : nec, cupiditatem, sed, acre desiderium : nec iram, sed zelum, et quidem zelum pro ipso, id est, quo in fornicatorem, atque in Pauli accusatores exarserant. Vos, inquit, acceptis meis litteris inflammati atque incensi estis. Ob eam causam gaudio abundat, ob eam causam consolatione repletus est : quod ipsos perstrinxisset. Mihi porro ista non tantum ad eorum, quæ præcessserant, consolationem dicta esse videntur : sed etiam ad eorum, qui hæc

[1] 2 Cor. VII. 7. — [2] Ibid.

præstiterant, cohortationem. Quamvis enim nonnulli, ut quidem existimo, prioribus criminibus obnoxii, atque his laudibus indigni essent, non tamen eos discernit : verum communes ponit et laudes, et reprehensiones : hoc videlicet auditorum conscientiæ tribuens, ut singuli quæ ad se pertinerent, seligerent. Ita enim et reprehensiones non molestæ erant, et laudes ingentem zelum excitabant.

III. Eodem nunc quoque modo ii qui accusantur, affici debent, hoc est, ut lugeant, ac lamententur, et magistrorum suorum desiderio flagrent, avidiusque eos, quam ipsos parentes, requirant. Ab his quippe vivere, ab illis bene vivere habent. Sic paternas objurgationes ferre convenit : sic una cum antistitibus, ob eos qui peccant, dolore affici. Non enim in ipsis totum positum est : sed partim etiam in nobis. Etenim si his, qui flagitium admisit, se quidem a patre reprehendi, a fratribus autem deliniri videat, segnior efficitur. Proinde cum pater objurgat, tu quoque cum eo irascaris, tum ut fratris curam gerens : tum ut cum patre indignatus : magnum studium exhibe et lacrymare, non quia objurgatus est, sed quia peccavit. Alioqui si exstruam quidem ego, tu vero destruas, quid aliud assequimur, quam ut labore nos ipsos conficiamus ? Imo non modo tibi damnum infers, verum pœnam quoque tibi accersis. Nam qui obstat, quominus vulnus curetur, non minori, quam qui inflixit, imo etiam graviori supplicio afficitur. Neque enim par crimen est, aliquem ferire : et impedire ne remedium afferatur. Hoc enim omnino mortem gignit : illud autem non omnino. Hæc autem vobis a me dicta sunt, ut cum antistites justis de causis irascantur, vos quoque cum ipsis irascamini : ut cum quempiam objurgatum videritis, ipsi eum magis etiam aversemini, quam magister ipse. Qui deliquit, vos magis, quam magistros pertimescat. Etenim si magistri solius timor in

ipsius animo versetur, cito peccabit. Sin autem tot oculos ac tot ora pertimuerit, cautius vitam instituet. Quemadmodum enim nisi hæc faciamus, extremas pœnas daturi sumus : ita si hæc præstemus, quæstum, quem peccantium correctio parit, una consequemur. Quamobrem ita faciamus. Quod si quis Christianis convenire dixerit, humanitatem erga peccantem fratrem adhibere, discat ille, humanitate eum uti, qui irascitur, non eum, a quo præmature, qui peccat, advocatur, nec peccati sui sensu affici sinitur. Uter enim, quæso, febre ac phrenesi laborantem misericordia prosequitur? Is-ne qui in lecto eum sternit, ac vinculis astringit, atque a noxiis cibis et potionibus arcet, an qui ei mero se ingurgitandi facultatem præbet, ac sui juris et arbitrii eum esse jubet, omniaque facere sinit, quæ ab homine sano fieri debent? Annon morbum quoque hic auget, qui humanitatis officio fungi sibi videtur : cum contra ille morbum pellat? Eodem modo hic quoque judicamus. Humanitatis enim est, ægrotis non ubique indulgere, nec præposteris ipsorum cupiditatibus adblandiri. Nemo eum, qui apud Corinthios fornicatus erat, tam amabat, quam Paulus, qui eum Satanæ tradi jubebat[1] : nemo rursus tam eum oderat, quam ii, qui peccanti applaudebant, et obsequebantur. Atque hoc exitus rei comprobavit. Illi enim ipsius etiam animum inflarunt, ac tumorem majorem effecerunt : hic autem tumorem compressit, nec ante abstitit, quam eum integræ valetudini reddidisset. Atque illi quidem malum, quod jam erat, auxerunt : hic vero id, quod primum contractum fuerat, evulsit. Quocirca nos etiam has humanitatis leges addiscamus. Nam et tu, si equum videris, qui in præcipitia feratur, frenum injicis, acriterque inhibes, ac sæpe flagellas. Atqui cruciatus hoc est : verum hujusmodi cruciatus salutem ei affert.

[1] 2 Cor. v.

Eamdem igitur erga eos qui peccant, rationem tene. Vinculis eum, qui scelus admisit, coërce, usque dum ipse Deum sibi propitium reddiderit. Solutum eum ne linquas ne arctioribus divinæ iræ vinculis constringatur. Si vincula ipse injecero, Deus non jam vinciet : sin autem in vinculis eum non tenuero, ejusmodi eum vincula manent, quæ frangi non queant. « Si enim nos ipsos judicaremus, » non utique judicaremur[1]. » Ne hanc rem crudelitatis ac sævitiæ esse arbitreris, sed summæ benignitatis, præstantissimæque medendi rationis, nec vulgaris sollicitudinis. Verum satis diu pœnas expenderunt, inquis. Quandiu quæso? Annum unum, et alterum, ac tres? Atqui temporis moram non quæro : sed animæ correctionem. Hoc itaque fac demonstres, sint-ne compuncti, sint-ne in melius immutati : et res tota confecta erit. Quod nisi ita sit, nihil profecto temporis diuturnitas emolumenti attulerit. Neque enim sæpius-ne obligatum vulnus fuerit, quærimus : sed an ligamen illud profuerit. Ac si etiam ad exiguum tempus adhibitum profuit, non amplius adhibeatur : si autem nihil juvit, etiam post decem annos adhibeatur. Hic solvendi vincti terminus esto, utilitas. Si ad hunc modum, et nostri, et cæterorum curam geramus, ac non hominum gloriam aut ignominiam spectemus, verum futuræ vitæ cruciatum ac probrum, atque ante omnia Dei offensionem nobis ob oculos ponentes, pœnitentiæ pharmaca non leviter imponamus, tum ad integram sanitatem quamprimum veniemus, tum futura bona consequemur. Quæ utinam omnes consequamur, per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 1 Cor. XI, 31.

HOMILIA XV.

CAPUT VII.

Quare etsi contristavi vos per Epistolam non me pœnitet, etiamsi pœnituerit[1].

I. Jam de Epistola se excusat[2], cum correcto peccato sine periculo blandius eos alloqui poterat : ostenditque quanta ex ea re utilitas parta sit. Atque hoc quidem etiam jam ante fecerat, dicens : « Ex multa enim tribulatione et » angustia cordis scripsi vobis, non ut contristemini, sed ut » charitatem cognoscatis, quam abundantius habeo erga » vos[3] : » hoc autem etiam nunc facit, ac pluribus verbis astruit. Nec dixit : « Prius quidem me pœnitebat : nunc autem non me pœnitet. » Quonam igitur modo? « Non me » pœnitet nunc, etiamsi me pœnituerit, » quasi diceret : « Etiamsi ejusmodi essent ea quæ scripseram, ut increpationis modum excederent, ac me pœnitudine afficerent : tamen magnum illud commodum, quod ex iis litteris extitit, non jam me pœnitudine tangi sinit. » Hæc porro non eo dicebat, quod immodica in eos objurgatione usus esset : sed ut eorum laudes amplificaret. Tantam enim, inquit, emendationem præ vobis tulistis, ut etiamsi mihi tam acrem vobis plagam inferre contigisset, ut me ideo condemnarem, nunc tamen perspecto rei exitu factum meum laudem. Ut in pueris usuvenit, ut cum grave aliquod ipsis et acerbum medicamenti genus adhibitum est, sectio puta, vel ustio, vel amara potio quædam, tuto jam iis blandia-

[1] 2 Cor. VII, 8. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVIII, p. 419-422. — [3] 2 Cor. II, 4.

mur. Ita hic quoque Paulus facit. « Videns quod Epistola » illa, et si ad horam, vos contristavit : nunc gaudeo, non » quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœni- » tentiam[1]. » Postquam dixit, « Non me pœnitet, » causam hujus rei affert, fructum qui ex litteris illis ortus est, ponens, ac prudenter se purgans his verbis : « Et si ad » horam. » Brevis enim, inquit, ea molestia fuit : at utilitas perpetua. Ac tenor quidem orationis postulabat ut ita diceret : Etsi ad horam vos contristavit : at perpetuæ vobis lætitiæ atque utilitati postea fuit. Verum his verbis non utitur : sed prius quam utilitatem eam exponat, ad eorum laudes rusus transit, ostenditque qua sollicitudine ipsis prospiciat dicens : « Nunc gaudeo, non quia contristati » estis. » Quid enim ex eo, quod mœrore affecti sitis, ad me lucri redit? « Sed quia contristati estis ad pœniten- » tiam ; » quia fructum aliquem habuit hic mœror. Ut pater, qui cum filium secari conspicit, non eo gaudet, quod excrucietur, sed quod morbus propulsetur : ita quoque Paulus. Ac vide quomodo a rebus ad eos prosperum omnem successum transferat, et molestiam litteris suis ascribat, cum ait : « Et si ad horam vos contristavit, » atque utilitatem ex litteris allatam eorum virtuti tribuat. Non enim dixit, quia vos Epistola correxit, tametsi ita se res habeat : sed, « Quia contristati estis ad pœnitentiam. » Contristati enim estis secundum Deum, ut in nulla re de- » trimentum patiamini[2]. » Vides prudentiam ineffabilem? Nisi enim hoc fecissemus, inquit, magnum a nobis damnum accepissetis. Ac bonum inde partum ipsis ascribit ; damnum vero se allaturum fuisse ait, si tacuisset. Nam si ex correctione emendatio secutura erat ; nisi increpassem, vobis damnum intulissem, quod et mihi et vobis commune fuisset. Quemadmodum enim qui mercatori ea, quæ ad

[1] 2 Cor. VII, 9. — [2] Ibid.

navigandum necessaria sunt, non suppeditat, ipse est qui damnum infert; eodem modo, nisi pœnitentiæ occasionem vobis præbuissemus, vos damno affecissemus. Vides quo pacto peccantes non increpare, tum magistro, tum discipulo detrimentum afferat? « Quæ enim secundum » Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem » operatur[1]. » Propterea, inquit, etsi me pœnituit, prius quam fructum et lucrum perspexissem: nunc tamen haud me pœnitet. Talis enim est mœstitia, quæ secundum Deum suscipitur; de qua jam verba facit, ostendens tristitiam non semper gravem esse, sed cum secundum mundum concipitur. Quid autem est secundum mundum? Si ob amissas opes, si ob gloriam, si ob alicujus mortem in mœrore verseris, hæc omnia secundum mundum sunt: ideo mortem etiam accersunt. Nam qui gloriæ causa mœrore afficitur, is etiam invidet, ac plerumque interire cogitur. Cujusmodi scilicet mœrore Caïn et Esaü laborarunt. Itaque per sæculi tristitiam, eam intelligit, quæ mœrentibus detrimentum affert. Nam mœror ad peccata duntaxat utilis est. Id quod hinc liquido perspici potest: qui ob amissas opes in mœrore est, damnum minime sarcit. Qui mortem alicujus mœrore prosequitur, jacentem non excitat. Qui ob morbum discruciatur, is eum adeo non depellit, ut etiam augeat. At is, cui peccata mœrori sunt, solus e mœrore fructum capit: peccata enim absumit ac delet. Quia enim medicamentum istud ad hoc tantum comparatum est, idcirco hic etiam duntaxat vim habet, utilitatemque suam exerit: in aliis vero rebus lædit.

II. At, dicet aliquis, Caïn ideo in mœrore jacebat, quod apud Deum laudem non consequeretur. Imo non eam ob causam: sed quia splendentem fratrem cernebat. Nam si ob illud doluisset, fratris virtutem imitari, eique

[1] 2 Cor. VII, 10.

gratulari debebat. Nunc autem dolens, ostendebat se mœstitia huic mundo consentanea teneri. At non ita David, non Petrus, non cæteri justi: qui omni laude florebant, quod aut propter sua, aut propter aliena peccata dolerent. Quanquam quid mœrore gravius? Sed tamen, cum secundum Deum suscipitur, lætitia, quæ in mundo sita est, præstabilior est. Hæc enim in nihilum desinit, ille pœnitentiam in salutem, cujus nos nunquam pœniteat, gignit. Hoc enim ille mirum habet, quod qui sic doluerit, eo nomine nunquam pœnitentia ducetur; id quod maxime tristitiæ mundanæ proprium. Quid enim legitimo filio charius? Quid rursus hujusmodi morte acerbius fingi potest? Et tamen parentes, qui in ipsa doloris vi nullius consolationem admittere sustinent, seque ipsos excruciant, iidem postea ob immodicum luctum pœnitudine afficiuntur, ut qui non modo nihil inde commodi ceperint, sed gravius etiam se ipsos vexarint. At non talis est mœror secundum Deum susceptus. Quin potius duplex emolumentum habet, et quod dolor ille non improbetur, et quod in salutem desinat; quo utroque lucro mundanus dolor privatur. Nam qui ita dolent, et in perniciem suam dolent: et postquam doluerint, se ipsos improbant; quod signum maximum est ipsos in perniciem suam doluisse. Contra vero in mœrore illo qui secundum Deum est. Ideo etiam dicebat Paulus, « Pœnitentiam in salutem non pœnitendam operatur. » Nemo enim sese improbabit, quod ob peccata sese mœrore luctuque afflixerit atque obtriverit. Quod cum dixisset Paulus, non aliunde exemplum proferre, eosque quorum mœrores priscæ historiæ monumentis proditi sunt, in medium adducere, necesse habuit: verum Corinthios ipsos producit, atque ab iis, quæ fecerunt, verbis suis fidem astruit, ut una cum laudibus ipsos etiam erudiat, arctiusque sibi devinciat. « Ecce enim, inquit, hoc ipsum quod secundum

» Deum contristati estis, quantam in vobis operatum est » sollicitudinem[1]? » Vos enim, inquit, non modo eo non injecit hæc mœstitia, ut vosmetipsos condemnaretis, ut qui frustra hoc fecissetis : verum contra diligentiores reddidit. Subjungit deinde sollicitudinis eorum argumenta. « Sed defensionem : » hoc est, purgationem apud me. « Sed indignationem, » contra illum qui peccaverat. « Sed » timorem ; » etenim valde metuentium erat tantum studium ac celerrima illa correctio. Ac, ne se ipsum efferre videatur, vide quam propere id leniat dicens : « Sed desi- » derium, » erga me. « Sed æmulationem, » pro Deo. « Sed » vindictam. » Nam violatæ divinæ legis vindices extitistis. « In omnibus exhibuistis vos ipsos incontaminatos esse in » negotio. » Non modo quia nullum facinus aggressi essent; perspicuum enim hoc erat ; sed etiam quia id perpetranti minime faverent. Quia enim in priore Epistola dicebat, « Et vos inflati estis ; » hic ait : « Hac quoque suspicione vos ipsos liberastis, dum non modo facinus istud non laudastis, verumetiam ei, a quo admissum fuerat, succensuistis. « Igitur etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit in- » juriam, nec propter eum qui passus est[2]. » Nam ne dicerent : Ecquid igitur nos objurgas, si huic facinori affines non eramus? Huic objectioni superius etiam occurrens, atque ad id sibi viam præmuniens, ea dicebat, quæ dicebat, nempe : « Non me pœnitet, etiamsi pœnituerit. » Tantum enim abest, inquit, ut de iis, quæ tum scripsi, me pœniteat, ut tum magis me pœnituerit, quam nunc, cum vos puros exhibuistis. Vides-ne rursus, quanta dicendi vi atque contentione Paulus utatur, et quomodo sermonem in contrarium retorserit? ex eo enim ipso, unde eum pudore affectum fuisse existimabant, ut qui frustra eos objurgasset, quod in melius profecissent, ex eo ipso demons-

[1] 2 Cor. VII, 11. — [2] Ibid. 12.

trat se justam liberius eos alloquendi causam habuisse. Neque enim ipsis jam ad gratiam loqui recusat, cum id se facere posse videt. Etenim cum superius dixerit : « Qui » adhæret meretrici, unum corpus efficitur[1] : » et, « Tra» dite hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis[2] : » et, « Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra cor» pus est[3] : » et cætera omnia ejusdem generis : qui fit ut hic dicat : « Non propter eum qui fecit injuriam, nec propter » eum qui passus est ? » Non secum ipse pugnat, cum ita loquitur, imo pulchre concordat. Quomodo secum concordat? Quoniam summo ei studio erat, vim sui erga eos amoris declarare. Quocirca non hoc amputat, quod fornicatoris illius saluti consultum velit : verum simul, ut jam dixi, suam erga eos charitatem ostendit : seque longe magis hoc metu perculsum fuisse, quod vereretur ne Ecclesia tota detrimentum ex eo flagitio acciperet, malumque latius serperet, ac sensim grassans, totam Ecclesiam occuparet. Ideo dicebat : « Mo» dicum fermenti totam massam corrumpit[4]. » Verum id quidem tunc dicebat : Nunc autem, quoniam ad meliorem frugem se receperant, non jam ita loquitur, verum alio modo. Atque id ipsum quidem subindicat : sed suavius orationem tractat dicens : « At manifestandam sollici» tudinem nostram, quam habemus pro vobis ad vos[2]. » Hoc est, ut exploratum habeatis, quantopere vos amem. Hoc autem ipsum prius dixit : sed aliis verbis explicatum, speciem aliam præbere videtur. Nam quod idem sit, mentem Pauli excute, nec quidquam discriminis esse comperies. Quoniam enim, inquit, valde vos amo, verebar ne quid inde molestiæ caperetis, atque ipsi mœrore afficeremini. Sicut cum ait : « Num de bobus cura est Deo[3] ? » Non hoc dicit ei boum curam minime esse; neque enim

[1] 1 Cor. VI, 16. — [2] Id. V, 5. — [3] Id. VI, 18. — [4] Id. V, 6. — [5] 2 Cor. VII, 12. — [6] Cor. IX, 9.

res ulla Dei providentia destituta conservari potest; sed his verbis hoc vult, Deum, cum legem illam sanciret, non præcipuam boum curam habuisse. Sic et hoc loco, « Propter vos, inquit, potissimum scripsi : » deinde etiam illius causa. Atque infixum quidem in animo vestri amorem habebam, etiamsi nihil ad vos litterarum dedissem : cæterum eum vobis per litteras illas, atque omnibus in universum declarare cupiebam. « Ideo consolati sumus : » quoniam et nostrum erga vos studium ostendimus : et officio plene perfuncti sumus. Sic alio quoque loco dicebat : « Nunc vivimus, si vos statis in Domino[1]. » Et rursus : « Quæ est ergo spes notra, aut gaudium, aut corona glo» riæ[2] ? » Nonne vos ? Discipulorum enim incrementum mente prædito magistro et vita, et cohortatio, et consolatio est.

III. Nihil enim eum, qui imperium gerit, æque indicat, ut amor atque indulgentia erga eos quibus præest. Nam patrem non modo sobolis procreatio facit : sed etiam post procreationem amor. Quod si ubi natura est, tantus amor requiritur : quanto magis ubi gratia? Ita veteres omnes splenduerunt. Hinc quippe omnes, qui apud Hebræos in gloria fuerunt, nominis splendorem assecuti sunt. Sic Samuël magnum se præbuit, cum diceret : « Absit a me hoc » peccatum in Domino, ut cessem orare pro vobis[3]. » Sic David, sic Abraham, sic Elias, sic Justi omnes, tam in Veteri, quam in Novo Testamento. Etenim Moyses subditorum amore ductus, ingentes opes ac thesauros omni sermone sublimiores reliquit, potius habens affligi cum populo Dei. Quin prius etiam, quam dux creatus fuisset, reipsa populi moderator erat. Quare perquam stolide ad eum Hebræus ille dicebat : « Quis te constituit principem » ac judicem super nos[4] ? » Quid ais? Opera cernis, et de

[1] 1 Thess. III, 8. — [2] Id. II, 5. — [3] 1 Reg. XII, 23. — [4] Exod. II, 14.

nomine dubitas? Perinde ac si quis medicum peritissime secantem, atque ægræ corporis parti opem afferentem, conspiciens dicat: Quis te medicum constituit, ac secare jussit? Ars nimirum ipsa, vir optime, ac morbus tuus. Eodem modo hunc quoque artis scientia ad talem dignitatem evexit. Neque enim imperium tenere, dignitas tantum est: sed ars etiam, et quidem artium omnium præstantissima. Nam si externum imperium ars est, et scientia omnium præclarissima: multo profecto magis hoc nostrum. Tanto quippe hoc imperium illo præstantius est, quanto illud reliquis antecellit: imovero longe etiam magis. Ac si placet, hunc sermonem accuratius expendamus. Ars est agricultura, ars est textrina, ars est ædificatio: quæ etiam ipsæ perquam necessariæ sunt, ac vitam nostram maxime tuentur. Nam cæteræ, ut ferraria, fabrilis, eaque, quæ in ovibus armentisque pascendis sita est, his duntaxat ancillantur. Sed harum artium quæ maxime necessaria, est agricultura, quam etiam Deus primam invexit, cum hominem creavit. Etenim sine calceis ac vestimentis vita duci potest: sine agricultura autem nullo modo potest. Tales Hamaxobios esse ferunt (3): tales Nomadas qui apud Scythas in pascuis degunt: tales apud Indos Gymnosophistas. Hi enim et ædificandi, et texendi, et conficiendarum vestium artem reliquerunt: solaque agricultura opus habent. Pudeat vos, qui supervacaneis artibus indigetis, et coquis et placentarum cupediarumque artificibus aliisque ejusdem generis permultis, ut vitam transigatis. Pudeat vos qui vanas artes in vitam humanam induxistis. Vobis, qui in Christum creditis, barbari illi pudorem incutiant, quibus arte opus non est. Etenim Deus naturam ita fecit, ut paucis admodum contenta sit. Quanquam nec vos cogo, nec legem impono ut ita vivatis: verum ut Jacob postulavit. Quid autem postulavit? « Si mihi dederit Deus panem

» ad vescendum, et vestimentum ad induendum [1]. » Sic etiam Paulus imperabat, dicens : « Habentes autem ali» menta, et quibus tegamur, his contenti simus [2]. » Prima itaque est agricultura ; secunda textoria ars : tertia ea, quæ in extruendis ædibus sita est. Quæ autem in calceamentis versatur, omnium postrema est. Apud nos quippe, et famuli complures, et agricolæ sunt, qui sine calceamentis vitam transigant. Proinde utiles ac necessariæ artes, hæ sunt. Age igitur, ipsas cum imperandi arte conferamus. Hæc enim mihi causa fuit, cur eas artes, quæ magis usui sunt, in medium adduxerim, ut cum hanc illis præstantiorem esse demonstratum fuerit, sine controversia de aliis quoque ipsa palmam ferat. Unde igitur hanc omnibus aliis magis necessariam esse probabimus? Quia hac sublata nihil illæ prosunt. Ac, si lubet, omissis aliis, agriculturam, quæ omnibus præstat, magisque necessaria est, in medium proferamus. Ecquid igitur ex agricolarum labore emolumenti afferetur, si homines inter se bellum gerant, aliique aliorum bona diripiant? Nunc enim principis metus eos reprimit, conservatque ea, quæ ab illis elaborantur. Quem tu metum si semel sustuleris, frustra labor ille susceptus fuerit. Quod si quis accurate rem expendat, alterum quoque imperium, quod hoc gignat ac tueatur, inveniet. Quodnam hoc tandem? Illud scilicet, per quod cuique hoc agendum est, ut sibi ipse præsit ac dominetur, atque ita se comparet, ut illiberales animi motus coërceat, et rusus virtutis surculos alat, atque omni studio augeat. Duplex enim imperii genus est : alterum cujus opera homines et populis et urbibus imperant, ac civilem hanc vitam moderantur, id quod Paulus indicabat, cum diceret : « Omnis » anima potestatibus sublimioribus subdita sit ; non est » enim potestas nisi a Deo [3]. » Ac postea, quantum hinc

[1] Gen. XXVIII, 20. — [2] 1 Tim. VI, 20. — [3] Rom. XIII, 1.

commodi comparetur ostendens, hæc verba subjunxit : « Magistratus Dei minister est in bonum. » Ac rursus : « Dei » minister est, vindex in iram ei, qui malum egit[1]. Alterum, per quod imperium in se gerit, quisquis mente ac prudentia præditus est : quod ipsum quoque Paulus his verbis declaravit : Quod si vis non timere potestatem, bonum fac : de eo loquens, qui sibi ipsi imperat.

IV. At vero hic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Quodnam igitur hoc est? Quod in Ecclesia viget : cujus etiam ipsius mentionem Paulus facit, cum ait : « Obedite præpositis vestris, et » subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro » animabus vestris reddituri[2]. » Hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quanto cœlum terra : imo etiam multo præstantius. Primum namque non hoc præcipue curat, ut perpetrata scelera vindicet, sed ut ne omnino quidem perpetrentur. Deinde si perpetrata sint, non ut ægrotantem de medio tollat : sed ut ipsa deleantur. Ad hæc rerum quidem hujus vitæ parvam omnino rationem habet : verum pro cœlestibus omnia agit. « Nostra quippe conversa» tio in cœlis est[3] : nostra quoque vita illic ; abscondita » est enim, inquit, cum Christo in Deo[4]. » Præmia etiam illic sunt : ac pro coronis illic reconditis hic curritur. Neque enim hæc vita post mortem deletur : imo tum demum clarius lucet. Quocirca non modo majorem, quam provinciarum præfecti, sed etiam quam illi ipsi, qui diademate cincti sunt, honorem acceperunt, qui hoc imperium gerunt : ut qui in majoribus rebus, et ob majora commoda, homines fingant. At vero, nec qui civile nec qui spirituale imperium expetunt, id rite ac præclare administrare poterunt, nisi sibi ipsis prius, ut par est, imperent, atque utriusque politiæ leges summo studio servent. Ut enim

[1] Rom. XIII, 4. — [2] Hebr. XIII, 17. — [3] Philip. III, 20. — [4] Coloss. III, 3.

duplex quodam modo est imperium populare: sic illud etiam quod in se quisque habet. Atque hic quoque rursus spirituale imperium civili præstat, ut a nobis est demonstratum. Porro artes etiam quasdam perspicere est, quæ imperii speciem imitentur: ac potissimum agriculturam. Est enim plantarum velut præfectus quidam agricola: quippe qui partim eas amputet, ac cohibeat, partim augeat et excolat: non secus ac præclarissimi quique principes flagitiosos homines, ac pluribus labem et perniciem afferentes suppliciis afficiunt, atque excindunt, bonos contra et modestos viros ad majus quidpiam provehunt. Quo fit ut Scriptura vinitoribus antistites comparet. Quid enim si plantæ vocem nullam mittunt, ut in urbibus ii solent quibus injuria fit? At per ipsum tamen aspectum injuriam acceptam ostendunt, ut quæ a noxiis herbis in arctum coactæ marcescant. Atque ut improbitas legibus coërcetur: ita hic quoque artis hujus adjumento, et terræ vitium, et plantæ ignobilitas ac feritas corrigitur. Etenim ea omnia quæ in humanis moribus existunt, illic quoque reperiemus, asperitatem nimirum, mollitiem, timiditatem, temeritatem, inconstantiam, ac ramos quidem alios opibus intempestive, atque in vicinorum perniciem florentes, alios rursus egentes injuriaque affectos, velut cum sepes quædam in vicinarum plantarum exitium assurgunt, atque item infrugiferæ aliæ arbores et agrestes in altum elatæ subjectarum arborum incrementum impediunt. Et sicut præfecti ac reges habent qui imperium suum labefactent atque oppugnent: ita etiam agricola ferarum incursus, aëris intemperiem, grandinem, rubiginem, imbrem, siccitatem, aliaque ejusdem generis. Quæ quidem eo fiunt, ut perpetuo spes tua in Deo sita sit. Nam cæteræ quidem artes hominum quoque studio ac præsidio sese tuentur: hæc vero ubertatis spem magna ex parte in Dei ope atque

auxilio positam habet, totaque pene omnino hinc pendet : at tametsi pluvias etiam, partiumque anni temperiem desideret, potissimum tamen Dei providentiam requirit. « Neque enim, qui plantat, aut qui rigat est aliquid : sed, » qui incrementum dat, Deus[1]. » Quin hic quoque et mors et vita est, et parturigines, et partus, ut in hominibus. Nam et excindi contingit, et fructum ferre, et mori, et, quod mortuum fuerit, rursus ad vitam redire. In quo etiam nobis varie ac perspicue terra de resurrectione sermocinatur. Nam cum radix fructum fert, ac semen edit, annon id resurrectio est? Ac multam utique Dei providentiam et sapientiam imperio adjunctam cernere quis possit, si singula persequi velit. Verum, ut ad institutam orationem veniam, imperium illud circa terram ac stirpes versatur : nostrum autem circa curam animarum. Quanto itaque inter stirpes et animas interest, tanto hoc imperium illo præstabilius censeri debet. Rursus qui præsentis vitæ imperio potiuntur, tanto iis, penes quos ecclesiasticum imperium est, inferiores sunt, quanto minus præclarum est invitis, quam volentibus imperare. Nam hoc etiam naturæ consentaneum imperium est. Etenim illic quidem omnia metu ac necessitate perficiuntur : hic voluntas liberaque animi sententia omnia exequitur. Neque hac tantum ratione hoc imperium illi præstat, sed etiam quia non imperium modo, verum et paternitas, ut ita dicam, est. Nam patris mansuetudinem habet : cumque majora præcipiat, ea tamen persuadet. Externus enim princeps dicit : Si adulterium admiseris, actum de te erit : at hic gravissimas pœnas minatur, si impudicis oculis mulierem conspexeris. Etenim grave ac venerandum est hoc tribunal : nec corpus solum, sed animam etiam corrigit.

V. Quantum ergo inter corpus et animum discriminis

[1] 1 Cor. III, 7.

est, tantum item hoc imperium ab illo distat. Ad hæc qui imperio illo fungitur, perspicuorum duntaxat criminum judex sedet, imo ne horum quidem omnium, verum eorum tantum, quæ comperta sunt. Quin plerumque etiam accidit, ut prodito jure ea dissimulet. At contra tribunal nostrum omnes, qui ingrediuntur, hoc docet, quod qui apud nos judicis partes tenet, nuda omnia et aperta in communi totius terrarum orbis theatro proferet: nec cuiquam sese occultandi facultas erit. Ac proinde christiana lex multo magis vitam nostram tuetur et continet, quam externæ. Nam si de tectis atque occultis peccatis contremiscere, cautiorem hominem reddit, quam de perspicuis tantum in metu esse, atque is, qui de levibus etiam noxis pœnas expetit, ad virtutis studium magis excitat, quam qui gravissima duntaxat punit, non est profecto dubium quin vita nostra hoc imperio maxime fulciatur et conservetur. Quod si placet, utriusque etiam principis ordinationem consideremus. Hic quippe multum discrimen perspicies. Non enim numerata pecunia hoc imperium accipere licet: sed edito probatissimæ vitæ documento. Nec vero ad hoc imperium ita provehitur is, qui ordinatus est, quasi ad humanam gloriam, et privatam requiem, sed velut ad labores et sudores, ac publicam utilitatem. Unde etiam haud parvum a Spiritu sancto auxilium consequitur. Atque illic quidem non ultra progreditur, is qui imperat, quam ut, quæ facienda sint, edicat: hic vero precum etiam, et gratiæ subsidium adjungit. Quin potius illic ne verbum quidem ullum de philosophia habetur, nec sedet quisquam qui doceat, quid sit anima, quid mundus, quid ipsi postea futuri, et ad quæ hinc migraturi sumus, quaque ratione virtutem adipisci queamus: verum de pactis quidem et contractibus, ac pecuniis multa verba funduntur, harum autem rerum nulla prorsus cura est. At in Ecclesia sermo-

nes omnes hisce de rebus institui conspicias. Ob eamque causam quidvis eam merito nuncuparis, tribunal, medicinæ et philosophiæ scholam, et animæ ludum litterarium, et gymnasium cursuum in cœlum ferentium. Jamvero, quod hoc imperium omnium imperiorum lenissimum sit, etiamsi alioqui plus diligentiæ requiras, hinc liquet. Nam qui externum imperium gerit, si adulterum arripuerit, protinus i i eum animadvertit. Ecquid porro hinc commodi existit? Hoc enim non vitium est de medio tollere, sed sauciam animam abigere. At qui hic imperat, non hoc curat ut de nocente supplicium sumat, sed ut vitium evellat. Nam tu quidem perinde facis, ac si morbo aliquo in capite enato, non morbum comprimas, sed caput amputes : ego vero non ita, sed morbum trunco : atque eum quidem a mysteriis sacrisque septis arceo ; cæterum eumdem postea excitatum, ac vitio liberatum, melioremque per pœnitentiam effectum, rursus assumo. Et quî fieri potest, inquis, ut adulterium eximatur? Potest, inquam, et quidem facile : si quis his legibus sese submittat. Balneum enim spiritale est Ecclesia, non corporis spurcitiem, sed animæ labes variis pœnitentiæ modis abstergens. Nam tu quidem, si eum impunitum dimiseris, pejorem reddis ; si supplicio affeceris, incurabilem reliquisti : ego autem nec impunitum abire sino, nec tuo more plecto : verum simul et pœnam, quam debeo, ab eo expeto, et quod commissum est, corrigo. Vis-ne etiam aliter ex me discere quo pacto tu gladium stringens, ac flammam peccatoribus ostendens, haud magnam iis medicinam afferas, ego autem his etiam remotis ad integram eos sanitatem ducam? Nec vero mihi oratione ac verbis opus est, sed terram ac mare, atque adeo ipsam hominum naturam in medium adduco. Ac mihi velim expendas, prius quam tribunal hoc fixum esset, quinam rerum humanarum status erat; quomodo nihil

eorum, quæ nunc præstantur, ne nomine quidem tenus olim audiri poterat. Ecquis enim adversus mortem intrepidum animum præbuit? Ecquis opes contempsit? Quis gloriam pro nihilo duxit? Quis fuga relictis mundi tumultibus solitudinem, philosophiæ matrem, complexus est? Ubinam virginitatis nomen olim erat? Hæc quippe omnia, atque his plura, tribunalis hujus beneficio nobis contigerunt: hæc nobis hoc imperium effecit. Cum igitur hæc perspecta habeatis, atque omnem hujus vitæ utilitatem, orbisque universi correctionem hinc fluere intelligatis, date operam, ut ad divinorum sermonum auditionem, atque ad hos conventus, et precationes crebro veniatis. Nam si ad hunc modum vos componatis, vitamque ac mores cœlis dignos exhibeatis, promissa bona consequi poteritis, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto, gloria sit, honor, et imperium in omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

CAPUT VII.

Ideo consolati sumus in consolatione vestra; abundantius autem magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis[1].

I. En rursus quomodo laudes eorum attollat, eorumque charitatem ostendat. Posteaquam enim magnam se voluptatem cepisse asseruit, quod tantum ipsius Epistola præstitisset, quodque tantum inde emolumenti ad Corinthios

[1] 2 Cor. VII, 13.

rediisset; « Gaudeo enim, inquit, non quia contristati es» tis : sed quia contristati estis ad pœnitentiam; » suamque erga eos charitatem his verbis declarasset : « Etiamsi scripsi » vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter » eum qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem » nostram, quam habemus pro vobis ad vos ; » rursus aliud eorum benevolentiæ argumentum commemorat, quod magnam ipsis laudem conciliat, ostenditque quam sincera charitate præditi sint. « In consolatione enim vestra, inquit, » abundantius gavisi sumus super gaudio Titi. » Atqui non est hoc hominis magno amore flagrantis, ob eum majori lætitia affici, quam ob illos. Imovero, inquit Paulus, magni amoris hoc argumentum est. Non enim tam illius, quam vestra causa, sum delectatus. Unde etiam mox subdit : « Quia viscera ejus refecta sunt a vobis omnibus. » Non dixit, « Ipse : » sed, « Viscera ipsius ; » hoc est, charitas ea, qua vos complectitur. Quonam autem modo refecta sunt? Ab omnibus. Nam id quoque amplissimæ laudi ducendum est. « Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum. » Magna hæc laus habenda est, cum præceptor gloriatur. Ait enim : « Non » sum confusus. » Ob id gavisus sum, quod meliores extitistis, ac rebus ipsis verba mea comprobastis. Ex quo mihi duplex ornamentum comparatum est, tum quia vestra virtus altius provecta est, tum quia minime a veritate aberrasse visus sum. « Sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita » et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est[1]. » Hoc loco aliud quoque subindicat. Quemadmodum, inquit, apud vos omnia de Tito vere locuti sumus; verisimile enim est eum multas apud illos Titi laudes protulisse; sic vicissim ea, quæ de vestris laudibus a me ad Titum dicta sunt, vera comperta sunt. « Et viscera ipsius abundantius in vo» bis sunt[2]. » His verbis jam eum commendat, ut magno

[1] 2 Cor. VII, 14. — [2] Ibid. 15.

amore inflammatum, atque ipsis devinctum. Non enim dixit: « Charitas ipsius, » sed, « Viscera ipsius. » Deinde ne assentari videatur, ubique amicitiæ causas affert: tum ne, uti jam dixi, in adulationis suspicionem incidat, tum ut eos ad virtutem acrius incitet, laudem ad eos referens, atque ostendens eos esse, qui tantæ benevolentiæ initium atque argumentum Tito injecerint. Nam cum dixisset: « Viscera ejus abundantius sunt ad vos, » subjungit: « Re» miniscentis omnium vestrum obedientiam. » Hoc autem Titi quoque gratum animum erga homines de se bene meritos ostendit, ut qui eos omnes animo complexus rediisset, perpetuaque memoria circumferret, atque et ore et mente versaret. Corinthios etiam majorem in modum ornat, quod ipsum ita sibi devinctum dimisissent. Mox obedientiam etiam ipsorum exponit, ut eorum studio stimulos addat. Unde et subnectit hæc verba: « Quomodo cum ti» more et tremore suscepistis eum. » Non modo cum charitate, sed etiam cum summo honore. Vides-ne quomodo duplicis virtutis testimonium ipsis tribuat: quod et ut patrem eum amarent, et ut antistitem metuerent: nec metu eorum benevolentiam obscurante, nec benevolentia metum solvente? Atque id est quod superius dicebat: Quod secundum Deum contristati estis, quantam in vobis operatum est sollicitudinem, sed timorem, sed desiderium? « Gaudeo » igitur quoniam in omnibus confido in vobis[1]. » Vides-ne quomodo ob ipsos magis gaudeat? Quoniam, inquit, præceptori vestro dedecori minime fuistis, nec testimonio meo indignos vos reddidistis. Proinde non tam ob Titum lætabatur, quod tantum honorem accepisset, quam ob eos, quod tantum grati animi specimen edidissent. Nam ne illius potius amicitia ductus, in lætitia versari videatur, vide quomodo hic quoque causam afferat. Ut enim supe-

[1] 2 Cor. VII, 16.

rius dixit : Quod si quid de vobis gloriatus sum, non sum confusus : sic etiam hoc loco, « Quoniam in omnibus con- » fido in vobis. » Sive objurgatio adhibenda sit, non timeo, ne vos a me separemini; sive gloriandum sit, non vereor ne redarguar; sive vos, ut morigeros, sive ut charitate, aut etiam zelo præditos, laudandos habeam, confido de vobis. Edixi ut excinderetis, et excidistis; edixi ut reciperetis, et recepistis. Dixi coram Tito vos magnos quosdam et admirandos viros esse, magistrosque vereri nosse : hæc rebus ipsis vera esse demonstrastis. Nec perinde ille hæc ex me didicit, ut ex vobis. Quocirca ingenti vestri amore incensus ad me reversus est : quod plura exhibueritis, quam verba mea ferrent. « Notam autem vobis facio, fratres, gra- » tiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ[1]. »

II. Postquam eos laudibus extulit, admonitionem rursus adhibet. Ideo enim objurgationi laudes admiscuit, ne ab objurgatione ad monendum delapsus, minus acceptam orationem redderet, verum lenitis prius ipsorum auribus, ita sibi viam ad monendum pararet. Vult enim de eleemosyna verba facere. Unde etiam prius dixit : « Gaudeo quod » in omnibus confido in vobis. » Nimirum ab iis, quæ jam egregie præstiterant, ad hoc promptiores reddens. Nec vero protinus dixit : Eleemosynam igitur date : sed animadverte sagax ipsius consilium, quomodo eminus atque ab alto orationem præmuniat. « Notam enim, inquit, vo- » bis facio gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedo- » niæ. » Gratiam id vocat, ne animis efferantur : ac res aliorum narrans id agit, ut dum alios laudat, diligentiores hos efficiat. Ac duas, imo tres Macedonibus laudes tribuit; quod tentationes strenuo animo perferrent; quod egentibus opem ferre nossent; quod quamvis ipsi inopia laborarent, munificentiam tamen in eleemosynis exhiberent.

1 2 Cor. VIII, 1.

Nam illis suæ quoque facultates ereptæ fuerant. Idque significabat, cum in Epistola, quam ad ipsos scribebat, diceret : « Vos enim imitatores facti estis Ecclesiarum Dei, » quæ sunt in Judæa, quoniam eadem passi estis a contri» bulibus vestris, quæ illi a Judæis [1]. » Audi jam quibus postea verbis utatur, cum ad Hebræos scribit : « Nam et » rapinam vestrorum bonorum cum gaudio suscepistis [2]. » Gratiam porro hanc rem vocat, non solum ut eos in modestia contineat, sed etiam ut illos excitet, nec invidiosam orationem reddat. Quocirca fratrum quoque nomen adjunxit, ut livorem omnem succidat. Eximiis enim laudibus Macedones ornare parat. Audi quippe quid de iis prædicet. Nam cum dixisset : « Notam vobis facio gratiam » Dei, » non dixit, « Quæ data est in hac vel in illa civitate : » verum universam gentem laudibus ornat dicens : « In Ecclesiis Macedoniæ. » Mox ipsam quoque gratiam declarat. « Quoniam in multo experimento tribulationis » abundantia gaudii ipsorum fuit [3]. » Vides-ne Pauli sagacitatem? Priore enim loco istud non dicit : quod volebat, sed alterum anteponit : ne consulto hoc facere videatur, sed ex altera verborum serie ad hoc venire. « In multo ex» perimento tribulationis. » Id quod ad ipsos quoque Macedones, cum ad eos scriberet, dicebat : « Imitatores facti » estis Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, » cum gaudio Spiritus sancti. » Et rursus : « A vobis etiam » diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, » et in Achaïa, sed etiam in omni loco vestra fides, quæ » est ad Deum, profecta est [4]. » Quidnam autem his verbis sibi vult : « In multo experimento tribulationis, abundan» tia gaudii eorum fuit? » Utrumque, inquit, mirum in modum ipsis contigit, et tribulatio, et lætitia. Ex quo incre-

[1] 1 Thess. II, 14. — [2] Hebr. X, 34. — [3] 2 Cor. VIII, 2. — [4] 1 Thess. I, 6-8.

dibile quidpiam nascebatur, quod tanta voluptatis ubertas et copia ex afflictione ipsis oriretur. Neque enim modo mœrorem illis nullum tribulatio pepererat, sed lætitiæ quoque ipsis causam præbuerat; etsi multa erat. His porro verbis utebatur, ut eos ad certamen ungeret, ac strenuos constantesque redderet. Non enim leviter vexati fuerant, sed ita, ut per patientiam virtus eorum explorata fuerit. Imovero, non, per patientiam, dixit, sed quod plus erat quam patientia, gaudium; nec gaudium simpliciter dicit, sed gaudii abundantiam. Ingens enim et quæ verbis explicari nequeat, lætitia in ipsis nata est. « Et altissima pau» pertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum. » Utrumque rursus hoc cum exuperantia. Quemadmodum enim multiplex gaudium, et gaudii abundantiam peperit : ita ex magna paupertate ingentes eleemosynæ opes ortæ sunt. Hoc enim his verbis significavit, « Abunda» vit in divitias simplicitatis eorum. » Neque enim ex donorum mensura, sed ex donantium animo liberalitas æstimatur. Quamobrem nusquam donorum copiam dicit : sed divitias simplicitatis eorum. Id autem perinde est ac si diceret : Non modo ipsis ad liberalitatem nihil impedimenti paupertas attulit : verum occasio ipsis fuit uberius largiendi, non secus ac tribulatio amplius gaudendi. Quo enim egentiores erant, hoc majori animi promptitudine largiebantur. Unde etiam magnopere eos laudat ac suspicit, quod in tanta egestate tantæ liberalitatis specimen dederint. « Altissima enim eorum paupertas, » id est, ingens atque ineffabilis, simplicitatem eorum demonstravit. At vero non dixit. « Demonstravit, » sed, « Abundavit : » nec item « Simplicitatem, » sed, « Divitias simplicitatis, » hoc est, quæ paupertatis magnitudini responderet; quin potius multo majorem liberalitatem præstiterunt. Tum hoc apertius etiam exponit, dicens : « Quia secundum vir-

» tutem testificor, » fide dignus testis ; « Et supra virtutem : » hoc est : Exuberavit in divitias simplicitatis eorum. Imo non per hoc tantum, sed et per ea, quæ sequuntur, id indicat. « Voluntarii enim fuerunt, » inquit. En alteram etiam amplificationem. « Cum multa exhortatione. » En tertiam ac quartam. « Obsecrantes nos [1]. » En quintam. Et quidem cum afflictione ac paupertate premerentur. Sexta hæc est. Septima, quod copiosissime dederint.

III. Postea, quia hoc potissimum apud Corinthios efficere studebat, ut libenter largirentur, in ea re præsertim immoratur, dicens : « Cum multa exhortatione : » et, « Obsecrantes » nos. » Non eos, inquit, rogavimus, sed ipsi nos. Quid autem, « Obsecrantes nos? Gratiam et communicationem ministerii, » quod fit in sanctos. » Vides-ne rursus quo pacto rem amplificet, insignibus nominibus eam nuncupans? Quia enim illi spirituum studiosi erant, gratiam id appellat, ut ad eam accurrerent : ac rursus communicationem, ut intelligerent se non tantum dare, sed etiam accipere. Hoc itaque, inquit, a nobis precibus contendebant, ut hujusmodi ministerium susciperemus. « Et non sicut speravimus. » Hæc verba tum ad largitionis amplitudinem, tum ad calamitates refert. Nunquam fore speravissemus, inquit, ut, cum in tanta calamitate ac paupertate versarentur, nos etiam urgerent, ac tantopere obsecrarent. Ad hæc, qua sollicitudine in reliqua vita excolenda uterentur, his verbis declaravit : « Sed se ipsos primum dederunt Domino : deinde » nobis per voluntatem Dei [2]. » In omnibus enim eorum obedientia expectationem nostram superavit. Nec enim, quia egentibus dabant, idcirco aliarum virtutum curam abjiciebant : sed se ipsos Domino primum obtulerunt. Quid autem est, « Domino semetipsos dederunt? » Hoc est, consecrarunt : probati in fide extiterunt : animi magnitu-

[1] 2 Cor. VIII, 4. — [2] Ibid. 5.

dinem in tentationibus adhibuerunt : moderationem, facilitatem, charitatem, studiumque in aliis omnibus virtutibus atque alacritatem præ se tulerunt. Quid his verbis sibi vult : « Et nobis ? » hoc est, obedientes se nobis præbuerunt ; dilexerunt, paruerunt : ut et Dei leges implerent et charitatis vinculo nobiscum astringerentur. Ac perpende, quomodo hic quoque eorum intentissimum studium ostendat, dicens : « Semetipsos dederunt Domino. » Non, inquit, partim Deo, partim mundo obedierunt : sed omnia Deo, atque etiam se ipsos totos ei dederunt. Neque enim ob piam largitionem arrogantia elati sunt : verum cum ingentem prius humilitatem, ingentem obedientiam, et honorem, magnam philosophiam exhibuissent, ita demum eleemosynam elargiti sunt. Quid porro his verbis significatur, « Per voluntatem Dei ? » Quoniam dixerat : « Semet- » ipsos nobis dederunt, » non, inquit, humano affectu, sed secundum Dei voluntatem hoc fecere. « Ita ut rogare- » mus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita et perficiat in » vobis gratiam istam [1]. » Et quænam est hæc verborum series ? Egregia sane ac cum iis, quæ præcesserunt, pulchre cohærens. Quoniam enim, inquit, eos in omnibus, hoc est, in tentationibus, in eleemosynis, in nostri amore, ac reliqua vitæ puritate, acres ac ferventes esse comperimus ; ut vos quoque ipsorum virtutem adæquetis, Titum misimus. Id enim his verbis indicavit, etsi non ita sit locutus. Ac consideres velim amoris magnitudinem. Ab illis, inquit, cum rogáremur, et obsecraremur, de vobis solliciti eramus, nimirum ne ab illis vinceremini. Quæ etiam nobis mittendi Titi causa fuit, ut hinc quoque excitati et commonefacti, Macedonas æmularemini. Etenim illic erat Titus, cum hæc Epistola scriberetur. Ostendit autem eum jam ante Pauli cohortationem hoc facere cœpisse, cum

[1] 2 Cor. VIII, 6.

ait : « Quemadmodum ante cœpit. » Unde etiam mirificis laudibus eum afficit, tum in exordio; sic loquens : « Eo » quod non invenerim Titum fratrem, non habui requiem » spiritui meo [2]; » tum hoc loco per omnia hæc verba quæ de eo habuit : ac denique per hoc ipsum. Neque enim exigua laus est, incipere, quippe quæ ferventem animum indicet. Ideoque illum misit, ex Titi præsentia magnum illis ad largitionis studium calcar addens. Ac propterea laudibus eum extollit, ut eum Corinthiis vehementius conciliet. Nam et istud magnum ad persuadendum pondus habet, cum is qui monet, benevolo animo est. Pulchre autem semel, et iterum, ac tertio, eleemosynæ mentionem faciens, gratiam eam vocat. Nunc enim ait : « Notam autem » vobis facio, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Eccle- » siis Macedoniæ : » nunc, « Voluntarii fuerunt, cum multa » oratione obsecrantes nos gratiam et communicationem; » ac rursus : « Ut quemadmodum prius cœpit, ita et perfi- » ciat in vobis gratiam istam. » Etenim ingens bonum ac Dei donum hoc est, quod si præstetur, Deo ipsi nos, quantum fieri potest, similes efficiat. Hoc enim potissimum homo est. Unde etiam hominis indicium quidam dicens, hoc posuit.

IV. Magna res est, inquit, homo, ac magni pretii vir eleemosynæ studiosus. Major hæc gratia est, quam mortuos ad vitam revocare. Christum enim fame laborantem alere multo præstantius est, quam in nomine Jesu a morte ad vitam homines excitare. Illic enim Christo beneficium das : hic ille tibi. Porro non iis, qui beneficium accipiunt, sed iis qui dant, merces est constituta. Etenim in miraculorum editione debitorem te Deus habet : in eleemosyna autem tu Deum tibi obstrictum habes. Eleemosyna vero tum demum est, cum tu alacri animo, cum large et co-

[2] 2 Cor. II, 13.

piose tribuis : cum te ipsum, non dare, sed accipere existimas : cum, ut beneficium accipiens, et quæstum faciens, ac non tanquam perdens largiris. Nam hoc ne beneficium quidem censendum fuerit. Qui enim inopiam alterius sublevat, is læto animo esse nec moleste ferre debet. Annon absurdum fuerit, si, cum alterius mœrorem discutias, mœreas ipse? Neque enim ipsi jam eleemosynæ nomen reliquum facis. Nam si idcirco mœres, quod alterius mœrorem depuleris, extremæ cujusdam crudelitatis ac feritatis argumentum edis. Præstat enim non depellere, quam ita depellere. Quid autem omnino est, o homo, quod mœres? An ne aurum tuum minuatur? Si hoc animo es, prorsus ne des quidem. Nisi tibi in cœlis aurum tuum multis partibus augeri confidis; ne tribuas. At hic vicem tibi rependi postulas? Quid ita? Sine eleemosynam eleemosynam esse, non negotiationem. Sane multi in hac quoque vita receperunt: verum non ita receperunt, quasi superiores iis futuri, qui hic nihil acceperunt. Quin potius nonnulli ex illis, ut imbecilliores, quia futuris bonis non admodum alliciebantur, hic receperunt. Et sicut helluones et imperiti homines, ventrisque mancipia, ad regiam mensam acciti, congruum tempus, puerorum more, minime expectantes, voluptatem suam labefactant, antevertentes ipsi, vilioribus epulis sese ingurgitant: ita hi quoque qui in hac vita bona quærunt et accipiunt, futuræ mercedem minuunt. Ita-ne vero tu, cum pecuniam fœnori das, sortem tuam longo post tempore recipere cupis, ac fortasse ne recipere quidem; ut ex mora fœnus tibi augeatur : hic contra statim exigis, idque cum non hic, sed illic perpetuo futurus sis : non hic judicium subiturus, sed illic causam dicturus? Et quidem si tibi quispiam ædes illic appararet, ubi commoraturus minime esses, contumeliæ id duceres : nunc autem hic dives esse studes, unde

ante vesperam quoque fortasse migrandum tibi est? Ante fugit nos in aliena regione tanquam hospites et advenas versari? An nescis advenas ea esse conditione, ut tum ejiciantur, cum minime id expectant, et opinantur? Id quod nobis usuvenit. Ac propterea quidquid extruxerimus, hic relinquimus. Neque enim sinit nos Dominus ea nobiscum hinc efferre, sive domos condiderimus; sive prædia emerimus, sive mancipia, sive vasa, sive aliud quidpiam ejusdem generis. Nec vero te duntaxat minime sinit ea tecum efferre : sed ne mercedem quidem tibi assignat. Prædixit enim tibi ac denuntiavit, ne ædifices atque consumas aliena, sed tua. Quid igitur causæ est, cur relictis tuis, in alienis operam naves, et sumptus facias : ut sic et laborem et mercedem perdas, et extremas pœnas subeas? Ne quæso, hoc committamus : verum quia natura advenæ sumus, animo quoque ac voluntate simus : ne alioqui illic advenæ simus, atque contempti et abjecti. Nam si cives hic effici in animum induxerimus, nec hic cives erimus, nec illic. Sin autem hic advenæ esse perseveraverimus, atque ita, ut advenas decet, vitam degamus, civium libertatem ac fiduciam, et in hac et in futura vita consequemur. Vir quippe justus, etiamsi nullas opes habeat, tamen, et hic in omnium bonis, tanquam in suis, versabitur : et ad cœlum profectus, æterna tabernacula sua conspiciet : ac neque hic injucundi quidquam perpetietur; nec enim quisquam eum, qui terram universam pro civitate sua habeat, peregrinum facere poterit; et patriæ suæ restitutus, veras opes accipiet. Ut igitur, et hujus, et illius vitæ bona lucremur, facultatibus nostris, ut par est, utamur. Sic enim fiet, ut cœlorum cives simus, et multa libertate ac fiducia perfruamur : qua utinam nobis omnibus frui contingat, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui sit una cum Patre et Spiritu sancto, honor, imperium, et gloria, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

CAPUT VIII.

Sed ut in omnibus abundetis fide et sermone, et scientia, et omni sollicitudine[1].

I. Vide quomodo rursus ad laudes cohortationem adjungat : ut eorum animos ad majores laudes excitet. Nec dixit : « Ut detis, » sed, « Ut abundetis in fide » donorum spiritualium, « Et sermone, » sapientiæ ; « Et scientiæ, » dogmatum fidei, « Et omni sollicitudine, » hoc est, studio cæterarum virtutum. « Insuper et charitate vestra in nos ; » de qua prius locutus sum, et cujus demonstrationem feci. « Ut et in hac » gratia abundetis. » Vides eum ideo ab illis laudibus exorsum esse, ut via progrediens, eos in his quoque ad idem studium pertraheret. « Non quasi imperans dico. » Vide quomodo assidue illis indulgeat, quomodo minime gravem ac violentum et imperiosum se præbeat. Imovero utrumque his verbis complectitur; et minime molestus est, et necessitatem non inducit. Quoniam enim frequenter admonuit, ac Macedonas summis laudibus extulit, ne hoc coactionis speciem habere videatur, ait, « Non quasi imperans dico : » sed per aliorum sollicitudinem vestræ charitatis sinceritatem comprobans[2]. » Non ut dubitans; neque enim istud hoc loco significat ; sed probam eam efficiens ac declarans, et firmiorem reddens. Ob id enim his verbis utor, ut vos ad eamdem animi promptitudinem extimulem. Ideo studium eorum commemoro, ut animi vestri propensionem

[1] 2 Cor. VIII, 7. — [2] Ibid. 8.

illustrem atque excitem. Deinde hinc ad aliud quiddam majus delabitur. Neque enim ullum admonitionis modum prætermittit: verum omnia movet, ac quovis modo orationem tractat. Nam et per aliorum laudes eos cohortatus est, dicens: « Notam autem vobis facimus gratiam Dei, quæ » data est in Ecclesiis Macedoniæ; » et eos etiam ipsos laudando, cum ait: « Sed ut in omnibus abundetis, in ser- » mone, in scientia. » Hoc enim acrius hominem mordet, cum quis a se ipso vincitur, quam cum ab aliis. Postea denique ad id, quod admonitionis caput et coronis erat, se confert. « Scitis enim gratiam Domini nostri, quoniam » propter nos egenus factus est, cum dives esset: ut illius » inopia nos divites essemus[1]. » Cogitate, inquit, ac cum animis vestris reputate gratiam Dei: nec temere eam præterite, verum, quæ et quanta sit illius magnitudo, conjicite. Ita fiet, ut nullis vestris rebus parcatis. Ille gloriam suam exinanivit: ut vos, non illius opibus, sed egestate ditemini. Si adduci nequis, ut egestatem divitiarum efficientem esse credas, Dominum tuum cogita, et de ea re ambigere desines. Nisi enim ille pauper factus fuisset, tu dives minime extitisses. In quo illud mirandum est, quod paupertas opibus circumfluxit. Divitias porro hoc loco appellat pietatis cognitionem, peccatorum purgationem, justitiam, sanctificationem, ac mille alia bona, quæ nobis largitus est, ac largietur. Atque hæc omnia paupertatis beneficio nobis contigerunt. Cujus paupertatis? Quod carnem susceperit, atque homo factus sit, eaque pertulerit. Quanquam hæc ille minime debebat: cum tu contra ipsi debeas. « Et con- » silium in hoc do: hoc enim vobis utile est[2]. » Vide rursus quantam curam adhibeat, ne gravis ac molestus sit, atque his duabus rebus sermonem mitiget, dum ait: « Consilium » do: » et, « Quod vobis utile est. » Neque enim cogo ac vim

[1] 2 Cor. VIII, 9. — [2] Ibid. 10.

infero, inquit, neque ab invitis extorqueo : sed in his verbis, neque tam eorum, qui accipiunt, quam vestram utilitatem mihi propono. Deinde exemplum et ab ipsis sumit, non ab aliis; « Qui non solum facere, sed et velle prius » cœpistis ab anno superiore. » Vide quomodo ostendat eos ultro, ac citra cujusquam cohortationem, eo venisse. Quoniam enim hoc de Thessalonicensibus asseruerat, quod ultro, et cum magna exhortatione, ad eleemosynam se contulerant, vult jam ostendere hos idem quoque præstitisse. Ac proinde dixit : « Non solum facere, sed et velle ; » et non, « Cœpistis, » sed, « Prius cœpistis ab anno superiori. » Ad eadem ergo vos hortor, inquit, ad quæ antehac cum omni alacritate vos ipsos excitastis. « Nunc vero et facto » perfecistis. » Non dixit, « Fecistis, » sed, « Finem imposuis- » tis. Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis : » ita et fit perficiendi ex eo quod habetis[1]. » Ut præclara hæc virtus non intra animi promptitudinem consistat, sed etiam mercedem, quam opera afferunt, consequatur. « Si » enim voluntas prompta est, secundum id quod quis habet, » accepta est, non secundum id quod non habet[2]. » Vide sapientiam ineffabilem. Cum quosdam ostendisset, qui facultates suas in largiendo excederent, Thessalonicenses nimirum, eosdem hoc nomine collaudasset, dixissetque : Testimonium reddo eis, quod etiam supra virtutem ; quia secundum facultates jam hortatur, sinens exemplum partes suas agere ; norat enim admonitionem ad earumdem rerum imitationem non perinde animum excitare, ac zelum ; idcirco ait : « Si enim voluntas propria est, secundum id quod » habet accepta est, non secundum id quod non habet. » Ne timeas, inquit, quia illa dixi. Etenim mirificam illorum liberalitatem prædicabam : at Deus ea tantum expetit, quæ nostrarum virium sunt, secundum id quod quis habet, non

[1] 2 Cor. VIII, 11. — [2] Ibid. 12.

secundum id quod non habet. Vox enim εὐπρόσδεκτος, hoc loco idem indicat, quod ἀπαιτεῖται, id est, postulatur. Atque his verbis valde ipsos delinit, exemplo illo fretus, eoque magis illos alliciens, quod potestatem illis daret. Unde etiam subjunxit : « Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem » tribulatio[1]. »

II. Atqui Christus contrarium in vidua illa laudavit[2], quod videlicet victum totum suum profudisset, atque ex penuria sua tribuisset. Sed quia Corinthios alloquebatur, ubi esurire malebat; « Melius est enim mihi mori, inquit, » quam ut gloriam meam quis evacuet[3] ; » ob eam causam admonitionem suam temperat. Illos quidem, qui supra vires largiuntur, laudans : hos tamen, ut idem faciant, haud adigens. Non quod nollet : sed quia imbecilliores erant. Alioqui cur illos hoc nomine laudibus effert, quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii eorum fuerit, et altissima paupertas eorum superabundaverit in divitias simplicitatis eorum : et quod supra vires tribuerint? Annon perspicuum est, eum hos quoque ad earumdem virtutum studium incitare? Quocirca, etiamsi minora ipsis concedere videretur, hoc tamen eo consilio facit; ut ipsos, per illa ad hæc subvehat. Considera quippe quomodo per ea etiam, quæ sequuntur, id occulte astruat. Postquam enim his verbis usus est, subdidit, « Vestra abundantia » illorum inopiam suppleat. » Non enim superioribus tantum, sed etiam his verbis efficere studet, ut præceptum hoc leve ipsis esse videatur. Ac ne hinc quidem duntaxat, sed etiam a mercede rursus illud facilius reddit, ac magnificentius, quam pro eorum dignitate, loquitur dicens : « Ut » fiat æqualitas in præsenti tempore : et illorum abundan- » tia vestram inopiam suppleat[4]. » Quid autem est quod ait?

[1] 2 Cor. VIII, 13. — [2] Marc. XII, 44. — [3] 1 Cor. IX, 15. — [4] 2 Cor. VIII, 14.

Vos opibus floretis: illi vitæ integritate, et libertate ac fiducia erga Deum. Proinde de opibus quæ vobis redundant, ipsis autem desunt, eis impertite : ut de ea fiducia, qua ipsi abundant, vos autem indigetis, vicissim accipiatis. Vide quomodo occulte hoc astruxerit, ipsos supra vires, atque ex penuria dare debere. Si enim, inquit, de redundantia accipere vis, de redundantia quoque tribue. Si autem totum attrahere cupis, de penuria quoque ac supra vires præbe. At hoc quidem minime dixit : verum auditoribus cogitandum relinquit. Ipse autem id, quod sibi proponebat, ac temperatam admonitionem interim efficit, secundum id quod apparebat subjungens, ac dicens : « Ut fiat » æqualitas in præsenti tempore. » Quomodo æqualitas ? Vobis, atque illis mutuo, quæ utrisque redundant, tribuentibus ac quæ desunt supplentibus. At enim quæ est ista æqualitas pro carnalibus spiritualia rependere ? Multo enim præstantiora hæc sunt, quam illa. Quo pacto igitur æqualitatem vocat? Nimirum vel quantum ad redundantiam et inopiam, vel quantum ad præsentem duntaxat vitam attinet, hanc æqualitatem fieri dicit. Ob id enim cum dixisset, « Æqualitas, » subjunxit : « In præsenti tempore. » Hæc autem dicebat, tum ut divitum arrogantiam comprimeret : tum ut ostenderet post discessum ex hac vita spiritales homines præstantiore conditione fore. Etenim in hac vita æqualitate magna omnes fruimur : at tum magna distinctio erit, ac summa præcellentia, justis solem splendore superantibus. Postquam eos non tantum dare, sed etiam majora vicissim accipere demonstravit ; alia quoque ratione alacres eos ad dandum efficere molitur, illud ostendens, quod ne si sua quidem aliis non impertiverint, quidquam tamen amplius habituri sint, etiamsi omnia domi congesta habuerint. Ac veterem historiam profert, ad hunc modum loquens : « Sicut scriptum est : Qui multum, non abundavit : et qui

» modicum, non minoravit[1]. » Hoc autem in manna contigit. Nam et qui amplius, et qui minus collegerant, eamdem mensuram habere comperiebantur : Deo hac ratione inexplebilem aviditatem coërcente. Hoc porro dicebat Paulus: tum ut ob ea, quæ tum contigerunt, Corinthiis metum injiceret : tum ut eos dehortaretur, ne plus habendi cupiditate usquam tenerentur, nec quod minus haberent, angerentur. Hoc nunc quoque videre est in rebus humanis, neque in manna tantum. Nam cum omnes unum tantum ventrem expleamus, unum vitæ cursum conficiamus, et uno tantum corpore cooperiamur; nihil profecto, nec amplius diviti ex opum affluentia, nec minus pauperi ex egestate futurum est. Cur ergo paupertatem formides, cur opes expetas ? Timeo, inquies, ne cogar ad aliorum ostia venire, et stipem petere. Multos quippe assidue sic precantes ac dicentes audio. Ne me eo redigi sinas, ut hominum auxilio opus habeam : et hæc audiens ingentem risum edo ; puerilis siquidem est hic metus. Nullus enim dies, nulla, ut ita dicam, res est, in qua alii aliis non indigeamus. Itaque inconsiderati atque arrogantia tumentis animi hæc verba sunt, nec rerum naturam perspicue agnoscentis. Annon cernis nos omnes aliorum ope carere non posse ? Nam et artifice miles opus habet, et artifex mercatore, et mercator agricola, et servus libero, et herus servo, et pauper divite, et dives paupere, et qui nihil operis facit, eo, qui eleemosynam præbet, et qui præbet, eo qui accipit. Etenim is, qui eleemosynam accipit, rem necessariam, et omnium præstantissimam explet. Nisi enim pauperes essent, salus nostra magna ex parte eversa esset, ut qui, ubi pecunias serere possemus, non haberemus. Ex quo fit, ut pauper, qui omnium minime utilis esse videtur, omnium maxime sit utilis. Quod si alterius ope indigere turpe est, nihil aliud

[1] 2 Cor. VIII, 15, ex Exod. XVI, 18.

reliquum est, quam ut intereamus. Neque enim fieri potest ut vivat, qui hoc timet. At, inquis, elatum supercilium ferre nequeo. Ecquid alium arrogantiæ insimulans, te ipsum per hanc accusationem probro afficis? Arrogantis enim est hominis, superbi animi fastum ferre non posse. Ecquid vero hæc, quæ nihil æstimanda sunt, metuis? ad hæc contremiscis? ob hæc paupertatem reformidas? Nam si dives fueris, eo pluribus et vilioribus indigebis. Quo enim ad majores opes perveneris, eo magis te huic maledicto subjicies.

III. Ita quid preceris, nescis, dum opes eo petis, ut nullius opem desideres: ac si quis mare ingressus, ubi et nautis, et nave, et amplissimo apparatu opus est, vota faciat, ut nullius omnino hominis opera indigeat. Nam si vis nullo valde opus habere, paupertatem opta. Ita fiet, ut si cujuspiam ope indigeas, pro pane tantum aut veste indigeas. Quod si dives fueris, et pro agris, et pro ædibus, et pro pensionibus, et pro mercedibus, et pro dignitate, et pro vitæ præsidio, et pro gloria, et pro iis, qui imperium gerunt, opus his habebis; neque his tantum; sed et iis qui illis subsunt, et iis qui in urbibus, et iis qui ruri degunt, et mercatoribus, et cauponibus. Jam-ne perspicitis quam extremæ amentiæ hæc verba sint? Horrendum omnino esse censes, cujusquam ope indigere? Fieri omnino nequit, ut in hac re liber sis. Cæterum si tumultum fugere cupis, id enim licet, in tranquillum paupertatis portum confugiens, multiplicem negotiorum tumultum amputa, nec turpe esse statue altero opus habere. Hoc enim ineffabili Dei sapientia ita comparatum est. Nam si alii aliis opus habentes, necessitas illa non parit mutuam amicitiam; si nobis ipsis sufficeremus, annon immanes feræ essemus? Quocirca Deus vi ac necessitate nos invicem subjecit? et tamen quotidie mutuis offensionibus inter nos

collidimur. Quod si hoc frenum abscidisset, quis proximi amicitiam prompto animo appetiisset? Proinde nec turpe hoc esse ducamus, nec deprecemur, ac dicamus: Ne sinas nos alicujus auxilio opus habere: verum ita precemur: Ne sinas, cum in necessitate constituti sumus, preces nostras ab iis repudiari, a quibus juvari possumus. Non enim aliorum ope indigere grave est: sed aliorum facultates eripere. At nunc, pro hac quidem nunquam preces fudimus, nec diximus: Ne me sinas alienis bonis cupiditatis oculos adjicere: penuria autem premi, id nobis aversandum esse videtur. Atqui Paulus persæpe eguit: nec tamen id dedecori, sed ornamento ducebat, eosque quorum opera usus fuerat, laudibus efferebat dicens: « Quia » semel et bis in usum misistis[1]. » Et rursus: « Alias Ecclesias expoliavi, stipendium accipiens ad ministerium vestrum[2]. » Quocirca non ingenui, sed mollis ac degeneris et stulti animi est hoc nomine pudore affici. Nam ita Deo placet, ut alii aliis indigeamus. Ac proinde ultra modum philosophari ne stude. At, inquis, hominem eum ferre nequeo, qui crebro rogatus, precibus meis minime cedat. Et quomodo te Deus feret, a quo sæpe rogaris nec flecteris: et quidem rogaris de iis rebus, quæ tua intersunt? « Pro » Christo enim, inquit, legatione fungimur, tanquam Deo » obsecrante per nos: Reconciliamini Deo[3]. » Et tamen ipsius Dei servus sum, inquis. Quid tum? Cum enim tu, qui servus es, mero te ingurgites; ille autem, qui herus est, fame laboret, ac ne necessario quidem alimento fruatur, quidnam tibi præsidii servitutis nomen allaturum est? Imovero hoc te gravius onerabit, cum tu in ædibus, quæ triplex tabulatum habent, commoreris, ille ne commodum quidem tectum habeat: cum tu in mollibus stragulis conquiescas, illi ne cervical quidem præsto sit. At dedi,

[1] Philip. IV, 16. — [2] 2 Cor. XI, 8. — [3] Id. V, 20.

inquis : sed non est intermittendum hoc facere. Nam tum duntaxat tibi erit excusatio, cum, quod des, non habueris, ac rebus omnibus carueris. Quandiu autem habueris, etiamsi sexcentis dederis, sint autem alii qui fame laborent, nulla tibi excusatio suppetet. At vero, cum et frumentum claudis, et pretium auges, et inusitatas cauponandi rationes comminisceris, ecqua jam tibi salutis spes futura est? Esurienti gratis dare jussus es: at tu ne cum æquo quidem pretio das. Ipse tua causa tanta se gloria spoliavit : tu eum nec dignum ducis, cui panem impertias : verum cum canis tuus cibis distentus sit, Christus contra fame conficitur : cum famulus tuus ciborum copia disrumpatur, tuus contra illiusque Dominus necessario victu caret. Hæccine tandem amicorum sunt? Deo reconciliemini. Hæc enim inimicorum sunt, infestorumque hostium. Quocirca pudorem nobis ea omnia beneficia incutiant, quæ accepimus, atque accepturi sumus : ac si quis pauper accedat, opemque nostram imploret, magna cum animi benevolentia eum excipiamus, consolantes ipsum ac verbis erigentes : ut eadem ipsi tum a Deo, tum ab hominibus consequamur. « Omnia enim, quæ vultis ut faciant vobis » homines, et vos facite illis[1]. » Nihil grave, nihil molestum hæc lex habet. Quæ tibi fieri vis, inquit, hæc ipse facito. Æque sunt vices. Nec vero dixit : « Quæ non vultis vobis fieri, hæc ne quidem ipsi facite : » sed quod majus est. Illic enim a malis tantum abstinetur : hic vero bona quoque efficiuntur : atque hoc illo continetur. Nec dixit: « Hæc vos quoque velitis : » sed, « Facite illis. » Quidnam autem hinc lucri? In hoc Lex sita est et Prophetæ. Misericordiam tibi adhiberi vis? adhibe ipse. Veniam vis impetrare? ignosce ipse. Non vis male audire? male ne dixeris. laudari expetis? lauda ipse. Non vis tua tibi per injuriam

[1] Matth VIII, 12.

extorqueri? aliena ne eripe. Vides-ne quomodo virtutem naturale quoddam bonum esse ostenderit, nosque externis legibus ac magistris minime opus habere? In iis enim, quæ nobis a proximis nostris, vel accidere, vel non accidere volumus, nobismet ipsi legem imponimus. Quamobrem si, quod tibi fieri nolis, alteri facias, aut si quid tibi fieri velis, quod ipse minime facias, tuomet ipse te calculo condemnas, nec jam quidquam habes, quo excusari possis, velut, quæ facienda sint, ignorans. Ideo operam quæso demus, ut hanc per nos ipsos in animis nostris legem statuentes, ac perspicuas hasce et compendiosas litteras pervolventes, tales nos erga proximos nostros præbeamus, quales eos erga nos esse volumus: ut et præsenti tranquillitate fruamur, et futura bona consequamur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVIII.

CAPUT VIII.

Gratias autem Deo qui dedit eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi [1].

I. Rursus Titum laudat. Quoniam enim de eleemosyna sermonem habuerat, jam de iis quoque verba facit, qui pecunias ab ipsis accepturi ac deportaturi erant. Hoc enim ad hujusmodi collectionem, et ad augendam eorum, qui erogabant, alacritatem adjumentum afferebat. Nam qui

[1] 2 Cor. VIII, 16.

eorum, qui legendis ac suscipiendis pecuniis operam navant, integritati confidit, nec quid sinistri de accipientibus suspicatur, uberius copiosiusque erogare solet. Quod quidem, ut tunc quoque fieret, audi quomodo eos commendat, qui ad hoc munus obeundum perrexerant: inter quos principem locum Titus tenebat. Ideoque dicit: « Gratias » autem Deo, qui dedit eamdem sollicitudinem in corde » Titi. » Quid est, « Eamdem? » quam pro Thessalonicensibus quoque habebat: vel eamdem quam ego. Ac prudentiam Pauli animadverte. Dei beneficium hoc esse ostendit, proindeque ejus auctori gratias agit: ut hac quoque ratione animos eorum moveat atque incitet. Nam cum Deus illum excitarit, et ad vos miserit, ipse procul dubio per illum petit. Cavete igitur existimetis humanitus hoc contigisse. At unde liquet quod Deus ipsum cohortatus sit? « Quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum sol» licitior esset, sua voluntate profectus est[1]. » Vide quomodo eum ostendat, ad hoc ut partes suas obiret, nullius cohortatione opus habuisse. Et postquam Dei gratiam dixit, non sivit id totum Deo ascribi: ut sic eos ad majorem Titi amorem pertrahat, cum ait eum sua quoque sponte excitatum fuisse. Cum enim sollicitior esset, inquit, sua voluntate profectus est, hoc est, provinciam hanc præripuit: in thesaurum insiliit: suismet commodis consulere judicavit, operam vobis navando: tantaque in eo vis amoris erga vos fuit, ut ne cohortatione quidem nostra eguerit: quanquam fuit illa quidem a nobis adhibita: cæterum haudquaquam hinc ille, sed a se ipso, et a Dei gratia excitatus est. « Misimus autem etiam cum illo fratrem, cujus » laus est in Evangelio per omnes Ecclesias[2]. » Et quisnam est hic frater? Nonnulli his verbis Lucam significari putant: atque hoc dicunt propter eam historiam, quam litteris

[1] 2 Cor. VIII, 17. — [2] Ibid. 18.

mandavit. Alii Barnabam : prædicationem quoque non scriptam Evangelium nuncupat. Cur eorum nomina non scribit, sed Titum quidem nominatim declarat, et ab evangelicæ functionis societate appellat, quippe cujus opera tanto usui esset, ut ob ipsius absentiam non magnum quid efficere Paulus potuerit : Eo enim, inquit, quod Titum fratrem meum non invenerim, non habui requiem spiritui meo ; et ab ipsius erga eos amore : « Viscera enim ipsius, » inquit, abundantius sunt ad vos ; » et a diligentia, qua in hoc munus incubuit : Sua enim voluntate, inquit, profectus est, hos autem nec perinde commendat, nec nominatim citat ? Quid igitur dici potest ? Fortasse ipsi Corinthiis ignoti erant, ac proinde in prædicandis eorum laudibus quorum virtutis periculum nondum fecerant, non multum immoratur : verum hactenus de iis verba facit, quatenus ipsis ad commendationem, vitandamque sinistram suspicionem satis erat. Cæterum videamus, unde huic laudem texat. Unde igitur laudis argumentum petit ? Primum a prædicatione ipsum laudat, quod non solum prædicaret, sed etiam, ut par erat, et eo, quo conveniebat, studio. Neque enim dixit, quod Evangelium prædicaret ; sed, « Cujus laus est in Evangelio. » Ac ne in assentationis suspicionem veniat, non unum aut alterum aut tres, sed universas Ecclesias testes ipsi citat, dicens : « Per omnes » Ecclesias. » Deinde ab eorum quoque calculo, a quibus ordinatus fuerat, venerationem ipsi conciliat : quæ non parva res est. Ideo postquam dixit : « Cujus laus est in » Evangelio per omnes Ecclesias, » subjunxit : « Non solum » autem. » Quid sibi hæc volunt : « Non solum autem ? » Non, inquit, ideo tantum venerationem meretur, quod prædicationis laude floreat, atque ab omnibus commendetur : sed etiam, quod ab Ecclesiis nobiscum ordinatus sit. Ex quo mihi Barnabam significare videtur. Ac magnam

ipsius dignitatem indicat. Ostendit enim qua de causa ordinatus sit: « Comes enim, inquit, peregrinationis nostræ » in hanc gratiam quæ ministratur a nobis[1]. » Vides quot ipsum laudibus afficiat? In Evangelii prædicatione emicuit, deque ea re Ecclesias omnes testes habuit: ordinatus est a nobis ad eadem quæ Paulus præstanda: et ubique socius ipsi tam in tentationibus, quam in periculis extitit. Hoc enim peregrinatio subindicat. Quinam autem horum verborum sensus est, « In hanc gratiam, quæ ministratur » a nobis? » hoc est, in hoc, ut Verbum annuntiet, Evangeliumque prædicet: vel, ut in ratione pecuniaria operam navet. Imo utrumque his verbis mihi intelligi videtur. Subjicit postea: « Ad Domini gloriam, et alacritatem ves» tram. » Quæ verba hunc sensum habent. Postulavimus, inquit, ub ipse nobiscum eligeretur, atque ad hoc munus designaretur, ut sacrarum pecuniarum promus condus ac minister esset. Neque enim parva hæc dignitas erat; considerate enim, inquiebat Petrus, viros ex vobis boni testimonii septem[2], atque ab Ecclesiis, consentientibus totius populi calculis, creatus est. Quid autem hæc verba significant: « Ad gloriam Domini et vestram alacritatem? » Hoc est, ut et Dei gloria celebretur, et vos promptioribus animis sitis, cum probos eos esse perspexeritis, qui pecunias suscipiunt, nec quemquam esse, qui ullam de ipsis, ne falsam quidem suspicionem conflare possit.

II. Ideo tales viros conquisivimus: nec uni duntaxati d muneris commisimus: verum una cum eo ut hanc quoque suspicionem fugiat, Titum etiam misimus, et cum illo alium. Postea autem hæc ipsa verba exponens: « Ad glo» riam Domini et alacritatem vestram, » subdidit. « Devi» tantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ » ministratur a nobis[3]. » Quam tandem sententiam hic

[1] 2 Cor. VIII, 19. — [2] Act. VI, 3. — [3] 2 Cor. VIII, 20.

sermo habet? Dignam profecto Pauli virtute: et quæ ipsius curam et sollicitudinem, atque indulgentiam declarat. Ne quis enim, inquit, sinistri aliquid de nobis suspicetur, ac vel levissimam reprehensionis ansam adversum nos habeat, velut de commissa nobis pecunia aliquid intervertentibus, idcirco tales viros misimus, non unum duntaxat, sed et duos, et tres. Vides quo pacto ipsos ab omni suspicione vindicet, non solum quod Evangelium prædicent, aut quod ordinati fuerint, sed etiam, quod probitate præstent, ob idque ipsum ordinati sint: ne locus ullus suspicioni detur. Nec dixit: Ne vos vituperetis; sed: Ne quis alius. Atqui eorum causa hoc fecerat: idque his verbis indicavit, « Ad gloriam Domini, et alacritatem » vestram. » Cæterum eos perstringere non vult; sed alio modo ait: « Devitantes hoc facere. » Ac ne hoc quidem contentus, rursus ipsos per ea, quæ sequuntur, delinit, his verbis: « In hac plenitudine quæ ministratur a nobis;» atque ita id, quod grave erat, cum laudibus ponens. Ne dolerent ac dicerent: Habes-ne quod de nobis suspiceris? atque ita miseri sumus, ut de his rebus apud te in suspicionem veniamus? hinc objectioni medetur, inquiens: Multæ pecuniæ a vobis mittuntur: atque hæc plenitudo, hoc est, pecuniarum copia, satis magnam vim habet ad sinistram suspicionem in improborum animis ciendam; nisi cautionem adhibeamus. « Providemus enim bona non » solum coram Domino, sed etiam coram hominibus[1]. » Ecquid Paulo par esse queat? Non enim dixit: Pereat, atque ejulet, qui hujusmodi quidpiam suspicari in animum induxerit: donec me conscientia mea condemnet, hujusmodi suspiciones nihil moror. Sed quo imbecilliores ipsi erant, eo magis ad eos sese demittebat. Ægrotanti quippe non succensere, sed opem afferre oportet. Et qui-

[1] 2 Cor. VIII, 21.

dem, a quo peccato tam longe remoti sumus, quam ille ab ejusmodi suspicione? Nam ne si dæmon quidem fuisset, hoc beati illius viri ministerium suspectum habuisset. Et tamen ille, quamlibet ab hac præpostera suspicione procul dissitus, nihil non tamen agit ac molitur, ut ne umbram quidem illam iis relinquat, qui quoquo modo suspicari aliquid mali velint. Ac non modo accusationes fugit; sed etiam leves reprehensiones, ac nudas suspiciones. « Misi» mus autem cum illis et fratrem nostrum. » En rursus alium quoque adjungit, eumque non sine laude, calculoque tum suo, tum aliorum multorum. « Quem probavi» mus in multis sæpe sollicitum esse, nunc autem multo » sollicitiorem[1]. » Posteaquam eum ab his, quibus præditus erat, virtutibus laudavit, ab ea quoque, qua illos complectebatur, benevolentia eum laudibus vehit : quodque de Tito dixerat : « Cum sollicitior esset, sua voluntate pro» fectus est, » hoc de eo quoque prædicat dicens : « Nunc » autem multo sollicitiorem. » Paulus studii erga Corinthios, atque amoris semina prius in ipsorum animis inseverat. Ac demum eorum virtute declarata, Corinthios jam pro ipsis sic hortatur. « Sive pro Tito, qui est socius meus » et in vobis adjutor[2]? » Quid est, « Sive pro Tito? » Si quid dicere necesse est, inquit, hoc dicere habeo, quod socius meus est, et in vobis adjutor. Hoc enim est quod ait. Vel certe hoc vult : Si pro Tito aliquid feceritis, non vulgari cuipiam homini feceritis; socius quippe meus est. Quibus verbis cum eum laudare videatur, eos ipsos effert, ita affectos eos esse demonstrans, ut ad honorem alicui habendum satis ampla apud eos materia sit, ipsius socium esse. At hoc minime contentus, alterum quoque adjecit dicens : « In vobis adjutor. » Non utcumque adjutor : sed in iis rebus, quæ vestra intersunt, in vestro profectu atque in-

[1] 2 Cor. VIII, 22. — [2] Ibid. 23.

cremento, in amicitia, in studio erga vos; id quod ad eorum benevolentiam ipsi conciliandam maximam vim habebat. « Sive fratres nostri. » Sive de aliis, inquit, quidpiam audire vultis, hi quoque maximas apud vos æquissimasque commendationis causas habent. Nam et ipsi fratres vestri sunt, inquit, « Et Apostoli Ecclesiarum; » hoc est, ab Ecclesiis legati sunt; deinde quod omnibus præstat: « Gloria Christi. » Ad eum enim omnia ea referuntur, quæ in ipsos facta fuerint. Quocirca, si ipsos ut fratres excipere vultis, sive ut Ecclesiarum legatos, sive ut Christi gloriam vobis proponentes, multas erga eos benevolentiæ occasiones habetis. Nam pro Tito quidem hoc dicere habeo, quod socius quoque meus sit, vestrique amans: pro iis autem, quod fratres, quod Ecclesiarum legati, quod gloria Christi.

III. Vides-ne perspicuum hinc quoque esse, illos Corinthiis tum ignotos fuisse? Alioqui enim a quibus rebus Titum, ab iisdem etiam ipsos ornasset, nempe a benevolentia, quam erga eos haberent. Sed quia nondum ipsis noti erant: ut fratres, inquit, eos suscipite; ut Ecclesiarum Apostolos, denique ut ad Christi gloriam hoc facientes. Unde subjungit: « Ostensionem ergo quæ est charitatis vestræ et nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in facie Ecclesiarum[1]. » Nunc, inquit, planum facite quam me ipsi ametis, quamque ego rursus in vobis non frustra ac temere glorier. Hoc porro ita demum planum facietis, si ipsis charitatem præstiteritis. Postea terrorem quoque sermoni suo adjicit dices: « In facie Ecclesiarum; » hoc est, ad Ecclesiarum gloriam et honorem. Nam si ipsis honorem habueritis, Ecclesiis profecto, a quibus missi sunt, honor a vobis habitus erit. Neque enim ad eos duntaxat honor permanat: sed ad illos etiam, a quibus missi atque

[1] 2 Cor. VIII, 24.

ordinati sunt : et præ omnibus id ad Dei gloriam tendit. Nam cum eos, qui illi ministrant, honore afficimus, ad illum utique laus ea pervadit. In communi Ecclesiarum ; hoc est, in publico Ecclesiarum cœtu. Quod quidem non leve ducendum est. Magna quippe sacri conventus, hoc est, Ecclesiarum, vis ac potentia est. Animadverte quanta sit vis cœtus Ecclesiæ. Oratio Petrum e vinculis exemit[1] : Pauli os aperuit. Horum suffragium eos, qui ad spiritales dignitates veniunt, haud leviter exornat. Ac propterea is, qui ordinaturus est, illorum preces tum poscit, atque ipsi calculum suum addunt, acclamantque ea quæ norunt, qui mysteriis initiati sunt. Neque enim fas est coram profanis cuncta detegere. Interdum autem nihil inter sacerdotem interest, et eos quibus præest, velut cum tremenda mysteria percipienda sunt. Æque enim omnes ad ea admittimur : non sicut in Veteri Testamento, alia subditus edebat, nec plebi fas erat iis vesci, quibus sacerdos vescebatur. Nunc enim secus se res habet. Omnibus siquidem unum corpus, unum poculum proponitur. In precationibus quoque populum videris multum conferre. Etenim pro energumenis, et pro iis, qui in pœnitentia sunt, communes, et a sacerdote, et ab ipsis preces fiunt : atque omnes unam eamdemque precem concipiunt, precem, inquam, misericordia plenam. Rursus cum eos, qui sacrosanctæ mensæ participes esse nequeunt, a sacris septis arcemus, ineunda est altera oratio, in qua omnes æque humi jacemus, omnes æque consurgimus. Ad hæc cum pax danda, vicissimque accipienda est, omnes mutuo nos exosculamur. Jam in tremendis quoque mysteriis, ut sacerdos pro plebe, ita plebs pro sacerdote vota facit. Hæc enim verba : « Et » cum spiritu tuo, » nihil aliud, quam hoc, significant. Rursus ea oratio, qua Deo gratiæ aguntur, utriusque com-

[1] Act. XII.

munis est. Neque enim ipse solus gratias agit : sed etiam plebs universa. Nam cum prius illorum vocem sumpsit, atque illi assenserunt id digne ac juste fieri, tum demum gratiarum actionem auspicatur. Quid autem miraris, si cum sacerdote plebs interdum loquatur, cum etiam cum ipsis Cherubim, ac supernis virtutibus sacrosanctos illos hymnos communiter in cœlum mittat? Hæc porro cuncta eo a me dicuntur, ut unusquisque, etiam ex iis qui subsunt, advigilet : illudque intelligamus, nos omnes unum corpus esse, tantumque duntaxat inter nos differre, quantum membra a membris differunt : ac proinde ne omnia ad sacerdotes rejiciamus : quin potius nos Ecclesiæ totius, perinde ac communis corporis, cura afficiamur. Hoc enim et majorem securitatem affert : et majus virtutis incrementum vobis comparat. Audi quippe quomodo Apostolorum tempestate ipsi persæpe eos, quibus præerant, consilii socios adhibebant. Nam cum septem diaconos crearent, ad plebem prius retulerunt : et cum Petrus Matthiam, de ea re cum omnibus, qui tum aderant, tam viris quam mulieribus, agitavit. Neque enim hic qui præsunt, fastum præ se ferre debent; nec qui subsunt, servi habendi sunt : verum spirituale imperium est, hoc præsertim nomine superiores partes obtinens, quod pro vestræ salutis cura plures labores suscipiat, non autem quod plures honores requirat. Etenim omnes, ut domum unam, sic Ecclesiam habitare; ut unum corpus, ita affectos esse convenit. Sicut ergo et baptisma unum est, et mensa una, et fons unus, et creatio una, sic et pater unus. Cur ergo, disjuncti, et dissecti sumus, cum tot summæ conjunctionis vincula habeamus? Rursum enim eadem deplorare cogimur, quæ sæpenumero luctu prosecuti sumus. Luctu quippe dignus est hic rerum status, in quo alii ab aliis usque adeo abrupti sumus : cum contra corporis unius compagem imi-

tari nos oporteat. Sic enim a minore quoque, is, qui major est, lucri aliquid facere queat. Nam si Moses quidpiam, quod in rem esset, ex socero didicerit, quod non animadvertebat[1]: quanto magis in Ecclesia hoc usuvenire possit? Quid autem causæ est, cur, quod profanus homo perspiciebat, hoc spiritualem fugeret? Ut omnes qui tunc erant, hominem eum esse intelligerent, et in secando mari, et in effringenda petra Dei auxilio indigere, miraculaque ea, non humanæ naturæ, sed divinæ potentiæ ascribi debere. Nunc quoque, si quispiam parum utilem sententiam dixerit, surgat alter ac loquatur. Quod si quamvis inferior sit, aliquid tamen, quod ex usu sit, dicat, sententiam illius comproba: nec eum quamlibet abjectum asperneris. Neque enim quisquam horum tam a proximo suo distat, quam socer ille a genero Mose, qui tamen sermonem ipsius minime fastidivit: verum et consilium excepit, eique paruit, litteris quoque mandavit, nec ejusmodi rem historiæ prodere erubuit: ut multorum hominum fastum dejiceret, ob idque hæc tanquam in cippo insculpta reliquit, quod multis hanc historiam utilitati fore perspectum haberet. Ne ergo eos, qui optima dant consilia, etiamsi ex subditorum numero sint, et abjectæ sortis, contemnamus: nec quæ ipsi censuerimus, ea prorsus obtinere velimus: verum ut ea, quæ utilia visa fuerint, omnium calculis comprobentur. Plerique enim cæcutientium, multa clarius perspexerunt, quam qui acute cernebant, quod contentionem majorem ac studium adhibuissent. Nec vero dicas: Ecquid me in consilium vocas, si verbis meis non obtemperas? Non enim consultoris, sed tyranni hæ accusationes sunt. Nam qui consultor est, hoc solum in arbitrio suo habet, ut, quid censeat, dicat: quod si sententia alia conducibilior appareat; et

[1] Exod. XVIII.

ipse suam sequi velit; non jam consultorem, ut jam dixi, sed tyrannum agit. Ne igitur sic faciamus : sed animum ab omni fastu atque arrogantia eximentes, id spectemus, non ut ea solum, quæ ipsi decreverimus, stent; sed ut ea sententia, quæ conducibilior fuerit, valeat, etiamsi a nobis minime allata sit. Neque enim parum lucri hinc colligemus, etiamsi ipsi, quæ in rem sint, non reperiamus, si ea quæ ab aliis utilius animadversa fuerint, amplectamur : et magnam a Deo mercedem accipiemus, et inde maxime gloriam consequemur. Ut enim is, qui utilem sententiam dixit, sapiens; ita nos, qui eam complexi sumus, prudentiæ candorisque laudem feremus. Ad hunc modum, et domus, et civitates, et ad hunc modum Ecclesia gubernata, majoribus incrementis augebitur : nos quoque præsenti vita optime instituta, futuris bonis potiemur. Quibus utinam omnes potiamur per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi cui cum Patre et Spiritu sancto gloria sit imperium et honor, nunc et semper, et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIX.

CAPUT IX.

Nam de ministerio quod fit in sanctos, superfluum est mihi scribere ad vos[1].

I. Posteaquam tot verba de ea re habuit, ait : « Superfluum est mihi scribere ad vos. » Nec vero in hoc tantum ipsius prudentia enitet, quod, tam longa oratione habita, supervacaneum esse ait ad eos scribere : sed in hoc etiam,

[1] 2 Cor. IX, 1.

quod de eadem re rursus verba facit. Nam ea quidem, quæ paulo ante dixit, de iis dixit, qui pecunias susceperant, hoc videlicet agens, ut ipsi magno in honore haberentur. Ea vero, quæ de Macedonibus antea disserebat, nempe quod altissima eorum paupertas in divitiis simplicitatis eorum abundaret, cæteraque omnia, ad beneficentiam eleemosynamque spectabant. Et tamen, quamvis tam multa, et prius dixisset, et rursus dicturus esset, superfluum mihi est, inquit, scribere ad vos. Hoc porro eo facit, ut eorum animos alliciat. Pudet quippe hominem, qui ea existimatione est, ut ne consilio quidem egere videatur, mortalium de se opinioni imparem reperiri. Plerumque etiam, cum accusatione utendum est, ita facit, quædam prætermittens : hoc enim non parvam vim habet. Judex siquidem, accusatoris magnanimitatem perspiciens, nihil deinceps suspicionis habet. Id enim secum reputat, nullo modo fieri posse, ut qui, cum multa dicere in promptu haberet, tamen dicere supersederit, is falsa crimina confingat. Sic etiam plura suspicari suadet, quam ipse dixerit : sibique ipsi probitatis existimationem conciliat. Atque hoc, tum in consiliis, tum in laudibus facit. Postquam enim dixit : « Superfluum est mihi scribere, » vide quo pacto eos moneat. « Scio enim promptum animum vestrum, pro » quo de vobis glorior apud Macedones [1]. » Magnum est quod ipse novit; multo majus quod ad alios efferat. Majoris quippe hoc ponderis est. Non enim in tanta hominum multitudine dedecore affici voluissent. Vides-ne quam in monendo prudentiam adhibeat? Ab aliis, nempe a Macedonibus, eos cohortatus est. « Notam enim, inquit, facio vo» bis gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ. » Ab ipsis hortatus est, his verbis utens. Qui non solum facere, sed et velle cœpistis ab anno superiori. Tum a Domino

[1] 2 Cor. IX, 2.

quoque hortatus est, dicens: Nostis enim gratiam Domini nostri, quoniam propter vos egenus factus est, cum dives esset. Rursus ad firmum caput confugit, ab aliis exemplum petens. Zelotypum enim est mortalium genus. Et quidem par erat ut illi, Domini potius exemplo, ac deinde præmiorum spe moverentur; sed quia imbecilliores erant, hac potius ratione ipsos pertrahit. Neque enim quidquam est, quod tantum efficiat, quantum zelus. Ac velim animadvertas quam novo modo hoc invehat. Non enim dixit: « Hos imitemini : » sed quid? « Vestra æmulatio provocavit plurimos. » Quid ais? Aliquanto ante dicebas, quod voluntarie, et cum multa deprecatione, obsecrantes nos. Quomodo ergo vestra æmulatio? Ita est, inquit : non suasimus, non cohortati sumus : vos laudibus tantum extulimus, de vobis gloriati sumus : idque ad excitandos illos abunde fuit. Vides quomodo hos per illos, ac vicissim illos per hos excitet, atque zelotypiæ maximam laudem adjungat? Mox, ne animos illis attollat, orationem arte quadam castigantis more temperat, inquiens : « Vestra æmulatio » provocavit plurimos. » Perpende itaque quam turpe sit, eos ipsos, qui hujusce liberalitatis auctores aliis extiterunt, in hoc largitionis genere posteriores partes ferre. Ideo non dixit : « Illos imitemini : » neque enim tanto illos zelo inflammasset; sed quomodo? « Vestrum illi exemplum » secuti sunt : ne magistri, discipulis inferiores videamini. » Ac perspice quomodo, ut eos vehementius excitet atque incendat, cum iis se stare simulet, non secus atque in certamine quodam et contentione ad eorum partes se conferens. Ut enim superius dicebat : Voluntarii et cum multa exhortatione nos deprecantes, ad nos venerunt, ita ut Titum rogaremus, ut quemadmodum cœpit, ita et perficiat gratiam istam; ita hic quoque ait. « Idcirco misi

» fratres, ut ne quod gloriemur, evacuetur in hac parte[1]. » Vides-ne quam anxio ac trepido animo sit, ne ea quæ dixit, cohortationis tantum causa dixisse videatur, verum quia res ita se habeat, fratres, inquit, misi. Tantæ videlicet mihi propter vos curæ est, ne gloriatio nostra evacuetur. In quo ita se gerit Paulus, ut prorsus ad Corinthiorum partes sese adjungere videatur : tametsi revera omnibus æque consulit. Horum porro verborum hic sensus est : Magnopere propter vos glorior : apud omnes me effero, apud illos etiam me jactavi. Quocirca si procrastinetis, commune mihi vobiscum hoc dedecus erit. Atque hic quoque sermonem temperavit : adjecit enim : « In hac » parte ; » non omnibus in rebus. « Ut, quemadmodum » dixi, parati sitis. » Neque enim dixeram eos paratos fore : sed omnia jam prompta ac parata esse, nec quidquam jam ipsis deesse. Hoc igitur, inquit, reipsa comprobari volo. Postea animi anxietatem his verbis amplificat. « Ne, » si venerint Macedones mecum, et imparatos vos invene» rint, confundamur nos, ut non dicamus vos, in hac sub» stantia gloriationis[2]. »

II. Major incutitur pudor, cum quis per multos spectatores adhibet, et eos qui audierunt. Nec vero dixit : « Ma» cedones mecum duco, mecum enim illi ad vos se confe» runt : » ne hoc dedita opera facere videatur. Quonam autem modo? « Ne forte, si venerint Macedones ; » fieri siquidem potest ut veniant. Hoc quippe modo suspicionem omnem a se removet ; si alio modo dixisset, contentiosiores illos redditurus erat. Vide quomodo non tantum spiritualibus, sed humanis etiam rationibus eos impellat. Nam etsi me, inquit, haud magni ducitis, ac fidenti animo estis, ut a me veniam impetraturi : at certe Macedonas vobis animo proponite : ne forte, si veniant, ac vos offen-

[1] 2 Cor. IX, 3. — [2] Ibid. 4.

dant : non dixit, nolunt, sed imparatos, nondumque munere vestro plene perfunctos, etc. Quod si non confestim largiri, turpe est, nihil prorsus, aut certe minus, quam par sit, largiri, cujus tandem dedecoris sit, cogites licet. Postea leniter simul, atque feriendum accommodate, id quod hinc eventurum est, exponit his verbis : « Confundamur » nos, ut non dicamus vos. » Rursusque orationem reprimit, dicens : « In hac substantia gloriationis. » Non, ut ipsos segniores efficiat : sed ut ostendat eos, qui aliis virtutibus floreant, curare debere ut in hac quoque magna cum animi fiducia versentur. « Necessarium ergo existimavi ro» gare fratres, ut prius perveniant ad vos, et præparent » repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi » benedictionem, non tanquam avaritiam[1]. » Rursus istud alio modo repetit. Ac ne temere his verbis uti videatur, nullam aliam hujus itineris suscipiendi causam esse ait, quam ne ipsi pudore suffundantur. Vides ne jam, quomodo illa verba : « Superfluum est mihi scribere ad vos, » admonitionis exordium fuerint ? Perspicis quippe quot de hujusmodi ministerio verba fundat. Ad hæc illud quoque dicere licet, quod, ne secum ipse pugnare videatur, qui cum dixisset : « Superfluum, » tamen de ea re verba faciat, præterquam quod de celeritate ac munificentia promptitudineque animi disserit, per hæc illud etiam efficit. Hæc enim tria exigit : atque hæc quidem capita etiam in initio Epistolæ movit. Nam cum diceret : « In multo experimento » tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima » paupertas abundavit in divitias simplicitatis eorum[2], » nil aliud his verbis significabat, quam quod multum contulissent, et cum gaudio ac celeritate : ac munerum amplitudo non modo illos mœrore minime affecisset, sed ne illud quidem, quod in tentationibus versarentur, quod ta-

[1] 2 Cor. IX, 5. — [2] Id. VIII, 2.

men gravius erat, quam facultates suas impertire. Atque etiam in his verbis : « Se ipsos nobis dederunt ; » eorum animi promptitudinem magnamque fidem ostendit. Rursum autem eadem hic quoque tractat. Quoniam enim liberalitas et hilaritas fere inter se pugnant, atque is quidem, qui multum tribuit, sæpe mœrore afficitur ; hic contra, ne doleat, parcius tribuit, vide quonam pacto, et cum ea, quæ ipsum decebat, prudentia utriusque curam gerat. Non enim dixit : Pauca lubenti animo dare præstat, quam multa invito : quandoquidem utrumque volebat, ut et multum, et libenter tribuerent. Quomodo? « Ut præpa- » rent vestram benedictionem paratam esse sicut benedic- » tionem, et non tanquam avaritiam. » Prius ab eo, quod jucundius ac levius erat, auspicatur, ut ne inviti largiantur. Benedictio enim est, inquit. En quo pacto inter cohortandum enascentem statim fructum ostendat : eosque qui tribuunt, benedictione refertos esse. Dicti quoque suavitate eos illexit. Nemo enim mœsto animo benedictionem impertit. Ac ne hoc quidem contentus, addidit : « Non tan- » quam avaritiam. » Ne existimetis, inquit, nos eam, ut avaros, accipere ; sed ut benedictionis auctores vobis simus. Avaritia enim eorum est, qui inviti tribuunt : ac proinde qui eleemosynam invitus confert, avaritiam dat, non benedictionem. Postea ab hoc rursus ad illud transit, nimirum ad hoc, ut prolixe ac munifice tribuant. « Hoc » autem dico, » hoc est, cum hoc illud quoque dico, quale illud : « Qui parce seminat, parce et metet ; et » qui seminat, in benedictionibus de benedictionibus et » metet [1]. » Non dixit : « Modice, » sed mitiore vocabulo utens, « Parce. » Quin semen quoque hanc rem appellavit, ut statim tibi ob oculos sese merces objiciat : ac messem cogitans plura te accipere, quam dare

[1] 2 Cor. IX, 6.

intelligas. Proinde non dixit : « Qui dat, sed qui seminat. » Non item : « Si vos seminaveritis : » verum in genere hoc extulit. Non denique « Largiter ; » sed quod multo majus, « In benedictionibus. » Tum rursus ad illud, quod suavitatem habebat, se recipit, dicens : « Unusquisque prout destinavit in corde suo. » Magis enim liberam quis facultatem nactus, aliquid facit, quam necessitate adactus. Unde etiam in hoc immoratur. Postquam enim dixit : « Sicut destinavit, » subjecit, « Non ex tristitia aut ex necessitate. » Ac ne id quidem ipsi satis fuit : verum a Scriptura quoque testimonium affert, dicens : « Hilarem enim datorem diligit Deus [1]. » Vides quam assidue hoc ponat : « Non ut imperans dico. » Et, « Consilium hic do : » et, « Ut benedictionem, ac non tanquam avaritiam. « Ac rursus : « Non ex tristitia, neque ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. » In quibus verbis per hilarem, munificum mihi significare videtur : tametsi hoc consilio vocem hanc assumpsit, ut ad prompto animo tribuendum impellat. Quia enim Macedonum exemplum, aliaque omnia ad inducendam largiendi amplitudinem sufficiebant, idcirco de ea haud multa verba facit, verum hortatur, ut ne inviti tribuant. Nam si virtutis opus est, quidquid autem necessitate fit mercedem aufert, jure id insinuat. Nec tantum monet : sed etiam, quod perpetuo facit, vota adhibet, dicens : « Potens autem est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis [2]. »

III. Per hujusmodi precem, cogitationem eam amolitur, quæ hujusmodi munificentiæ occurrere solet, ac nunc quoque plerisque impedimento esse. Complures enim eleemosynam dare pertimescunt, dicentes : Ne forte in paupertatem incidam, ne forte aliorum auxilio opus habeam. Ut igitur hunc metum solvat votum adjungit di-

[1] 2 Cor. IX, 7. — [2] Ibid, 8.

cens : « Potens est Deus omnem gratiam abundare facere » in vobis. » Non simpliciter dixit : « Implere, sed, abundare » facere. » Quid autem est gratiam abundare facere? Hoc est, tot tantisque opibus vos cumulare, ut munificentia copiosissime uti possitis. « Ut in omnibus omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum [1]. » Vide quomodo ipsius precationi magna insit philosophia. Non opes ac redundantes facultates illis optat, verum « Omnem sufficientiam. » Neque hoc tantum mirabile in illo est, sed quod, ut superfluum non apprecatur ; ita nec premit nec cogit illos, ipsorum infirmitati se attemperans, ut ex paucis residuis pecuniis largiantur ; sed precatur ut quantum satis sit, habeant : simulque illud ostendit, beneficiis divinitus acceptis non abutendum esse. « Ut abundetis, » inquit, in omne opus bonum. » Ideo, inquit, hæc peto, ut aliis quoque tribuatis. Nec dixit : « Tribuatis, sed, abundetis. » Nam in carnalibus quidem, quantum sat sit, ipsis petit : at in spiritualibus, ut etiam abundent, postulat, non in eleemosyna tantum, sed etiam in omnibus aliis rebus : nempe : « In omne opus bonum. » Postea consultorem ipsis Prophetam adhibet, quæsito ejusmodi testimonio, quo ad munificentiam excitentur : aitque : « Sicut scriptum est : » Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi [2]. » Hoc est id quod aiebat : « Ut abundetis. » Hoc enim verbum, dispergere, nil aliud indicat, quam copiose largiri. Etsi enim ipsa non manent : ea tamen, quæ ex ipsis oriuntur, manent. Hoc namque mirabile est, quod, quæ asservata pereunt, eadem cum disperguntur, manent, et quidem in perpetuum. Per justitiæ porro vocabulum hoc loco benignitatem intelligit. Justos quippe homines efficit, peccata ignis in modum assumens et conficiens, cum largissime profunditur. Quocirca ne parce nos gera-

[1] 2 Cor. IX, 8. — [2] Ibid. 9, ex Psal. CXI, 9.

mus : sed plena confertaque manu seramus. Annon perspicis quanta histrionibus ac scortis largiantur? Dimidiam saltem eorum Christo tribue, quæ illi saltatoribus tribuunt. Tantum saltem fame laboranti præbe, quantum illi, ambitione ducti, scenicis impertiunt. Illi etenim scortorum corpus infinito etiam auro convestiunt : at tu ne tenui quidem veste Christi carnem obvolvis, idque cum nudam eam cernas. Quanam hoc venia dignum esse queat? quod non supplicii genus hoc meretur: cum ille in eam, quæ ipsi exitio atque infamiæ est, tot munera conferat, tu contra ne minimum quidem ei, qui te servat clarioremque efficit? Verum in ventrem quidem, ac temulentiam, et luxuriam sumptus faciens nusquam paupertatis meministi : ac si sublevanda cujuspiam paupertas est, quovis egentior existis. Atque ita affectus es, ut parasitos et assentatores alens, perinde oblecteris, ac si e fontibus sumptus haurires : cum autem pauperem uspiam cernis, tum tibi paupertatis metus ingruit. Ideo et a nobis ipsis, et ab aliis tandem condemnabimur, necnon ab iis qui virtute floruerunt, et a peccatoribus. Dicturus est enim tibi : Quare in rebus honestis non perinde munificus extitisti? Verum ille quidem, cum meretrici daret, nihil horum secum reputabat; tu vero Domino tribuens, qui te sollicito animo esse vetuit, metu ac tremore totus concuteris? Et qua tandem venia dignus esse queas? Nam si homo acceptum beneficium non negligit, sed gratiam rependit : multo utique magis Christus gratiam relaturus est. Etenim qui ne beneficio quidem ullo accepto, largitur, annon idem, cum acceperit, vicem relaturus est? Quid ergo, inquies, cum nonnulli multis impensis factis, aliorum ope atque auxilio opus habeant? Tu mihi eos commemoras, qui facultates omnes suas expenderunt, cum tu ne obolum quidem impertias. Pollicere prius te bona omnia tua expensurum, et tunc de

illis percontare. Dum tu tenax es, atque e tuis facultatibus paucissima tribuis, quid tu mihi istas excusationes prætendis? Neque enim te ad summum paupertatis verticem subvehimus: verum ut redundantia circumcidas, idque duntaxat, quod satis sit, expetas, postulamus. Id porro in eo situm est, ut ea tibi suppetant, sine quibus duci vita nequit. Ab his nemo te evellit, ne quotidianum victum prohibet: victum dico, non delicias; indumenta, non ornamenta. Quanquam etiam, si quis rem accurate expendat, hoc maxime voluptas est. Sic enim considera. Utrum horum potius in deliciis versari dixerimus, eum-ne qui oleribus vescitur, commodaque valetudine est, nec quidquam molestiæ patitur; an eum, qui Sybaritica mensa utitur (4), ac sexcentis morbis scatet? Lquet, profecto, quod illum. Itaque ne quid amplius requiramus, si in deliciis versari, et incolumi valetudine esse volumus: atque ea re sufficientiam definiamus. Et qui solis leguminibus vivere, ac sanitatem tueri potest, nihil præterea requirat. Qui autem imbecilliore valetudine est, atque olerum medicina opus habet, ab ea ne arceatur.

IV. Quod si quis adhuc infirmior fuerit, ac modico carnium adjumento opus habeat, ne eo quidem ipsi interdicemus. Neque enim hæc eo suademus, ut homines opprimamus, ac de medio tollamus: sed ut superflua circumcidamus. Superfluum porro est, quod necessarium usum excedit. Nam cum, hoc quoque remoto, sane atque honeste vitam transigere possumus, superflue procul dubio adjungitur. Hoc et in vestibus et in mensa, et in domo et in omnibus aliis consideremus: ac necessarium usum ubique quæramus. Nam quod superfluum est, id quoque inutile est. Cum tu operam dederis, ut mediocritate contentus sis, tum demum te, si viduam illam imitari volueris, ad ea, quæ his majora sunt, subvehemus? Neque enim

ad mulieris illius philosophiam adhuc pervenisti, quandiu id tibi curæ est, ut, quantum satis sit, habeas. Illa enim superius assumens, alimenta etiam sua deposuit. Num tu igitur de necessariis adhuc hæsitabis? Annon te pudet, a muliercula vinci, ac non modo illam imitando non assequi, sed ab ea magno intervallo superari? Nec enim illa his quibus vos, verbis usa est: Quid de me futurum est, si insumptis omnibus facultatibus eo redigar, ut aliorum auxilio opus habeam? verum libenter ac magnifice bona sua exuit. Nam quid de ea Veteris Testamenti vidua dicam, quæ Eliæ tempestate fuit[1]? Illa etenim non in paupertatis tantum, sed etiam in mortis periculum venerat, nec sui duntaxat, sed et filiorum. Neque enim fore expectabat, ut ab aliis acciperet: sed ut quamprimum interiret. Verum Prophetam vidit, inquies, atque hinc adducta est, ut liberalitate uteretur. Annon innumeros sanctos cernitis? Et quid sanctos dico? Imo ipsum Prophetarum Dominum stipem petentem videtis: &c ne sic quidem beneficentiam induitis, verum promptuaria habentes eructantia ex hoc in illud, ne ex eo quidem, quod superfluit, impertitis. Quid ais? Præsens erat Propheta, idque eam impulit ut tantum liberalitatis specimen ederet? Id enim magna admiratione dignum est, quod magnum atque eximium virum eum esse credidit. Quomodo enim non dixit, quæ barbaram et alienigenam mulierem cogitare consentaneum erat: Si Propheta hic esset, non opem meam desiderasset: si Dei amicus esset, haud eum ille neglexisset? Sit ita sane, quod Judæi has scelerum pœnas luant: hic autem qua de causa? At nihil horum cogitavit, verum ædes suas ipsi, et ante ædes animum patefecit, suasque omnes facultates in medio posuit, missaque natura, contemptisque liberis, hospitem omnibus rebus antetulit.

[1] 3 Reg. XVII.

Perpende itaque quod nobis supplicium constituetur, cum muliere vidua, egente, alienigena, barbara, liberorum parente, horum, quæ nobis nota sunt, nihil cognitum habente, inferiores imbecillioresque fuerimus. Neque enim si robustum corpus habeamus, fortes proinde sumus. Etenim is demum hac virtute præditus est, jaceat licet in lecto, qui internis viribus pollet. Quibus demptis, etiamsi tanto corporis robore præditus sit, ut vel montem avellere queat, haud tamen illum puella, vel misera anu, valentiorem esse dixerimus. Nam ille quidem cum incorporeis vitiis confligit: hic contra ne contueri quidem ea audet. Atque ut hanc fortitudinis normam esse intelligas, ab hoc ipso exemplo id colligas licet. Quid enim hac muliere fortius fingi possit, quæ et adversus naturæ tyrannidem, et adversus vim famis, ac mortis minas strenuo animo stetit, atque hæc omnia superavit? audi quippe quomodo Christus eam commendet. « Multæ enim, inquit, erant viduæ in diebus » Eliæ: et ad nullam harum missus est Propheta, prætér» quam ad illam[1]. » Dicam aliquid magnum ac stupendum. Ad hospitalitatis laudem illa plus attulit, quam pater noster Abraham. Non enim ad gregem accurrit, ut ille: verum a pugillo omnes, qui hospitalitatis nomine clari extiterunt, superavit. Ille enim idcirco vincebat, quia hoc munus sibi ipse assumpsit: at hæc hospitis causa ne filiis quidem pepercit; idque cum futura bona non expectaret. Nos contra, cum nobis regnum ostendatur, cum gehennæ minæ intendantur, cum, quod omnibus majus est, Deus tot ac tanta pro nobis patrarit, atque his rebus gaudeat, torpore cadimus. Ne obsecro: verum dispergamus, ac demus pauperibus, ut dare par est. Multum enim et paucum Deus, non munerum mensura, sed dantis facultate metitur. Ex quo fit, ut plerumque eo, qui obolum

[1] Luc. v, 25.

duntaxat pependit, minus tu pependeris, qui centum aureos stateres pependisti; ex superfluo enim jecisti. Sed tamen ita saltem fac: et statim ad uberiorem munificentiam venies. Sparge pecunias, ut justitiam colligas. Neque enim ea cum pecuniis adesse vult: verum per eas quidem: sed non cum iis nobis adest. Non enim fieri potest, ut et pecuniarum cupiditas et justitia simul habitent. Distinctas quippe sedes habent. Ne ea jungere stude, quæ jungi nullo modo possunt: verum pecuniæ amorem, velut tyrannum quemdam abige, si vis reginam accipere. Hæc enim regina est, homines ex servitute in libertatem vindicans: cum contra omnino illa faciat. Quæ cum ita sint, omni studio illam fugiamus, hanc amplectamur: ut et hujusce vitæ libertate fruamur, et regnum cœlorum consequamur, quod nos omnes nancisci contingat per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX.

CAPUT IX.

Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad vescendum suppeditet: et multiplicet semen vestrum, et augeat fœtus frugum justitiæ vestræ[1].

I. Pauli prudentiam hinc maxime quispiam admirari possit, quod, quemadmodum et a spiritualibus et a carnalibus cohortationem duxit, ita etiam in mercede rursus idem facit, utrasque vices constituens. Illud siquidem:

[1] 2 Cor. IX, 10.

« Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæ» culum, » ad spiritualem mercedem spectat : hoc autem, « Multiplicet semen vestrum, » ad carnalem remunerationem. Nec tamen hic consistit : verum rursum adhuc ad spiritalia transit, frequenter ea inter se componens. Illud enim, « Augeat fœtus justitiæ vestræ, » spirituale est. Hoc autem variandæ orationis causa facit, tum ut ignavas eorum et inertes cogitationes radicitus evellat, tum ut paupertatis metum plurimis rationibus eximat, ac præsenti etiam hoc exemplo. Nam cum iis, qui terram conserunt, det Deus, cum iis qui corpus alunt, ubertatem præbeat; multo utique magis iis, qui cœlum excolunt, atque animi curam gerunt; quandoquidem in eam impensiorem curam conferri vult. At vero id quidem argumentationis modo minime ponit, ut dixi, verum per precationis speciem : ut simul et argumentationem perspicuam faciat, et magis eos in spem inducat, non ab iis tantum quæ fiunt, sed etiam ab hujusmodi precatione : « Suppeditet enim, inquit, et » multiplicet semen vestrum, et augeat fœtus justitiæ ves» træ. » In quibus verbis rursum liberalitatem sine ulla suspicione significat; hoc enim indicant hæc verba, « Sup» peditet et multiplicet; » simulque non sinit nos præter ea, quæ ad vitam tuendam necessaria sunt, quidquam exquirere, cum ait, « Panem ad vescendum : » nam id quoque cum primis in Paulo admirari licet, quod prius etiam jam astrusit, nempe quod in rebus necessariis nihil ultra, quam opus sit, nos exquirere sinit : in spiritalibus autem nos admonet, ut ingentes opes nobis comparemus. Ac proinde superius dicebat : « Ut sufficientiam habentes abundetis in » omne opus bonum. » Et hic, « Qui ministrat panem ad ves» cendum, multiplicet semen vestrum, » hoc est, spirituale. Neque enim eleemosynam duntaxat exigit, sed copiosam et affluentem. Quo fit, ut eam semen quoque

assidue appellet. Ut enim triticum consitum florentes segetes reddit: ita etiam eleemosyna multos justitiæ manipulos efficit, atque ineffabilem segetem edit. Postquam autem tantam ipsis ubertatem exoptavit, ostendit rursus ubinam ea impendi debeat, his verbis utens. « Ut in om» nibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, » quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo[1]. » Non ut in ea, quæ minime decet, opes vestras insumatis, sed in ea, ex quibus plurima gratiarum actio ad Deum redit. Magnas quippe res Deus arbitrii nostri effecit: ac minora sibi ipsi relinquens, majora nobis concessit. Alimenti enim illius, quo corpus alitur, arbiter ipse esse voluit: spiritalis autem curam nobis commisit. Hoc quippe in arbitrio nostro situm est ut segetem nostram virentem exhibeamus. Neque enim ea imbres desiderat, partiumque anni temperiem: sed voluntas modo adsit, etiam ad ipsum usque cœlum curret. Per simplicitatem porro hoc loco munificentiam intelligit: quæ quidem per nos efficit, ut gratiæ Deo habeantur. Neque enim hinc solum eleemosyna existit: sed etiam permultæ gratiarum actionis materia: nec solum gratiarum actionis, sed etiam multarum aliarum rerum, quas etiam ipsas orationis progressu ponit: ut cum illud demonstrarit, multa hinc emolumenta exoriri, promptiores atque alacriores ipsos reddat. Quænam igitur sunt multa hæc commoda? Audi ipsum loquentem: « Quo» niam ministerium hujus officii non solum supplet ea quæ » desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum » actiones Deo, per probationem ministerii hujus. Glori» ficantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Evan» gelium Christi, et simplicitate communicationis vestræ » in illos et in omnes. Et in illorum obsecratione pro vobis, » desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in

[1] 2 Cor. IX, 11.

» vobis[1]. » Hæc autem verba hunc sensum habent : primum sanctorum egestatem ac penuriam non modo expletis, sed etiam exundatis, hoc est plus etiam, quam necesse sit, ipsis impertitis. Deinde per eos laudem ad Deum mittitis; ipsius enim gloriam ob confessionis vestræ obedientiam prædicant. Ne enim eos ostendat hoc duntaxat nomine, quod beneficiis affecti sint, gratias agere, vide quam sublimes eos reddit : quod in Epistola ad Philippenses ait : « Non quia requiro datum[2] : » his quoque hoc testificor. Nam gaudent illi quidem, quod res eas, quarum inopia premuntur, ipsis subministretis, ac paupertatem eorum sublevetis : multo magis autem, quod Evangelio ita subditi sitis. Cui rei hoc argumento est, quod tam munifice tribuatis. Id enim Evangelium præscribit. « Et simplicitate communicationis vestræ in illos, et in » omnes. » Atque ideo, inquit, Deum laudibus efferunt, quod non erga eos duntaxat, sed etiam erga omnes tam liberales sitis. Hoc rursus ad eorum laudem spectat, nempe quod pro iis quoque gratias agant, quæ in alios conferuntur. Neque enim, quæ sua sunt duntaxat ornant : sed aliorum quoque commodis consulunt; idque cum in extrema paupertate versentur. Quod magnæ eorum virtutis indicium est. Nihil enim perinde invidia æstuat, ut id hominum genus, quod egestate laborat. At illi hoc vitio vacant : tantumque abest, ut ob vestra in alios beneficia discrucientur, ut ex illis non minus gaudeant, quam ex iis, quæ ipsi accipiunt. « Et ipsorum obsecratione pro vobis. » Nam pro illis quidem, inquit, gratias Deo agunt : pro vestra autem charitate, atque congressu, eum rogant, ut vestro conspectu sibi frui liceat. Hoc enim non ob vestras opes expectunt : sed ut gratiæ vobis datæ spectatores sint.

[1] 2 Cor. IX, 12-14. — [2] Philip. IV, 17.

II. Vides-ne Pauli prudentiam? quomodo eorum virtutem efferens, laudem omnem Deo ascripserit, id gratiam vocas. Postquam enim magna de ipsis locutus est, ministros nuncupans, atque ipsos in cœlum evexit; siquidem ipsi ministrabant, ipse subminister erat; et probatos illos appellans, ostendit Deum harum omnium rerum auctorem esse : atque ipse una cum illis Deo in hæc verba gratias agit, « Gratia autem Deo super inenarrabili dono ejus[1]. » Per donum hoc loco tot ac tanta illa bona intelligit, quæ, tam iis, qui accipiunt, quam qui dant, per eleemosynam comparantur : vel arcana illa bona, quæ per ipsius præsentiam orbi terrarum universo amplissime tributa sunt : id quod etiam magis conjicere licet. Ut enim illos coërceret ac largiores redderet, quæ a Deo acceperant ipsis commemorat. Hoc enim maximum est ad virtutem omnem incitamentum; ideoque hic sermonem claudit. Quod si Dei beneficium inenarrabile est, ecquid tandem eorum furori par esse queat, qui in pervestiganda ipsius essentia curiose versantur? Nec vero ipsius duntaxat beneficium sermonem omnem excedit : sed etiam pax ea, per quam supera cum inferis reconciliavit, omnem cogitationem superat. Quamobrem operam demus, ut, cum tanta gratia fruamur, parem vitæ probitatem præstemus, magnamque eleemosynæ curam geramus. Geremus autem, si id quod modum excedit fugiamus, si temulentiam, si ingluviem. Nam et esca et potus nobis a Deo idcirco data sunt, non ut iis ingurgitemur, sed ut alamur. Neque enim vinum est, quod temulentiam gignit : si enim ita se res haberet, omnes temulentos esse necesse esset. At, inquis, oporteret ipsum, nec largius haustum nocere. Ebriorum hæc verba sunt. Nam cum largius adhibitum noceat, ac ne sic quidem ab immodico potu abstineas, cum hoc adeo fœdum

[1] 2 Cor. IX, 15.

et noxium sit, ac ne sic quidem improbæ cupiditati finem imponas, si liceret et multo mero uti, et nullo hinc detrimento affici, quomodo bibendi aviditatem compressisses? Annon flumina quoque in vinum verti cupiisses? annon omnibus rebus pestem atque exitium attulisses? Si alimenti certa mensura est, quam cum excedimus, valetudinem lædimus, ac ne sic quidem tamen frenum pati potes, verum eo perrupto omnes omnium facultates accipis, ut improbæ gulæ tyrannidi administram operam præstes; quid non fecisses, si modus hic a natura constitutus sublatus esset? Annon universum vitæ tempus in hoc impendisses? Num igitur oportebat cupiditatem adeo absurdam confirmare, atque perniciem ex immoderatione nascentem minime coërcere? Et quot tandem hinc alia incommoda non orta fuissent? Verum, o vecordes homines! qui cum in crapula reliquisque luxuriæ generibus, tanquam in cœno volutentur, si paulum resipuerint, nihil aliud sedentes faciunt, quam ut his verbis utantur: Cur hoc in hanc rem insumitur? cum contra peccata ipsi sua accusare debeant. Nam pro eo quod ais: Quare Deus certos fines constituit? quare non omnia temere feruntur? ita loquere: Quare ebrietati studere non desinimus? quare non satiamur? quare animantes rationis expertes stoliditate superamus? Hæc enim eos inter se quærere conveniebat, atque Apostolorum vocem audire, perspectumque habere quotnam his viris bona ex eleemosyna oriri testetur, atque hunc thesaurum præripere. Hoc enim nempe pecunias aspernari, probos, ut ab eo dictum est, homines reddit; et, ut Dei gloria celebretur, efficit: et charitatem inflammat: et magnitudinem animi gignit: et sacerdotes constituit sacerdotio fungentes, quod ingentem mercedem afferat. Nam qui eleemosynæ studiosus est, non ille quidem talari veste indutus est, nec tintinnabula circumfert, nec co-

rona redimitus est : verum beneficentiæ stola, quæ sacram illam vestem sanctitate superat, vestitus est, oleoque delibutus, non ex materia, quæ in sensum cadat, sed a Spiritu effecto : coronam a commiseratione contextam habet; ait enim Scriptura : « Qui coronat te in misericordia » et miserationibus[1] : » ac pro lamina Dei nomen gestat, imo Dei similitudinem assequitur; quomodo? « Similes, » inquit, eritis Patri vestro qui in cœlis est[2]. »

III. Vis-ne etiam ipsius altare intueri? Non illud Beseleel, non ullus artifex alius extruxit, sed Deus ipse : non ex lapidibus, sed ex materia cœlo illustriore, hoc est, ex animis ratione præditis. At dices : In Sancta sanctorum ingreditur sacerdos. Licet tibi, hoc sacrificii munus obeunti, in adyta magis tremenda ingredi, in quibus nemo adest, nisi Pater tuus, qui te in abscondito videt[3] : in quibus nemo alius cernit. Quomodo, inquies, fieri potest, ut nemo videat, cum palam sit altare? Hoc enim est, quod admirationem movet : quia tunc quidem portæ undique, et vela solitudinem efficiebant : nunc vero palam rem sacram facienti, ut in Sanctis sanctorum, majoreque cum animi horrore hoc facere licet. Nam cum non humanæ ostentationis causa hoc facis, viderit licet universus orbis, nullus vidit, quando ita fecisti. Neque enim tantum dixit Christus : « Ne faciatis coram hominibus : » sed adjecit, « Ut videamini ab eis. » Hæc ara ex ipsis Christi membris constat : ac Domini corpus altare tibi efficitur. Hoc ipsum verere. In carne victimam Domini immolas. Hoc altare præsenti quoque altari terribilius est, nedum veteri illo. Verumne turbemini. Hoc enim admirandum quidem est ob victimam, quæ in ipso imponitur : illud autem, hoc est, hominis misericordiæ studiosi, non hoc duntaxat nomine, sed etiam quia ex ipsa quoque victima, quæ hoc

[1] Psal. CII, 4. — [2] Matth. V, 45. — [3] Id. VI, 4.

efficit, constructum est. Rursum hoc altare admirandum est, quia natura quidem lapis est, sanctum autem efficitur, postquam Christi corpus excipit : illud vero, quia Christi corpus est. Itaque hoc horribilius est quam illud, cui tu laïcus astas. Ecquid jam tibi Aaron videtur, si cum his rebus conferatur? quid corona? quid tintinnabula? quid Sancta sanctorum? Nam quid jam vetus illud altare ad comparationem afferre necesse est, cum etiam cum hoc nostro collatum, adeo splendidum apparuerit? At tu altare quidem hoc in honore habes, quia Christi corpus capit, eum autem, qui ipsummet Christi corpus est, contumelia afficis, ac pereuntem despicis. Hoc altare ubique et in vicis, et in foro situm videre poteris, singulisque horis in eo rem sacram facere. Nam hic quoque sacrificium obitur. Et sicut stat sacerdos, Spiritum accersens : ita tu quoque Spiritum accersis, non voce, sed rebus ipsis. Neque enim quidquam est, quod perinde Spiritus ignem retineat atque accendat, ut oleum istud largiter effusum. Quod si etiam scire expetis, quid fiant, quæ abs te deponuntur, accede, et ea tibi commonstrabo. Quisnam igitur hujus aræ fumus est? quæ fragrantia? Gloria, et gratiarum actio. Quonam usque progreditur? Ad cœlum usque? Imo-vero ipsum cœlum transcendit, et cœlum cœli : atque regio ipsi solio astat : « Preces enim tuæ, inquit, et eleemo» sinæ ascenderunt in conspectum Dei [1]. » Atque ea odoris suavitas, quæ in sensum cadit, ne magnam quidem aëris portionem intersecat : hæc autem ipsos etiam cœlorum fornices reserat. Ac tu quidem taces, res autem ipsa clamat : fitque sacrificium laudis, non vitula jugulata, nec pelle cremata, sed spiritali anima, quæ sua sunt, afferente. Omni enim humanitatis genere sacrificium istud est præstantius. Cum ergo pauperem fide præditum cernis,

[1] Act. x, 4.

existima te altare videre. Cum hujusmodi pauperem conspicis, non modo cum contumelia ne affice, sed etiam verere. Quod si alterum contumeliam ipsi inferentem videas, prohibe atque injuriam propulsa. Sic enim poteris et ipse propitium Deum habere, ac promissa bona consequi; quæ utinam nobis omnibus consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria sit, imperium et honor per omnia sæcula. Amen.

HOMILIA XXI.

CAPUT X.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. Rogo autem vos ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam qui arbitrantur nos, tanquam secundum carnem ambulemus [1].

I. Postquam institutum de eleemosyna sermonem, ut oportebat, absolvit, ostenditque plus eos a se amari, quam ab ipsis ametur, atque insuper de patientia sua et de tentationibus verba fecit, tempestive jam ad objurgandam se confert, pseudo-apostolos subindicans, et in iis quæ molestiora erant, sermonem concludens, ac se ipsum commendans. Nam hoc quoque in tota Epistola facit : idque etiam sentiens, plerumque se ipse corrigit, his verbis utens : Num iterum nos ipsos commendamus? atque ul-

[1] 2 Cor. X, 1, 2.

terius progrediens. Non rursus nos ipsos commendamus: sed occasionem damus vobis gloriandi. Et postea: Insipiens factus sum gloriando: vos me coëgistis. Ac multas hujusmodi correctiones adhibuit. Ne vero quispiam aberrabit, qui hanc Epistolam Pauli encomium appellarit: adeo copiose, et quæ gratiæ sunt, et quæ ad ipsius patientiam attinent, largiter describit. Quoniam enim nonnulli erant, qui magnifice de se sentirent, ac se ipsos Paulo anteferrent, eumque ut arrogantem, ut nullus pretii hominem, ut nihil sani docentem, traducerent; nam hoc corrupti eorum animi vel maximum erat indicium; vide quomodo eos objurgare incipiat. « Ipse autem ego Paulus. » Vides-ne qua gravitate, qua auctoritate loquatur? Hoc enim perinde est ac si diceret: Obsecro vos, ne me cogatis, ac mea adversus eos, qui me parvipendunt, et carnalem hominem esse existimant, potentia uti sinatis. Hoc porro minis illis acerbius est, quas in priore ad eos Epistola his verbis intentabat: « In virga veniam ad vos, an in » charitate et spiritu lenitatis [1]? » Nunc autem, quasi non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem et cognoscam, non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Utrumque etenim hoc loco ostendit, nimirum et potentiam, et lenitatem ac patientiam, ut qui tali modo tamque accurate roget atque obsecret, ut ne ad ultricis suæ potentiæ demonstrationem venire necesse habeat, atque ferire ac supplicio afficere, pœnasque ab iis extremas expetere. Hoc enim his verbis subindicavit: « Rogo » autem vos ne præsens audeam per eam confidentiam, » qua existimor audere in quosdam qui arbitrantur nos, » quasi secundum hominem ambulemus. » Interim vero ad id, quod in initio positum est, sermonem conferamus. « Ipse autem ego Paulus. » Magna in his verbis emphasis,

[1] 1 Cor. IV, 21.

magna gravitas inest, ut alio loco ait : « Ecce ego Paulus » dico vobis [1]. » Et rursus : « Ut Paulus senex [2] ; » et rursum alio loco : « Ipsa enim astitit multis, et mihi ipsi [3] ; » eodem modo hic quoque ait : « Ipse autem ego Paulus. » Atque illud quidem magnum est, quod ipse obsecret : sed alterum majus, quod adjunxit dicens : « Per clementiam et benig» nitatem Christi. » Nam quia magnum ipsis pudorem incutere studet, clementiam ac mansuetudinem prætendit : hac ratione obnixius supplicans, perinde ac si diceret : « Ipsam Christi mansuetudinem, per quam vos rogo, vereamini. » Hoc autem ideo dicebat, ut illud planum faceret, se quantamvis illi necessitatem afferrent, tamen ad lenitatem propensiorem esse : nec quod viribus non valeret aspere agere, quia sic etiam Christus faciebat. « Qui » in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem » confido in vobis. » Quid hoc est? Vel ironice loquitur, eorum verba usurpans. Hoc enim illi dicebant, quod cum præsens ipse esset, nullius omnino pretii, sed vilis ac despicabilis esset : cum autem abesset, tum demum intumesceret, ac magnifice loqueretur, ipsosque vexaret ac minis insectaretur. Hoc quippe per hæc verba, quæ sequuntur, subindicat : « Quoniam, inquit, Epistolæ graves » sunt, præsentia autem corporis infirma, et sermo con» temptibilis. » Ergo vel per ironiam, inquit, magnam asperitatem declarans, ac dicens : Ego ille, coram humilis, ego ille vilis, ut ipsi aiunt ; cum autem absum, sublimis : vel certe hoc vult, se, quamvis magnifice loquatur, non ex arrogantia hoc facere, sed quod eorum fiducia niteretur. « Rogo autem vos ne præsens audeam hac confidentia, » qua existimor audere in quosdam, qui nos secundum car» nem ambulare arbitrantur. » Vides quanta sit hæc indignatio : quamque his verbis eos perspicue arguat? Rogo

[1] Galat. v, 7. — [2] Philem. 4. — [3] Rom. xvi, 2.

enim vos, inquit, ne in eam necessitatem me adducatis, ut ostendere cogar, quod præsens quoque viribus ac potentia polleam. Quia enim dicebant me absentem magna adversum vos audacia uti atque efferri, his verbis usus sum, idcirco obsecro ne mihi hanc necessitatem afferant, ut potentia mea utar. Hoc enim significat illud, « Ea con» fidentia. » Nec dixit, « Qua paratus sum, » sed, « Qua » existimor. » Necdum enim hoc constitutum est : verum ipsi occasionem præbent : at ego ne sic quidem hoc facere in animum induco. Atqui, non ut se, sed ut Evangelium ulcisceretur, hoc faciebat. Quod si, ubi prædicationis causa tuenda erat, minime acerbum se præbet, sed moras nectit, rogatque ne tanta sibi necessitas inferatur, multo minus in suis injuriis propulsandis quidquam hujusmodi fecisset.

II. Hoc igitur, inquit, mihi indulgete, ut ne necesse habeam ostendere, quod coram etiam, adversus quos par sit, fiducia uti queam, hoc est, eos punire ac supplicio afficere. Vdes-ne quam a gloriæ studio alienus esset, nec ostentationis causa quidquam faceret : ut qui, cum necesse esset, audaciam tamen id appellaret. Rogo enim, inquit, ne præsens audeam ea confidentia, qua existimor audere in quosdam. Hoc enim magistri officium est, non confestim pœnas sumere, sed corrigere, atque in inferendis suppliciis cunctantem ac tardum esse. Quosnam porro eos intelligit, quibus comminatur? Eos videlicet, qui de nobis ita existimant, tanquam secundum hominem ambulemus. Nam eum illi, ut hypocritam, ut improbum atque arrogantem insimulabant. « In carne enim ambulantes, non » secundum carnem militamus [1]. » Hic jam eos figurata voce terret. Carnem enim gerimus, inquit, non id inficior : verum carni non vivimus. Imovero ne hoc quidem

[1] 2 Cor. x, 3.

dixit, sed aliquantisper reservavit, quod ad vitæ laudem pertineret : ac prius de prædicatione disserit, ostendens eam minime humanam esse, nec inferiore ope indigere. Quocirca non dixit : « Non secundum carnem vivimus, » sed, « Non secundum carnem militamus ; » hoc est, bellum quidem ac dimicationem suscepimus : at carnalibus armis minime decertamus, nec humanis auxiliis nos tuemur. « Arma enim nostra non sunt carnalia [2]. » Quænam enim arma carnalia sunt ? Opes, gloria, principatus, facundia, gravitas, concursationes, assentationes, simulationes, aliaque ejusmodi. At nostra arma non talia sunt. Qualia ergo ? « Potentia Deo. » Nec dixit : « Nos haud carnales sumus, » sed, « Arma nostra. » Nam, uti jam dixi, de prædicatione verba prius facit, potentiamque universam Deo ascribit. Nec dixit : Spiritualia, quanquam hoc vocabulum adhibendum esset, ut carnalibus opponeretur, sed, « Potentia ; » per hoc illud quoque significans, atque ostendens, quod illorum arma infirma et imbecilla sint. Atque animadverte quam ipse fastus omnis sit expers. Non enim dixit : Nos potentes sumus, sed, « Arma nostra Deo potentia sunt. » Non nos ea talia paravimus : sed Deus ipse. Quoniam enim ipsi flagris cædebantur, et exagitabantur, atque innumeris malis premebantur, quæ quidem imbecillitatis argumentum erant, idcirco Dei potentiam ostendens ait : « Sed Deo potentia » sunt. » Nam hoc imprimis ipsius vim indicat, quod per hæc arma victoriam adipiscatur. Itaque tametsi nos hæc gestamus : at ipse tamen est, qui per ea dimicat, et operatur. Postea horum quoque armorum longum encomium texit dicens : « Ad destructionem munitionum. » Ac ne munitionis audito nomine, quidquam sensibile cogites, ait : « Consilia destruentes ; » per figurarum loquendi genus emphasim indicans : per id autem quod subjunxit,

[2] 2 Cor. x, 4.

spiritale hoc bellum esse declarans. Munitiones enim istæ, non corpora, sed animos obsident. Quare illis firmiores sunt : ob idque majoribus etiam armis opus habent. Munitionum porro vocabulo Græcorum fastum intelligit, et sophismatum atque argumentationum vim. Et tamen omnia contra ipsos parata arma superavit. « Consilia destruentes, » atque omnem altitudinem extollentem se adversus scien» tiam Dei [1]. » Persistit in metaphora, ut significantius sese exprimat. Quamvis enim munimenta sint, inquit, quamvis turres, atque aliud quidvis : his tamen armis cedunt. « Et » captivantes omnem intellectum in obsequium Christi. » Atqui incommodam significationem habet captivitatis vocabulum. Est enim libertatis eversio. Cur ergo hac voce usus est ? Secundum alteram significationem. Captivitatis enim nomen duplicem significatum habet; nempe et vi captum esse, atque ita expugnatum, ut jam nulla resurgendi facultas sit. Itaque posterioris hujus significationis ratione hoc vocabulum usurpavit. Ut enim, cum ait : « Alias Eccle» sias expoliavi [2], » his indicat se non furtim accepisse, sed eas expoliasse, atque omnia accepisse : sic etiam hoc loco cum ait : « In captivitatem redigentes. » Neque enim ex æquo pugnabat Paulus; sed facillime victoriam obtinebat; non dixit : Unum, aut duos, sed, omnia; non dixit : Vincimus tantum ac superiores existimus, sed : « In capti» vitatem redigimus : » ut superius etiam non dixit : Tormenta propugnaculis admovemus, sed, destruimus : armis quippe, inquit, longe eos antecellimus. Non enim verbis pugnamus : sed rebus adversus verba : non in carnali sapientia, sed in spiritu mansuetudinis ac potentiæ. Quomodo ergo gloriaturus eram, ac per sermonem jactaturus, et per Epistolas comminaturus; ut illi eum criminabantur

[1] 2 Cor. x, 5. — [2] Id. xi, 8.

dicentes : « Epistolæ quidem graves[1] ; » cum vis nostra in his minime sita esset?

III. Postquam autem dixit : « In captivitatem redigentes » omnem intellectum in obsequium Christi ; » quia captivitatis nomen durius erat, tropum hunc confestim dissolvit, his verbis utens : « In obsequium Christi, » a servitute in libertatem, a morte ad vitam, ab exitio ad salutem. Neque enim tantum adversarios sternimus ; sed eos ad veritatem transferimus. « Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia[2]. » Hoc loco non illos tantum, sed et hos quoque metu concutit. Vos enim, inquit, expectamus, ut posteaquam nostris admonitionibus ac minis correcti ac repurgati, atque ab eorum societate abducti fueritis, tum demum illis, qui incurabili morbo laborant, solis relictis, supplicium inferamus, cum vos prorsus ab ipsis abscesseritis. Nam obeditis quidem nunc quoque : verum non integre. Atqui, inquies, si hoc nunc fecisses, majus lucrum consecutus fuisses. Minime vero. Si enim nunc hoc fecissem, vos quoque eodem supplicio involvissem. At dices : Eos quidem pœna afficere oportebat, nobis autem parcere. Verum si pepercissem, gratia ductus id facere visus fuissem. Nunc vero id minime volo : sed prius vos corrigere, atque hinc ad puniendos illos me conferre. Quid visceribus illis mitius? quippe qui suos alienis permixtos cernens, plagam quidem inferre vult, cæterum se cohibet, atque indignationem reprimit, donec illi secesserint, ut hos solos feriat ; vel potius ut ne hos quidem. Ob id enim his minatur, aitque se illos tantum recuperare cupere, ut et isti timore correcti ad meliorem frugem migrent, nec in quemquam iram effundat. Ut enim præstantissimus medicus, et pater communis, et patronus, ac curator, ita omnia agebat, ita omnium commodis con-

[1] 2 Cor. x, 10. — [2] Ibid. 6.

sulebat, impedimenta submovens, pestiferos homines coërcens, undique cursitans. Neque enim pugnando negotia sic conficiebat : sed ut ad paratam promptamque victoriam pergens, tropæa erigebat, diaboli propugnacula, dæmonumque machinas diruens, demoliens, ac solo æquans : atque prædam omnem ad Christi castra traducebat, ac ne tantillum quidem respirabat, ab his ad illos, ab illis rursus ad alios transiliens, non secus atque præclarissimus quispiam imperator, quovis die, vel ut rectius loquar, quavis hora, tropæa erigens. Cum unica enim tunicula in aciem ingressus, hostium urbes una cum civibus capiebat : arcuumque, hastarum, et telorum, ac denique omnium rerum instar erat Pauli lingua. Loquebatur enim ille tantum : et protinus ipsius verba igne vehementius in hostes labebantur : ac dæmones quidem abigebat, homines autem ab ipsis detentos ad se reducebat. Etenim cum malum illum dæmonem ejecit, præstigiatorum hominum quinquaginta millia confluxerunt, librisque magicis exustis, ad veritatem sese transtulerunt. Et quemadmodum in bello collapsa turri, aut prostrato tyranno : omnes, qui cum ipso stabant, abjectis armis ad hostium imperatorem accurrunt, ad eumdem modum tunc quoque accidit. Pulso enim dæmone, omnes ii, qui obscessi tenebantur, abjectis vel potius deletis libris suis, ad Pauli pedes confugerunt. At ille adversus orbem, quasi adversus exercitum unum, aciem instruens, nusquam consistebat, verum, perinde ac pennis quibusdam præditus, omnia faciebat : ac nunc claudum erigebat, nunc mortuum ad vitam revocabat, nunc alterum, hoc est, magnum illum oculorum caligine mulctabat, ac ne in carcere quidem quiescebat, verum illic quoque carceris custodem ad suas partes pertrahebat, præclarum hoc captivitatis genus efficiens.

IV. Hunc igitur nos quoque pro viribus imitemur. Quid

autem dico, pro viribus? Licet enim cuivis ad eum propius accedere, ejusque dimicandi præstantiam intueri, ac fortitudinem imitari. Adhuc enim etiam hoc facit, consilia destruens, atque omnem altitudinem sese extollentem adversus scientiam Dei. Et quidem eum plerique hæretici conscindere aggressi sunt : at ipse etiam in membra distractus, ingentis roboris specimen edit. Siquidem et Marcion, et Manichæus eo usi sunt, verum concise ac truncatim. At sic tamen etiam a membris confutantur. Nam et manus sola fortissimi hujus viri, cum apud ipsos est, perfacile eos fundit ac fugat : et pes solus, cum apud alios est, eos insectatur, ac dejicit, ut ex eo tibi potentiæ ipsius magnitudinem intelligere liceat, quippe qui etiam carne undique concisus, cunctos tamen hostes expugnare possit. Atqui perversitatis hoc argumentum est, inquies, si omnes eo utantur, qui inter se confligunt. Perversitatis quidem hoc sane : non tamen Pauli absit, sed eorum, qui eo abutuntur. Neque enim varius erat, sed simplex et perspicuus: at isti verba ipsius ad suam sententiam detorserunt. Sed cur ita locutus est, inquies? ut ansam volentibus daret. Non dedit ipse : sed eorum amentia, qui ipsius verbis, non ut par erat, usi sunt. Quandoquidem et totus hic mundus, ingens quidem et præclarus est, divinæque sapientiæ argumentum, et « Cœli gloriam Dei enarrant, et dies diei » eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam[1] : » et tamen plerisque ad hunc offendere contigit, atque illi inter se pugnant. Alii enim ita plus quam par erat ipsum admirati sunt, ut deum esse putarent (5); alii ita ejus pulchritudinem ignorarunt, ut Dei creatione indignum haberent ac perniciosæ cuidam materiæ magnam ejus partem assignarent. Atqui Deus utrumque communiverat, pulchrum et magnum faciens, ne ab ipsius sapientia alienus esse senso-

[1] Psal. XVIII, 2, 3.

retur, et rursus aliena ope indigentem, nec sibi sufficientem, ne eum quisquam Deum esse suspicaretur. Et tamen ipsi a rationibus suis cæcati, in contrarias opiniones inciderunt, seque mutuo confutantes et accusantes, divinamque sapientiam per eas ipsas rationes, quibus in errorem inducti sunt, ab omni reprehensione vindicantes. Quid autem solem, quid cœlum commemoro? Judæi tot miracula præ oculis patrari conspexerant: et statim vitulum adorarunt. Rursus Christum dæmones pellentem videbant: et dæmoniacum eum vocabant. Atqui non qui dæmones depellebat: sed ii, qui mentis oculis capti erant, in crimen vocandi. Proinde ne tu quoque Paulum, ob eorum sententiam qui ipsius verbis abusi sunt, reprehende: quin potius da operam, ut ipsius thesaurum probe intelligas, opesque explices. Ita fiet, ut ipsius armis munitus adversus omnes strenue dimices: ita fiet, ut et gentilibus, et Judæis ora obstruere queas. Quomodo, inquies, cum fidem ipsi non habeant? Per ea, quæ ipsius opera contigerunt: per eam correctionem, quam toti terrarum orbi adhibuit. Neque enim humanæ facultatis erat, tot tantaque perficere: verum Crucifixi vis eum afflans, talem effecit, atque oratoribus, philosophis, tyrannis, regibus, et quibusvis aliis valentiorem reddidit. Ille enim non modo arma induere, et adversarios ferire poterat; sed alios quoque tales efficere. Ut ergo et nobis ipsis, et aliis usui esse possimus, ipsum in manibus semper habeamus, atque in ipsius scriptis, tanquam in amœno prato atque horto summa cum animi voluptate versemur. Sic enim, et a vitio nos abstrahere, et virtutem amplecti, et promissa bona consequi poterimus. Quæ utinam consequamur per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXII.

CAPUT X.

Quæ secundum faciem sunt, videtis. Si quis sibi confidit Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita et nos[1].

I. Cum multis aliis hoc maxime in Paulo quis miretur, quod cum in maximam necessitatem inciderit se ipsum extollendi, utrumque assequitur, nempe ut et hoc faciat, et tamen ex suarum laudum prædicatione nulli sit molestus. Id quod etiam in Epistola ad Galatas maxime perspicere licet. Etenim illic quoque in ejusmodi argumentum delapsus, utrumque horum curat. Id quod perdifficile sane est, magnamque prudentiam requirit. Nam et modestiam tenet, et magnum quiddam de se prædicat. Ac velim consideres, quonam pacto hoc quoque loco magnifice id faciat. « Quæ » secundum faciem sunt, videtis. » Perspice quanam hic etiam prudentia utatur. Postquam enim in eos, a quibus decepti fuerant invectus est, non in illis orationem terminavit, verum ab iis ad hos quoque transilit : atque assidue hanc rationem tenet. Neque enim deceptores tantum, sed eos etiam, quibus fucus factus est, insectatur. Nam si eos a reprehensione immunes abire permisisset, non ita facile ex iis, quæ in alios conjecta fuissent, ad meliorem mentem rediissent : imo admodum sese, tanquam his criminibus non obnoxii, animis extulissent. Ideo hos quoque perstringit. Nec vero hoc tantum nomine sese admirandum Paulus

[1] 2 Cor. x, 7.

præbet : sed et hoc etiam, quod congruentem utrisque objurgationem adhibet. Audi quippe quid his dicat : « Quæ » secundum faciem sunt, videtis. » Non leve hoc crimen est ; sed maximum. Quare? Quia hominum genus facile decipi potest. Quasi diceret : Ab his, quæ externe patent, homines probatis, a carnalibus. , a corporeis. Quid est, ab iis quæ externe patent? Si quis opibus circumfluit, si quis intumescit, si quis adulatorum gregibus stipatus est, si quis magna de se prædicat, si quis inanis gloriæ studio ducitur, si quis virtutem, qua caret, ementitur. Hoc enim hæc verba significant, « Quæ secundum faciem sunt, videtis. Si quis » confidit sibi se Christi esse, hoc cogitet iterum apud se, » quod sicut ipse Christi est, ita et nos sumus. » Neque enim initio vehemens esse vult : verum sensim orationem auget atque amplificat. Ac vide quantum asperitatis in his verbis subsit, et ægnimatis. Hæc enim verba, « Apud se, » hæc declarant : Non expectet dum a nobis id discat, hoc est, ex nostra adversus eum objurgatione : verum ex se ipso id consideret, quod quemadmodum ipse Christi est, ita et nos. Non quia ita esset Christi, ut ille : verum, sicut ipse Christi est, ita et ego Christi. Atque hac ratione inter nos est societas. Non enim ipse Christi est, ego alterius cujuspiam. Postquam autem hoc, quod æque uterque habebat, posuit, addit id quoque, quo alterum antecellebat. « Nam etsi am» plius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam » dedit nobis Deus ad ædificationem, et non in destructio» nem, non erubescam[1]. » Quoniam enim magnum aliquid de se dicere parabat, vide quomodo id præmolliat. Neque enim quidquam multos auditores perinde offendit, ut cum quis se ipsum laudat. Quocirca, ut invidiæ occurrat, ait : « Etsi amplius aliquid gloriatus fuero. » Nec vero dixit : Si quis confidit sibi se Christi esse, hoc secum reputet quod

[1] 2 Cor. x, 8.

longo a nobis intervallo distat : ego enim magnam ab eo auctoritatem habeo, ut quos voluero pœna afficiam. Sed quid? « Nam etsi amplius quiddam. » Atqui ineffabile est, quanta potentia polleret. Verum eam verbis contrahit. Nec dixit : « Glorior, » sed, « Si gloriatus fuero, » si ita voluntas tulerit : sic et modestia utens, et præstantiam suam ostendens. « Si » igitur gloriatus fuero, inquit, de potestate, quam mihi » dedit Dominus. » Rursum totum ipsi ascribit : et commune facit donum, « Ad ædificationem, non ad destruc» tionem. » Vides quo pacto rursus invidiam eam, quam ipsi laudes suæ conflare poterant, mitiget, auditoremque sibi conciliet, usum eum commemorans, ob quem hanc potentiam acceperit? Quonam igitur modo ait : « Consilia » destruentes? » Quoniam hoc ipsum præsertim ædificationis genus est, impedimenta de medio tollere, et quæ corrupta sunt refutare, ac vera compingere. « Ad ædificationem. » Ergo ad hoc potentiam accepimus, ut ædificemus. Quod si quis obluctetur, ac dimicet, atque insanabilis sit, altera quoque facultate utemur, eum diruentes ac prosternentes. Unde etiam ait : « Non erubescam : » hoc est, non mendax nec arrogans reperiar. « Ut autem non existimer tanquam » terrere vos per Epistolas. Quoniam quidem Epistolæ, in» quiunt, graves sunt et fortes, præsentia autem corporis » infirma, et sermo contemptibilis; hoc cogitet, qui talis » est, quod quales sumus per Epistolas absentes, tales et » præsentes in facto[1]. » Quod perinde est ac si diceret : Poteram quidem gloriari : verum ne rursus eadem mihi objiciant, quod per litteras me jactem, cum coram despicabilis sim, nihil magnum dicam. Et quidem postea dixit : Verum non de hac potentia, per quam terrori erat, sed de revelationibus, majoreque etiam ex parte de tentationibus. Itaque ne vos duntaxat metu afficere videar, hoc cogitet,

[1] 2 Cor. x, 9-11.

qui ejusmodi est, quod quales sumus per Epistolas absentes, tales et præsentes in facto. Quoniam enim dicebant, quod magna quidem per litteras commemoraret, præsens vero nullius pretii esset, ideo his verbis utitur, iisque rursus parce ac modeste. Non enim dixit : Ut magna scribimus, ita magna quoque præsentes gerimus : sed demissius locutus est. Nam cum illos quidem alloqueretur, non sine acrimonia hoc posuit, inquiens : « Rogo autem vos, ne » præsens audeam ea confidentia, qua existimor audere in » quosdam : » cum autem ad hos verba facit, submissius agit : ob idque ait : « Quales sumus præsentes, tales et » absentes, » hoc est, humiles, compositi, nusquam nos ipsos jactantes. Idque liquet ex his quæ sequuntur. « Non enim » audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui se » ipsos commendant[1]. »

II. Hoc loco illos, et arrogantiæ morbo laborare, et magna de se ipsis loqui ostendit : eosque, ut se ipsos commendantes, traducit. At nos, inquit, nihil ejusmodi facimus : verum si quid etiam magni patramus, ad Deum omnia referimus, et nos mutuo comparamus. Ideo subjunxit : « Sed ipsi in se ipsis sese metientes, et sese sibi » ipsis comparantes, non intelligunt. » Quod ait, hanc sententiam habet. Non cum illis nos ipsos comparamus : sed nosmet inter nos. Nam et ulterius progressus dicebat : « Nihil minus habui a magnis Apostolis[2]. » Et in priore Epistola : « Plus aliis omnibus laboravi[3]. » Et rursus : « Signa apostolatus mei facta sunt inter vos in omni pa- » tientia[4]. » Itaque nos ipsos inter nos comparamus : non cum illis, qui nihil habent : hujusmodi quippe arrogantia ex amentia oritur. Ergo vel de se ipso hoc dicit, vel de illis : quasi dicat : Non audemus nos ipsos cum illis conferre, qui inter se contendunt, ac magna de se jactant : nec in-

[1] 2 Cor. x, 12. — [2] Id. xii, 11. — [3] 1 Cor. xv, 10. — [4] 2 Cor. xii, 12.

telligunt, hoc est, non sentiunt quam sint ridiculi, cum ad hunc modum gloriantur, seque ipsos inter se efferunt. « Nos autem non in immensum gloriabimur : quemadmo- » dum illi [1]. » Probabile enim erat, eos jactando eo usque progressos fuisse, ut se orbem terrarum convertisse, atque ad extremos usque terræ fines perrexisse dicerent, multaque alia ejusmodi de se magnifice prædicarent. At nos, inquit, non ita : « Sed secundum mensuram regulæ, qua » mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad » vos [2]. » Itaque utrinque ipsius molestia elucet, tum quia haud plus, quam effecerit, dicit : tum quia hoc ipsum Deo acceptum refert. Secundum enim mensuram, inquit, regulæ qua mensus est nobis Deus; mensuram pertingendi usque ad vos. Quemadmodum vineam quamdam agricolis dispertiens, ita nobis metas nostras distinxit. Ac proinde non ultra gloriamur, quam quousque nobis pervenire concessum est. « Non enim quasi non pertingentes ad vos, » superextendimus nos. Usque ad vos enim pervenimus in » Evangelio Christi [3]. » Non simpliciter ad vos accessimus, verumetiam annuntiavimus, concionati sumus, persuasimus, rem probe confecimus. Verisimile enim est illos, cum ad Apostolorum discipulos se contulissent, ob simplicem hujusmodi adventum eo arrogantiæ prodiisse, ut omnem rei successum sibi ascriberent. At nos, inquit, non sic nos gessimus. Nec quisquam dicere possit, quod ad vos usque proficisci nequiverimus, verbisque solis nostram ad vos usque gloriationem efferamus. Nam vobis quoque verbum prædicavimus. « Non immensum glorian- » tes in alienis laboribus, spem autem habentes crescentis » fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam » nostram, in abundantia. Etiam in illa, quæ ultra vos » sunt, evangelizare, non in aliena regula, in iis quæ præpa-

[1] 2 Cor. x, 13. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 14.

» rata sunt gloriari [1]. » Magnam his verbis reprehensionis notam illis inurit, tum quod immodice gloriarentur, tum quod de alienis laboribus. Nam cum sudor omnis Apostolorum esset, illi de ipsorum laboribus sese venditabant. At nos, inquit, per opera hæc demonstravimus. Quamobrem non eos imitabimur : verum ea dicemus, quæ rerum ipsarum testimonio nituntur. Quid autem vos dico? Spem enim habeo fore, ut crescente vestra fide : non enim plane affirmat, morem videlicet suum retinens : verum spero, inquit, fore ut vobis in fide progressum facientibus, regula nostra latius sese extendat, ut ulterius Evangelium prædicemus. Longius enim progrediemur, inquit, ut concionemur, ac labores suscipiamus, non autem ut de alienis ærumnis nos ipsos jactemus. Regulæ autem ac mensuræ vocabulis commode usus est, velut ad orbis terrarum possessionem, præstantissimamque hæreditatem profectus : ostendens totum opus Dei esse. Ergo hujusmodi res habentes, inquit, ac majores expectantes, non perinde gloriamur, ut illi qui nihil habent, nec nobis ipsis quidquam ascribimus : verum omnia Deo. Unde etiam subdit : « Qui » gloriatur, in Domino glorietur. » Et hoc, inquit, divinitus nobis contingit; « Non enim qui se ipsum commendat, ille » probatus est : sed quem Deus commendat [2]. » Non dixit : « Nos sumus, » sed, « Quem Deum commendat. » Vides quam modeste loquatur? Quod si sermonis progressu altius loquitur, ne mirum tibi videatur. Id enim Paulinæ prudentiæ est. Nam si ubique demisse locutus fuisset, tantam illis plagam minime inflixisset, nec discipulos errore liberasset. Siquidem accidit interdum ut et intempestiva modestia quispiam utens, detrimentum afferat, et contra eximium aliquid de se opportune prædicans, prosit, quemadmodum ipse quoque fecit. Neque enim parvum pericu-

[1] 2 Cor. x, 15, 16. — [2] Ibid. 17, 18.

lum imminebat, ne discipuli de Paulo sinistram aliquam opinionem imbiberent: non quod Paulus humanam gloriam captaret. Nam si eam appetiisset, non magna illa et admiranda, quæ ante quatuordecim annos ipsi contigerant, tanto tempore silentio compressisset: nec profecto, qui urgente etiam necessitate ita dicere cunctabatur, ea tum dixisset, nisi magna necessitate constrictus fuisset. Quocirca non humanæ gloriæ studio hæc dicebat: sed ut Discipulis consuleret. Quia enim eum, ut vanum hominem, ac verbis quidem sese venditantem, et reipsa nihil præstare valentem traducebant, idcirco necesse jam habebat ad revelationes illas venire. Quanquam per res ipsas fidem illis facere poterat, cum hæc diceret: sed tamen verborum minis adhuc utendum censuit. Siquidem ab inanis gloriæ cupiditate maxime purus erat. Id quod universa ipsius vita, tam ante, quam post acta declarat. Ideo etiam subito ad Christi fidem migravit, statimque ut migravit, Judæos perturbavit, omnemque illum, quo apud eos florebat honorem abjecit: etsi caput eorum, atque antistes erat. Verum inventa veritate nihil horum animo versavit: sed ea cum probris et ignominiis commutavit. Multorum quippe salutem sibi ob oculos proponebat, in hoc omnia posita existimans. Et sane quî fieri potuisset, ut qui nec gehennam, nec regnum, nec innumerabiles mundos præ Christi amore quidquam esse duceret, is vulgi gloriam venaretur? Minime profecto. Imo contra perquam humilis erat, cum liceret, prioremque vitam proscindebat[1], cum blasphemum se, ac persecutorem et contumeliosum appellaret. Atque ipsius etiam discipulus Lucas de eo multa commemorat, quæ nimirum ex ipso didicerat, cum priorem vitam suam ei non minus quam sequentem, exponeret.

II. Hæc autem dico, ut non tantum audiamus, sed etiam

[1] 1 Tim. 1.

discamus. Nam cum ille peccata, quæ ante baptismum admiserat, etsi prorsus extincta, in memoria tamen haberet, quam nos veniam consequi possimus, qui ea etiam, quæ post baptismum perpetravimus, oblivione delemus? Quid ais, homo? Deum offendisti: et obliviscerís? Altera jam est hæc offensio, altera inimicitia. A quibusnam ergo peccatis solvi petis? An ab iis, quæ ne tibi quidem nota sunt? Ita sane. Non enim laboras, anxioque animo es, quo pacto eorum rationem redditurus sis, qui ne memoria quidem ea tenere cures, sed ludas in minime ludicris. Verum aderit illud tempus, cum non jam ultra nobis ludus hic procedet. Prorsus etenim mori necesse est; eo quippe plerique stupore sunt, ut de perspicuis quoque rebus loqui necesse sit; prorsus resurgere, prorsus judicium subire, ac pœna affici. Quanquam ne hoc quoque, si quidem velimus. Nam illa quidem, hoc est mors nostra, et reditus ad vitam, et judicium, nostri arbitrii non sunt, verum Domini nostri: at vero pœnas vel subire, vel non subire, in arbitrio nostro situm est. Hoc enim ex eorum genere est, quibus provideri potest. Quanquam si voluntas nostra ita tulerit, hoc ex eorum classe faciemus, quæ nullo modo fieri possint, ut Paulus, et Petrus, atque omnes sancti. Illi enim supplicio affici nullo modo possunt. Proinde si voluerimus, eodem modo impossibile erit, ut aliquid mali perpetiamur. Nam etiamsi innumeris nos ipsos sceleribus obstrinxerimus, salutem tamen recuperare possumus, quandiu hic sumus. Quocirca demus operam, ut nos ipsos recuperemus. Atque is quidem, qui senili ætate est, cogitet se propediem hinc excessurum esse, ac satis diu ætatem in voluptate duxisse: quanquam, quæ hæc voluptas est, in vitiis vitam exigere? verum ad ipsius opinionem orationem interim accommodo. Illud etiam postea animadvertat, licere ipsi omnes maculas exiguo tempore abstergere.

Juvenis rursum secum reputet quam incertus vitæ finis sit, quodque sæpe contigit, ut multis senibus diutius hic manentibus, juvenes ante ipsos morte abrepti sint. Ideo enim noster e vita discessus in incerto jacet, ne eum negotiemur. Unde etiam Sapiens quidam his verbis nos admonet: « Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die » in diem : nescis enim quid paritura sit superventura » dies[1]. » Ex dilatione quippe periculum ac metus nascitur: quod si quis moram omnem fugiat, perspicua ei et certa salus. Proinde virtutem complectere. Sic enim, sive juvenis hinc abscedas, tuto abscedes : sive ad senilem ætatem pervenias, cum amplissimis opibus excedes, duplicemque lætitiam ac festivitatem per omnem vitam habebis, nimirum et a vitio abstinens , et virtutem amplexans. Cave dixeris : « Erit tempus cum ad meliorem frugem revertendum erit. » Hæc enim verba Deum majorem in modum ad iracundiam concitant. Quid tandem est, quod cum ille infinita tibi sæcula pollicitus sit, tu contra in præsenti hac vita, quæ brevis ac fluxa est, nullum laborem suscipere velis : verum ita dissolutus et ignavus sis, ut etiam hac ipsa breviorem requiras? Annon eædem comessationes quotidie? Annon eædem mensæ? Annon eadem scorta? Annon eadem theatra? Annon eædem pecuniæ? Quousque ista, tanquam vera et solida amabis? Quousque inexplebili vitii cupiditate teneberis? Memento, quod quoties scortatus es, toties te ipsum condemnasti. Hujusmodi quippe est peccatum. Protinus ut perpetratum est, sententiam fert judex. Mero te obruisti, cibis te ingurgitasti, rapuisti? Consiste jam, teque in contrariam viam refer. Deo gratias age, quod te inter media peccata non abripuit: ne alterum quoque tibi tempus ad flagitiose vivendum præfiniri postules. Multi, dum avaritiæ studerent, hinc abrepti sunt,

[1] Eccli. v, 8.

atque ad perspicuas certasque pœnas abscesserunt. Ne idem tibi inexcusabili accidat, time. At, inquis, multis Deus in extrema quoque senectute peccata sua confitendi spatium concessit? Quid tum? An tibi quoque concedet? fortasse, inquis. Quid ais, fortasse, et interdum, et sæpe? In mentem tibi veniat, te de anima tua consilium inire. Contrarium pone, tecumque ita reputa, ac dic : Quid autem si non concesserit? Tu contra. Quid si concesserit, inquis? Concessit quidem ipse. Verumtamen hoc illo tutius est et utilius. Etenim si jam probe vivere incipias, sive certum vitæ spatium acceperis, sive non, omnia lucratus eris : si autem moras quotidie nectas, ideo persæpe non accipies. Enimvero, cum ad bellum proficisceris, non dicis, non necesse est testamentum condere : fortasse revertar : nec, cum de ineundo matrimonio consultas, dicis : Uxorem egentem accipiam; multi enim præter opinionem ad opes ita pervenerunt : nec, cum domum extruere paras : Infirma fundamenta jaciam; permultæ enim ædes sic etiam constiterunt. Ac cum de anima consilium inis, imbecillioribus niteris, nimirum illo, fortasse, sæpe, interdum, ponens, incertisque eventibus te ipsum committis. Non incertis, inquis, eventibus : sed Dei benignitati. Benignus enim est Deus. Id ipse quoque compertum habeo. Sed tamen benignus hic illos etiam, quos dixi, de medio sustulit. Quid vero, si accepto longiori vitæ spatio, idem ipse tuique similis maneas? Nam qui ejusmodi est, in senectute quoque ignavus erit. Non, inquies. Sed is qui hæc cogitat, etiam post octoginta annos, nonaginta requirit, et post nonaginta, centum, et exactis centum annis segnior adhuc erit : atque ita tota vita incassum absumetur, tibique etiam id accidet, quod de Judæis dictum est : « Defecerunt in vanitate » dies eorum[1]. » Atque utinam in vanitate duntaxat, ac

[1] Psal. LXXVII, 37.

non etiam in perniciem. Cum enim illuc abierimus, gravem peccatorum sarcinam gestantes; hoc quippe est in perniciem; alimentum igni, ingentemque vermi mensam deferemus. Quamobrem rogo atque obsecro, ut tandem aliquando fortiter stemus, nosque a vitio removeamus, ut promissa bona consequamur. Quæ utinam nobis omnibus consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIII.

CAPUT XI.

Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ. Imo-vero sustinetis me[1].

I. Ingressurus in suas laudes, magna præmunitione utitur. Idque non semel duntaxat atque iterum facit. Quanquam alioqui argumenti necessitas ad eum purgandum sufficiebat : et ea, quæ persæpe ab ipso dicta fuerant. Nam qui peccata ea, quæ Deus e memoria ejecerat, in memoria habebat, ob idque Apostoli quoque nomine indignum se esse aiebat, perspicuum utique est, vel admodum stupidis ac vecordibus, quod non gloriæ studio ea dicit, quæ nunc dicturus est. Etenim, ut mirum aliquid dicam, hoc ei ad gloriam plurimum incommodi afferebat, quod suas ipse laudes prædicaret. Id enim plerosque offendit. Et tamen ne hoc quidem facere supersedebat : verum unum spectabat, ut auditorum saluti consuleret.

[1] 2 Cor. XI, 1.

Cæterum ne hoc nomine stultorum animos læderet, quod magnificis de se sermonibus uteretur, ex abundanti multas hasce præmunitiones adhibuit, aitque: « Utinam sustine» retis modicum quid insipientiæ meæ. Imovero sustinetis. » Vides prudentiam? Nam dum, utinam, dicit, hoc eorum arbitrii esse statuit: dum autem affirmat, planum reddit, se eorum benevolentiæ majorem in modum confidere, atque et eos amare, et vicissim ab ipsis amari. Vel potius, non tam a simplici ac vulgari benevolentia, quam a ferventi quodam et insano amore oportere ait eos, se etiam insipienter gerentem perferre. Unde etiam subjunxit: « Æmulor enim vos Dei æmulatione [1]. » Non dixit: « Amo » enim vos: » sed, quod multo vehementius erat, ponit. Zelotypia enim laborant eorum animi, qui ergo eos, quos amant, ardentius affecti sunt. Neque enim aliunde oriri queat zelotypia, quam ab acri ac vehementi amicitia. Deinde ne putent ab eo, vel honoris, vel pecuniarum, vel alius cujusquam rei causa amorem suum expeti, adjecit: « Dei æmulatione. » Deus etenim zelo affici dicitur, non ut perturbationem aliquam suspiceris: Deus enim ab omni perturbatione remotus est: verum ut omnes intelligant, eum non aliam ob causam, quam ob eos ipsos, quos zelotypia prosequitur, omnia facere: non ut ipse quæstum aliquem hinc faciat, sed ut eis salutem afferat. Nam in hominibus non ita zelus efficitur, verum ob privatam quietem: non quod contumelia afficiantur qui amantur, verum quod non perinde tangantur ii qui amant, sed superentur, minoresque partes ferant apud eos quos amant. Hic autem non ita se res habet. Non enim, inquit, id mihi curæ est, ne inferiore apud vos conditione sim, sed ne vos corruptos videam. Hujusmodi enim Dei zelus est, talis quoque meus, vehemens simul ac purus. Sequitur autem causa

[1] 2 Cor. x, 2.

necessaria : « Despondi enim vos uni viro virginem castam » exhibere Christo[1]. » Ergo non mea causa, sed illius, cui vos despondi, zelo ardeo. Sponsalium enim præsens hoc tempus : alterum nuptiarum : tum videlicet, cum dicetur : « Surrexit sponsus. » O rem novam ? In mundo virgines ante matrimonium manent : post matrimonium non item. Hic autem non sic. Verum etiamsi virgines ante hoc matrimonium non sint, post initum matrimonium virgines efficiuntur[2]. » Sic tota Ecclesia Virgo est. Etenim ad omnes et conjugatos, et conjugatas Paulus loquitur. Videamus autem quid secum ferens nos desponderit, quam dotem : non aurum, non argentum, sed cœlorum regnum. Unde etiam dicebat : « Pro Christo legatione fungimur[3]. » Atque obsecrat, cum sponsam accepturus erat. Hujus rei figuram gerebant ea, quæ tempore Abrahæ contigerunt. Etenim ille fidelem servum misit, qui puellam ethnicam desponderet. Hic quoque Deus servos suos misit, qui filio suo Ecclesiam desponderent, ac Prophetas, olim his verbis utentes : « Audi, filia, et vide, et obliviscere populum tuum, » et domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum[4]. » Vidisti etiam Prophetam despondentem. Vidisti etiam Apostolum cum magna fiducia hoc verbum proferentem ac dicentem : « Despondi vos uni viro virginem castam » exhibere Christo. » Vidisti rursus prudentiam. Postquam enim dixit : Æquum est ut me sustineatis, non dixit : Magister enim vester sum, nec, mea causa hæc dico : sed, quod potissimum illis dignitatem afferebat, hoc ponit, nimirum se pronubæ, illos autem sponsæ loco constituens. Ac postea subjungit : « Timeo autem, ne forte ut serpens » Evam decepit per astutiam suam, sic corrumpantur sen» sus vestri a simplicitate quæ est in Christo Jesu[5]. » Nam etsi exitium vestrum est : at mœror tamen mihi vobiscum

[1] 2 Cor. x, 3. — [2] Matth. xxv. — [3] 2 Cor. v, 20. — [4] Psal. xliv, 11, 12. — [5] 2 Cor. xi, 3.

communis est. Ac vide qua prudentia utatur. Neque enim hoc perspicue indicat, tametsi ipsi corrupti erant. Idque his verbis ostendebat : « Cum impleta fuerit obedientia » vestra, » et, « Lugeam multos qui peccaverunt. » Sed tamen non sinit eos pudorem mittere. Ideoque ait : « Ne » forte. » Neque enim condemnat : nec rursus silet. Neutrum quippe tutum erat, nempe vel aperte dicere, vel perpetuo occultum tenere. Quocirca id quod medium erat, ponit, dicens : « Ne forte. » Hoc enim nec admodum condemnantis erat, nec rursus magnopere fidentis, sed inter hæc duo stantis. Ita eos consolatus est : atque per historiæ commemorationem incredibilem quemdam metum ipsis incussit, omnemque veniam ademit. Quamvis enim et serpens versutus esset, et illa stulta : neutrum tamen horum mulierem supplicio exemit.

II. Videte itaque, ait, ne hoc vobis accidat, nec quidquam vobis præsidio sit. Nam ille quoque majora pollicitus, hac ratione ipsam in fraudem induxit. Unde liquet istos quoque sese jactantes atque inflantes, ipsos decepisse. Atque hoc non modo hinc conjicere licet, verumetiam ex iis, quæ postea ait. « Si is qui venit alium Jesum prædicat quem » non prædicavimus, aut alium Spiritum accipitis quem » non accepistis, aut aliud Evangelium quod non recipistis, » recte pateremini[1]. » Nec vero ait : « Ne forte sicut Adam deceptus est, » sed ostendit eos fœminas esse, qui hæc patiuntur. Fœminarum est decipi. Nec etiam dixit ; « Sic vos decipiamini : » sed perstrans in metaphora ait : « Ne » forte corrumpantur sensus vestri a simplicitate quæ est » in Christo Jesu. » A simplicitate, inquam, non a versutia. Non, inquam, ex versutia, neque ex eo quod fides vobis desit : sed ex simplicitate. Et tamen ne hoc quidem nomine veniam promerentur, qui decipiuntur. Id quod Eva in-

[1] 2 Cor. XI, 4.

dicavit. Quod si hoc veniam minime meretur, multo minus cum quis ob inanem gloriam in hanc fraudem incidit. « Si enim is qui venit alium Jesum prædicat quem » non prædicavimus : » hinc videlicet ostendens non ex se Corinthios esse corruptos ; sed aliunde irrepere, qui eos in fraudem impellunt. Ideoque ait, « Qui venit. » Si alium spiritum accepistis, si aliud Evangelium, quod non recepistis, recte pateremini. Quid ais? Qui Galatis dicebas, « Si quis evangelizaverit vobis præterquam quod accepis» tis, anathema sit[1], » nunc dicis, recte pateremini? Atqui hoc nomine minime par erat sustinere, verum pedem removere. Sin autem eadem dicunt, tum demum sustinere opus est. Qui fit igitur ut dicas : Quoniam eadem dicunt, non opus est sustinere? Si alia dicerent, æquum-ne esset sustinere? Advertamus itaque. Magnum enim periculum imminet, altumque præcipitium, si leviter hoc prætereamus : aditumque omnibus hæresibus præbet id quod dictum est. Quænam ergo horum verborum sententia est? Sic se jactabant illi, tanquam Apostoli non perfecte docerent, atque ipsi plus aliquid quam illi afferrent. Verisimile enim est, quod illi multa blaterantes, stultam quamdam colluviem in ejusmodi dogmata invehebant. Unde etiam et serpentis, et Evæ, quæ sic amplitudinis majoris expectatione decepta fuerat, mentionem facit. Hoc quippe etiam in priore Epistola subindicans, dicebat : « Jam divites facti » estis, sine nobis regnatis. » Ac rursus, « Nos stulti propter » Christum : vos autem prudentes in Christo[2]. » Quoniam igitur illi, ut verisimile est, externa sapientia utentes, multa nugabantur, hoc inquit ; « Si quid præterea dicerent, atque alium Christum prædicarent, quem prædicari oporteret, nos autem prætermisissemus, recte sustineretis. » Ideo enim adjicit ; « Quem non prædicavimus. » Si autem

[1] Galat. I, 9. — [2] I Cor. IV, 8, et 10.

fidei capita, quid amplius? Quidquid enim dixerint, nihil amplius dicturi sunt, quam quæ diximus. Ac vide quam exacte hoc ponat. Non enim dixit: « Si is qui venit amplius aliquid dicit. Nam illi amplius aliquid dicebant, ut qui cum majore auctoritate concionarentur, atque ingentem verborum elegantiam adhiberent: eaque de causa non hoc dixit, sed quid? Si is qui venit alium Jesum prædicat, quod quidem verborum probationem minime requirebat: « Aut Spiritum alium accepistis; » neque enim hic sermonibus opus erat; hoc est, locupletiores vos, quantum ad gratiam attinet, efficit: « Aut Evan» gelium aliud quam quod recepistis; » ne hoc quidem rursus verborum elegantiam desiderabat; recte sustineretis. Ac velim consideres, quomodo ubique distinctione usus sit, qua indicet nihil amplius atque copiosius ab ipsis allatum fuisse. Postquam enim dixit, « Si is qui venit alium » Jesum prædicat, » subjunxit, « Quem non prædicavimus. » Aut alium Spiritum accepistis, adjecit, quem non acce» pistis. Aut Evangelium aliud, » addidit, « Quod non rece» pistis. » Per quæ omnia indicavit, non simpliciter, an illi quid amplius dixerint, attendendum esse, sed an aliquid amplius dixerint quod dici oporteret, et a nobis omissum sit. Quod si non oportebat, inquit, ideoque nec a nobis dictum sit, quid causæ afferri potest, cur eos admiremini?

III. At, dicet quispiam, si eadem dicunt, quid est cur eos prohibeas? Quoniam per simulationem alia dogmata inducunt. Verum in nondum ait, sed postea illud ponit, cum dicit, « Transfigurant se in Apostolos Christi: » interim autem ab iis, quæ minus molesta erant, Discipulos ab eorum auctoritate abducit, non quod invideret illis, sed quod his prospectum vellet. Alioqui enim cur Apollo non impedit, virum præsertim eloquentem, ac Scripturarum cognitione præstantem; etiamque se eum missurum polli-

cetur? quod ille una cum eruditione dogmatum integritatem conservaret: isti autem contra. Ob eamque causam eos bello lacessit, et discipulos insectatur quod in illos inhiarent, dicens: Nam si quid, quod in rem esset, a nobis prætermissum, ipsi implevissent, non impedirems. Sin autem omnia cumulate a nobis præstita sunt, nihilque omissum est, unde vos illi ceperunt? Ideo subdit: « Existimo enim me nihil minus habere a magnis Apostolis[1]: » non jam scilicet cum illis, sed cum Petro reliquisque hujusmodi comparationem faciens. Itaque si isti scientia me superant, sane et illos. Ac vide quo pacto hic quoque sermonem temperet. Non enim dixit; « Nihil amplius, quam ego, Apostoli dixerunt. » At quomodo? « Existimo, » hoc est, arbitror me nihilo posteriorem fuisse excellentibus Apostolis. Nam quoniam eo nomine inferiore conditione esse videbatur, quod illi, ut qui eum antecessissent, in majore fama essent, ac major illorum celebritas esset, atque isti sese introducere parabant, idcirco sese illis modo sibi conveniente comparat. Unde etiam cum encomiis mentionem eorum facit. Neque enim simpliciter Apostolos dixit, sed magnos et eximios: Petrum videlicet, et Jacobum et Joannem indicans. « Nam etsi imperitus sermone: » sed non scientia[2]. » Quia enim in hoc superiores illi erant, qui Corinthios corrumpebant, quod non rudes et indocti essent, id quoque ponit, quo ostendat se propterea non modo pudore minime affici, sed etiam gloriari. Nec dixit: « Si ego imperitus verbo, et illi quoque: » hoc enim visum fuisset esse hominis, et illos traducentis, et istos attollentis; verum rem ipsam, hoc est, externam sapientiam dejicit. Atque in priore quidem Epistola vehementer in hoc incumibt, ut ostendat hoc ad prædicationem non modo nihil utilitatis afferre, sed etiam crucis gloriam obscurare. « Veni

[1] 2 Cor. XI, 5. — [2] Ibid. 6.

» enim, inquit, non in sublimitate sermonis aut sapientiæ » ad vos : ut non evacuetur crux Christi [1] : » ac multa alia ejusmodi ; quod scientia imperiti essent : quæ quidem summa est imperitia. Ergo cum in magnis comparatio facienda erat, se ipsum Apostolis confert : cum autem ostendendum id, quod imbecillitatis speciem habeat, non item. Quin potius cum re ipsa congreditur, ostenditque hoc lucro cessisse. Ac cum nulla necessitas urgebat, minimum etiam Apostolorum se dicebat [2], ac ne Apostoli quidem nomine dignum : hic rursus, cum tempus id postulabat, nihilo inferiorem se esse præstantissimis Apostolis. Norat enim hinc magnam ad discipulos utilitatem redituram esse ; ideo subjunxit : « Sed in omnibus manifestati » sumus vobis. » Etenim hic quoque falsos apostolos perstringit, ut in versutia ambulantes. Hæc quoque de se ante prædicabat, quod non secundum personam viveret, nec fraudulento anime atque ad quæstum prædicaret. Illi ut autem alii erant, alii apparebant, non item ipse. Quo fit, ubique magnifice de se hoc nomine sentiat, quod nihil humanæ gloriæ causa faceret, nec res suas occultaret. Id quod etiam ante dicebat : « In manifestatione veritatis commen» dantes nos ipsos ad omnem conscientiam hominum [3]. » Nunc item, « In omnibus manifestati sumus vobis. » Quid autem hoc sibi vult ? Imperiti sumus, nec id celamus. A nonnullis accepimus : nec tacemus. A vobis accipimus, nec dissimulamus nos accipere, sicut isti cum accipiunt ; verum omnia perspicua vobis facimus. Id quod hominis erat magnopere illis confidentis, atque omnia cum veritate referentis. Unde etiam testes eos citat ; et nunc cum ait, « Vobis : » et prius cum dicebat : « Non enim alia scri» bimus vobis, quam quæ legitis, aut etiam agnoscitis [4]. » Deinde postquam se purgavit, durius postea subjungit,

[1] Cor. II, 1. — [2] Id. XV. — [3] 2 Cor. IV, 2. — [4] Id. I, 13.

« An peccatum feci me humilians, ut vos exaltemini ? » Idque exponens ait : « Alias Ecclesias expoliavi, stipendium » accipiens ad vestrum ministerium[1] ; » id est, in summis rerum angustiis versatus sum. Hoc enim his verbis significatur, « Humilians me ipsum. » Hoccine igitur est, quod mihi vitio vertitis ? atque ideo adversum me animos effertis, quod me ipsum depressi, mendicans, in arctum redactus, ac fame laborans : ut vos exaltemini ? Et quonam pacto evehebantur illi, ipso in angustia versante ? Amplius ædificabantur, minimeque offendebantur. Quod quidem maximum ipsorum probrum erat, et imbecillitatis argumentum : nempe quod aliter eos subvehere non posset, nisi ipse prius sese depressisset. Illud-ne mihi crimini vertitis quod humilis factus sum ? At vos ob eam causam evecti estis. Quoniam enim superius dicebat, quod cum hoc nomine criminabantur, quia præsens quidem humilis, absens autem fiducia plenus erat, se purgat, ut rursus eos feriat dicens : « Vestra causa hoc a me factum est. Alias » Ecclesias expoliavi. » Hic jam exprobrandi modo loquitur, Verum, quæ præcesserunt, non sinunt hæc molesta videri. Dixit enim : Sufferte me Paulum in insipientia. Atque ante alia sua recte facta, in hoc primo gloriatur. Hoc enim imprimis quærunt mundani : atque in hoc adversarii quoque illi animos attollebant. Quocirca non ante in periculorum ac miraculorum sermonem ingreditur : sed de pecuniarum contemptu prius verba facit, quandoquidem hoc nomine sese efferebant. Attamen tacite indicat eos opibus præditos fuisse.

IV. Quod autem in eo admirationem habet, istud est, quod cum dicere posset, se manuum labore sibi victum parasse, non tamen hoc dixit : verum illud demum, quod pudorem illis incutiebat, nec ad ipsius laudem pertinebat,

[1] 1 Cor. XI, 7, 8.

nempe: Ab aliis accepi. Nec dixit, « Accepi, » sed, « Ex» poliavi : » hoc est, diripui, pauperesque eos reddidi. Quodque majus est, non ad profusos sumptus, sed ad necessarios usus. Stipendii enim vocabulo necessarium cibum intelligit : Quodque etiam gravius, « Ad ministerium » vestrum. » Vobis prædicamus, inquit, et cum a vobis ali deberem, ab aliis id percipiebam. Duplex culpa, imo triplex : quod cum apud eos esset, atque ipsis ministraret, necessariumque alimentum quæreret, alios tamen habebat, qui ipsi suppeditarent. Ac sane isti illos longe superabant. Illi enim in socordia erant, hi in studio. Illi ne præsentem quidem alebant : isti ad eum, etiam longe remotum, mittebant. Postea autem, ubi illos vehementer perstrinxit, sensim rursus objurgationis acerbitatem lenit dicens : « Et cum præsens essem apud vos, et egerem, » neminem gravavi. » Non enim dixit, « Non mihi dedis» tis : » sed, « Ego non accepi. » Adhuc enim mitius cum illis agit. Cæterum in orationis summissione tacite rursus eos percellit. Hoc enim vocabulum, « Præsens, » admodum emphaticum est, et, « Cum egerem. » Ne enim illi dicerent : Quid igitur, si habebas? subjunxit, « Et cum » egerem, non gravavi vos. » Hic rursus leviter eos ferit, quod segniter, tanquam gravati, hujusmodi collationis munere fungerentur. Sequitur deinde causa, accusationis plena, ac zelotypia referta. Unde etiam eam non ut præcipuam posuit : sed velut docens, unde, et a quibus nutritus sit : ut eos citra omnem suspicionem ad eleemosynæ opus excitaret. « Nam quod mihi deerat, inquit, supple» verunt fratres qui venerunt e Macedonia[1]. » Vides quomodo ipsos rursus perstringat, dum eos, quorum ope sublevatus est, in medium adducit? Nam cum prius in cupiditatem ipsos injecisset, sciendi quinam hi essent,

[1] 2 Cor. XI, 9.

cum diceret, « Alias Ecclesias expoliavi, » tum demum illos nominatim profert : quod quidem hos ad eleemosynam incitabat. Siquidem ipsis suadet, ut cum in hoc nomine inferiores extitissent, quod Apostolum non aluissent, saltem non committerent, ut in sublevanda pauperum inopia vincerentur. Hoc autem ad Macedones scribens dicebat, « Ad usus meos mihi misistis semel et iterum, et in »principio Evangelii[1] : » hoc quidem maximæ ipsis laudi erat, quod ab ipso statim initio eorum virtus effulsisset. Ac vide quo pacto ubique necessitatem duntaxat ponat, nusquam autem profusam copiam. Et quidem cum dixit, « Præsens, » et, « Cum egerem, » illud indicavit, debuisse se a Corinthiis ali. Cum autem dixit : « Quod deerat mihi »suppleverunt, » ostendit se ne hoc quidem postulasse : ac causam affert, quæ non erat. Quam tandem hanc? Quod nempe ab aliis accepisset. Quod enim mihi deerat, inquit, suppleverunt qui venerunt. Ideo ait : Non vos gravavi, non quod vobis non confiderem. Atqui ob hoc ipsum istud facit, idque demonstrat per ea, quæ sequuntur : tamen hoc non aperte dicit, sed subindicat, audientium conscientiæ id reliquens. Idque tacite ostendit per ea quæ sequuntur, dicens; « Et in omnibus sine onere me vobis »servavi, ac servabo. » Neque enim velim existimetis hæc eo a me dici, ut accipiam. Illud autem, « Servabo, » acerbius erat; si necdum ipsis confidebat, sed se aliquid ab eis accepturum omnino desperabat. Ostendit autem quod hoc illi grave ac molestum esse censerent, unde dicebat, « Sine onere me vobis servavi, ac servabo. » Sicque etiam in superiori Epistola dicebat, « Non scripsi ut ita fiat in »me. Melius enim mihi est mori, quam ut gloriam meam »quis evacuet[2]. » Atque hic rursus, « Sine onere me vo»bis servavi, atque etiam adhuc servabo. » Postea, ne hoc

[1] Philip. IV, 23. — [2] 1 Cor. XIX, 15.

idcirco dicere videatur, ut eorum gratiam sibi magis conciliet, ait, « Est veritas Christi in me. » Ne putetis, inquit, me ideo hæc dixisse, ut accipiam, vosque magis ad me pertraham. « Est enim veritas Christi in me, quod » gloriatio hæc mea non infringetur in regionibus Achaïæ[1]. » Nam ne quis rursus existimaret eum hoc nomine discruciari, aut infenso et irato animo hæc commemorare, gloriationem quoque hanc rem appellat. Atque in priore quoque Epistola idem astruebat. Nam etiam illic, ne eos percelleret, ait, « Quæ ergo mihi merces est, ut evan» gelizans sine sumptu ponam Evangelium Christi[2]; » Atque ut illic mercedem, ita hoc loco gloriationem vocat, ne ob hæc verba pudore suffundantur, ut petenti minime porrigentes. Quid enim; si detis, inquit? At ego non accipio. Atque illud, non infringetur, metaphora est, ductum a fluminibus; fama ipsius ubique fluebat, quia nihil acciperet. Non, inquit, largitione libertatem meam obstruetis. Sed non dixit, obstruetis, quod amarulentius erat. Verum, « Non obstruetur in regionibus Achaïæ. » Quod quidem rursus gravem plagam infligebat, abundeque sufficiebat ad eos dejiciendos ac mœrore afficiendos, utpote quos solos repudiaret. Nam si gloriabatur, ubique gloriari oportebat : si autem apud vos solos, propter imbecillitatem fortasse vestram hoc facit. Quamobrem, ne hæc secum reputantes, mœstitia afficerentur, vide quomodo istud mitiget, « Quare? Quia non diligo vos? Deus scit[3]. » Propere plagam inflixit, et facilius leniit, quanquam ne sic quidem culpa eos liberavit. Neque enim dixit; « Non » estis imbecilles : » neque, « Non estis firmi ac robusti : » sed, « Quia diligo vos : » quod accusationem vehementer augebat. Ab ingenti enim ipsius erga eos amore illud pro-

[1] 2 Cor. XI, 10. — [2] 1 Cor. IX, 18. — [3] 2 Cor. XI, 11.

ficiscebatur, quod ab iis nihil accipiebat, quandoquidem acriter perstringebantur.

V. Itaque res contrarias ab ipso amor exprimebat, nempe, ut acciperet, et non acciperet. Contrarietas porro hæc ex eorum, qui dabant, affectu nascebatur. Ac non dixit; « Propterea non accipio, quia vehementer vos amo, » quoniam imbecillitatem eorum accusaverat, atque in anxietatem ipsos conjecerat : verum ad aliam causam sermonem convertit. Quam tandem ? « Ut amputem occasionem eorum qui quærunt occasionem : ut in quo gloriantur, inveniantur sicut » et nos[1]. » Quia enim operam dabant, ut ansam aliquam invenirent, hanc quoque amputare oportebat. Hoc enim solum erat, in quo gloriabantur. Ut itaque nulla re superiores essent, hoc quoque correctum oportuit, siquidem in aliis inferiores erant. Nihil enim, ut a me dictum est, mundanos perinde ædificat, ut nihil accipere. Quocirca diabolus pro sua perversitate hanc potissimum illecebram injecerat, studens eos in aliis lædere. Mihi autem hoc quoque ab hypocrisi manasse videtur. Quamobrem nec dixit : « In quo recte se gesserunt : » sed quid ? « In quo glorian- » tur. » Quibus verbis eorum arrogantiam cavillis incessebat. Jactabant enim id quoque quod non erant. Atqui præstantem virum, non modo de iis, quæ ipsi desunt, gloriari non convenit, sed ne de iis quidem, quæ habet. Sicut beatus hic vir faciebat : ac patriarcha Abraham dicebat : « Ego autem sum terra et cinis[2]. » Nam quia nulla peccata habebat, quæ commemorare posset, verum virtutibus splendebat; idcirco cum nec gravem ullam adversum se reprehensionis ansam reperisset, ad naturam confugit. Et quoniam terræ nomen quodam modo honestum est, ideo cineris vocabulum adjunxit. Unde etiam alius dicebat : « Quid superbit terra et cinis[3] ? » Neque enim mihi

[1] 2 Cor. XI, 12. — [2] Gen. XVIII, 27. — [3] Eccli. X, 9.

oris florem commemora, nec erectam cervicem, nec egregiam vestem, et equum, atque asseclas : sed ubi hæc omnia desinant, considera, idque adjunge. Quod si ea, quæ oculis cernuntur, dixeris, ego, quæ in picturis sunt, longeque hæc splendore superant, proferam. At sicut illa ob aspectum minime admiramur, quod ejusmodi eorum substantiam esse perspiciamus, ut nihil præter lutum sint; sic ne hæc quoque. Nam et ista lutum sunt, prius etiam quam intereant, atque in pulverem dilabantur. Ostende mihi hunc elata cervice hominem, febri laborantem, atque extremum spiritum edentem : ac tum te alloquar, et percontabor quo ingens ille ornatus reciderit, quo ingens illa assentatio, ac servorum obsequium abierit, opumque ac prædiorum copia ; quis ventus obortus omnia flatu suo excusserit. At, inquies, in lectulo jacens, opum ac fastus signa circumfert, imposita ipsi veste luculenta, pauperibus juxta ac divitibus funus prosequentibus, populis fausta illi precantibus. Maxime quidem hæc merus risus sunt. Verum, utcumque sit, hæc tamen protinus instar floris diffluunt. Nam simul atque ex urbis portis excesserimus, traditoque vermibus cadavere redierimus, rursus ex te quæram, quonam ingens illa turba se conferat, quo clamor ille ac tumultus evaserit, quo lampades, quo fœminarum cœtus? Annon insomnium ista sunt? Quo clamores abscesserunt? Quo multa illa ora vociferantia, atque ad fiduciam adhortantia, quia nulla mors est? Atqui non nunc hæc accinere oportebat non audienti. Sed cum rapiebat, cum avaritiæ studebat; tunc, verbis nonnihil immutatis, dicere oportebat : Non est quod fidenti animo sis : nemo immortalis est; amentiam istam comprime, cupiditatem extingue, nec læso confidas. Quia vero hæc illi jam dicere et parcentis et irridentis esset; non enim illum jam fidere oportet; sed metuere ac tremere. Verum etsi illi,

ut qui e stadio excesserit, nihil hæc utilitatis afferunt : at illi divites, qui eodem morbo laborant, atque eum ad sepulcrum prosequuntur, audiant. Quia enim hoc illis opum ebrietas prius afferebat, ut nihil ejusmodi cogitarent : at eo certe tempore, cum ipse jacentis aspectus fidem verbis astruit, castigentur et erudiantur, illud secum reputantes, paulo post fore, ut illi veniant, a quibus ipsi quoque ad horrenda illa loca abducantur, ubi referendæ rationes erunt, pœnæque subeundæ ob ea quæ rapuerunt, atque usurparunt. Et quid hæc ad pauperes, inquies? Sane quidem multis hoc quoque voluptati est, excruciatum eum cernere, a quo injuriam acceperint. At nobis hoc jucundum non est, inquies, verum illud, si nihil ipsi mali perpetiamur. Equidem hoc nomine vehementer vos laudo atque amplector, quod alienis calamitatibus non gaudeatis, verum propriam duntaxat securitatem quæratis. Age igitur, hæc quoque vobis spondebo. Etenim cum detrimento aliquo ab hominibus mulctamur, non parvam debiti partem succidimus, si ea, quæ nobis inferuntur generoso animo perferamus. Ex quo fit, ut nulla injuria afficiamur. Deus enim vexationem nobis pro debito imputat, non secundum juris, sed secundum benignitatis rationem, idcirco non ab initio eum, qui injuria affectus est, ulciscitur. Unde hoc perspicuum est, inquies? Judæi quondam a Babyloniis vexabantur, nec Deus prohibuit : verum et pueri, et mulieres, in servitutem abducebantur. At postea hæc captivitas pro peccatorum ratione in consolationem ipsis cessit. Ob eamque causam Esaïas dicebat : « Consolamini, consolamini populum meum sacerdotes : » loquimini ad cor Jerusalem : quia suscepit de manu Do» mini duplicia peccata sua[1]. » Ac rursus, « Da nobis pa» cem. Omnia enim reddidisti nobis[2]. » Et David ait : « Vide

[1] Isaï. XL, 1, 2. — [2] Id. XXVI, 12.

»inimicos meos quia multiplicati sunt: et dimitte omnia »peccata mea [1]. » Et cum illum Semeï, dira omnia ipsi imprecantem, ferret, aiebat: « Dimitte eum, ut videat »Dominus humilitatem meam, et reddat mihi pro hac »die [2]. » Nam cum ille nobis injuria affectis opem non fert, tum maximam utilitatem accipimus. Nobis etenim hoc pro recte factis ascribit, cum acceptam injuriam ferimus, ut ipsi gratias agamus.

VI. Quocirca cum pauperem a divite diripi videris, missum faciens eum, cui injuria fit, ereptorem lacrymis prosequere. Ille enim sordes excutit: hic vero sordibus se inficit. Sic etiam Elisæi puero in Naaman contigit [3]. Nam etsi non rapuit, tamen hoc ipsum injustitiæ rationem habebat, quod cum fraude accepit. Quid ergo evenit? Ex injustitia lepram consecutus est; is, cui illata injuria fuerat, juvabatur: qui autem inferebat, lædebatur. Hoc nunc quoque in anima usuvenit. Atque hoc tantam vim habet, ut, etiam solum, sæpe Deum placarit, etiamsi alioqui is, qui male mulctabatur, subsidio indignus esset: cum supra modum quis vexatur, vel hinc solum Deum ad dandam sibi veniam allicit, ulciscendumque eum, qui injuriam infert. Unde etiam Deus Barbaris antiquitus dicebat: « Ego quidem eos ad pauca tradidi: ipsi autem adje»cerunt ad mala [4]: » ideoque atrocissimis suppliciis mulctabuntur. Non enim, non, inquam, est quidquam, quod Deum ad iracundiam perinde incitet, ut rapere et vim afferre aliosque circumvenire. Quid ita? Quia perfacile est ab hoc flagitio abstinere. Neque enim naturalis quædam cupiditas hæc est, negotium facessens: sed ab animi segnitie ortum trahit. Quonam igitur modo, inquies, Apostolus eam malorum radicem vocat? Ego certe idem dico. Verum nostro vitio, non rei ipsius natura, radix ipsa

[1] Psal. XXIV, 18, 19.— [2] 2 Reg. XVI, 12.— [3] 4 Reg. V. — [4] Zach. I, 15.

est. Atque si ita lubet, comparationem inducamus, ac videamus utra violentior sit, pecuniarum-ne an corporum cupiditas? Etenim hoc demum gravius judicandum est, quod magnos viros prostravisse reperietur. Videamus itaque quem magnum virum opum cupiditas invaserit. Neminem profecto : sed miseros admodum et abjectos, Giezi videlicet, Achab, Judam, judaïcos sacerdotes. At vero corporum cupiditas magnum illum prophetam Davidem superavit. Nec vero hæc eo dico, ut iis, qui hujusmodi cupiditate correpti tenentur, veniam concedam : sed potius ut vigilantes sint. Nam cum magnum esse malum demonstro, tunc maxime eos omni venia orbatos esse ostendo. Etenim si feram hanc ignorares, ad hoc ipsum tibi confugere liceret. Nunc autem cum noris, et tamen in eam incidas, nulla tibi excusatio superest. Post hunc, ejus filium magis adhuc superavit. Atqui nemo unquam ei sapientiæ laude præstitit : virtutibusque aliis omnibus ornatus fuit. Sed tamen hoc vitio usque adeo captus est, ut letale etiam vulnus acceperit. Ac pater quidem surrexit, acceptumque damnum sarcivit, ac rursum coronam adeptus est : hic autem nihil tale ostendit. Quocirca Paulus etiam dicebat : «Melius est nubere, quam uri[1].» Et Christus : « Qui potest capere, capiat[2]. » De opibus autem non ita ; sed : Qui reliquerit bona sua, centuplum accipiet. Quonam ergo modo, inquies, de iis, qui opibus abundant, hoc asseruit, eos ægre cœlorum regnum obtenturos[3]? Iis rursum verbis ipsorum ignaviam subindicat, ne opum tyrannidem, sed vehementem eorum servitutem. Idque etiam ex iis, quæ Paulus consulendi causa dicebat, liquet. Ab illa enim cupiditate abducit, dicens : « Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem[4].»

[1] 1 Cor. VII, 9. — [2] Matth. XIX, 12. — [3] Marc. X, passim. — [4] 1 Tim. VI, 8.

Ab hac autem non item : sed postquam ad tempus duntaxat disjunxit, idque ex consensu, rursus, ut conveniant, admonet. Flectus libidinis timebat : ne forte ea grave naufragium efficeret. Hic affectus etiam ira acrior ac vehementior est. Neque enim irasci quisquam potest, si nemo sit, qui ad iram extimulet. At concupiscentia oritur, etiamsi vultus, qui ad hoc incitat, minime cernatur. Itaque eam non prorsus amputavit, sed, « Sine causa, » addidit : nec rursum libidinem omnem sustulit, sed iniquam tantum. « Propter concupiscentias enim, inquit, unusquisque uxo» rem suam habeat[1]. » Atqui vero pecunias aggerere, nec ob causam, nec sine causa concessit. Siquidem illi affectus ob necessitatem nobis insiti sunt : nimirum libido procreandorum liberorum causa : ita autem, ut iis, qui læduntur, auxilium afferamus. Pecuniarum autem cupiditas, minime : neque enim naturalis est affectus. Ac proinde si ea te capi ac vinci sinas, tanto utique fœdiora patieris. Ideo Paulus, cum secundas nuptias permittat, in pecuniis tamen ac divitiis accurationem requirit, dicens : Quare non potius injuriam patimini? Quare non potius damnum accipitis? Ac de virginitate quidem disserens, ait : « Præ» ceptum Domini non habeo. » Et, « Ad utilitatem vestram » dico : non ut laqueum vobis injiciam[2]. » At cum de divitiis ei sermo est, « Habentes, inquit, vestes et alimenta, » his contenti simus[3]. » Quid igitur causæ est, inquies, cur plerique hoc affectu capiantur? Quia adversus eum non ita præparati sunt, ut adversus impudicitiam ac fornicationem. Nam si æque grave hoc malum ipsis visum fuisset, haud cito capti fuissent. Sic miseræ quoque illæ virgines e thalamo ejectæ sunt[4], quoniam, majore hoste prostrato, ab imbecilliore, ac nullo robore prædito, dejectæ

[1] 1 Cor. VII, 2. — [2] Ibid. 25 et 27. — [3] 1 Tim. VI, 9. — [4] Matth. XXV, 1-12.

sunt. Huc accedit, quod si quis libidinem superans, a pecuniis superetur, sæpe ne libidinem quidem vincit : verum a natura hoc nactus est, ut ab hoc affectu non admodum negotii ei exhibeatur. Neque enim omnes in eum æque proni sunt. Hæc itaque perspecta habentes, ac virginum exemplum perpetuo cum animis nostris versantes, perniciosam hanc belluam fugiamus. Nam si virginitas illis nihil profuit, verum post infinitos labores ac sudores ob pecuniæ studium in exitium abierunt, quis tandem nos supplicio eripiet, si in hunc affectum inciderimus? Quocirca rogo, omnia agamus, ut nec capiamur, nec capi sustineamus : sed gravia quoque hæc vincula perfringamus. Sic enim ad cœlum pervenire poterimus, atque innumerabilia illa bona consequi, quæ utinam nobis omnibus consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIV.

CAPUT XI.

Nam ejusmodi pseudo-apostoli, sunt operarii dolosi, transfigurantes se in Apostolos Christi.

I. Quid ais? Qui Christum prædicant, qui pecunias non accipiunt, qui Evangelium aliud non inducunt, pseudo-apostoli sunt? Maxime, inquit. Atque hoc præsertim nomine, quod hæc omnia ficto animo faciunt, ut fallant.

[1] 2 Cor. IX, 13.

« Operarii dolosi. » Operantur enim, sed quæ plantata sunt evellunt. Quoniam enim exploratum habent, se non aliter gratos acceptosque fore, veritatis larva assumpta, ita demum fraudis fabulam agunt. Et vero, inquit, pecunias non accipiunt, ut plura accipiant, ut animas perdant. Quin potius id quoque falsum; nam et accipiebant, sed furtim. Idque in iis, quæ sequuntur, ostendit. Atque id quidem jam tacite indicavit, cum dixit : « Ut in quo glo-» riantur, inveniantur sicut et nos : » cæterum idem dilucidius postea his verbis significavit : « Si quis vos devorat, » si quis accipit, si quis extollitur[1], » hunc sustinetis. Nunc autem aliunde hos insectatur, dicens : « Transfigurantes. » Larva tantum ipsos, ac pellis ovis obtegit. « Et non mirum. » Si enim ipse Satanas transfigurat se in Angelum lucis, » quid magnum est, si ministri ejus transformantur velut » ministri justitiæ[2]? » Itaque, si quid admirari oportet, hoc est; non autem quod isti agunt. Nam cum eorum magister nihil non audeat, ac moliatur, nihil mirum discipulos quoque ipsius exemplum sequi. Quid autem est : « Angelum lucis? » eum, qui loquendi libertatem habet, eum qui Deo adtat. Sunt enim etiam Angeli tenebrarum hi qui diaboli sunt, ac caliginosi et feroces. Ac multos diabolus ad hunc modum fefellit, dum se in Angelum lucis transfiguravit, non autem talis effectus est. Eodem igitur modo isti, larvam quidem Apostoli circumferunt : non autem vim ac facultatem; neque enim possunt. Nihil porro tam diabolicum est, quam ad ostentationem aliquid efficere. Quid autem est ministerium justitiæ? Id videlicet, quod nos sumus, Evangelium quod justitiam habet, vobis prædicantes. Aut enim hoc est quod ait, aut certe, quod justorum virorum famam sibi pepererunt. Quanam ergo ratione eos agnoscemus? Ab ipsorum operibus, ut a

[1] 2 Cor. XI, 20. — [2] Ibid. 14, 15.

Christo dictum est. Ob idque, et sua recte facta, et illorum vitia inter se conferre cogitur : ut ex comparatione falsi atque adulterini appareant. Ac rursus in suas laudes ingressurus, primum illos accusat, ut ostendat sibi necesse esse in hoc argumento versari : ne quis alioqui ipsum, ut de suis laudibus verba facientem, reprehendat. Atque, « Iterum dico[1]. » Etenim multa jam præmonitione usus est. Sed tamen his, quæ dixi, non sum contentus, inquit, sed rursus dico, ne quis me insipientem esse existimet. Hoc enim eorum negotium erat, cum nulla causa suppeteret, gloriari. Ac velim consideres, quomodo quoties in suas laudes ingredi parat, id prius depellat. Stulta enim res est, inquit, gloriari. Ego vero hoc non ut stolidus facio; sed ut coactus. Quod si vobis id non persuaderi sinitis, verum, quamvis id me necessario facere videatis, tamen me condemnatis; ne sic quidem hoc facere detrectabo. Vides-ne quo pacto magnam sibi loquendi necessitatem esse ostendat? Nam qui ne hanc quidem suspicionem reformidabat, quantam vim ad loquendum sustineret, quamque hujusmodi sermonem velut parturiret, ac profundere cogeretur, velim consideres. At sic quoque tamen moderationem in hac re adhibuit. Non enim dixit : « Ut » glorier. » Cumque paulum gloriaturus esset, rursus etiam altera præmonitione usus est dicens : « Quod loquor non » secundum Dominum loquor, sed ut in insipientia, in hac » substantia gloriæ[2]. » Vides quomodo gloriari, secundum Dominum non sit? « Cum enim omnia feceritis, inquit, » dicite : Quia servi inutiles sumus[3]. » Verum hoc per se quidem secundum Dominum non est, sed ab animo ac voluntate tale efficitur. Ideo dixit : « Quod loquor : » non causam, sed verba reprehendens. Etenim scopus adeo eximius erat, ut et verbis ornamentum afferret. Quemadmo-

[1] 2 Cor. XI, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Luc. XVII, 10.

dum enim homicida, tametsi facinus hujusmodi valde interdictum sit, tamen ab animo et voluntate sæpe laudem est assecutus : et circumcidi, licet secundum Dominum non sit, tamen ab animi instituto tale efficitur : sic etiam gloriari. Cur autem non tam accurata sermonis diligentia usus est? Quia alio properat, atque ex abundanti iis, qui eum carpere gestiebant, solum obsequitur, ut quæ profutura sunt dicat. Etenim quæ dicta erant, ad tollendam omnem suspicionem sufficiebant : «Sed ut in insipientia.» Prius ait : « Utinam sustineritis modicum quid insipientiæ » meæ ; » nunc autem, « Ut in insipientia. » Quo enim altius progreditur, eo magis sermonem repurgat. Deinde ne eum ubique stultitiam adhibere arbitreris, adjecit : « In » hac substantia gloriæ. » Hoc est, quod ad hanc duntaxat partem attinet. Quemadmodum et alio loco dicebat : « Ut » ne confundamur. » Et adjecit : « In hac substantia glo» riæ. » Et rursus alio loco, cum dixisset : « An quæ cogito, » secundum carnem cogito, ut sit apud me Est est, Non » non? » Atque cum ostendisset se idcirco non posse ubique, quæ pollicetur, explere, quoniam non secundum carnem consilium init, ne hanc suspicionem etiam ad doctrinam nonnulli pertraherent, ait : « Fidelis autem Deus quod » sermo noster ad vos non fuit, Est, et Non. »

II. Ac vide quam multa prius locutus, alias adhuc purgationes afferat, proponens ad hunc modum ac dicens : « Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et ego » gloriabor [1]. » Quid est autem, « Secundum carnem? » hoc est, ab externis rebus, a nobilitate, ab opibus, ab eruditione, a circumcisione, ab Hebræis avis, ab ea, qua apud plerosque floret, existimatione. Ac vide sagacitatem. Illa ponit, quæ nihil esse ostendit : ac tum denique insipientiam. Etenim, si ob ea, quæ vere bona sunt, gloriari

[1] 2 Cor. XI, 18.

stultitiæ est, multo certe magis ob ea, quæ nullius pretii sunt. Atque id est quod, « Non secundum Dominum, » vocat. Neque enim quidquam prodest Hebræum esse, aliaque id genus. Non ergo existimetis me hæc virtutis loco ponere. Sed quoniam illi gloriantur, hinc ego comparationem ducere cogor. Quod etiam alibi facit dicens : « Si quis videtur confidere in carne, ego amplius [1]. » Atque illic quidem hoc facit ob eos, qui in hoc confidebant : quemadmodum si quis claro genere natus, ac philosophicum vitæ genus amplexus, alios ob nobilitatem magnifice de se sentientes videat, atque eorum fastum deprimere cupiens, generis sui splendorem commemorare cogatur, non ut se efferat, sed ut eos humiles reddat. Idem Paulus quoque facit. Ac tum missis illis totam causam in Corinthios effundit dicens : « Libenter suffertis insipientes [2]. » Itaque vos harum rerum causa potius estis, quam illi. Nam nisi vos eos sufferretis, atque, quantum in illis est, detrimentum accepissetis, nullum verbum fecissem. Verum curæ mihi est vestra salus : meque ad vos indulgenter demitto. Ac vide quomodo objurgationi laudem adjungat. Postquam enim dixit : « Libenter suffertis insipientes; » addidit, « Cum sitis » ipsi sapientes. » Insipientis enim hominis est, de talibus gloriari. Et quidem objurgare oportebat, ac dicere : Nolite sufferre insipientes. Verum hoc cum majore abundantia facit. Nam illo modo idcirco eos objurgare visus fuisset, quod his rebus careret : nunc vero, cum se in his quoque superiorem esse ostendat, et tamen nihil ea esse ducat, magis eos corrigit. Cæterum prius quam in laudes suas atque comparationem ingrediatur, ingentem servilis animi dejectionem Corinthiis probro vertit, quod majorem in modum ipsis sese subjecissent. Ac vide quo pacto eos traducat. « Sustinetis enim, inquit, si quis vos devorat [3]. »

[1] Philip. III, 4. — [2] 2 Cor. XI, 19. — [3] Ibid. 20.

Quonam ergo modo dicebas, « Ut in quo gloriantur, in» veniantur sicut et nos? » Vides-ne quo pacto eos accipere ostendat : ac non simpliciter accipere, sed etiam supra modum? Hoc enim vocabulo, « Devorat, » hoc indicatur. « Si quis vos in servitutem redigit. » Et pecunias vestras, inquit, et corpora, et libertatem dedidistis. Hoc enim majus est, quam accipere, quod ipsi non modo pecunias, sed vos etiam ipsos in potestate habeant. Quod etiam superius his verbis demonstrabat, « Si alii potestatis vestræ » participes sunt, annon multo magis nos? » Postea quod gravius est adjungit dicens : « Si quis extollitur. » Neque enim mediocris quædam est vobis servitus, nec mansueti domini, sed graves ac molesti. « Si quis vos in faciem cædit. » Vides rursus tyrannidis augmentum? hoc porro dicebat, non quod eorum ora verberarent, sed quod eos despuerent, atque dedecore afficerent. Unde etiam adjecit : « Se» cundum ignominiam dico [1]. » Nec enim mitius vobiscum agitur, quam cum iis, qui in faciem cæduntur. Quidnam igitur hoc vehementius esse queat, aut quænam dominatio hac acerbior, cum et pecuniis vestris, et libertate atque honore ademptis, ne sic quidem lenes se præbent, ac ne in servorum quidem gradu manere vos sinunt : verum mancipio quovis pecunia empto contumeliosius vos tractant? « Quasi nos infirmi fuerimus. » Obscurum est quod ait. Nam quoniam molestum erat, idcirco hoc ita collocavit; ut acerbitatem obscuritate falleret. Quod enim ait, hanc sententiam habet : Annon ipsi quoque hæc facere possumus? Et tamen non facimus. Quam ob causam eos suffertis; ac si nos hæc efficere nequeamus? Atqui illud quoque reprehensionem meretur, quod et stulte se gerentes suffertis : quod autem etiam vos ita aspernantes, diripientes, sese extollentes, vos cædentes, id nullam excusationem,

[1] 2 Cor. XI, 21.

nullam rationem habere queat. Novum enim est hoc fallaciæ genus. Nam cum alii, qui fallunt, largiri atque assentari soleant, isti contra fallunt et accipiunt, contumeliamque inferunt. Itaque ne umbra quidem ulla veniæ vobis esse possit, quippe qui eos, qui vestra causa, ut vos subvehamini, sese deprimunt, respuitis, ac contra eos, qui, ut vos deprimamini, sese efferunt, suspicitis. An nos quoque idem facere non poteramus? At nolumus : ut qui utilitatem vestram nobis propositam habeamus. Nam illi qui vestra sunt rapientes, quæ sua sunt quærunt. Vides quomodo ubique, per quæ ad eos libere loquitur, per eadem terreat? Etenim si ob eam causam, inquit, eos honore afficitis, quia vos cædunt, atque contumeliose vexant; nos quoque hæc facere possumus, servitute vos opprimere, verberare, atque adversum vos extolli.

III. Vides quo pacto causam omnem, tum illorum arrogantiæ, tum suæ, ut videbatur, insipientiæ, in hos confert? Etenim non ut splendidiorem me ipsum ostendam, sed ut vos ab hac acerba servitute eripiam, nonnihil gloriari cogor. Operæ-pretium est autem non simpliciter hæc verba expendere : sed causam etiam adjungere. Nam et Samuël ingentem laudem de se ipso contexuit, cum Saülem ungebat, dicens : « Cujus vestrum bovem, aut asinum, » aut calceamentum tuli? quem oppressi [1]? » Et tamen nemo eum accusabat. Id autem ea de causa dicebat, non ut plausum et gloriam captaret : sed quia regem creaturus erat, sub purgationis specie eum erudire vult, ut lenem se ac placidum præbeat. Atque Prophetæ prudentiam, vel potius Dei benignitatem animadvertas velim. Nam quia eos deterrere cupiebat, de futuro rege gravia multa collegit; nimirum quod pistrices uxores eorum facturus esset, viros pastores, et mulorum curatores. Siquidem diligenter

[1] 1 Reg. XII, 3.

regni cultum et obsequium enumerabat : quoniam eos ita affectos esse videbat, ut nullo prohiberentur, verum incurabili morbo laborarent. Sicque indulgenter cum ipsis agit, et regem ad lenitatem componit. Ob idque etiam testem eum profert. Neque enim quispiam tunc eum in jus vocabat, nec accusabat, ut ipse sese purgaret : sed, ut eum meliorem faceret, his verbis utebatur. Unde etiam ut ipsius fastum comprimeret, subjunxit : « Si audieritis » vos, et rex vester, hæc et hæc bona vobis contingent. Sin » autem non audieritis, contraria omnia habituri estis. » Atque etiam Amos dicebat : « Non eram Propheta, nec » filius Prophetæ, sed armentarius, vellicans sycomoros. » Et tulit me Deus [1]. » Hæc porro non eo dicebat, ut se ipsum efferret, sed ut eos, qui ipsum non ut Prophetam existimabant, reprimeret : atque etiam ut ostenderet se minime fallere, neque ex se ea dicere, quæ dicebat. Atque alius rursum hoc idem indicans dicebat : « Verum tamen ego repletus sum fortitudine Domini in Spiritu et » potentia [2]. » Quin David quoque, cum de urso ac leone verba faceret, non eo hæc commemorabat, ut plausus aucuparetur, sed ut magni aliquid et admirandi procuraret. Nam quoniam nemo credebat ipsum barbaro superiorem futurum, ut qui nudus esset, nec arma gestare posset, fortitudinis suæ argumentum præbere necesse habuit. Et cum Saüli oram chlamydis abstulit, non ostentationis causa dicebat ea quæ dicebat, sed ut pravam suspicionem a se depelleret, quam adversus eum sparserant, dicentes eum in animo habere regem obtruncare. Quamobrem ubique causa investiganda est. Nam qui auditorum utilitatem spectat, etiamsi se ipsum laudibus efferat, non modo nullam reprehensionem, sed coronam quoque meretur. Imo si tum tacuerit, reprehensione dignus est. Nam et

[1] Amos. VII, 14. — [2] Mich. III, 8.

David, si cum ineundum erat cum Goliath certamen, conticuisset, non eum ad dimicationem exire permisissent, nec splendidum illud tropæum erexisset. Quocirca necessitate compulsus hoc dicit, et quidem non fratribus suis; red regi; nam fratres non ipsi credebant. Verum invidia ipsis aures obturabat. Quare, iis missis, eum alloquitur, qui nondum invidia laborabat.

IV. Noxia enim res est invidia, noxia, inquam: ac propriam salutem aspernari persuadet. Sic Caïn quoque sibi ipsi exitium attulit, atque ante eum rursus diabolus, qui ipsius patrem interemerat. Sic Saül [1], qui pravum dæmomonem adversus animam suam accersiverat: cumque accersivisset, medico rursus invidebat. Ea enim invidiæ natura est. Norat se ab eo servatum: malebatque perire, quam eum, a quo salutem accepisset, florentem conspicere. Quid hoc affectu gravius esse queat? Non aberrarit, qui diaboli fœtum eam dixerit. Atque in ea quidem inanis gloriæ fructus, imo etiam radix est. Hæc enim duo vitia sese mutuo struere solent. Sic nempe, tunc quoque livore afficiebatur Saül, quod dixissent, « Percussit David » decem millia. » Quo quid stultius fingi possit? Quid enim, quæso, invidia te afficit? An quod quispiam laudibus aliquem ornarit? Atqui gaudere oportebat. Alioqui nescis an vera hæc laus sit. An ob id luges, quod cum nihil in eo sit admiratione dignum, laudem tamen consecutus sit? Atqui misereri potius convenit. Etenim si bonus sit, nemo laudato invidet, verum ad aliorum laudem, suam quoque adjungit. Sin autem talis non est, quid discruciaris? Quid in te ipsum gladium impellis? An quod apud homines eximius quidam vir habeatur? At apud homines, qui hodie sunt, et cras esse desinunt. An quia gloriam obtineat? Quam tandem? De qua Propheta ait: Quod flos fœni sit [2].

[1] 1 Reg. XVIII. — [2] Isaï. XL, 6.

Hoccine ergo nomine invides, quod sarcinam non gestas, nec hujusmodi fœni onera circumfers? Quod si tibi ille hoc nomine beatus videtur, cur non etiam lignatores, qui quotidie onera gestant, et in urbem ingrediuntur? Neque enim hæc sarcina melior illa est, imo etiam deterior. Illa enim corpus solum premit: hæc vero animam quoque ipsam plerumque damno afficit, plusque anxietatis quam voluptatis affert. Nam etiamsi dicendi laude celebretur, majorem tamen metum, quam laudem habet. Imo hanc brevem habet: illum perpetuum. At apud principes in gloria splendet? Verum illic rursus livor, et periculum. Ut enim tu erga illos affectus es: ita etiam alii complures. At perpetuo laudatur? Hoc vero acerbam servitutem efficit. Neque enim libere quidquam ex animi sententia facere audebit: ne in eorum, a quibus celebratur, offensionem incurrat. Grave enim ipsi vinculum est nominis claritas. Quocirca quo pluribus notus est, eo etiam plures dominos habet, ejusque servitus crescit: ut qui dominos suos, quoquo se vertat, inspectet. Ac servus quidem, cum ab heri sui vultu remotus est, respirat, ac summa libertate fruitur: hic autem ubique dominos obvios habet. Omnium enim, quos in foro videt, est servus. Quod si necessitas aliqua urgeat, forum ingredi non audet, nisi famuli quoque assectentur, atque equus et omnis alia pompa parata et adornata sit, ne alioqui a dominis improbetur. Quod si sincerum aliquem amicum videat, familiares cum eo, tanquam æquali, sermones habere non audet. Dominos enim metuit, ne ab ipsis de gloriæ suæ gradu dejiciatur. Ex quo efficitur, ut quo clarior est, eo graviore servitute opprimatur. Quod si quid molesti patiatur, eo acerbior est hæc contumelia, quo plures illius testes habet, ac præter dignitatem res ea esse videtur. Nec contumelia duntaxat istud est, sed etiam calamitas. Nam permultos habet, qui una

simul lætentur : ut contra cum bono aliquo fruitur, complures qui ipsi invideant, ac livore afficiantur, eumque dejicere studeant. Hoc ne igitur, dic quæso, bonum est? Hoc-ne gloria? Minime vero : sed ignominia, et servitus, et vincula, et quidquid grave dici possit. Quod si tibi tam expetenda ea gloria esse videtur, quæ ab hominibus proficiscitur, teque plausus ille, quo quispiam a plurimis excipitur, majorem in modum conturbat, cum eum hujusmodi plausu frui videris, cogitatione ad futurum ævum gloriamque illam transeas : et sicut irruentem feram effugere festinans, in cubiculum ingressus, fores occludis; sic tu nunc quoque ad futuram vitam arcanamque illam gloriam confuge. Sic enim et hanc calcabis, et illam facile assequeris, et vera libertate æternisque bonis frueris : quæ utinam nobis omnibus consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXV.

CAPUT XI.

In quo quis audet; in insipientia dico; audeo et ego[1].

I. Vide rursus quomodo refugiat, ac deprecatione et præmunitione utatur : etiamsi permulta quoque jam hujusmodi dixerit, nempe, « Utinam sustineretis modicum quid » insipientiæ meæ : » et rursus, « Ne quis me existimet insi-

[1] 2 Cor. XI, 21.

» pientem esse : sin minus, ut et insipientem accipite : » et, « Quod dico, non secundum Deum dico, sed ut in insipien» tia : » et, « Quoniam multi gloriantur secundum carnem, » et ego gloriabor. » Atque hic rursus, « In quo quis audet; » in insipientia dico; audeo et ego. » Audaciam videlicet et insipientiam appellat, magni aliquid de se prædicare, idque etiam urgente necessitate : quo nimirum nos doceat rem hujusmodi summopere fugere. Nam cum, omnibus etiam muneribus perfuncti, inutiles tamen nos vocare debeamus[1], qua tandem is venia dignus esse queat, qui nulla necessaria causa impulsus, se ipsum attollit ac jactat? Ideo Pharisæus quoque ea passus est, quæ passus est, atque in portu naufragium subiit, quod ad hunc scopulum ratem suam allisisset. Ob eam causam Paulus, etsi summa necessitate constrictum se conspiciens, tamen refugit, atque identidem admonet, hujusmodi rem insipientiæ nota non carere. Ac tum denique necessitatis excusationem obtendens, audet et ait : « Hebræi sunt? et ego : Israëlitæ sunt? » et ego[2]. » Non enim Hebræi omnes Israëlitæ erant. Quandoquidem et Ammonitæ et Moabitæ Hebræi erant. Eaque de causa, ut generis nobilitatem repurgaret, subjunxit, « Semen Abrahæ sunt? et ego. Ministri Christi sunt? ut » minus sapiens dico, plus ego[3]. » Non satis esse duxit præmunitionem antehac adhibuisse, nisi hic quoque rursus ea uteretur. « Ut minus sapiens dico, plus ego. » Ego his melior sum ac præstantior. Et quidem perspicua præstantiæ suæ argumenta habebat. Nihilominus tamen insipientiæ vocabulo hanc rem appellat. Atqui, inquies, si falsi apostoli erant, præcellentia ista per comparationem induci minime debebat, sed prorsus hoc adimi, quod ipsi ministri essent. Istud vero ipsum, inquam, sustulit, cum dixit, pseudo-apostoli, operarii dolosi, transfigurantes se in

1 Luc. XVII, 10. — 2 2 Cor. XI, 22. — 3 Ibid. 23.

Apostolos Christi. At nunc haud ita hoc facit. Ad examen quippe sermo processurus erat. Nemo porro re non examinata simpliciter sententiam pronuntiat : verum cum prius sublationem eam, quæ per res ipsas efficitur, comparationis modo collocarit, tum demum rem eam ostendit, quæ multo plus firmitatis habeat. Alio autem modo, sententiam ipsorum non judicium suum ponit, dicens : « Ministri Christi » sunt : » et addens, « Plus ego, » comparationem provehit, atque ostendit se, non pronuntiantem, sed demonstrationem eam, quæ ex rebus ipsis existit, inducentem, peculiarem apostolici muneris notam retinere. Atque omissis omnibus miraculis, a tentationibus exorditur, sic loquens : « In laboribus abundantius, in plagis supra modum[1]. » Hoc enim illo majus est : nempe cædi ac verberibus affici. « In » carceribus abundantius. » Hic quoque rursus incrementum est. « In mortibus frequenter. Quotidie enim, inquit, » morior[2]. » Hic autem etiam re ipsa. Persæpe siquidem in mortifera pericula conjectus sum. « A Judæis quinquies » quadragenas una minus accepi[3]. » Quare, « Una minus ? » Prisca lege sancitum erat, ut si quis plus quam quadraginta verberum ictus accepisset, infamis apud ipsos esset. Itaque ne verberantis impetus hunc numerum in infligenda pœna excedens, ignominiæ notam reo inureret, præscriptum est ab illis, ut ei, qui vapularet, unde quadraginta tantum plagæ incuterentur : ut quamlibet is, qui verberaret, in cædendo acris esset, tamen quadragenarium non excederet, sed infra numerum lege constitutum subsistens, ei, qui vapularet, non hoc dedecus inferret. « Ter virgis cæsus » sum, semel lapidatus sum : ter naufragium feci[4]. » Et quid hoc ad Evangelium ? Quia longas vias, et marinas obivit. « Die ac nocte in profundo maris fui. » Quidam in medio mari fuisse, quidam natavisse dicunt; quod quidem ad si-

[1] 2 Cor. XI, 23. — [2] 1 Cor. XV, 31. — [3] 2 Cor. XI, 24. — [4] Ibid. 25.

militudinem veri magis accedit. Nam illud ne admiratione quidem dignum est : neque ita positum fuisset, tanquam naufragio majus. « Periculis fluminum. » Etenim flumina quoque trajicere cogebatur. « Periculis latronum, periculis » in civitate, periculis in solitudine[1]. » Ubique mihi certamina proponebantur, in locis, in regionibus, in civitatibus, in solitudinibus. « Periculis ex gentibus, periculis ex falsis » fratribus. » Vide alterum belli genus. Non enim ab hostibus solum, sed etiam ab illis, qui fraternæ benevolentiæ speciem præ se ferebant, petebatur, magnaque animi contentione ac prudentia opus habebat. « In labore et ærumna. » Pericula, labores, ac rursum labores pericula frequentia excipiebant, nec vel tantillum eum respirare sinebant. « In » vigiliis multis, in fame et siti et nuditate, præter illa quæ » extrinsecus sunt[2]. » Plura prætermissa, quam enumerata sunt.

II. Imo ne ea quidem, quæ enumerando recensuit, quanta sint, verbis explicari potest. Neque enim ea speciatim posuit : verum illa commemoravit, quorum exiguus facilisque numerus erat, ter et ter dicens, et semel : alia autem non item, quod videlicet ea sæpe pertulisset. Nec vero, quis harum rerum fructus extiterit, refert, hoc est, quantum hominum multitudinem ad Christum converterit : sed tantum ea, quæ prædicationis causa perpessus sit : simul modestiam retinens, et illud ostendens, quod etiamsi nihil effectum fuisset, non tamen ipsi labores fructu caruissent. Sic namque merces plena et cumulata est. « Instan» tia mea quotidiana. » Tumultus, commotiones, populorum oppugnationes, urbium impetus. Judæi etenim supra omnes eum bello lacessebant, quia præ cæteris omnibus eos confundebat, maximumque furoris eorum argumentum hinc præbebat, quod tam subito ab iis ad Christum sese

[1] 2 Cor. XI, 26. — [2] Ibid. 27, 28.

transtulisset. Atque ingens adversus eum bellum, tum a suis, tum ab alienis, tum ab hypocritis excitabatur : fluctusque ubique et præcipitia erant, in orbe, in desertis locis, in terra, in mari, intus, foris. Ac ne necessarius quidem cibus ipsi suppetebat, nec vel tenue indumentum : verum ille orbis terrarum pugil nudus dimicabat, ac fame oppressus decertabat. Tantum aberat, ut opibus cogendis studeret. Nec ideo angebatur : sed pro his rebus certaminis præsidi gratias agebat. « Sollicitudo omnium Ecclesia» rum[1]. » Istud omnium caput est, quod animus quoque ipsius distorquebatur, atque cogitatio distrahebatur. Nam etiamsi nulla res ipsum externe impetivisset, satis tamen superque intestinum bellum erat, aliis alii superjecti fluctus, curarum agmina, cogitationum conflictus. Nam si quispiam unius tantum domus curam gerens, servosque et procuratores atque administratores habens, plerumque præ curarum mole ne respirare quidem potest, etiamsi nemo sit, qui negotium ipsi facessat, cogita quidnam hic pertulerit, qui non unius domus, sed urbium, et populorum, et nationum atque adeo totius orbis curam gerebat, et pro tantis rebus, cum tot essent a quibus vexabatur, ipseque solus esset, tantaque pateretur, eaque sollicitudine affliceretur, ut nullus pater pro filio in pari cura versetur. Ne etenim dicas : Quid enim si sollicitus quidem erat, sed utcumque ac leviter? subjunxit quam vehemens ea cura esset, dicens : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? » Non dixit : Non mœstitiæ sum particeps : sed perinde atque eodem ipso affectu ac morbo laborem, ita perturber ac tumultuor. « Quis scandalizatur, et ego non uror[2]? » Vide rursus incredibilem quamdam doloris magnitudinem, quæ quidem in hoc inflammationis vocabulo inest. Incendor, inquit, atque ardeo. Quod quidem majus omnibus,

[1] 2 Cor. XI, 13. — [2] Ibid. 29.

erat. Illa enim, quanquam aspera, tamen confestim præteribant, voluptatemque non marcescentem afferebant: hoc autem erat, quod eum premebat, atque in arctum redigebat, mentemque ipsius sauciabat, quod pro unoquoque infirmo, quicumque tandem is esset, tanta perpeteretur. Non enim de majoribus quidem hæc dicebat, minores autem contemnebat: verum abjectissimum etiam quemque, inter necessarios reponebat. Unde etiam dicebat: « Quis » infirmatur? » et, ac si ipse universa orbis Ecclesia esset, sic in unoquoque membro discruciabatur. « Si gloriari » oportet, in his, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor[1]. » Vides-ne quomodo nusquam ob miracula, sed ob persecutiones et tentationes glorietur? Hoc enim, inquit, imbecillitatis est, variumque bellum esse indicat. Nam et Judæi bellum ipsi inferebant, et gentiles adversus eum stabant, et falsi fratres cum eo luctabantur, et fratres infirmitate laborantes ac scandalum patientes mœrore ipsum afficiebant. Undique ipsi tumultus ac perturbatio erat, a suis, ab alienis. Hæc peculiaris apostolici muneris nota est. Per hæc texitur Evangelium. « Deus et Pater Domini Jesu » scit quia non mentior. Præpositus Gentis Aretæ regis » custodiebat civitatem Damascenorum, volens me com- » prehendere[2]. » Cur hoc loco affirmatione atque asseveratione utitur, cum nulla in re ante istud fecerit? Fortasse quia antiquius hoc erat, et ignotius: illa autem ipsis quoque nota, nimirum sollicitudo Ecclesiarum, aliaque omnia. Perspice itaque quanta belli vis esset, quippe cum ideo civitatem præsidio cinctam teneret. Porro cum bellum dico, Pauli zelum dico. Nam nisi acer hac vehemens extitisset, non utique tanto furore præfectum incendisset. Hæc sunt animi apostolici, tot adversa perpeti, nec tamen usquam subverti, sed forti ac generoso animo ea, quæ ac-

[1] 2 Cor. XI, 30. — [2] Ibid. 31, 32.

cidunt, perferre, non autem periculis obviam ire, nec in ea insilire. Vide quippe quomodo hic obsidionem effugere sustinuerit, «Per murum demissus in sporta[1].» Quanquam enim ex hac vita discedere cupiebat: At hominum tamen salutem expectebat. Unde etiam sæpe eadem moliebatur, ut se prædicationi servaret. Ac ne humanis quidem artibus, cum tempus ita postularet, uti recusabat. Usque adeo prudens ac vigilans erat. Nam cum ejusmodi mala erant; quæ vitari nullo modo possent, tum gratia sola opus habebat. Cum autem quædam mediocris tentatio erat, multa quoque suopte ingenio excogitabat. Atque hic quoque rursus Deo totum ascribens: ac si scintilla quædam ignis, qui extingui nequeat, in mare prolapsa, incursantibus multis fluctibus, demergatur, rursusque splendida emergat; ita quoque beatus Paulus nunc quidem periculis obruebatur, nunc vero ex ipsis emersus splendidior ascendebat, eo ipso, quod vexabatur, victoriam referens.

III. Hæc enim luculenta victoria est; hoc Ecclesiæ tropæum. Sic diabolus profligatur, dum nos male mulctamur. Nobis enim perpetientibus, capitur ille: ac male mulctatur, dum nos malis afficere studet. Id quod in Paulo quoque usuveniebat. Quo enim majora pericula illi diabolus creabat, eo magis vincebatur. Neque unum tentationis genus, sed varia ac multiplicia comparabat. Alia enim laborem, alia mœrorem, alia metum, alia dolorem, alia curam, alia infamiam, alia hæc cuncta simul afferebant. Et tamen in omnibus superabat. Ac quemadmodum si miles unus, ab universo terrarum orbe bello impetitus, inter medios hostium cuneos versetur, nec quidquam adversi patiatur; sic etiam Paulus solus inter Barbaros, inter Græcos, ubique terrarum, atque in omnibus maris partibus apparens, invictus manebat. Atque ut scintilla aliqua in stipulam ac

[1] 2 Cor. xi, 33.

fœnum incidens, in naturam suam vertit ea quæ uruntur: ita hic quoque invadens, omnes ad veritatem traducebat, torrentis instar omnia peragrans, atque obstacula subruens: ac velut unus et idem athleta luctans, currens, et pugnis certans, aut ut miles muros oppugnans, pedestrem vel navalem pugnam iniens; sic omne certaminis genus obibat, ignemque spirabat, atque ita se comparabat, ut nemo ad eum accedere posset. Uno corpore terram universam comprehendebat: una lingua omnes fugabat. Non ita multæ illæ tubæ in Jerichuntinæ urbis muros indicebant[1], cosque solo æquabant, ut vox ejus resonans diabolica præsidia prosternebat, atque hostes ad suas partes traducebat. At postquam ingentem captivorum copiam collegisset, armisque eos induisset, exercitum suum rursus efficiebat, ac per eum eximias palmas obtinebat. David uno tantum lapidis jactu Goliath dejecit[2]. At si egregia Pauli facinora expendas, pueri facinus illud invenietur: quantumque inter pastorem et belli ducem interest, tantum inter utrumque discriminis esse conspicies. Hic enim non lapidis jactu Goliath prosternebat, verum sola voce totam diaboli pha langem opprimebat, atque ut leo rugiens, ignemque e lingua emittens, sic ipse a nemine sustineri poterat, assidueque quoquo gentium transiliebat. Ad hos currebat, ad illos se conferebat: ad hos migrabat, ad alios transibat, vento celerius procurrens, atque, instar unius domus aut navis, universum terrarum orbem gubernans, eos qui demergebantur retrahens, vertigine laborantes fulciens, nautas exhortans, ad puppim sedens, proram circumspectans, funes tendens, remum tractans, velum trahens, in cœlum oculos conjiciens, omnia ipse munera obiens, nautæ, gubernatoris, proretæ, veli, navis: quidlibet patiens, ut aliorum mala solveret. Sic autem consideres ve-

[1] Josuë. x. — [2] 1 Reg. xvii.

lim. Naufragium subiit, ut orbis terrarum naufragium sedaret; noctem et diem in imis maris gurgitibus egit, ut homines ex erroris profundo extraheret; in labore versatus est, ut laborantes recrearet; plagas sustinuit, ut iis, quibus diabolus vulnera intulerat, mederetur; in carcere commoratus est, ut eos, qui in vinculis ac tenebris sedebant, in lucem educeret; in mortibus frequenter, ut acerbis mortibus liberaret; quinquies quadragenas una minus accepit, ut eos, qui hæc perpetrabant, a diaboli verberibus eximeret; virgis cæsus est, ut sub Christi virgam et baculum adduceret; lapidibus impetitus est, ut a lapidibus sensus expertibus removeret; in solitudine fuit, ut a solitudine extraheret; in itineribus, ut errantes reprimeret, viamque in cœlum ferentem aperiret; in urbibus periclitatus est, ut supernam civitatem ostenderet; in fame et siti, ut a graviore fame vindicaret; in nuditate, ut indecore se gerentes Christi stola convestiret; ut vulgi incursione, ut a dæmonum impetu ac molestia abduceret; ustus est, ut ignita diaboli tela extingueret; per fenestram e muro demissus est[1], ut humi stratos e terra in altum transmitteret. Adhuc-ne igitur loquemur, cum ne ea quidem sciamus, quæ Paulus perpessus sit? Adhuc-ne pecuniarum, adhuc uxoris, et civitatis, et libertatis mentionem faciemus, cum illum etiam vitam ipsam millies aspernari videamus? Martyr semel moritur: at beatus ille vir in uno corpore atque una anima tot pericula tamque gravia sustinuit, ut vel adamantinum pectus turbare possent. Ac, quæ sancti omnes in tot corporibus pertulerunt, ea hic universa in uno tulit: atque in universum orbem, tanquam in stadium ingressus, et contra omnes concertans, ita fortiter stabat. Norat enim dæmones, qui adversus eum decertabant. Unde etiam ab ipsis statim initiis

[1] 2 Cor. XI, 33.

virtus ejus enituit : atque ab ipsis carceribus ad metam usque idem semper suique similis permansit. Imo etiam, cum a palma jam non longe abesset, persecutionem augebat. Quodque mirabile est, tot, tantaque, tum patiens, tum faciens, summam modestiam retinere norat. Nam cum in eam necessitatem incidisset, ut, quæ recte et cum virtute gesserat, narranda ipsi essent, celeriter omnia percurrit. Atqui sexcenta volumina implevisset, si singula quæ dixit amplificare voluisset; si Ecclesias, quarum sollicitudinem gerebat, enumerasset; si carceres, et ea, quæ in ipsis præstitit; si aliarum rerum ærumnas, si aliorum in se impetus exposuisset; sed noluit. Hæc igitur cum nobis explorata sint, modestiam colere discamus, nec unquam in opibus, aut in aliis sæcularibus gloriari : verum in contumeliis, quas Christi causa acceperimus, in iisque tum denique, cum necessitas id postulaverit. Quod si nihil sit quod urgeat, ne harum quidem rerum mentionem faciamus, ne animis efferamur : verum peccatorum duntaxat. Sic enim his facile liberabimur, Deumque propitium habebimus, ac vitam æternam consequemur. Quam utinam nobis omnibus nancisci detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVI.

CAPUT XII.

Gloriari quidem non expedit mihi. Veniam autem ad visiones et revelationes Domini [1].

I. Quidnam hoc sibi vult? Qui tot ac tanta dixit, his verbis utitur, « Gloriari non expedit mihi : » ac si nihil dixisset? Non hoc ait, quasi nihil dixisset : sed ad alterum gloriationis genus migraturus est; quod etsi non tantam mercedem habet, tamen illustriorem eum plerisque ostendere videtur; non autem iis, qui rem diligenter perpendant; idcirco ait: « Gloriari quidem non expedit mihi. » Magnæ enim jactationes erant illæ, quas ante enumeravit, quæ ex tentationibus proficiscebantur. Habet autem nunc alia quæ dicat, revelationes atque arcana mysteria. Cur autem dicit : « Non expedit mihi? » Ne me, inquit, hujusmodi commemoratio in arrogantiam extollat. Quid ais : An ea nescis, etiamsi non dixeris? At non æque animus noster attollitur, cum nos ea scimus, et cum ad alios efferimus. Neque enim recte factorum natura arrogantiam afferre consuevit : sed vulgi testimonium atque cognitio. Ideo ait, « Non expedit mihi : » ac ne majorem auditorum animis de me cogitationem immittam. Etenim pseudoapostoli ea, quibus carebant, de se ipsis prædicabant : hic contra ea etiam, quæ ipsi insunt, occultat : idque cum tanta ipsi necessitas incumbat, aitque : « Non expedit » mihi : » ut omnes doceat hanc rem omnino fugere. Neque

[1] 2 Cor. XII, 1.

enim istud fructum ullum, sed potius detrimentum habet, nisi utilis quædam ac necessaria occasio sit, quæ ad id impellat. Postquam itaque pericula, tentationes, insidias, mœrores ac naufragia commemoravit, ad alterum gloriationis genus se confert, dicens: « Scio hominem ante quatuordecim annos; sive in corpore nescio; sive extra corpus nescio: Deus scit; raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum. Et scio quoniam raptus est in paradisum: sive in corpore, sive extra corpus, nescio. Et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui. Pro hujusmodi ergo gloriabor: pro me autem non gloriabor[1]. » Magna certe hæc revelatio est. Nec tamen hæc sola fuit: sed aliæ complures. Verum ipse unam ex multis ponit. Nam quod multæ essent, audi quid dicat: « Ne magnitudo revelationum extollat me. » Atqui, dixerit aliquis, si eas occultare cupiebat, omnino nec significationem ullam obscuram dare, nec quidquam ejusmodi dicere debebat: sin autem dicere volebat, aperte proferendæ erant. Cur ergo nec perspicue eas exposuit, nec omnino reticuit? Ut hinc quoque ostendat, invitum se ac repugnantem ad id accedere. Ideoque etiam quatuordecim annorum tempus posuit. Neque enim frustra hujus temporis mentionem fecit, sed ut demonstret, quod qui tot annos tacitum id tenuerat, non id nunc enuntiasset, nisi summa eum necessitas impulisset: verum æque tacuisset, nisi fratres pereuntes vidisset. Quod si ab ipsis primordiis talis erat Paulus, ut ejusmodi revelatione dignus haberetur, cum nondum tot ac tantis præclare gestis ornatus esset cogita, quæso, quantus vir in quatuordecim annis evaserit. Ac vide quomodo hic quoque modeste se gerat, cum quædam narrat, quædam autem se ignorare confitetur. Se raptum fuisse dicit, si in corpore, si extra corpus, se nescire pro-

[1] 2 Cor. XII, 2-5.

fitetur. Et quidem sufficiebat, cum raptum dixisset, tacere. At nunc pro sua modestia hoc quoque adjungit. Quid igitur ? Ita-ne mens et anima rapta est, ut corpus mortuum manserit ? An corpus quoque raptum est ? id vero dicere non licet. Nam cum Paulus ipse, qui raptus est, et cui tot ac tantis arcanis frui contigit, id ignoraverit, multo sane magis hoc nobis ignotum est. Nam id quidem sciebat, quod in paradiso esset, et quod in tertio cœlo : at modum haud perspicue norat. Atque etiam aliunde, quam a fastu alienus esset, considera. Etenim cum de Damascenorum civitate verba faceret, fidem sermoni suo astruit : hic autem non perinde. Nec enim hoc admodum confirmare volebat : sed tantum dicere ac tacite significare. Ac proinde hæc verba subjicit, « Pro hujusmodi » gloriabor. » Quibus verbis non indicabat, alium fuisse qui raptus fuerat : verum ut et quantum fas erat, diceret, et de se aperte loqui vitaret, sic orationem conformavit. Num etiam alioqui consentaneum fuisset, cum de se verba faceret, alium in medium proferre ? Cur ergo sic rem composuit ? Non idem erat dicere, « Raptus sum : » et, « Scio » hominem raptum : » nec, « Glorior pro me ipso : » et, « Pro » hujusmodi gloriabor. » Quod si quis dixerit : Quomodo fieri poterat, ut sine corpore raperetur : vicissim ex eo quæram, quo pacto fieri poterat, ut cum corpore raperetur. Etenim hoc si ratiociniis expendas, nec fidei concedas, difficilius quam illud explicari potest. Cur autem raptus est ? Mea quidem sententia, ne reliquis Apostolis inferior videretur. Nam quia illi cum Christo consuetudinem habuerant, ille vero minime ; idcirco eum, ut gloriam ipsi conciliaret, in paradisum rapuit. Siquidem ingens hujus loci nomen erat, atque ubique celebrabatur.

II. Quocirca etiam Christus dicebat : « Hodie mecum

» eris in paradiso [1]. Pro hujusmodi gloriabor. » Quid ita? Si enim alius raptus est, quid tu gloriaris? Ex quo illud intelligi datur, cum de se ipso hæc prædicasse. Quod si subjunxit : « Pro me ipso autem non gloriabor, » nihil aliud his verbis significat, quam quod nulla urgente necessitate nihil hujusmodi leviter dicturus sit. Aut certe, ut rursus, quod dixerat, quantum fieri poterat, adumbraret. Nam quod de se ipso tota esset oratio, ex iis quæ sequuntur liquet. Subjunxit enim : « Si autem etiam voluero gloriari, » non ero insipiens. Veritatem enim dicam [2]. » Cur ergo prius dicebas : « Utinam sustineretis modicum quid insi» pientiæ meæ : » Et, « Quod dico non secundum Dominum » dico, sed ut in insipientia ; » hic autem : « Si autem etiam » voluero gloriari, non ero insipiens ? » Hoc non gloriationis ratione dicit, sed mendacii. Nam si gloriari insipientiæ est, multo certe magis mentiri. Hac igitur ratione ait : « Non ero insipiens. » Unde etiam subjunxit : « Veritatem » enim dicam. Parco autem : ne quis me existimet supra » id quod videt, aut audit ex me. » Hæc indubitata causa est. Nam etiam ob miraculorum magnitudinem dii ipsi habiti sunt [2]. » Quemadmodum ergo Deus in eleementis utrumque fecit, nempe ut et imbecilla ea, et præclara crearet, tum, ut ipsius potentiam prædicarent, tum ut hominum errorem prohiberent : sic etiam hic quoque simul et admirabiles et imbecilles erant, ut ex operibus ipsis infideles erudirentur. Nam si admirabiles solum manentes, nec ullum imbecillitatis argumentum circumferentes, sermone suo vulgus prohibere studuissent, ne majora, quam veritas pateretur, de ipsis existimarent; non modo nihil perfecissent, sed etiam contrarium plane effecissent. Etenim illæ laudum recusationes, ab humilitate potius ac modestia proficisci visæ fuissent, majoremque ipsis admira-

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] 2 Cor. XII, 6. — [3] Act. XIV.

tionem peperissent. Ideo ergo factum est, ut opere ipso ac rebus ipsis eorum imbecillitas detegeretur. Quod ipsum in iis hominibus, qui tempore Veteris Testamenti fuerunt, conspicere possis. Nam Elias etiam eximius vir erat : at timiditatis tamen quandoque notatus est. Et Moses item magnus : at hic quoque ob eumdem affectum fugam fecit. Hæc porro idcirco ipsis accidebant, quod Deus abscederet, atque humanæ naturæ imbecillitatem declarari sineret. Nam si, cum Israëlitas ex Ægypto eduxisset, dixerint illi : « Ubi est Moses ? » Si eos etiam in Palæstinam induxisset, quid non dicturi fuissent ? Ideo ipse quoque ait : « Parce, ne quis me existimet. » Non ait, « Dicat : » sed, ne quid majus quam pro dignitate mea existimet. Itaque hinc etiam liquet, eum de se ipso hanc omnem orationem habere. Eaque de causa initio quoque dicebat : « Gloriari quidem non expedit mihi. » Quibus quidem verbis, si de alio quopiam ea dicturus fuisset quæ dixit, non usus esset. Cur enim de altero gloriari non conducit ? Verum ipse erat qui his dignatus fuerat. Unde etiam hæc verba subnectit : « Et ne magnitudo revelationum me extollat, datus est » mihi stimulus carnis, angelus Satanæ, qui me colaphi» zet[1]. » Quid audio? Is ne, qui præ Christi amore, nec cœlorum regnum, nec gehennam quidquam esse ducebat, vulgi honores alicujus pretii esse censebat : ut is etiam attolleretur, ac perpetuo freno opus haberet ? Non enim dixit : « Qui colaphizaturus sit, » sed, « Qui colaphizet. » Quis autem id dixerit ? Quænam ergo verborum sententia est ? Postquam, quisnam, tandem iste stimulus, et quis angelus Satanæ sit, aperuerimus, tum hoc etiam exponemus. Nonnulli ergo eum dolorem quemdam capitis, quem diabolus ipsi conflavisset, intelligere censuerunt. Absit autem ut ita sit. Neque enim Pauli corpus diaboli

[1] 2 Cor. XII, 7.

manibus addictum fuit [1] : quippe cum diabolus ipse vel Pauli jussis cederet, eique Paulus et leges, et certos terminos præscriberet, cum fornicatorem illum in carnis interitum ipsi traderet, nec eos ille transire ausus fuerit. Quid igitur his verbis sibi vult? Satan Hebræorum lingua adversarium sonat. Ac Scriptura tertio Regum libro adversarios hoc nomine appellavit. Nam de Salomone verba faciens, ait : « Non erat Satan in diebus ipsius [2] , » hoc est adversarius, qui bellum ipsi inferret, aut molestiam exhiberet. Quod ergo ait, hanc habet sententiam : Deus prædicationem feliciter progredi non permisit, quo animos nostros demitteret, verum adversarios in nos impetum facere passus est. Hoc enim ad deprimendum fastum vim habebat, illud autem minime. Quocirca per angelum Satanæ, Alexandrum ærarium, Hymenæum, Philetum, ac denique omnes, qui fidei doctrinæ adversabantur, atque cum ipso contendebant ac bellum gerebant, eumque in carcerem conjiciebant, cædebant ac raptabant, intelligit: quod ea, quæ Satanæ erant, perpetrarent. Quemadmodum enim Judæos diaboli filios vocat, quod illius opera imitarentur : sic etiam Satanæ angelum omnes eos nuncupat, qui sibi obsisterent. Hoc itaque ait : « Datus est mihi stimulus qui me colaphizet. » Non quod Deus hujusmodi homines armaret, absit, sed quod eos minime coërceret, ac suppliciis afficeret, verum ad quoddam tempus eos grassari permitteret. « Propter quod ter Dominum rogavi [3]. » Hoc est sæpenumero.

III. Idque summæ humilitatis est, non celare quod ferendis insidiis impar esset, quod laboraret : atque, ut liberaretur, precibus opus haberet : « Et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea. Virtus enim mea in infirmitate perficitur [5]. » Hoc est, sufficit tibi quod mortuos in vitam revocas,

[1] 1 Cor. v. — [2] 3 Reg. v, 4. — [3] 2 Cor. xii, 8. — [4] Ibid. 9.

quod cæcis mederis, quod leprosos purgas, quod alia miracula edis. Ne insuper id poscas, ut a periculis immunis sis, tranquille degas, ac sine molestiis munus prædicationis obeas. At doles et mœrore afficeris? Ne mihi hoc imbecillitati ascribatur, quod multi sint qui tibi insidias astruant, teque cædant et exagitent, ac flagris conscindant. Nam hoc potius meam potentiam indicat. « Virtus enim mea, » inquit, in infirmitate perficitur : » cum videlicet vos persecutionem patientes, eos qui vos persequuntur superatis, cum vexati, de iis, qui vos vexant, palmam refertis, cum vinculis astricti, eos, qui vos vinciunt, convertitis. Quocirca supervacanea ne poscas. Vides quomodo ipse aliam causam afferat, aliam Deus? Ipse enim ait : « Ne extollar, » datus est mihi stimulus carnis : » Deum vero dixisse ait se istud idcirco permittere, ut potentiam suam ostendat. Non igitur supervacaneam duntaxat rem postulas, sed etiam quæ potentiæ meæ gloriæ tenebras offundat. His enim verbis : « Sufficit tibi, » hoc indicatur, nihil aliud adjungi debere, verum omnia perfecta ac numeris omnibus absoluta esse. Itaque hinc etiam liquet eum non de capitis dolore loqui. Neque enim ægrotantes prædicabant; non enim morbo detenti prædicare potuissent; sed exagitati ac vexati, omnia superabant. Posteaquam igitur hæc audivi, inquit, libentissime in infirmitatibus meis gloriabor. Ne enim animis conciderent, cum scilicet pseudo-Apostoli illi ob contraria gloriarentur, seseque jactarent, hi autem in persecutionibus versarentur, ostendit se propterea illustriorem fieri, Deique potentiam hac ratione magis elucere: eaque, quæ ipsis contingebant, gloria digna esse. Ideo ait : « Libentissime igitur gloriabor. » Non mœsto animo hæc dixi, quæ supra enumeravi, aut etiam hoc, quod nunc dixi, nempe datum mihi stimulum esse : sed velut eo nomine glorians, majoremque hinc vim contrahens.

Unde etiam subjungit : « Ut inhabitet in me virtus Christi. » Hoc loco aliud quiddam tacite significat, quod quanto magis tentationes augebantur, tanto etiam magis gratia crescebat, ac permanebat. « Quamobrem mihi placeo in in» firmitatibus multis. » Quibus quæso ? « In contumeliis, in » persecutionibus, in necessitatibus, in angustiis [1]. » Videsne quo pacto hoc nunc apertissime declaravit ? Infirmitatis enim genus commemorans, febres non dixit, aut hujusmodi aliquem circuitum, aut alium corporis morbum, sed contumelias, persecutiones, angustias. Perspicis-ne animi æquitatem ac probitatem ? Molestiis liberari cupiebat : cum autem a Deo audivit hoc fieri non oportere, non modo tristitia affectus non est, quod voti sui compos non extitisset, sed etiam voluptatem cepit. Ideo dicebat : « Placeo » mihi : » lætitia afficior, inquit, ac pro Christo contumeliis affici, vexari, opprimi cupio. Hæc porro dicebat, tum ut illorum arrogantiam comprimeret : tum ut horum animos erigeret, ne Pauli calamitates ipsis pudori essent. Hæc enim res, inquit, nos omnibus mortalibus clariores reddere potest. Ac deinde aliam quoque causam ponit. « Cum » enim infirmor, tunc potens sum. » Quid miraris si Dei potentia tunc ostendatur ? Ipse quoque tunc potens sum. Siquidem tunc maxime gratia accedebat. Quemadmodum enim abundant ipsius passiones : ita etiam abundat consolatio nostra. Ubi afflictio, illic etiam consolatio. Ubi consolatio, illic et gratia. Cum ergo in vincula conjectus fuisset, tunc demum mirifica illa patrabat. Cum naufragium fecisset, atque in barbarorum regionem delatus fuisset, tunc potissimum effulsit ac celebratus est. Cum tribunal vinctus ingressus est, tum judicem ipsum superavit. Sic in Veteri quoque Testamento contingebat. In tentationibus enim justi florebant. Sic tres pueri, sic Daniel,

[1] 2 Cor. XII, 10.

et Moses, et Joseph. Omnes hinc splendorem ac magnas oronas consecuti sunt. Nam tunc etiam anima purgatur, cum propter Deum premitur. Tunc majori auxilio fruitur, atque ampliori gratia digna existit, cum majore subsidio opus habet. Quin ante illud quoque præmium, quod a Deo propositum est, ingentia bona percipit, cum philosophice se gerit. Nam afflictio et fastum amputat, et segnitiem omnem excindit: atque ad patientiam instruit, ac velut inungit; rerum humanarum utilitatem detegit, atque ingentem philosophiam inducit. Omnes enim turbulenti animorum motus ipsi cedunt, invidia, æmulatio, libido, potentia, divitiarum et corporum amor, arrogantia, fastus, ira ac reliquum hujusmodi morborum agmen. Quod si in rebus ipsis, et pri vatim virum aliquem, et populum universum cernere libet, in promptu erit mihi ostendere, et qui in calamitate, et qui in quiete atque oblectatione versati sint, ac docere, quantum illinc fructus, quantum illinc socordiæ promanarit.

IV. Etenim Hebræi, cum exagitarentur, atque incommodis et calamitatibus afficerentur, ingemiscebant ac Deum obsecrabant, plurimumque auxilii e cœlo pertrahebant. Cum autem incrassati sunt, recalcitrarunt. Ninivitæ rursus, cum tranquille viverent, Deum usque adeo ad iracundiam incitarunt, ut se urbem funditus deleturum minaretur. At postquam Jonæ prædicatione humiles redditi sunt, nullum non philosophiæ argumentum præbuerunt. Quod si hominem unum privatim intueri libet, Salomonem tibi animo propone. Nam cum hic in cura et perturbatione versaretur, de gentis videlicet illius imperio atque gubernatione consilia agitans, illa visione dignatus est. Cum autem deliciis se dedidit, in ipsam vitii voraginem devolutus est. Quid ipsius pater? Quonam tempore eximium atque admirandum virum se præbebat? Annon cum in tentationi-

bus versaretur? Absalon vero annon modeste se gerebat [1], dum fugeret? Postquam autem reversus est, et tyrannidem invasit et parricida factus est? Quid Job? Hic enim clarus erat cum prospere ageret; clarior autem visus est post calamitatem. Quid autem prisca et vetera commemorare attinet? Nam si quis præsentem rerum statum expendat, quantum fructus ex afflictione nascatur, prospiciet. Nunc enim, cum pace fruimur, elanguimus et defluximus, ac sexcentis Ecclesiam malis implevimus. Cum autem exagitabamur, et moderatiores, et meliores, et studiosiores, et ad hosce conventus promptiores eramus. Quod enim auro ignis, hoc animis est afflictio; spurcitiem abstergens, puros efficiens, luculentos et illustres reddens. Hæc ad regnum inducit: illa ad gehennam. Quocirca hæc quidem angusta: illa autem lata. Unde etiam Christus dicebat: « In mundo pressuram habebitis [1]: » tanquam ingens bonum ad nos emittens. Itaque si inter discipulos censeris, arctum et angustum iter capesse, nec indignare, atque animum desponde. Nam nisi ad hunc modum premaris, omnino te infructuosa alia de causa premi necesse erit. Nam et invidus et pecuniarum avidus, et qui meretricis amore flagrat, et inanis gloriæ cupidus, et quilibet eorum, qui prava consectantur, multos mœrores multasque calamitates subit, nec minus, quam ii, qui lugent, angitur. Quod si non collacrymat ac mœret, pudore scilicet ac stupore prohibetur: si animum ipsius cognitum habeas, infinitis eum fluctibus refertum conspicies. Cum itaque et eum, qui hanc, et eum, qui illam vitam sequitur, premi necesse sit, cur non hoc potius vitæ genus amplectimur, quod innumeras cum afflictione coronas affert? Etenim Deus sic sanctos omnes per afflictionem et anxietatem duxit: simul et ipsos juvans, et aliis consulens, ne majo-

[1] 2 Reg. XIII. — [1] Joan. XIII, 33.

rem, quam par esset, de se opinionem conciperent. Sic enim idolorum cultus primo imperium obtinuit : cum homines, ampliori, quam æquum esset, admirationi haberentur. Sic Romanorum senatus Alexandrum decimum tertium Deum esse censuit (6). Is enim hanc potestatem habebat, ut deos crearet atque conscriberet. Cum res omnes a Christo gestæ nuntiatæ sunt, Romam misit is, qui Judæorum nationi præerat, sciscitans ex ipsis num eum quoque Deum creare placeret. Id vero illi facere recusarunt, quod iniquo atque infenso animo ferrent ante decretum suum atque sententiam, Crucifixi potentiam effulgentem, universum orbem ad sui cultum attraxisse. Hoc porro vel invitis ipsis ita divinitus procurabatur : ut ne humanis suffragiis Christi Divinitas promulgaretur, neque unus e multis illis ipse esse censeretur, qui ab ipsis designati fuerant. Nam et pugiles pro diis habuerunt : atque cinædum illum, quem Adrianus in deliciis habebat. Unde etiam urbs Antinoï appellatur (7). Quia enim mors adversum humanam naturam testimonium dicit, diabolus alteram viam excogitavit, nimirum animæ immortalitatem : cui immodicam adulationem admiscens, quamplurimos in impietatem abduxit. Illius vafritiem perspice. Nam cum nos eam utiliter in medium afferimus, sermonem ille evertit. Cum autem in perniciem eam astruere cupit, magno studio eam constituit. Ac si quispiam dixerit : Quî fieri potest, ut Alexander deus sit ? Annon mortuus est, et quidem misere ? At immortalis est animus, inquit. Nunc immortalitatem asseris ac philosopharis, ut a præpotente Deo nos abducas. At cum nos summum Dei beneficium eam dicimus, humiles et humi abjectos, nihiloque melius quam bruta animalia affectos, ut deceptos in tuam sententiam abducis. Quod si crucifixum vivere dixerimus, risus statim consequitur : quamvis etiam orbis universus,

et olim et nunc quoque id clamet, tunc per miracula, nunc autem per eos, qui ad eum sesse converterunt. Neque enim mortui est ista præstare. Sin autem quispiam Alexandrum vivere asserat, huic fidem adhibes, cum tamen nullum miraculum proferre queas. Imovero, inquis, multa enim et magna, cum viveret, gessit. Nam et gentes, et urbes imperio suo subjecit, et in multis bellis ac præliis victoriam obtinuit, tropæaque erexit.

V. Quid si ostendero id, quod nec ille, dum viveret, nec alius quispiam ex his qui unquam extiterunt, cogitavit; quod tandem aliud resurrectionis argumentum quæris? Nam quod quispiam vivens bella feliciter confecerit, victoriasque adeptus sit, rex cum esset, exercitusque haberet, nec mirum, nec novum atque insolens videri debet. At vero post crucem ac tumulum, tot ac tanta in tota terra et mari efficere; hoc ingenti stupore plenum est, ac divinam et arcanam potentiam promulgat. Ac quidem Alexander imperium suum, post ipsius e vita dicessum, laceratum ac penitus deletum, non instauravit. Quî enim id potuisset homo mortuus? At Christus tunc ipsum maxime excitavit, postquam ex hac vita migravit. Quid autem Christum commemoro, cum ipse Discipulis quoque suis, ut post mortem clari essent, concesserit? Ubi enim, quæso, Alexandri tumulus est? Ostende mihi; et dic quo die mortuus sit. At Christi servorum tum splendida sepulcra sunt, ut quæ urbem præstantissimam ac regiam occuparint, et dies noti atque clari, qui festi a toto orbe celebrentur. Atque illius quidem tumulum sui quoque ignorant: hujus autem, barbari quoque exploratum habent. Ac sepulcra eorum, qui Crucifixo servierunt, regias aulas splendore vincunt, non magnitudine aut pulchritudine ædificiorum; nam hac parte illa superant; sed, quod multo majus est, coëuntium studio. Nam et ille qui purpuram gestat, ad se-

pulcra illa se confert, ut ea exosculetur: abjectoque fastu supplex stat, sanctosque obsecrat, ut ipsi apud Deum sibi præsidio sint: atque, ut et tentoriorum opificem, et piscatorem, et quidem fato functos patronos habeat, precibus is contendit qui diademate cinctus est. Ergo-ne, dic quæso, horum dominum mortuum dicere audebis, cujus servi, etiam defuncti, eorum, qui universo orbi imperant, patroni sunt? Atque id non Romæ solum fieri quispiam viderit, sed etiam Constantinopoli. Nam et hic quoque Constantinum Magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum existimavit, si eum in piscatoris vestibulo conderet. Quodque imperatoribus sunt in aulis janitores, hoc in sepulcro piscatoribus sunt imperatores. Atque illi quidem, velut domini, interiores loci partes obtinent: hi autem velut accolæ ac vicini, præclare secum agi putarunt, si vestibuli janua ipsis assignetur: ab iis, quæ hic fiunt, etiam infidelibus ostendentes, quod piscatores in resurrectione præstantiorem gradum obtinebunt. Nam cum hic in sepulcris tanto superiores sint, multo certe magis in resurrectione. Atque mutatis rerum vicibus, imperatores famulorum ac ministrorum, subditi autem imperatorum dignitatem tenent, imo splendidiorem. Quodque hoc non ab adulationis studio proficiscatur, veritas ipsa ostendit. Etenim ab illis hi quoque majorem splendorem sunt consecuti. Hæc quippe sepulcra, aliis imperatorum sepulcris multo splendidiora et venerabiliora facta sunt. In illis enim mira solitudo: in his ingens frequentia. Quod si cum imperatoriis aulis hæc sepulcra conferre libeat, penes hæc rursus victoria futura est. Illic enim multi sunt, qui turbam submoveant: hic contra multi qui invitent, atque et divites, et pauperes, et viros, et fœminas, et servos ac liberos attrahant. Illic ingens terror; hic lætitia, quæ nullis verbis explicari queat. At dulce spectaculum est im-

peratorem auro amictum, et corona redimitum videre, astantesque bellicos duces, præfectos, tribunos, centuriones, prætores? Verum hæc adeo illis angustiora magisque tremenda sunt, ut præ istis illa scena quædam ac merus ludus censeri possint. Simul enim atque limina transilieris, locus ipse mentem ad cœlum, ad supernum Regem, ad Angelorum exercitum, ad sublime illud solium, ad inaccessam gloriam, transmittit. Atque hic quidem Imperator subditos suos præfecto ita subjecit, ut ei liberum sit alios solvere, alios vinculis astringere: at sanctorum ossa non miseram hanc abjectamque potestatem habent; verum illa multo majorem. Dæmones enim sistunt et excruciant, acerbissimisque illis vinculis, eos, qui astricti sunt, solvunt. Quid hoc tribunali terribilius fingi potest? Cum nemo cernatur, nemo dæmonis lateri incumbat, voces et dilacerationes, verbera et cruciatus, linguæ conflagrantes audiuntur, dæmone admirabilem potentiam minime ferente. Atque isti, qui corpora gestarunt, virtutes corpore vacantes superant: pulvisque, ossa: et cinis, naturas illas invisibiles dilacerant. Ideo nemo est qui peregrinationem unquam inire sustineat, ut imperatorum aulas videat: contra multi plerumque imperatores peregre profecti sunt, ut hoc spectaculo fruerentur. Siquidem sanctorum Martyrum templa futuri judicii vestigia et signa exhibent, dum dæmones flagris cæduntur, hominesque castigantur, ac liberantur. Vides-ne quæ sanctorum, etiam vita functorum, vis sit? Vides quæ peccatorum, etiam viventium, imbecillitas? Proinde vitium fuge, ut eos, qui tales sunt, superes: ac virtutem omni studio consectare. Nam si præsentia ejusmodi sunt cogites velim qualia futura sint. Atque hoc amore perpetuo correptus, sempiternam vitam arripe. Quam utinam nobis omnibus consequi detur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu

Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVII.

CAPUT XII.

Factus sum insipiens gloriando, vos me coëgistis. Ego enim a vobis debui commendari[1].

I. Absoluta de suis laudibus oratione, hic minime gradum fixit : verum se rursus excusat, ac de iis, quæ dixit, veniam petit, necessitate nempe adductum se fuisse dicens, non voluntate. Et tamen, quamvis eo necessitate pertractus fuerit, insipientem se vocat. Atque, cum hunc sermonem ordiretur, dicebat : « Ut insipientem accipite » me : » et, « Tanquam in insipientia. » Nunc vero sublata hac particula, « Ut, » insipientem se ipsum vocat. Posteaquam enim, per ea, quæ dixit, id, quod volebat, effecit, libere jam atque audacter vitium hujusmodi notat, quo videlicet omnes erudiat, ne, nisi summa necessitas urgeat, quisquam suas laudes prædicet : quippe cum Paulus, necessaria etiam causa oblata, insipientem tamen se appellarit. Deinde eorum, quæ locutus est, causam omnem, non ad pseudo-apostolos, sed ad discipulos suos convertit. « Vos enim, inquit, me coëgistis. » Nam si ipsi ita se jactarent, ut id sine vestra fraude facerent, nec vos in exitium impellerent, non eo progressus essem, ut in ejusmodi

[1] 2 Cor. XII, 11.

sermones me ipsum demitterem. Quoniam autem universam Ecclesiam labefactabant, utilitatis vestræ causa insipientiæ vitio laborare coactus sum. Nec vero dixit : « Metui, ne si primas apud vos tulissent, dogmata sua sererent : » verum hoc quidem superius posuit, cum dixit : « Timeo » autem, ne sicut serpens Evam seduxit, ita corrumpan- » tur sensus vestri[1]. » Nunc autem non eodem modo, verum majori cum auctoritate ac potestate, ut qui ex iis, quæ ante dixerat, liberius loquendi facultatem nactus esset. « Ego enim a vobis debui commendari. » Postea causam affert. Rursusque haud revelationes ac miracula tantum commemorat, sed etiam tentationes. « Nihil enim » minus habui iis, qui sunt supramodum Apostoli. » Vide quomodo hic quoque liberius, ac majori quadam cum auctoritate loquatur. Prius siquidem aiebat : Existimo me nihil minus habuisse. Hic autem absolute pronuntiando, ita uti dixi, post allatas probationes libere deinceps loquitur. Quanquam ne sic quidem a modestia, suisque moribus abscedit. Perinde enim ac si quid magni dixisset, suæque dignitatis modum excessisset, quod in Apostolorum numerum sese aggregasset, sic rursus orationem temperat aitque : « Tametsi nihil sum, signa tamen Apos- » toli facta sunt in vobis[2]. » Ne, inquit, hoc inspicias, an vilis et exigui pretii ego sim : verum annon iis, quæ ab Apostolo expectanda erant, tibi frui contigerit. Nec dixit, vilis : sed, quod hoc vocabulo, adhuc inferius erat, « Ni- » hil. » Quid enim refert magnum esse, si nemini prosis? quemadmodum nil prodest medicum artis suæ peritum esse, si nulli ægrotantium medeatur. Ne ergo, inquit, hoc expendas, quod nihil sim, sed illud spectes quod in iis, in quibus vos beneficio affici conveniebat, nullæ meæ partes desideratæ sunt, verum apostolatus mei experimen-

[1] 2 Cor. XI, 3. — [2] Id. XII, 12.

tum præbui. Non ergo oportebat ut me ipse prædicarem. Hoc porro non eo dicebat, quod commendatione opus haberet; quomodo enim, cum ipsum cœlum præ Christi amore parvi faceret? sed quod salutis ipsorum cupiditate teneretur. Postea, ne ipsi dicerent: Quid nostra interest, si eximiis Apostolis nulla in re inferior fueris? ideo subjunxit, « In vobis facta sunt signa Apostoli in omni patien» tia, et signis, et prodigiis. » Papæ, quantum recte factorum pelagus paucis verbis præteriit! Ac vide quid primum collocet, nimirum patientiam. Hoc enim Apostoli specimen est, nempe omnia forti animo ferre. Istud porro breviter tenui vocabulo complexus est. Contra, miracula, ut quæ non ipsius virtute ederentur, pluribus verbis expressit. Cogita enim quot carceres, quot plagas, quot discrimina, quot insidias, quot tentationum agmina hic tacite significarit, quot intestina bella, quot externa, quot dolores, quot impetus, unico patientiæ vocabulo indicavit. Per signa rursus quot homines a morte ad vitam revocati, quot cæci curati, quot leprosi mundati, quot dæmones ejecti significantur. Ex his verbis illud edocemur, ut si necessitas quædam nos in hujusmodi narrationes adegerit, ea, quæ a nobis recte gesta sunt, brevissime perstringamus, quemadmodum a Paulo quoque factum est.

II. Mox, ne aliqui dicerent: « Etsi magnus es, ac multa gessisti, at non tot tamen ac tanta, quot et quanta Apostoli in reliquis Ecclesiis gesserint, » idcirco subdidit. « Quid » est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis[1]? » Non minorem, quam cæteri, gratiam accepistis. At, dixerit fortasse quispiam, cur relicta dimicatione cum pseudoapostolis, sermonem ad Apostolos convertit? Ut eorum animos amplius erigat, ostendatque se non modo illis præstantiorem, sed ne magnis quidem Apostolis inferio

[1] 2 Cor. XII, 13.

rem esse. Ideo quippe cum de illis verba facit, ait : « Plus » ego. » Quando autem cum Apostolis se confert, satis habet, si ipsis inferior minime sit, tametsi etiam plus illis laborasset. Atque hinc illud quoque indicat, quod et in illos contumeliosi sint, cum eum, qui ipsis par sit, istiusmodi hominibus posthabeant. « Nisi quod ego ipse non gravavi » vos. » Rursus cum magna acerbitate objurgationem posuit. Idque, quod sequitur, asperius adhuc est, « Donate » mihi hanc injuriam. » Et tamen hæc asperitas benevolentiæ verba et eorum laudem continet : siquidem injuriæ hoc ducebant, quod Apostolus a se id impetrari minime passus esset, ut quidquam ab ipsis sumeret, nec tantum fiduciæ concepisset, ut ab his ali sustineret. Si hoc, inquit, mihi crimini vertitis. Non dixit : « Male me accusatis : » sed non sine magna suavitate : « A vobis peto ut » mihi hujus peccati gratiam faciatis. » Et vide prudentiam. Quoniam enim hoc assidue usurpatum probrum ipsis afferebat, idcirco etiam assidue illud mitigat. Superius enim cum dixisset : « Est veritas Christi in me, quod gloriatio hæc non infringetur, » dixit rursus : « Quia non diligo vos ? » Deus scit : » sed ut amputem occasionem eorum, qui quærunt occasionem : et ut, in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. Et in priore Epistola, cum dixisset : « Quæ » igitur mihi merces est ? ut Evangelium prædicans sine » sumptu ponam Evangelium[1] : » hic rursus ait : « Donate » mihi hanc injuriam. » Ubique enim cavet, ne ostendat eorum imbecillitatem in causa esse, cur nihil ab ipsis accipiat. Ideoque sic loquitur : Si hoc peccatum esse ducitis, veniam peto. Hæc autem idcirco dicebat, ut simul et eos percelleret, et leniret. Nec enim mihi hoc dixeris : Si ferire cupis, quid excusatione uteris? Si curare, quid feris? Hoc enim solertis animi est, nimirum incidere, et

[1] 1 Cor. IX, 15.

vulnus obligare. Postea, ne, uti prius dicebam, ideo hoc assidue versare videretur, quod aliquid ab ipsis acciperet, huic suspicioni medetur ipse etiam in Epistola superiori, dicens : Non autem scripsi, ut ita fiat in me. « Melius enim » est mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet[1]. » Hic vero suavius blandiusque id facit. Quonam tandem modo? « Ecce tertio tam paratus sum venire ad vos : et » non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt : » sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, » sed parentes filiis[2]. » Quod autem dicit, hanc sententiam habet : Non quia nihil accipio, idcirco ad vos non accedo, verum et iterum accessi, et tertio ad vos proficisci paro, nec vobis oneri ero. Ac causam sane gravem affert. Neque enim dixit : « Quia præparci estis, quia offendimini, quia imbecillitate laboratis, » sed quid? « Non enim quæro quæ » vestra sunt, sed vos. » Majora quædam posco, nempe animas loco pecuniarum, salutem auri loco. Deinde, quoniam res nondum suspicione carebat, tanquam videlicet ipse dolore quodam adversus eos commoveretur, ideo rationem quoque ponit. Quia enim verisimile erat eos dicere : Annon licet nobis, quæ nostra sunt, habere? non sine magna suavitate defensionem ipsorum in hæc verba subjungit : « Non enim debent filii parentibus thesauri» zare, sed parentes filiis : » magistrorum videlicet ac discipulorum vice, parentes ac filios collocans, ac demonstrans se debito quodam munere perfungi, cum tamen id debitum non esset. Non enim ita imperavit Christus : sed pro sua erga eos indulgentia his verbis utitur. Ideoque quiddam etiam majus adjungit. Non solum enim dixit : « Nec enim debent filii parentibus thesaurizare : » sed hoc quoque adjecit, quod parentum sunt partes, ut filiis thesaurizent. Quandoquidem itaque dare opus est, « Ego li-

[1] 1 Cor. IX, 15. — [2] 2 Cor. XII, 14.

» bentissime impendam, et superimpendar pro animabus » vestris[1]. » Etenim lex quidem naturalis hoc sanxit, ut parentes filiis thesaurizent : ego vero, ea re non contentus, me ipsum quoque insuper vobis trado. Atque in hoc incredibilis ipsius liberalitas est, quod non solum non accipit, verumetiam insuper donat : neque id vulgariter, sed cum magna munificentia, atque ex eo quod ipsi deest. Hoc enim vocabulo, « Superimpendar, » istud subindicatur. Nam etiamsi carnem ipsam, expendere oporteat, nullam ipsius rationem habeo ob salutem vestram. Atque id quod subjungitur, conjunctam cum amore accusationem habet, « Dicet plus vos diligens, minus diligar. » Atque hoc, inquit, facio, pro iis, quos amo, licet illi perinde non redament. Jam ergo considera quot gradus ista res habeat. Accipere oportebat; ipse autem non accipiebat, hæc prima laus est; et cum inopia premeretur, hæc secunda est; et cum ipsis prædicaret, tertiam habes; et insuper largitur, hic quarta est; nec vulgariter largitur, sed copiose, quinta hæc est; nec pecunias duntaxat, sed etiam se ipsum, sexta; et pro iis a quibus haud magnopere amabatur, septima; ac denique pro iis quos majorem quemdam in modum amabat, octava hæc est.

III. Hunc itaque nos etiam imitemur. Magnum enim peccatum est invidere et non amare : magis tamen efficitur, cum quispiam amatus non redamat. Nam si is, qui amantem redamat, publicanis nihilo præstantior est; is qui ne hoc quidem habet, ipsis feris inferior erit. Quid ais, homo? Amantem non redamas? Cur ergo hujusce lucis usura frueris? Qua tandem in re jam usui eris? Quibusnam in rebus? Forensibus, an privatis? Haud sane. Nihil eo homine inutilius, qui amare nescit. Hanc legem latrones etiam persæpe ac sicarii et sepulcrorum effosso-

[1] 2 Cor. XII, 15.

res amplexi sunt : cumque vel salem duntaxat communem inter se habuissent, alio versi, ob mensæ commercium mores suos mutaverunt. Tu vero non salem duntaxat, sed verba etiam, et negotia, et ingressus et egressus cum aliquo communes habens, non eum amas? At ii, qui turpibus amoribus dediti sunt, universas quoque facultates suas in fornicarias expendunt : tu vero, honesto amore captus, ita frigidus et imbecillis atque ignavus es, ut ne citra sumptum quidem ullum amare sustineas. Sed quisnam est, inquis, usque adeo miser, quis tam belluinis moribus, ut amantem aversetur atque oderit? Tu quidem recte facis, qui ob rei absurditatem fidem mihi detrahis. Verum, si multos ejusmodi demonstraro, quo tandem pacto ignominiam hanc feremus? Nam cum amanti obtrectas, aut obtrectante altero non ei opem fers, cum florenti in vides, quænam hæc dilectio est? Quanquam ne hoc quidem ad probandam amicitiam sufficit, quod quispiam ab invidia liber sit : ut nec illud etiam, quod quis amantem odio non insectetur : nisi eum quoque tueatur, ipsiusque commoda amplificet. Cum autem nihil non facit ac loquitur, quo proximum dejiciat, quid hac anima miserius esse possit? Heri ac nudiustertius amicus illi eras, sermonesque ac mensam impertiebas. Postea autem, simul atque membrum tuum florens vidisti, abjecta amicitiæ larva, inimicitiæ, vel furoris potius, personam induisti. Perspicuus etenim furor est, prosperis aliorum rebus angi. Hoc enim furentium canum est, rabieque laborantium. Eorum enim more, hi quoque livoris œstro perciti, in omnium ora prosiliunt. Præstat serpentem in visceribus provolutum habere, quam invidiam interno repentem. Etenim ille, et medicamentorum auxilio sæpe evomi, et alimenti ope mitigari potest : at invidia, non in visceribus sese volutat, sed in animæ sinu versatur : ac

morbus ægre extingui potest. Serpensque intus positus corpora humana non attigerit, si ipsi alimentum apponatur : at invidia, etiamsi sexcentas ei mensas apposueris, animam ipsam arrodit, undecumque mordens, vellicans, trahens : neque ullum solatii genus reperire est, cujus ope furorem compescat, uno duntaxat excepto, nempe ut ei, qui prospere agit, calamitas aliqua accidat; sic morbus remittitur; imo ne sic quidem. Nam etiamsi ille incommodo aliquo afficiatur, alterius tamen res lætas ac secundas cernens, in iisdem doloribus hæret : atque ubique vulnera, ubique plagæ. Neque enim fieri potest, ut qui in terra degit, neminem videat, qui præclare ac feliciter agat. Tantaque est hujus morbi magnitudo, ut etiamsi sese domi incluserit, priscis etiam hominibus vita functis invideat. Atque iis quidem, qui in hominum frequentia vivunt, id evenire, quamvis grave ac molestum sit, non tamen æque grave habendum est. At quod ii quoque, qui a tumultibus in medio sitis liberati sunt, hoc morbo teneantur, id vero omnium acerbissimum est. Ac vellem istud silentio præterire; at si silentium ipsam etiam rerum infamiam adimeret, operæp-retium esset tacere : cum autem, me etiam tacente, res ipsæ vehementius, quam lingua mea facere posset, clamaturæ sint, nullum certe detrimentum a verbis meis afferetur : fortasse etiam, nobis vitia traducentibus, fructus aliquis atque utilitas consequetur. Hic enim morbus Ecclesiam etiam attigit, omniaque sursum ac deorsum vertit, corporisque compagem discidit : nosque adversus nos ipsos mutuo stamus, livore nimirum arma nobis porrigente. Ob eamque causam ingens rerum depravatio est. Nam cum, omnibus ædificantibus, præclare se res habeat, si ii, qui erudiuntur, stare queant; cum omnes id agimus ut diruamus, quis tandem finis erit?

IV. Quid agis, homo? Utile-ne esse existimas, proximi commoda dejicere? At ante illum tuas evertis. Non plantarum cultores, non agricolas cernis, quomodo omnes concordibus animis in unum currant? Hic effodit, ille serit, alius radicem contegit, alius quod satum est rigat, alius obsepit, ac muro cingit, alius bestias arcet : omnesque in unum spectant, ut plantam incolumem servent. Hic autem non ita se res habet. Verum planto quidem ipse : alter autem subagitat, et succutit. Sine saltem ea recte figi : ut robur contrahat, quod hostili impetu frangi nequeat. Non opus meum deles, sed tuum evertis. Ego plantavi, rigare te oportebat. Si itaque succutias, radicem funditus evelles, nec habebis ubi rigationem tuam ostendas. At vides eum qui plantat omnium sermonibus celebrari? Bono animo esto; nec ego aliquid sum, nec tu. Nec enim qui plantat, nec qui rigat, est aliquid[1] : unius enim Dei opus est. Ex quo efficitur, ut adversus ipsum bellum ineas ac dimices, dum ea, quæ plantata sunt, extirpas. Ergo aliquando tamen resipiscamus, atque expergiscamur. Non tam externum bellum, quam intestinam pugnam extimesco. Quandoquidem etiam radix, cum terræ recte affixa fuerit, nihil a ventis detrimenti patietur. Sin autem ea, verme eam interne depascente, vacillet, nemine molestiam exhibente collabetur. Quousque tandem Ecclesiæ radicem vermium more exedimus? Nam et a terra hujusmodi cogitationes nascuntur; imo ne a terra quidem : sed a stercore, utpote quarum parens putredo sit. Neque etiam ab execrando eo obsequio, quod a mulieribus exhibetur, absistunt. Tandem igitur aliquando fortes viros nos præbeamus. Philosophiæ pugiles efficiamur, ingentem malorum proventum abigamus. Etenim Ecclesiæ multitudinem, tanquam exanime corpus, humi prostratum nunc

[1] 1 Cor. III, 7.

cerno. Et sicut in corpore recens vita functo, oculos quidem, et manus, et pedes, et collum, et caput intueri licet, sic tamen ut nullum membrum munere suo fungatur: eodem modo hic quoque omnes, qui adsunt, fide quidem præditi sunt: at fides actuosa non est. Fervorem enim extinximus, Christique corpus mortuum reddidimus. Quod si hoc dictu horrendum est, multo utique horribilius est, cum in rebus ipsis cernitur. Siquidem fratrum nomina habemus: res autem hostium: cumque membra omnes vocemur, ferarum tamen ritu inter nos dissidemus. Hæc non rerum nostrarum traducendarum studio a me dicta sunt: sed ut pudorem vobis incutiam, atque hinc vos avertam. Quidam in domum aliquam se contulit, honorificeque exceptus est. Deo gratiæ agendæ erant, quia membrum tuum honore afficitur, ac Deus celebratur; tu contra omnino facis. Apud eum enim, a quo honore affectus est, ipsi obtrectas: ita ut ambos simul subvertas, tibique ignominiæ notam inuras. Quid causæ est, o miser, et ærumnose, cur, cum fratrem, vel apud viros, vel apud mulieres, laudatum audieris, mœstitiam inde contrahas? Laudes ipse addas, ut tibi quoque laudem concilies. Quod si laudes depresseris, prius de te ipso male locutus eris, ut qui pravam opinionem tibi collegeris, atque insuper illum altius adhuc evexeris. Cum eum ab alio laudari audis, fac eorum, quæ dicuntur, sis particeps, si non vita et virtute, at hoc certe nomine, quod ipsius virtutibus gaudeas. Laudavit eum quispiam? admirare tu quoque. Sic te ille ut probum ac benignum laudibus efferet. Non est quod metuas, ne per alienarum virtutum prædicationem tuas dejicias. Hoc enim in obtrectationibus locum habet. Pervicax enim suapte natura hominum genus est: et qui te de eo, quem laudat, male loqui videt, laudibus suis cumulum addet: ut hac ratione te pungat, atque accusatores,

et secum ipse et apud alios criminetur. Vides quantam turpitudinem nobis ipsi accersimus? quo pacto gregem perdimus ac discerpimus? Tandem aliquando membra efficiamur: tandem aliquando unum corpus. Atque is quidem, in quem laudes conferuntur, laudes eas propulset, et in fratrem encomia transferat: qui autem alterius laudes audit, ipsi gratuletur. Quod si nos ad hunc modum inter nos conjungamur, caput quoque ipsum nobis conciliabimus. Sin autem inter nos disjuncti simus, Dei quoque opem a nobis avertemus. Hac porro remota, ingentem perniciem corpus contrahet, ut quod superne minime constringatur. Hoc ergo ne nobis accidat, submoto livore atque invidia, vulgique opinione contempta, dilectionem atque concordiam amplectamur. Ita fiet, ut præsentia et futura bona consequamur. Quæ utinam omnes adipiscamur, per gratiam ac benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVIII.

CAPUT XII.

Sed esto, ego vos non gravavi : sed cum essem astutus, dolo vos cepi. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos ? Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit ? Nonne eodem spiritu ambulavimus ? Nonne iisdem vestigiis[1] ?

I. Obscure admodum hæc verba a Paulo dicta sunt, non tamen frustra, nec temere. Nam quoniam de pecuniis purgationeque ob eas sermo ipsi institutus erat, non abs re verba sua obscuritate quadam involvit. Quidnam ergo sibi vult id quod hic ait : Dixit : Nihil cepi : verum paratus etiam sum insuper dare, atque impendere : ac multa in eam sententiam, tum in priore, tum in hac quoque Epistola disseruit. Nunc vero aliud quidem ait, velutque objectioni occurrit, eamque ante dissolvit. Quod autem ait, est ejusmodi : Equidem ipse per avaritiam vos minime circumscripsi. Verum quispiam hoc fortasse dicere queat quod quanquam nihil ipse sumpserim, tamen cum vaser ac subdolus essem, id curavi, ut ii, qui a me missi erant, suo nomine aliquid a vobis postularent, sicque per eos sumpserim, atque ita me compararim, ut aliorum manu accipiens, acceptæ pecuniæ opinionem a me removerem. At ne hoc quidem dicere quisquam possit. Vosque ipsi testes estis. Unde etiam interrogandi modo sermonem producit dicens : «Rogavi Titum et misi cum eo fratrem. Num-

[1] 2 Cor. XII, 16-18.

» quid Titus vos circumvenit? » Nonne eodem quo ego, pacto ambulavit? hoc est, nihil ipse accepit. Vides quantum accuratæ sinceritatis incrementum sit: quod non modo se purum ab accipiendo servaverit, sed eos quoque quos miserat, ita regat atque componat, ut ne tantillam quidem occasionem iis præbeat, qui eum carpere gestiebant? Hoc enim longe majus est eo, quod Patriacha fecit[1]. Nam ille, cum post victoriam reversus esset, ac rex ipsi spolia offerret, negavit se quidquam accepturum, præter ea quæ socii ipsius comedissent. Hic autem ne necessarium quidem alimentum capere voluit, nec socios quoque participes ipsius esse passus est: sic nimirum impudentium ora quammaxime comprimens. Ideoque nec ipse pronuntiat, nec dicit eos non accepisse: sed quod majus est, ipsos Corinthios testes adducit, nihil eos accepisse; ut ne a persona ipse sua, sed ab illorum calculo testimonium petere videatur. Id quod in rebus exploratis, et de quibus non dubitamus, facere solemus. Dicite enim, inquit, num quis ex iis, quos misi, vos per avaritiam circumvenit? Non dixit: Num quis a vobis aliquid accepit? Verum πλεονεξίαν, hoc est, fraudationem, id vocat, illos perstringens, ingentique pudore afficiens, atque ostendens fraudationem esse, ab invitis quidpiam accipere. Nec dixit: Num Titus, sed; Num quis? Neque enim hoc dicere queatis, inquit, hunc non accepisse, illum autem accepisse. Neque enim quisquam ex iis, qui ad vos se contulerunt, aliquid accepit. « Rogavi Titum. » Id quoque acriter dictum est. Neque enim dixit: Titum misi, sed, « Rogavi: » hinc ostendens quod etiamsi aliquid accepisset, jure suo accepisset: et tamen sic quoque purum ab accipiendo se præstitit. Quocirca eos rursus his verbis interrogat, « Numquid vos Titus » circumvenit? Nonne eodem spiritu ambulavimus? »

[1] Gen. XIV.

Quid sibi vult eodem spiritu ? Divinæ gratiæ totum ascribit, ostenditque universam hanc laudem, non nostris laboribus comparari, sed spiritus beneficio et gratia præstari. Etenim amplissima Dei gratia hoc fiebat, ut quamvis inopia et egestate premerentur, ac fame laborarent, tamen ob eorum, quos erudiendos susceperant, utilitatem, nil acciperent. « Nonne iisdem vestigiis ? » Hoc est, sinceritatem hanc ne tantillum quidem immutarunt : sed eamdem normam retinuerunt. « Rursus putatis quod nos ex» cusemus apud vos[1] ? » Vides quomodo ubique metuat, ne adulationis opinionem contrahat ? Vides prudentiam apostolicam; quam assidue id inculcet ? Nam et prius dicebat, Non rursus nos ipsos commendamus, sed occasionem damus vobis gloriandi. Et in Epistolæ initio : Num indigemus commendatitiis Epistolis ? « Omnia autem propter ædifica» tionem vestram. » Rursus eos demulcet, at ne hic quidem aperte ait ; « Ob imbecillitatem vestram non accipimus : » sed ; Ut vos ædificemus ; dilucidius aliquanto, quam ante, loquens, detegensque id quod animo parturiebat, non tamen amarulenter. Non enim dixit : Ob imbecillitatem vestram : sed, ut ædificemini. « Timeo enim ne forte cum » venero, non quales volo inveniam vos : et ego inveniar a » vobis, qualem non vultis[2]. » Magnum aliquid ac molestum dicturus est. Ac proinde excusationem ponit, tum per id, quod dixit, « Omnia autem propter ædificationem » vestram : » tum quia adjecit, « Timeo : » ut eorum, quæ dicturus est, asperitatem mitiget. Hoc quippe non jam arrogantiæ cujusdam erat, nec auctoritatis ejus, quam magistri adhibere solent, sed paternæ sollicitudinis, quod graviori etiam, quam illi ipsi qui peccarunt, metu commoveatur, cum eos castigare parabat. Quin ne sic quidem eos exagitat, nec certo pronuntiat, sed dubitando loquitur,

[1] 2 Cor. XII, 19. — [2] Ibid. 20.

« Ne forte cum venero, non quales volo. » Non dixit, probos ac virtutis studiosos, sed, « Non quales volo : » ubique amoris vocabula usurpans. Hoc autem verbum, « Inve-» niam, » id, quod præter expectationem contingit, indicat, ut et illud, « Inveniar a vobis. » Neque enim res ea voluntatis est, sed necessitatis, causam a vobis accipientis. Ideoque ait : « Inveniar qualem non vultis. » Hic non dixit : Qualem nolo, sed, ad feriendum accommodatius, « Qualem » non vultis. » Jam enim deinceps voluntas ejus erat : non quidem primarie, sed voluntas tamen. Poterat siquidem rursus dicere : « Qualem nolo, » atque ita amorem indicare : at remissum auditorem reddere nolebat. Quin potius sic oratio plus asperitatis habuisset. Nunc autem et vehementius feriit, et mitiorem se ostendit. Hoc enim ipsius sapientiæ proprium est, ut, cum profundius secat, blandius percutiat. Postea, quia obscurius locutus erat, his verbis istud detegit, « Ne forte contentio, æmulationes, » animositates, detractiones, susurrationes, inflationes ; » et quod prius ponere debebat, hoc posterius collocat. Etenim adversus eum arrogantia efferebantur. Verum ne prius, quod suum erat, quærere videretur, propterea id, quod commune erat, priore loco ponit.

II. Hæc enim omnia ex invidia oriebantur, calumniæ, accusationes, dissidia. Siquidem invidia, velut perniciosa quædam radix, iracundiam, accusationem, arrogantiam, atque alia omnia pariebat, ab iisque amplius augebatur. « Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos [1]. » Hoc quoque, « Iterum » percutientis erat. Sufficiunt enim priora, inquit : velut etiam initio dicebat : « Parcens vobis » non veni Corinthum. » Vides quo pacto simul, et indignationem, et benevolentiam præ se ferat ? Quid autem est, « Humiliet ? » Atqui gloria hæc est, nempe accusare, pœna

[1] 2 Cor, XII, 21.

afficere, rationes exposcere, judicis loco et gradu sedere. At humiliationem tamen id vocat. Tantum scilicet aberat, ut hujusmodi humiliationis eum puderet; quandoquidem præsentia corporis infirma erat, et sermo contemptibilis; ut etiam perpetuo in eo statu versari cuperet, contrariumque deprecaretur. Atque hoc postea apertius dicit, humiliationemque id maxime ducit, nimirum in inferendæ pœnæ atque supplicii necessitatem incidere. Cur autem non dixit : Ne cum venero, humilier; verum, « Ne cum » venero, humiliet me Deus? » Quoniam nisi propter ipsum nulla me ea res sollicitudine affecisset. Neque enim, ut potestatem habens, atque arroganter me gerens, pœnas exigo : sed quia ipse ita edixit. Ac superius quidem istud posuit, dicens : « Inveniar qualem non vultis. » Hic autem demissius, ac lenius blandiusque loquitur, dicens : « Et » lugeam multos ex his qui ante peccarunt; » non simpliciter, « Qui peccaverunt; sed, qui non egerunt pœniten- » tiam. » Non dixit, omnes, sed multos. Ac ne eos quidem declarat : hinc quoque facilem ipsis ad pœnitentiam reditum dans, perspicuumque faciens, pœnitentiam errata corrigere posse, seque eos demum lugere, qui pœnitentia minime ducerentur, qui incurabili morbo laborarent, qui suo in vulnere manerent. Animadverte itaque apostolicam virtutem, quod nullius mali sibi conscius, pro alienis malis ingemiscat, ac pro iis, quæ alii perperam admiserunt, deprimatur. Hæc enim prosertim magistri munus est, discipulorum calamitatibus ad hunc modum affici, atque ob eorum, quibus præest, vulnera lugere. Postea peccati genus exponit, « Super fornicatione et immunditia quam » egerunt. » Hic quoque fornicationem innuit. Si quis tamen accurate rem expendat, omne peccati genus hoc nomine appellari potest. Nam quamvis fornicator præcipue, atque adulter, immundi dicantur; tamen cætera etiam

peccata immunditiam animæ afferunt. Ideoque Christus quoque Judæos immundos appellat, non modo fornicationem, sed reliqua etiam improbitatis genera ipsis objiciens. Unde etiam ait eos externa tantum mundasse. Et, « Non » quæ intrant in os coinquinant hominem, sed quæ exeunt. » Et alio loco dictum est : Immundus est apud Dominum omnis qui elato est corde. Et jure quidem; ut enim virtute nihil purius : sic improbitate nihil obscœnius est. Illa enim sole splendidior est : hæc cœno fœtidior. Atque hoc suo testimonio comprobare illi queant, qui in cœno volutantur, atque in tenebris versantur, si modo quispiam effecerit, ut vel tantillum videre queant. Quandiu enim secum ipsi sunt, atque hoc affectu inebriantur, velut in tenebris degentes, fœde atque indecore, et cum summa turpitudine jacent, sentientes illi quidem tum quoque quo in statu sint, sed non perfecte. At cum ab aliquo eorum, qui in virtute vivunt, sese coargui viderint, vel etiam cum conspexerint, tum demum miseriam suam apertius agnoscunt : ac velut immisso quodam radio fœditatem suam contegunt, atque ante consciorum ora erubescunt, etiamsi hic servus sit, ille liber, hic subditus, ille rex. Sic Achab ad Eliæ conspectum pudore suffusus est [1], tametsi nullum ille verbum adhuc emiserat, solo videlicet ipsius prospectu convictus : ac silente accusatore, sententiam, qua facinus ipsius damnabatur, ferebat : eorum, qui convicti sunt, verba proferens, ac dicens : Invenisti me, hostis meus. Tanta videlicet animi libertate ac fiducia Elias tyrannum illum tunc alloquebatur. Sic Herodes, cum reprehensionum pudorem ferre non posset [2] : siquidem propheticæ vocis ingens ac præclarus splendor erat; Joannem in carcerem conjecit; tanquam qui nudus esset, ac lucernam extinguere conaretur, ut rursus in tenebris

[1] 3 Reg. XXI. — [2] Matth. XIV.

degeret. Quin potius ipse quidem eam extinguere non ausus est, sed in domo, velut sub modio, collocavit : infelix autem ac misera illa hoc ut fieret, ab eo extorsit. At ne sic quidem criminis reprehensionem obtegere potuerunt : verum eam magis accenderunt. Nam et qui sciscitabantur quam ob causam Joannes in vinculis teneretur, eam discebant et qui postea, vel tum terram aut mare incolebant, vel nunc sunt, aut posthac futuri sunt, sceleratam hanc tragœdiam, hoc est, tam libidinem, quam nefariam ab ipsis perpetratam cædem, apertius intellexerunt, atque intellecturi sunt ; nec ulla unquam vetustas harum rerum memoriam delere poterit.

III. Tam præclara res est virtus, tamque immortalis est ipsius memoria : ita vel sermone solo eos, qui ipsi adversarii sunt, metu concutit ! Cur enim eum in carcerem conjecit? Cur non eum contempsit? Num Joannes eum in judicium tracturus erat? Num adulterii pœnas ab eo expetiit? Nonne reprehensio duntaxat erant ea quæ dicebantur? Quid ergo metuit ac tremit? Annon verba erant, ac simplex sermo? Sed hujusmodi verba magis, quam res ipsæ pungebant. Non eum ad judicium, sed ad aliud conscientiæ tribunal pertrahebat : omnesque eos, qui libera cogitatione suffragium tunc ferebant, judices ipsi constituebat. Quocirca tremebat tyrannus, virtutis splendorem haud ferens. Vides quanta philosophiæ vis sit? Eum qui catenis vinctus erat, tyranno splendidiorem reddidit, effecitque ut hic illum formidaret ac tremeret. Verum ipse quidem in vincula duntaxat eum conjecit : at nefaria illa in cædem impulit. Quanquam alioqui in hunc potius crimen conferebatur. Neque enim, cum obviam illi factus fuisset, dixerat : Cur cum tyranno consuetudinem habes? Non quod illa crimine vacaret ; quî enim id fieri potuisset? Verum hac ratione totum emendare volebat. Quamobrem

illum reprehendit, nec admodum vehementer. Neque enim dixit : O scelestc, imo scelestissime, o flagitiose ac profane, Dei legem protrivisti, imperia illius contempsisti, potentiam tuam pro lege habuisti. Nihil horum locutus est. Atque etiam in criminis insectatione multa ab eo moderatio ac lenitas adhibita est. « Non licet, inquit, tibi habere uxorem Philippi fratris tui [1]. » Quæ quidem verba docentis potius sunt, quam coarguentis : erudientis potius quam vindicantis : instituentis potius, quam traducentis : corrigentis potius, quam insultantis. Verum, ut dixi, inimica furi lux est : vir justus vel solo aspectu peccatoribus molestus est. Gravis est enim nobis, inquit, etiam ad videndum. Neque enim ipsius radios ferre queunt : quemadmodum nec solares radios, qui ægris oculis sunt. Multis quoque pravis hominibus, non aspectu tantum, sed etiam auditu gravis est. Ac proinde scelerata illa, atque adeo sceleratissima filiæ læna, vel carnifex potius, quamvis ne ipsum quidem vidisset, nec ipsius vocem audiisset, tamen ad ejus cædem animum adjecit, operamque dedit, ut ea, quam impudice alebat, in cædem quoque prorumperet. Usque adeo eum metuebat! Et quid ait? « Da mihi in disco » hic caput Joannis Baptistæ [2]. » Quo præceps ferris misera et calamitosa? Num adest accusator? Num cernitur ac molestiam exhibet? Alii dicebant : Gravis est nobis etiam ad videndum : huic autem, uti dixi, auditu etiam gravis est. Ob idque ait ; « Da mihi in disco hic caput Joannis. » Atqui tua causa carcerem incolit, ac vinculis astrictus tenetur, tibique licet amoris ergo tete jactare, atque his verbis uti : Regem superavi, quandoquidem ne publice quidem reprehensus, remissior fuit, nec ab amore se abduxit, nec adulterium meum divulsit : quin potius, eum ipsum, a quo propterea reprehensus fuerat, in vincula

[1] Matth. xiv, 4. — [2] Ibid. 8.

conjecit. Quid furis, ac rabie percelleris? cum etiam post peccati reprehensionem sponso fruaris? Quid furiarum mensam requiris, atque carnificum dæmonum convivium efficis? Vides quam nihil prorsus, quam meticulosum atque ignavum sit vitium? Quonam modo, cum maxime vincit, tum imbecillius fiat? Etenim ea non ita tumultuabatur, antequam Joannem in carcerem contrusisset, quam, vincto postea eo, perturbatur, atque urgebat, dicens: «Da mihi hic in disco caput Joannis.» Et quare hic? Timeo, inquit, ne cædes ceu umbra obturbetur: ne aliqui eum e periculo eripiant. Et quare non integrum cadaver, sed caput duntaxat poscis? Linguam illam, inquit, silentem cernere gestio, quæ me molestia affecit. At, o infelix ac misera, contrarium omnino evenit; ut etiam eveniet; dissecta enim clarius postea clamabit. Tunc enim in Judæa tantum clamabat: nunc autem ad extremos usque orbis fines se conferet: et in quamcumque Ecclesiam ingressus fueris, sive apud Mauros, sive apud Persas, sive apud ipsas Britannicas insulas, clamantem Joannem audis: «Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui.» Verum illa sapientiæ omnis expers et ignara stolidum tyrannum ad cædem urget, et premit atque impellit: metuens scilicet, ne sententiam mutet. Ac tu hinc quoque virtutis robur intellige. Ne carcere quidem inclusum, ac vinculis astrictum, et silentem justum virum ferre potest. Vides quam imbecilla, quam impura res sit vitium? Etenim humanum corpus eduliorum loco in disco infert. Quid puella illa scelestius? Quid libidinosius? Quid impudentius? Quam in diaboli theatro, ac dæmonum convivio vocem emisit? Vides linguam, et linguam: alteram salutaria medicamenta ferentem, alteram autem venenum habentem, ac diabolicarum epularum extructricem? Sed cur non intus in ipso convivio, ubi major ei voluptas erat, eum

obtruncari jussit? Metuebat scilicet ne si eo accessisset, seque contuendum præbuisset, ipso aspectu, ac loquendi libertate, omnium animos immutaret. Ideo, illustre stupri tropæum erigere cupiens, matri suæ dedit.

IV. Vides saltationis præmia? Vides diabolicarum insidiarum spolia? Non Joannis caput dico: sed ipsum maritum. Nam si quis accurate rem expenderit, adversus regem tropæum erit: et quæ vicerat, vincebatur: et qui capite truncatus fuerat, coronam obtinebat, ac victor pronuntiabatur, ut qui, etiam post mortem, animos eorum, qui scelere se constrinxerant, vehementius concuteret. Quodque hæc, quæ a me dicta sunt, non inanis quidam verborum fumus sint, Hærodem ipsum interroga. Nam ille, postquam Christi miracula ad ejus aures pervenerunt, dicebat: « Hic est Joannes. Ipse surrexit a mortuis: et » ideo virtutes operantur in eo. » Usque adeo vigentem in se metum ac perpetuam trepidationem habebat: nec quisquam erat, qui conscientiæ terrorem ei eximere posset; verum incorruptus ille judex continenter eum præfocabat, singulisque diebus perpetratæ cædis pœnas ab eo repetebat. Hæc cum perspecta habeamus, ne malo ab aliis affici, sed malum aliis inferre metuamus. Illud enim victoria est: hoc clades. Eaque de causa Paulus etiam dicebat: « Quare » non potius injuriam accipitis? Sed vos injuriam facitis, » et fraudatis[1]: » et quidem fratres. Etenim in perferendis malis coronæ bravia et præconia acquiruntur. Idque in omnibus sanctis perspicere est. Quia igitur omnes hac ratione corona donati, ac victores pronuntiati sunt, nos proinde eamdem viam ingrediamur: atque illud quidem oremus, ut in tentationem minime intremus: cæterum si accesserit, adversus ipsam fortissime stemus, eamque, quam par est, animi promptitudinem exhibeamus: ut fu-

[1] 1 Cor. VI, 7.

tura bona nanciscamur, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIX.

CAPUT XIII.

Ecce tertio hoc venio ad vos : In ore duorum ac trium testium stabit omne verbum [1].

I. Cum aliunde etiam multis ex rebus tum vel hinc maxime Pauli philosophiam, paternumque affectum perspicere licet : nimirum quam in denuntiandis rebus vehemens, in inferendis autem pœnis tardus sit. Neque enim de iis, qui peccabant, pœnas statim sumpsit : sed semel atque iterum admonuit. Ac ne sic quidem in contumaces animadvertit : sed rursus admonet ac denuntiat dicens : « Tertio hoc venio ad vos : » ac prius quam adsim, rursus scribo. Postea, ne cunctatio segnitiem illis pariat, vide quo pacto hinc quoque eos corrigat, assidue nempe interminans, ac plagas intentans, atque hisce verbis utens : Si venero iterum, non parcam. Et, Ne cum venero, lugeam multos. Hæc porro idcirco facit ac loquitur, ut hac quoque parte omnium Dominum imitetur. Nam et Deus assidue quidem comminatur, ac sæpe præcipit : sed non sæpe punit et cruciatum infert. Hoc itaque ipse quoque facit. Ideoque etiam ante dicebat : Parcens vobis non ultra veni Corinthum. Quid est : « Parcens vobis ? » hoc est, ne vos

[1] 2 Cor. XIII, 1, et Deut. XIX, 15.

sceleribus devinctos inveniens, ac sine ulla emendatione in his perstantes, pœna et cruciatu vos afficiam. Et hoc loco : « Tertio hoc venio ad vos. In ore duorum ac trium » testium stabit omne verbum. » Non scriptum cum scripto connectit : id quod alio quoque loco facit, cum ait : « Qui » adhæret meretrici, unum corpus est. » Erunt enim, inquit, duo in carne una. Et quidem de legitimo matrimonio hoc dictum est : verum eo loco commode ad hoc abusus est, ut vehementiorem terrorem incuteret. Ita ergo hic quoque facit, nempe testimoniorum loco adventus suos, ac pœnæ denuntiationes ponens. Quod autem ait, hanc sententiam habet : Semel dixi, atque iterum, cum ad vos accessi : et nunc item per litteras dico. Ac si quidem me audieritis, quod cupiebam contigit. Sin autem verba mea contempseritis, deinceps necesse erit, ut præstem quæ dixi ac pœnam inferam. Idcirco ait : « Prædixi, et prædico, ut præ» sens bis, nunc etiam absens scribo iis qui peccaverunt, » et reliquis omnibus, quod si iterum venero, non parcam [1]. » Nam si in ore duorum ac trium testium stat omne verbum, bis affui, et dixi : ac nunc quoque per Epistolam dico. Jam itaque deinceps necesse est verba mea vera inveniri. Non enim est quod existimetis litteras meas inferioris auctoritatis esse, quam præsentiam. Ut enim præsens dicebam : sic nunc quoque absens scribo. Vides paternam curam ac sollicitudinem? Vides Magistro congruentem providentiam? Nec tacuit, nec rursus pœnam intulit : verum sæpius quoque prædicit, atque in interminatione constanter permanet, ac pœnam differt. Quod si in peccatis obstinati maneant, tum demum reipsa pœnam se inflicturum minatur. Quid autem præsens prædixisti, ac nunc absens scribis? « Quod si venero iterum, non parcam. » Postquam superius se hoc, nisi necessitate coactum, facere non posse

[1] 2 Cor. XIII, 2.

ostendit, ac luctum et humiliationem eam rem appellavit: « Ne cum venero, inquit, humiliet me Deus apud vos, et » lugeam multos qui ante peccaverunt, et non egerunt pœ- » nitentiam ; » ac sese ipsis excusans, semel et iterum ac tertio prædixisse asseruit, quodque nihil non agat ac moliatur, quo sumendas pœnas propulset, eosque verborum terrore meliores efficiat, tunc grave illud et horrendum affert dicens : « Si venero iterum, non parcam. » Non dixit: Puniam ac vindicabo, pœnasque expetam : sed rursus paternis verbis supplicium ponit, hinc viscera sua, animumque ipsis condolentem ostendens, quo pro sua erga eos indulgentia semper pœnam infligere differret. Postea autem, ne nunc quoque ita existimarent eum rursum dilatione, ac verborum tantum minis uti; ideo prius quoque dixit : « In ore duorum vel trium testium stabit omne ver- » bum. » Et, « Si venero non parcam. » Quod autem ait, est ejusmodi : Non jam diutius cunctabor, si vos, quod Deus avertat, emendationis expertes invenero, sed pœnas haud dubie inferam, ac quod dixi, præstabo. Mox cum ingenti animi permotione ac vehementi indignatione in eos invehens, qui ipsum tanquam imbecillem traducebant, præsentiamque ipsius suggillabant, dicebantque : Præsentia, infirma, et sermo contemptibilis, adversus istos ait : « An » experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christi[1] ? » His enim verbis simul et hos ferit, et illos perstringit. Quod autem dixit, hunc sensum habet : Quandoquidem periculum facere vultis, an Christus in me habitet, rationesque a me exposcitis, eaque de causa me, ut vilem ac contemnendum traducitis, tanquam potentia illa destitutum ; hac me minime carere scietis, si, quod nolim, occasionem mihi præbueritis. Cur ergo, quæso, ideo castigas? An quod experimentum quærant? Minime, inquit : Nam si hoc quære-

[1] 2 Cor. XIII, 3.

rem, mox ut primum peccassent, in eos animadvertissem, nec cunctatione ulla usus fuissem. Quod autem id minime quærat, dilucidius postea indicavit his verbis : « Opto autem vos nullo » malo afficere, non ut nos probati appareamus, sed ut vos, » quod bonum est, faciatis ; nos autem ut reprobi simus[1]. »

II. Non ergo per causæ modum istud ponit, sed potius ut stomachans, eosque, quibus contemptui erat, incessens. Equidem ipse, inquit, hujusmodi experimentum vobis præbere nolo. Quod si ipsi causam præbueritis, meque concitare in animum induxeritis, ex ipsis rebus intelligetis. Ac vide quomodo orationem exasperet. Neque enim dixit : Quoniam experimentum mei quæritis : sed, « Ejus qui in me loquitur Christi. » Quibus verbis ostenditeos in illum peccavisse. Nec simpliciter dixit : Ejus qui in me habitat ; sed, Ejus qui in me loquitur : hinc videlicet indicans verba sua a Spiritu proficisci. Quod si vim suam ille non ostendit, nec pœnas irrogat ; jam enim a se orationem illuc traducit, quo plus terroris minæ habeant ; non imbecillitate prohibetur : id enim potest ; sed animi lenitate. Quocirca, ne ipsius tolerantiam imbecillitati quispiam ascribat. Cur miraris enim, si pro sua tolerantia patientiaque in peccatores non animadvertit, nec pœnas ab iis expetit, cum ipse quoque in crucem agi sustinuerit, atque hujusmodi cruciatus perpetiens, pœnam minime irrogarit? Unde etiam subjunxit : « Qui in vobis non » infirmatur, sed potens est in vobis. Nam etsi crucifixus » est ex infirmitate : sed vivit ex virtute Dei[2]. » Plurimum hæc verba obscuritatis habent : atque imbecillioribus perturbationem injiciunt. Quapropter apertius ea explicare necesse est, atque hujus dictionis, in qua obscuritas sita est, significationem afferre : ut ne quis etiam ex simplicioribus offendatur. Quidnam igitur sit id quod dixit ;

[1] 2 Cor. XIII, 7. — [2] Ibid. 4.

quid per infirmitatis vocabulum designet, et qua significatione hoc loco usurpatum sit, operæ-pretium est discere. Etenim una quidem est dictio, verum per eam multa indicantur. Siquidem infirmitas dicitur corporis morbus. Eaque ratione in Evangelio dictum est de Lazaro : « Ecce » quem amas infirmatur[1]. » Et ipse dicebat : « Hæc infir» mitas non est ad mortem. » Ac Paulus de Epaphrodito verba faciens, « Nam et infirmatus est usque ad mortem, » sed Deus misertus est ejus[2]. » Et de Timotheo, « Vino » modico utere propter stomachum tuum, et frequentes » tuas infirmitates[3]. » Hæc enim omnia corporeum morbum significant. Rursus infirmitas dicitur, cum quis in fide non satis firmus est, nec perfectus ac muneris omnibus absolutus. Idque his verbis Paulus indicabat : « Infirmum » autem in fide assumite, non in disceptationibus cogita» tionum. » Ac rursum : « Alius quidem credit se come» dere omnia : qui autem infirmus est, solus mandu» cat[4] ; » infirmum in fide significans. Habes jam duos infirmitatis significatus. Est et tertia alia infirmitatis significatio. Quænam hæc ? Persecutiones, insidiæ, molestiæ, tentationes, calamitates. Quod etiam Paulus his verbis declarabat : « Pro hoc ter Dominum rogavi : et dixit » mihi : Sufficit tibi gratia mea. Virtus enim mea in infir» mitate perficitur, » Quid est[5]. « In infirmitate ? » In persecutionibus, in periculis, in tentationibus, in insidiis, in mortibus. Id quod indicabat, cum diceret : « Quamobrem » mihi placeo in infirmitate. » Ac postea exponens de qua infirmitate loqueretur, non febrem dixit, aut dubitationem quamdam in fide : sed quid ? « In contumeliis, in per» secutionibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, » in carceribus : ut inhabitet in me virtus Christi. Cum

1 Joan. XII, 3. — 2 Philip. II, 27. — 3 1 Tim. V, 23. — 4 Rom. XIV, 1. — 5 2 Cor. XII, 8.

» enim infirmor, tunc potens sum. » Hoc est, cum vexor, cum exagitor, cum insidiis appetor, tunc robore polleo, tunc victoriam magis obtineo, atque eos, qui mihi insidias parant, supero, copiosiore gratia in me insidente. Secundum hoc tertium significationis genus, infirmitatis vocabulum hoc loco Paulus usurpavit : quodque ait, est ejusmodi. Adversus id, quod jam ante dixi, rursum contendit; nempe quod vilis ipsis et contemnendus esse videbatur. Non enim sese jactare volebat, qualis revera erat, nec vim eam, quam ad puniendum et pœnas sumendas habebat, ostentare : unde etiam vilis et abjectus habebatur. Quoniam itaque ob eam opinionem in magna socordia ac stupore versabantur, nec a peccatis resiliebant ; commodam occasionem nactus, de his rebus acriter disserit, illud demonstrans, imbecillitatem non in causa esse, cur nihil faciat, sed animi lenitatem. Ac postea, ut jam dixi, sermonem a se ad Christum traducens, metum auget ac minas amplificat. Quod autem ait, tale est : Num, si quid etiam faciam, ac de iis, qui peccaverunt, pœnas sumam, ego sum qui punio et pœnas sumo ? Imovero Christus ipse est, qui in me habitat. Quod si hoc non creditis, sed experimentum capere vultis, per ejus qui in me habitat, opera, id mox perspectum habebitis. Non enim in vobis infirmus est, sed potens. Cur autem adjecit : « In vobis : » cum ipse ubique viribus polleat ? Nam sive infideles, sive dæmones, sive quidquid tandem illud esse queat, supplicio afficere voluerit, id potest. Quid ergo sibi vult illud aditamentum ? Hoc dicens, pudore suffundit illos ab iis quæ jam experti sunt ; vel hoc significat : Interim in vobis virtutem suam ostendit, qui emendari debetis. Quod etiam alibi dicebat : « Quid enim mihi de iis, qui foris » sunt, judicare[1]. »

[1] 1 Cor. v, 12.

III. Nam ab externis illis, inquit, tunc pœnas repetet in die judicii; a vobis autem etiam nunc, ut ab illo vos supplicio eximat. Attamen hanc curam et sollicitudinem ab amore partam, vide quanto cum timore et quanta cum indignatione adhibeat, dicens: « Qui in vobis non infir- » matur, sed potens est in vobis. Nam etsi crucifixus est » ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. » Quid significat illud: « Si crucifixus est ex infirmitate? » Etiamsi, inquit, voluerit rem sustinere, quæ infirmitatis suspicionem præ se ferat; certe nihil hoc vim potestatemque ejus minuit: potestas quippe illa inexpugnabilis manet, et quod infirmitatis videtur esse, nihil illam lædit; imo potius hoc maxime ejus robur et vim ostendit; quod talem rem perpessus sit, nec tamen ejus virtus ac potentia imminuta fuerit. Ne ergo infirmitatis vocabulum te conturbet. Etenim alibi quoque dicit: « Quod stultum est Dei, sapientius est ho- » minibus: et quod infirmum est Dei, fortius est homini- » bus. » Atqui nihil stultum, nihilque infirmum Deus habet; sed crucem sic vocavit, incredulorum de ipso opinionem exponens. Audi enim illum, se ipsum interpretantem. « Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia » est: iis vero qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. » Et rusum: « Nos autem prædicamus Deum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; » ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei » virtutem, et Dei sapientiam. » Ac rursus: « Animalis » autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus: stulti- » tia enim est illi[1]. » Vide quomodo ubique incredulorum suspicionem tollat interpretetur: qui crucem stultitiam et infirmitatem esse putabant. Ita autem hoc in loco, non eam, quæ vere sit, infirmitatem memorat; sed eam quam increduli esse suspicabantur. Non igitur hoc dicit, quod,

[1] 1 Cor. I, 18-25, et II, 14.

infirmus cum esset, crucifixus fuerit, absit. Quod enim potuerit non crucifigi per omnia probavit : nunc supinos projiciens; nunc radios solis avertens, ficum arefaciens, accedentium ad se oculos excæcans, et innumera alia patrans. Quid sibi vult ergo quod dicit : « Ex infirmitate? » Quod etiamsi crucifixus sit, periculum passus et insidias; ostendimus enim infirmitatem periculum et insidias vocari; attamen nihil læsus fuit. Hæc autem dicebat, ad se trahens exemplum. Quia enim videbant illos, persecutionem patientes, pulsos, despectos; nec propulsantes vel sese ulciscentes; ut doceret illos, quod ipsi talia paterentur, non ex imbecillitate, nec quod eos propulsare non valerent; sermonem ad Dominum reducit : quandoquidem ipse quoque, inquit, crucifigebatur, vinculis constringebatur, innumera patiebatur; nec invadentes se propulsabat; sed manebat, ea sustinens, quæ infirmitatem præ se ferre viderentur; et sic virtutem suam ostendens; quod nempe nec propulsans illos, nec sese ulciscens, in nullo prorsus læderetur. Vitam enim crux non abscidit, nec resurrectionem impedivit : sed resurrexit ille, et vivit. Cum autem audieris crucem et vitam, de œconomia, seu de Christi incarnatione sermonem excipe, de illa enim omnis hæc oratio instituitur. Quod si dicat : « Ex virtute » Dei, » ex virtute ipsius Christi intelligit : quod enim ipse se ipsum excitaverit et imperet, audi dicentem : « Solvite » templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud[1]. » Si autem id quod suum est Patris esse dicat, ne turberis : « Om» nia enim, quæ Patris mei sunt, mea sunt, inquit. » Et rursum : « Omnia mea, tua sunt; et tua, mea sunt[2]. » Sicut ergo ille, qui crucifixus est, nihil læsus est, inquit; sic neque nos dum persecutionem patimur et impugnamur. Ideo subjungit. « Nam et nos infirmi sumus in illo; sed vivemus in illo ex vir-

[1] Joan. II, 19. — [2] Id. XVI, 15.

» tute Dei. » Quid sibi vult illud : « Infirmi sumus in illo ? » persecutionem sustinemus, pellimur, extrema patimur. Sed quid significat : « In illo ? » per prædicationem, inquit, et per fidem in illum. Si autem tristia et molesta propter illum sustineamus; palam est et fausta quoque. Ideo subjunxit : « Sed » salvamur in illo ex virtute Dei. Vosmetipsos tentate , si » estis in fide, vos ipsos probate. Annon cognoscitis vos» metipsos , quia Christus in vobis est? nisi forte reprobi » estis. Spero autem quod cognoscitis, quia nos non su» mus reprobi[1]. » Quia enim ex dictis ostenderat, quod etiamsi non illos plecteret; non ita se gereret, eo quod Christum in se non haberet, sed ut illius lenitatem imitaretur, qui cum cruce afficeretur, non se ulciscebatur, rursus alio modo idem efficit. Atque majus argumentum ducens, a discipulis ita rem probat. Quid enim de me magistro loquor, qui in tanta cura versor, ac totum terrarum orbem fidei meæ commissum habeo, totque ac tanta miracula edidi?

IV. Nam si vos, qui in Discipulorum numero estis, vos ipsos examinare volueritis, Christum in vobis quoque habitare conspicietis. Quod si in vobis, multo certe magis in magistro. Nam si fidem habetis, Christus etiam in vobis est. De credentibus enim dicitur quod miracula patrarent; nam vere patrabant. Ob idque subjecit, « Vosmetipsos » tentate, ipsi vos probate, si estis in fide. Annon cognos» citis vos, quod Christus in vobis est? Nisi forte reprobi » estis. » Quod si in vobis, multo magis in magistro. Mihi porro hæc de fide intelligere videtur, quæ in miraculis sita est. Nam si fide illa præditi estis, inquit, Christus in vobis est, « Nisi forte reprobi estis. » Vides-ne quomodo rursus eos terreat, Christumque amplius apud se esse demonstret? Hic enim, ut puto, vitam quoque subindicat. Quandoqui-

[1] 2 Cor. XIII, 5, 6.

dem enim ad vim atque operationem spiritualem attrahendam fides minime sufficit, dixerat autem: « Si in fide estis, » Christum in vobis habetis; » contingebatque multos, qui fidem habebant, hujusmodi vi ac facultate carere, idcirco dubitationem solvens, ait: « Nisi forte reprobi estis, » hoc est, nisi vitam corruptam habetis. « Spero autem quod cog» noscetis quod nos reprobi non sumus. » Sequebatur ut diceret: Si autem vos reprobi facti estis: at nos haudquaquam. Verum hoc ita non exprimit, ne feriat: sed obscure hoc innuit, nec pronuntians ac dicens: « Reprobi estis, » nec rursus per interrogationem id proponens, ac dicens; Si autem vos reprobi: verum hoc prætermisso, obscure istud indicat, cum subjungit, « Spero autem quod vos cog» noscetis, quod nos non sumus reprobi. » Hic rursus magna comminatio; magnus terror est. Quoniam enim hinc, inquit, hoc est, per meam in vos animadversionem experimentum capere vultis, non deerit nobis probatio vobis afferenda. Cæterum id non dicit, verum majore cum gravitate ac comminatione. « Spero autem quod cognoscetis, quia nos reprobi non sumus. Vos enim, inquit, hoc etiam remoto, res nostras compertas habere oportebat, quodque Christum in nobis loquentem et operantem habeamus. At quoniam per ipsa opera experimentum sumere cupitis, nos minime reprobos esse comperietis. » Deinde, postquam minas intentavit, ac pœnam jam velut pro foribus collocavit, eosque summo terrore perterritos eo adduxit, ut supplicium expectarent, vide quo pacto rursus orationem suavitate quadam perfundat, metumque mitiget, ostendatque quam ab omni ambitione remotus sit, quantam Discipulorum curam gerat, quam philosophico, quam excelso animo, atque ab inani gloria alieno sit. Hæc enim omnia ostendit per ea quæ subjungit, dicens: « Oro autem Deum, ut nihil » mali faciatis, ut non nos probi appareamus, sed ut vos

» quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus. » Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro » veritate. Gaudemus autem quoniam nos infirmi sumus, » vos autem potentes estis. Hoc enim etiam oramus, ves- » tram perfectionem[1]. » Quid huic animæ par esse queat? Contemnebatur, conspuebatur, traducebatur, sannis incessebatur, ut vilis, ut despicabilis, ut arrogans, ut sese per verba quidem ostentans, in ipsis autem rebus ne tantillum quidem vim suum demonstrare valens : et tamen non modo in eos animadvertere differt ac refugit, sed etiam vota facit, ut ne in hujusmodi rem incidat. « Oro, » inquit, ut nihil mali faciatis, non ut nos probi apparea- » mus, sed ut vos quod bonum est, faciatis, nos autem ut » reprobi simus. » Quidnam est quod ait? Deum oro, inquit, obsecro, ut neminem, qui corrigi nequeat, offendam. Quin potius ne hoc quidem solum est quod rogo : sed ut ne penitus quidem peccetis ; ne malum enim faciatis, inquit ; quod si etiam peccasse vobis contigerit, ut ad meliorem frugem vos conferatis, atque ante corrigamini, omnemque iram propulsetis. Neque enim id agimus, ut probati ipsi simus : sed contra omnino, ut nos probati non appareamus. Nam si in peccatis ita perstetis, ut pœnitentia non ducamini, nobis necesse erit pœnas adhibere, corporaque vestra plectere, ut in Sapphira et Mago contigit, potentiæque nostræ documentum præbere. Verum id minime optamus : imo contra, ut ne ipsi sic probi appareamus, hoc est, ut ne sic potentiæ illius, qua præditi sumus, specimen edamus, nimirum eos, qui peccant, atque incurabili morbo detinentur, pœna afficiendo. Verum quid? Hoc optamus, ut vos, quod bonum est, faciatis, hoc est, ut vos semper in virtute ac vitæ integritate sitis, nos autem velut reprobi simus, nimirum vindicem

[1] 2 Cor. XIII, 7-9.

nostram potentiam non exhibentes. Nec vero dixit : « Reprobi, » nec enim reprobus futurus erat, etiamsi pœnam non adhibuisset, quin potius hoc ipso nomine probus : verum etsi nonnulli sunt, inquit, qui nos suspectos habeant, et, quod potentiæ nostræ specimen non exhibeamus nos contemnendos et abjectos putent, nihil tamen hoc curo. Satius enim est, ut in hac apud illos existimatione simus, quam ut in plagis inferendis, atque in animis emendationem respuentibus, potentiam nobis divinitus concessam ostendamus. « Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. » Ne enim videretur in eorum gratiam id facere ; id enim animi est ab inani gloria alieni; sed quia ipsa rei natura istud postulabat, hæc verba subjunxit : « Non enim possumus aliqaid contra veritatem. » Si enim vos virtutibus florentes invenerimus, inquit, atque peccata per pœnitentiam deponentes, fiduciamque apud Deum habentes; jam nobis, ne si velimus quidem, supplicio vos afficere licebit. Verum, etiamsi id facere moliamur, adjutorem Deum non habebimus. In hoc enim potentia nobis ab ipso concessa est, ut veram et æquam, non autem veritati repugnantem sententiam feramus. Vides-ne quomodo undique sermonem non molestum reddat, ac minarum asperitatem leniat? At quemadmodum hoc illi studio fuit, sic quoque ostendere vult se animo ipsis conjunctissimum esse. Ideo subjunxit, « Gaudemus enim cum nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc autem et oramus, vestram perfectionem. » Maxime quidem, inquit, nec adversus veritatem quidquam possumus, hoc est, vos, Deo placentes, supplicio afficere. Cæterum id nequimus, ne volumus quidem, imo contrarium cupimus. Quin hoc ipso potissimum gaudemus, cum vos nullam nobis vindicis nostræ potentiæ demonstrandæ occasionem præbere invenerimus. Etiamsi enim hujus-

modi res efficiendo, clari, probati, ac fortes appareamus: at nos tamen quod contrarium est volumus, nimirum vos probatos esse atque ab omni reprehensione alienos: nosque nunquam inde gloriam adipisci. Quocirca ait: « Gau» demus enim cum nos infirmi sumus. » Quid est, « Cum » infirmi sumus? » Cum infirmi existimamur, non cum infirmi sumus, sed cum tales habemur. Nam hoc esse apud hostes censebantur, cum ultricem vim suam non jam exercerent. Sed tamen gaudemus, inquit, cum ita conversamini, ut nullam nobis in vos animadvertendi ansam porrigatis: nobis atque id voluptati est, cum sic infirmi existimamur, modo in vos nulla reprehensio cadat. Ideoque subdit, « Vos autem potentes estis, » hoc est, probi ac virtute præstantes. Ac non modo hæc volumus, sed et precamur ut omnis reprehensionis expertes sitis, atque perfecti, nullam nobis ansam præbentes.

V. Hoc vere paterni affectus est, discipulorum salutem gloriæ suæ anteferre; hoc animi ab inanis gloriæ studio remoti. Hoc potissimum hominem e corporis vinculis eximit, atque a terra in cœlum attollit, nempe ab inani gloria purum, ut et contrarium in multa peccata conjicit. Neque enim fieri potest, ut quisquam magnus et excelsus ac strenuus sit, qui non ab inani gloria sit immunis: Verum humi serpat ac multa labefactet necesse est, dum scelestæ dominæ, ac quovis barbaro crudeliori ancillatur. Ecquid enim ea immanius esse queat, quæ tum maxime sævit, cum maxime colitur? Atqui hoc ne feræ quidem habent, sed multo obsequio deliniuntur. At contra prorsus inanis gloria. Contempta enim mitescit: honore affecta exasperatur, atque adversus eum, a quo honore afficitur, arma sumit. Hanc honorantes Judæi asperrimis pœnis cruciati sunt: hac contempta Discipuli coronam obtinuerunt. Quid autem pœnam ac coronas dico? Nam gloriam asper-

nari, plurimum ad hoc conducit, ut clari appareamus. Ac videbis eos, qui hanc colunt, detrimento affici; eos contra, quibus ipsa contemptui est, utilitatem capere. Siquidem Discipuli, qui eam pro nihilo duxerunt; nihil enim prohibet quin idem rursus exemplum usurpemus: Deique gloriam pluris fecerunt, solem ipsum splendore superant, immortalemque etiam post mortem famam consecuti sunt: Judæi autem, qui se ei subjecerunt, sine urbe, sine lare, infames, exules, sedibus suis exturbati, viles et contempti extiterunt. Quamobrem tu quoque, si gloriam adipisci studes, gloriam repelle. Quod si eam aucuperis, ea excides. Ac, si lubet, hunc sermonem ad res sæculares transferamus. Ecquos enim dicteriis incessimus? Annon eos, qui ipsam expetunt? Itaque ipsi maxime sunt, qui ea carent: ut qui innumeros accusatores habeant, atque ab omnibus contemnantur. Ecquos rursus, dic quæso, suspicimus ac prædicamus? Annon eos, qui hanc spernunt? Ergo hi sunt qui gloria afficiuntur. Sicut enim ille dives est, non qui multis rebus, sed qui nulla re indiget: sic clarus ille, non qui gloriæ cupiditate æstuat, sed qui eam contemnit. Umbra enim gloriæ est hæc gloria. Nemo enim picto pane conspecto, etiamsi millies fame teneatur, picturam attinget. Ne tu quoque umbras consecteris. Gloriæ enim umbra hoc est, non gloria. Atque ut hoc ita se habere intelligas, illud tecum reputa, quod res ista apud homines crimini vertitur, quod fugienda omnibus videtur, iisque ipsis, qui eam concupiscunt; quod denique is, qui eam habet aut habere expetit, hinc appellatus, pudore suffunditur. Unde igitur hæc cupiditas, inquies? Et quo pacto existit hic affectus? Ab animi imbecillitate; neque enim duntaxat accusare opus est, sed etiam corrigere, ab imperfecta mente, a puerili sententia. Quocirca pueritiam deponamus, ac viros nos præbeamus, atque ubique, hoc

est, in opibus, in voluptate, in deliciis, in gloria, in potentia, veritatem, ac non umbras sequamur. Ita fiet, ut et hic morbus, et plurimi alii comprimantur. Umbras enim sequi hominis est insania laborantis. Ideo Paulus dicebat: « Evigilate juste, et nolite peccare[1]. » Est enim et alterum insaniæ genus, eo gravius quod a dæmonibus aut a phrenitide accersitur. Illa enim insania veniam habet : hæc defensione caret, cum anima ipsa corrupta est, rectumque judicium amissum. Ac phrenitidis quidem organum corporea affectio est:hæc autem insania, ab artifice mente promanat. Quemadmodum igitur inter febres illæ acerbiores et incurabiles sunt, quæ solida corpora attingunt, atque intus in nervis ipsis grassantur, et in venis delitescunt : ita hæc quoque insania, quandoquidem intus in ipso animo flagrat, eumque pervertit ac labefactat. Quomodo enim non perspicua et certa insania sit, morbusque omni insania gravior, res eas, quæ perpetuo manent, aspernari, fluxis autem ac perituris summo studio inhærere? Dic enim quæso, si quis ventum persequeretur, aut arripere tentaret, annon eum insanire diceremus? Si quis neglecta veritate umbram teneret; vel uxorem suam odio haberet, umbram autem ipsius complecteretur, aut a filio quidem suo aversum animum haberet, ipsius autem umbram amaret, aliud-ne ad probandam insaniam signum clarius quæreres? Tales hi quoque sunt, qui ad res præsentes inhiant. Omnia quippe umbra sunt, sive gloriam, sive potentiam, sive nominis splendorem, sive divitias, sive voluptates, sive quidlibet aliud hujus vitæ dixeris. Ideo etiam Propheta dicebat : « Verumtamen in imagine » pertransit homo : sed et frustra conturbatur[2]. » Ac rursus : « Dies nostri sicut umbra declinaverunt[3]. » Atque alio loco humana fumum, ac fœni florem appellat. Nec

[1] 2 Cor. xv, 34. — [2] Psal. xxxviii, 9. — [3] Id. ci, 12.

vero læta solum umbra sunt, sed etiam tristia, sive mortem, sive egestatem, sive morbum, sive aliud quidvis dixeris. Quænam igitur firma ac stabilia sunt, tam læta quam tristia? Regnum sempiternum, ac gehenna perpetua. Neque enim vermis morietur, nec ignis extinguetur. Ac resurgent hi in vitam æternam : illi autem in pœnam sempiternam. Quæ cum ita sint, ut hanc fugiamus, illa fruamur, omissis umbris res veras serio ac summo studio complectamur. Sic enim cœlorum regnum assequemur. Quod utinam nobis omnibus consequi contingat, per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi cui sit cum Deo Patre et Spiritu sancto gloria, imperium et honor per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXX.

CAPUT XIII.

Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, et non in destructionem[1].

I. Senserat se asperiori sermone usum fuisse, ac præsertim ad calcem Epistolæ. Etenim prius dicebat : « Ipse » autem ego Paulus : Rogo vos, per mansuetudinem et le» nitatem Christi, qui in faciem quidem humilis sum in » vobis, absens autem fiducia utor in vos. Quæso autem » ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor » audere in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secun» dum carnem ambulemus. » Et, « In promptu habentes

[1] 2 Cor. XIII, 10.

» ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit obe-
» dientia vestra. » Ac rursus : « Timeo, ne forte cum venero, » non quales volo inveniam vos, et ego inveniar a vobis » qualem non vultis. » Et rursum : « Ne cum venero, hu- » miliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis qui » ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam super for- » nicatione et immunditia quam gesserunt. » Et postea. « Prædixi et prædico, ut præsens bis, et absens nunc scribo, » quod si iterum venero, non parcam. An experimen- » tum quæritis ejus qui in me loquitur Christi[1] ? » Quoniam itaque hæc, et alia complura dixerat terrorem injiciens, pudorem incutiens, objurgans, perstringens, idcirco ut de omnibus se excuset, ait : « Ideo hæc absens scribo, ut » non præsens durius agam. » Cupio enim asperitatem meam in litteris solis sitam esse, et non in rebus. Volo acres Epistolas esse : ut minæ maneant, hac non in opus exeant. Rursus in hac quoque excusatione majorem terrorem incutit, ostendens non se esse, qui pœnam irrogaturus sit, sed Deum ; subjunxit enim, « Secundum eam » potestatem, quam dedit mihi Dominus ; » ac rursus indicans se minime cupere potentia sua ad eorum pœnam uti ; adjecit enim, « Ad ædificationem, non ad des- » tructionem. » Ac quidem istud, uti jam dixi, nunc subindicavit : verum reputandum ipsis reliquit, quod si obstinatis animis in peccatis hæreant, illud etiam ædificationis rationem habeat, nempe eos, qui ita affecti sunt, supplicio afficere. Etenim ita se res habet, atque ipse hoc novit, et operibus ipsis demonstravit. « De cætero, » fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini : idem sa- » pite, pacem habete ; et Deus dilectionis et pacis erit vo- » biscum[2]. » Quid sibi hæc verba volunt : « De cætero, » fratres, gaudete ? » Mœrore nos affecisti, metum nobis

[1] 2 Cor. x, per totum. — [2] Id. xiii, 11.

intulisti, anxietatem injecisti, tremorem incussisti : et quo pacto nos gaudere jubes? Imo hoc ipso nomine vos gaudere jubeo. Nam si ea, quæ vestrarum sunt partium, iis, quæ mei officii sunt, respondeant, nihil erit quod gaudio vestro impedimentum afferat. Nam quidquid a me expectandum erat, præstiti. Patientiam adhibui, cunctatus sum, non excidi, hortatus sum, admonui, terrui, comminatus sum : ut undecumque vos ad pœnitentiæ fructum colligerem. Partes jam vestræ accedant oportet. Atque ita ejusmodi vobis gaudium erit, quod marcescere nequeat. « Perfecti estote. » Quid est, « Perfecti estote? » Perfecti efficiamini, ac quæ desunt, expleatis. « Exhortamini. » Quoniam enim multæ tentationes atque ingentia pericula erant, solatium, inquit, capite tum alii ab aliis, tum a nobis, tum ab ipsa in melius mutatione. Nam si a conscientia lætitia oriatur, vosque perfecti fueritis, nihil ad animi tranquillitatem et solatium vobis deest. Neque enim ad consolandos animos quidquam tantum confert, quantum pura conscientia : etiamsi alio qui sexcentæ tentationes ingruant. « Idem sapite, pacem habete. » Quod etiam in prioris Epistolæ initio postulavit. Siquidem fieri potest ut nonnulli, quamvis idem sentiant, non pacem inter se habeant : nimirum cum in fidei quidem doctrina consentiunt, et in mutuis negotiis dissident. At utrumque exigit Paulus. « Et Deus dilectionis et pacis erit vobiscum. » Non enim solum monet atque hortatur : sed etiam optat ac precatur. Aut quippe id optat ac precatur : aut quod futurum est prædicit : vel potius utrumque simul facit. Si enim hæc feceritis, inquit, hoc est, si idem sentiatis, ac pacem colatis, Deus quoque vobiscum erit. Deus siquidem charitatis et pacis est, atque his rebus gaudet et oblectatur. Hinc vobis quoque pax futura est, nimirum ab ipsius charitate. Hinc mala omnia procul a vobis pellentur. Hæc

terrarum orbi salutem attulit : hæc diuturnum bellum sustulit; hæc terram cum cœlo commiscuit; hæc homines Angelos reddidit. Hanc proinde nos quoque amemus. Infinitorum enim bonorum parens est charitas. Per hanc salutem accipimus : per hanc nobis arcana omnia bona comparantur. Deinde ipsos ad eam impellens ait : « Salutate invicem in osculo sancto[1]. » Quid est, « Sancto? » Non ficto, non subdolo, quemadmodum Judas Christum osculatus est[2]. Ob id enim datum est osculum, ut charitatis fomes sit, ut affectum inflammet, ut hac ratione nos ipsos mutuo amemus, velut fratres invicem se amant, patresque vicissim filios; imo etiam multo majus. Illa enim naturæ sunt, hæc gratiæ : sic animæ inter se deviunciuntur. Ideo etiam ex peregrinatione aliqua reversi, mutuo nos osculamur : animis ad mutuum congressum accedentibus. Hoc enim potissimum membrum est, quod animi affectum nobis prædicat.

II. Quin de hoc sancto osculo aliud quoque afferri potest. Quid tandem? Templum Christi sumus. Itaque templi vestibula et aditum osculamur, cum alii alios osculamur. Annon cernitis quotnam homines etiam hujusce templi vestibula osculentur, partim inclinato capite, partim manu tenentes, atque ori manum admoventes? Ac per has portas, et januas ingressus est Christus, et ad nos ingreditur cum communicamus. Nostis enim vos, qui mysteriorum participes estis, quid dicam. Neque enim vulgari quodam honore os nostrum afficitur, cum Corpus dominicum accipit. Eaque præsertim de causa tum osculamur. Audiant qui obscœna loquuntur, qui convicia proferunt : ac cohorrescant, cogitantes quale os dedecorent. Audiant qui obscœne osculantur. Audi quæ oracula Christus per os tuum ediderit : atque illud ab omni macula purum

[1] 2 Cor. XIII, 12. — [2] Marc. XIV, 45.

conserva. De futura vita disseruit, de resurrectione, de immortalitate : quod mors minime mors sit : ac sexcenta alia arcana. Etenim is, qui initiandus est, ad sacerdotis os, tanquam ad oraculum accedit. Audiamus quænam horrore digna sint. Siquidem vitam suam jam inde a progenitorum tempore perdidit : atque ad eam exquirendam accedit, adque interrogandum, quo pacto eam invenire ac recuperare queat. Tum Deus ipsi velut per oraculum indicat qua ratione ipsa inveniri possit : atque os istud vel ipso propitiatorio augustius atque horribilius existit. Nam propitiatorium illud nusquam ejusmodi vocem emittebat : verum de rebus inferioris momenti disserebat; de bellis ac terrena pace : hæc autem omnia de cœlo sunt, et futura vita, rebusque novis, ac mentis captum excedentibus. Postquam dixit : « Salutate invicem in osculo sancto, » subjunxit, « Salutant vos omnes sancti : » ut hinc quoque spem lætam ipsis afferat. Hoc autem osculi loco posuit, per salutationis vocabulum ipsos inter se copulans. Siquidem ab eodem ore, quo osculum manat, sermones etiam fluunt. Vides quomodo omnes, tam corporibus longe dissitos, quam vicinos inter se conciliet, hos per osculum, illos per litteras? « Gratia Domini nostri Jesu Christi, et » charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus » cum omnibus vobis. Amen[1]. » Postquam eos, tum per salutationes, tum per oscula inter se copulavit, rursus precatione orationem concludit, ac perquam sedulo et accurate ipsos cum Deo quoque connectit. Ubi nunc sunt ii, qui Spiritum sanctum, quia in Epistolarum initiis collocatus non est, ejusdem essentiæ non esse contendunt? Ecce enim nunc cum Patre et Filio ipsum recensuit. Ac præterea istud quoque afferri potest, quod cum in Epistola ad Colossenses dixisset : « Gratia vobis et pax a Deo Patre

[1] 2 Cor. XIII, 13.

» nostro[1]; » Filium tacuit, nec, ut in omnibus Epistolis, adjecit, et Domino nostro Jesu Christo. An ergo propterea ne Filius quidem ejusdem essentiæ erit? Verum extremæ dementiæ fuerit hoc dicere. Nam hoc ipsum quoque vel maxime ostendit eum ejusdem essentiæ esse, quod Paulus varie hoc usus sit. Ac quod non conjectura sit quod dixi, audi quo pacto Filii et Spiritus mentionem fecerit, Patrem interim silentio præteriens. Ad Corinthios enim scribens, his verbis utitur : « Sed abluti estis, sed sanc» tificati estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu » Christi, et in Spiritu Dei nostri[2]. » Quid ergo, heus tu, annon isti in Patris nomine baptizati sunt? Ergo nec abluti, nec sanctificati sunt. Atqui baptismo vere tincti fuerant. Cur ergo non dixit : « Abluti estis in nomine Patris? » Quia perinde illi erat, modo illius, modo alterius personæ meminisse. Idque ipsi in plerisque Epistolarum locis in usu fuisse reperies. Etenim in Epistola ad Romanos ait : « Ob» secro igitur vos per miserationes Dei : » Atqui Filii quoque miserationes sunt. Et, « Obsecro autem per charita» tem Spiritus[3] : » cum tamen Patris quoque sit charitas. Cur ergo nec Filii, cum de miserationibus loquitur, nec Patris cum de charitate mentionem fecit? Quod hæc perspicua, atque indubitata essent. Has quoque gratias inverso modo rursus posuisse invenietur. Postquam enim dixit : « Gratia Christi, et charitas Dei et Patris, et com» municatio Spiritus sancti; » alio loco communicationem Filii et charitatem Spiritus ait. « Obsecro enim vos, in» quit, per charitatem Spiritus. » Et in Epistola ad Corinthios : « Fidelis Deus per quem vocati estis ad societatem » Filii ipsius[4]. » Sic ea, quæ ad Trinitatem pertinent, divisionem omnem respuunt. Et ubi Spiritus communicatio est, Filii quoque inventa est : et gratia, tum Filii est,

[1] Coloss. I, 2. — [2] 1 Cor. VI, 11. — [3] Rom. XII, 1. — [4] 1 Cor. I, 9.

tum Patris, tum Spiritus sancti. « Gratia enim vobis, inquit, a Deo Patre. » Et alio loco, cum multa ipsius genera enumerasset, subjunxit: « Hæc autem omnia operatur unus et idem Spiritus, dividens unicuique prout vult[1]. » Hæc autem dico, non ut personas confundam; absit; sed quod, tum harum distinctas proprietates, tum naturæ unitatem agnoscam.

III. Quocirca sic maneamus, ut dogmatum horum sinceritatem teneamus, ac Dei amorem attrahamus. Etenim prius quidem nos se odientes amavit, et cum hostes ejus essemus, in gratiam recepit: postea autem amantes jam amare vult. Quocirca constanter amemus, ut ab eo etiam amemur. Nam si, cum ab iis amamur, qui plurimum possunt, timori omnibus sumus, multo magis, si a Deo amemur. Quod si, hujus amoris causa, opes etiam ac corpora, et vitam quoque ipsam dare opus sit, ne id efficere dubitemus. Neque enim verbis nostrum erga eum amorem testari satis est, sed id re quoque demonstrandum est. Neque enim ipse verbis duntaxat, sed etiam rebus suum erga nos amorem demonstravit. Tu ergo quoque per opera id ostende: atque ea, quæ ipsi grata sunt, effice. Sic enim ipse lucrum rursus referes. Etenim ille nulla re nostra indiget: id quod etiam sinceri amoris indicium est; quod, cum nulla ipse re indigeat, nec in ullius rei penuria versetur, tamen nihil non faciat, ut a nobis ametur. Ideoque Moses dicebat: Quid enim Dominus Deus a vobis quærit, nisi ut ipsum ametis, ac prompto animo post ipsum incedatis? Ita ut cum præcipit ut ipsum ames, tunc maxime ostendit quod te amet. Nihil enim ita salutem nobis conciliat, ut cum ipsum amamus. Vide ergo, quod omnia ipsius præcepta ad requiem nostram ac salutem et gloriam referantur. Etenim cum ait: « Beati misericordes,

[1] 1 Cor. XII, 11.

» beati mundo corde, beati mites, beati pauperes spiritu[1]. » Beati pacifici, nihil quidem ipse hinc percipit : verum hoc præcipit ut nos ornet et instituat. Et cum ait : « Esurivi, » non eo id ait, quod ministerio nostro opus habeat : sed ut te ad misericordiam excitet. Nam alioqui etiam absque tua ope pauperem alere poterat : verum, ut amplissimum tibi thesaurum largiretur, hæc edixit. Nam cum sol iste, qui in rerum conditarum numero est, oculis nostris non indigeat; manet enim in splendore, etiamsi nemo eum cernat : verum nos ipsi sumus, qui utilitatem capimus, cum ipsius radiis fruimur; quanto magis in Deo id usuvenit? Atque, ut hoc etiam aliunde noscas, audi. Quantum inter Deum ac nos interesse vis? An quantum inter nos et culices? Multo plus. Liquet profecto quod plus atque adeo infinities amplius. Si nos ergo, qui inanis gloriæ studiosi, nec culicum ministerio, nec gloria indigemus : quanto magis Deus, qui a turbulentis animi motibus et egestate plurimum abest, hactenus tantum utilitatem ex nobis capit, quatenus beneficiis nos afficit; quantum salute nostra oblectatur? Quo fit, ut etiam plerumque sua missa faciens, tua quærat. « Si quis enim, inquit, uxorem habet infide» lem, et ipsa consentit habitare cum eo, non dimittat il» lam[2]. Qui autem dimittit uxorem, excepta causa forni» cationis, facit eam mœchari[3]. » Vides-ne bonitatem omni sermone majorem? Si adultera sit uxor, inquit, non te cogo ut cum ea habites. Si autem infidelis, non prohibeo. Rursus, si adversus aliquem infenso animo es, præcipio utis, qui te molestia afficit, oblationem meam relinquat atque ad te currat. « Si enim offers munus tuum, inquit, » atque illic recordaris quod frater tuus habet aliquid ad» versum te, relinque munus tuum ante altare, et vade, » et prius reconciliare fratri tuo, et tum veniens offer mu-

[1] Math. v. — [2] 1 Cor. vii, 12. — [3] Matth. v, 32.

» nus tuum[1]. » Quid decoctoris illius parabola? Annon hoc indicat? nam cum decem millia talentorum abligurivisset, ipsius misertus est, eumque missum fecit : at cum idem centum denarios a conservo suo exegisset, tum nequam, atque improbum eum vocavit, tum supplicio tradidit[2]. tanta ipsi tuæ quietis cura est! In viri justi uxorem barbarus flagitium mox admissurus erat : ac dixit Dominus, « Peperci tibi, ut ne peccares in me[3]. » Paulus apostolos persequebatur : et ait ad eum, « Quid me persequeris[4]? » Alii fame laborabant : et ipse esurire se dicit, ac nudum et peregrinum oberrare : ut te pudore affectum ad eleemosynæ studium excitet. Cogitantes ergo quantam erga nos charitatem exhibuerit et exhibeat, quodque dignatus se nobis notum facere ; quod quidem præcipuum bonorum omnium caput est, atque animi lumen, ac virtutis doctrina ; quodque vitam ipsi gratam, lege statuerit, et omnia in nostri gratiam fecerit, et Filium suum dederit, et regnum pollicitus sit, et ad arcana bona nos vocaverit, et beatissimam vitam nobis præparaverit ; omnia faciamus ac dicamus : ut et ipsius amore ac benevolentia digni videamur, et futura bona consequamur. Quæ utinam nobis omnibus adipisci contingat per gratiam et benignitatem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. v, 23, 24. — [2] Id. xviii. — [3] Gen. xx, 6. — [4] Act. ix, 4.

FINIS TOMI OCTOGESIMI-QUARTI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 46.

Quæ hic de Diogene Cynico feruntur, apud Diogenem Laërtium et sexcentis in aliis veterum locis habentur.

ANNOTATIO (2) pag. 366.

Non in Epistola ad Philippenses, sed in Epistola prima ad Thessalonicenses hic textus reperitur.

ANNOTATIO (3) pag. 392.

De Hamaxobiis Scythiæ et Sarmatiæ populis, qui in plaustris quasi domibus habitabant, plurimi scriptores egerunt. Erant etiam in Africa Hamaxobii, de quibus ait his verbis Silius Italicus :

Nulla domus, plaustris habitant, migrare per arva
Mos, atque errantes circumvectare Penates.

De Nomadis etiam, qui in pascendis gregibus vitam agebant, vide Strabonem multis in locis; eorumque frequens mentio est apud scriptores multos. Dicitur autem hinc Numidorum in Africa nomen manavisse.

De Gymnosophistis Indorum philosophis innumeri pene egerunt, sic autem vocabantur, quod γυμνοὶ nudi incederent.

ANNOTATIO (4) pag. 438.

De Sybaritis et de sybaritica mensa multa loquitur Athenæus libro XII. Frequens ejus est mentio apud scriptores. Voluptatibus et deliciis mensa illa diffluebat, ita ut in proverbium venerit.

ANNOTATIO (5) pag. 457.

Multi dicebant mundum esse Deum. Qua de re Balbus apud Ciceronem, lib. II, *de Natura deorum*, ostendit mundum esse intelligentem, sapientem, Deum denique, si diis placeat. Cicero autem ibidem ait: *Quocirca sapientem esse mundum necesse est, naturamque eam, quæ res omnes complexa teneat, perfectione rationis excellere, eoque Deum esse mundum omnemque vim mundi divina natura contineri.* Hæc vero fusissime persequitur Dounæus in notis Savilianis.

ANNOTATIO (6) pag. 517.

Alexandrum Magnum templum habuisse sibi dicatum significat Lampridius paulo post initium vitæ Alexandri Severi. Quod autem a senatu romano tertius-decimus deus declaratus sit, ut ait Chrysostomus, certe non constare videtur. Tertius autem decimus hic deus censetur, quia duodecim dii præcipui Romæ habebantur.

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars;
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo,

ANNOTATIO (7) pag. 517.

Antinoüm Hadriani cinædum inter deos relatum, et Antinoopolim ejus nomine dictam fuisse ignorat nemo. Vide Spartianum in vita Hadriani.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Homilia XXXIII in Epistolam I ad Corinthios, p. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. XVII, p. 61-63.
Homilia XLIII, p. 519.	Ejusdem fragmenta, tom. XVIII, p. 25-28.
Homilia II in Epistolam II ad Corinthios, p. 469.	Ejusdem fragmenta, tom. XVII, p. 330-336.
Homilia XV, p. 508.	Ejusdem fragmenta, tom. XVIII, p. 419-422.

INDEX

TOMI OCTOGESIMI-QUARTI.

HOMILIÆ IN EPISTOLAM I AD CORINTHIOS.

	Pagin.
Homilia XXXIII. Caput XIII.	3
— XXXIV. Id. caput.	19
— XXXV. Caput XIV.	36
— XXXVI. Id. caput.	53
— XXXVII. Id. caput.	69
— XXXVIII. Caput XV.	79
— XXXIX. Id. caput.	97
— XL. Id. caput.	122
— XLI. Id. caput.	134
— XLII. Id. caput.	148
— XLIII. Caput XVI.	156
— XLIV. Id. caput.	166

HOMILIÆ IN EPISTOLAM II AD CORINTHIOS.

Homilia I. Caput I.	184
— II. Id. caput.	199
— III. Id. caput.	221
— IV. Id. caput.	242
— V. Caput II.	259
— VI. Caput III.	272
— VII. Id. caput.	283
— VIII. Caput IV.	303
— IX. Id. caput.	312
— X. Caput V.	324
— XI. Id. caput.	336
— XII. Caput VI.	351
— XIII. Id. caput.	364
— XIV. Caput VII.	376

Homilia XV. Caput vii. 385
— XVI. Id. caput. 399
— XVII. Caput viii. 410
— XVIII. Id caput. 419
— XIX. Caput ix. 429
— XX. Id. caput. 441
— XXI. Caput x. 449
— XXII. Id. caput. 459
— XXIII. Caput xi. 469
— XXIV. Id. caput. 487
— XXV. Id. caput. 497
— XXVI. Caput xii. 507
— XXVII. Id. caput. 521
— XXVIII. Id. caput. 532
— XXIX. Caput. xiii. 542
— XXX. Id. caput. 557

Annotationes. 567
Concordantia. 570

EXPLICIT INDEX.